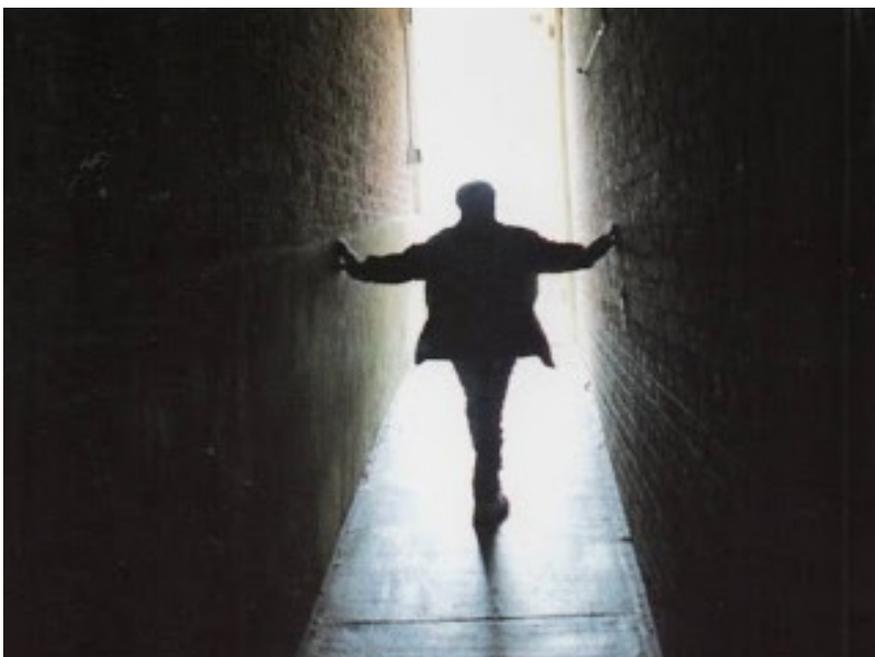

تاگه رایی

وهك فه ئسه فه یه کی سیاسی بو بونیاتنانی تاکیکی نازادی کوردی

نوسینی

نهوزادی موهه ندیس

چاپی یه که م

سلیمانی

۲۰۲۲

مافی له چاپدان و له بهرگرتنه وهی پارێزراوه بو نوسهر

پیناسی کتیب:

- ✚ ناوی کتیب : تاکه رایوی وهك فهلسه فهیه کی سیاسی بو بونیاتنانی تاکیکی ئازادی کوردی
- ✚ نوسهر : نهوزادی موهه ندیس
- ✚ بابته ت : سیاسی
- ✚ بیتچنین و هه له بیری : نهوزادی موهه ندیس
- ✚ نه خشه سازی بهرگ : رییین حه مه غه ریب
- ✚ تیراژ : ۵۰۰ دانه
- ✚ شوینی چاپ : چاپخانه ی زانا / سلیمانی
- ✚ نۆبه تی چاپ : چاپی یه که م / ۲۰۲۲

له بهر ئیوه به رایه تی کتیبخانه گشتیه کان ژماره ی سپاردنی (۱۲۰۶) سانی ۲۰۲۲ ی پیدراوه

ئاۋەرۈك

=====

لا پەرە

=====

باہت

=====

۷

پیشکەشە

۸

سوپاس و پیزانین

۹

پیشەکی

بەشى يەكەم

۱۳

تایبەت بە سیاست

۱۴

گەندەلى پەتا كوشندەكە

۱۷

ئایندەى جەزائىر دواى

۲۲

دوو دكتورى پر بەرھەم و عادل

۲۶

چارەنوسى بەرزايیەکانى جۆلانى سورىاش

۳۱

گرژییەکانى نیوان ئەمریکا و ئییران بەرەو کوی؟

۳۵

عیراق لەنیوان ئەمریکا و ئییراندا کامیان؟

۳۹

ھەر لایەك براوى ئاستەنبول بیٹ

۴۳

رېكەوتنى سەدە ئاكام و لیکەوتەکانى

۴۷

تاك چەندە ئازاد بیٹ هیئەتەش بەخشندە و

۵۰

چین . . ئەو ورچەى كەھەموان

۵۶

بەرنامە ئەتۆمیەكەى ئییران ھۆكار و

۷۰

سەرژمیرى گشتى دانیشتوان لە عیراقدا

۷۴

ئەو((۷)) پۆژەى عیراقى ھەژاند !

۷۸

ئاگر بەستەكەى توركيا - ئەمریکا

۸۱

ھاوپەیمانى ناتۆ و توركيا

۸۸

عیراق لەم مانگی پەزبەرەدا

۹۲

عیراق چۆن دەتوانیٹ

۹۴

عادل عبدالمەدی جەلاد یان قوربانى ؟

۹۹

وہرزەکانى بەھار و پایزی عەرەبى

- ۱۰۱ رېځکەوتنامەى ((ئەدەنە))ى سالى ۱۹۹۸
- ۱۰۸ لەسالى ۲۰۱۹دا دونيايەكى شلەژاۋ
- ۱۱۱ كۆرۈنا كۆتاي ژيان يان ويسگەيەك بۇ بەخۇداچونەۋەى مرۇقايەتى ؟
- ۱۱۴ پيشهات و گۆرانكارىەكانى جيهان دلخوشكەرن يان تۇقىنەرن؟
- ۱۱۷ ھەلبۇزاردنى پيشوۋەختەى پەرلەمانى عىراقى لە پيناۋ چيدا و
- ۱۲۰ نوسين بۇكى؟ وپرەخنەش بە ئامانجى چى؟
- ۱۲۳ نەوت و زىپ و دۆلار سى كوچكەى گرنگ و كاريگەر لەسەر ئابورى
- ۱۲۷ جيهان لەسايەى پيشپرکىي كەر و فيلەكانى ئەمريكادا!
- ۱۳۱ ھەريم و بەغداد تەواۋكەر يان تىكدەرى يەكترن؟
- ۱۳۴ داعش و كۆرۈنا كاميان مەترسیدارتىرن؟
- ۱۳۸ كورد لەناۋجەرگەى جەنگى ئەرمينيا و ئازەربايجاندا
- ۱۴۱ عىراق و ھەريم يەكيتى دژەكان
- ۱۴۴ سالى ۲۰۲۰ ناسۆرتىرن سالەكانى ئەم چارەكەى سەدەى بيست و يەك
- ۱۴۸ خەۋنەكانمان بۇ سالى ۲۰۲۱ى سەدەى ۲۱ چۆن و چى دەبن؟
- ۱۵۰ چۆن ولات و كۆمەلگا پيش دەكەۋىت؟
- ۱۵۲ مرۇقايەتى لەبەردەم ھەپرەشە و مەترسى بەردەوامدا!
- ۱۵۶ ئەفغانستان قوربانى بەرژەۋەندىە نىۋدەۋلەتپەكان
- ۱۶۰ كۆنگرەى لوتكەى ولاتانى دراوسىي عىراق شكست يان سەرکەۋتن؟
- ۱۶۲ ئەرى لەم سەردەمەدا مۇدىلى كودەتاي سەربازى يان سىپى ماۋە؟
- ۱۶۷ جيهان بەرەو حكومەتپكى جيهانى يان پەرتەۋازەيى زياتر؟
- ۱۷۱ لەدۋاي پاگەيانندى ئەنجامى ھەلبۇزاردنە پيشوۋەختەكە
- ۱۷۴ سالى ۲۰۲۱ یش ۋەكو ھەموو سالانى پابوردوۋ تىپەپرى!
- بەشى دوۋەم**

- ۱۷۷ **تايپەت بە كورد و وكوردستان**
- ۱۷۸ كورد لە پاشەكشەيەكى مەترسیدارى بەردەوامدايە !
- ۱۸۲ چ جۆرە حكومەتپك پىۋىستە لەھەريمى كوردستاندا ؟
- ۱۸۵ رېځكەۋتنى سىياسى ئەۋجا حكومەتى ھەريم !
- ۱۸۸ بەدەستى خۆت كە جامت خستە سەر لىۋت

- ۱۹۱ ئەركى حكومت دواى ھەلگرتنى پاشەكەوتى
- ۱۹۵ عفرىنى كوردان دواى سالىك
- ۱۹۹ مەلەفى نەوتى ھەرىمى كوردستان لەنىوان
- ۲۰۵ چانسى كورد لە ھەلبژاردنى شارەوانىيەكانى توركيادا
- ۲۰۸ تاكگەرايى ۋەك فەلسەفەيەكى سىياسى بۆ
- ۲۱۸ ژيانى سىياسى لە كوردستاندا لە كوئۆه ؟
- ۲۱۸ ۱. حيزبى سىياسى لە كوردستاندا، چۆن؟ بۆچى؟
- ۲۲۶ ۲. ديموكراسى
- ۲۳۱ ۳. دەسلەت
- ۲۳۹ با كەركوك بكەينە خالى كۆكەرەو ھەنەك پەرتىوون
- ۲۴۳ حكومەتى ھەرىمى كوردستان لەنىوان
- ۲۴۶ كۆمەلگاي كوردەوارى لە كوئى فەلسەفە و
- ۲۵۳ بەغداد و ھەولير تەواوكەرى يەكتر نەك
- ۲۵۵ گرنكى يەك لىستى كورد لەناوچە
- ۲۵۸ كاتيك كورد ئىسلام بوە . . تورك
- ۲۶۱ كورد و ئەمريكا - ھاوپەيمانى و خىانەت
- ۲۶۶ ھەمواركردنەو ھى دەستور مەترسىيە
- ۲۷۱ خوئندنەو ھىەكى رەخنەيى بۆ پرۆژە
- ۲۷۶ كورد لەكوئى ھەنگاۋەكانى كازميدان كە ھىشتا لە سەرەتان بەلام
- ۲۷۸ ھيرشەكانى توركييا بۆ سەر ھەرىمى كوردستان
- ۲۸۲ تاكەى ھەرىمەكەمان لە قەيراندا دەمىنيتەو؟
- ۲۸۵ سەرمایەى نىشتىمانى و سەرمایەدارى نىشتىمانى گرنگن؟ كين؟ و بۆچى؟
- ۲۸۸ داھاتى نەوتى كوردستان مەتەلئىكى نەزانراو يان
- ۲۹۱ حكومەتى ھەرىم لە دوورپانئىكى چارەنوسسازدايە!
- ۲۹۴ پيەكەو ھەژيان يان ليكترازان؟
- ۲۹۷ ھەرىمى كوردستان و مەرى قوربانى!
- ۲۹۹ كورد و حكومەتى ئايندەى عيراق
- ۳۰۳ ريكەوتنامەى شوومى سايكس-بيكوؤ مۆتەكەيەكى ميژوويى
- ۳۰۷ سىستەمى حوكمرانى و دەسلەت بەرەو كوئى؟

بەشى سېھەم

- ۳۱۱ تايىبەت بە حيزبايەتى
۳۱۲ ئەرى يەككىتى و گۆران بۇ وادەكەن ؟
۳۱۶ گەلۇ دەزانن پارتى بۇ پەشىمانبۆۈ
۳۲۱ لەبەردەم چوارەمىن كۆنگرەى گشتىدا

بەشى چوارەم

- ۳۲۵ تايىبەت بە زانست و ئەندازىياري
۳۲۶ رېكخراوى ئۆپيىك لەبەردەم ھەرەشەى
۳۳۰ داھات و فروشى نەوتى ھەرىم و عىراق
۳۳۵ پروژەى مالى مام بۇ ؟
۳۴۱ خوئندنەوہىەك بۇ پىنچەم راپورتى
۳۴۵ پۇل و گرنكى كەرتى تايىبەت
۳۴۸ دياردەى پيسبوونى ژىنگە
۳۶۱ تەقىنەوہ ئەتۆمىەكان مەترسى
۳۶۶ دارستانەكان گرنكن بۇ راگرتنى ھاوسەنگى
۳۷۲ گرنكى و كارىگەرى تيشكەكان لەسەر
۴۲۸ ئەندازەى كىمىياوى چىە؟
۴۳۹ وشكەسالى مەترسىە گەورەكەى ئايندە بۇ سەر مروڤايەتى
۴۴۴ لافا و مەترسىە بەردەوامەكە بۇ سەر شارستانىتى مروڤايەتى !
۴۴۸ سووتاندنى دارستانەكان سووتاندنى سىەكانى گۆى زەوىە !
۴۵۴ دياردەكانى بە بىابان بوون و پرامالىنى زەوى مردنىكى ھىواش
۴۶۰ بوومەلەرزە ھەژىنەر و ھەرەشە لەناكاوہكەى سەر مروڤايەتى و
۴۶۲ گېرکانەكان سووتىنەر و داخكەرى زەوى و مروڤايەتى !
۴۷۲ گەردەلولەكان و دارمان و پۇچونەكانى زەوى لەناوبەرە بى ئامانەكەى
۴۷۶ مروڤ ھۆكارىك بۇ لەناوبردنى ئاوەدانى گۆى زەوى و

پېشكەشە :-

• بە گىيانى پاكى ھەموو ئەو تاك و بېرمەند و سەرکردانەى كە رابەرايەتى رەوتى نويگە رايى و تاڭگە رايىيان كوردە ئە كۆمەنگا مروقا يە تىه جياوازه كان و ئە قوناغە جياوازه كانى گەشە كوردنى كۆمەنگا كاندا، و تالى و سويىرى زۇريان چەشتوہ ئە پېناو پېكە وەنەنى كۆمەنگا يەككىسىسى تاڭگە رايى و خوشگوزەران و پېشكە و توو و داھىنە ردا .

• بە ھەموو ئەو كەس و گروپ و حيزب و سەرکردە سىياسىيانەى كە ھەنگرى مەشخەلى گورانكارى و نويگە رايى و رۇشنگەرى بوون بۇ وەدە يەنەنى كۆمەنگا يەككىسىسى نازاد و يەكسان و داد پەروەر كە تاك رۇل و پىنتى سەرەكى و ناوەندى ھەبىت ئە بېرىردان ئە چارەنوسى خۇى و كۆمەنگا يەككىسىسى .

• بە قوربانى و سەربازە گومناوەكانى كوردايەتى راستە قىنە و رېگاي نازادى و سەربە خۇيى و يەكسانى كۆمەنگا يەككىسىسى كورديدا كە ژمارەيان كەم نين بەلام ئەدەسكەوت و پاداشت كوردنە وەدا ئەكۆتايى ريزەكەدان .

سو پاس بو :-

❖ سو پاسی زورم بو هه موو نه و هاوړی و دوست و نزیکانه ی که هه میسه پالپشتم بوون به تیچین و وته جوان و ناوازه کانیان و ته نانه ت ره خنه کانیان، چونکه به هه موانیان بونه ته مایه ی به رده وام بوونم له نوسین و هه نویست و بیروراکانمدا بو ماوه ی زیاتر له ۲۶ سالی رابووردوودا .

❖ سو پاس هه میسه یی و بیکووتا و به رده و امیشم بو خیزان و مندانه خو شه ویسته کانم که هه ر نه وان بوون له ساته خوشی و ناخوشیه کان و له نومید و بیئومیدیه کاندا پالپشت و هاوکاری راسته قینه و بیپریم بوون و وه کو شاخه میخدا کو تراوه کانی کوردستان هه میسه له پشتم بوون. گهر نه وان و پشتیوانیه کانیان نه بوایه به دننیایی نه مده توانی بگه مه هم روژی که نیستا تییدام وهك تاکیك و بوون و وجدیشم مانایه کی راسته قینه ی نه ده بوو له ژیاندا به بی بوونی نه وان .

پېشەكى

- ئەم كىتەبى لە بەردەستى تۆى بەرپۇزدايە وەك خۇيىنەر برىتتە لە كۆكرادى بەرھەمى نوسراوى بەندە لە پۇژنامە و گوڧار و پېگە ئەلكترونە جىاوازەكاندا لە ماوەى نىوان ۲۰۱۹/۱/۶ وە بۇ ۲۰۲۱/۱۲/۲۰ كە ماوەى نىزىكەى ۳ سالى پېگە ، كە ۹۳ بابەت لەخۇدەگرېت، لە بابەتى سىياسى و كوردايەتى و حىزبى و ئەندازىارى و زانستىدا. كە ھەموانىشىان برىتتەن لە تىپروانىن و تىگەيشتن و بۇچونەكانى بەندە بۇ گۇرپانكارى و پروداوہ سىياسى و ئابورى و كۆمەلەيەتى و ئەمنى و دياردە زانستى و سروسشى و دەستكردەكانى مروڧ، و چۇنىتتى كاريگەريان بۇ سەر تەواوى ژيان و گوزەرانى تاك و كۆمەلگاي جىھانى و ناوچەيى و عىراقى و كوردىدا.
- ئاشكراشە ھەموو ھەلوئىست و گوتار و لىكدانەوہ و بۇچونەكانى مروڧقەكان دەربارەى پروداوہكان يان كارەسات و پېشەتەكان يان دياردە سروسشى و مروڧكردەكان ھەموانيان سنوردارن و وەستاوئەتە سەر ئاستى ھوشيارى و دونىابىنى و لىكتىگەيشتنى نوسەرەوہ بۇ ئەو پروداو و كارەسات و دياردانە و تواناي شىكردەنەوہ و گرېدانەوہ يان بەيەكەوہ و بە ھەول و پىلان و پلانە پىشتىپەرەدەيىەكانى دەزگا ئەمنى و ھەوالگريەكانى نىوان دەولەتانى ناوچەكە و دونياوہ. و ھەموانىشىان پەيوەستن بە زەمان و زەمىنەى ئەو پروداوئانەوہ ، بۇيە ھىچ لىكدانەوہيەك تا سەر و بە بەردەوامى بەنەگۇراوى و قەتسىبوويى نامىنئەتەوہ و پانەوہستىت.
- ئاشكراشە بوون و وجودى مروڧقەكان و ژىنگە و دەوربەرىش ھۇكارى سەرەكىن بۇ گۇرپانى لىكدانەوہ و تىگەيشتنەكان ، لەھەر قۇناغ و سەردەم و پېشكەوتنىكىشدا ھزر و بىرى مروڧ و مروڧقايتىش لەگەلېدا بالادەكات بۇ ئەوہى پەنگدانەوہى گۇرپانكارىەكان و پېشكەوتنەكان بىت و دوانەكەوئت لە دەوروبەرەكەى خۇى. چونكە تىنەگەيشتن يان دواكەوتن لە دياردە و پروداو و پىلانەكانى دۇست و نەيارانىش دەبىتە مايەى مالىوئرانى و كاولكارى و دواكەوتوى و ھەژارى و قەتسى و چەقبەستوويى لە خال و قۇناغ و سەردەمىكدە و مېژوو و كاروانى پېشكەوتن و داھىنانەكانىش بەزەبىيان بە كەسان و كۆمەلگاي دەم و دەست سىپىدا نايەتەوہ و دەيانپىلېشىننەوہ و بەسەرياندا ھەنگاو و باز دەدەن و ئىدى ئەو كۆمەلگا تەوہزەل و خاو و بىجولانە دەكەونە پەراوئىزى مېژووہ و دەبنە بەشىك لە مېژوو و ناو و ناوبانگىشىان بۇ ھەتاھەتايىە نامىنئت.
- ديارە مېژووى مروڧقايتى بەچەندان قۇناغ و سەردەمى جىاوازدا گوزەرى كردوہ تاگەيشتوتە ئەم ئاست و قۇناغەى ئىمە كە بالاترىنە لە ھەموانيان لە پرووى سىياسەت و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس

ئابوری و نه منى و کومه لایه تی و پیشکوتن و داهینانه سهرسورهيئنه زانستیه کانه وه و له ئیستادا مروفايه تی و مروقه کان و تهنانهت سروشتیش گه یشتونه ته قوناغیک که له یه ک کاتدا وله گهل خوشگوزهرانى و داهینانه کان و پیشکوتنه کانیشیدا بونه ته پر مه ترسی و هه ره شهش بو سهر ئیستا و ناینده شیان به هوئی له لایه ک بیرو هزره نامروفا نه و توقینه ر و توندروه وه نه ته وه یی و ئاینى و مه زهه بى و ناوچه گه ریه کانه وه و له لایه کی تریشه وه به هوئی چا و چنۆکی و چاوتیپرین و قورخکاری و بهرژه وه ندیه ئابوریه کانی کومپانیا و گروپ و کارتیله زه به لاهه کانی دونیا وه. بویه نه م قوناغی ئیستا هه موو بیرو و هزر و دروشمه مروفا نه ییه کانی له نازادى و دادپهروه رى و یه کسانى و مافه کانی مروفا و دیموکراسیه ت و خوشگوزهرانى خستوته ژیرپیوه و پهنج و ماندوو بونی هه موو تاک و سه رکرده و بیرمه ند و فه یله سوفه کانی داوه ته بهر با و هیچ حسابیکیان بو ناکات. له ئیستادا کومه لگا مروفا یه تیه کان به ده ست چه ندین مه ترسی و هه ره شه ی جدی سه رده مه وه ده نالینن و هیچ کامیش له سه رکرده و ولاته زله یز و به توانا کانیش ناتوانن بریارى یه کلاکه ره وه یان بو بدن و کیشه که له که بوه مروفا یه تیه کان چاره سه ریکه ن و ناینده یه کی روشن و پر ئومیدیش بو ته وایى گوی زه وی دا بین بکه ن.

• جا تا مروفا یه تی نه گه ریته وه بو ریزگرتن و پیاده کردنى نه و دروشم و بنه ما و بیروبا وه ره مروفا نه ییانه ی سه ده کانی مودیرنیته و پوست مودیرنیته ش که هه موانیان له سه ر بنه ما کانی توانا کانی تاک و نازادیه کانی وزانست و پاراستنى ژینگه و به سه ردا چونه وه و په رخنه له خودگرتن بونیاتنراون ناتوانن ریگه بگرن له دیارده مه ترسیداره کانی سه رده مه که مان له کوچکردن و سه ره لدان و به هیزیوونى بیر و هه سستی توندوتیژی و تیروز و توقاندن و ناتوانن بنه ما کانی پیکه وه کارکردن و یه کسانى و دادپهروه رى و وه کیه کی پیاده بکه ن و بیانچه سپینن، جا تا نه وکاته ش به دلنیای کومه لگای مروفا یه تی و ته وایى گوی زه ویش به به رده وامى له به رده م هه ره شه ی له ناوچوون و شله ژاوى و لیکترازان و نه ماندا خوئی ده بینیته وه. به هوئی چاره سه رنه کردنى کیشه کانی وه کو برسیتی و پیسبونى ژینگه و نه خو شیه کان و په تا بهر بلا وه کان و به بیابانبوون و وشکه سالى و کاره ساته سروشتى و مروییه کان و هه ژارى و دواکه و توویى ، نه نجامیش هیچ کات کومه لگایه کی مروفا نه ی پر ره فاه نایه ته دى.

• ئاشکرا شه هیچ کومه لگایه کی پیشکوتوو و زانستخواز و داهینه ر نایه ته بوون به بی گه رانه وه بو ریزگرتن و به هه ند وهرنه گرتنى رول و توانا که سیه کانی تاک، تاک وه ک پنت و بنکه و خالى ده سستیك و سه ره تای پیکه وه نانی کومه لگا و هه موو پرۆسه یه کی گورانکاری. بویه تاگگه رایى گه رچی له سه ره تادا وه ک ناو و ناتوره یه کی ناشیرین و بو که م سه یرکردن

تاگگه رايى وهك فهلسه فهيهكى سياسى..... نه وزادى موهه نديس
 له لايهن بنه ماله و نه بيل و سه رمايه دار و لايه نگرانى سيسته مى پاشايه تيه وه به كارده هيئرا
 بو هه ژار و كرئكار و جووتيار و كويله و ژيئرده سته كان، كه گه ره كيان بوه هه ميشه
 چاره نوسى كوئمه لگاكان له بهر ژه وه ندى خويان و به پريارى خويان به پيوه بهرن. به لام ئه م
 چه مى تاگگه راييه له دواى شوپرشى ئه مريكا و فه ره نساوه گوپردرا بو زاراويه كى په سهند
 و ماناقول له وهى كه داواى نازادى تاك و پشتبه ستن به تواناكانى و پريزگرتن له مافه كانى و
 فه راهه مكردى كه شوه وه وايه كى گونجاو بو وه ديهيئنانى خواست و ئاوات و خه ونه كانى له
 ژياندا، سه رجه مى چه م و تيپروانينه كوئن و كلاسيكى و باوه كانى له گوپرا و مروقاويه تى
 پيى نايه قوناغيكى گه شه كردوو و پيشكه وه توه وه به وهى كه ناين و ده ولت و ده سله لاتى
 دونيايى ليكجيا كردوه و هه موانى يه كسان كرد له به رده م ياساكاندا و ئيدى پيروزييه
 بيبنه ماكانى ناين و مه زه ب و سه ركرد و حيزب و بنه ماله و چين و تويزه كانى نه هيشت و
 كالكرده وه. له به رامبه ردا رولى تاكى توخكرده وه له وهى كه خوئى خاوه ن بريارى خوئى بيت
 له ژيان و گوزه ران و كار و كردار و گوتاريداو نازاديه كانى بو فه راهه مكرد و كه شوه وه او
 دوخيكى نازادانه و ديموكراسيانه ي بو وه ديهيئنا له سايه ي سيسته ميكى ديموكراسى و
 كوئمارى و ئاشتيانه ي ئالوگوپرى ده سله لاته كان بو ئه وهى كه به شدارى له ده سله لات و
 برياره كاندا بكات له ريگه ي هه لبراردنه كانه وه وهك مافيكى هه ر تاكيك.

- فهلسه فه و بيروباوه رى تاگگه رايى و ليبراليهت و وجوديهت هه رچه نده به لايه نى
 زوريكه وه ده چيئه چوارچيوه ي بيسنوركردن و نه مانى سنوره باوه كانى نازاديه وه به هه موو
 جوړه كانيه وه و ته نانه ت هه لده كشيئ بو فه وزا و بي سه روبه رى و تيئچوونى شيرازه ي
 كوئمه لگا به وهى تاگگه رايى ده سله لات نه ويسته و دژى هه موو جوړه سيسته م و ده سله لات و
 حوكمرانيه كى خو سه پيئن و زالم و چه وسينه ره. به لام له بنچينه دا بو دروستكردن و
 پيئكه وه نانى تاكيكى به خشنده و داهينه ر و نازاد و ده سله لات نه ويسته نه ك كويله و
 ده سته مو و ژيئرده سته، له پيئاو ئه وهى له ريگه ي تاكه نازاده كانه وه كوئمه لگايه كى وه به ره يئن
 و پيشكه وه توو داهينه ر بيته ئاراهه نه ك كوئمه لگايه كى به رخوئر و مشه خوئر وبى جوئه و
 بيده نگ و بى هه لوئيست له به رامبه ر هه موو ده سله لاتيكد.

- له م قوناغه شدا كوئمه لگاي كورده واريش پيوستى به بوونى تاكى نازاد و داهينه ر و
 بيرپوشن و پوئشنگه ره نه ك تاكيكى كويله و ده سته مو و رامه يئراو له سه ر سه ركزكردن و
 خوچه ماندنه وه بو ده سله لاتدار و سه رمايه دار و بوئه وهى نه كه ويته ژيئر په حم و به زه ي
 بهر ژه وه نديه سياسى و ئابورى و كوئمه لايه تيه كانى ده سله لاتدارانه وه. له پيئاو گه يشتن به
 كوئمه لگايه كى پيشكه وه توى يه كسان و دادپه روه ر و وه كيه كيدا كه ياسا سه روه رى هه موان
 بيت و خيروبيئرى ولائيش بو هه موان بيت. بوئه گرنگه تاكه كان بكه ونه خو بو

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس
تۆخکردنه وهی رۆلى تاکی کوردی له کۆمه لگادا چونکه به بی بوون و دروستکردنی
رۆحیه تی تاگه رایى مقاومه تکاری دژ به دهسه لاتدارانی گهنده ل و خۆسه پیینی ئیستا
دووره ده ربازبوون له م قوناغه تاریک و نارۆشن و تونه ی که دهگوزهرییت له م ههریمی
کوردستانه دا.

- به و هیوایه ی بیروبوچونه کانم و نوسینه کانم گهر جیگه ی ره زامه ندی بن و
راستیه کانیان پیکابییت و له گه ل بیروباوه ری تۆی خوینه ردا ویک دیته وه ئه وا له جیگه ی
خۆتانه وه و به ده م خویندنه وه وه ره حمه تبویه کمان بکه ن و گهریش به پیچه وانه وه بوو ئه وا
له که موکورتی و کورتبینی و بیئاگاییمان به گه وره یی خۆتان بمانه خشن.
- خوازیاریشم ئه م هه وه بچوکه ی به نده ش بچیته چوارچیوه ی خزمه تکردن به نوسین
و زمان و ئه ده بیات و کتیبخانه ی کوردیه وه و به به شیک له نوسینه وه ی میژووی قوناغیک
بیته ئه ژمارکردن و سوودیک بگه یه نییت به که سانیک له ئاینده دا.

له گه ل ریزی...

نه وزادى موهه ندیس

سلیمانی

٢٠٢٢/٢ /٢٢

Nawzad_mohandis@yahoo.com

**به شی یه که م
تاییه ت به بابته تی سیاسی**

گه ندهلی په تا کوشنده که له عیراق و ههریمی کوردستاندا !*

- ناشکرایه دیاردهی قیزه ونی گه ندهلی یه کی که له و په تا کوشندانهی که تووشی هر دهسه لآت و حوکمرانیه که بییت، گهر به پیلانی زانسی و واقعی و به نیه تیکی راستگوییانهی پیشوهخت و له پریگی داموده زگا و نوریگانی تایبته و به دهسه لآت پروبه پرووی نه بیته وه نه و ده بیته هوئی تیکشکاندن و خورکه ی پایه گرنه گه کانی دهسه لآت و له کوتايشدا ده بیته هوئی دارمائی ته و اوئی سیسته می حوکمرانیه که، گه ندهلی وه که په تایه که وایه که زو بلاوده بیته وه و به بی جیا و ازیش هم مان ده گریته وه له لوتکه ی دهسه لآت وه تا کو ها ولاتیه کی ساده و هر هیندهش که پیی گروده بویت ئیدی و از هینانی گه لیک نه سته م ده بیته. زوری که له دهسه لآت دار و حوکمران و کومه لگا مرو قایه تیه کان به دهست نه م دیارده و په تایه وه گروده بوون و ده نالینن و که وتونه ته به رمه ترسی و هه ره شه ی له نا و چوون و زوریکی تریش له میژودا به هوئی دیاردهی گه ندهلیه وه به ره و زبلدانی میژو توپره لدران.
- هه میشه وه که کاریکی سروشتی دیاردهی گه ندهلی له نا و نه و سیسته مه حوکمرانیانه دا بلاوده بیته وه و پمین په یداده کات که تا کره و و خو سه پین و شمولی و بنه ماله یی و به رژه وه ندی و خود په رستن، هه ربویه ش هه میشه دوا که وتن و هه ژاری و سته م و چه وساندنه وه دیاری به ختی نه و کومه لگایه نن و نمونه ی زه قیش دهسه لآت داره روژ هه لآتیه کان به گشتی و به تایه تیش عه ربه یی و ئیسلامی و که ندا و یه کان و .. هتد. به پیچه وانه شه وه هه مو کات دهسه لآت و سیسته م و حوکمرانیه دیموکراسی و لیبرال و پیشکه وتوو و نازاده کان له روژئاوا و نه وروپا و نه مریکا و ولآته کانی تریش، که مترین دیاردهی گه ندهلیان تیادا بلا بوته وه، چونکه یاسا سه روه ره و تا ک و گروپه کان هه مو انیان یه کسانن و به راستگوییانه ش سیاست و حیزبایه تی ده کن و باشیش له بنه ما مرو قایه تیه کانی یه کسانی و دادپه روه ری و نازادی تیگه یشتون و ریژی زوریشیان هه یه بو مافی تا ک و مرو قه کان و هیچ کاتیش دهسه لآت و پوسته کانیان وه که میراتی با و با پیرانیان یان وه که خه لآت و دهسکه وت نابینن و هیچ کات خزه مت و قوربانیدان و ماندوبونه کانیشیان له پینا و گه ل و نیشتیما نه کانیا ندا به منته نافرو شنه وه به جه ما وهر و چین و تویره کانی گه له کانیان، ناخر گه لو نه مه جیا و ازیه گه وره که یه له نیوان سیسته م و دهسه لآت داره کانی روژئاوای پیشکه وتوو و گه شه کردودا و له گه ل روژ هه لآتی دوا که وتوو ی

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

ههژار و نه خوینده وار و خو سه پیندا. که هه رگیزاو هه رگیز نابنه یهک و وهکو یه کیان لینیات نه له ئاکار و له هه ل سوکوت و نه له بیرکردنه وه و کارکردندا.

● له ئیستاشدا و بو ماوه ی زیاد له ۱۵ سالی رابووردوو ده بیئت ده ولته تی عیراق به هه ری می کوردستانیشه وه تووشی ئه م په تا قیزه ونه بوته وه و له لوتکه ی هه په می ده سه لاته وه گیروده بوه تا کو ها ولاتیانی ساده و ته واوی ئورگان و جومگه کانی حوکمرانی گرتوته وه، ئه وه تا وهک له راپورتته کانددا درده که ویئت له دوا ی پروخانی رژیمی به عسه وه له سالی ۲۰۰۳ وه تا کو ئیستا زیاد له ۸۰۰ ملیار دۆلار سهروه ت و سامان و داها تی عیراق به فیرۆچوه له ریگه ی گهنده لیه وه، به شیوه یه که گهنده لی ته شه نه ی کردوه که ته واوی کهرت و بواره کانی گرتوته وه و به تایبه تیش کهرتی وزه ((نهوت و غازی سروشتی))، هه ر له هه فته ی رابووردودا له لایه ن په رله مانی عیراقه وه لیژنه یه که پیکهاتوه بو لیکوئینه وه له ئیشوکاره کانی ۱۵ سالی رابووردوی کومپانیای سو مۆ ((تایبه ت به فروشتن و به بازپرکردنی نه وتی عیراق)) که گومانیک ی زور هه یه ده رباره ی تیوه گلانی له گهنده لی و به هه دردانی بریکی زوری سهروه ت و سامان و داها تی عیراق به قازانجی حیزب و سه رکرده سیاسی هه کان. ئاشکرا شه گهنده لکاران هه موانیان له ده سه ترۆیشتوه کانی ناو حیزب و بنه ماله کائن یان له لایه ن حیزب و سه رکرده کانه وه پشتیوانیان لیده کریت و تانیستاش یاسا و ئه و ئورگانانه ی که ته نها به ناو دامه زراون وهک ده سه تی ده ستپاکی و لیژنه ی پرو به پرو بو نه وه ی گهنده لی له عیراق و کوردستاندا نه یان توانیوه بچو کترین هه نگا و هه لنین و ئه و ژماره زور و به رچا و و ناسراوانه ی گهنده لکاران پرو به پرو ی لیپرسینه وه بکه نه وه، که رچی لی ره وه یی ده بیستین که فالانه لیپرسراو یان وه زیر و وه کیل وه زیر و بگشتی و .. هتد. دراونه ته دادگا به لام ئه نجامی دادگایی کردنه کان هه یچ کات ئاشکرا نه کراون.

● له ئیستاشدا له لایه ن سه رۆک وه زیرانه وه د. عادل عبدالمه دی وه هه ولێک هه یه بو دامه زراندنی ئه نجومه نیکی تایبه ت بو پرو به پرو بو نه وه ی گهنده لی له عیراقدا، که ئه م هه نگا وه دلخۆشکه ره، به لام ئایا ده توانیت ته واوی ئامانجه کانی وه دیبه نییت له ناوه پراستی ئه م هه موو مافیا و ده سه ترۆیشتوه گهنده لانه دا، هه ریویه سه رکه وتنی هه ر حکومه تی که له عیراق و کوردستانیشه دا به نده به راده ی سه رکه وتنی له پرو به پرو بو نه وه ی گهنده لی و که مکردنه ویدا.

ئه وه تا له راپورتیک ی ریکخراوی ((شه فافیه تی نیوده ولته تیدا)) تایبه ت به گهنده لی له سه ر ئاستی جیهان که ۱۸۰ ولات له خۆده گریت بلا و کراوه ته وه که ۱۲ ولات له پیشه وه ی هه موو

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
ولآتانی دونیادان له گهنده لیدا که عیراق له پیشه وهی هه مواندایه و له ته نیشته عیراقیشه وه
٦ دهوله تی تری عه ره بی هه ن وهك ((یه مه ن و صومال و لیبیا و سوریا و سودان و باشوری
سودان)) ن.

له هه ری می کوردستانیش دیارده ی گهنده لی و گهنده لکاران گه ره له عیراق زیاتر نه بیته که متر
نیه و گهنده لی ته واوی بواره کانی گرتوته وه به تایبه تیش که رتی وزه که خو ی له نه وتی
خاو و غاز ی سروشتیدا ده بی نیته وه و زور له که رتی وزه ی عیراق ناشه فافتره و که م که س
هه یه که بزانیته داهات و فروشی نه وت و غاز ی سروشتی کوردستان بو کوی ده چیته و
به کی ده فرو شریته و داهاته کانیش ده چنه نیوباخه لی کیوه. بویه هه موو نه م تاریکاندن و
ناشه فافیه ته له هوکمپرانیدا چ له عیراق و چ له کوردستان بونه ته هو ی دروستکردنی ده یان
نیشانه ی پرسیاری گه وه لای ها ولاتیانی نارازی و که مته رخه میش له پرو بونه وه ی
گهنده لیدا به هه مان شیوه بوته نه و ته لیسم و مه ته له ی که بو هیچ که سیك هه لئایه ت. به هه مان
شیوه ش سه رکه وتن و متمانه وه رگرتنی کابینه ی نویی حکومه تی هه ری م له لایه ن
جه ماوه وه به نده به راده ی سه رکه وتن له که مکردنه وه و به گژداچونه وه ی دیارده ی
گهنده لیدا، و ده بیته هه موان باش بزانه که گهنده لی ته نها به دروشم و له راگه یانده وه
بنپرناکریته به لکو به سه روه ربوونی یاسا و جیبه جیکردنی یاسا وه کو خو ی و به سه ر
هه مواندا به یه کسان ی و به و په ری توندی و بی به زه ییانه وه ده بیته و نابیته چاوپوشی
بکریته و که مته رخه می و خوینساردی بنوینریته. گه ره به نیه تیکی راسته قینه ی راستگویانه
و به باوه ریکی پته وه وه پیش به گهنده لی نه گیریته، نه وا به دوور نازانریته که گهنده لی وه ک
په تایه که سه ری سه ران و ده سترؤیشتوانی عیراق و کوردستانیش بخوات و وه کو زوریک
له دیکتاتور و پرژیمه شموی و سه ربازی و نادیموکراسیه کان به ره و زبلدانی میژوو
توره لبدرین، گه ره هه رچی زووتر هه یه نه که ونه خو و به نیه تیکی راستگویانه و به
به رنامه یه کی توکمه و به به کاره یانی یاسای توند و به هیزه وه پرو به پرو ی نه و دیارده یه
نه بنه وه.

* نه م بابه ته له سایته کانی زه مه ن و ژیان وشه نپریس و ئاراسته و ئاوینه و وتاری کورد و خه ندان و
ستاندارد کورد و pukmedia له ری که وتی ٢٠١٩/٢/٧ ١٥٢٠١٩/٢/٧ بلا وکرا وه ته وه.

ئايىندەي جەزائىر

دوای دەست لە کارکېشانە وەكەي بۆتە فليقە بەرەو كوي؟*

• واپىراره لە ۱۸ نىسانى سالى ۱۹۲۰، ھەلبژاردنى سەرۆكايەتى لە ولاتى جەزائىردا ئەنجام بەرئىت، كە بۇ خۆي لە پىرۆسەي ديموكراسيدا و لە سىستەمى حوكمرانىيەككى ديموكراسيشدا كاريكى ئاساييە و ھىچ گومان و دوودليەك ھەلناگرئىت، بەلام ئەوھى لە جەزائىردا دەگوزەريئ نائاساييە، چونكە لەم ھەلبژاردنەدا سەرۆكى جەزائىر عبدالعزىز بۆتە فليقە بۇ جارى پىنجم خۆي كانديد كىردۆتەو، لەكاتيكدە كە لەسالى ۱۹۹۹ وە تاكو ئىستا سەرۆكە و لەم كاتەشدا دوخى تەندروستى زۆر ناجىگر و پەريشانە بەھوى توشبونى بەنەخوشى برىنى گەدە و جەلتەي مېشكەو كە لەسالى ۲۰۱۲ وە توشى ئەم نەخوشيانە ھاتوھ و ناتوانئىت وەكو كەسيكى ئاسايى و بەتوانا ئىشوكارى ولات راپيەريئىت، ھەريوئخۆي لە رۆژى يەكشمەي رېكەوتى ۲۰۱۹/۲/۲۱ بەرەو ولاتى سويسرا بەرېكەوت بۇ پشكنينى تەندروستى. جا ولاتيكي ۴۲ مليونى كەسى و ناسراو بە ولاتى مليون شەھيد لەسەردەمى شوپشى رزگاريدا كە ۷ سالى خاياند دژى داگيركەرانى فەرەنسا چۆن دەكرئىت لەلەين سەرۆكيكى تاكپەو و نەخوشەو بەرپۆھ بېيرئىت.

• بۆتە فليقە بۆخۆي لە دايك بووى سالى ۱۹۲۷ لەشارى وجدەي مەغريبە و لە بنەچەي ئەمازيغىيەكانە ولە ئىستادا تەمەنى ۸۱ سالە و تەنھا لەسالى ۱۹۹۰ دژنى ھىناوھ و يەك براشى ھەيە و لەكۆشكى مورادىيەوھ حوكمى ولات دەكات. يەكئىك بوھ لە شوپشگيرانى قوناغى رزگارى نىشتىمانى و بەشدارىكەريكى كاراي سەربەخويى جەزائىر بوھ لەسالى ۱۹۶۲ دا و گەليك پۆست و پلەي وەرگرتوھ لەو كاتەوھ تاكو ئىستا، ئەو يەكەم وەزىرى وەرزىش و لاوان بوھ لەسالى ۱۹۶۲-۱۹۶۳ دا و دووھم وەزىرى دەرەوھ بوھ لەسالانى ۱۹۶۳-۱۹۷۹ دا و پىنجم وەزىرى بەرگرى بوھ لە ۲۰۰۳/۵/۵ و پىنجم سەرۆكى حيزبى ((جەبھەي تەحريرى نىشتىمانى)) دەسەلاتداربوھ و دەھەمىن سەرۆكى جەزائىرئىش بوھ لەدروستبونيەوھ و لەدوای رزگارکردن و سەربەخويشەوھ ھەشتەمىن سەرۆكى ولات بوھ. دىرئترئىن ماوھ لە پۆستى سەرۆكى ولاندا ماوھتەوھكە نزيكەي ۲۰ سالى رېكەو گەرەكئىتى بۇ ماوھى ۵ سالى ئايىندەش ھەرميئىتتەوھ.

• لەولاتانى عەرەبىدا و تەيەككى بەناوبانگ ھەيە كە دەليئ ((سەرۆكە عەرەبەكان يان بۇ قەبر يان بۇ زىندان دەبرئىن))، بەو واتايەي كە ھىچ كات دەست لەپۆست و ئىمتيازات و دەسەلات و خۆشەيەكانى پۆستەكانيان ھەلناگرن تا دەمرن يان بەكودەتاي سەربازى

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

له ناوده برین و به رهو زیندان ده نیردرین، نمونه کانیش زورن هر له جمال عبدالناصر و سادات و حوسنی موبارهك و قه زافی و صدام و و علی عبدالله صالح و ده یانیتیش.

• جه زائیر ولاتیکی گه وره و گرنگه له پرووی پروبه ری خاک و ژماره ی دانیشتون و ده ولمه ندی به نهوت و غازی سروشتی و زهوی وزاری کشتوکالی و گه شتوگوزاری و بوونی له سهر ده ریای ناوه پرست و بوونی هیژیکی سوپای به هیژ و ده یان هوکاری تری به هیژیونی له سهر ئاستی ناوچه که و دونیا شدا، نه وه تا جه زائیر خاوه نی پروبه ریکی فراوانه ی ۲۳۸۱۷۴۱ کیلومتر چوارگوشه یه که ده بیته ده هه مین ولاتی جیهان له گه وره یدا و یه که همیشه له سهر ئاستی نه فریقیا و ولاتانی عهره بی و ده ریای ناوه پرست و دووهم ولاتیشه له سهر ئاستی ولاتانی ئیسلامیدا، و له ۴۸ ولایهت و ۱۵۴۱ شماره وانی پیکدیٔ ، داهاتی سهره کی ولات له نهوت و غازی سروشتیه وه و ده سندیٔ و به پیی ئاماری ئوپیک جه زائیر له ئاستی ۱۶ هه مین ولاتدایه له یه ده گی نهوت له سهر ئاستی دونیا و دووهمه له سهر ئاستی نه فریقیا و نوهم ولاتیشه له بوونی یه ده گی غازی سروشتیدا، داهاتی تاکی سالانه بریتیه له ۷۴۷۷ دۆلار و زمانی عهره بی و نه مازیگی زمانی پرسمین و سیسته می حوکمرانیه که شی نیمچه سه روکایتیه و ولاتیکی کواماری و دیموکراسی و گه لییه. ئاینی پرسمیشی بریتیه له ئیسلام و له ده ستوریشدا و اپیناسه ی گه لی جه زائیر کراوه ((که گه لیکی ئیسلام و عهره ب و نه مازیغیه)) و خاکی جه زائیریش، ((خاکی ئیسلامه و به شیکی دانه پراوه له مه غریبی گه وره ی عهره بی و خاکی عهره بیه و ولاتی ده ریای ناوه پرست و نه فریقیا شه)) و جه زائیر له هر چواره وره یه وه له گه ل ۷ ولاتدا دراوسییه.

• بوته فلیقه بو یه که م جار له نیسانی سالی ۱۹۹۹د ه لیزیردرا به سه روکی ولات و له و ماوه یه دا له ناو خودا سیاسه تیکی پیاده کرد که گه لیك کیشه ی سیاسی و یاسایی پرویاند و له هه مان ماوه دا پروبه پرووی پروژنامه کان بووه و نازادیه کانیشی قه تیسکرد. و هه روه ها چه ندین کیشه ی دارایی و گه نده لی پرویاند له وینه ی کیشه ی بانکی خلیفه و کاره گوماناویه کان ده رباره ی پیدانی مؤله تی کارکردن به کوامپانیاکانی په یوه ندی و مؤبایل و پیدانی وه زارهت و پوسته حکومیه کانیش به که سانی خزم و نزیکه کانی. له به رامبه ریشدا هه ستا به چاکسازی له بواری ته ندروستی و په روه رده دا و بواری دارایشی گرتوه. و هه ولی زوریشیدا بو گواستنه وه به ره و بازاری نازاد و بوژاندنه وه ی ئابوری ولات.

• له سهر ئاستی سیاسه تی ده ره وه شدا، هه ستا به دامه زراندنی یه کیٔی مه غریبی عهره بی و واژوی شه راکه تی ریکه وتنی له گه ل یه کیٔی نه وروپادا کرد له سالی ۲۰۰۱د و به شداریشی له لوتکه ی سهرانی ولاتانی ۸ی جیهانیدا کرد له سالی ۲۰۰۰د.

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• له ماوهی سه روکایه تی دووه میدا که له نیسانی ۲۰۰۴دا نه جامدرا به پرژهی ۸۵٪
دهنگه کانی بوخوی مسوگه کرد، ههستا به چیکردنی پرۆسهی ئاشته وایی نیشتمانی و
هه موارکردنه وهی یاسای خیزان و دژی گهنده لیش هه لمه تیکی به رپا کرد و پرۆسهی
چاکسازی به بهرده وامی هیشته وه، هه ر له ماوه یه دا و له ۲۰۰۵دا توشی نه خووشی
برینی گه ده بو، له سالی ۲۰۰۷یشدا هه ولی تیرۆرکردنی درا.

• له ماوهی سییه می سه روکایه تیه که یه که له نیسانی ۲۰۰۹دا نه جامدرا به پرژهی
۹۰،۲۴٪ دهنگه کانی بوخوی کو کرده وه، که نه مجاره یان دوا ی هه موارکردنه وهی ده ستور
هه لبرژدرا یه وه چونکه ده ستور ته نها بو دوو خول ریگه یه ده دا به سه روک، به لام هه روک
هه موو ولاتانی نادیموکراسی و تاکرپه وی حیزب و سه رکرده هه ولی مانه وه و
هه لبرژدرا نه وهی سه روک ده دن به هه موارکردنه وهی ده ستور له به رژه وهندی حیزب و
سه رکرده کاندایا.

• له ماوهی چواره می سه روکایه تیه که یه که له نیسانی ۲۰۱۴دا نه جامدرا،
نه مجاره شیان به پرژهی ۸۱،۵۳٪ دهنگه کانی وه ده سه ته ینا یه وه. به م شیویه ماوهی ۲۰
سالی ته واره بوته فلیقه سه روکه و ئیستاش به نیازه بو ۵ سالی ناینده هه ر به سه روکی
ولات بمینیتته وه.

• له جه زائیردا له وکاته وهی له سالی ۱۹۶۲وه سه ربه خوویی به ده سه ته ینا وه تاکو ئیستا
ده سه لات ته نها لای حیزبی ((جه بهی ته حریری نیشتمانی)) بوه که له لایه ن
عه سه کریه کانه وه رابه رایه تی ده کریت و بوته فلیقه ش بوخوی یه کی که بوه له سه رکرده
عه سه کریه کانی شوپش و تائیس تاش به ناو ولاتیکی دیموکراسیه و زور جارانی به توندی
دژی ره وته ئیسلامیه توندپه وه کان به تاییه تیش ((جه بهی رزگاری ئیسلامی)) بوته وه و
له سالانی نه وه ده کانی سه دهی رابووردوودا توندترین پوویه پوویه وه پوویدا وه و گه ر
ده ستیوه ردانی سوپا و کوده تاکه ی نه بوایه له ۱۹۹۲/۱۲/۱۱ له هه لبرژاردنی نه و سالانه دا
نه و ((جه بهی رزگاری ئیسلامی)) هه لبرژاردنیان برده وه و ده سه لاتیان ده گرتته ده ست.

• دواتریش له سالی ۲۰۱۱وه که به هاری عه ره بی پوویدا و زوریه ی ولاتانی عه ره بی
گرتته وه و سه ری زوری که له سه رانی نه و ولاتانه ی خوارد و له سه ر کورسی حوکمرانی
ده رییه راندن له لیبیا و تونس و میسر و سوریا و عیراق و یه مه ن و .. هتد. به لام جه زائیر و
جه زائیریه کان که مترین جو له و بزواتیان نه نواندا به و ئاراسته یه و نه مه ش یه کی که له
سه رکه وتن و ده سه که وته کانی بوته فلیقه و حیزبی ده سه لاتدار. که له ئیستادا له ناوخوی
حیزبیشدا پوویه پووی مملانیی توند بوته وه و نه وه تا له ۲۰۱۸/۱۱/۱۵ نه مینداری

تاڭگە راىى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

گىشتى حىزبەكە ((جمال ولد عباس)) لەژىر فشاردا دەستىلە كار كىشايە وەو ھەر بالەو گەرەككىتى لەسايەى بوون و مانە وەى سەرۆكىكى نەخۇشدا گەشەبكات و بەردەوامى بدات بەھىز و دەسەلاتى خۇى و لەم پىناوئەشدا بالى سەربازە خانەنشىنكاروھكان و دەزگای سەربازى وژمارەيەك لە حىزب و سەرکردەكانى لايەنگرى بوئەفلىقە پىشتىوانى لەمانە وەى و خۇكاندىدكردنە وەى دەكەن، لەبەرامبەرىشدا حىزب و سەرکردە ئۆپۇزسىيۇنەكان وەك حىزبى ((بەرەى گەشەو دادپەرورەى/عبداللە جاب اللە و بزوتنە وەى كۆمەلگای ناشتى/عبدالرزاق مقرى و سەرۆك وەزىرانى پىشوو كە سەرکردەى حىزبى پىشپرەوانى ئازادىەكانە/ على بن فليس)) دژى كاندىكردنە وەى بوئەفلىقەن و داواى دەستلە كار كىشايە وەى دەكەن و داوادەكەن كە پرىگە خۇش بكات لەبەردەم نە وەيەكى نوى بۇ گواستنە وەيەكى دىموكراسى راستەقىنە. بەلام خالى لاوازى حىزبە ئۆپۇزسىيۇنەكان ئە وەيە كە لەناو خۇياندا يەك و يەكگرتوو نىن و نەيانتوانىوہ لە كۆبونە وەيەكى ۵ كاتژمىرىدا يەك كاندىدى خۇيان لەبەرامبەر بوئەفلىقەدا بپالئون بۇ كىپر كىكردن. لە ئىستاشدا جەماوہرى شار و شارۆچكەكان بەناوى ((بزوتنە وەى ھاوالاتىيون)) وە دەستيان داوہتە خۇپىشاندانى ناپەزايەتى لە جەزائىرى پايتەخت و شارەكانى عەنابە و سەتىف و قالمە و جىجل و بجايە و تىزى وزو و بویرە و بومرداس و تەيارت و گلېزان و وەھران و وەرقلە و بەدروشمى ((نا بۇ خولى پىنجەم)) و ((بەلى بۇ نەمانى پزىم)) ھوتاف دەكىشن.

ئەم خۇپىشاندانانە ئامازەن بۇ ئە وەى ئەنجامى ھەلبىژاردنەكان يان ئە وەتا ساختەكارى تىادا دەكرىت بە قازانجى دەرچوونە وەى بوئەفلىقە يان ئە وەتا گەر بوئەفلىقە ھەلبىژىردرايە وە ئەوا ئازا وەيەكى سىياسى توند دروست دەبىت و لەلايەن ھىزە ئۆپۇزسىيۇنەكانە وە داننانىن بە ئەنجامى ھەلبىژاردنەكەدا و ھەمان كىشە و چارەنوسى فەنزە و يلاش لە جەزائىردا دووبارە دەبىتە وە. كە لىپرسراوئىتى يەكەمىش دەكە وئتە ئەستوى بوئەفلىقە و حىزبى دەسەلاتدار و لىپرسراو گەندەل و قورخكار و پاوانخوازەكانى حىزبى جەبھەى تەحرىرى نىشتىمانى.

• احمد بن بلەى يەكەمىن سەرۆكى جەزائىرى دواى سەربەخۇيى كە ھەر لەلايەن دەزگای سەربازى و ھاورپىكانى خۇيە وە كودەتاي بەسەردا كرا و لە سەرۆكايەتى حىزب و دەوالت دوورىان خستە وە دەلىت ((ھوكمكردنى جەزائىر كارىكى ئاسان نىه)) بۇ ھەر سەرکردەيەك، ئەى گوايە ھوكمكردنى جەزائىر لەلايەن سەرۆكىكى نەخۇشى وەك

تاگه رای وک فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
بوته فلیقه وه ئاسان ده بیته بهو هه موو مملانی و کیشته سیاسی و ئابوری و کومه لایه تی و
ئه منیه که له که بوه وه.

• بویه پرسیاره که لیڤه دا ئه وه یه که ئایا داهاتوو و ئاینده ی ولاتی جه زائیر به ره و کوو و به
چ ئاراسته یه که هه نگاو ده نیته له سایه ی حوکمرانی ۵ ساله ی داهاتوو بوته فلیقه وه؟
که له که ناری مردن دایه وه هه موو له چاوه پروانی مردنیدان و ئه وکاتیش سه رقایی هه موو
کیشته کان هه لده در یته وه و هه موو انیش ده که ونه مملانی یه کی توند له سه ر ده سه لات و ئیدی
ئاینده ی جه زائیر و جه زائیره کانیش له سایه ی حوکمرانی تاک حیزب و تاک سه رکرده و
نادیمو کراسیه ت و نه بوونی ئازادیه کاندایا بو ماوه ی ۵۷ سالی ره به ق ده که و یته بهر ته ورژمی
ره شه بایه کی هه لکردوو به هیژ که پیده چیته داروپه ردوو ولاتی جه زائیر به سه ریه کدا
بدات و به ره و ئاینده یه کی تاریک و تونی به ریته. به لام خو شبه ختانه له ژیر کاریگه ری
فشاری جه ماوه ردا بوته فلیقه ی نه خو ش بریاریدا وه ده ستله کاربکیشیته وه و ئه وکاتیش
به شداری له هه لپژاردنه که دا ناکات وه کو کاندیدیک و به مهش ئیڤرا ده و ویستی جه ماوه ر و
گه لی ئازادیه خوازی جه زائیر سه رکه وت به سه ر دیکتاتوریه ت و حوکمی تاک حیزبی و تاک
سه رکرده یی و توتالیتاری ۵۷ ساله ی سوپا و جه نه راله کانی ئه و ولاته دا.

* ئه م بابه ته له سایته کانی شه نیڤس و ئاراسته و وتاری کورد و خه ندان و pukmedia و سپی میدیا له
ریکه وتی ۱۲۰۱۹/۳/۱ بلا وکرا وه ته وه.

دوو دكتورى پر بهرهم و عادل چانسيكى گهش بو نايندهى عيراق !*

• عيراق وهك ولاتيكي خاوهن ميژووى زياتر له ۵ههزار سالى، هيچكات و هيچ دهيه ساليكى به ناشتى و نارامى به سهرنه بردوه، كه گه ليك هوكار كو بونه ته وه بو نه وهى ئه م ولاتهى كه ناوى ((نيوان دوو پروبار/ يان ميسوپوتاميا)) ي كون و ((عيراقى نو))، له وانه هوكارى جيوپوله تيكي و هه لكه وتهى جيوسياسى و ئابوريه كهى و دهوله مهندي به سهره وت و سامانى سروشتى نه وت و خاكى به پييت و .. هتد. و نه بوونى سهركرده يه كى دلسوزيش بو ولات و كومه لگا كهى. هه ربويه ئه م ولاتى عيراقه له قولايى ميژووى دامه زرانديه وه گيرودهى نه فره تيكي نه زه لى بوته وه و مه كينهى كوشتن و برين و سته م و زولم و چه وساندنه وه و خوينا رشتنى به رده و امه كه له كو تايدا سهركرده و كومه لگا كه شى پيكه وه هارپوه. كه سهره راي خاوه نداريتى ميژوويه ك و شارستانيتيه كى گه ليك دي رين و سهره تاي ميژوو و بونى سهره وت و سامانيكى سروشتى و خاكى به پييت و گه ليكى هوشيار، به لام هه ر به دوا كه وتوويى و نه بوونى و هه ژارى و دوو به ره كى و نه خوينا ده وارى ما وه ته وه. حومكرانانى كون و نوئى عيراق هيندهى له خو باي بيون و لوتبه رز و غرورى سياسيان هه بوه و پرو له جه ننگ و كاو لكارى بوون، نيوهينده گيان و نيه تى خزمه تكردن و خاكه رايى و خه مخوريان نه بوه و پرويان له ناشتى و پيشكه وتن نه بوه.

• به لام له دواى پرو خاندنى رژيمي به عسى صداميه وه له سالى ۲۰۰۳ و له دواى زياتر له ۲۰ سالى جهور و سته م و تيرور و تو قاننده وه، سيسته مى حومكرانى له عيراقى نويدا له سه ر ۴ پايه ي گرنگى ((ديموكراسى و فيدرا لى و په رله مانى و كارى پيكه وه ي))، دامه زرايه وه، كه گه ر به نيه تيكي راستگو يانه و له لايه ن سهركرده و حيزبه سياسيه كانه وه جيبه جيب كرين و بو يه كلايكر دنه وهى هه موو كي شه و گرفته كانيش په نا به رنه به ر دستور له جياتى توندوتيزى و كوشتن و برين، نه وا هه رگيز لاپه ره رهش و تاريكه كانى كون دوو باره نابنه وه و گه لانى عيراق به پي كه اته جيا وازه كانيه وه له نه ته وه و ئاين و مه زه ب و كه لتوره جيا وازه كان به ناشتى و نارامى و خو شگوزه رانى ژيان ده به نه سه ر و نه وكاتيش پرو ده كه نه پيشكه وتن و دا هينان و به خششى زياتر به نه ته وه و نيشتي مانه كانيان.

• خو شبه ختانه كورد جيگه و پيگه ي سياسى گه وره ي له م كارى پيكه وه ييدا هه بوه و له چه سپان دن و نه خشان دن و نوسينه وهى ده ستوريشدا رولى گه وره ي بينوه و يه كه م

تاكگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

سهرۆك كۆماريش مام جه لال بوه ،كه له دوو خولى سهرۆكايه تى كۆماردا باشترين و جوانترين و دره وشاوه ترين قوناغ و ئەزمونى پيشانى هه موان داوه له ناوخۆ و ناوچه كه و دونياشدا، قوناغى مام قوناغه سهخت و دژوار و پىر مملانى سياسى و چهكدارى و مهزه بى و ئاينى و نه ته وه ييه كان بوو، كه هه موو ساتيىك چاوه پروانى ته قينه وه و هه لايىسانى جهنگى ئەهلى و ناوخويى ليده كرا، به لام به حيكمهت و پشوو دريژى و سهنگ و قورسايى و دووربينى خوى توانى به سهر هه موو كييشه كاندا زال بييت و هه موو لايه ن و سهركرده ناكۆكه كانيش له سهر يهك ميژى گف توگو كۆبكاته وه و به هه قيش كۆشكى ناشتى بكاته جيگه ئاشتى و ئاشتبونه وهى هه موان و بييت ته صمام الامان بو ته واوى عيراق. قوناغى مام قوناغىكى پىر شانازى و سهروه ريه بو كورد به تايبه تى و هه موو گه لانى عيراقيش به گشتى و هه موانيش به ستايشى زوره وه ياده وه ريه كانى ئەو قوناغه ده گيپر نه وه. له گه ل ئەوهى كه له ده ستوردا سيسته مى حوكمرانى په رله مانيه و سهروك كۆمار كه مترين ده سه لاته كانى له لايه، به لام ئەوه كه سايه تى و كاريزمايى مام بوو كه پۆستى سهروكى كۆمارى گه وره تر و گرانه تر و سهنگينه تر كرد به كار و چالاكى و په رۆشى و خه مخوريه كانى بو ته واوى عيراق و عيراقيه كان. نهك پۆسته كه مام گه وره بكات.

• دواى مام و له ٤ سالى سهروكايه تى د. فؤاد معصومدا، ئەو پۆل و كارى گه ريه يه دامه زراوهى سهروكايه تى كۆمار سست و پوكايه وه و ئەوپه رى خه مساردى و بيئوميدى به خووه بينى و ته نها وهك پۆستىكى ته شريفاتى مايه وه و هيچ زياده يهكى نه خسته سه ر خه رمانى كاره كانى مام، له لايه ك زور سهخته هه ر كه سيىك دواى مام بتوانيت زياد له كاره كانى مام جييه جييبكات، وله لايه كى تريشه وه سهروشتى كه سايه تى د. فؤاد بوخوشى نه گونجاو بوو بو ئەو پۆسته گرنگ و سياديه. هه ربويه نه يتوانى ئەو قوناغه به دره وشاوه يى به يئيته وه.

• به لام له ئيستاندا و دواى ٤ سالى جهور و جهفائى د. فؤاد معصوم، جاريكى تر ئويده كان و ناسو پروونه كان له ده م كه ل ده بينرئيه وه به هاتنى د. به ره م احمد صالح وهك سييه م سهروك كۆمارى كورد، له لايه ك پۆسته كه بوخوى شايسته ي كه سايه تى و ليها توويى وتوانا و تيپرواين و ناسراوى و چالاكى د. به ره مه و ده بوو هه ر زووتر و ٤ سالى پيشت نه و كاره بكرايه د. به ره م دوور له پياهه لدان و مه دح و سه ناكردى كه سى ((كه هيچ كه سيش بى كه م وكوپى و هه لئى سياسى نيه و ناييت))، بوخوى كه سايه تى خوى سه پاندوه، ئەوه ش به هوئى ئەزمونه سياسى و ئيداريه كه له كه بوه كانيه وه يه تى له ناو يه كييتى نيشتيه مانى كوردستان وهك جيگرى دووه مى سهركتيرى گشتى و وهك نوينه رى يه كييتيش

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

له دوو ولاتی هه ره گه وره ی دونیای پوژئاوا له بهریتانیا و ئه مریکادا و دواتریش هاتنه وهی بۆ کوردستان و بونه سه روک وه زیرانی حکومه تی ئیداره ی سلیمانی و دواتریش حکومه تی یه کگرتوو، له دواى پووخانی پژی می به عسیشه وه وه رگرتنی پۆستی جیگری سه روک وه زیرانی عیراق ((ئه یاد عه لای)) و دواتر وه زیری پلاندانان و گه لیک پله و پۆستی تر. هه موو ئه مانه وایان کردوه که د. به ره م بییته کاراکته ریکی ناسراو و دیار و خوشه ویست و باوه ریپیکراو له سه ر ئاستی عیراق و ناوچه که و دونیاش به توانا و لیها توی و تیروانینه راست و دروسته کانی بۆ رووداو و پی شه اته کان. هه لبرارد نیشی له لایه ن زۆرینه یه کی زۆری په رله مانتارانى عیراق وه له کیپرکییه کی توند و سه ختی دیموکراسیدا هه موو ئه و مانا و پروا و متمانه یه ی هه موانی سه لماندوه به د. به ره م. و ئه و کاروچالاکیه زۆر وه و ندانه شی له ماوه یه کی که موکورتی سه روکایه تیه که یدا بۆ دهره وه ی عیراق و له ناو خوشدا گه و اهیدهریکی راستگۆن بۆ تواناکانی د. به ره م.

• هه ر له پال د. به ره م دا، دکتۆریکی عادلی تر ((عادل عبدالمه دی)) وه ک سه روک وه زیرانیکی شایسته و هه لبرتێردراو و متمانه پی کراوی گه وره ترین دوو کوله ی سیاسی شیعه و سونه کان و دواتریش هه مووو په رله مانی عیراق، ئه م دوو دوکتۆره بونه ته دوانه یه کی ته و اوکاری یه کتری و بونه ته دوو پرووی دراویک که پی که وه ده توانن کاری زۆر گه وره و خزمه تی زۆر به خشنده پی شه که ش به هه موو عیراقیه کان بکن. عادل عبدالمه دی وه ک که سایه تیه کی سیاسی و موحه نه ک و موچه ره ب و خاوه ن میژوویه کی تاراده یه ک بی خه وشى گه نده لى و نه رم و نیان و له سه رخو و بی پشت و په نایه کی گه وره ی په رله مانیش و له ئه نجامی که له که به وونی ئه زمونه زۆر و زه وه نده کانی سیاسی و ئیداری و حیزبایه تی له هه موو حکومه ته کانی دواى پووخاندن چ وه ک وه زیر یان جیگری سه روک کو مارو بیلایه نیه که شی بۆ هه موان وایان کردوه بییته که سایه تیه کی خوشه ویست و خاکه راو و خه مخۆر و جیگه متمانه ی هه موان.

• به م شیوه یه ئه م دوو دوکتۆره پی که وه ده توانریت ئومیدی زۆریان له سه ر هه لچنریت وه ک دوو مۆدیلى نوی له حوکمرانانى عیراق، لانی که م بۆ ٤ سالی ئاینده، گه ر مملانی سیاسی و حیزبیه نا ره واکان و شه ری له جیاتی و ده ستوه ردان له گه وره و بچوکی بپیاره کانی حکومه تدا لیگه رپین. که خوشبه ختانه ٤ سالی ناشتی و ئارامی و بوژاندنه وه و ئاوه دان کردنه وه ده بییت دوور له شه ر و جه نگ و کوشتاری ناوخیوی و تیروریستانیش. عیراق له م ٤ سالی ئاینده دا پیویستی به که سایه تی ئه م دوو کاراکته ره هیه که تیروانین و بۆچوون و بهرنامه و پلانه کانیان زۆر لیکنزیکه و هه ردووکیشیان وه ک دکتۆریک ده توانن

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
چاره سه ری زوړیک له کیشه و نه خو شیه کانی کو مه لگای عیراقی بکن. بویه ده کریت عیراق
له دوا ی ۵ هه زار سا لی تاریک و تون و نه فره تللیکراوی ، چانس یکی مژده به خشی هی نا بی ت
به هاتنی ئەم دوو دکتوره و له پالی شیا ندا سه رو کیکی گه نچ و لاوی په رله مانیش ((محمد
حه لبوسی)) که به هه مان شیوه نزیکه له که سایه تی هه ردوو دو کتوره وه.

• له هه مان کاتی شدا بو حکومه تی هه ری می کورد ستانیش ده توانن ببه پالی شتی کی
راسته قینه و راستگو بو چاره سه ری ته واوی کی شه که له که بوه کانی نیوان هه ولیر و به غدا
و جیبه جیکردنی ماده ی ۱۴۰ ده ستور و موسته حه قاتی هیزی پیشمه رگه و هه ردو ولا
به گیانی کی ته با یی و پیکه وهی ری کبکه ون له سه ر دووباره نه کردنه وهی هه له سیاسیه کانی
رابطو دوو به تایبه تی له که رتی وزه دا، ده کریت کی شه سیاسیه کان له ناوخو و له سه ر میزی
گفتوگو کان چاره سه ربکری ن و ژیان و گوزهرانی جه ماوه ر تیکه ل نه کری ن و وه ک کارتی فشار
به رامبه ر به یه کتر به کارینه هی ن وه ک له سا لی ۲۰۱۴ وه جیبه جیکرا له برینی به شه بودجه ی
۱۷٪ هه ری می کورد ستان و مووچه ی مووچه خوړان.

• گرنگه هه ری م و به غدا دیش ئەم چانسه میژووییه له ده ست نه دن و بتوانن بیخه نه
خزمه تی زیاتر به هی زکردنه وهی داموده زگا شه رعیه کانی ده وله تی عیراق و هه ری مه وه و
ولات به ره و ناوه دانی و خو شگوزهرانی زیاتر ببه ن. به دژایه تی کردنی گه نده لی و
نادا دپه روه ری و بی خزمه تی و.. هتد. نا شکر اشه کاری گه وره له که سایه تی گه وره وه
ده رده چی ت و له ئی ستا شدا خو شبه ختانه عیراق خاوه نی دوو که سایه تی گه وره و هیمن و
ناسراو و سه نگینن که دووباره بونه وهی گه لی ک ئەسته مه.

* ئەم بابته له سایته کانی ئا راسته و وتاری کورد و خه ندان و ستانارد کورد و pukmedia له ری که وه تی
۱۵۲۰۱۹/۳/۲۵ بلا و کرا وه ته وه.

چارەنوسی بەرزاییه کانی جۆلانی سوریاش

بە چارەنوسی ۳ دورگه که ی ئیمارات ده چیت ؟*

• سوریا یه کیکه له و ولاته عه ره بیانه ی ماوه ی زیاتر له ۵۳ ساله له لایه ن تاکه حیزبێکه وه که حیزبی به عسی عه ره بی ئیشتراکیه و له لایه ن تاکه بنه ماله یه که وه که بنه ماله ی ئەسه ده و له که مایه تی عه له وین له و ولاته دا ئەو ولاته به پڕیوه ده بن به سیسته می ئاگر و ئاسن و دیکتا تۆریه ت و توتالیته ی دوور له بوونی دیموکراسی و ئازادیه کان و خو شگوزهرانی و پیشکه وتن، هه رچه نده ئەم باله ی حیزبی به عس به به راوورد به بالی ولاتی عیراق به چه پره و ناو ده برین، به لām له جه وه هه ردا هه ردوولایان له لایه ن تاکه که سیکی مه سیحیه وه ((میشیل عه فله ق)) له سالی ۱۹۳۷ وه دامه زراوه و خاوه نی ئامانجی ((نه ته وه ی عه ره ب یه که نه ته وه یه و خاوه نی یه که نامه ی نه مریشه)) و دروشمه کانی ((یه کیتی و ئازادی و ئیشتراکیان)) به زکردو ته وه، به لām هیچ یه کیک له و دروشمانه یان به کرداره کی له سه ر زه مینه ی واقع به رجه سه ته نه کردوه و هیچ کاتیش نه ته وه ی عه ره بیان یه که نه خسته وه هیچ کاتیش له جه نگه گانی دژ به ناعه ره به کان له تورکیا و ئیسپرائیلیه کاندایا براوه ی جه نگه کان نه بوون .

• سوریا بو خۆی ولاتیکی هه ژاری بچوکه له پرووی پانتایی خاک و ژماره ی دانیشته وان و بونی سامانه سروشتیه کانیه وه، به لām خاوه نی پیگه یه کی جیۆسیاسی و هه لکه وته یه کی گرنگی سیاسی و ئابوری و ئەمنیه. بۆیه له لایه ن ولاتانی ناوچه که له لایه ک و له لایه کی تریشه وه ولاته زله یزه کانی شه وه له فه رهنسا و به ریتانیا و له ئیستاشدا روسیا و ئەمریکاه هه ولی کۆنترۆل کردنی ده دن و دریزه دانی کیشه کانی سوریا له سالی ۲۰۱۱ وه ده گه رپه ته وه بو مملانی ناوچه یی و نیوده وله تیه کان و ئەوه تا روسیا جه نگی مان و نه مان ده کات له سوریا دا، چونکه سوریا ته نها پیگه و قه لایه کی پروسیایه له ناوچه ی پوژه لاتی ناوه راستدا، بو ئەمریکاش گرنگه چونکه ولاتیکی عه ره بی سه رسه ختی دژی ئیسپرائیلی هاوپه یمانی تی. له و کاته وه ی له سالی ۱۹۴۸ وه ئیسپرائیل وه ک ولاتیکی خاوه ن سه ره وه ی و ئەندامی نه ته وه یه که گرتوه کان دامه وزراوه سوریا له دژایه تی ئاشکرا و نه ینی نه وه ستاوه، هه ربۆیه شه ئیسپرائیلیش به لایه وه گرنگه که پژی می سوریا بگو پیت بو پژی میکی سازشکاری عه ره بی تر و بتوانی ت مامه له ی له گه لدا بکات و په یوه ندیه کانی ئاسایی بکاته وه وه کو میسر و گه لیک ولاتی تری عه ره بی ئیدی ترس و دله پراوکی نه مینیت له لای باکو ره وه.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

• له جهنگى حوزه يرانى سالى ۱۹۶۷ كه به شكستى حوزه يران يان ((جهنگى شهش پوژه)) ي عه رب - ئيسپرائيل ناسراوه، توانرا كه به شيك له بهر زاييه كانى سوريا يان ((بهر زاييه كانى جولان)) ي سوريا له لايه ن ئيسپرائيله وه داگير بكريت و تائيسا و ماوه ي ۵۲ ساله داگيركراوه و سال به سائيش ئيسپرائيل هولى خو جيگير كردن و بنياتنانى ۳۰ نشينگه ي جوله كه ي تيا دا ده دات و له ئيسا تا دا كه ۳/۲ ي جولان له ژير ده سه لاتي ئيسپرائيلدا يه نزيكه ي ۱۷ هزار جوله كه ي تيا دا نيشتته جيگيردوه و نه و ئاواره عه ربانه ش كه گه راونه ته وه برىتين له ۲۰ هزار كه سيك. كه له بنچينه دا دانىشتوانى جولان له عه رب و توركومان و چه ركه س پيگه اتوه.

• هه لكه وته ي جوگرافيا ي جولان كه وتوته نيوان پروبارى يه رموك له باشور و شاخى شىخ له باكورده كه سه ر به پاريزگاي قونه يتره يه، ۶۰ كم دووره له پوژه ه لاتي ديمه شقى پايته خته وه. كوي پروبه ره كه ي ۱۸۶۰ كم دوو جايه و دريژيه كه ي له باكورده بو باشور ۷۴ كم و گه و ره ترين پانتاييشى برىتية له ۲۷ كم. نه م بهر زاييانه پيگه اته يه كى به رده لانى پاشماوه ي گرگانه كانه. ئيسپرائيل له كوي ۱۶۴ گوند ۱۳۷ گوند و له كوي ۱۴۷ باخ ۱۱۲ باخى داگيركردوه. پيش داگيركردنى ژماره ي دانىشتوانه كه ي ۱۵۴ هزار كه سبوون و ۱۳۸ هزار يان ده كه وتنه ناوچه داگيركراوه كه وه، به لام به پيى نامارى سالى ۲۰۰۴ ژماره ي دانىشتوانى نه م بهر زاييانه بونه ته ۴۰ هزار كه س و نه وانى تر ئاواره بوون به شاره كانى ترى سوريا دا.

• سوريا و ئيسپرائيل له مملانييه كى به رده و امدان له سالى ۱۹۷۶ وه بو گه رانه وه ي جولان بو سوريا وهك به شيكى دانه پراوى خاكى سوريا كه له لايه ن نه ته وه يه كگرتوه كانيشه وه دانراوه به مافى خاوه نداريى سوريا بو جولان. به لام ئيسپرائيليه كان له بهر زور هوكارى نه منى و ئابورى و سياسى له گفتوگو كانياندا هه ميشه مه رجى ئاسا ي كردنه وه ي په يوه نديه كانيان له گه ل سوريا دا كردو ته پيش مه رج بو سه رخستنى دانوسانه كان و سوريا ش به به رده و امى نه مه ي ره ت كر دو ته وه، هه ر يو يه ش له لايه ن كه نيستى ئيسپرائيليه وه له ۱۹۸۱/۱۲/۱۴ دا ياسا يه كه به ناوى ((ياسا ي جولان)) ده رچوو، كه دا واده كات له پرووى ئيدارى و دادوه رى و ياسا وه له لايه ن ئيسپرائيله وه به ر يو به ر يت. نه وه بوو سوريا له جهنگى عه ربه كانى دژ به ئيسپرائيل له سالى ۱۹۷۳ دا ويستى جولان بگه ري نيته وه، به لام شكستى هي ناو ئيسپرائيل توانى به شيكى تريش داگير بكات. و دواتريش له گفتوگو هه مه لايه نه كانى ناشتى ئيسپرائيل له گه ل فه له ستينيه كان و ئوردون و سوريا دا له ژير

تاڭگە رايى ۋەك ۋەلسەفەيەكى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

ناونىشانى((زەۋى بەرامبەر بە ئاشتى)) لەسالى نەۋەدەكانى سەدەى راپووردوش ھەر نەگەيشتنە ئەنجام.

• پىرسىيار لېرەدا نەۋەيە بۇچى ئىسپرائىل بەرزايىيەكانى جۇلانى بەلاۋە گىرنگە ۋ دەستى لېھە ئىناگرىت؟ ۋ چارەنوسى ئەم بەرزايىيەنە بەكۆى دەگات؟

• بەرزايىيەكانى جۇلان لەپرووى سەربازى ۋ ستراتىژىشەۋە زۆر گىرنگە:

۱. چونكە دەپروانىتتە سەر ئىسپرائىل ۋ ئوردون ۋ لوپنان ۋ ناۋەپراستى سورييا.

۲. ۋەك لەمپەپىكى سىروشتىش وايە بۇ پىگرتن لە ھىرشىكردنە سەر ئىسپرائىل لەباكورەۋە.

۳. ھەر ۋلاىتەك ئەم بەرزايىيەنەى لەژىر دەستدا بىت دەتوانىت كۆتپۆلى پوژھەلاتى دىمەشقى پايتەختى سورييا ۋ شارەكانى ناۋەپراست ۋ باشورى ئىسپرائىلىش بىكات.

۴. ھەرۋەھا كۆتپۆلى پىگى سەرەكى بەرەۋ دىمەشقىشى لەژىر دەستدا دەبىت.

• لەپرووى ئابورىشەۋە :

۱. خاكى جۇلان خاۋەنى سامانى سىروشتىيە ۋ خاكىكى بەپىتتە بۇ پرواندنى باخى ميو ۋ ترى،كە ئىسپرائىل بەكارىدىنىت بۇ دروستىكردنى مەى ۋ ناردنەدەرەۋەى بۇ دەرەۋەى ئىسپرائىل ۋ بۆتە سەرچاۋەى داھاتىكى گەرە بۇ ئىسپرائىل.

۲. ھەرۋەھا بە شادەمارى دابىنكردنى ئاۋى دەرياچەى تەبەرىيەى ئىسپرائىل دادەنرىت ۋ ئىسپرائىل نىۋەى پىداۋىستى خۆى لە ئاۋى شىرىن لەۋ بەرزايىيەنەۋە دابىندەكات.

• لەپرووى سىياسىشەۋە گىرنگى گەرەى ھەيە ۋ ئەمنىيەتى ئىسپرائىل ۋ خاك ۋ جوگرافىيى ئىسپرائىلى فراۋاتىركردۋە ۋ ھەلۋىستى سىياسى ئىسپرائىلىشى لەبەرامبەر سورييا ۋ ەرەبەكاندا بەھىزكردۋە لە گىتوگۆكاندا ۋ سەنگ ۋ قورسايى زىاترى داۋەتە ئىسپرائىلىيەكان ۋ مەترسىيەكانى سەرىشى دۋورتىر خىستۋتەۋە.

• ئاشكرايە سورييا لەمىژۋوى كۆن ۋ نوپىدا گەلىك جار پوۋبەپرووى ھەپەشەى داگىركردنى خاكەكەى بۆتەۋە ھەر لەسالى ۱۵۲۶۷ ۋە لەلەيەن عوسمانىيەكانەۋە ۋ دواترىش فەپەنسىيەكان ۋ لەسالى ۱۹۳۹شدا دۋاى تەۋاۋبۋنى ماۋەى ئىنتىدابى فەپەنسى داگىركردنى لىۋاى ئەسكەندەرۋونە كە بە لىۋاى پانزەم دادەنرىت لە سوريادا، لەلەيەن دەۋلەتى نوپى توركىيا ۋ گۆپىنى دىموگرافىياۋ ناۋەكەشى بۇ پارىزگى ((ھەتاي)) كە تانىستاۋ ماۋەى ۸۰ سالە بەداگىركراۋى ماۋەتەۋە.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• لهم سه رده مهی ئیستاشماندا جاریکی تر و له ۲۰۱۸/۳/۱۸ دا سوپای تورکیا شاروچکهی عفرینی کوردستانی پوژئاواى له سواریادا داگیرکردوه و ههولئى قایمکردنی جیگه و پیگهی خوئی ده دات.

• ئەم هه موو داگیرکردن و خاکچیراندانانی سواریا له کاتیکیه که عه ره به کان له دوخیکی سیاسی و ئەمنی و نابوری زور خراپدان و له وه پهری لاوازی و دپدوئگی و دورله یه کترن و له سه ر بچوکترین مه سه له گرنگه کانی عه ره ب و ئیسلامیش له ناو خوئیاندا ریکناکه ون و هه ریبه که یان دابه شبونه ته سه ر بلوکیک له پوژئاوا و پوژه لاتئى دونیا و به سه ر ولاته گه وره کانی ناوچه که شدا له ئیران و تورکیا و ئیسپرائیلا، و هه ریبه که یان ((عیراق و سواریا و لوبنان و سعودیه و میسر و لیبیا و ئیمارات و قه ته ر و سودان و یه مه ن و تونس و جه زائیرو هتد.)) نه وه نده کیشه ی ناو خوئیان هه یه که نا په رژینه سه ر مه سه له نه ته وایه تیه کانی عه ره ب و پیده چیئ سه رده می زیڕینی ده سه لاتئى ولاتانی عه ره بی له دواى به هاری عه ره بیه وه به ره و کالبونه وه بچیئ و پیویستی به ده یان سالی ئاینده یه تا کو بتوانن که میک له هیز و شکوئی خوئیان بگیڕنه وه ، نه وه تا له تازه ترین هه لوئیستی ولاتئى قه ته ر له کوئگره ی لوتکه ی سه رانی عه ره بدا له تونس له مانگی ۲/۳/۲۰۱۹ له کوئبونه وه که پاشگه زبوته وه ته نها له بهر نه وه ی ولاتانی تری عه ره ب دژی تورکیا و ئیران قسه یان کردوه .

• لاوازی عه ره به کان هه موو کات بوته هوئی داگیر و دابه شکردنی ولات و خاک و گه له کانیان و هیچیشیان پیناکرئیت. هه ربویه ش له ۲۵/۳/۲۰۱۹ دا و له لایه ن دوئالد ترامپی سه روکی نه مریکاوه و به ئاماده بونی سه روک وه زیرانی ئیسپرائیل بنا یامین ناتانیا هو و له کوئشکی سپی و به به رچاوی هه موو دونیاوه واژوئی له سه ر بریاریک کرد که نه مریکا دانی ناوه به مافی خاوه ندرایتئى ئیسپرائیل بو به رزاییه کانی جوئانی سواریا. که هه موو دونیا و نه ته وه یه کگرتوه کانیش باش ده زانن که ئیسپرائیل نه وه مافه ی نیه، په رچه کرداری سه رانی عه ره ب و گه لانی عه ره بییش ته نها له چوارچیوه ی نا په زایی و ده رکردنی به یاننامه ی کوئتایی کوئبونه وه که یان تیپه ر نه بوو که نه وه په ری لاوازی نواندن و بیهه لوئیستی بوو.

• هه ربویه به دلنیا بیه وه چاره نوسی به رزاییه کانی جوئانی سواریا به هه مان نه نجام و چاره نوسی ۲ دورگه داگیرکراوه که ی ئیماراتئى یه کگرتوو ی عه ره بی ده بیئت که له لایه ن شای ئییرانه وه له ۲۰/۱۱/۱۹۷۱ دا داگیری کردن و تائیستاش ماوه ی ۴۸ ساله به داگیرکراوی ماونه ته وه و عه ره به کانیش له وه لاوازترین که بتوانن بیگه ریینه وه سه ر خاکی عه ره ب و ته نها له به یاننامه کانی کوئبونه وه ی لوتکه ی سه رانی عه ره بدا بیران ده که ویته وه. هه ربویه به رزاییه کانی جوئانیش به هه مان چاره نوس ده گات و پژیمه کانی سواریا و عه ره به کانیش

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس
له داهاتوودا ته نها فرميسك پرشتنيان بو ده ميئيته وه ههروهك چون بو ئه نده لوس و قورتوبه
و ئاگادير و توله يتله ي ئيسلاميان پرشت له ئيسپانيا دا كاتيک مه سيحيه ئه وروپيه كان
وه دهر ياننان و خاكه كه ي خويانيان پرگار كرد. به لام به داخه وه ته نها بو كورد و مافه
رهواكانى به هيژ و يه كگرتوون كه دژايه تى بكن و داننه نين به مافه كانى گه لى كورددا.

* ئه م بابته له سايته كانى ژيان وشه نپريس و ئاراسته و وتارى كورد و خه ندان و ستاندارد كورد
pukmedia و سپى ميديا له پيکه وتى ۸/۴/۲۰۱۹ د باؤكراوه ته وه.

گرڙييه کاني

نيوان نه مريکا و ئيران به ره و کوي؟*

• ميژووي مملاني و گرڙييه کاني نيوان نه مريکا و ئيران دوو دريژن، له وکاته وه ده ستيپي کرده که نه مريکا له دواي جهنگي جيهاني دوو مه وه وهکو جه مسه ريکي کارنگري سرگوره پاني سياسي و نابوري و نه مني دونيای نه وکاته و تاکو ئيستاش ده رکه و توه، ته نه ا نه و کاتانه دوستي ده ولته تي ئيراني پاشايه تي حه مه رهاشاي ئيران بوو تاسه رته اي سالاني حه فتا کاني سه ده ي رابووردو، ناشکرايه له سالي ۱۹۵۲ له ربه هه ولي نه مريکا بوو که توانرا کوده تا به سه ر هيژي محمد موصدق بکريت و حه مه رها شا بگه رني رته وه سه ر ته ختي شاهان شاهي ئيران و ئيدي ئيران و شاهان شا که ي خويان به قه رزباري نه مريکا ده زاني و هه ميشه ملکه چ و گوږپرايه ل بوون، به لام کاتيک حه مه رها شا هه ستي کرد که نرخی نه وت نزمه و کوپانيا نه وتيه جيهانيه کانيش که وتونه ته دوژمنايه تي کردني ئيران و داهاتي نه وته که ي و گه ره کيانه بيهيژي بکن، که وته دژايه تي کردني نه و کوپانيا يانه و دواتریش نه مريکا و نه وه بوو نه نجام به رووخاندن و سه ره ونگو مکردني خو ي و پڙيمه که ي کو تايي هات له سالي ۱۹۷۹، ئيدي نه مريکا و ئيران دواي نه و ميژوهش و دواي نه وه ي که کو ماري ئيسلامي ئيراني شيعه مه زه بي توند ره و خاوه ن خون و خه يالي فراوانخو زي و نارده نه ده ره وه ي شوږشه که ي بو ناوچه که و دنياش هينده ي تر په يوه نديه کان سار دوو سپرونه وه و ته نانه ت کار گه يشته نه وه ي نه مريکا پيلاني رووخاندني نه و پڙيمهش دابني ت له ريگه ي هه لاي ساني جهنگي ۸ ساله ي عيراق - ئيران و سه پاندني گه ماروي ۳۰ ساله ي سه ري. به م شيويه ده بينين که ميژووي په يوه نديه کاني نه مريکا و ئيران هيچ کات په يوه نديه کي دوستانه ي گه رموگور نه بوه به دريژايي ۷۰ سالي رابووردو.

• هه ربويهش نه م باکگراوند و هه لبه ز و دابه زه به رده و امه ي په يوه نديه کاني نيوانيان هيچ متمانه يه کي پته وي نه هيشتوه له نيوانياندا، له لايه ک نه مريکا هه ميشه ويستويه تي ئيران يکي ده ولته مه ند و خاوه ن نه وت و نفوز و پيگه و گرنگي جيوسياسي له پال يه کي تي سوږي تي جارن و ئيستاي روسي اي ميراتگري بلو کي سو سياليسي تي له خولگه و فه له کي سياسه ت و به رژه وه نديه کاني خويدا بسوپرته وه و نه بيته مه ترسي بو سه ر به رژه وه نديه کاني خو ي و هاوپه يمانه کانيشي له ناوچه که دا له ولاتاني ده ولته مه ندي که ندا و ئيسپرائيل و ميسر و ... هتد. له لايه کي تر يشه وه ئيران هه ميشه ويستويه تي خو ي وهکو

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
ولاتیکی زلهیزی ناوچه که پیشان بدات و ململانی له لایه که له گهل نه مریکا و له لایه کی
تریشه وه له گهل سعودیه و تورکیا و میسر و ئیسپرائیلدا ده کرد بو رابه رایه تیکردنی
ولاتیکی ناوچه ی روزه لاتنی ناوین و گهره کی بوو بیته پالوان و یاریکه ری سهره کی سهر
گوره پانه که و هه ژموونی سیاسی و ئابوری و ئه منی و پلاننه کانی خوئی بسه پینیتته
سهره موان.

• ئیران میژوویه کی دوورد ریژی هه یه له ترس و توقاندنی ولاتیکی که نداوی عهره بی
ده وله مند و هه میشه وه که مه ترسیه کی گهره خوئی پیشانیان داوه و هه ولی زوری شی داوه
بو ده ستبه سهره گرتنی به حره یین و ۳ دورگه ی ئیمارات و له ریگه ی نفوزی مه زه به بی
شیعه شه وه خوئی خزانده ناو کومه لگا عهره بیه کانی یه من و عومان و سعودیه و
به حره یین و کویت و عیراق و سوریا و لوبنان و میسر و ته نانه ت مه غریبی عهره بی و
.. هتد. له م چند ساله ی رابووردو دا به ناشکرا و به نه ینی پشتیوانی له ههر هیژیکی
تیروریستی یان به ناو مقاومه تی شوپشگی ری کردوه له لوبنان و فه له ستین و سوریا و
عیراق و یه من بو پروبه پروبونه وه له گهل نه مریکا و به رزه وه ندیه کانی و هه موو جه نگ و
ململانی کانی شی له سه ر زه مینه و ناو وه هوا و له ناو گهلان و له سه ر حسابی نه و ولاتانه
به رپا کردوه دوور له سنوره کانی خوئی. به م شیویه نه م ململانی میژوویه نه مریکا و ئیران
بوته موته که یه کی ترسینه ر بو سهر ته واوی ناوچه که و گهره که چاره سه ریکی سیاسی یان
سه ریازی یه کلایی بکاته وه و ئیدی ناوچه که گهر بو ماوه یه کی کاتیش بیته دوور بخریته وه
له و ململانی نارپه وایه ی که هه یه.

• پرسپار لیهدا نه وه یه ، ئایا نه م ململانییه تاجه ندی تر برده کات؟ به ره و کوئی و به چ
ناراسته یه که کوئی پیدیت؟ سهره که وتووئی کوئی کام لا ده بیته؟ ناوچه که چی به سه ر دیته؟ و زور
پرسیاری تریش..

پالپشت به و راستیانه ی که له سه ر زه مینه ی واقع ده بینریت و ده توانریت گریمانه ی بو
بکریته، نه وه یه که نه مریکا گهره کی تی ریگا چاره سه ری سیاسی پیاده بکات تانه و ناسته ی
برده کات ، له ریگه ی به سه ر داچوونه وه ی ریکه وتنه نه تو میه که ی نیوان ئیران و ولاتیکی
نه وروپا و نه مریکا که نه مریکا تا که لایه نه هه لیه ساردوه و ئیرانیش هه ره شه ی
هه لوه شانده وه ی ده کات. نه مریکا گهره کی تی گهر رژی مه ئیسلامیه که ی ئیرانیش به ته وا وه تی
نه پوخینیت و به ده ردی رژی می به عسی صدامی عیراقی نه بات نه وا چنگ و په لی بکات و
نینوک و که لبه کانی کورته بکاته وه، به شیویه که چی دی توانای مه ترسی و هه ره شه ی نه بیته له
نه مریکا و هاوپه یمانه کانی، گهر ئیران ملکه چی نواند و به مه رجه کانی نه مریکا رازی بوو

تاگه رایی وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
 نهوا ده توانیٔ به شیوهیه کی بیٔرس و بیٔیز و له خولگه ی سیاست و بهرژه ونه ندیه کانی
 نه مریکادا بمینیٔته وه و نه بیٔته مه ترسی زیاتر، گهر به پیچه وانه شه وه بهر قی و بیٔ بهرنامه و
 غروری سیاسی مامه له ی کرد، نهوا به دلنیا یی پروخاندنی نهو پژیٔمه مسوگهره گهر
 به جهنگی گهرمیش نه بیٔته، نهوا نه مریکا له پریگه ی سه پاندنی گه مارؤ ئابوریه تونده کانی سهر
 کهرته کانی نهوت و غازی سروشتی و به گشتی کهرتی وزه و دواتریش کهرتی دارایی و
 بانکی و دواتر کهرتی سه ریازی و نه منی و پیشه سازی و ده ریایی و .. هتد. ئیدی ئیران
 ملکه چ ده کات.

جا بهم شیوهیه به بیٔ بوونی داهات و برینی شاده ماری داهاته کانی ئیران که نهوت و غازی
 سروشتیه ناتوانیٔ خؤرابگریٔ و مهرگ و پروخاندنی خؤی مسوگهر ده کات و بهم
 شیوهیه له ههر دوو باردا ئیران گه وره ترین زیان بهر هیٔز و نفوز و ناو و ناوبانگی ده که ویٔ
 گهر رازی بیٔت یان نارازی و نه مریکاش وهك زله یزیکی دونیا یی گه وره و به توانا و خاوه ن
 نفوز و دهسه لات و ته کنه لؤجیای نویٔ سهر که وتنی گه وره مسوگهر ده کات. رهنگه جهنگی
 راسته و خؤی گهرم نه کریٔته سهر ئیران وهك نه وه ی که پرویدا له گهلٔ عیراقدا له بهر نه وه ی
 ئیران ولاتیکی پان و پؤر و گه وره و خاوه ن سنوریکی فراوان و خاوه ن گه لانیکی زؤرینه
 مه زه ب شیعه ی خاوه ن بیروبا وه ری توند ره و ده مارگیرن بؤ دهسه لات و مه زه به که یان،
 به لام له گهلٔ هه موو نه مانه شدا پیکه اته ی گه لان و کؤمه لگای ئیرانیش یهك و یه کگرتوو نیه
 و گه لانی جیاواز له فارس و کورد و ئازهر و تورکومان و عهره ب و بهلوش و .. هتد. ده ژین و
 ماوه ی زیاتر له ٤٠ ساله له جهنگ و له ژیر باری برسیٔتی و گه مارؤی ئابوریدا ژیان به سهر
 ده بن و چیدی توانای بهر هنگاری و برسیٔتی زیاتر ناگرن.

بؤیه نه م مملانیٔیانه له کؤتادا به ره و ئاراسته ی نه مان و سه ره ونگو مکردنی پژیٔمی ئیسلامی
 ئیرانی ههنگاو ده نیٔت و ناوچه کهش به ره و ئارامیه کی کاتیش بیٔت ده چیٔت به پیٔی
 پلانه کانی نه مریکا و پاراستنی هاوپه یمانه کانی له عهره به کان و له پیٔیش نه وانیش وه
 ئیسپرائیله.

بؤیه پیویسته له سهر دهسه لات دارانی نه م ولاتانه ی ناوچه که به گه وره و بچوکیانه وه به هه ژار
 و ده ولٔمه ندیانه وه به به هیٔز و لاوازیانه وه مملانیکیان له گهلٔ نه مریکای زله یزی دونیا
 نه گه یه ننه ئاستیک که خالی نه گه رانه وه تیٔپه ر بکات چونکه هیچکات ناتوانن درٔیژه به و
 مملانیٔیانه رابه ری به دن، چونکه نه مریکا ولاتیکی دووره دهسته و هیچ جهنگیک له سهر
 خاک و گه لانی خؤی ناکات و به لکو ته واوی خه رچی و کاولکاریه کان له سهر حسابی گه لان
 و خاکی ولاتانی ناوچه که یه، بؤیه راستترین سیاست و پلان بریتییه له وه ی که خؤیان و

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
به رژه وه ندیه کانیاں بگونجین له گه ل به رژه وه ندیه کانیاں نه مریکا و زلهیزه کانیاں تری نه وروپا
و روسیاشدا، وازیین له مملانییه که که کوتایی شانوگه ریه که بو هموان پروونه و هموو
کوده تا و راپه رین و خویشاندانه جه ماوه ریه کانیاں ناوچه که و پروخاندنی پژیمه
دیکتاتوریه کانیاں ناوچه که هموانیاں به قازانجی نه مریکا ته و او دهبن و دهستی نه مریکا و
داموده زگا جاسوسییه کانیاں نه و ولاتانه ی له پشته وه یه .

راستییه کی حاشاهه لنه گر هه یه که بریتیه له وه ی، له م قوناغده نا نه روسیا و نه ولاتانی نه وروپاش
ناتوانن بهر به هه ژموون و سیاسییه ته کانیاں نه مریکا بگرن و به تایبه تیش له سهرده می سه روک ترامپدا
که هیچ کهس و لایه نیك ناتوانیت پیشبینی هه ناگوه چاوه پروانه کراوه کانیاں بکات و وه کو
نه مریکیه کی ره سه ن مامه له له گه ل پروداوه کاندا دهکات و سیاسییه تی ((دار و گویره ره که ی
نه مریکا)) پیاده دهکات ،داره که بو نه و سهرکرده و ولاتانه ی مملانییه له گه ل دهکن و گه ره کیانه
له خولگه ی به رژه وه ندیه کانیاں ده رچن و گویره ره کهش بو نه و ولات و سهرکرده نی که ملکه چده که ن
و گویره رایه ل ن بو نه مریکا. جا گره وی بردنه وه تاسه ر لای هیچ کام له سهرکرده ی نه م ناوچه یه
نیه، چونکه نه مریکا له پیانا و به رژه وه ندیه کانیاں خویدا پشت دهکاته نزیکترین دۆستی خو ی و ته نها
و ته نها به رژه وه ندیه کانیاں خو ی ده پاریزیت و مامه له ش له گه ل دیفاکتو و نه مری واقیعه دا دهکات و
هیچ کات دۆست و دوزمنی تاسه ری نه بوه و ناشبیته . جاهه ق وایه هموو سهرکرده کانیاں نه م
ناوچه یه نه م راستیه هه رگیز له بیر نه که ن و خو یان و سیبه ره کانیاں له به رامبه ر نه مریکا دا لی گه وره
نه بیته ، چونکه هموانیاں هه ر له ریگه ی نه مریکا وه هاتونه ته سه ر ده سه لات و پشتیوانیاں لی کراوه
، نه ک به ده نگ و پشتیوانی گه له کانیاں و له به ره نه وه ی هیچ کام له و سهرکرده نه ریزی دیموکراسی و
مافی گه له کانیاں و دادپه روه ری کومه لایه تیاں له لا نه بوه و ته نها بروایان به به کاره یانی هیژ و
توقاندن و ترس و گرتن و کوشتن و پاوه دونانی سیاسی هه بوه ، هه ربویه ش له نزیکترین هه لدا
گه له کانیاں پشتیان تیده که ن و ناوا ته خوازن هیژیکی ده ره کی ببیته فریاد په سیان و هاوکاری بکه ن
بو پروخاندنی پژیمه ده سه لاتداره تاکره و و زالم و چه وسینه ره کانیاں، ئیدی نه مریکا ش ده توانیت
له کورته ترین ماوه دا و به ده رزیه کی بچوک میزلدانه فوتیکراوه که یان بته قینیتته وه و پوچه ل
بکاته وه . وه کو ده لین ((په ند بو نه و که سانه یه که په ند و ه رده گرن)).

* نه م بابه ته له سایته کانیاں ژیاں وشه نپریس و ناراسته و ناوینه و وتاری کورد و pukmedia و سپی
میدیا له ریکه وتی ۱۰/۵/۲۰۱۹ بلا و کراوه ته وه .

عيراق

له نيوان نه مريكا و ئيراندا كاميان؟*

• له قوناغى مملانى تونده نيوان نه مريكا و ئيراندا، عيراق زياتر له هه موو ولاتانى ناوچه كه و دونياش له پيگه يه كه زور هه ستيار و ئيحراجيدايه و زور سهخته برياريكى يه كلاك ره وه بدات كه كاميان هه لىبېرئيرت له نيوان لايه نگرى ته واو بو ئيران يان نه مريكا. چونكه عيراق هه رچه نده ولاتيكي خاوهن سياده و سهروه رى و سنورى نيوده ولته تى خويته تى و خاوهن به ناو په رله مان و حكومت و داموده زگا شه رعيه كانى حوكمرانيه، به لام له ئيستادا توانا و هيژ و پيژى نه وه نده ي نيه كه ببيته خاوهن برياريكى عيراق يانه ي سه ربه خو، جا هه ر ولاتيكيش كه له پرووى سىاسى و ئابورى و نه منيه وه به هيژ و تواناي پيگه يه كه حساب بوكر او نه بوو ناشتوانيت نازادانه برياره كانى خو بدات و ته نانه ت به رژه وه نديه كان و سياده و سهروه رى ولته كه شى پباريژيت.

• نه وه ي ئاشكرايه عيراق ولاتيكي دراوسى ميژووي ئيرانه و به دريژايى نه و دراوسيه تيش هه ميشه له جهنگ و مملانيدا بونه و هيچ كات وهك دوو ولاتى دراوسى باش ريزيان له سياده و سهروه رى يه كترى نه گرتوه، به تايبه تى ئيران هه ميشه چاوى ته ماعى بريوته عيراق و هه ولى داگير كردنى داوه له كوڤ و نويدا و ويستويه تى له ريگه ي عيراق وه وهك ده روزه يه ك بچيته ناو كوومه لگا عه ره بى و ئيسلاميه كانى ناوچه كه وه به تايبه تيش ولاتانى كه نداو و سوريا و.. هتد. بويه تو مار و ميژوويه يه كه ريشيان پيگه وه هه يه. دواترين جهنگيش جهنگى 8 ساله ي نيوانيان بوو، له ئيستاشدا و له داوى پروخانى رژي مى به عسى صداميه وه له سالى 2003 وه ئيران به ئاشكرا و به نه ينى و راسته وخو خو ي و هيژه كانى يان ناراسته وخو له ريگه ي ده ستويوه نده كانيه وه له سه ركرد و حيزب و ميليشيا سىاسى و چه كداره شيعه كانه وه ده ستيوه رداوه ته كاروبارى عيراق و مملانييه كه توند ده كات له گه ل نه مريكا دا بو نه وه ي نفوز و هيژ و ده سه لات و پاوانخوازي خو ي له ناوچه كه دا فراوان بكات و مه زه بى شيعه و شوپرشى ئيسلامى ئيرانى هه نارده ي ولاتانى ناوچه كه بكات و خو ي بكاته ده مپراست و گه وه ر و ريش سپى ولاتانى ناوچه كه و به مه ش جيگه و پيگه يه كه سىاسى و ئابورى و نه منى له ناوچه كه دا دژ به به رژه وه نديه كانى نه مريكا و نه وروپيه كان و زله يژه كانى دنيا بوخو ي مسوگه ر بكات و له هه ولى گه رموگوريشدايه بو وه دسته ينانى چه كى نه تو مى. به م شيويه ئيران نفوز و كاريگه رى گه وه رى خراپى له سه ر عيراق و عيراقيه كان داناوه له پرووى سىاسى و ئابورى و نه منى و كوومه لايه تيه وه و ته نانه ت

تاگه رای وەك فەلسەفەیهکی سیاسی..... ئەو زادی موهه ندىس

دانان و لابردنی سەرۆك كۆمار و سەرۆك وهزیر و کاربه دهستهکانی تر له سیاسی و ئەمنیه کانییش به دهست ئەوه، ئیڕان به هه موو توانایه کیه وه پوچۆته ناو تهواوی جومگه گرنگهکانی بریاردانی عیراقه وه و به مهش عیراقی خستۆته خولگه ی خویه وه و ناتوانییت لیبی ده رچییت.

• هه رچی ئەمیریکاشه وهك زله یزیکى دونیایی و پرزگارکهری عیراق و پالەوانی عیراقیه کان به تایبه تی سونه مه زه به کان و کورد و ئەوانی تر جگه له شیعه کان لیبی ده پوانریت و پینان باشه بوون و ده سه لات و هه ژموونی هه بییت له عیراقدا له لایه ک بو پاریزگاریکردن له عیراق له تیروریستان و له لایه کی تریشه وه بو پاراستنی له که وتنه ژیر هه ژموونی ئیڕانی فارسه وه به ته واوه تی و له لای سیهه میشه وه بو ریگه گرتن له هه ژموونی زۆرینه ی شیعه کان له ده سه لاتدا، هه رچه نده ئەمیریکاش له پینا و به رژه وه ندییه سیاسی و ئابوری و ئەمنیه کانى خو ی و هاوپه یمانه کانى له ناوچه که دا عیراقی گه ره که و ده یه وه ییت پیگه یه کی به هیزی هه بییت، چونکه عیراق خاوه ن یه ده گیکی نه وت و غازى سروشتی زور وه ونده و پیگه یه کی جیوسیا سی گرنگی هه یه له باکوری ولاتانی که نداوی عه ره بیه وه که هاوپه یمانی ستراتییژی ئەمیریکان و هه رواش له پابووردوودا دوژمنیکى سه رسه ختی ئیسپرائیلی هاوپه یمانی زور به نازی ئەمیریکا بوه ،بۆیه ئەمیریکا گه ره کییتی به هه ر نرخیك بوه عیراق له خولگه ی ئیڕان ده ره بیینییت و بیکاته دوست و هاوپه یمانیکى گوپراه لى خو ی له پینا و پاراستنی به رژه وه ندییه کانى خو ی و هاوپه یمانه کانییشی. ئەمیریکا له ئیستادا نزیکه ی ۵۰ هه زار سه ربازی هه یه له عیراقدا و ته واوی ئاسمان و ده ریاشی کوئترۆل کردوه و به و په ری چه کی ته که نه لوژی نوپوه مملانی له گه ل ئیڕاندا ده کات. گه ره کییتی به په لى یه که م ئیڕان نه بیته خاوه ن چه کی ئەتۆمی و له و پینا وه شدا گه مارۆی توندی ئابوری به سه ردا سه پاندوه و گه ره کییتی له ریگه ی وه ستاندن و سه فرکردنه وه ی هه نارده کردنی نه وته که یه وه ژیرخانی ئابوری ئیڕان دا برمینییت که به شاده ماری ژیان و پیشکه وتن و خوشگوزه رانی ئیڕان داده نرییت.

• پرسیاره که نه وه یه ، له م نیوه نده پر بارگای و هه ژموووون و راکیش راکیشی ئیڕان و ئەمیریکادا عیراق ده توانییت چی بکات؟ چون بریار بدات؟ به رژه وه ندی له گه ل کام لادایه؟ و ده یان پرسیارى تریش.

ئەوه ی ئاشکرایه وهك پیشت باسمان کرد له ئیستادا عیراق له پیگه یه کی هینده به هیزدا نیه که بتوانییت به ئیڕان و ئەمیریکا بللیت بوه ستن و چیتر مملانی له سه ر خاك و گه لانی عیراق مه که ن و مملانی کانتان به رنه ده ره وه ی سنوره کانى عیراق. هه ربۆیه ئەوه نده ی پیی

تاگه رایى وهك فهلسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دهکریٔ ده بیٔ په یوه نډیه کی هاوسهنگ له نیوان هردو ولاياندا دروستبکات که تیايدا بهر ژه وه نډیه کانی عیراقی تیايدا پاريزراو بیٔ، چونکه ناتوانیٔ به ئیرانیکی دراوسیٔ بیٔ نا که له میژه دراوسیٔ ته و به حوکمی میژوو و جوگرافیا ناتوانیٔ لیٔ دووربکه و یته وه و هره ده بیٔ به دیفاکتو په یوه نډی و دراوسیٔ ته باش و ریزگرتنی هردو ولا دريژه به په یوه نډیه کانی خؤ بدات له گهل ئیراندا، له گهل نه مریکا شدا هرچه نډه نه دراوسیٔ په کترن و نه خاک و نه سنوریان پیکه وه، به لام به هؤ نه وهی نه مریکا زله یزیکی دونیاییه و هه ژمونی سیاسی و ئابوری و نه منی گه وهی به سهر دونیاه هیه و به تابه تیش ولاتانی ناوچه که و هرواش پرزگارکهری عیراقه و ماوهی ۱۶ ساله عیراق ده پاریزیٔ و قوربانیشی بو دهادت، عیراق ناتوانیٔ هه موو نه چاکانهی نه مریکا له بهرچاوه نگریٔ و له چاوتروکاندنیکدا هه موانی سفر بکاته وه و پیٔ بیٔ خواحافیزتان بیٔ، که هرچه نډه نه ئه و بوییه سیاسی و نه ئه و توانا ئابوری و نه منیه شی هیه. چونکه نه مریکا نهک عیراق له ته واوی ولاتانی ناوچه که دا خاوه ن بهر ژه وه نډی ستراتیژی و گه وره و گرنکه و خاوه ن بریاریشه به خؤی بیٔ یان به جهنگ ده توانیٔ پلان و سیاسه ته کانی خؤی پیاده بکات. هه ربویه باشترین ریگه و چاره سهری سیاسی بو عیراق مامه له کردنیٔ له گهل نه مریکادا وهک دوو ولاتی دوست و لیکنزیک و خاوه ن بهر ژه وه نډی به ستراره به یه که وه، هیچ عه یبه یه کیش له مه دا نیه چونکه زوریٔ له ولاتانی تر که خؤیان له عیراق زور به به هیژتر ده بینن له هه موو روه کانه وه پیوستیان به نه مریکا و هاوکاریه کانی هیه و ملکه چییان بو ده بریوه و خواخوایانه نه مریکا ته نها سلویان لیبکات نهک دوستایه تیشیان بکات، هه ربویه دوستایه تی نه مریکا بو عیراق بو ده یان سالی تر گرنکه لانی کهم تا نه وکاته ی عیراق هیژ و توانای نه منی و سیاسی و ئابوری خؤی به ده سندیٔ ته وه و ده توانیٔ بریاری سهر به خؤی خؤی بدات.

• بهم شیوه یه عیراق ناتوانیٔ ده ست له هاوکاری و یارمه تی و پشتیوانی و دوستایه تی هیچ کام له ئیران و نه مریکا هه لبرگیٔ و له پیگه یه کی به هیژیشدا نیه که بتوانیٔ میانگری له نیوان نه مریکا و ئیراندا بکات بو دوزینه وهی ریگا چاره و ریکه وتن و هه لنه یسانی جهنگ و توندنه کردنه وهی مملاندیکانیان، چونکه هه میشه میانگری یان دادوهر ده بیٔ لانی کهم وهک دوولایه نی کی شه که پیگه ی به هیژی هه بیٔ و هه ردوولاش گؤ پرایه لی بکن، که به داخه وه عیراق له م قوناغه دا نه هینده به هیزه و نه ئه وانیش گؤی بو ده گرن و بگره زوربه ی مملاندیکانیان له سهر ئیستا و ناینده ی عیراقه له پرووی سیاسی و ئابوری و نه منیه وه، هه ربویه عیراق بیه ویٔ یان نا بوټه به شیٔ له مملاندیکان و له هه مان کاتیشدا

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس
قوربانیه کی بهرده وامی بیچاره شه، که ته نها پریگا له بهرده میدا بریتیه له دۆستایه تی
ههردوولا و دریزه پیدان به په یوه ندیه کانی و پراگرتنی هاوسهنگی له نیوانیاندا
به بهرزه وهندی گه لان و خاکی عیراق و پاراستنی نه و سیاده و سهروه ریه ی گه به ناویش
بیته هه یه تی، گه لایه نداری بو لایه کیان بکات نه و به خراپترین شیوه ده شکیته وه به سه ریدا
و زیان و مالویرانی گه وره تر به سه ر عیراقدا ده هیئیت و بو ده یان سالی تر عیراق گیروده ی
ململانی ناره و و نابهرامبه ره کان ده کاته وه و نه و کاتیش ته نها و ته نها گه لان و خاکی عیراق
زه ره مه ندی گه وره ده بن.

* نه م بابه ته له سایته کانی سبه ی و ژیان وشه نپریس و ناراسته و ناوینه و وتاری کورد له پیکه وتی
۱۴/۵/۲۰۱۹ د بلاوکراوه ته وه.

هه ر لايه ك براوهى ئاسته نبول بېت

خاوهنى هه موو توركياش ده بېت !*

• دواى ئه وهى كه له ۲۰۱۹/۳/۲۱ دا يه كه مين هه لېژاردنى شاره وانیه كان له توركيا له دواى گۆپىنى سيسته مى حوكمرانى له په رله مانیه وه بۆ سه رو كايه تى ئه نجامدرا، هه موو حيزب و سه ركرده سياسيه كانى توركيا كه وتنه خو بۆ برندنه وهى زورترين ژماره ي شاره وانیه كان له ۸۱ ولايه تدا. ئه م هه لېژاردنه بۆ هه مووان گرنگى گه وره و تايبه تى هه بوو، به لآم بۆ ئه ردوگان و ئاكاپه له هه مووان زياتر، چونكه سه رو كايه تى كو مار و په رله مان و شاره وانیه كانيشى له يه ك كاتدا له لا ده بوو، وه ده يتوانى به سانايى هه موو پلان و به رنامه كانى خو ي جيبه جى بكات، به لآم ئه وهى كه پرويدا پيچه وانهى خواست و ئاواته كانى ئه ردوگان و ئاكاپه بوو، به هو ي له ده ستدان و شكستخواردنى ئاكاپه له ۳ شارى گه وره و گرنگى وه كو ئه نقه ره و ئاستانبول و ئيزمير، كه هه رسيكيان گرنگى تايبه تى سياسى و نابورى و كه لتورىان هه يه گه ر لاي هه ر حيزبىك بن.

دواى ئاشكرا كردنى ئه نجامه به راييه كان و ده ركه وتنى شكستى ئاكاپه له و ۳ شاره دا و به تايبه تيش له شارى ئاسته نبولدا، ئه ردوگان و ئاكاپه توشى هيستريا بوون و هه ر زو كه وتنه په تكدردنه وهى ئه نجامه كان و داواى دووباره جيا كردنه وهى دهنگه كان و له ئيستا شدا و دواى زياتر له مانگ و نيويك تيبه ر بوون به سه ر ئه و هه لېژاردنه دا له لايه ن ئه نجومه نى بالاي هه لېژاردنه كان له توركيا وه ئه نجامى شاره وانى ئاستانبول په تكرار يه وه و بريا ره له ۲۳/۶/۲۰۱۹ دا دووباره بكر يته وه، كه ئه م كار و هه نگا وهى ئه ردوگان له لايه ك بۆ گي رانه وهى هه يبه ت و شكوى شكاوى خو ي و حيزبه كه يه تى و له لايه كى تريشه وه بۆ ريگه گرتنه له هيژه ئوپوزسيونه كان و به تايبه تيش جه هه په كه سه ركه وتنى گه وره ي وه ده سته ينا وه سه ره راي ئه و هه موو فشار و ريگريانه ي كه ئاكاپه و ده سلات سه پانديو يان به سه ر هه موو هيژه ئوپوزسيونه كاندا له عيلمانى و ئاينى و كورد و ته نانه ت نه ته وه ييه كانيش.

• پرسىيار لي رده دا ئه وه يه، بۆچى ئه م هه موو گرنگيه به شاره وانى ئاستانبول ده دريت له لايه ن حيزب و سه ركرده سياسيه گه وره كانه وه و به تايبه تى ئاكاپه و جه هه په وه؟ چ جياوازيه ك هه يه له نيوان ئاستانبول و شاره كانى تردا؟ ئاستانبول بۆ ئاكاپه و جه هه په چى ده گه يه نييت و به ماناي چى ديت؟ ئايا ئه وه ده هي نييت كه مملاني ي ديموكراسى توندى له سه ر بكن؟ و ده يان پرسىيارى تريش.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس
پېشەككى دەبىت باش لە گرنكى و كاريگه رى شارى ئاستانبول بگەين ئەوكات وەلامى
پرسىيارە كانمان چنگ دەكە وىت و ئەوكات دەزانين كە بوچى ئەم ھەموو مەملانئىيانە لەسەر
ئاستانبول دەكرىت.

شارى ئاستانبول لەپرووى ميژووييە وە خاوەنى ۸۵۰۰ سالە و دىرينترين شارى دونيايە و
پايتەختى سىياسى دىرينى خەلافەتى عوسمانى و لە ئىستاشدا پايتەختى ئابورى و
دارايى و پېشەسازى و گەشتىيارى و كەلتورى توركييايە.

ئاستانبول گەورەترين شارى توركييايە لەپرووى پروبەرى زەوى تەواوى پارىزگا كە وە
۵۶۶۷ كم دووجا و ۴۰ شارەوانى لەخۇدەگرىت و بەتەنھا ۲۷ شارەوانى لەناو سەنتەرى
شارەكە دايە.

ژمارەى دانىشتوانى ۱۶ مليون كەسە كە دەكاتە ۱۸.۵٪ لە كۆى ژمارەى دانىشتوانى
توركييا كە ۸۰ مليون كەسن و نيويان لە ژىر تەمەنى ۳۰ ساليە وەن.
ژمارەى دەنگدەرانىشى ۱۰ مليون كەسە لەكۆى ۵۷ مليون دەنگدەر.
ئاستانبول بەتەنھا دەتوانىت ۲۰٪ ھەلى كار پەرخسىنىت.

۲۲٪ بەشدارى لەداھاتى نەتە وەپيدا دەكات .

۴۰٪ باجى ھەموو ولاتى تيادا كۆدەكرىتە وە .

۵۵٪ دەتوانىت ھەناردەى زۆربەى كەلوپەل و بەرھەمە پېشەسازى و كشتوكالى و خوراكى
و خزمەتگوزارىە كان بكات .

۵۴٪ ھاوردە دەكات بو ناو توركييا .

۳۸٪ كەرتى پېشەسازى ھەموو توركييا لە خۇدەگرىت .

لەسالى ۲۰۱۳ دىزاد لە ۱۰ مليون گەشتىيار پرويان تىكردوہ .

لەسالى ۲۰۱۴ شدا پرى ۱۷۵ مليار دۆلار داھاتى كۆى توركيياى وەدەستەپناوہ .

داھاتى مانگانەى تاك لە ئاستانبول برىتتە لە ۶۴۰ دۆلار كە بەرزترينە لەھەموو توركيادا .

ئاستانبول ژمارەيەك پىروژەى زۆر گەورە و ستراتىژى تيادا بونياتنراوہ كە لەسەر ئاستى
ئەوروپا و دونياشدا يەكەمن، وەك فېرۇكەخانە نوپيەكە كە ۶۰ ولات دەبەستىتە وە بە
ئاستانبولە وە سىيەم فېرۇكەخانەى گەورەيى نيودەولەتتە لە ئاستانبولدا. كە دەتوانىت
سالانە پرى ۲۰ تريليون دۆلارى ئەمريكى داھاتى ھەيىت.

پىروژەى كەنالى ئاستانبول كە بە پىروژەى سەدە دەناسرىت لەسەر ئاستى جىهان يەكەمە.

پىروژەى كەنالى ئوراسيا كە ھەردوو بەرى ئاستانبول بەيەك دەگەينىت لەژىر ئاودا
بەدرىژايى ۱۴۶ كم.

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

پردی سولتان سه لیم و مؤلی ئۆف که به گه وره ترین مؤلی هه موو نه وروپا داده نریت.

• بهم شیوهیه ده بینن که ئاستانبول بکنه یه کی گه وره و گرنگی ئابوری تورکیایه و پیگه یه کی جیوسیاسی گرنگی نیوان ئاسیا و نه وروپای هه یه و له سه ر پیگای وشکانی و ده ریاییه. ناپلیون بونا پارت وتویه تی ((گه ر دنیا یه ک ولات بیّت ئه واه به بیّ رکا به ر ده بیّت ئاستانبول پایته خته که ی بیّت)) له بهر گرنگی سیاسی و ئابوری و جوانی سرشته که یه وه.

• که واته ئاستانبول بهم هه موو گرنگیه سیاسی و ئابوریه وه که هه یه تی ئه وه ده هیئیت که هه موان شه ری بردنه وه ی بکه ن له هه لبرژار دنه کاندای ئیسلامیه کان له سالی ۱۹۹۴ وه ئاستانبولیان به ده سه ته وه یه و ئاکاپه ش له سالی ۲۰۰۲ وه ئه م شاره ی بوخوی پاوان کردوه و جه هه په ش ماوه ی ۲۵ ساله لیی دابراوه و ئه م سه رکه وتنه ی جه هه په له هه رسی شاری نه نقه ره که پایته ختی سیاسی و ئاستانبول پایته ختی ئابوری و گه شتیاری و که لتوری و ئیزمیر شاری ده ریایی و پیشه سازی و بازرگانی ناوه کی و ده رکه ی تورکیایه به مانای بردنه وه ی هه موو تورکیا دیت و زور جارن نه رۆدگان خو ی وتویه تی ((ئه وه ی ئاستانبول بباته وه وه کو ئه وه وایه هه موو تورکیای بردیته وه)) که واته بهم پییه بیّت جه هه په توانیویه تی گه وره ترین سه رکه وتن له ۲۵ سالی رابووردووا وه ده سه تینیّت و ئاستانبول و تورکیاش بوخوی مسوگه ر بکات و ئاکاپه و نه رۆدگانیش له تورکیا و ئاستانبول که یان دوور بخته وه. چونکه گرنگی ئه م ۳ شاره گه وره یه له وه دایه له لایه ک قه واره و ده سه لات و پیگه ی جه ماوه ری حیزبه کان ده رده خات و ده توانن کاریگه ری گه وره یان له سه ر ره وتی پرودا وه کان و بهرنامه و سیاسه تی حکومه ته کان هه بیّت. و له لایه کی تریشه وه له پروی مادیه وه ئه و حیزبه ی بالاده ست بیّت ده بیته خاوه نی گه وره ترین سه رچاوه ی داها ت و ده توانیّت زورترین پرۆژه و لایه نگرانی خو ی جیگه بکاته وه و هه لی کاریان بو بره خسینیّت وه ک ئاکاپه له ۱۷ سالی رابووردووا کردویه تی.

• نه نقه ره ی پایته ختی سیاسی هه رزوو ئاکاپه ی ره تکرده وه کاتیک له ریفراندۆمی سه ر گوپینی سیسته می حوکمرانی له سالی ۲۰۱۷ ده نگی به نه خیردا و ئیدی له وکاته وه گلۆله ی ئاکاپه که وتۆته لیژی و نه نجامه که ش له ۳۱/۳۱ ده ده رکه وت، هه رچی شاری ئیزمیریشه که سییه م ولایه تی گه وره و گرنگه هه میشه پیگه ی هیژه ئۆپوزسیونه عیلمانیه کان بوه و ئاکاپه هیچ گه شه کردنیکی تیادا وه ده ستنه هیئاوه، هه ربۆیه ئاستانبول بو هه موان گرنگ بوو چونکه خالی یه کلاکه ره وه ی کاندید و حیزبی گه وره و به هیژ و سه رکه وتوو بوه هه میشه.

تاکگه رای وەك فەلسەفە یەکی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

• لە ئیستاوه تاكو ۲۲ی حوزهیران كه تەنها كەمتر لە ۴۰ رۆژی ماوه هەموان و بەتایبەتی ئاكاپە و جەهەپە كەوتونەتە خۆیان بۆئەوهی ئاستانبول بەلای خۆیاندا كەمەركێش بکەن و تاجی سەرکەوتنە گەورەكەیان لەسەر بنی و خۆیان بەبیراوهی گەوره و یەكەم دابنێن و شانازی و مەستی سەرکەوتنەكەشیان پیشانی هەموان لەناوخۆ و دونیاشدا بدەنەوه. ئەردۆگان و ئاكاپە كەوتونەتە خۆ بۆ ئەوهی زۆرتەین دەنگی ئەو ۱۰ ملیۆن دەنگدەرە بۆ خۆیان مسۆگەر بکەن بەدڵنیایی و دوور لە پارایی بردنەوه مسۆگەر بکەن، جالەو پیناوهشدا و لەبەرئەوهی شاری ئاستانبولیش هەمە چەشن و هەمە جۆر نەتەوه و ئاین و مەزەهەبی تیادا نیشتهجێبە هەر لە تورك و كورد و عەرەب و ئیسلام و مەسیحی و ئەرمان و چەركەس و شیعه و سونە و كاسۆلیك و ئەرسۆدەكس و ... هتد. ئەوا هەموان و هەر دەنگێك گرنگی و كاریگەری گەورهی دەبیّت، ئەوهتا ئاكاپە لە دوای زیاد لە ۵ سال لە قەدەغەكردنی سەردانی ئۆجەلان یەكەم هەنگاو و بینینی رێكخست تەنها لە پینا و راکیشانی دەنگ و سۆزی كوردانی ئاستانبولدا كە تەنها وەكو تاكتیک بەكاریدینێت ئەك وەك ستراتێژیک بۆ چارەسەری مەسەلەیی كورد و دانوسان لەگەڵ یەكەكەدا و بەم جۆرەش بەردەوام دەبیّت و دووریش نیە پەنا بیاتە بەر هەرەشه و فیل و گزیکاری و ... هتد. هەرچی جەهەپەشه هەولێ خۆی دەدات كە دووبارە سەرکەوتن مسۆگەر بکات و ئەویش پەنا بۆ هەموو هاوكاری و پشتیوانی و پشتگێریەك دەبات و زۆر باش دەزانێت كە كوردەكانی ئاستانبول قورسایان چەندە و بردنەوهی ئەم جارەشیان هەر بەرێكەوتن بوو لەگەڵ هەدەپە و كورد و عیلمانی و چەپەكاندا.

• لەكۆتایدا هەموان چاوه‌روانی هاتنی ۲۲ی حوزهیرانی داهااتوو دەكەین بۆئەوهی بینین كە كی و كامیان لە ئاكاپە و جەهەپە گرهوی سەرکەوتنی ئاستانبول بۆخۆیان مسۆگەر دەكەن و لەرێگەیی ئاستانبولیشەوه هەموو توركیا دەخەنە ژێر رێكی خۆیانەوه. دوپاندن و شكستی ئاكاپە زۆر كاریگەر دەبیّت بۆ نایندە و لانی كەم بۆ ۵ سالی داهااتویی ئاكاپە و ئەردۆگان وەكو سەرۆك كۆمار و زۆرینەیی پەرلەمان، چونكە لەتوركیادا شارەوانیەكان خاوهنی دەسەلاتی زۆر و فراوانن و لەپرووی ئابوریەوه و دەتوانن گەلیك خزمەتی گەوره بەسەرجهەم چین و تویژەكان بکەن بۆ خزمەتی حیزبەكەیان و باشترین بەلگەش ۱۷ سالی رابووردووی ئاكاپە بوە كە توانیویەتی لە ۲۰۰۲ وە سەرکەوتنی گەوره و حكومەتی بەهیزی تاك لایەن بۆ ۴ خولی پەرلەمانی مسۆگەر بکات. بۆیە بەدڵنیایی دەنگەكانی كوردان لای هەر لایەك بیّت سەرکەوتن مسۆگەر دەكات، بەوهیوایە كە كوردانی باكور بە عەقل و ژیری و مەنتیقەوه بیربەنەوه و باشترین هەلبژاردەیی خۆیان دیاریبکەن كە بتوانن لە نایندەدا مافەكانی كورد لەو شارە گەورانە و تەواوی توركیاشدا مسۆگەر بکەن.

* ئەم بابەتە لە سایته‌كانی شەنپرسی و ئاراستە و وتاری كورد و pukmedia لە رێكەوتی ۱۸/۵/۲۰۱۹دا
بلاوكراوەتەوه.

رېكەۋەتنى سەدە

ئاگام ۋە لېكەۋتەكانى بۇ ناۋچەى رۇژھە لاتى ناۋىن *

- ((رېكەۋەتنى سەدە)) ناۋىشانىكى تەلىسماۋىيە كە تاكو ئىستاش زۇر سەركرده ۋە ۋلاتى ناۋچەكە ۋە دونىاش ناۋەپۇكەكەى بەتەۋاۋەتى نازانن، بەلام لەناۋەكەيەۋە زۇر گەۋرە ديارە ۋە جىگەى پىرسىيار ۋە تىپرامانە. رېكەۋەتنى سەدە بىرۇكەى ئەمىرىكا ۋە ئىدارەى سەرۇك ترامپە بۇ چارەسەركردىنى كىشەى فەلەستىن ۋە ئىسپرائىل. كە كىشەيەكى لەچارەسەر نەھاتۋە بەدرىژاىى ۷۰ سالى پابوردوۋ ۋە كىشەى ئالۇز ۋە گەۋرەى پلە يەكى ناۋچەى رۇژھە لاتى ناۋىنە ۋە دۋاى ئەۋىش كىشەى كورد دىت. ئەم پىشنىيازە يان بىرۇكەيە دۋاى ۱۸ مانگ لەكارى چىرۇپىرى لىژنەيەك لە ئىدارەى سەرۇك ترامپ ئامادەكراۋە ۋە چەند ۋلات ۋە سەرۇك ۋلاتىكى ناۋچەكەشيان لىئاگاداركرۇدەتەۋە لە ((سەۋدىيە ۋە ئىمارات ۋە عومان ۋە ئوردون ۋە مىسر ۋە توركىيا)). ئەم پلانە ھىشتا بەنھىنى ماۋەتەۋە ۋە نەخراۋەتە بەردەم راگەياندن ۋە جەماۋەرى ناۋچەكەۋە ۋە ابىريارە لە مانگى ۲۰۱۹/۶ ۱۲ ئاشكرا بكرىت.
 - ۳ كەسايەتى ديارى ئىدارەكەى ترامپ ۋەك ئەندازىارى ئەم پلانە دىنە ناۋھىنان كە برىتىن لەھەرىكە لە ((گرىنبلاۋ كە ۱۲ سالە پارىژەرى مولى ۋە مالى سەرۇك ترامپە ۋە كۇشنىر زاۋاكەى ترامپ ۋە سەفىرى ئەمىرىكا لە ئىسپرائىل/دىقىد فرىدمان)) ن.
 - ھەرچەندە پلانەكە ئاشكرا نەكراۋە بەلام لىرە ۋە لەۋى لەلەيەن لىپىرسراۋانى ئەمىرىكا ۋە دىپلوماتكارەكانىانەۋە بىرگە ۋە بابەتەكان بەپىچىر پىچىر ئاشكرا دەكەن، بەكورتى دەتۋانرىت خال ۋە بەندە گرنگەكانى بەم شىۋەيە كورتىبكرىتەۋە:
۱. دامەزاندنى دەۋلەتتىكى فەلەستىنى لە كەرتى غەزە ۋە بەرەى پۇژئاۋا بەلام بەبى بوۋنى سوپايەك.
 ۲. مىسر لە كۇتا قۇناغى كفتوگۇكانىدا رايگەياندۋە كە ئەۋ بەندەى لاپردۋە كە دەۋلەتتىكى فەلەستىنى لەسەر بەشىك لەخاكى سىنا دابمەزرىت، ۋە بەھىچ شىۋەيەك دەست ھەلناگرىت لە خاكى مىسر، دۋاى ئەۋەى ۋازى لەھەردوۋ دورگەى تىران ۋە صنافىر ھىنا بۇ سەۋدىيە ، بەلام لەناۋچەى سىنادا ۋەكو ناۋچەيەكى ئازادى بازىرگانى دەتۋانرىت بەشىك لە خاكى زىاتىر دابىنبكات بۇ فەلەستىنىيەكان بۇ دامەزاندنى فپۇكەخانەى نىۋدەۋلەتى ۋە كارگە ۋە بۇ جىگەى ئالوگۇپى بازىرگانى ۋە كشتوكالى ۋە رىگەدان بە فەلەستىنىيەكان بۇ ئەۋەى تىيادا بىزىن. كە دواتر لەسەر پوۋبەرى زەۋىيەكە رېكەۋەتن دەكرىت.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۳. ههروه ها پردیکی هه لواسراو دروستده کریت له نیوان غهزه و کهرتی پوژئاوا دا بو کارناسانی جولّه و هاتوچو.

۴. دواى ۱ سالّ له ریکه وتنه که هه لبراردنیکی دیموکراسی نه نجام دهریت و هه ر فهلهستینییه ک بوى هه یه خوى هه لبریزیریت.

۵. سزا دسه پینریت به سهر هه ر لایه کی ریکه وتنه که دا که نه م ریکه وتنه ره تبکاته وه به ئیسرانیلیشه وه.

۶. سوپای ئیسرانیل کوئترولی کومه لگا جولّه که نشینه کانی کهرتی پوژئاوا دهکات له گه ل دوّلی ئوردون و سنوره کان بو ماوه ی ۵ سالّ تا گفتوگوکان ده گه نه قوناغی کوئایى.

ئاشکرایه ریکه وتنه که گه لیك خالّ و برگه ی تر له خو ده گریت، به لام هیشتا هه رته وه نده ی ئی ئاشکرا کراوه. جا له سهر نه م خالانه ی که ئاشکرا کراون، له لایه ن ئیسرانیل و فهلهستینییه کانه وه هه لویستی جیاواز و گه لیك جاریش توند پارگه یه نراوه به ره تکردنه وه. نه وه تا پوژئامه ی هانارتسی ئیسرانیلی له و بپروایه دایه که ۷٪ کومه لگای ئیسرانیلی له و بپروایه دان که له بهرزه وه ندى نه واندايه و ۳۱٪ ده لئین له قازانجی فهلهستینییه کانه.

• هه لویستی ئیسرانیلییه کان:

۱. تانیستا ئیسرانیل چاره سهری دوو ده ولت ره تده کاته وه.

۲. پارزی نیه به گه رانه وه ی ئاواره فهلهستینییه کان.

۳. چو لکردنی کومه لگا جولّه که نشینه کان له کهرتی پوژئاوا به لایه وه زور سه خته.

۴. شاری قودسی پوژئه لاتّ به پایته ختی شهرعی ئیسرانیل داده نیّت.

• هه لویستی فهلهستینییه کان:

۱. تا ئیستا سه رکرده فهلهستینییه کان به ((حه ماس و فه تح)) وه به توندی نه و پلانه ره تده کانه وه چونکه ده لئین، دسه لاتى ئیسرانیل زیاتر ده چه سپینیّت .

۲. ئاواره کان تا نه به د ناگه رینه وه سهر زیدی بابو باپیرانیان. که ژماره یان له ۵ ملیون فهلهستینی زیاتر دهن.

۳. به پیی پلانه که ش سهروه ری خاکی فهلهستینییش تا نه به د له ده ست دهن.

۴. سه روک وه زیرانی فهلهستین ((محمد ئاشتیه)) ده لیت: نه م پلانه ئیسرانیلییه و به دهستی نه مریکا نوسراوته وه. چونکه دهستی ئیسرانیل والا دهکات که کهرتی پوژئاوا له ژیر ناوی نه منیه وه بخاته ژیر دسه لاتى خوى.

تاگه رايي وهك فه لسه فه يه كي سياسي..... نه وزادي موهه نديس

۵. فهله سستينيه كان داواكارن كه دهوله تي فهله سستيني له سه ر بنچينه ي سنوره كانى سالى ۱۹۶۷ دابمه زريت و پايته خته كه شى قودسى پوژه لات بيت.

• بهم شيويه هه لوئىستي دوولايه نه سه ره كيه كه ي كيشه كه زور دوورن له يه كتر يه وه، و هه لوئىسته كانى ئه مريكاش به ماوه ي ۷۰ سالى رابووردو به لاي عه ره به كانه وه هيئده ي پشتيگري له ئيسپرائيليه كان كردوه نيويه ينده پشتيوانى له ماف و داواكاريه ره واكانى فهله سستينيه كان نه كردوه و ئه وه تا له مانگي ۱۲/۱۷/۲۰۱۷ و تاك لايه نه پرياريدا به داننان به شارى قودس وهك پايته ختى ئيسپرائيل و گواستنه وه ي سه فاره ته كه شى له ته لئه بيه وه بو قودس، كه ئه م پريار و هه لوئىستانه ي ئه مريكا بو عه ره به كان قبول كردنيان زور سه ختن و له ئيستاشدا گوئگرتن و په سه ندردي ئه م پلانه ي ئه مريكا بو عه ره به كان سه ختتره، چونكه متمانه يه كي گه وره نه ماوه به هه لوئىست و پرياره كانى ئه مريكا و ئه مه ش به گه مه يه كي قيژه ونى ترى ئيسپرائيل ليكده ده نه وه، به لام هيچ ده سه لاتى كي به هيژيشيان نيه بو به رهنكاربونه وه ي چونكه له ئيستادا و له سه ره تاي ده سپيكي به هاري عه ره بيه وه فهله سستينيه كان له هه موو هاوكاريه مادي و معنه ويه كانى عه ره به كان بييه شبوون و هيچ پشتيوانيه كي به ناو براهه تي و ئيسلامه تيان نه ماوه و ته نها وه كو سه ركرده ي حماس و فه تحيه كان رايانگه يانده دريژه دانه به مقاومه ت و به رهنكاري له پيناو وه دييه ناني ئاوات و خواست و خه ونه له ميژينه كه يان ئه ويش پرگاركردي فهله سستين و دامه زراندى دهوله تيكي سه ره بخويه كه شارى قودس پايته خته كه ي بيت.

• هه لوئىستي ولاتانى عه ره بي:

به شيويه يه كي گشتى ولاتانى عه ره بي خويان ده پاريزن له پشتيوانى ئه م ريكه وتنه و نايانه وي ت ليپرسراوي تي ميژووي به له ده ستداني فهله سستينيان بكه وي ته ئه ستو، هه ربويه ش هيچ راگه يندراويك يان هه لوئىستيكي فه رميان رانه گه يانده جگه له ئيمارات كه پشتيوانى ده كات.

• هه لوئىستي ئه مريكا:

۱. ئه مريكاش خوى ته نها به خاوه ني بيروكه و كارئاسانيكه ر پيشان ده دات نهك وهك دادوه ر و ميانگير.

۲. رايگه يانده كه دامه زراندى دوو دهوله ت يان يهك دهوله ت له شيويه كوئفيدرالى يان فيدرالى بو لايه ني جيبه جيكار به جيديليت.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس
۳. ھەررەھا ئەمىرىكا بۇ سەرکەوتنى ئەم پىلانەى داواى لەھەرىكە لە ولاتانى كەنداو و
يەككىتى ئەوروپا و يابان و چىن و خۇشى كىردوھ بۇ پىشكەشكەردنى ھاوکار و كۆمەكى
مادى. بەھەمان شىۋە ولاتانى مىسر و ئوردون و سەودىەش بەشدار دەبن.

۴. ئەمىرىكا تەنھا داواكارى لە ئىسپراىل كىردوھ كە دروستكردنى كۆمەلگا جولەكە
نشىنەكان لەناو جەرگەى كەرتى پۇژئاوادا لە ۵ سالى يەكەمدا رابگرىت.

۵. لەبەر ئەوھى فەلەستىنىيەكان زەرەرمەند دەبن لەم پىلانە ھەرىكە وەك قەرەبويەك ئەمىرىكا
بە برى ۲۵ مىليار دۆلارى ئەمىرىكى لە ۱۰ سالى ئايندە لەكەرتى غەزەدا وەبەرھىنان دەكات.

۶. بەھەمان شىۋەش ئوردونىش زەرەرمەند دەبىت و پازى نىھ دەستھەلگىت لەبەشك
لەخاكەكەى و نىشتەجىبىونى ئاوارە فەلەستىنىيەكان تىايدا، ھەرىكە ئەمىرىكا بە برى ۴۰
مىليار دۆلارى ئەمىرىكى وەبەرھىنان لە ئوردوندا دەكات.

• لەكۇتايدا ئەم رىكەوتنە و پىلانە ئەمىرىكىە گەر سەربەكەوت و بەدلى ھەموو
لايەنەكان بىت لەپىش ھەموانىشەوھ فەلەستىن و ئىسپراىلىيەكان، ئەوا ناوچەى پۇژھەلاتى
ناوین تارادەيەك مەملانىكانى كەمتر و خاوتر دەبنەوھ و ئاشتى و ئارامىەكى بۇ دەگەرپىتەوھ
كەماوھى ۷۰ سالە لىي بىبەشكراوھ، گەر بەپىچەوانەشەوھ بىت ئەوا ناوچەى پۇژھەلاتى
ناوین دەبىتە كوئوى جەنگ و مەملانىيەكى توندتر و ئاگرى ئەو مەملانىيەنەش ھەموان
دەگرپىتەوھ و ناوچەكەش دەكاتە گۆرەپانى مەملانى ناوچەيى و نىودەولەتەكان وەكو ۷۰
سالى رابووردو.

* ئەم بابەتە لە سايتەكانى شەنپرىس و ئاراستە و ئاوينە و وتارى كورد و pukmedia لە رىكەوتى
۲۲/۵/۲۰۱۹ د پۇژنامەى كوردستانى نوى ژمارە ۷۸۸۳ لە ۱۱/۶/۲۰۱۹ د بلاوكرادەتەوھ.

تاك

چەندە ئازاد بېت ھېندەش بەخشندە و داھىنەر دەبېت لە كۆمەلگادا *

• ئاشكرايە كۆمەلگا مرقۇقايە تىهكان لە چەندىن چىن و توپۇزى جىاواز پىكھاتون و ھەرىكەشيان بە پۇلى خۇى ھەلدەستىت بە نامانجى پىشكەوتن و گەشەپىدانى كۆمەلگا لەرېگەى داھىنان و بەخششەكانىيە، جا ھەر كۆمەلگايەك خاۋەنى تاك يان گروپ و دەستە و رېكخراۋى پىشەيى يان دىموكراسى و مەدەنى چستوچالاک بېت و ئاشنا بېت بە ئەرك و مافەكانى و ۋەكو تاكىكىش رېز و شكۆمەندى بپارىزىت و ۋەكو مرقۇقىكى خاۋەن ئىرادە لىپروانىت، ئەوا بەدلىنىيايە ۋە ھەمىشە ھەنگاۋ بەرەۋپىشەۋە دەنىت و لەكۆمەلگايەكى دواكەوتوو و ھەزار و نەخوئىندەۋارەۋە دەبېتە كۆمەلگايەكى پىشكەوتوو و داھىنەر و گەشەكردوو ئەۋكاتىش ولات ئاۋەدان و كۆمەلگاش خۇشگوزەران دەبېت.

بەھەمان شىۋە ھەركات كۆمەلگا مرقۇقايە تىهكان خاۋەنى سىستەمىكى حوكمرانى دىموكراسى بن كە تىايدا مافەكانى تاك و دەستە و كۆمەلەكان پىشپىل نەكرىن و رېزىان لىبگىرىت و ھاۋكارى و كارناسانىشيان بۇ بكرىت و تەۋاۋى ئازادىەكانىان بۇ فەراھەمبىكرىت لەھەموو بۋارەكانى سىياسى و ئابورى و كۆمەلەيەتى و ئەدەب و فەرھەنگ و توپۇزىنەۋە زانسىتەكان و ..ھتد. بەدلىنىيايە ۋە ئەۋ كۆمەلگايە دەبېتە كۆمەلگايەكى كراۋە و رزگار بوۋ لەكۆتۈبەندە باۋ و بەسەرچۈەكان. چونكە دەسەلات و جۇرى دەسەلات و حومكرانىەكان زۇر گىرنگ و كارىگەرن لەسەر چۆنىتى بىركردنەۋە و ھزرى مرقۇقەكان، جا لە سىستەمى حوكمرانىە دىموكراسىيەكاندا لەبەر ئەۋەى تاك و گروپەكان پىنتى سەرەكىن لەبەرنامە و پلانى دەسەلاتدا ھەربۇيە تاكىش پۇلى سەرەكى و مىحوەرى ھەيە و بەۋ پەرى توانا و وزەكانىيەۋە كاردەكات ھەرىكە لەبۋار و پسپۇرى و شارەزايى خۇيداۋ ھەربۇيەش ئەۋ كۆمەلگايانە كۆمەلگايەكى بەرھەمپىنن نەك بەرخۇر و بەكاربەربن، بەپىچەۋانەشەۋە لە سىستەمە شمولى و داخراۋ و توتالىتارى و تاكپەرەۋەكاندا چونكە تەنھا سەركردە و حىزب بىرپاردەر و پلاندانەر و جىبەجىكەرىشن و ھىچ مەۋدا و مانايەكىان نەھىشتۈتەۋە بۇ تاك و گروپەكان، ھەربۇيەش ھەمىشە كۆمەلگايەكى دواكەوتوو و پىششەكەوتون، چونكە

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

كۆمەلگا بەتەنھا بە دەستەبژىرىكى بچوكى ئاينى يان بىنەمالەيى يان ئەرستوكراتى ناچىتە پىۋە بەلكو پىۋىستى بەتوانا و وزەى ھەموان ھەيە.

• جا ھەركات تاك ئازادبوو ئەوا ئازادانەش بىردەكاتەو ھە ئازادانەش داھىنان دەكات و بەھەمان شىۋەش ئىنتىماشى بۇ ولات و كۆمەلگاش تۇخدەبىتەو ھە ھىچ ئىنتىمايەكىشى بۇ سەركردە و ھىزبە سىياسىيەكان نامىنىت و ناچىتە چوارچىۋەيەكى تەسكى بەرژەو ھەندى كۆمەلگىك يان كەسان و بىنەمالەيەكى دىارىكراو ھەو كە تەنھا بۇ بەرژەو ھەندى خۇيان بەكارى بەيىن، تاك ھەركات ئازاد بوو ئازادانەش دەبىتە خاۋەن بىرىار و كەسايەتى سەربەخۇى خۇى و ملكەچى ھىچ داب و نەرىت و بىرىارە ھەلە سىياسىيەكان نابىت و نابىتە پۇبوتىك كە كۆنترۇلەكەى بەدەست كەسانى ترەو ھەبىت و لەدوورەو ھەلىبوسوپىنن. ھەر لەبەر گىرنگى پۇل و كارىگەرى تاكە لە كۆمەلگادا ،كۆمەلگا پىشكەوتو ھەكانى ئەوروپا و ئەمىرىكا و دىموكراسىخاۋەكانى دونىا ھەموانىان فەلسەفە و پىبازى تاڭگەرايىان پىادەكردە لە پىكەو ھەنانى كۆمەلگاكانىاندا، چونكە بە ئەزمونى پۇژگار ئەو راستىيەيان بۇ دەركەوتو كە چەندە تاكەكان ئازاد و سەربەست بن ئەو ھەندەش دەبىنە خاۋەنى داھىنان و ئەنجامىش ولات و كۆمەلگاش پىشكەوتو و گەشەكردو دەبىت.

• لەقۇناغى ئىستا و ئەم سەردەمەشدا، پىنتىكى تىرى تاڭگەرايى لەپال ئازادى و دەسەلاتدا بىرىتە لەپىزگرتن لە ژىنگە و پاراستنى و پاكوخاۋىن راگرتنى و ھەولى نەشىۋاندى و فشار دروستكردنە بۇ سەر كۆمپانىا و ولاتان و كارگە بەرھەمپىنەكان بۇ كەمكردنە ھەى بىرى گازە ژەھراۋىەكان و ھەولدانە بۇ زىاتر پۇشنىبىركردنى تاكەكان بەرامبەر ژىنگە ، چونكە بەبى ژىنگەيەكى پاكوخاۋىن تاكىكى ساغلم و تەندروست دروستنابىت و بەبى ژىنگەيەكى سەوز و ئاۋەھەوايەكى پاكژ تاكىكى داھىنەر و بەخشندە و بىر ئازاد پىكەو ھەنانىت، بۇيە سەردەمى ئىستا سەردەمى گىرنگىدانە بەژىنگە، و زەوىش ھەكو ماللىكى گەورەى ھەموان لىى دەروانىت و مافى بەسەر ھەموانەو ھەيە بەبى جىاۋازى پەگەز و پەنگ و ولات و كۆمەلگاكان لەدواكەوتو و دەولەمەندەكانەو، جا ھەركات ژىنگەى زەوى بەپاكرژى مايەو ئەوا تەمەن و تەندروستى تاكەكانىش درىژدەبن و بەخشش و داھىنانەكانىان بەردەوام دەبىت.

تاگه رایى وهك فهلسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس

• بویه هه موو تاکیکی کومه لگا پیویسته ئه رکی نه ته وهی و نیشتمانی له فهلسه فه و ریپاز و دونیابینی تاگه راییدا ببینیته وه و خوی بکاته تاکیکی داهینه و به خشنده و نازاد بۆئه وهی بتوانیت باشترین خزمهت پیشکەش به نه ته وه و نیشتمانی و کومه لگا بکات، جا ئه م ئه رکی توخکردنه وه و کردنی به ریپازی کارکردنی بیر و هزری تاگه راییه پیویسته له سه ر ئه ستوی هه موو تاك و گروپ و چین و تویره کان بۆئه وهی هه موان پیکه وه و به یه ک ته کان و توانا کومه لگایه کی خوشگوزهران و یه کسان و دادپهروهری بنیات بنین، به وهیوایه ی تاگه کان کاری گه وه و داهینانی زیاتر بکه ن. چونکه ته نها سیاسی و سیاسه تمه داران و ده سه لات و ده سه لاتداران ناتوانن ولات به ریوه به رن و پیشیبخن و حوکمرانیه کی ته ندروست و ساغله میش به ره مه به یینن به بی هاوکاری چین و تویره و کومهل و پیکهراوه مه دهنی و دیموکراسییه کان و تاگه به خشنده و چالاکه کانی ناو کومه لگا. چونکه تاك بوخوی به ردی بناغه ی پیکه وه نان و دروستکردن و به رزکردنه وهی دیواری پته وی ته لاری کومه لگایه کی پیشکەوتوو یه کسانخواز و دادپهروهه .

* ئه م بابته له سایته کانی شه نپرئیس و ئاراسته و ئاوینه و وتاری کورد و خەندان و ستانداردکورد و pukmedia و سپی میدیا و دره ومیدیا له ریکه وتی ۱۹/۷/۲۰۱۹ د و له رۆژنامه ی زاری کرمانجی ۲۰۳ و کوردستانی نوی ۷۹۳۰ له ۸/۵/۲۰۱۹ د بلاوکراوته وه .

چین

نه و ورچه ی که هه موان له به خه به رها تنه وهی ده ترسن !*

• بیسه کی :

له میژه گوتراوه ولاتی چین و ماچین ولاتیکی گه وره و فراوانه و خاوهن سروشت و پروبه ریکی فراوانی خاک و گه وره ترین ولاتی گوی زهویه له پروی چری دانیشتون و ئاشکراشه نه و ولاته پانو به رینه خاوهنی گه لیک تایبه تمهندی و دهوله مهندی زور و زه وهندی سروشتی و مروییه که گهر به هه موو توانا کانی خوئی بکه ویته سهر پییه کانی و ههنگاو بنییت و دستبه جو له بکات و لهو ماتی و سستی و بیدهنگی و دوخی سربونه وهی ده ربجییت نه وه به دلنیا ییه وه پیش هه موان ده که ویته و ده بیته مه ترسی بو سهر هه موانیش، چونکه پیگه و جیگه و توانای له بن نه هاتووی به هیزی هه یه که واده کن بیته زله یزیکی زه به لاهی دنیا، که وهك نه و ورچه وایه که هیشتا خه و به رینه داوه و بی جو له یه به لام ئاشکرایه که گیانه وه ریکی وهکو ورچ له پروی گه وره یی جهسته و لاشه و به هیزی توانا کانی وه هه رکات بیه ویته بوه سستیته سهر پییه کانی و به رهنکاری بکات و به ره و پیشیشیه وه ههنگاو بنییت کم گیانه وه ری تر ده توانییت ریگه ی پیبگرییت. بویه چینیش وهکو نه و ورچه وایه که له ئیستادا هیواش هیواش خه ریکی ده سترکنه به جو له و وه خه به رها تنه وه و نه و جو له و به ئاگاها تنه وه شی هه له ئیستاره بوته جیگه ی نیگه رانی و ترسی زوریکی و له ناویشیاندا زله یزه کانی دنیا له روسیا و ته نانه تهمریکا و نه و روپییه کانیش.

• پرسیار لی ره دا نه وه یه ، نه و هه موو ترسه له چین بوچی؟

بو نه و پرسیاره کورته پیویست به وه لامیکی دوور و دریژ دهکات بو نه وهی له نزیکه وه له توانا مادی و مرویی و پلان و بهرنامه و ودونیا بینی چین تیگه یین و بهرچاومان پرو بنییت له کاتی به راوورد کردنی چین به زله یزه کانی تر و نه وسا بریار بدهین و وه لامی پرسیاره که شمان چنگ بکه ویته که چین چ مه ترسیه ک دروست دهکات بو هه موان و ته واوی دونیاش.

• ناسینی کو ماری میلی چین که له ۱۹۴۹/۱۰/۱ وه دامه زراوه

• له پروی جوگرافیا و پیگه ی جیو پوله تیکیه وه:

۱. ولاتی چین ده که ویته روژ هه لاتی کیشوهری ناسیاوه

۲. پایته خته که ی شاری په کینه

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

۳. پروبهرى زهويه كهى به گشتى ۹۶ مليون كيلومه تر دو جايه كه سييه ميان چوراهه م ولاته له پرووى فراوانيه وه له دونيادا.

۴. له ۲۲ ههرېم و ۵ ناوچهى ئوتونومى و ۴ شاره وانى كه راسته وخو به پريوه ده بريڻ و ۲ ناوچهى بهرتر له ئوتونومى كه هونگ كونگ و مهكاوه پيك ديت.

۵. يه كه م ولاتى جيهانه له پرووى ژمارهى دانىشتوانه وه كه ۱ مليار و ۳۸۸ مليون كهسه.

۶. چين ۱۷ هه مين ولاتى جيهانه له پرووى بونى جوړه ها گيانه وه ره وه.

• له پرووى سياسيه وه

۷. سيسته مى حوكمرانى تاك حيزبه كه بريتيه له حيزبى شيوعى چينى. ئايدولوزيا و فكري ماوى و سوسياليستى پياده دهكات.

۸. چين ئەندامى هه ميشه يى ئەنجومه نى ئاسايشى سهر به نه ته وه يه كگرتوه كانه.

۹. چين ئەندامه له ژماره يه ك پيخراوى گه و ره و گرنكى جيهانيدا وه : ((پيخراوى بازرگانى جيهانى و دووم ولاته له دواى ئەمريكاوه ، پيخراوى ئاپيك ، پيخراوى بريك ، پيخراوى شانگه اى ، پيخراوى كومه له ۲۰ ، و گه ليكى تريش)).

• له پرووى ئابوريه وه :

چين له ماوهى نيوان سالانى ۱۹۴۹ تا ۱۹۷۸ سيسته مى ئابورى هاوشيوه يه كييتى سوقيه تى جاران دارشتبوو كه به شيوه ي سەنتراليزم بوو به شيوه يه ك كۆمپانيا و بازارى تاييه ت و نازاد نه بوون و سه رمايه ي تاييه تيش بوونى نه بووه. دواتر سيسته مى ئابورى تيكيه لاو ((حكومى و تاييه ت)) و تاييه ت كردنى زهوى كشتوكالى پياده كرد، به م هويه وه ۷۰ جار له پيشتر گه شه ي زياترى كرد و هانى وه بهرهياننى دهره كى درا، چاوديرى ده ولت كه مبووه، گرنكى زياتر درا به بازرگانى دهره كى، گرنكى زياتر درا به خويندن له ئەمريكا و ئەوروپادا، به م شيوه ئابوريه چين گه شه ي كرد.

۱۰. ئابورى چين به دووم ئابورى به هيژ داده نريت له جيهاندا.

۱۱. گه و ره ترين ولاتى هه نارده كارى كالو كه لوپه له.

۱۲. دووم ولاتى گه و ره ي هاوردە كارى كه لوپه له.

۱۳. داها تى تاك ۱۸۱۱۹ دۆلاره.

۱۴. كوى داها تى سالانه ۱۹۸۲۰۹ ۲۳۰۲۳۵۰ تريليون دۆلاره.

۱۵. ريزه ي بيكارى زور كه مه و ده گاته ۵٪ له سالى ۱۹۲۰.

۱۶. ريزه ي هه لاوسان ده گاته ۲۱٪ له سالى ۱۹۲۰.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى نەوزادى موھەندىس

۱۷. لەپرووى گەشتىيارىيەو چوارەم ولاتى جىھانە كە لەسالى ۱۲۰۰۹ ۵۰۹ مىليۇن گەشتىيار پرووى تىكردو.

۱۸. چىن گەورەترىن ولاتى بىڭگانەيە كە گەورەترىن قەرزى داووتە ئەمىرىكا. بەپىرى ۸۰۱ مىلياردۆلار بەشيوەي سەنەداتى گەنجىنەيى.

۱۹. سىيەم ولاتە كە وەبەرھىنانى دەرەكى تىاداىە. و بەھەمان شىوەش وەبەرھىنان لەدەرەوەي چىنىش دەكات و بۆتە ۶ مىن وەبەرھىن لە دونىادا.

۲۰. خاوەنى بىرۆكەي ژياندەنەو و بوژاندەنەو و گەشەپىدانى ((پىڭاي ئاورىشمە)) كە كىشورەي ئاسىيا و ئەوروپا و ئەفرىقىا بەيەكەو دەبەستىتەو و بەزۆرىك لە ولاتانى ناوچەكەدا تىپەر دەبىت و بەمەش لەپرووى بازىرگانى و كەلتورى و فەرھەنگىيەو چىن ھىندەي تر خۆي بەدونىا دەناسىنىت و لەپىڭەشىيەو ھەژمونى خۆي دەسەپىنىت.

• لەپرووى سەربازىيەو:

۲۱. چىن خاوەن جىبەخانەيەكى ئەتۆمى دانپىادا ئىراو. و يەكەم تاكىردنەوەي ئەتۆمى لەسالى ۱۹۶۴ دا ئەنجامداو، و يەكەم مانگى دەستكردىشى لەسالى ۱۹۷۰ دا ھەلداو بۆ ئاسمان، چىن لەسالى ۲۰۰۲ وە بوە سىيەم ولات كە مروقى رەوانەي بۆشايى ئاسمان كىردو.

۲۲. سوپاي پىزگارى مىللى چىن يەكەمە لەپرووى خىزمەتەو و گەورەترىنە لەسەر ئاستى جىھان. و ژمارەي ۲۵ مىليۇن سەربازە كە لەخىزمەتدان. كە لەھىزى وشكانى و ئاسمانى و دەريايى و ئەتۆمى ستراتىژى پىكھاتو.

۲۳. چىن دووھم ولاتە لە پرووى گەورەيى بودجەي بەرگىيەو. سالى ۲۰۰۹ پىرى ۷۷۸ مىلياردۆلار بوە، بەلام ئەمىرىكا دەلىن چىن پىرى بودجەي راستەقىنەي بەرگى ئاشكرا ناكات ئەگىنا لە سالى ۲۰۰۸ دا لەنىوان ۱۰۵ بۆ ۱۵۰ مىلياردۆلارداىە.

• لەپرووى وزەو

۲۴. چىن لەپرووى بەكارھىنانى وزەو گەورەترىن ولاتە. و بەپىزەي ۷۰٪ پىشتدەبەستىتە سەر بەكارھىنانى خەلوز لە وەدەستھىنانى وزەدا. ئەمەش بۆتە ھۆي پىسبوونى ژىنگە لە ئا و ھەوادا. چىن ۲۰-۲۰ شارى ھەيە كە پىستىرەن ژىنگەيان ھەيە لەسەر ئاستى دونىادا.

• لەپرووى تەكنە لۇجىياو زانستەو

۲۵. چىن دووھم گەورەترىن بودجەي ھەيە بۆ تويژىنەو و گەشەكردن لە جىھاندا كە ۱۲۶ مىلياردۆلارە. بەشيوەيەك ۹۲۶۰۰۰ تويژەر ھەن و لەمەدا تەنھا ئەمىرىكا لەپىشەوہيەتى بە بونى ۱۳ مىليۇن تويژەر.

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

۲۶. چين گه وره ترين به كار هيئنه رى مؤبايل و نه نته رنيته له جيهاندا و ۷۰۰ ميليون كهس به كار يان هيئاوه له سالى ۲۰۰۹د.

۲۷. چين گه وره ترين بازاری فروشتنى ئوتومبيله له جيهاندا.

۲۸. ۱۷ زانكوى به ناوبانگى چين له ليستى زانكو به ناوبانگه كانى جيهاندا.

• بهم شيويه ده بينين توانا ئابورى و سه ربازى و سروشتى و مرويه كانى چين گه ليك گه وره ن و به هيئن و هه ر نه مهش واى كرده كه زوريك له نه كاديميه كان و چاوديره سياسى و ئابورى و سه ربازيه كان چين وهك زلهيزيكي ناينده بينن. چونكه چين له سالى ۱۹۷۸ او ده ستيداو ته به رنامه و پلان يكي چاكسازى و سيستمى بازا رى تاراده يه ك نازادى گرتوته بهر و بهم ههنگاوشى چين بوته نه و ولاته ي كه خيرا ترين ههنگاوى گه شه كردنى له جيهاندا هه له يئاوه. چين تا ئيستا و له گه ل نه وهى كه ريوشوينه تونده ئابورى و كومه لايه تيه كانى خا و كرده ته وه، به لام هيشتاش نازاديه سياسيه كانى به پيى ياسا ري كخستوه كه توندن و بوارى پياده كردنيان هيشتا زور ته سك و تهنگه بهرن. به لام تاراده يه كى زور باش جيگيرى سياسى و ئابورى و نه منى تيادا به رجه سته كراوه له سايه ي سياسه ته ديپلوماتيه هيواش و له سه رخو و بيدهنگه كه يه وه كه ريگري كرده له خراپبوني په يوه ندى ناوچه يى و نيوده وله تيه كانى و نه مهش بوخوى واى كرده كه چين به هيواشى ههنگا و بنيت به ره و زلهيزبون و به هييزبوني له سه ر گوڤه پانى دونيادا له هه موو بواره كانى سياسى و ئابورى و سه ربازى و فرههنگى و وه رزش و كه لتور و زمان و ... هتد.

• به لام سه ره راي نه م هه موو ده سكه وت و گه شه كردن و به هييزبونه ش، چينيش وه كو هه موو ولا تيكي ترى فره نه ته وه و ئاين و مه زه ب و، جياوازي كه شو هه وا و خاك و ديارده سروشتيه كانى تره وه، بيكي شه و سه رني شه نيه، كه بونه ته هو ي زيانگه ياندى گه وره به توانا و هييزى چين و بونه ته هو ي دروست كردنى مه ترسى گه وره بو ناينده ي چين و پلان و به رنامه كانى بو ناينده و بو بوون به زلهيزيكي زه به لاح، له و كي شان ه ش بر يتين له:

۱. كه مى ناو

۲. وشك بونه وهى خاك

۳. پيسبوونى زينگه

۴. توانه وهى رووباره به سته له كه كان

۵. گيژه لوكه ي خو لوى

۶. زياد بوونى ديارده ي به بيا بان بوون كه سالانه پان تايى ۱ ميليون فه دان كه يه كسانه به ۴۰۰۰ كيلومه تر دو جاز زهوى له ده ست ده دات.

تاڭگەرايى ۋەك ۋەلسەفەيەكى سىياسى..... ئەۋزادى مۇھەندىس

بۇيە ھەموو ئەم كېشە و گرفتانه بونەتە پىڭر و ئالنگارى گەورە بۇ ھەرچى زووترى پىشكەوتن و گەشەکردنى زياترى ولاتى چىنە،چونکہ پروبەپروبوئەۋى ھەموو ئەم كېشە پىۋىستى بەبودجە و توانای مادى و مروىي گەورە ھەيە كە ئەمەش بۇخوى بەزىانى گەورەتر دەشكىتەۋە و پىۋىست دەكات پىڭە چارەى گونجاو و پىۋىست و خىرايىان بۇ بدۆزىتەۋە.

• ھۆكۈرى سەرگەۋتەكانى چىن لە چىدايە؟

گەلىك ھۆكار ھەن بۇ ئەم ھەموو گەشە و پىشكەۋتەنە گەورەيە تەنھا لەماۋەى نزيكەى ۷۰ سالدا،ئەۋانىش:

۱. بوونى بەرھەمىكى زۆر و نرخیكى ھەرزان.
۲. بوونى دەستى كارى ھەرزان.
۳. بوونى ژېر خانىكى باشى ئابورى.
۴. بوونى ئاستى مامناۋەنجى لە تەكنەلۇجيا و شارەزايى و بەرھەمى كوالىتى بەرز تارادەيەك.

۵. پىادەکردنى سىياسەتىكى ئابورى گونجاوى حكومت بۇ سەرجم كەرت و بوارەكان.
۶. ھەرزانى نرخی دراوى چىنى((يوان)).

• ھەرچەندە تاكو ئىستا حكومت و دەۋلەتى چىن راستەوخۇ خوى سەرپەرشتى ھەردوو كەرتى((وزە و پىشەسازيە قورسەكان))دەكات،بەلام لەبەرەمبەرىشدا پىڭە و كارناسانى زۆرى كردوۋە بۇ كەرتى تايبەت،ئەۋەتا:

• ۳۰مىليۇن كۆمپانىيائى تايبەت ھەيە،كە بە پىژەى ۳۳٪ بۇ ۷۰٪ بەشدارن لەبەرھەمى نىشتىمانى گشتىدا.

• بازارى پشكەكانى چىن پىنچەمە لە دونىادا ۋەك متمانەيەك بە بەھىزى ئابورىەكەى.

• چىن پىڭەى ۲۹ ھەمىنى ھەيە لە كىپركى نىۋدەۋلەتەكاندا بەشىۋەيەك ۳۷ كۆمپانىيائى چىنى چونەتە لىستى ۵۰۰ كۆمپانىيائى گەورە و بەناۋانگى جىھانىەۋە((گلوبال فۇرست)) لەسالى ۲۰۰۹دا.

• لە ۱۰ كۆمپانىيائى زەبەلاحي دونىايى لەرووى ئابورى و وزە و بانكى و پىشەسازى و مۇبايلدا چوارىان كۆمپانىيائى چىنن.

• ۹۳٪ دانىشتۋان دەخوئەۋە و دەنوسن.

• ناۋەنجى تەمەن ۷۳ سالە.

تاگه رای وەك فەلسەفەیهکی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

- تەنها ۱۰٪ ی دانیشتوانەكە ی لەژێر هێلی هەژاریە وەن.
 - لەچیندا ۸۲۵۰۰۰ كەس زۆر دەولەمەندن و ۱۰۰ ملیۆن كەسیش لە ئاستی مامناوەندی دەولەمەندیدان.
 - لەدوای یابان دووم و لاتە لەبەكارهینانی كالا ی خوڤگوزەرانیدا بەپێژە ی ۲۷٪ لەسەر ئاستی جیهان.
- لەگۆتاییدا ،دەردەكەوێت كە چین چ وەك ولات و چ وەك كۆمەلگایەکی خاوەن شارستانیەتی كۆن و دیرین و خاوەن میژوو و دەسەلات و فەرھەنگ و كەلتوریکی دەولەمەند و بەم جیگەرە سیاسی و گەشە ئابوری و بەهیزی سەربازی و ئەتۆمی و فراوانی پووبەر و زۆری ژمارە ی دانیشتوانی لە نایندەیهکی نزیكدایا بییته زەبەلاخی زۆر بەتوانا و بچیتە مەیدانی كیپرکی لەگەل یەكەم زەبەلاخی دۆنیادا كە ئەمەریكایە و چیدی لە جوغز و چوارچیۆه ی ناوچەیهك یان كیشوهریکی بەرتەسك و بچوكدا نەمینیتهوه و سیاسەتی بیلابیەنی و پشوو درێژی و بیدەنگی و كەنارگری توپهەلبدات و بەوپەری تواناكانیەوه بیته ریزی یەكەمی كیپرکی نیۆدەولەتیهكانەوه و بون و هیز و توانا و مەترسیەكانی خۆی پیشانی هەموانیش بدات، و سەدە ی بیست یەكەم بكاتە سەدە ی خۆی هەروەك چۆن ئەمەریكا لەسەرەتای سەدە ی بیستەمەوه هیواش هیواش هاتە پیشەوه و جیگە ی بە گەورە زەبەلاخی ئەوكاتی دۆنیا لە بەریتانیای مەزن و فەرەنسا و روسیا چۆلكرد و خۆی كرده یەكەمین و دەمراست و بپریار بەدەست و تاك جەمسەری بەهیزی دۆنیای سەدە ی بیست و تاكو ئیستاش ،زۆر دۆرنیە چینی ش هەمان پۆل و هەمان سیناریۆی ئەمەریكا دۆپات بكاتەوه . بۆیە هەق وایە ولاتانی ناوچەكە و ئاسیا و كوردیش لەو نیۆدەندەدا هەر لە ئیستاهەولێ خوگونجاندن و نزیكبونەوه ی زیاتر بدن لەگەل ورجە بەخەبەرەتوہكە ی چیندا ،گەر بیانەوێت لەم سەدە یەدا كاریك یان هەنگاویك بەرەو پیشەوه بنین و هەولبدەن بۆ وەدەستخستنی سەربەخۆیی و دامەزراندنی دەولەتی كوردی سەربەخۆ،ئەوه ی ئەمەریكا و ئەوروپیهكان و روسەكان بۆ كوردیان نەكرد لەسەدە ی بیستدا و دۆژمنایەتی حكومەتی مەلیك مەحمود و كۆماری مەهاباد و شوپرشەكانی ئەیلول و نوێی كوردییان دەكرد و تانیستاش بەرەوای نابینن كە كورد وەك نەتەوه یەکی دیرین و مافخووا و خاك دابەشكراو دوا ی ۱۰۰ سال خەبات و قوربانیدان بییته خاوەن دەولەتی سەربەخۆی خۆی،بەلكو چینیەكان لەسەدە ی بیست و یەكەمدا خەونە لە میژین و دیرینەكە ی بۆ وەدییینن.

* ئەم بابەتە لە سایتهكانی شەنپریس و ئاراستە و ئاوینە و وتاری كورد و خەندان و ستانداردكورد ودرەومیدیا و نەهانیز پوكمیدیا له پێكەوتی ۲/۲۹/۲۰۱۹دا وپۆژنامە ی زاری كرمانجی ۶۰۷ لە ۲۰۱۹/۹/۹دا بۆ كراوەتەوه.

بەرنامە ئەتۈمبەكەي ئىران

ھۆكار ۋە دەرئە نجامەكانى ئەنپوان مەلانىكانى ئىران ۋە ئەمريكادا ؟*

• پېشەكى

ئىران ۋەك ۋلاتىكى گەورە ۋە خاۋەن نفوزى سىياسى ۋە ئابورى ۋە ئەمنى لەناۋچەي پۇژھەلاتى ناۋەپراست ۋەك يەككىك لە ۋلاتە خاۋەن مېژوو ۋە شارستانىيەتى دىرىن ۋە دەۋلەمەند ۋەك ۋلاتىكى خاۋەن جوگرافىيەكى پانوپۇر ۋە زۇرى ژمارەي دانىشتوانە ھەمەجۇر ۋە ھەمە ئاين ۋە مەزھەب ۋە نەتەۋەيىش ، ھەر لەسەرەتاي دامەزاندنىەۋە گەلېك گرنكى ۋە كارىگەرى پەيداكردوۋە ۋە تەنەت زۇرجارانىش بۇتە مەترسى بۇ سەر بەرژھەۋەندىيەكانى ۋلاتانى زلھېز ۋەك ئەمريكا ۋە ئەۋروپىيەكان ۋە پۇژھەلاتىيەكانىش لەپرىگەي راستەۋخۇ يان ناراستەۋخۇ بۇسەر ھاۋكار ۋە ھاۋپەيمانەكانىان لەناۋچەكەدا لەۋلاتانى عەرەبى ۋە ئىسپرائىل بەتايىبەتېش دواي ھاتنە سەر ھوكمى ئىسلامىيە شىيە مەزھەبەكان بە رابەرايەتى ئىمام خومەيى لەسالى ۱۹۷۹ ۋە تاكو ئىستا. بەتايىبەتېش دواي دەرچوونى ئىران لەشەپرى ۸ سالەي لەگەل عىراق ۱۹۸۰-۱۹۸۸ ۋە سەرگەرمبوونى بە ئاۋەدانكردەۋە ۋە بىناتنانەۋەي ۋلات ۋە گەشەپىدانى ھېز ۋە توانا سىياسى ۋە ئابورى ۋە ئەمنىيەكانى لەناۋخۇ ۋە ناۋچەكەدا ۋە بەتايىبەتېش لە بوارى دامەزاندن ۋە دەستپىكردى بەرنامە ئەتۈمبەكەي، كەلەئىستادا بۇتە خالى ناكۆكى سەرەكى ۋە مەلانىي توند لەگەل ئەمريكا ۋە ئەۋروپىيەكاندا، ئەم بەرنامەيە لە سەردەمى سەرۆك ئۇيامادا لەسالى ۲۰۱۵ دا پرىكەۋتنيكى نپودەۋلەتى ناسراۋ بە ((۱+۵)) دەر بارە كراۋ بەۋىپىيەش ھەردوۋلا ئەركەكانى خۇيان جىبەجىكرد بۇ پرىگەگرتن لەۋەدەستھىناني ئىران بۇ چەك ۋە ھەپەشە ۋە گۈپەشەي ئەتۈمى، لەبەرامبەر ھەلگرتن يان سووكردى گەمارۇ ئابورىيەكانى سەر ئىران كەماۋەي زىاتر لە ۳۰ سالى خاياندوۋە ۋە ھاۋكارى ۋە يارمەتى ئىران لە بوژاندەۋەي ژىر خانى ئابورى ۋە كەرتى وزە ۋە ھاندانى كۆمپانىيا بىيانىيەكان بۇ ۋە بەرھىنانكردى لە ئىران ۋە ھەلگرتنى قەدەغەكردى پارە بلۆكراۋەكانى ئىران لە بانكەكانى ئەمريكا ۋە ئەۋروپا ۋە زۇر كارناسانى ترىش.

• بەلام ئەم پرىكەۋتەنە بەھاتنى سەرۆك ترامپ بۇ كۆشكى سىپى ۋە ھەلدانەۋەي ئەۋ لاپەرەنەي سەردەمى سەرۆك ئۇياما، بېرارىدا كە بەسەر ئەۋ پرىكەۋتنامەيەدا بچىتەۋە كە بەبرۋاي ئەۋ لە قازانجى ئەمريكادا نىيە ۋە بەمەش كىشە ۋە گرفتەكان سەريان ھەلدایەۋە ۋە

تاڭگە رايى ۋەك فەلسەفە يەككىسىسى نەوزادى مۇھەندىس
 ھەردوولا ئىيران ۋە ئەمىرىكا كەۋتتە خۇ بۇ مەملەتتە يەككىسى توندى كە ماۋەى زىياد لە ۴ سالى
 دىرژەى ھەيە. لەو پىناۋەشدا ئەمىرىكا لە مانگى ۲۰۱۵/۵ دىرژەى ۋە تەننامە كەى تاك لايەنە
 ھەلۋەشاندەۋە ۋە دوو گوزمە گە مارۋى توندى ئابورى بەسەر دامودەزگا ۋە كەسايەتتە كەنى
 ئىيراندا سەپاند لە ھەموو بوارەكاندا ۋە بەتايبەتتەش وزە ۋە نەوت ۋە پىيارىدا كە فروشتەنى
 نەوتى ئىيران سەفر بىكەتەۋە ۋە لەبەرەمبەرىشدا ئىيران فشارى سىياسى ۋە ئەمنى ۋە ئابورىە كەنى
 خۇى لە ناۋچەكە ۋە دونىادا دەستىپىكرد ۋە سەرەتاش لە ئەۋروپىيەكانەۋە دەستىپىكرد ۋەك
 لايەنكى رىكەۋتنامەكە دور لە ئەمىرىكا. ۋە دواتر جەنگى كەشتىيەكان ۋە تەنگەى ھورموز ۋە
 تەقاندنەۋەى جىبەخانەكانى ئىيران لە عىراق ۋە سوريادا لە لايەن ئىسپرايىلىيەكان ۋە ھەرەشە ۋە
 گورەشەى بەردەۋامى ھەردوولا لە يەكتر مەترسى ھەلايسانى جەنگى گەرمى
 لىدروسىتېۋ. بەلام تائىستى ناۋبىژىۋانىيە نىۋەدەۋلەتتەكان بونەتە ھۆكارى دواخستنى ئەۋ
 جەنگە كە ھەموو كات ئامادەگى ھەيە.

• ھەنگاۋى سىيەمى ئىيران چىيە؟

ئىران لە رىگەى دەستەى وزەى ئەتۋمىيەۋە رايگەياندى كە پابەندبۇنى ئەتۋمى خۇى
 كەمدەكەتەۋە، ۋەك ۋەلامىك بۇ پىشپىلىكردنى ۋاشنتون بۇ رىكەۋتنامەكە، ئامازە بەۋ خالەى
 رىكەۋتنامەكە كە دەلىت ((ھەلگرتنى ھەر كۆت ۋە بەندىك لەسەر توۋىژىنەۋە ۋە
 گەشەپىدان)).

دانىناۋە بەۋەشدا كە ۲۰ لە ئامىرەكانى فرىدەرى ناۋەندى لە جورى((ئەى ۴))
 كاردەكەن. ئەمەش ماناى وايە كە تواناى پىتاندىنى يۋرانيۋمى ھەيە زىياد لە رىژەى ۲۰٪.
 دەستەى وزەى ئەتۋمى ئىيران رايگەياندى كە كەمكردنەۋەى پابەندبۇنىيان بە
 رىكەۋتنامەكەۋە كاركردن بە ئامىرە فرىدەرە ناۋەندىيە زۆر پىشكەۋتەۋەكان دەگرىتەۋە، كە
 مانگى داھاتوۋ كاركردىيان دەستىپدەكات، ئەمەش ماناى وايە كە پىشەسازى ئەتۋمى
 ئىرانى دەتوانىت ئامانجە دور مەۋداكانى خۇى ۋەدىيىنىت بە ئاسانى.

• ھەۋلەكانى ئىيران بۇ تىپپەراندىنى رىژەى رىگە پىدراۋ بۇ پىتاندىنى يۋرانيۋم. بۆتە مەترسى
 بۇ ئەمىرىكى ۋە ئەۋروپىيەكان

ئىران ۋەك كارتىكى فشار بۇ سەر ئەمىرىكا ۋە ئەۋروپىيەكان بۆنەۋەى تادەكرىت رىكەۋتتە
 ئەتۋمىيەكە جىبەجىبىكرىت ۋە ھەموان پابەندىن پىيەۋە، كارى فشارى زىادكردنى رىژەى ۋە
 ئاستى پىتاندىنى يۋرانيۋمى بەرزكردۋتەۋە كە ئەمەش بەۋ مانايە دىت ئىيران چىدىكە
 چاۋەپروان نابىت ۋە پابەند نابىت بە بەندەكانى رىكەۋتتە ئەتۋمىيەكەى سالى ۲۰۱۵ ۋە ۋە
 ئازادە لەۋەى كە چۆن بەرنامە ئەتۋمىيەكەى گەشەۋ پىش دەخات. لەۋ پىناۋەشدا رايگەياندى

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

که ریژهی پیتاندنی یورانئوم بهر زده کاته وه بۆ زیاتر له ۲۶۷٪ که ئەمه ئەو ریژهیه که ریگه پیدراوه به پپی ریگه وتنامه که ی سالی ۲۰۱۵.

سه روکی ئیرانی ((حه سه ن پۆحانی)) رایگه یاند که مه به ست له زیاد کردنی ریژه که بۆ کاری ناشتیانه یه نه ک سه ربازی، و هیشتا ریژه زیاد کراوه که یان ئاشکرا نه کردوه. هه ر زیاد کردنی له ریژهی پیتاندنی یورانئومدا ده بیته زیاتر نزیکبونه وه ی ئیران له دروست کردنی بۆمبی ئەتۆمی و ئەو ریژهیه ش که له ریگه وتنه که دا دانراوه بۆ زیاتر درێژکردنه وه ی ماوه ی وه ده سه تهینانی ئیرانه بۆ بۆمبی ئەتۆمی بۆ سالی که له جیاتی ۲-۳ مانگ. چونکه ئەمیریکا و ئازانسى وزه ی ئەتۆمی نیوده وه له تی باش ده زانن که ئیران خاوه نی به رنامه یه کی ئەتۆمی بوه و وازیلیهیناوه ، به لām ئیرانی ش رایده گه یه نی ت که هیچ کات هه ولی وه ده سه تهینانی چه کی ئەتۆمی نه داوه .

لیپرسراوانی ئیران به به رده وامی ئەوه ده لین که هه موو ۶۰ پوژیک پابه ندبوونی خو یان که مده که نه وه به ریگه وتنامه که وه ک کارتیکی فشار بۆ ئەوه ی نه وروپیه کان بکه ونه نیوان ئیران و ئەمیریکا وه بۆ که مکردنه وه ی فشار و گه مارۆکان و ده رگای دیپلوماسیشیان دانه خستوه .

ئیران پیش ریگه وتنامه که یورانئومی پیتینراوی به ریژه ی ۲۰٪ به ره مده هینا که ئەو بره پیویست بوو بۆ پیدانی به کوره ی تاران به سووته مه نی و ریژه ی پیتاندنی یورانئومیش له کوره ی بوشه هر له باشوری ئیران ته نها ۵٪ بوو .

به هرۆز که مالوه ندی و ته بیژی ئازانسى وزه ی ئەتۆمی ئیرانی ده لیت ((یورانئوم به پپی پیویستی خو مان ده پیتینین، و له ئیستادا پیویستمان به پیتاندنی یورانئوم نیه بۆ کوره ی تاران. و ته نها به ئاستی پیویست یورانئوم ده پیتینین بۆ کوره ی بوشه هر)) هه موو ئەم په رچه کردارانه ی ئیرانی ش له دوای کشانه وه ی تاکلایه نه ی ئەمیریکا دیت له ریگه وتنامه که له مانگی مایسی ۲۰۱۸. و سه پاندنی گه مارۆی ئابوری به سه ر ئیراندا. و سه روکی ئەمیریکاش ئەم بریاره ی خو ی به وه پاساوهیناوه که ئیران له پلانی بۆ به ده سه تهینانی چه کی ئەتۆمی وازینه هیناوه و هه روه ها ده ستوره ده اته کاروباری ولاتانی پوژه لاتی ناوه راستیشه وه که مه به ست لی ولاتانی که نداوی عه ره بی هاوپه یمانی ستراتیژی ئەمیریکان.

• ئەو په رچه کردارانه چیبوون له دوای هه نگاوی سیهه می ئیرانه وه .. دوای به رزکردنه وه ی تیکرای پیتاندنی یورانئوم ؟

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• له میانه ی نهو په رچه کردارانه ی که دژ به بریاره که ی ئیران بو ئیشپیکردنی نامیره کانی فریدهری ناوهندی پیشکه وتوو بو زیادکردنی بری یوړانیومی پیتینراو دهربران له لایهن ولاتانی نهو روپا و نه مریکاوه، جوړاوجوړبوون له نیوان توند و له سه رخو و هه ندیکیش هیچ به هایه کیان بو داننه.

• نهو هتا وهزاره تی دهره وهی به ریتانیا تنها رایگه یاند که نهو بریاره هه موو ناوات و ویسته کانی تیکشکاند له کاتیگدا که به ریتانیا له گه ل هاوبه شه نهو روپیه کانی تردا له هه ولی چاره سه ری کیشه که دان.

• له به رامبه ریشدا ئیران رایگه یاند که نهو روپیه کان ماوه یه کی که میان له به رده مدایه بو بریاردان دهرباره ی نهنجامی ریکه وتنه نهو تومیه که یان له گه ل ئیران و هیچ که سیش چاوه پروانی تاکلایه نه ی ئیران نه کات بو پابه ندبوون به ریکه وتنه که وه.

• له هه مان کاتدا بریاره لیژنه یه کی ئازانسی وزه ی نهو تومی نیوده وله تی سهردانی ئیران بکات و سهردانی جیگه نهو تومیه کانیش بکات و ئیرانیش هیچ لاریه کی نیه له و سهردانه.

• وهزیری به رگری نهو مریکاش له پاریسه وه و له کاتی پریس کونفرانسیکی له گه ل هاوتا فه رهنسیه که ی رایگه یاند که هیچ سه رسورمانیکی نیه له و بریاره ی ئیران که پیشیلی ریکه وتنه که ده کات که له سالی ۱۵۲۰۱۵ نهنجامدراوه. نهوان واته ئیران چهند سالی که ریکه وتنی بلاونه بونه وهی چه کی نهو تومیان پیشیلکردوه.

• له لای خوشیه وه وهزیری به رگری فه رهنساش رایگه یاند که فه رهنسا به رده وام ده بیئت له سه ر هه وله کانی بو چاره سه ری کیشه که له گه ل نهو روپیه کان به مبه سستی هاندانی ئیران بو پابه ندبونی ته وای به ریکه وتنه نهو تومیه که وه. بو پاراستنی سه لامه تی و ئاسایشی که نداوی عهره بی به شیوه یه کی هه مناهنگ و باش.

• له لای خوشیه وه نوینهری روسیا له نه ته وه یه کگرتوه کان رایگه یاند نهو هه نگاوه ی ئیران هه نگاویکی نوییه و نامارزه یه کی به هیزه بو پیویستی گیرانه وهی هاوسهنگی له چوارچیوهی پلانی کاری سه رتاسه ری و هاوبه شدا.

• به کارهینانه کانی وزه ی نهو تومی له ئیران

قسه کردن دهرباره ی سووده کانی به کارهینانی وزه ی نهو تومی بو مه به سستی ئاشتیانه قسه یه کی که موکوپه، چونکه نهو سه رچاوه کوون نوییه ی وزه هه میشه له پیشکه وتنی به رده وامدایه، هه موو جاریکیش به کارهینانیکى نوی بو نهو وزه یه ده دوزریته وه، تنها نهو هنده به سه که ئاشکرای بکهین که وزه ی سووتانی ۱ تن له سووته منه ی نهو تومی

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
یه کسانه به بهرهمی سووتانی ۲۰ ملیون تن له خه لوز. نه مهش واده کات که ولاتیکی وهکو
ئه مریکا به نزیکه یی ۲۰٪ له پیداوستی کاربا پشت ببهستیته سر وزه
ئه تومی. ناشکراشه نه و ریژیه روو له زیادبونه له ناینده دا.

جا له بهر نه مه ولاته تازه پیگه یشتوه کان ئه رکیانه که هه وله کانیاں چرپکه نه وه بو
به کارهینانی نه م سه رچاوه یه بو نه وه ی له کاروانی پیشکه وتن دوانه که ون، نه م ستراتیژی هه ش
ناینده ی پیشه سازی نه و ولاتانه دابین ده کات، به شیوه یه که کوره تیگه لکه ره نه تومیه کان
کاریگه ری سیاسی قولیاں نابیت که وزه ی نه تومی کوره په رتکه ره کان دهیده نه وه،
له بهر نه وه ی سووته مه نیه که له بهر ده ست هه مواندایه، و ده ستپیشخه ریش بو نه و ولاته یه که
سه رکه وتن به ده ستدینیت له دروستکردنی بنکه ی زانستی بو بنه مای زانستی پلازما و
تیگه لکردنی نه تومی.

• چ بژارده یه که له بهر ده م ئیراندایه ؟

جا له بهر ده م ئیران دوو هه لبژارده هه یه:

یان وزه ی نه تومی، یانیش سووته مه نی هه له ینجراو((نه وت و گازی سروشتی))، به لام
وزه ی نه تومی له پرووی نزمی تیچوون و سه لامه تی ته کنیک و ده سکه وتنی بو ماوه یه کی
دووردریژ و پاراستنی ژینگه و سه ره پای نه مانه ش ناوبانگه جیهانیه که شی، وایلیده کات
که سه رکه وتووتر بیت به سه ر سووته مه نی هه له ینجراودا، له بهر نه وه ی له کاتی ته و او بونی
یه ده گی ئیران له نه وت، پیوست ده کات که ئیران وه به رهینانی گه وره بکات له پاشماوه ی
داها ته که ی له نه وت له سیسته میکی وزه ی وادا که توانای هه بیت بو به رگه گرتن و مانه وه
له ماوه ی قوئاغی دوا ی نه مانی نه وتدا.

به کارهینانی وزه ی نه تومی پشت ده بهستیته سر چه ندین هوکاری تر، له وانه بهرنامه ی
پیشخستنی بهرهمی وزه و ده ستخستنی ته کنیکی پیشکه وتوو و هه مه جورکردنی
سه رچاوه ی بهرهمی وزه و دابینکردنی نه مان و سه لامه تی بو سه رچاوه کانی وزه، و
به ره مهینانی وزه یه کی خاوین، و ره چا وکردنی دوخی ژینگه یی و پیوستبوونی
پاراستنی، و سوود وه رگرتنیش له باشیه کانی ته کنیکی ئابوری، هه ریویه پیشخستنی
ویسگه نه تومیه کان کاریکه که ناتوانریت پشتگوی بخریت له بهرنامه ی ئیران بو دوور
مه ودا، بو دابینکردنی سه رچاوه کانی وزه، به لام ده رباره ی نه و خالانه ی که ریخراوی وزه ی
نه تومی بو ئیران پشتپییده بهستیته به پیی راپورته کان له کاتی ئیستادا، بریتین له :

• پلاندانان و دامه زراندن و کاریکردنی ویسگه کانی به ره مهینانی کاره پای نه تومی.

• سوپی سووته مه نی نه تومی.

تاڭگە رايى ۋەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەۋزادى مۇھەندىس

- دامەزاندن و كارپىكىردنى كورەكانى توۋزىنەۋەى ئەتۆمى پەرتىبون و تۋانەۋە.
- ئەنجامدانى توۋزىنەۋە لە بوارى پىشخستنى بەكارھىننى تىشكە ئەتۆمىەكان لە بوارەكانى پىشەسازى و كشتوكال و پزىشكىدا.
- چاۋدىرىكىردن و داىبىنكىردنى سەلامەتى بۇ چالاكىە ئەتۆمىەكانى ۋلات، لەرپىگەى سەنتەرى سەلامەتى ئەتۆمى.

• پىتاندىنى يۇرانيۇم چىيە ؟

پرۇسەى پىتاندىنى يۇرانيۇم دادەنرېت بە پاىەيەكى بنچىنەىى لە گۆرپىنى ئەو تۋخمە خاۋە كە لە سروسشتدا ھەيە يان بۇ تۋخمىك كە تواناى بەكارھىننى ئاشتىانەى ھەبىت لە بەرھەمھىننى وزەدا لە چوارچىۋەى پىۋانە و مەرجه دىارىكراۋەكاندا يان بۇ چەكىكى كوشندە.

جىگەى ئاماژە پىدانە كە پرۇسەى پىتاندىن بۇ خۋى نابىتتە ھۆكارىك بۇ دىارىكىردنى سروسشتى ئاشتىانە يان سەربازىانەى ھىچ بەرنامەيەكى ئەتۆمى بەلكو ئەۋە برى پىتاندىنەكەيە كە جۆرى بەرنامەكە دىارىدەكات.

• كىردارى پىتاندىن چىيە ؟

پىتاندىن كىردارىكى ئالۋزە كە بەچەند قۇناغىك تەۋاۋ دەبىت بەئامانجى زىادكىردنى رېژەى يۇرانيۇمى ۲۳۵ى ھاۋشىۋە كە تواناى پەرتىبونى ھەبىت لە خاۋى يۇرانيۇم و بە پىتى لاتىنى U ئاماژەى بۇ دەدرىت بۇ ئەۋەى گونجاۋبىت بۇ بەكارھىنان ۋەك سۋتەمەنىەكى ئەتۆمى يان لە دروستكىردنى دلىكى پەستىنراۋى تەقاۋە لە چەكى ئەتۆمىدا.

كىردارى پىتاندىنىش بە كارىكى پىۋىست دادەنرېت چۈنكە يۇرانيۇم لە سروسشتدا بە جۆرى جىاۋز ھەيە، بەلام تەنھا جۆرىكى دىارىكراۋ لەۋ خاۋە و بەدىارىكراۋىش يۇرانيۇمى ۲۳۵ دەتۋانرېت بەكاربھىنرېت بۇ بەرھەمھىننى وزەى كارەباىى يان بۇ ئامانجى سەربازى.

بەزمانى فىزىياش، ئەۋ جۆرە لە يۇرانيۇمى U۲۳۵ ئاماژەى پىدەدرىت لەسەر ژمارەى بارستايى گەردىلەيىەكەى و ئەۋەش بونى نىە تەنھا لە نزىكەى ۷۰% لە خاۋى دەرھاتوو. بەلام ھاۋشىۋە بلاۋەكەى خاۋى يۇرانيۇم ناسراۋە بە يۇرانيۇم U۲۳۸ و بارستە گەردىلەيىەكەشى كەمىك گەۋرەترە.

جا بۇ مەبەستى بەرھەمھىننى كارەبا پىۋىستە چرى يۇرانيۇمى ۲۳۵ زىادبىكرىت بۇ نىۋان ۳% بۇ ۵%، لەكاتىكدا پىۋىست دەكات بە زىادكىردنى رېژەى چرىەكەى بۇ ئاستەكانى بەرزتر لە ۸۰% يان ئەۋەى ناسراۋە بە ((خاۋىنى نمونەىى)) بۇ دروستكىردنى چەكى ئەتۆمى.

• تەكنىكى پىتاندىن

پىيوست بە دوو ھۆكارى پەرتبون ھەيە لە تەكنىكى پىتاندىن بۇ خاۋى يۇپرانىۋوم كە ناسراۋە بە ((كىكى زەرد)) بۇ گۆرىنى بۇ غاز كە پىيدەوترىت فلورىدى يۇپرانىۋوم((يۋاف ۶)) ھەنگاۋى يەكەم بۇ دەستپىك بە كىردارى پىتاندىن، واتە كىردارى پىتاندىن دەستپىنكات تەنھا دۋاى گۆرىنى خاۋى يۇپرانىۋوم نەبىت لە دۇخى رەقەۋە بۇ دۇخى گازى. كاتىك يۇپرانىۋوم بە شىۋە گازىكەى پالپىۋەدەنرىت بەناۋ لەمپەرىكى كونداردا ئەۋا گەردىلە سوكةكانى يۇپرانىۋومى ۲۳۵ تىپەردەبن بە لەمپەرەكەدا بە خىرايىكەى زىاتر لە گەردىلەى يۇپرانىۋومى ۲۳۸ ھەروەك چۆن لەگەل گەردەكانى لمى بچوكدا پروودەدات لە دەرچەكانى بىژەنگەۋە يان ھەر پالۋتەيەك يان ئامىرى جياكەرەۋەى دەنكى زۆر ووردى بچوك. ئەم كىردارى جياكردنەۋەيەش دووبارەدەكرىتەۋە زىاتر لە ۱۴۰۰ جار بۇ ۋەدەستخستنى يۇپرانىۋومى ۲۳۵ بە رىژەى چىرى لەنىۋان ۳-۵٪ لە شەشەم فلورىدى يۇپرانىۋوم.

• فرىدانى ناۋەندى

ھەروەك چۆن كاردەكرىت لە كىردارى جياكردنەۋەدا، ئەۋا ئامىرى فرىدەرى ناۋەندى ئەۋ جياۋازىە كەمەى كە ھەيە لەنىۋان ھاۋشىۋەكانى يۇپرانىۋومى ۲۳۵ و ۱۵۲۳۸ بەكاردەھىنىت، بەشىۋەيەك يۇپرانىۋوم لەدۇخى گازىدا پالپىۋەدەنىت بەناۋ بۇرىەكدا كە دەسورپتەۋە بە خىرايى بەرتزىر لە خىرايى دەنگ ، لەۋ كاتەدا پال بە گەردىلە قورسەكانى يۇپرانىۋوم ۲۳۸ ۋە دەنرىت بۇ دەرەۋە و كۆدەبىتەۋە لەسەر دىۋارى بۇرىەكە لەكاتىكدا گەردىلە سوكةكان واتە يۇپرانىۋومى ۲۳۵ كۆدەبنەۋە لە چۋاردەۋرى ناۋەند و دواتر يۇپرانىۋومى ۲۳۵ ى پىتتىنراۋ كۆدەكرىتەۋە و ئەم كىردارەش چەندىن جار دووبارە دەكرىتەۋە بۇ زىادكىردنى چىرىيەكەى.

بۇ زانىارى، دروستكىردنى ۲۰ كغم لە يۇپرانىۋومى پىتتىنراۋ بۇ دروستكىردنى يەك كلاۋەى ئەتۆمى كە تۋانايەكى سەرەتايى تەقىنەۋەى ھەيە پىيوستى بە نىزىكەى ۱۵۰۰ ئامىرى فرىدەرى ناۋەندى ھەيە لەگەل كىردارىكى بەردەۋام بەبى ۋەستان بۇ چەند مانگىك.

• مېژۋوى دەستپىكىردنى بەرنامەى ئەتۆمى ئىرانى

• سالانى پە نجاۋ شەستەكانى سەدەى رابووردوۋ؛

شاي ئىران لە ۱۹۵۷/۳/۵ بەردى بناغەى بەرنامەى ئەتۆمى ئىرانى دامەزاند، كاتىك كە ((رىكەۋتنى پىشنىيازكراۋ بۇ ھاۋكارى لەبۋارى تۋىژىنەۋە و بەكارھىنانى ئاشتىانەى وزەى ئەتۆمى)) راگەيەنرا لەژىر چاۋدىرى بەرنامەى نايژەنھاۋەر ((ئەتۆم لە پىناۋ ئاشتىدا)).

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

له سالى ۱۹۶۷د، سه نته رى تاران بۇ تويژينه وهى ئەتۆمى (TNRC) دامه زراو له لايه ن رېكخراوى وزهى ئەتۆمى ئيرانيه وه به رپوه ده برا، و ئەم سه نته ره كورهى ئەتۆمى بۇ دايينكرا به برى ۵ ميگاوات كه ئەمريكا پيشكه شى كرد، كه يورانئومى پيئينراوى ناست به رزى پيدرا بوو.

ئيران واژوى له سه ر رېكه وتنى بلاونه بونه وهى چهكى ئەتۆمى (NPT) كرد له سالى ۱۹۶۸د، و له سالى ۱۹۷۰د راستاندى و به مهش به رنامه ئەتۆميه كهى ئيران كه وته ژير چاوديرى نازانسى وزهى ئەتۆمى نيوده وله تيه وه.

سالانى هفتاكان

شا په زامه ندى دا بۇ دروستكردى چه ند ويىسگه يهكى ئەتۆمى، به يارمه تى ئەمريكا، تا بگا ته ۲۳ ويىسگه ي وزهى ئەتۆمى له سالى ۲۰۰۰د، شا له سالى ۱۹۷۴د رايگه ياند كه به بوچوونى ئەو نه وت ئيدى كاتى به سه رچوونى هاتوه و رايگه ياند كه ((نه وت له وه به نرختره كه بسوتينرئيت))، بويه وتى كه به ره مه ينانى برى ۲۳۰۰۰ ميگاوات كاره با به به كارهيئانى ويىسگه ي ئەتۆمى كاريكى كرده يه له ناينده يهكى نزيكدا.

له سالى ۱۹۷۵ه دوو كۆمپانياي AG و AEG، هه ستان به دامه زراندى كۆمپانيايه كى هاوبهش به ناوى ((يه كيئى كرافت و يه رك ئەى جى)) و گريبه ستيكيان واژو كرد به برى ۴- ۶ مليار دولار بۇ دامه زراندى كوره يه كى ناوى په ستيئراو له ويىسگه ي ئەتۆمى بوشه هر كه يه كه م كورهى ئەتۆمى ئيرانى بوو له شارى شيراز كه كاره با بداته شاره كه، كه ده يتوانى برى ۱۹۶۶ر ميگاوات كاره با به ره م به يئيت، و ابريار بوو كه له سالى ۱۹۸۱د ته واو بكرئت.

له سالى ۱۹۷۳ كۆمپانيايه كى هاوبه شى سويدى و به لجيكى و فه رهنسى به ناوى ((يورؤديف)) پيكه يئنا بۇ كاريپكردى ويىسگه ي يورانئوم له فه رهنسا و دواتر ريزه ي ۱۰٪ سويد گوپردرا بۇ ئيران به رېكه وتن له گه ل فه رهنسادا.

دواتر له له سالى ۱۹۷۶د سه روكى ئەمريكا جيرالد فورد بريارىكى واژو كرد بۇ پيدانى بوار بۇ ئيران بۇ كرپن و كاريپكردى دامه زراويه ك بۇ گيپرانه وهى چاره سه رى دروستكراوى ئەمريكى بۇ ده رهيئانى بلوتونئوم له سووته مه نى كورهى ئەتۆمى. و رېكه وتنه كهش بۇ به ره مه يئانى ((سوڤى سووته مه نى ئەتۆمى)) ته واو بوو.

هيئرى كيسه نجه ر وه زيرى پيشووترى ئەمريكا له سالى ۲۰۰۵د ده لئيت : ((گه ر شا تا ناوه راستى هه شتاكان بمايه و هه وله كانى هندستانيش به رده و امبوايه بۇ وه ده سته يئانى چهكى ئەتۆمى ئەوا به دلئيا ييه وه ئيرانيش له ناوه راستى هه شتاكاندا هه مان هه نگا وه كانى هندستانى ده گرته به ر)).

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى موھەندىس

شا بەھەمان شېۋە رېكەوتنى ھارىكارى لەگەل ھەرىكە لە باشورى ئەفرىقىا و نامىبىادا
واژۇركرد بۇ دابىنكردى ((يۇرانيۇمى پىتتېنراو)) بە بەردەوامى.

• لە قۇناغى دواى شۇرشى ئىران ۱۹۷۹-۱۹۸۹

• لەدواى شۇرشى ئىرانى لەسالى ۱۹۷۹و ھەموو ئەو كۇمپانىا بىانيانى كە
رېكەوتنىان ھەبوو لەگەل ئىراندا بۇ دامەزاندن و ئىشپىكردن و ۋەگەرخستنى كورە
ئەتۇمىيەكان و تەواوكردىان پاشەكشەيان كرد لەكارەكانىان و ھەموو كارەكانىان
راۋەستان، لەلايەك ئىران گرەنتى بەردەوامبونى ئەو كارەى نەدەكرد لەدابىنكردى
سووتەمەنى و يۇرانيۇمى پىتتېنراو و ئاوى قورس چونكە لەدەرەۋەى دەسەلاتى خۇيدا
بوون، ولەلايەكى ترىشەۋە كۇمپانىاكانىش بەھۆى دواخستنى بېرى ۴۵۰ مىيۇن دۇلارەۋە
لەلايەن ئىرانەۋە و ھەندىكى ترىش دەلېن بەھۆى فشارەكانى ئەمريكائە بوە كە كارەكانىان
پاگرتوۋە كە لەيەك كورەى ئەتۇمىدا ۵۰٪ كارەكان و لە ھەندىكى ترىشدا ۸۵٪ كارەكان
تەواوكرابوون. ھەربۇيە لەمانگى ۱۹۷۹/۶ دا بەتەواۋەتى لە پىرۇژەكە كشانەۋە.

• ئەمريكا يۇرانيۇمى پىتتېنراۋى ئاست بەرزى لە سەنتەرى توپۇزىنەۋەى تارانى
ئەتۇمى بېرى، بۇيە ئىران لەسالى ۱۹۸۷-۱۹۸۸ بەناچارى رېكەوتنىكى لەگەل ئەرجەنتىندا
واژۇركرد بۇ دابىنكردى يۇرانيۇمى پىتتېنراۋى ئاست نزم ۱۹ر۵٪ بە پراكتىكىش لەسالى
۱۹۹۳ دا يۇرانيۇمەكە تەسلىم بە ئىران كرا.

• لەسالى ۱۹۸۱ دا لىپرسراۋانى ئىرانى رايانگەياند كە پىشخستنى ئەتۇمى لە ولاتدا
پىيوستە بەردەوام بىت. و لەو پىناۋەشدا گەشەى زۇرياندا بە دامەزراۋە و كورە
ئەتۇمىيەكانىان.

• لەسالى ۱۹۸۶ دا، لىپرسراۋانى ئازانسى وزەى ئەتۇمى نىۋەولەتى رايانگەياند كە
ئامادەن ھاۋكارى ئىران بكەن لە بۋارەكانى كىمىياۋى كورەكان و پىكھاتەكانى و ئەندازەى
كىمىياۋى و بۋارەكانى دىزايىنى وىسگە ئەزمونىيەكان بۇ گۇپىنى يۇرانيۇم و داخورانى
توخمە ئەتۇمىيەكان و كورەى ئاۋى سووك بۇ دروستكردى سووتەمەنى و پىشخستنى
كورەى ئەزمونى بۇ بەرھەمىنانى UO₂. بەلام ئەمريكا ھاۋكارىيەكانى راۋەستان و رېگەى
گرت لەو ھاۋكارىانە. ھەربۇيە ئىران روويكردە ولاتى چىن بەلام ئەۋىش لەژىر فشارى
ئەمريكادا داۋاكارىيەكانى ئىرانى پىشتگويۇخت.

• لەسالى ۱۹۸۴ دا دەزگاي ھەۋالگى ئەلمانىاي پۇژئاۋا رايگەياند كە زۇر نزيكە
ئىران لەماۋەى دوو سالدا بىتتە خاۋەنى بۇمبى ئەتۇمى بەھۆى ئەو يۇرانيۇمەى كە
لەپاكستانەۋە ۋەدەستىدىنىت.

تاڭگە رايى ۋەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەۋزادى مۇھەندىس

• لەماۋەدى جەنگى عىراق-ئىراندا ۱۹۸۰-۱۹۸۸، عىراق زىانى گەۋرەدى گەياندى دەۋ دامەزراۋەدى ئەتۈمى ئىران لە بوشەھر و بەمەش كارى بەرنامەدى ئەتۈمى ئىرانى پەكخست. ئىران ئاژانسى وزەدى نىۋدەۋلەتتى لەتەقېنەۋەكانى ئەۋ دەۋ دامەزراۋەدى ئەگادار كەردەۋە و پايگەياندى كە ۋلاتانى دۇنيا كەمتەرخەمن و پۈككىتى فەپەرسى بەكارهينراۋە لەۋ هېرشانەدا.

• دامەزراۋە ئەتۈمىيەكانى ئىران

دامەزراۋە ئەتۈمىيەكانى ئىران بەسەر ۴ بواردا دابەش دەكرىن كە برىتىن لە : سەنتەرەكانى تۈيۈزىنەۋە، پېگەكانى پىتاندىن، كورە ئەتۈمىيەكان، كانەكانى يۈرانيۈم. بەم شىۋەيەدى لاي خوارەۋە:

۱. كورەدى ئەتەنز

برىتىيە لە : كورەيەكى پىتاندىنى يۈرانيۈم، پوۋبەرەكەدى ۱۰۰ھزار كىلومەتر چوارگۈشەيە لەژىر زەۋىدايە بە ۸ مەتر، و پارىزراۋە بە ديۋارىكى ئەستورى ۲۵ مەتر و ديۋارىكى تىرى كۈنكرىتى تىرىش دەپپارىزىت. لەسالى ۱۹۲۰۰۴ سەربانەكەدى بە كۈنكرىتى شىشدار بەھىزكرا كە بە ۲۲ مەتر گل داپۇشراۋە. ئەم پېگەيە و پېگەيەكى تىرىش لە نارك لەلايەن كەسايەتتى نارازى على رەزا جەغفەر زادەۋە لەسالى ۲۰۰۲ ۋە ئاشكرakra. بۈيەكەم جار ئاژانسى نىۋدەۋلەتتى لەسالى ۱۹۲۰۰۳ سەردانى ئەم پېگەيەدى كرد و پايگەياندى كە ۱۶۰ ئامىرى فرىدەرى ناۋەندى تەۋاۋكراۋە و ۱۰۰۰ دانەدى تىرىش لە قۇناغى دروستكرىدىن، لەئىستادا ۷۰۰۰ ئامىرى فرىدەرى ناۋەندى لە پېگەدى نەتەزدا ھەيە و ۵۰۰ دانەيان يۈرانيۈمى پىتتىنراۋى ئاست نزم بەرھەم دىنن.

۲. كورەدى بوشەھر:

پىشېبىنى دەكرىت كە كورەدى ئاۋى سووك كە روسيا دروستىكردەۋە دەستېكات بەكاركرىن لەم سالد، و دەتوانىت توخى بلۈتۈنىۈمى پىتتىنراۋ بەرھەمبەيىنىت كە بەكاردىت بۇ مەبەستى ئەتۈمى.

۳. دامەزراۋەدى ئەسفەھان

لىرەدا يۈرانيۈم خاۋىندەكرىتەۋە لە پىسىيەكان لە پىناۋ گۈرېنى كىمياۋى بۇ گازى ھېكسا فلورايدى يۈرانيۈم و دواترىش سارد دەكرىتەۋە و پاكەدەكرىتەۋە تا رەق دەبىت.

۴. كارگەدى نەردەكان

لە نىۋەدى سالى ۲۰۰۵ ۋە كارى دروستكرىنى پېگەدى سووتەمەنى ئەتۈمى تىادا تەۋاۋكراۋە.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سىياسى..... نه وزادى موهه ندىس

۵. دامه زراوى قوم

كورەى پيتاندنى يورانيومە له ناوه پراستى ئيراندا له قوناغى بيناكر دندايه.

۶. كورەى ناراك

كورەيه كه بۇ تويژينه وهى ئاوى قورس، دهگونجيت له گەل به ره مهينانى بلوتونيومي پيتينراو كه ده چيته دروستكر دنى چهكى نه توميه وه.

۷. كانى ساگنه د

له سالى ۱۹۸۵دا تانرا خامى يورانيوم بدوزي ته وه، وا بپياربوو كه ههردوو كانه كه و كارگه كەش دهستبەكن به كاركر دن له سه ره تاي سالى ۲۰۰۶. به به كارهيئانى ۱۲۰ تن له يورانيومي خاو بۇ به ره مهينانى ۵۰ تا ۶۰ تن يورانيوم سالانه.

۸. پيگه ي جيهان

ئيران كان و كارگه يهكى نويى گه شه پيدا وه بۇ به ره مهينانى ۲۴ تن سالانه له ((كيكه زه رده كه)).

۹. پيگه ي خوزستان

پلان هه يه كه كورەيه كى نوي له ناو چه كه دا دابمه زرينريت، به مه به ستي توانه وهى نه تومي، و ئيران برى ۸ مليون دولارى ته رخانكر دوه بۇ نه و پرؤژه يه، له گەل دانانى ۵۰ شارەزا بۇ سه رخستنى كاره كه، ليكوليينه وه و تويژينه وهى پرؤژه كه ۲ سال ده خايه نييت، و ئيرانيش پيويستي به ۱۰ سال هه يه بۇ ديزاينى كورەى نه زمونى .

۱۰. پيگه ي ئاناراك

پيگه يه كه بۇ هه لكرتنى پاشما وه نه توميه كان.

• كارپگه ريه كانى گه مارؤ ئابوريه كانى نه مريكا بؤسه ر ئيران

ئاشكرايه له و كاته وهى كه نه مريكا بريارى سه پاندنى گه مارؤى ئابورى دا وه به سه ر ئيراندا له مانگى ئابى ۲۰۱۸ وه، ئابورى ئيران ته واو پاشه كشه ي كرد وه و چۆته وه يه كه به هوى:

۱. ده رچوونى هه موو نه و كۆمپانيا ئابوريه زه به لاهانه ي كه له سالى ۲۰۱۶ وه گه رابونه وه ئيران به مه به ستي وه به ره ينان.

۲. كه مبونه وهى فروشتنى نه وتى ئيران له بازاره كانى جيهاندا بۇ نزم ترين ناستى كه ته نها ۱۰۰ هه زار به رميله له رؤژي كدا كه سه رچا وهى گه وره ي داها تى ئيرانه .

۳. هه لاوسانى نرخى كه لو پهل و پيدا ويستيه كانى رؤژانه و به رزبونه وهى نرخه كانيان به چه ندين جار له نرخى خويان.

۴. سه ره لدانى بيكارى له نه نجامى را وه ستانى كارگه و كارخانه كان له به ره مه ينان.

تاڭگه رايى وەك ھەلسە ھەيەكى سىياسى..... ئەوزادى موھەندىس

۵. بېرىنى پەيۋەندىيە دارايى و بانكىيەكانى ئىيران لەگەل ۋلاتانى دەرەوودا.
۶. كەمكردنەوھى بودجەى سالانەى ھىزە سەربازىيەكانى ئىيران لە سوپا و سوپاى پاسداران و ئەوانى تىرىش.
۷. نزمبونەوھى نرخی دراوى رىيال ۋ تمەنى ئىيرانى بۇ كەمترىن نرخ.

ھەربۇيە ئىيرانىش لە ژيىر كاريگەريە خراپەكانى ئەو گەمارۇيانەدا، ھەولى خۇ دەر بازكردن دەدات كە ھەرچەندە لەسەرەتاوہ وەكو دەلین ((پشوى ستراتيژيان)) بەكارھيئا، بەلام بەناچارى لە ۸ى مانگى مایسدا پىرياريدا پابەند نەبيت بە دوو بەلینەوہ كە لە قىيەننا دابووى، كە ئەوپەرى ئاست بۇ ھەلگىراو لە ئاوى قورسيان ديارىكردوہ بە ۳ رۋ تەن، و ھەلگىراو بۇ يۇرانيۇمى ئاست لاوازی پىيتىنراویش بە ۳۰۰ كگم. بەم شىۋەيە ئىيران ماوھى تەنھا ۶۰ پۇژى داوہ بە ئەوروپىيەكان كە بازبەند بەسەر گەمارۇكانى ئەمريكادا ئەگىنا پابەندبونى خۇى بە دوو خالى ترى رىكە و تنامەكە سەردەكات. بەتايبەتیش ھەناردەكردنى نەوتەكەى.

بەم شىۋەيە ئىيران ئەوروپىيەكانى خستە بەردەم دوو ھەلپژاردەوہ، ئەگەر رىكە و تنەكەيان پىباشە با ھەموان پابەندبن پىيەوہ، ئەگەرىش نا ئەوا چىدى ئىيران ناتوانىت كوئتپۇلى خۇى بكات و وەكو دەلین ((ھەست بە لىپراسراویتی ناكات)) و پىرياريدا كە لە ۷ى تەموزوہ دەستدەكات بە پىتاندى يۇرانيۇم بەپىي پىويست زياد لەو رىژەيەى كە ديارىكراوہ. ئەم بىريارەش واديارە لەبەرزترىن ئاست لە ئىيراندا رىكە و تن كراوہ لەبارەيەوہ، ئەوہ تا راويزژكارى ئايەتولاً خامنەئى بۇ كاروبارى نىودەولەتى عەلى اكبر ولايەتیش ھەمان راي ھەيە و دەليت زيادكردنى پىتاندى يۇرانيۇم بۇ كاروبارى ئاشتىانەيە و بەپىي پىويستى ئىيران دەبيت.

• دەرئەنجام

ئەو راستىانەى كەلە ئەنجامى ئەم مەملانى توندى نىوان ئەمريكا و ئىيران بە راستەوخۇ و ئەوروپىيەكانىش بە ناراستەوخۇ دەخوئىرىتەوہ برىتىن لە:

۱. ئەمريكا لەسەردەمى سەروكايەتى سەروك دۇنالد ترامپدا دەستى ئاشتەوايى بۇ ئىيران درىژناكات، گەرچى لە ھەندىك قۇناغدا نەرمى دەنوئىت.
۲. ئەمريكا بەبىيانوى پاراستنى ھاوپەيمانەكانى لەولاتانى كەنداوى عەرەبى و ئىسپرائىلىش ھىچ كات رىگە نادات ئىيران بىيەتە خاوەنى چەكى ئەتۇمى.

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۳. نه مریکا و نه وروپیه کان نه وهنده ئیرانیان پیویسته که ببیته پیگه یهک بۆ وه به رهینانی کومپانیان کانیا و بازاریکیش بۆ ساگردنه وهی کالاکانیان ، چونکه ئیران ولاتیکی پانوپوړی خاک و دهوله مهندي نهوت و کانزا سروشتیه کان و زهوی به پیتی کشتوکالی و قهره بالغیشه له پرووی ژماره ی دانیشتوانه وه ۸۰ ملیون که سه .

۴. ئیران گهر ببیته خاوه نی چه کی نه تومی نهوا ده بیته مه ترسیه کی گهره بۆ سه ر به رژه وه ندیه ستراتیژیه کانی نه مریکا و نه وروپیه کان له ناوچه ی رۆژه لاتی ناوه رپاست که بریتین له سه رچاوه ی وزه ی نهوت و گازی سروشتی و هینده ی تر نفوز و پیگه ی سیاسی و ئابوری و سه ربازی و ئاینی و مه زه به ی ئیران له ناوچه که و دونیا شدا به هیژ ده بیته .

۵. ئیرانیس وهک ولاتیکی گهره ی ناوچه که به مافی خو ی ده زانیته که ببیته خاوه ن ته کنه لوژیای نه تومی وهکو پاکستانی یه که م ولاتی ئیسلامی و دراوسی و وهکو دهوله تی ئیسپرائیلیس، گهرچی له ژیر ناوی به کارهینانی ئاشتیانه شدا بیته، که به دلنیایی گهره کیته ببیته خاوه نی چه کی نه تومی بۆ مه به سستی سه ربازی .

۶. ئیران له ئیستادا که خاوه نی چه کی نه تومی نیه، به هو ی گهره یی و به هیژی و هیژه چه کداره کانی و نفوز و پیگه مه زه به یه که یه وه له ناوچه که دا بۆ ته هو کاری پشیوی و نانه وه ی نا ئارامی له ناوچه ی رۆژه لاتی ناوه رپاستدا و له هه ریه که له ولاتانی عیراق و سوریا و لوبنان و فهله ستین و یه من و عوماندا بالاده سته و له هه ندیکی تریشدا خاوه ن نفوزی گهره یه که نه مه ش بۆ ته مه ترسی بۆ سه ر ولاتی سعودیه و ئیسپرائیل به پله ی یه که م .

۷. پیده چیته نه م ململانییانه ی نه مریکا و ئیران به رده وامبن و دریزه یان ببیته تا نه وکاته ی ئیران ملده دات بۆ مه رجه کانی نه مریکا و ده بیته ولاتیکی بی چه کی نه تومی و دیته خولگه و فهله کی نه مریکا و رۆژئاوا وه، به پیچه وانوه نه مریکا گهر جهنگی گهرمیشی له گه لدا نه کات نهوا به گه مارو ی ئابوری ده یخنکی نیته و فزه ی له بهر ده بریته و نه و جاریش هیژه ئوپوزسیونه کان و جه ماوه ری گه لانی ئیرانی لی هانده دات بۆ پروخاندن و گوپرانکاری له م پرژیمه ی ئیستادا که هه یه .

۸. جا هه رکات نه و ململانییانه ی ئیران و نه مریکا گه یشته ئاستی ته قینه وه و جهنگی گهرم، نهوا کاریگه ری گهره و دوورمه وداشی ده بیته بۆ سه ر ناوچه که و دونیا ش و پریشکی نه و ئاگره ش زور شوین و جیگه و به رژه وه ندی ولاتانی تریش ده گریته وه و دوورنیه هه موانیش بۆ پاراستنی به رژه وه ندیه کانیا بینه ناو جهنگه که وه و به مه ش زیاد له پیویست دریزه بکیشیته و سه رده ربکات بۆ جهنگی جیهانی سییه میش .

سه رچا وه کان:

=====

۱. <https://ar.wikipedia.org>
۲. <https://www.nasnews.com>
۳. <https://www.shorouknews.com>
۴. <https://www.france24.com/ar>
۵. <https://mawdoo3.com>
۶. <https://www.skynewsarabia.com/world>

* نهه بابه ته له سایته کانى دره ومیدیاو ژیان وشه نپریس و ئاوینه وتاری کورد و خه ندان و ستاندارد کورد وسپی میدیا له ریکه وتی ۱۷/۹/۲۰۱۹ دلاوکرا وه ته وه.

سه رزميىر گشتى دانىشتوان له عير اقادا

نه و تارماييهى هه موان ليبيده ترسن !*

• ئاشكرايه ميژووى چيكردى سه رزميىر گشتى دانىشتوان له دونيادا كوڤنه، نه وه تا يه كه م سه رزميىر له به ريتانيا له سالى ۱۰۶۶ و له ئه مريكا له سالى ۱۷۹۰ و له فه رهنسا له سالى ۱۸۲۶ و له به لچيكا له سالى ۱۸۴۶ و له يابان له سالى ۱۸۶۱ و له ئه لمانيا له سالى ۱۸۷۱ و له هندستان له سالى ۱۸۸۱ و له روسيا له سالى ۱۸۹۷ دا نه بنجامدراون. ئاشكراشه نه و ولا تانه و لا تانى گه شه كردوو و پيشكه وتوون. جا پرؤسه ي سه رزميىر گشتى دانىشتوان له ولا تانيكدا به هه ردوو سيسته مى حوكمرانى ديموكراسى و تا كرپه ويدا، بوته كه لتور و كاريكى باو كه به ۵ يان ۱۰ سال جار يك سه رزميىر دانىشتوان نه بنجام دهن و ئيدى نه م نه ريته گوزاوه ته وه بو ولا تانى دونيائى سيهه م و تازه پيگه يشتوش كه له سه ر ريگاي گه شه كردن و به ناراسته ي پيشكه وتن و ناوه دانى و زياتر بوژانده وه ي ژيرخانى ئابورى و كو مه لايه تى هه نكاو دهنين و گه ره كيانه چهندي بتوانن به پلانى زانستى و به فؤرميكي نويگه راييه وه گه ر وهك چاولي كه رى ولا تانى پيشكه وتوش بيت، نه مانيش سه رزميىر دانىشتوانى خويان بكن.

• بويه كار و پرؤسه ي سه رزميىر كردنى دانىشتوان به شيوه يه كى به رده وامى بوته كاريكى له پيشينه و زور پيوست له سه ر حكومته كان، كه ئاشكراشه نه م پرؤسه يه ته واو زانستى و به مه به ستى كو كردنه وه ي زانيارى و دواتر ليكو لينه وه و شيكرده وه ي هه موو نه و زانيارى يانه يه و له نه بنجاميشدا پلان دانانه بو ئاينده له چوارچيوه ي پلانى ۵ سالى يان ۱۰ سالى و زياتريشدا بو سه رجه م بو ار و كه رته كانى گه شه كردنى ولا ت.

• بويه گرنگى نه م پرؤسه يه له وه دايه كه به رچا ورونى ده داته ليپرسراوانى حكومته ده رباره ي ته واوى ژيان و گوزهران و ژماره و قه واره و توانا و داها ت و خه رجى ولا ت و كو مه لگا و ئيدى له سه ر بنه ماي نه و زانيارى يانه كه تاراده يه كى زور نزيكن له راستى و واقعيه وه چونكه به پراكتيكي و له سه ر زه مينه ي واقع هه موو پرسياره كان وه لامى ته واويان ده سته كه وي ت له زارى كه سه كان خويانه وه. هه ربويه ش پرؤسه ي ئامار و كو كردنه وه ي داتا و زانيارى يه كان له ئيستا دا بونه ته زه روره تيكي گه وره بو دانانى پلانى ئابورى و نه منى و كو مه لايه تى و ته نانه ت سياسيش.

• بوخوى پرؤسه ي سه رزميىر كردن پرؤسه يه كه كه نيته و خواستى ئابورى له پشته وه يه به پله ي يه كه م نه ك سياسى، به لام له زور ولا تدا به تاييه تيش تا كرپه وه كان يان نه و

تاگه رایى وهك فه لسه فهیهكى سیاسى..... نه وزادى موهه ندیس

حومرانیانهى له لایهن كه مینهیه كه وه به پڕیوه ده برین یان ئاین و ئاینزایه كى دیاریكراوه وه رابه رایه تیده كرین. پڕۆسهى سه رژمیرى قه تیسی و بچوك ده كه نه وه له جوغزى سیاسیدا و بۆ مه رام و خواستى سیاسى و به رژه وه ندی نه ته وه یی یان ئاینی و مه زه به یی خۆیان به كاریدینن و زۆر جارن له و پینا وه شدا ده كه وه نه شار دن وه ی زانیاریه راست و دروسته كان و كارى ساخته كاریش نه نجام ده دن بۆ زان كردن یان زیاد كردن یان پیشاندانی ناواقعی بۆ بون و قه واره كانى خۆیان وهك له هه موو سه رژمیریه كانى سه رده مه كانى پاشایه تی و كو ماریدا له عیرا قدا پرویاندا وه كه له ما وه ی ۷۶ سالی ته مه نی ده و له تی عیرا قیدا له ۱۹۲۱ وه تا ۱۹۹۷ ته نها ۸ سه رژمیرى گشتی نه نجام درا وه له سالانى ((۱۹۲۷ و ۱۹۳۴ و ۱۹۴۷ و ۱۹۵۷ و ۱۹۶۵ و ۱۹۷۷ و ۱۹۸۷ و ۱۹۹۷)) دا.

• به مشیوهیه له م ولاتانهى پڕۆهه لات به گشتی و نه وانهى حوكمرانیه كى شمولی و توتالیتاری و نه ته وه یی و ئاینی و مه زه به یی به پڕیوه یان ده بات بۆ ته پڕۆسه یه كى تر سه ینه ر و تارما ییه كى تۆقینه ر و هه مو ان له نه نجامه كانى ده تر سن، گه ر به به رژه وه ندی بون و قه واره و ده سه لات و هیزی خۆیان نه شكایه وه. بۆیه زۆر جارن به مه به ست نه م پڕۆسه گرنگه دوا ده خه ن یان هه ر نایكهن و په كیده خه ن یانیش گه ر سازیان كرد به نا ته وا وای و نازانستی جیبه جیپی ده كه ن به ترس و دل ه را و كیوه.

• جا نه م راستیانهى لای سه ره وه له ئیستادا بۆ ده و له ت و حوكومه تی عیراق بونه ته راستیه كى حاشا هه لنه گر، كه ما وه ی زیاد له ۲۳ ساله سه رژمیرى گشتی له عیرا قدا نه كرا وه واته له سالی ۱۹۹۷ كه ژما ره ی دانیش توانی عیراق ۱۹ ملیۆن كه س و هه ری می كورد ستانیش به نزیکه یی ۳ ملیۆن كه س بوون. و نزیکه ی ۳۳ سالی شه له هه ری می كورد ستاندا نه نجامه درا وه. بۆیه هه موو زانیاری و داتا كانى له به رده ستا هیچیان نزیک نین له راستیه وه به لكو هه مو انیان له چوار چپوه ی گریمان ه و نزیکه خستنه وه ده ر نا چن. له ئیستادا و دوا ی ۱۶ سال له پرو خاندنی پڕیمی به عسی صدامی له ۲۰۰۳ وه حوكومه تی عیراقی دوا ی دوو جارن بریار بۆ چیکردنی نه و پڕۆسه یه له سالانى ۲۰۰۷ و ۲۰۱۳ دا نه یان توانی نه نجام یبده ن، به لام له ئیستادا خۆشبه ختانه بریاری یه كلاكه ره وه درا وه كه له مانگی تشرینی یه كه می سالی ۲۰۲۰ دا نه و پڕۆسه یه جیبه جیپكریت.

• پرسیار لیڤه دا نه وه یه، ئایا هه موو پیکهاته نه ته وه یی و ئاینی و مه زه به ییه كانى ناو عیراق دلخۆش به و پڕۆسه یه یان هه مو ان به ترس و دل ه را و كیوه لیی ده روانن و به كامی دل حه زنا كه ن جیبه جیپكریت؟ ئایا نه م هه موو ترس و دل ه را و كیبه یان بۆچی و له پای چیدا یه؟

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
وه لآمی کورت و کرمانجی و بی پیج و پهنا نه وهیه که هه موان و هه ریه که به بیانوی
جیا و زه وه له و پرۆسه یه ده ترسن، به لآم به ناچاریش قبولیان کردوه سه ره پای تیبینی و
سه رنجه کانیا ن.

• ئاشکرایه له دوای سالی ۲۰۰۳ وه زۆرینه ی شیعه مه زه بی عه ره بی بونه ته
ده سه لاتدار له عیراقدا و ته وای جومگه و برگه گرنه گه کانی بریاریان له ده ستدایه به هو ی
نه وه ی که سه روکی حکومه ت له و پیکهاته یه یه و هه موو توانا مادی و مرو ییه کانی
له به رده ستدایه و له سالانی رابووردوشدا که ده یانتوانی نه و پرۆسه یه نه نجامبدن به لآم
له پروانگه ی سیاسی و مه زه بی خو یانه وه چییان نه ده کرد و ده ترسان که ژماره و قه واره ی
راسته قینه ی خو یان ده ربکه ویت له به رامبه ر سونه مه زه به به کان و کورده کاندایه به پیچه وانه ی
نه وه ی که بانگه شه ی بونیان زیاد له ریژه ی ۶۰٪ دانیشتوانی عیراق ده که ن بو یه نه مه
ترسی شیعه کانه.

• سونه عه ره به کانیش هه مان بیانیان هه بوه و ده ترسن که له ئیستادا قه واره و
ژماره ی راسته قینه ی خو یان بو ده ربکه ویت له به رامبه ر شیعه و کورده کاندایه دوای ۱۶ سال
له کوشتن و برینیکی بیشومار که پرو به پرو ی خو یان و ناوچه کانیا ن بوه وه له سه رده ستی
میلیشیا شیعه کان و داعش و تیرو ریستاندا.

• کورده کانیش هه روان و ده ترسن له وه ی که به پیچه وانه ی نه وه ی بانگه شه ی ۵ ملیون
که سه ده که ن که متر بن و پیشکیان له بودجه ی سالانه ی ده و له تی عیراقدا له ۱۷٪ وه
که مبیته وه بو که متر و زیانی مادی و داها تیان به ربکه ویت. به تایبه تیش که مبه ونه وه و
زانینی ژماره ی راسته قینه ی کورد له ناوچه دابری نرا وه کان که ماده ی ۱۴۰ ده ستور
ده یانگریته وه ده بیته کاره سات بو کورد و ناینده ی نه و ناوچانه که له هه قیقه تی میژوو و
جوگرافیا دا کورد و کوردستانین، به لآم که مبه ونه وه ی ژماره ی کورد به هو ی پرۆسه کانی
ته عریب و راگواستن و.. هتد. وه له کاتی راپرسی بو گه راندنه وه ی نه و ناوچانه بو سه ر
هه ری می کوردستان کورد زور زیانی به رده که ویت. بو یه کورده کان مه ترسیان له نه نجامی
سه ر ژمی ریه که هه یه له به رامبه ر سونه و شیعه ی عه ره بدا..

• که مینه کانی تورکومان و مه سیحیه کان و نه وانی تریش هه روان، چونکه هه موانیا ن
خو یان زور به گه وره تر داده نا. به لآم نه م سه ر ژمی ریه گشتیه پرو ی راسته قینه یان پیشان
ده دات و چیدی ناتوانن بانگه شه ی زیاد له قه واره ی خو یان بکه ن. جا له کاتی چی کاردن و
سه رخستنی نه م پرۆسه ی گشتی سه ر ژمی ریه دا هه موان قه واره و هیژ و توانا و ژماره ی
راسته قینه و سیما و ناوه روکی خو یان بو ده رده که ویت، گه ر فیل و ساخته کاری و گوپان له

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەو زادی موهەندیس
ئەنجامەكان و زانیاریەكاندا نەكریّت بە بەرژەوهندی پێكها تەیه کی دیاریكراو. ئەم
سەرژمێریە زۆر گرنگە چونكە دواى ۲۳ سالّ دیت له ئەنجامەدانى له دەولەتى عێراقیدا و
بۆ ۱۰ سالى نایندە دەبیته دۆكۆمێنتیكى گرنگ و بنەمای كارکردن و پلاندانان بۆ نایندە
له هه موو بواره كاندا.

بۆیه له گەل هه موو ئەو ترسه بیبنه مایانه ی هه مووان، ئەم پرۆسه یه گرنگ و زۆر پێویسته، بۆ
ولایتیكى وەكو عێراق بە هه ریمی كوردستانیشه وه چونكە تازه بە تازه له سەر سكه و پڕیگا و
بە ئاراسته ی گه شه و پێشكه وتنى زیاتر و نویدان دواى ئەو هه موو جهنگ و مالدویرانییه ی
سەر دمه كانى پێشوترى دەسه لاتدارانى به غداد و دواى پرۆسه ی پزگارکردن و جهنگى دژ
به داعش و تیرۆریستان.

بۆیه گرنگە كه هه مووان هه ولّى سهرخستنى بدن نهك پزگارى بخه نه به رده م و هه ولّى
تیكدان و ساخته كارى تیا دا بدن بۆ بەرژەوهندی خۆیان. چونكە له كو تايدا ئەوه ی زیانى
به رده كه ویت تهنه ا ولات و كۆمه لگایه بۆ نایندە و ئیستا به هه موو حیزب و سهركرده و
پێكها تەكانه وه نهك پێكها تەیه کی دیاریكراو. بۆیه پرۆسه كه هیندە ی هیوا به خش و
به سووده نیوه یندە مایه ی ترس و دلە راوكی و نیگه رانی نیه، گه ر هه مووان بیانه ویت عێراق
و كۆمه لگای عێراقى به هه ریمی كوردستانیشه وه له م بازنه بۆش و خولاوه بیناوه پڕۆكه ی
هه ژارى و دواكه وتووی و نه خوۆشى و نه خویندواری پزگاربه كن.

ئاشكراشه ئەم پرۆسه گرنگە پێویستی به كه شه وه وایه کی ئارام و سه قامگیر هه یه، نهك وهك
ئیستا وماوه ی ۶ پۆژه ته واوی عێراق جگه له هه ریمی كوردستان كه وتوته گێژاوی
خۆپیشاندان و نارەزاییه كانى ها ولاتیانه وه و بارێكى ئەمنى ناجیگیری لیدروستبوه، گه ر
دۆخه كه به م شیویه به رده وام بیّت ئەوا چاوه پروان ناکریت كه پرۆسه یه کی هه لبراردنى
سهرکه وتوو ئەنجام بدریّت. ئەمه ش به زیان ده گه رپێته وه بۆ سهر ته واوی عێراق به هه ریمی
كوردستانیشه وه و كیشه و مملانی نارەواكانیش له سهر بودجه و داها ت و خه رجیه كانیش
به رده وام ده بیّت.

* ئەم بابەتە له سایته كانى وتارى كورد و خەندان و ئاراسته و pukmedia له پزگه وتى ۶/۱۰/۲۰۱۹ د و
پۆژنامە ی باس ۴۴۸ له ۱۸/۱۰/۲۰۱۹ د بۆ و كراوه ته وه.

نه و ((۷)) رۆژی عیراقیان هه ژاند *

• عیراق له دوای پوو خاندنی پژی می به عسی صدامیه وه له سالی ۲۰۰۳ وه که تانیستا ۱۶ سالی ریکی تیپه پاندوه هیچ کات و سات و سالیکی تیپه پنه کردوه به نارامی و خوشگوزهرانی، دوور له کیشه و شه پی ناو خوئی و ئاینی و مه زه بی و نه ته وه بی، دوور له جهنگی دژی تیروریستانی داعش، دوور له ململانی له گهل و لاتانی دراوسی له ئیران و تورکیا و سعودیه و سوریا و... هتد. دوور له ململانیکانی ولاته زلهیزهکانی ئەمریکا و روسیا و ئەوروپیهکان. دوور له ململانی ناره واکانی نیوان سهرکرده سیاسی و حیزبه سیاسییهکانی عیراق، دوور له ململانی و کیشهکانی نیوان ههولیر و بهغداد. به مشیویه عیراقی نوی ته نها دوور بوه له وینه و بریارهکانی صدام حسین ئەگینا زورجان له سهرده می به عسیهکان خویناویتر و مهترسیدارتر بوه بۆ سهر هه موو پیکهاتهکانی عهره بی ((سونه و شیعه)) و کورد و تورکومان و مهسیحی و... نهوانی تریش.

• عیراق وهک نه وهی که نه فره تی نه زه لی لیکراییت له لایه ن پهروه دگاره وه که به مشیویه گیرۆده ی جهنگه یه که له دوایه که کان و جهنگ و ململانی نه پراوه کان بیت هه ر له سهره تای میژووی دروستیویه وه له سۆمه ریه که نه وه تا کو ئیستا که زیاتر له ۵ هه زار ساله .

• عیراق له گهل نه وهی ولاتیکی دهوله مهن دی نه وت و کانزا و سه رچاوه سروشتیه کان و خاک و ئاوکی به پیت و سازگاره و ولاتی دوو پروباری به ناوبانگه، به لام هیچ کات خوشگوزهرانی و ره فاهیه تی ته وای به خوویه وه نه بینوه و هه میشه گهنده لی و هه ژاری و دواکه وتویی و بیکاری و نه خوشی و نه خوینده واری به رۆکی تاک و کۆمه لگاکه ی به رنه داوه .

• له م هه فته یه ی که رابوورد و به دیاریکراوی له ۱ تا ۷ تشرینی یه که می ۲۰۱۹، عیراق و به تاییه تیش به غدادی پایتهخت و شارهکانی ناوه راست و باشووری عیراق به مهترسیدارترین و هه ژاوترین رۆژدا تیپه پروون به هو ی خو پیشاندا نه جه ماوه ریه فراوانه که نه وه که له نه نجامی نه بوونی کار و ته شه نه سه ندن گهنده لی و نه بوونی خزمه تگوزاریه که نه وه سه ریان هه لداوه که به دیرژیایی ۱۶ سالی رابووردوو به رده و امیان هه یه و که وهک راگه یه نراوه له و ماوه یه دا زیاد له ۸۰۰ ملیار دۆلار له داها تی عیراق به هه ده ر دراوه و له لایه ن دهسته و تاقمیکی بچوک و که می ده سه لاتدارانی عیراقه وه به قازانجی حیزب و سهرکرده و بنه ماله و ته نانه ت ولاتانی ده رود راوسی شه وه به کارهاتوه و کۆمه لگای عیراقیشی لی بی به شکراره .

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• ئەم ۷ پوژەى عیراق پوژانیکى پرمه ترسیبوون بو سەر ته واوی دهو له ت و سیستەمى حوکمرانى له عیراقدا، چونکه داواى هه لوه شانە وهى حکومه تی عادل عبدالمه دى دهکرا و داواى پیکه یانانى حکومه تیکی نیشتیمانى دهکرا، داواى ده ستله کارکیشانه وه و چۆلکردنى کورسى حوکمرانى هه رسى سه روکایه تیه که یان ده کرد. ئەم ۷ پوژە به هه ق و هه قیقه ت بنه ماى زوړیک له بیربوچونه کان و ته ختى حوکمرانى عیراقى هه ژاند و خستیه له رزین، به راده یه ک ولاتانى ناوچه که ش مه ترسیان له سه ربوو به وى تیکچوون و لیکه ه لوه شانى حکومه تی عیراقیه وه.

• سیناریوکان زوړن که کى و چ لایه ن و کام حکومه تی ناوچه یى و زله یز و سه رکرده و حیزبى سیاسى ناوخویى و ناوچه یى و دونیاش له پشت ئەم خو پيشاندانه وهن؟ نایا خو پيشاندانه کان خو پرسک بوون و له ئەنجامى په نگخواردنه وهى توپه رى و بیزارى و نارازیبونى جه ماوهر خو یه وه سه ریا نه لدا و ته قینه وه ؟ یان حیزب و سه رکرده و ده زگای جاسوسى و ولاتانى ده وره به ر و دونیای له پشته وه بوون؟ نایا خو پيشاندان و نارەزایى ده برین مافیکی یاسایى و ده ستورى نین له عیراقدا بو داواکارى مافه په واکانیان؟ و زوړ پرسى تریش..

• زوړ قسه ده کریت له سه ر ئە وهى که ده زگا جاسوسیه کانى ئیران و تورکیا و سه ویدیە و کویت و ئە مریکا و .. هتد. له پشت جولاندن و هاندانى جه ماوهرى توپه رى عیراقه وهن له به غدادى پایته خت و ۹ گه وه شارى تری ناوهراست و باشووریش. زوړیکیش وای بو ده چن ملمانى حیزبى و تايه فیه کانیش پو لیان هه بوه له ته قینه وهى خو پيشاندانه کان له لایه ک له نیوان حیزب و سه رکرده سیاسیه کانى شیعه کان خو یان و له لایه کى تریشه وه کو نه به عسیه کان و سونه ی عه ره بيش پو لى که میان نه بوه، به م شیوه یه هه موان و هه ریه که به شیوه یه که به شدارن له و هاندان و ته قینه وه جه ماوهریه دا، به لام تا کو ئیستاش هه یچ که س و لایه ن و سه رکرده یه کى ناوخویى و ولاتانى ناوچه که و دونیاش بو یرى ئە وه یان نه کردوه که خو یان به لیپرسراو و جولینه رى خو پيشاندانه کان ده ربخه ن، هه ربو یه ش دواى ۷ پوژ له خو پيشاندان و وه لامدانه وهى تاراده یه ک توندی هیزه سه ربازى و ئە منیه کان و نه بونى سه رکردایه تیه کى دیار و به هیزیش بو خو پيشاندانه کان، هیواش هیواش به ره و هیوربونه وه چوو و له ئیستاشدا به وى هه ندی بریار و به لینی په رله مان و حکومه ته وه تاراده یه ک خو پيشاندانه کان خاوبونه ته وه، به لام مانای کو تايه اتنیان نیه، چونکه هه موو ئە و به لینیانه سه رزاره کین و له سه ر زه مینه ی واقع ماوهریه کى لانی که م ۳ بو ۶ مانگیان ده ویت که ها ولاتیان هه ستى پیبکه ن و به قازانجیان بشکیته وه.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• ئاشکراشه هه رچه نده داواکاری خۆپیشاندهران ره وایه تی زۆری تیا دایه که به شیوه یه کی سه ره کی داوای ((نه مانى گهنده لى، نه مانى بیکاری، پیشک شه کردنى خزمه توگوزارى)) یان به رزکردبووه و به شیوه یه کی هیمنانه به پرپوه ده چوون و هیچ توندوتیژی به کیان لینه که وه ته وه تا ئه و کاته ی ده سته ی ده ره کی و پیلانى ناوخویش هانیدان بۆ سووتاندنى باره گای حیزبه سیاسیه کان و داموده زگای حکومى و که ناله کانى راگه یاندن و دواتریش سه رکیشان بۆ ته قه کردن له خۆپیشاندهران و هیزه کانى پولیس له لایه ن قه ناص به ده سته نه ینى و شاره واکان و له نه نجامیشدا وهك راگه یه نرا زیاد له ۲۰۰ قوربانى و ۶ هه زار بریندارى لیکه وتوته وه که په نگه زۆر زیاتریش بیئت، جا تا ئه و کاته ی که خۆپیشاندانه کان هیمن وئارام بن و دووربن له توندوتیژی مافى ته و او ی هاو لاتیانه که داوای مافه زه وتکراو و پیشیلکراوه کان یان بکه ن به لأم کاتیك کار گه یشته توندوتیژی و مه ترسى گه و ره ی لیكرا ناکریت به خوینساردى و به که میه وه لییان پروانریت، هه ربویه نه ده کرا حکومه ت و هیزه کانى سوپا و ئه منیه کانى تر بیده سه لآت و ته ماشاکه ر بوه ستانایه .

• خۆشبه ختانه له نیستادا و داوای ته نها ۷ پوژ هه موان تیگه یشتن که له ده سته دانی ده ولت و حوکمرانیه له رز که که ی به غداد به زیانى هه موان ته و او ده بیئت، شیعه کان خویان گه یشتنه ئه و بر وایه ی رووخاندنى حکومه ته که ی عادل عبدالمه دى زیانى گه و ره له پیش هه موانه وه به خویان ده گه یه نیئت و زۆر نزیکیشه بۆ هه تاهه تایی ده سه لاتیان له ده سته بچیت یان لانی که م بو ما وه یه کی زۆر نه گه نه ریکه وتن و عیراق و به تاییه تیش ناوه پر است و باشورى شیعه نشین له هه ر هج و مه ره جیکى بیکوتادا بمینیته وه و ئه وه ی ۱۶ سالى رابوو روده وه ده سته اته وه له کیس بچیت ، سونه ی عه ره بيش هیچ کات عیراقى پر کیشه و فه وزا له قازانجیاندا نیه چونکه هینده ی تر رووبه پرووی مه رگ و کوشتن و بچوکبونه وه ی زیاتر ده بنه وه ، کوردیش زیانى گه و ره ی پیده که ویت له پرووی ئابوری و نه دانی بودجه و موچه و رووبه پرووی قهیرانیکی دارایی تر ده بووه له کاتیكدا هیشتا پیویستی زۆری به عیراقه و دۆخه ناوچه یی و دونیاییه که ش پشتیوانی له جیابونه وه ی کورد ناکات، که مینه کانى تریش به هه مان شیوه زیانى گه و ره یان پیده گه یشت.

• بویه هه موان و هه ریه که له لای خۆیه وه به ئاشکرا و نه ینى که وتنه خو بۆ کو تاییه یان به و ئاریشه ئالۆزه و هه موان پشتیوانی خویان بۆ حکومه ته که ی عادل عبدالمه دى ده ربپری و گه یشتنه ئه و بر وایه ی که که سیکی هیمن و له سه رخۆ و خۆنه ویست و پۆست نه ویستی وه کو مه دیان به زووی ده سته ناکه ویتته وه تا که شتییه شه پرپوه که ی

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس
عیراق لە ناو ئەو دەریا سەرکێشەیی پر ئاژاوە مەترسیدارەدا بەرەو کەناری ئارامی
بات. بۆیە بەهەق دەبیئت دەسەلاتدارانی عیراق بەهەریمی کوردستانیشەو پەندی گەرە لە
تورەبوون و نەرەزایی و خۆپیشانانەکانی هاوڵاتیان وەر بگرن و بکەوێنەو خۆ بۆ چیکردنی
پرۆسە یەکی چاکسازی راستەقینە و نەهیشتنی دیاردەکانی گەندەلی و بیکاری و هەژاری
و نەبوونی خزمەتگوزاری. ئەگەرنا لە کاتی دووبارەبوونەو و سەرھەلانی خۆپیشانانەکاندا
زۆر گەرەتر و فراوانتر مەترسیدارتریش دەبیئت و ئەوکاتیش عیراق لە دەست هەمان و
بەتایبەتیش عیراقیەکان دەچيئت و دەبیئتە گۆرەپانیکی کراوە لە بەردەم یار و نە یاری
ناوچەیی و نیو دەوڵەتیدا و ئیدی عیراقیکی بەھیز و دەوڵەمەند و خاوەن سەرورەری
بونیکێ راستەقینە نامینيئت و دەبیئتە بەشیك لە میژوو یەکی پەشی دريژکراوی
خوینرشتن و کاولکاری و نەفرەتبارانکراو. زۆر دووریش نیە کە هەریمی کوردستانیش
پیشکی ئەو ئاگرە بیئامانە بیگریتەو و هەمان چارەنوسیش پووبەروی ببیتەو و
خۆپیشانانەکانی سالانی ۲۰۱۱ و دواتری کوردستانیش سەرھەلبدەنەو. کە نە عیراق و
نە هەریمی کوردستانیش چیدی بەرگەیی دۆخیکی تری نەخاواو و مەترسیدار ناگرن
لە کاتی کدا ناوچەکە بە مەترسیدارترین قوناغدا گوزەر دەکات بەھوی ملانیکانی ئەمریکا و
ئێران و تورکیا و کورد و عەرەب و ئیسپرائیل و ئەوانی تریشەو.

* ئەم بابەتە لە سایتەکانی وتاری کورد و ژبان و ئاوینە و درەمیدیا و ئاراستە لە ریکەوتی ۸/۱۰/۲۰۱۹د
و پوژنامەیی زاری کرمانجی ۶۱۵ لە ۴/۱۱/۲۰۱۹د بۆ کراوەتەو.

ئاگر به سته که ی تورکیا - نه مرکیا

له ناو خراپترینه کاندای خراپه که یانه !*

• دوینی ۱۷/۱۰/۲۰۱۹ و له دواى ۵ کاتژمیر کوپونه وهی چر و پری نیوان تورکیا و نه مرکیادا له نه نقه ره ی پایته ختی تورکیا له نیوان مایک پینس جیگری سه روکی نه مرکیا و تهیب ره جبه نه ردوگان سه روکی تورکیا ، لیکتیگه یشتن ((چونکه وه زیری دهره وهی تورکیا ناوی ده بات به هه لپه ساردنی پرۆسه سه ربازیه کان)) نهک ریکه وتنیك که له ۱۳ خال پیکهاتوه هاته ئاراو، که ئەم چهند سه رنج و تیبینیانه ی لای زوریك دروستکردوه به هوئی نادا دپه روه ری له و لیکتیگه یشتنه دا چونکه ته نها له به رژه وه ندی تورکیا ته واو ده بیئت نهک کورده کان و سوریا :

۱. ئەم لیکتیگه یشتنه له رووی یاسا نیوده وه له تیه کانه وه نهک ناکامله به لکو زیاده ره ویشه بو سه ر مافی ده وه ته ی سوریا، چونکه له نیوان دوو لایه ندا سازکراوه که هیچیان شه ریان له گه ل یه کتردا نیه وله جه نگه که دا دووبه ره ی جیاواز و دژ به یه ک نه بوون.

۲. تورکیا و نه مرکیا له سه ر خاکی یه کتر شه رناکه ن تارپیکه وتنیش بکه ن له سه ر چاره نویسی خاک و ولات و گه لیک که هیچ په یوه ندی خوینی و فیزیکیان پیکه وه نیه.

۳. تورکیا و نه مرکیا ئەم شه ره شه ری ئەوان نیه و به زور خویان تییه لقورتاندوه بو به رژه وه ندی و پاراستنی ئەمن و ئاسایشی خویان له سه ر حسابی خه لک و خاکی ناوچه که.

۴. ئەم لیکتیگه یشتنه له بنچینه دا ده بوو له نیوان دوو ده وه ته ی تورکیا و سوریا دا سازبکرایه وهک ئەو دوو ولاته ی که دراوسیئ و هه ندیک کیشه ی ئەمنی و نا ئارامی له سه ر سنوره که یاندا هه یه.

۵. کوردیش ده بوو لایه نیکی گرنگی لیکتیگه یشتنه که بوایه به و سیفه ته ی که یه کیکه له و هوکارانه ی که له لایه ک تورکیا به هویه وه ده ستیوه رداووته مه سه له که و له لایه کی تریشه وه جه نگاوه ریکی سه رسه ختی جهنگی دژی تیرۆریستان و داعشیه کان بوه له ماوه ی ۸ سالی رابووردو دا.

۶. ئەوه ی که ئاماده گی نیه له و لیکتیگه یشتنه دا، کورد و سوریا و روسیا یه که وهک گه وره هاوپه یمانی سوریا وایه و هه ر ئه ویش بوه هوکاری ریکه وتنی نیوان کورده کان و سوریا له ۱۳/۱۰ دا و گه رانه وه ی سوپای سوریا بو هه ندیک ناوچه.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

۷. ئەم ئاگر بەستە دەبىت لە ماوەى ۱۲۰ كاتژمىردا جىبە جىبىكرىت، بەلام ئەو تا تائىستا توركيا رايونە گرتو، چونكە گەرەككىتى پىش تەوايونى ئەو ماوە بەھەر شىۋە يەك بوە گرى سىپى و سەرى كانى بگرىت و ئەوكاتىش دەلئىت بە شەر گرتومە و مساو مەھى لە سەر ناكات و مەرجى نوئىشى دەبىت بۇ كشانە وە.

۸. ھاتنە ناوہەى توركيا بە قولايى ۲۰ مىل، ھىچ مانايەك بۇ بوون و دەسەلاتى كورد ناھىلئىتە وە كە ماوەى ۸ سالە دەسەلات و ئىدارە يەككى خۆسەرى دامەزاندو وە كورد دەبىتە غەرىب و توركياش بە خاوەن مال.

۹. وەرگرتنە وەى چەكە قورسەكان لە پەيەدە لەلايەن ئەمريكاو، وەكو ئەو وايە پەيەدە بى دەست و نىنوك بگرىت و ئىدى بۇ داھاتوو تواناى نەك شەر بەلكو بەرگرىشى نامىنئىت دژ بە توركيا و چەتە تىرورىستەكانى تر.

۱۰. دروستكردى ناوچەى ئارام و بالادەستبوونى توركيا بەتەنھا لەو ناوچە يەدا، جارىكى تر ماناى بەھىزبوون و جىبە جىبىكردى داواكارى و مەرامە گلاوہكانى توركيا يە كە ۸ سالە بە شەر و كوشتار و پشتىوانى لە تىرورىستان ھەولى بۇ دەدات.

۱۱. گەرەنە وەى ناوارەكان بۇ ئەو ناوچە يەش خالىكى مەترسىدارە، چونكە ئەو ناوچانە زۆربەيان كوردن و ماونەتە وە، بۇيە گەرەنە وەى عەرەب و توركومان و.. ھتد. بە ناوى ناوارە وە ماناى لە دەستدانى خاك و ناوى كوردانە بۇ ھەتا ھەتايىيە.

۱۲. ئەم رىكە و تەنە تەنھا خالىكى پۆزە تىفى تىدادايە بۇ كورد ئەو وىش ئەو يە كە جەنگەكە رادە وەستىت و كوشتار و ناوارەبون و مالىۋىرانى نامىنئىت كە بۇ كورد ئەم خالە گرنگە.

۱۳. ئەم لىكتىگە يىشتنە پرووى راستە قىنەى توركيا و ئەمريكاي دەرخستە وە كە تەنھا لە پىناو بەرژە وەندى خوياندا ھەول دەن نەك كورد و ئاشتى و ئارامى ناوچەكە. چونكە ئەمريكا گەرەككىتى لە سورىادا بىمىنئىتە وە و نايە وىت توركياش لە دەستدات و توركياش ئارامى سنورەكانى و مانە وەى لە ناتودا لا گرنگترە و سزا ئابورىە كانىشى لە خوى دوورخستە وە وئە وەشى وىستوىەتى بە دەستىھىناوہ دژ بە كوردەكان كە لە جەنگدا نەيتوانى وە دەستىبھىنئىت.

۱۴. ئەو دوولايەنەى كە دەبوايە ئامادەگى جدىان ھەبوايە، كوردەكان و سورىا بوون، ھەردوولايان بە شىۋە يەك لە شىۋەكان پارزىن يان دوودل و نىگەرانش بەو لىكتىگە يىشتنە، چونكە ھىچيان دەسەلاتى رەتكردەنە وەيان نى، كە واتە ئىتر لايەنەكانى دەرە وەى ھاوكىشەكە بۇيان نى قسەى لە سەر بكن. چونكە بە دلنئىايى پراوئز و پرسیان پىكراوہ لە ميانەى ئەو ۵ كاتژمىر دانوسانانە دا.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• له كۆتاییدا، ناینده زامنى دهركه وتنى راستیه كانی تره و دهرخه رى نه وه شه چ لایه نیک سهرکه وتوو چ لایه نیکی شکستخواردوه. نه وه ی به لای ئیمه ی کورده وه گرنگه که کورد تاچه ند سهرکه وتوه و پارێزراوه، له کاتییدا له و دۆخه دا کورد له مه ی زیاتر پینه ده کرا، چونکه یان ده بوایه شه ر و کوشتار و مائویرانی و ئاواره بون و داگیرکاری به رده وام بوایه له کاتییدا که دۆستیکی راسته قینه بو کورد پهیدا نه بوو دژ به تورکیا، یان رازیبون به م ریکه وتنه نادا په روه ره بوایه. که رازیبونی ش وهك خواردنه وه ی پیاله ژه هریکه به لام هیچ ریکه چاره یه کی تریش نه بوو. ئومیدیش به ناینده نابریت و گرنگ له م چرکه ساته دا نه وه یه که باههنگاوی یه که م شه ر رابوه ستیت، ئیدی مه رجیش نیه هه موو خاله کانی تر وه کو خویان جیبه جیبکری ن له سه ر زه مینه ی واقع. چونکه هه ر له ئیستاوه و له ناوه رپوکی ریکه وتنه که دا نارووشنی زۆر هه یه و رای جیاوازی ش هه یه له نیوان ئه مریکا و تورکیا بوخوشیان، و هیشتاش قسه ی کۆتایی له گه ل پوسیادا نه کراوه که په نگه له سه ردا نه که ی ئه ردوگان بو روسیا و کۆبونه وه ی له گه ل پۆتیندا له سوشی له پوژی ۳ شه ممه ۲۲/۱۰/۲۰۱۹ د گه لیک گۆرانکاری نو ی بینه ئاراهه که چاوه پروان نه کراون، چونکه روسیا ش به ناسانی ده ست له مافه کانی خو ی هه لئاگریت له سو ریادا و وهک بینه ریکیش نامینیته وه و لانی که م ده توانیت ریکری بو نه و لیکتیگه یشتنه دروست بکات یان په کی بخت و سه رله به ری قلی بکاته وه. که هه موو ئه مانه گریمانه ن و راستیه موجه په ده کان ته نها نه و لایه نانه ده یزانن که شاراهه و نادیارن، هه رچه نده سپاردنی قه ده ر له سیاسه تا به نادیار کاریکی هه له یه به لام کورده کانی پوژئاواش دوا ی ۹ پوژ له مقاومه ت و به رخودانی بیوینه هه رئه وه ندیان له توانادا بوو.

* نه م بابه ته له سایته کانی سبه ی وژیان میدیا و وتاری کورد و سپی میدیا وشه ن پریس وئاپاسته وهاولاتی له ریکه وتی ۱۹/۱۰/۲۰۱۹ د و پوژنامه ی کوردستانی نو ی ۷۹۹۱ له ۲۲/۱۰/۲۰۱۹ وزاری کرمانجی ۶۱۴ له ۲۸/۱۰/۲۰۱۹ د بلاوکراوته وه.

هاوپه یمانی ناتو و تورکیا کامیان نهویتریان ته لاق دهدات ؟*

• پیشه کی:

پیکخواوی هاوپه یمانی باکوری نه تلّه سی ناسراو به ((ناتو)) به ئینگلیزی ((North Atlantic Treaty Organization)) کورتکراوه که ی ناسراوه به (NATO)، به فه پره نسیش (organisation du Traité de l'Atlantique Nord) و کورتکراوه که ی (OTNA) : بریتیه له پیکخواویکی سهربازی نیوده ولّه تی که له سالی ۱۹۴۹ دامه زراوه، له سهر بنه مای هاوپه یمانی تیه کی باکوری نه تلّه سی که له شاری واشنتون و اژوکرا له هه مان سالد، ئه رکی ئه م هاوپه یمانی تیه له سهر تادا بریتی بوه له بهرگریکردن له نه وروپای پوژئاوا له دژی یه کی تی سو قی تی جارن و نه و ولاتانه ی که هاوپه یمانی وارسویان پیکهیناوه له سهرده می جهنگی سارددا. ئه م هاوپه یمانی تیه سیسته میکی بهرگری به کومه لی دامه زراند که ولاتانی ئه ندام تیایدا پیکه وتوون له سهر بهرگریکردن له یه کتری دژ به هر هیرشیکی دهره کی. هه موو ئه ندامانی ئه م هاوپه یمانی تیه ش به شدارن به پشکی خو یان له هیز و که لوپه لی سهربازی. باره گای سهره کی سهر کردایه تی ناتو له پایته ختی به لچیکایه له شاری برۆکسل. ۳ له ولاتانی ئه ندام له ناتو دا که بریتین له ههریه که له ((ئه مریکا و فه رهنسا و بهریتانیا)) ئه ندامی هه میشه یی ئه نجومه نی ئاسایشی سهر به نه ته وه یه کگرتوه کانن و مافی به کارهینانی قیئتوشیان هه یه و به ره سمیش ولاتانیکن که خاوه نی چه کی نه تومین.

• ئه ندامانی ناتو

ناتو پیکدیّت له ۲۹ ولاتی ئه ندام له هه موو ئه مریکای باکور و نه وروپادا و ۲۱ ولاتی تریش هاوکاری ده کهن له پینا و ناشتی جیهانیدا و ۱۵ ولاتی تریش به شداری گفتوگوی دامه زراندن ده کهن.

سهره تا ۱۲ ولات ئه م پیکخواوه یان پیکهیناوه که بریتیبوون له ههریه که له ولاتانی ((به لچیکا و که نه دا و دانیمارک و فه رهنسا و ئایسله ندا و ئیتالیا و لوکسو مبورگ و هو له ندا و نه رویج و پورتوگال و بهریتانیا و ئه مریکا)) که هه موانیان له ۱۹۴۹/۴/۴ پیکه وه پیکخواوه که یان دامه زراند. دواتر و له ۱۹۵۲/۲/۱۸ له ههریه که له ((یونان و تورکیا)) بوونه ئه ندام، له ۱۹۵۵/۵/۹ ئه لمانیاش بوه ئه ندام، له ۱۹۸۲/۵/۳۰ ئیسپانیاش به ئه ندام قبولکرا، له ۱۹۹۹/۳/۱۲ له ههریه که له ((چیک و مه جهر و پولّه ندا)) بوونه ئه ندام، دواتریش له

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سىاسى..... نه وزادى موهه ندىس
۱۲۰۰۴/۳/۲۹ هه ريه كه له ((بولگارىيا و ئىستونىيا و لاتقىيا و لىتوانىيا و پۇمانىيا و
سلوفاكىيا و سلوفاكىيا)) بونه ئەندام و له كۇتايىشدا له ۲۰۰۹/۴/۱ دا هه ريه كه له ((ئەلبانىيا و
جهبەل ئەسودە)) يىش بونه ئەندامى ناتۆ.

• پىكها تهى په يكه رى ناتۆ

باره گاي سهره كى ناتۆ ده كه ويته ناوچهى هارن سهر به شاره وانى بپوكسىلى پايته ختى
به لچىكا، بيناى باره گاكه به تىچووى ۷۵۰ مليون يورۆ له سالى ۲۰۱۰ ده ستركا به
دروستكردى و له سالى ۱۲۰۱۶ ته واوكر، و كۆمه لگايه كه له سهر پروبه رى ۲۵ هزار مه تر
چوارگۆشه كه جيگه ۳۸۰۰ فه رمانبه رى تىادا ده بىته وه. فه رمانبه ركانى پىكدىن له:

• شاندى نىشتىمانى و لاتانى ئەندام، كه نوسىنگه ي په يوه ندى مه دهنى و سه ربازى
له خوډه گرن.

• فه رمانبه ران يان نىرده ي دىپلوماسى له و لاتانى هاوبه شه وه.

• فه رمانبه رانى نيوده و له تى و فه رمانبه ره سه ربازيه نيوده و له تيه كان كه له رىزى هيڙى
چه كداره كانى و لاتانى ئەندامدا كارده كهن.

۱. ئە نجومه نى ناتۆ

ئەم ئەنجومه نه له ئەندامه هه ميشه بيه كان پىكدىت كه نوينه رى هه ر ۲۹ و لاته ئەندامه كهن، و
هه فته ي جارىك كۆده بىته وه، ده سه لاتی بپىاردانى كارا و وه رگرتنى بپىارى پىكخراوه كه ي
هه يه. ئەم ئەنجومه نه كاتى ترىش كۆده بىته وه كه وه زىرانى ده ره وه يان به رگرى يان
سه روكى و لات يان سه روک حكومه ته كان به شدارى تىادا ده كهن. له و كۆبونه وانده ا بپىاره
گرنگه كان تايبه ت به سىاسه تى ناتۆ وه رده گىرېن. له م ئەنجومه نه دا هه ريه كه له ((ئەلمانىا
و فه رنسا و به رىتانىا و ئىتالىا و ئەمريكا)) ناوده برېن به ((كوینت)) كه برىتىن له گروپى
گفتوگوى ناره سمى له ناو هاوپه يمانى تيه كه دا. هه روه ها كۆنگره كانى ناتۆش جيگه يه كى تره
بو وه رگرتنى بپىاره كان ده رباره ي مه سه له ئالۆزه كان وه كو فراوانبوونى پىكخراوه كه.
كۆبونه وه كانى ئەنجومه نه كه له لايه ن ئەمىندارى گشتى ناتۆ وه سه رو كايه تى ده كرېت و
بپىاردانىش به كۆى ده نگ و پىكه وتنى هاوبه ش ده بىت، ده نگدان يان بپىار به زۆرىنه
نيه، هه ر و لاتىكى ئەندام خاوه نى نازادى و سه ربه ستى خو يه تى له بپىاره كاندا.

۲. كۆمه له ي په رله مانى ناتۆ

ئەم ده سته يه ئامانجه ستراتىژيه كانى ناتۆ دىارىده كات كه له خو لى سالانه دا كۆده بىته وه
وسالى يه ك جارى ترىش كۆده بىته وه. ئەم ده سته يه راسته وخو په يوه ندى هه يه به
په رله مانه كانى و لاتانى ئەندامه وه كه ئەندامى هه ميشه يى يان سه فىرى پىكخراوه كه

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

دياريدده كه ن، نه م كوومه له يه ياسادانه رانى تيا دايه له ولا تانى نه دنام و ۱۳ نه دنامى دانراو يش له خو ده گري ت.

نه م كوومه له يه هه لده ستيت به دانانى خشته ي كاره كانى سياسه تى نه نجومه نى ناتو له ريگه ي
۵ ليژنه كه يه وه:

• ليژنه ي تاييه ت به مه ودا ي شارستانى بو ناسايش.

• ليژنه ي به رگرى و ناسايش

• ليژنه ي نابورى و ناسايش

• ليژنه ي سياسى

• ليژنه ي زانست و ته كنه لوجيا

• نه و جه نگانه ي كه ناتو به شدارى تيا دا كردوون:

ناتو له هه موو ماوه ي جهنگى ساردا به شدارى هيچ جهنگى نه كردوه، به لام دوا ي نه و
جهنگه:

• له سالى ۱۹۹۰ و ۱۹۹۱ به شداربوو له جهنگى رزگار كردنى كو يتدا.

• له سالى ۱۹۹۳ به شدارى جهنگى بو سنه و هه رسكى كردوه.

• له سالى ۱۹۹۹ دا به شدارى جهنگى صرپيا ي كرد بو ماوه ي ۷۸ پوژ.

• له سالى ۲۰۰۱ دا به شدارى جهنگى نه فغانستانى كردوه.

• له سالى ۲۰۰۴ دا به شدارى له ني رده يه كى راهي نان له عي راقدا كردوه.

• له سالى ۲۰۰۹ دا به شدارى نه هي شتنى چه ته گه رى له كه نداوى عه دندا كردوه.

• له سالى ۲۰۱۱ دا به شدارى جهنگى لى بيا ي كردوه.

• توانا سه ربا زيه كانى ناتو

ناشكرايه ناتو له ۲۹ ولا ت پي كه اتوه و هه ريه كه له و لا تانه ش خاوه نى سوپا ي ني شتيمانى
خويانن كه پي كه وه هه موانيان له ژير فه رمانى سه ركر دايه تى بالا ي سه ربا زى
ناتودان، هه ربويه له ئي ستادا و دوا ي هه لو ه شان دنه وه ي هاوپه يمانى وارسو له سالى ۱۹۹۱ دا
كه سه ر به يه كي تى سو قي تى جار ان بوو كه له به رام به ر ناتودا گه وره ترين هاوپه يمانى
سه ربا زى بوو، به لام له ئي ستادا ناتو به و توانا سه ربا زيه گه وره و فراوانه ي كه هه يه تى له))
هي زى وشكانى و ناسمانى و ده ريا يى و به رگرى ناسمانيدا)) بو ته گه وره ترين و به هي ز ترين
هاوپه يمانى سه ربا زى له هه موو جيهاندا ،چ له پرووى ژماره ي سوپا وه و سه ربا زه وه چ له
پرووى كه لوپه ل و ته كنه لوجيا ي پي شكه وتوى سه ربا زيه وه و چ له پرووى چه كى نه تو مي ه وه كه
۲ ولا تى نه مريكا و به ريتانيا و فه رنسا خاوه نى چه كى نه تو ميشن. به تاييه تيش دوا ي

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

هه لوه شانده وهى يه كيتى سو قيتى جاران و هاتنه ناوه وهى ولا تانيكى سهر به و يه كيتيه و هاوپه يمانى وارسو بؤ ريزه كانى ناتو ، ناتو فراوان و گهره تر و به ييز تر بوو. نه مه و له كاتيكدا له سالى ۲۰۱۸ دا له ناو ۱۰ به ييز ترين سوپاى جيهاندا ۵ ولا تيان نه ندامى ناتون كه بريتين له هه ريه كه له ((نه مريكا و بهريتانيا و فه رهنسا و نه لمانيا و توركييا)) كه ته نها بهم پينچ ولا تهى ناتو ژماره ي سهر بازه كانيان بريتيه له ۲۱۶۹۰۰۰ سهر بازو. و خاوه نى تازه ترين و پيشكه و توو ترين چهك و ته قه مهنى و فروكه و تانك و پاپور و ژير ده رايى و ته كنه لو جياى سهر بازيشن.

• توركييا و هاوپه يمانى ناتو

ناشكرايه توركييا له ۱۹۵۲/۲/۱۸ دا بوته نه ندامى ناتو له دواى ۱۲ نه ندامه دامه زرينه ره كه ي ناتوو كه له ۱۹۴۹/۴/۴ وه دا يانمه زرانده له گه ل يوناندا كو نترين نه ندامى ناتويه، هه ربويه توركييا كاريگه رى و پو لى گرنگى له ناتودا هه يه، چ له پرووى ژماره ي سوپا و توانا سهر بازيه كانيه وه و چ له پرووى ته كنه لو جيا سهر بازيه پيشكه و توه كانيه وه، له كاتيكدا له ناو ناتودا زور جاران به دوهم سوپاى به ييز داده نريت له دواى نه مريكا وه هه نديك جاريش به چواره م سوپا داده نريت له دواى هه ريه كه له نه مريكا و فه رهنسا و بهريتانيا وه. بويه ناتوانريت به ناسانى واز له توركييا به ينريت له لايه ن ناتوو، له كاتيكدا هه لكه و ته ي جيو پوله تيكي توركيياش له ناوه راستى هه ر سى كيشوه رى ناسيا و نه وروپا و نه فريقادايه و سنوره كانى به سنورى روسيا وه يه كه هه ميشه ناتو به نيس تاشه وه بيت روسيا و له ناينده شدا چين وه كو دوو ولا تى زله ييز و به ييزى نابورى و سهر بازى به پكابه رى خو ي ده زانيت و به دري زايى جهنگى سارد و تائيس تاش توركييا وهك ديوار و به ربه ستيكى به ييز و به رگريكار و ابوه بؤ هه موو نه وروپا و ناتوش. له به رامبه ريشدا سوپاى توركيياش به بونه نه ندام له ناتودا گه ليك ده سكه و تى مادى و لو جستى و راهي نان و چهك و چول و ته كنه لو جياى سهر بازى نو يى وه ده سته و توه، بويه توركيياش له به رامبه ردا نايه وي ت له ناتو دوربكه وي ته وه يان ده ربكريت يان نه ندامي تى هه لپه سي ردي ت. بويه په يوه ندى توركييا و ناتو په يوه نديه كى دوو جه مسه ريه و هه ر دوو لايان پيو سي تيان به يه كتر هه يه.

سوپاى توركييا بهم شيويه له ريزه ندى ۱۰ سوپاى به ييزى هه موو جيهان له پله ي ۹ هه مدايه له دواى هه ريه كه له سوپا كانى ((نه مريكا و چين و هند و فه رهنسا و يابان و كورايى باشور و بهريتانيا)) و به ييز ترين سوپاشه له ناو چه ي روزه لآ تى ناوه راست و له پيش نيسر ائيليشه وه يه، بهم شيويه:

• نامارزه ي هيز: ۲۰۸۹، ۰

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككىسىسى ئەوزادى مۇھەندىس

- ژمارەى دانىشتىن: ۸۱ مىليۇن كەس
- ژمارەى سەرباز: ۳۵۵ ھەزار سەرباز
- كۆى ھىزى فرۇكەكانى: ۲۰۰۰ فرۇكە
- فرۇكە جەنگىيەكان: ۲۰۷ فرۇكەى ئىف ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ زۇر پىشكەوتوون و لەگەل ۸۸۰ ھەلىكۆپتەرى سەربازى و ۱۰۰ فرۇكەخانەى سەربازى و توركىا دەيەويىت پىشكى لە ھەناردەكردنى پىشەسازى سەربازى بگەيەنىتە ۲۵ مىليار دۇلار سالانە.
- دەبابە شەركەرەكان: ۴۵۰۰ و ۶۳۰۰ مودەرەعە و ۱۸۰۰ تۆپھاويژ
- كۆى ھىزە دەريايىيەكان: ۳۰۰ پاپۆرى سەربازى
- بودجەى وەزارەتى بەرگىرى: ۱۸ مىليار دۇلارى ئەمىرىكى
- بۆمبى ئەتۆمى: ۱۰۰ بۆمبى ئەتۆمى ناتۆ لەسەر خاكى توركىا بلاوكراوۋەتەو
- بەم شىۋەيە ھاوپەيمانى ئەتلەسى ((ناتۆ)) لە ئىستادا بۆتە ھىزىكى گەورەى سەربازى لەھەموو دونيادا و دەتوانىت و لەتوانايدايە دەستوۋەرداتە ھەموو كونجىكى دونياوۋە بە بەرژەوۋەندى ئەندامەكانى و دروشمەكەى خويان كە دەلىت ((يەك لە پىناو ھەمواندا و ھەموانىش لە پىناو يەككىدا)) پىادە دەكات ھەر كات ئەندامىكى توشى ھەپشەى دەرەكى بۆۋە، بەلام نەك ئەندامىكى ھىرشبكاتە سەر لايەنىكى تر و ھەموانى تىران پىشتىوانى لىبەكەن.
- بۆيە لەم ھىرش و پەلامار و داڭىركارىيەى توركىا بۇ پۇژئاواى كوردستان لە باكورى سوريادا كە دەۋلەتتىكى خاۋەن سەرورەى و سنورى نىۋدەۋلەتى و ئەندامى نەتەوۋە يەكگرتوۋەكانە، بە نىياز و لەژىر ناۋى راۋەدوۋنانى تىرۋىستانوۋە جەنگىكى مەترسىدارى ھەلايساندوۋە لەناۋچەى پۇژھەلاتى ناۋەراستدا كە گىرنگە بەلاى زلھىزەكانى دونيا و ناۋچەكەۋە بەھۆى بوۋنى يەدەگىكى زۆرى نەۋتى خاۋ و گازى سىروشتى كە بزۋىنەرى ماكىنە زەبەلاھەكانى پىشەسازى ۋلاتە پىشەسازىيە گەرەكانى پۇژئاوا و پۇژھەلاتى دونيان و رىگەنادەن كە ئەو سەرچاۋە گىرنگەى وزەيان لىبەردىت.
- توركىا بەناۋى ئەۋەى كە ئەندامى ناتۆيە و گەرە و كارىگەر و بەھىزىشە، گەرەكىتى ناتۆ بخاتە دواى سىياسەتە ھەلەكانى خۆيەۋە و مەرچەكانى خۆى بسەپىنىت، ئەۋەش بەۋەى كە ھەول دەدات كە خۆى لە روسيا و چىن كە دوو زلھىزى ئايندەى دونيان نىزىك بكاتەۋە لەرپىگەى مامەلەى بارزكانى و كرىنى چەك و چۆلى سەربازى پىشكەوتوۋ لىيان ۋەك ئەۋەى لە روسياى كرى كە برىتى بوو لە پۇكىتى بەرگىرى S ۴۰۰ و بەمەش خاۋبونەۋە و دىرۋىنگى و درز كەۋتە نىۋان ناتۆ لەلايەك بەگىشتى و ئەمىرىكاش بەتايىبەتى لەگەل

تاگه رای وک فلهسه فیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

تورکیادا و کار گه یشته نه وهی که نه وروپیه کان و نه مریکاش سزای نابوری بسه پیننه سهر تورکیا و همیشه په خنه توندی لیبگرن دهر باره ی پیاده نه کردنی دیموکراسی و پیشیلکردنی نازادیه کان و مافی که مینه و مروؤ به تایبه تیش کورده کان.

• بویه نه نیستادا نه و پرسپاره هاتوته ناروه، که نایا ناتو ده توانیت یان دهیه ویت تورکیا له پیزه کانی دهر بکات و یان نه ندامیتی هه ئپه سیریت؟ نایا به دهر کردنی تورکیا نه ناتو کام لایان زیانی گه وره یان به رده که ویت؟ ناتو یان تورکیا؟ نایا تورکیا به و هیژ و سوپا گه وره و به هیژ وه و نه ناوچه یه کی گرنگی وک روژ هه لاتی ناوهر است هه روا به ناسانی و به بیده گی داده نیشیت؟ یان سهر کردایه تی پیکهینانی هیژیکه هاوشیوهی ناتو ناکات نه ولاته عهره بی و نیسلامیه کان؟ یان به ته واوه تی روونا کاته روسیاو نه گه ئیدا هاوپه یمانیتیه کی نویی سهر یازی هاوشیوهی هاوپه یمانی وارسوی هه لوه شاهوه دروستنا کاته وه بو دژایه تی ناتو؟ ده یان پرسپاری تریش.

له وه لامی هه موو نه و پرسپارانهدا، به راست و په وانی ناتو ناتوانیت هه روا به ناسانی دست له تورکیا هه لبرگرت و له پیزه کانی دهر بکات له بهر گرنگی جیوس سیاسی پیگه که ی و هیژ و توانا سهر یازیه به رزه که ی سوپا که ی له لایه ک و له لایه کی تریش وه به هوی نه وهی دهر کردنی تورکیا له ناتو به به رزه وه ندی روسیا ده شکیته وه. به دنلیای هه ردو لایان زیانیان به رده که ویت، به لام پیم وایه زیانی ناتو گه وره تر ده بیت چونکه دوهم هیژی سهر بازی له ده سته دات به لام تورکیا سهره پای زیانه کانی به لام ده توانیت له گه ل روسیا قهره بوی بکاته وه، و تورکیاش دوی دهر کردنی له ناتو چاوه پرواناکریت به هیمنی و ده سته وستان دابنیشیت بی کار دانه وه و گه لیک نه گهر و ریگا چاره ی له به رده سته یه وک پیشتر باسمان کردوه.

• بهم شیوهیه هه م ناتو تورکیای به لاهه گرنکه و هه م تورکیاش مانه وهی له ناو ناتو دا بی باشره چونکه نزیکه ی ۷۰ سالی ته واوه نه ندامه له و هاوپه یمانیتیه دا و کار و نه رک و چالاکی گه وره ی نواندوه و به شداریه کی کاراشی هه بوه و ناتوش هه موو نه مانه زور باش ده زانیت، هه ربویه پول و کاریگه ری ناتو بو نیستا و نایندهش به سراوه ته وه به یه ک و یه کگرتووی پیزه کانی و پاراستنی ته بایی نیوان نه ندامه کانی و ده کریت کی شه و گرفته سیاسی و نابوریه کانی نیوانیان به گشتی و به تایبه تیش له نیوان تورکیا و نه مریکادا له ریگه ی گفتوگو وه چاره سهر بکن به به رزه وه ندی هه ردوولا و ناتوش ته واو بیت، نه گینا چاره نویی ناتوش وکو چاره نویی هاوپه یمانی وارشوی هه لوه شاهوه لیبه سهر دیت و پول و کاریگه ری بچوک ده بیت وه و به ره و نه مانیش ده چیت که بو خوی بوونی هیژیکه وکو ناتو له قوناغ و سهرده می نیستای پر مملانی و ناکوکی و جهنگه

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس
نه بر اوه كاندا گه ليك پيويسته بو فشار دروست كردن و ده ستيوهردان به بهر ژه وه ندى گه لان و
ولاتانى لاواز و بيده سولات و بچوكه كان وهكو كوئيت و كورد و ئوكراينا و ..هتد. به بي بوونى
هيژيكي وها دونيا ده بيته دارستانيكي مه ترسيدار كه تيايدا به هيژه كان لاوازه كان
هه لده لوشن. هه ربويه نه ناتو ده توانيت توركيه ته لاق بدات و نه توركياش به و ته لاق دانه
رازى ده بيت به ئاسانى، و په يوه نديه كانى ناتو و توركيه وهكو هاوسه رگيرى مه سيحيه ت
وايه كه تا له ژياندا بن ناتوانن يه كدى ته لاق بدن و ليكجيا بينه وه.

سه رچاوه كان :

=====

1. <https://ar.wikipedia.org>

2. <https://www.emaratalyoum.com>

3. <https://arabic.rt.com/world/>

4. <https://arab-turkey.com.tr>

* ئه م بابه ته له سايت ه كانى وتارى كورد و شه ن پريس وسپى ميديا و هاولاتى و خه ندان له ريكه وتى
۱۲۰۱۹/۱۰/۲۷ و پروژنامه ي زارى كرمانجى ۶۲۰ له ۱۲/۹/۲۰۱۹ دا بلاوكراوه ته وه.

عیراق

ئه م مانگی ره زبه رهدا ، به ره کانی له ده ست ده دات ؟*

• مانگی ره زبه ر و گه لاپیزانی ۲۰۱۹ بۆ عیراق مانگیکی پر وهیشومه و نه هات و مه ترسیدار بوو، به تاییه تی بۆ حکومت و په رله مان و ده سترویشته وه کانی ناو ئه م ده سه لات ه که له دوا ی پوخاندنی پژی می به عسی صدامیه وه له ۲۰۰۳ وه جله وی حوکمپانی عیراقیان گرتۆته ده سه ته وه و به هه موانیان عیراقی ده وه له مه ندیان پووتاندۆته وه و خسته ویا نه ته سه ر لیواری مایه پوچبوون ولیک هه لوه شان و نه داری و گه له که شیان کردۆته هه ژارترین و بی ئارامترین و نه خوینده وارترین و نه خووش و بی ده رامه ترین گه له سایه ی سیسته میکی حوکمپانی پیکهاته یه کی ئاینی و مه زه به ی توندپه وه وه که هه موو کاریک ده کات بۆ سه رخسته نی مه زه به که ی خۆی بیگویدانه خو شگوزهرانی ها ولاتیان و گه له نیشتمانه که ی.

• عیراق بۆ خووشی ولاتیکه له سه ر بنه مای نه ته وه یی و که مینه ی بالاده ستی سونه وه دامه زرا وه له سالی ۱۹۲۰هـ، و به درپژایی ۸۳ سال حوکمی که مینه ی سونه مه زه به ی پاشایه تی و کۆماریه کان به خراپترین شیواز ئه م ولات و کۆمه لگایه یان رابه ری کردوه، له ئیستاشدا له لایه ن زۆرینه ی شیعه مه زه به ی نه ته وه عه ره به وه و ماوه ی ۱۶ ساله زۆر خراپتر درپژه یاندا وه به و جو ره حوکمپانیه سه ر نه که وتوه.

• هه ردوو ئه م مه زه به ئاینیه نه ته وه عه ره به به هو ی گه نده لی و خراپه کاره یانی ده سه لات و پروانه بونیان به بنه ماکانی دیموکراسی و ئازادیه کان و کاری پیکه وه یی و ناشتی و ئارامی و سیسته میکی حوکمپانی ده سه ته جهمعی په رله مانی نه یان توانیوه بچو کترین خزمه ت به گه له و خاکی عیراق بکه ن و بونه ته مایه ی سه ره له دانی دیارده کانی بیکاری و هه لاوسان و گه نده لی و نه بوونی خزمه تگوزاریه سه ره تاییه کان بۆ ها ولاتیان و ناوچه جیاوازه کان دوور له ئینتیمای حیزبایه تی و مه زه به ی و ئاینی و نه ته وه یی ته سه ک، نه بونه ته هو کاری دامه زراندنی ولاتیکی نو ی له سه ر بنه ماکانی ها ولاتیبون و سه ره وه ری یاسا و پیزگرتنی مافه کانی مرو ف و به ناشتی و ئارامی کارکردن پیکه وه به شیوه یه که هه موو پیکهاته نه ته وه یی و ئاینی و مه زه به یه کان هه ست به ئارامی و ناوه دانی ولات بکه ن و هه ست به شکو و که رامه تی مرو فایه تیان بکه ن.

• ئه م خو پیشاندا نانه ی ئه م مانگه، ده رخه ری هه موو ئه و راستیانه ن که ها ولاتیان پیکه وه به سونه و شیعه ی عه ره به وه له هه موان بیبه شترن له که مترین ماف و ئیمتیا زاته کانی

تاگگه رایى وهك فهلسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
 ئەم ولاته دهوله مهنده، نه وهی ئەم مانگه خوپيشاندانیان کرد بریتین له زۆرینهی شیعه
 مهزههه به له ههر ۱۰ پارێزگاكانی ناوهراست و باشووری عێراق و تانیستا ۵ پارێزگا سونه
 مهزههه به كان و ههریمی كوردستان خوپيشاندانیان به خووه نه دیوه، كه واته ئەم
 خوپيشاندانه جه ماوه ریه تاراده یکی زۆر خوړسك و وهلامد ره وهیه کی راستگۆیانهی
 هاولاتیان به بۆ ئەو گهندهلی و بیکاری و ناعه داله تی و بیخزمه تگوزاریه ی ۱۶ سالی
 ده سترۆیشتوه شیعه مهزههه به كانه و هاولاتیان لییبیبه شیوون، ته قینه وهی ئەو رق و بیزاری
 و نارهبازیانهی هاولاتیان له سه رکرده و حیزبه سیاسییه شیعه مهزههه به كانی خویان، و
 هه موو ره وایه تیه کی له پشته وهیه چونکه داواکاریه کانیان داواکاری ژیان و هاوولاتیبون و
 ماف و خوشگوزهرانیان، به لام دهسه لاتداره سه ر مهسته کانی شیعه ی عه رب له دۆلیکی زۆر
 دوور و جیاوازی له هاولاتیان خویان هه ربویه دهنگ و سه دا و هاواری هاولاتیانیان
 نه ده بیست له ماوه ی ۱۶ سالی رابووردو دا.

• له لایه کی تریشه وه ئەم خوپيشاندانه و سه ره له دانه وهی و هاوکاتبوونی له گه ل
 خوپيشاندانه کانی ولاتی لوبناندا، ئەو راستیه ده رده خه ن که ده سته یوه ردانى ده ره کی
 له ولاتانی ناوچه که وه هیه به تاییه تیش ئیرانی شیعه مهزههه به و خاوه ن نفوز و بریاری
 یه کلاکه ره وه له و ولاتانه ی که هه ژمونی ئیرانیان به سه ره وهیه له هه ریه که له عێراق و
 به حره ین و یه مه ن و عوممان و سوریا و لوبنان و ته نانه ت فه له ستین و .. هتد. ئیران به هه موو
 هیز و توانایه وه پشتیوانی له و سه رکرده و میلیشیا چه کدارانه ده کات که گوێرایه لی
 سیاسه ت و راسپارده کانی ئەون و دژایه تی هه موو گه لانی ئەو ولاتانه ش ده کات، هه ربویه
 گه ر ئیران توانی بیته دلی ده سه لاتداران به ره و خو ی که مه رکیش بکات ئەوا دل و لایه نگیری
 گه لانی ئەو ولاتانه ی له ده سته داوه هه رچه نده له هه مان مهزههه بیه بن. به لگه ی حاشا
 هه لنه گریش دراندنی وینه کانی رابه ری کۆماری ئیسلامیه و به زرکردنه وهی نالای عێراقه
 له سه ر کونسولخانه ی ئیران له که ره لا و کوشتنی هه موو ئەو لایه نگرانه ی میلیشیا
 چه کداره کانی سه ر به ئیران وهك عه صائیبه ئه هلی حه قی خه زعه لی و هاوشیوه کانیان و
 به زرکردنه وهی دروشمی عێراق عه ربیه نه ک فارسی.

• به م شیوهیه گه ر ئەم خوپيشاندانان ده ریزه یان هه بیته، ئەوا ده سته یوه ردان و
 خوینرشتنی زیاتری تیده که ویت و له وانه شه شه ری ناو خویش سه ره له بدات. که ئەمه ش
 بوخوی ده بیته هوکاریک بو دابه شبوونی عێراق به سه ر چه ندىن هه ریم و ناوچه دا، گه ر له
 سالانی رابووردو دا ته نها باسی سی ناوچه ی شیعه و سونه و کورد ده کرا، ئەوا په رنگه
 ناوچه شیعه کانی ناوهراست و باشوور ببیته چه ندىن ناوچه ی جیاوازی دابه ش به سه ر

تاكگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

حيزب و سهركرده و بنه ماله به هيژه كانى شيعه دا، نه مهش هه موو به قازانجى ئيران ته واو ده بيت.

• له ئيستا دا ۲۰۱۹/۱۰/۱۹ له لوبنان و له ژير فشارى خو پيشانده راندا سه روک وه زيرانى سونه مه زه ب سهد حريرى ده ستيله کارکيشايه وه كه به شيويه كى نه ينى ئيران و حيزبولاي لوبنانى له پشت نه م داواكاريه وهن . له عيراقيشدا ئيستا موقتهدا صدر سه روکى رهوتى صدر و خاوهنى گه وره ترين فراکسيونى په رله مانى ۵۸ كورسى و زورترين ژماره و وزارت له حكومت و ته واوى ئورگانه كانى تردا، دواى گه پانه وهى راسته وخوى له ئيران بوخوى راسته وخو ده چيته ناو خو پيشانده انه كانى شارى نه جه فه وه و هانى زياتريان ديدات و داواكارى به رزده كاته وه بو هه ليزاردنى پيشه وخته و هه لوه شان وهى كومسيونى بالاي هه ليزاردنه كان و گوپىنى ياساكه و دواتر ده ستله کارکيشانه وهى عادل عبدالمهدي سه روک وه زيران به هه مان شيويه لوبنان ((كه نه مهش ريكه وتيكي ئاسايى نيه)).

• خيرابوونى پرودا وه كانى خو پيشانده ان له عيراقدا به م شيوه دراماتيكيه مه به ستiane كه عيراق نه وهك ولا تيكي خاوهن سه روه رى و نه وهك ولا تيكي خاوهن شه رعيه تى ياسايى و ده ستورى بمينيته وه به لكو گه ره كيانه بيته گوپه پانيكى كراوه بو مملانى ناره وا ناوچه يى و ناوخويى و دونيا ييه كان و نه مهش هه موان قازانجى ليده كهن و ته نها گه لانى عيراق و خاكه كى زيانيان پيده كات. ده بيت هه موانيش و به تاييه تيش صدر و عامرى كه دژايه تى نه م حكومه ته ده كهن باش بزائن كه له ناو شيعه دا كه سيكى باشت و شيواتر بو هه مووان له عبدالمهدي نادوزنه وه بو رابه رايه تيكردنى عيراق به ره و كه نارى نارامى و له كاتى غه رقبوونى كه شتيه كه ي عيراقيشدا نه وان پيش هه موان زيانيان پيده كه ويته.

• به م شيويه ناينده ي عيراق له سايه ي نه م خو پيشانده انانه وه كه وه كو عه رب ده لين ((يقول الحق ، يراذ به الباطل)) به ره و تونيليكي تاريك و تون و ناديار هه نگاو ده نيته و هيچ كه س و لايه ن و سهركرده يه كيش زامنى ناينده يه كى روشن ناكات. و عيراق له مانگى ره زبه رده دا ، له لايه ك به رى ره نجى چه ند ساله ي خه باتى دژى تاكپه وى و زولم و چه وسانده وه و گه نده لى له ده ستهدات و له لايه كى تريشه وه هه موو ده سكه وته كانى ۱۶ سالى رابووردوشى به هه ده ر ديدات.

• له م نيوه نده شدا كورديش زيانى گه وره ي به رده كه ويته به هوى نه وه ي به داخه وه نيومالى كورديش زور توندوتول و يه كگرتوو نيه ، بويه هه ق وايه كورد و سهركرديه تيه كه ي و جه ماوه ره كه شى ببه يه ك ده ست و يه ك دل و خاوهن يه ك بريار و

تاگه رای وەك فەلسەفەیهکی سیاسی..... ئەوژادی موهه ندیس
 گوتار و کردار له بهرامبەر هەر ئەگەر و پروداویکی نهخوازاودا و سنورهکانی ههریم
 بیاریزن وتەنها وەك تەماشاکەر نەمینهوه بۆ ئەو خۆپیشاندانانە و درک بە کاریگەری و
 مەترسیهکانیشی بکەن لە پرووی داهاات و دارایی و ئەمنی و ..هتد.هیچ سەرکرده و
 حیزییکیش تا کلایه نه و بەتەنها پریار لە چاره‌نوسی ههریمی کوردستان نەدات و بەئینی
 هیچ جوړه سازش و ریکه‌وتنیکیش به هیچ سەرکرده و لایه‌نیکی عێراقی نەدات، دەر باره‌ی
 هه‌موار کردنه‌وه‌ی دەستوری عێراقی و بەتایبه‌تیش ماده‌ی ١٤٠ی دەستور و هیزی
 پیشمه‌رگه و دەسه‌لاتی ههریم و سنور و ناوچه دابراوه‌کان و گۆرینی سیسته‌می
 حوکمرانی له‌عێراقدا له‌ پەرله‌مانیه‌وه بۆ سەرۆکایه‌تی، بۆئەوه‌ی جاریکی تر به‌ده‌ستی
 خۆمان تاکرەو و دیکتاتۆریکی نوێ نەخه‌ینه‌وه سەر کورسی حوکم له‌به‌غداد و ئەویش به
 ئاسن و ئاگر وه‌لامان بداته‌وه، چونکه به‌داخه‌وه حوکمرانانی به‌غداد وه‌کو ئەو پیریژنه‌ وان
 که هه‌میشه ده‌گه‌رپێته‌وه سەر داب و نهریته‌ کۆنه‌کانی، وه‌کو عه‌ره‌بیش ده‌لیت ((حلیمه‌ رجعتا
 الی عادتھا القدیمة)).

بۆیه به‌هه‌ق قۆناغه‌که مه‌ترسیداره بۆ سەر کورد و ههریمی کوردستان به‌تایبه‌تیش دوا‌ی
 پروداوه‌کانی پوژئاوای کوردستان و داگیرکاریه‌کانی تورکیا و شلوقبونی زیاتری
 ئەمنیه‌تی ته‌واوی ناوچه‌که.

* ئەم بابته‌ له‌ سایته‌کانی وتاری کورد و خەندان و شەن پریس له‌ ریکه‌وتی ٢٠/١٠/٢٠١٩دا و
 پوژنامه‌ی زاری کرمانجی ٦١٨ له ٢٥/١١/٢٠١٩دا بۆ کراوه‌ته‌وه.

عیراق

چۆن ده توانییت له م دوخه ی نیستای خو ی رزگار بکات ؟*

• ماوه ی زیاتر له ۱ مانگی ته واوه گهلانی عیراق و به تایبه تیش شیعه مه زه به کانی له ۱۰ پارێزگای عیراقدا له ناوه پراست و باشوور به به غدادی پایته ختیشه وه پزاونته ته سه ر شه قام و گوپه پانه کان و خو پیشانانی نا په زایی ده رده پرن به رامبه ر ته نها ۱۶ سالی سه رکرده و حیزبه سیاسییه شیعه مه زه به به ده سترۆیشتوه کانی خو یان، نه ک سونه مه زه به کانی وه ک پیشت له سه رده می حیزبی به عسدا. ئەم ده سه لاتداره نو ییانه ی عیراق که له سالی ۲۰۰۳ وه بونه ته هو کمرانی عیراق و گه له که ی وه ک حیزبی به عس و صدامیه کان جهنگی مائویرانی ده رکیان هه لئه یساندوه دژی دراوسیکان و به ناویش هو کمرانیه کی دیکتاتۆری تاکره وی خو سه پینیش نه بوون وه ک به عسیه کان و به هه زاران که سیشیان له به ندیخانه و له ژیر سته م و وزو لم و چه و ساندنه و هدا قاتوقر نه کردوه و سونه و کورده کانیشیان لانی که م ئه نفال و کیمیا باران نه کردوه، به لام له به عسیه کان خراپترین پی کردوون، ئه وه تا ماوه ی ۱۶ سالی ریکه گه نده لی و دزینی سه روته و سامانی ولات پیاده ده کهن و له مملانی نا په واکانی ده وله تانی دراوسییدا به هه ده ری ده دن و له ناو خو شیاندا دابه شیده کهن و ته نها و ته نها خزم و که سوکار و ئه لقه له گو یکانی خو یان لی ی سووده مه ند بوون، هه روها پله و پۆست و ئیمتیازاته کانیش وه ک برابه ش و به پشکپشکی نه ی مه زه به ی له ناو خو یاندا دابه شی ده کهن و ته نانه ت کرین و فروشتنیشیان پیوه ده کهن، ئه وه تا ولاتیان به ره و کاولکردن و ویرانه بردوه له ریگه ی هه لایسانی شه ری ناو خو یی نیوان نه ته وه و ناین و مه زه به به جیا وازه کانی کو مه لگای عیراقه وه و یه ک پرۆژه ی گه و ره و ستراتیژیان جیبه جینه کردوه، ئه وان نه یاتوانیوه که ته نانه ت خزمه تگوزاریه سه ره تاییه کان له دا بین کردنی ناو و کاره با و سووته مه نی و ریگاوبان و جیگه ی نیشته جی بوون بو ها ولاتیان دا بین که ن، ئه وان نایانه وی ت یان ریگه نادری ت پیان ولات له قهیرانی دارایی و سیاسی و ئه منی و کو مه لایه تی رزگاری بی ت، شیعه بالاده سته کان بونه ته هو ی بی کاری و هه ژاری و نه خو ینده واری و دواکه و تن و گه رانه وه ی کو مه لگا و شارستانی ه تی عیراقی به ده یان سال بو دواوه. عیراقی کی ده وله مه ند به نه وت و سه رچاوه سه روشتیه کان و به ناو و خاکی کی به پییت و به ره که ت که چی نه کشتوکال ناوه دانه و نه پیشازی له گه شه دایه و نه گه شتوگوزار بو ته سه رچاوه ی داها ت. به م شیوه یه ئه وه ی شیعه ده سترۆیشتوه کانی عیراقی نوی به گهلان و کو مه لگای عیراقیان کردوه، صدام و به عسیه کان

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
 له ماوهی نزیکه ی ۳۰ سالدا به عیراق و گهلانی عیراقیان نه کردوه. هه رله بهر ئەم هویانه یه
 که گهلانی عیراق چیدی ناتوانن بهرگه ی ئەو هه موو گهنده لی و نادا دپه روه ری و بیکاری و
 بیخزمه تگوزاریه بگرن و وهکو کومه لگا دواکه وتوو و هه ژاره کانی کیشوه ری ئەفریقیا بژین
 له کاتیگدا له سه ر ده ری یه که نه وت ده ژین.

• له ئیستادا و دوا ی ئەم مانگه که بۆ ده سه لاتداری عیراق مانگیکی پر مه ترسی و
 روخینه ر بوو، که وتونه ته خو و هه موان لیکنزیکبونه ته وه بۆئوه ی ریگه چاره یه که بدۆزنه وه
 بۆ دواکاریه په واکانی جه ماوه ری توپه و زویری عیراق، به لام هیشتاش نه یاننتوانیوه که
 بهرچاویان پوون بیته که چی بکه ن و به چ ئاراسته یه که هه نگاو بنین بۆ هیورکردنه وه ی
 جه ماوه. چونکه له لایه که نیه تی راستگۆیانه یان نیه بۆ چاره سه رکردن و له لایه کی تریشه وه
 هه موان له خه می پاراستنی سه روه ت و سامانی کۆکراوه ی حه رام و به دزی په یداکراوی ۱۶
 ساله ی خو یانن، هه روه ها له بهرئوه ی بریاره کانیشیان له ده ره وه ی سنوره کانی عیراقه وه
 پیده گات و به سه ریاندا ده سه پینریت ته نانه ت توانای بیرکردنه وه و بریاردانیشیان
 نه ماوه. عیراق له ئیستادا هیچ سه روه ری و پاریزگاریه کی نه ماوه له سایه ی ئەم ده سه لاتداره
 گهنده ل و مشه خوړانه ی ئیستاوه، و وهکو ده وله تیکی خاوه ن سه روه ریش له لایه ن ولاتانی
 ناوچه که و زله یزه کانیشه وه مامه له یه کی هاوسه نگ و ریزداری له گه لدا ناکریت، و بۆته
 گۆپه پانیکی کراوه بۆ یه کلایکردنه وه ی مملانیکانی ولاتانی هه ریمایه تی و نیوده وله تی و
 هه ریه که شیان به پیی بهرژه وه ندیه کانی خو یان عیراق و خاک و گهلان و سه روه ت
 و سامانه که ی به کاردینن.

• جا پرسیار لیڤه دا نه وه یه که نایا، دوا ی ئەم مانگه پر مه ترسیداره و بهرده وامبونی
 خو پیشاندا نه کانیش، عیراق چون ده توانیت که خو ی رزگاربات له م دوخه ی ئیستای؟ چون ده توانیت
 جه ماوه ری نارازی هیوربکاته وه؟

گرنگه ئەو راستیه بزانی که خو پیشاندا نه کانی عیراق سه ره تا خو پیشاندا نیکی جه ماوه ری
 و خوړسک و ره وایه تی ته وایان هه بوو، چونکه هیچ سه رکرده و لایه نیکی سیاسی
 له پشتیانه وه نه بون و ده ستیان وه رنه داوه ته ناویان، به لام له ئیستادا به هو ی دریزه کیشانی
 و سووربونی حکومه تیش له سه ر مانه وه ی، ئەوا به ناشکرا ده ستیوه ردا نه ده ره که یه کان له
 ئییران و تورکیا و سعودیه و ئەمریکا و ولاتانی تریش هه ستیان پیده کریت، بۆیه له ئیستادا
 دواکاریه ساده و سه ره تاییه کانی جه ماوه ری خو پیشانده ر له نه مانی گهنده لی و بیکاری و
 بوونی خزمه تگوزاریه کانه وه گۆراون بۆ ده ستله کارکیشانه وه ی حکومه ت و هه لوه شان وه ی
 په رله مان و چیکردنی هه لبژاردنی پیشوه خته و هه موارکردنه وه ی ده ستور و یاسای

تاکگه رای وەك فەلسەفە یەکی سیاسی..... ئەو زادی موهەندیس
هەلبژاردنەکان و گۆپینی کۆمسیۆنی بالای هەلبژاردنەکان، کە هەموو ئەم داواکاریانە
داواکاری سیاسی و حیزبی و سەرکردەیی سیاسی نەک تاکیکی راپەرپووی سادەیی توپە و
زویر لە دەسەلات.

• هەربۆیە بۆئەو کۆتایی بەم خۆپیشاندا نە بیته و عیراقیش بگهڕیتەو پێش دۆخی
خۆپیشاندا نەکان و داواکاریه رەواکانی جەماوەریش بیته دی، پێویستە هەلبژاردنیکی پێش
وەختی پاک و خاوین ئەنجامبدریت لەسایە کۆمسیۆنیکی بالای سەرەخۆی هەلبژاردن و
لەسایە یاسایەکی نوێی گونجاوی هەلبژاردنەکان و ئەوکاتیش پەرلەمانیکی نوێ بیته ناراو و
دواتریش حکومەتیکی تەکنۆکراتی خاوەن ئەزموون و شارەزایی و نەزیه پیکههینریت لەکەسانیک
کە لەماوەی ئەم ۱۶ سالەیی راپووردوودا بەشداریان لە هیچ پۆستیکی بالای حکومەت و
پەرلەماندا نەکردیته. دەستیان سوورنەبیته لە کوشتنی گەلانی عیراقدا و بە تۆمەتی گەندەلی و
سیخوڕیکردن بۆ ولاتیان تر و خیانتە لە ئەمانەت و نیشتیمان تۆمەتبار نەکرین.

حکومەتیکی بیته ریز لە یاسا و دەستور و مافەکانی مرۆف و نازادی و سیستەمیکی حوکمرانی
دیموکراسیەت و ریز لە بنەمای پیکههویی بگرت، حکومەتیکی بیته تەنها خەمی ئاوەدانکردنەو
ولات و خوشگوزەرانی هاوڵاتیان بیته، حکومەتیکی بیته پشت ئەستور بیته بە متمانەیی تەواوی
گەلانی عیراق و هەولی دادپەروری و چەسپاندنی ئۆرگانەکانی حکومرانیتیەکی راشد
بدات. حکومەتیکی بیته دژی گەندەلی و قورخکاری و پاوئانخواری بیته، حکومەتیکی بیته دژی
بنەماکانی ناینی و مەزەهەبی و نەتەوویی توندپەر و بیرتەسک بیته و بیته حکومەتی هاوالاتی و
یاسا و دەستور. حکومەتیکی بیته بنەمای یەکسانی و وەکیەکی لە ماف و ئەرکدا بۆ سەرجهمی
هاوڵاتیان بە نەتەو و ئاین و مەزەهەبە جیاوازه کانیانەو دایینبکات. حکومەتیکی بیته بیته خاوەن
بپاری عیراقیانەیی سەرەخۆی خۆی نەک لە پاشکۆ و فەلەکی بەرژەوهندی ولاتیان ناوچەکە و
زلهیزه کاندای بسوریتەو، حکومەتیکی بیته توانا مادی و مرۆیی و سروشتیەکانی عیراق تەنها
لەبەرژەوهندی عیراق و کۆمەلگای عیراقدا خەرجبکات نەک لە شەرپ و کاولکاری و جەنگدا و
هیچکاتیش نەچیتە نیو هاوپهیمانیتیە سەربازی و ئەمنیەکانەو و داها و سەرود و سامانی
عیراق بەهەدەربدات و جەنگی بە وەکالەت بۆ هیچ ولات و لایەنیکی تر نەکات.

تەنهاو تەنها بەم ریکار و هەنگاوانە عیراق دەتوانیت بیته جیگە متمانەیی هاوالاتیان و گەرانهویی
بۆ شارپێگای ئاوەدانی و خوشگوزەرانی و پێشکەوتن و بەهیزبونهویی لەسەر ئاستی ناوخوا و
هەریماهیەتی و نیو دەوله تیشدا.

* ئەم بابەتە لە سایتهکانی وتاری کورد و ئاوینە و ژیان و شەن پریس و سپی میدیا لە ریکهوتی
۱۰/۱۹/۲۰۱۹ دایلاوکراو تەو.

عادل عبدالمهدی

جه لاد یان قوریانی؟*

• ریك له ۲۴/۱۰/۱۸۲۰۱۸ د. عادل عبدالمهدی و کابینه که ی (تهنها ۱۴ وهزیر) متمانه ی په رله مانى عیراقیان وه رگرت. و دواتر و دواى نزیکه ی ۸ مانگی تر ((۴ وهزیری تر)) متمانه یان پیدرا، که له ئیستادا تهنها دواى سالیك و ۱ مانگی تهواو به نیوه ناچلی ئیداره ی حکومتیکی ناتهواوی کرد چونکه تاكو ئیستا کابینه که ی نه توانی تهواو بکات و وهزیری په روره ده وهك وهزاره تیکی کاریگه ر و گرنگی بو پرنه کرایه وه. هه رله سه ره تاوه دیاربوو که ئەم حکومت و سه رۆکه که شی ناتوانن ۴ سالی ناشتی و ئارامی و ئاوه دانی بو عیراق بگیرنه وه، نا له بهرئه وه ی ئەم پیاوه بیوتوانا و بی بهرنامه و گهنده ل و بی نه زوموونی سیاسی و ئیداری و ئەمنی و داراییه، به لکو به هو ی مملانی توند و ناره واکانی سه رانی حیزبه سیاسییه شیعیه مه زه به کانی هاومه زه به بی خو یه وه و به تایبه تیش سائرون و فه تح که خو یان به کوتله ی گه وه ی په رله مانى ده زانی و هه ریه که شیان هه ولیده دا که سه رۆک وهزیران له لای خو ی بی ت، کاتیکیش نه گه یشتنه نه نجام و به ناچاری ئەم پیاوه میانپه وه و خه مخۆرو پاک په ریزه یان وهك کانیدی هه ردوولا و ته وافوق هیئایه پی شه وه و کردیانه نوینه ری خو یان و رازیبوون به پیدانی پۆستی سه رۆک وهزیرانی پی ی، به لام هه ر له و کاته وه که وتنه تهون و داو نانه وه بو ی و ریگه یان نه دا که به ئاره زوو ویست و له سه ر بهرنامه و پلانیکی بیلایه ن نماینده و وهزاره ت و وهزیره کان دیاریبکات له سه ر بنه ما ی لیها توی و لیوه شاهوی و نه زموون و ئەمانه ت و دلسۆزی و ئەکادیمی بوون و پسپۆری و شاره زایی که سه کان، دوور له پشکپشکینه ی حیزبایه تی و نه ته وایه تی و ئاینی و مه زه به ی و ناوچه گه ری. به لام ئەوان له یه ک کاتدا هه م متمانه یان پیداو هه میش خه نجه ری ژه هراویان له پشتی ده دا و ریگری و کۆسپی ناره وایان له پیشدا دروست ده کرد، نه وه بوو دواى نزیکه ی ۵-۶ مانگ ئەوکات توانیان وهزیره کانیان دیاریبکه ن، به م شیوه یه ئەم حکومته هه ر له سه ره تاوه به نه به کامی له دا یکبوو به عه مه لیاتیکی قه یسه ری له سه ر ده سستی چه ند به ناو دکتۆریکی نه زان و نه شاره زا و نه نجامیش حکومتیکی لاواز و بیده سه لات و که مئه ندامی لیپه یدا بوو.

• سه ره رای ئەو هه موو کۆسپ و ته گه ره و خو پیشان دانانه ی که له ماوه ی ئەم ساله دا پرو به پرو ی ئەم حکومته بو وه که زۆرینه ی وهزیره کانی له شیعیه مه زه به کان بوو، که چی

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

توانی به هیمنی و بیدهنگی گه لیک کاری باش بکات له پرووی ئیداری و سیاسی و ئابوریه وه و تارادهیهک ئه منیه تیشی هیمن کردبووه و نمونه یه کی جوان و سه رکه وتوویی کاری پیکه وهیشی له نیوان هه رسی سهرۆکایه تیه که ی دهوله تیشدا پیشاندا و هه مناههنگی و لیکتیگه یشتنی زۆر باشیان له نیواندا هه بوو، چه ندین گریبه ست و پیکه وتنی ئابوری له گه ل ولاته زله یزه کاندایا و ژۆکرد بۆ ئاوه دانکردنه وه و بوژاندنه وه ی عیراق. و په یوه نده کانی عیراق له گه ل ناوچه که و دونیای عه رهبی و ئیسلامی و زله یزه کانیشدا ئاسایی و گه رموگۆتر کرده وه. به لام ئه م سه رکرده به ناو خه مخۆر و دلسۆزانه ی عیراق که خویان و حیزبه کانیان به شیککی گه وره ی حکومه ته که ی بوون که چی به پۆژ له حکومه ت و شه ریک بوون له شه ویشدا نارهبایی و خه ریکی داو و ته ون هه لخصتن بوون بۆ حکومه ته که ی مه هدی. به راستی دوو پرووی و درۆزنی ئه و سه رکرده وایکرد که ئه م حکومه ته به م درده بجیت. و هه یچ ریزیکیان نه بۆ ده ستور و یاساکان دانه دنا، نه بۆ هاو لاتیان و سه ره وه ی عیراق داده ناو نه بۆ داموزه ده زگا شه رعیه کانیش. هه ربۆیه هه موان خه ریکی گه نده لی و مشه خۆری بوون له سه ر جه سته ی ئه م حکومه ته که له ماوه ی ۱۶ سالدا له کۆی داها تی ۸۵۰ ملیار دۆلار بپری ۴۵۰ ملیار دۆلار به هه ده رو به گه نده لی له کیس عیراق و هاو لاتیانی چون، به هه ق ئه م ده سته سیاسییه بۆگه ن و گه نده له ی عیراقی نوی به ده یان سال عیراقیان پاشه کشه پیکرد بۆ دواوه، چونکه له لایه ک بپروایان به سیسته می حوکمرانی عیلمانی و په رله مانی و دیموکراسی و ئازادیه کان نه بوه و له لایه کیش بۆ به رژه وه ندی و لا تانی ناوچه که و دونیاش کاریان ده کرد و هه یچ به لایانه وه به رژه وه ندی و سه ره وه ی و به هه یزی عیراقیان لا مه به ست نه بوه. هه ربۆیه له ماوه ی ۱۶ سالی رابوو ردوودا به ده یان و سه دان کیشه و گرفتگی گه وره و بچوک سه ریان هه لدا وه له ناو کۆمه لگای عیراقیدا هه ر له گه نده لی و مشه خۆری و بیکاری و هه لاوسان و نه خۆشی و دواکه وتن و نه خوینده واری و نه بوونی ئاسایش و خزمه تگوزاری و داته پینی ژیر خانی ئابوری و نه بوونی کارگه ی به ره مه یینی پیشه سازی و پاشه کشه ی بواره کانی کشتوکال و گه شتوگوزار و ته ندروستی و خویندن و په ره ده و ئاوه دانی و... هتد. هه ربۆیه گه نجان و لاوان و ته وای چین و تویرژه کان جامی توپه یی و نارهبایی و گیانی تۆله و پق و قینیان سه ریکرد و له ماوه ی دوومانگی تشرینی یه که م و دوومه ی ئه مسالدا که وتنه سه ر شه قام و ده ستیاندا یه توندوتیژی و داواکاری په وای خویان به رز کرده وه و داوای مافی خویانیان ده کرد و به داخیشه وه که له ئیستادا رپه وه ی ئه و خۆپیشاندانانه گۆراوه و داواکاریه کان له داواکاری نه مانی گه نده لی و بیکاری و بی خزمه تگوزاریه وه به رزبوته وه بۆ ده سته کارکیشانه وه ی حکومه ت و په رله مان و

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس
هه لېږاردنى پيشووه خته و هه مواركردنه وهى ده ستور و ياساى هه لېږاردنه كان و گوږپنى
كۆمسيونى هه لېږاردنه كان و چيكردى چاكسازى و ..هتد. كه هه موانيان داواكارى
سياسين نهك جه ماوه رى كه نه مهش به لگه ي بوونى ده ست و هيږى ده ركه ي ناوچه يى و
دونيا ييشه له م خو پيشان دانان هدا.

• نه وهى له ماوه ي نه م ۲ مانگه دا پروياندا له خو پيشان دان و نارهبازى كه راسته وخو
حكومهت و سه روكه كه يان تاوانبار ده كرد و به كه مته رخه م و بيتوانا ناويان ده برد، هيچ كام
له سه ركرده و حيزبه سياسيه بالاده سته كان و ته نانه ت مهرجه عيه تيش هه لويس تيكي
نه رينى و كرداره كيان نه بوو بو پاراستنى هه ييه ت و شكوى حكومهت و داموده زنگاكانى و
هه موان رولى ته ماشا كه ريان ده بينى و بيده نگان هه لېږارد بوو، كه هه موانيان له ترس و
توقينيكي گه ورده ده ژيان چونكه هه موانيان به شدارن له هيئانه كايه ي نه م دوخه ي ئيستا
نهك به ته نها حكومهت و عادل عبدالمهدي سه روكى.

• بويه نارهبازيه و كاريكي نالوژيكي و بيوژيدانيشه كه ته نها نه و پياوه به ليپرسراوى
هه موو كه مته رخه مى و گنده لى و هه له و شكسته كانى ۱۶ سالى رابووردوو بزانيه ت، و
ته نها داواى ليپرسينه وه و سزادانى نه م پياوه بكره ت كه ته نها وهك قوربانى وايه و جه لاده
راسته قينه كانى كابينه كانى پيشوو له مالكى و عه بادى و سه روكى حيزب و رهوت و
هاوپه يمانيتيه كانى ترى ليبيبه رى بكره ت.

• نه م پياوه ته نها هه له و كه موكورى نه وه بوو كه به دل سافى و دل سوزى و ده ستيپاكي و
نيه تپاكيه وه مامه له ي له گه ل هه مواندا ده كرد و متمانه ي پييان هه بوو، به لام نه وان
دوورپويى و خو پاريزى بنه ماي شيعه مه زهه بيان له گه ل پياده ده كرد، نه م پياوه ده يويست
سيسته مى حوكمرانى سه قه تى ۱۶ سالى رابووردوو راستبكات ه وه، ده يويست ته نها چهك
به ده ست سوپا و هيژه كانى ناوخوه بيت، ده يويست ميليشيا چه كداره كانى سه ر به ولاتانى
ده روه نه مين، ده يويست گنده لى بنه برېكات و چه ندين نه نجومه ن و ليژنه و نوسينگه ي
پشكنه ره گشته يه كان و ده سته ي نه زاهه و ديوانى چاوديرى دارايى دروست كرد و پشتى
ده گرتن بو ليپرسينه وه ي گنده لكاران، ده يويست ناشتى و ناوه دانى بو ولات بگيريه ت ه وه ،
گه ركه ي بوو بيكارى و هه ژارى و مشه خو رى و دواكه وتويى نه هيلىت، ده يويست
حكومه تيكي ياسايى و هاولاتى و داموده زگايى پيكه وه بنيت. به لام هه موانيان به پرويدا
راوه ستان و هه رجاره ي تومه تيكي نارهبازى بو دروسته كرد له وه ي كه جاريك سه ر
به ئيرانه و جاريك له گه ل نه مريكادا نه رمه و جاريكى تريش له گه ل عه ربه سونه
مه زه به كانى كه نداودا ريكه و جاريكيش پروى كردو ته چين و ده يانى تريش. كه

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
هه موانیان ته نها مه به ستیان شکستیه یه یانی ئەم حکومه ته بوو بو ئەوهی بهرنامه
چاکسازی و پاکسازی هه کانی سه رنه که ویت و ئەوانیش بهرده و امب له مه لکردن له ناوی لیل
و لیخنی گه نده لی و دادویشینی عیراق بو بهرزه وهندی حیزب و سه رکرده و بنه ماله و
ولاتیان دراوسییدا.

• بههق دهستله کارکیشانه وهی ئەم پیاوه و له م دوخه دا عیراق بهر نه ناراسته یه کی
نادیار و ناینده یه کی تاریک و توتر ده بات و جاریکی تریش عیراق پیاویکی وه ک ئەم
مه هدی مونته زه ره ی شیعه کانی بو په یدا نایبته وه که توانی دلئ هه موان بشکی نییت له پیناو
بهرزه وهندی عیراقدا و دوور نیه عیراق به ره و قوناغیکی خویناوی و شه ری ناوخو هه نگاو
بنییت، هه ره ک چوون عیراق به له کیسدانی عبدالکریم قاسم پیی نایه قوناغیکی خویناوی و
هارینی شه ریکه کان له ده سه لاتدا له ناوخویاندا. ئیدی ئەمه عیراقه غه ریب و عه جیه که یه که
هه میشه و به دریزایی ۵هزار ساله ی میژووی خووی له ده وامه یه کی هارینی یه کتر و خوین
و فرمیسک و کاولکاری و جهنگ و شه ری ناوخویدا ده ژی. ئەوهی نامویه که نایبته هه یچ
ده یه سالیک به ئارامی و پیشکه وتن و خوشگوزهرانی بژییت.

• ئەم مه هدی وه خوی نویسیوه تی له نامه ی دهستله کارکیشانه وه که یدا له ۲۹/۱۱/۲۰۱۹
که هه یچ ده سه لاتییکی ره های نه بوه و چیدیش ناتوانییت له گه ل کومه لیک گه نده ل و دزی مالی
گشتیدا کاربکات له پیناو بهرزه وهندی عیراق و عیراقیه کاند دهستله کارده کیشیتته وه. چونکه
دژه کانی سیسته مه یکی هوکمرانی وا بوگه ن و پیسیان پیکه وه ناوه گه ر موسا به گوچانه
ئه فوسوناویه که شیه وه بیته وه ناتوانییت چاکی بکاته وه چ جای مه هدی کی بیده سه لات وه ک
عادلکه ی عیراق به راستی ئەو نایه ته ی که هیناویه تیه وه ژور جوان ده ربی خواست و ناخیتی که
له ماوه ی ئەم ساله دا به ده ست ئەم هه موو فشار و گه نده لی و ناحه زانه وه خواردویه تی وه کو
قوربانیه ک دیته پیش چاو نه ک وه ک جه لادیک و بکوژی خویشاندهران. که ده لییت ((یا ابت افعل ما
تؤمر ستجدنی ان شاء الله من الصابرين)).

• دلنیام عیراق به بی ئەم مه هدی هه ر ده روات بهرپوه به لام وه کو ئەم عادل به خویه وه
نابینیته وه به گشتی بو عیراقیه کان و به تاییه تیش بو کورد و هه ریمی کوردستان چونکه
دوستییکی دل سوژ و سه ر راست و به وه فای له ده ستدا. و ده بییت له مه ودوا فاتیه یه کی قول بو
عیراقیکی یه ک ویه کگرتووی به هیژ دابدرییت، چونکه هه ر له ئیستاوه به ره و له ناوچوون و پوکانه وه
و دارمین و مردنیکی له سه رخو و هیواش هه نگاو ده نییت.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد و خه ندان وشه ن پریس و ژیان و هاوالاتی pukmedia له
ریکه وتی ۱۶/۱۲/۲۰۱۹ دا و پروژنامه ی زاری کرمانجی ۶۱۹ له ۲/۱۲/۲۰۱۹ بلاوکراوه ته وه.

وه رزه گانی

به هار و پایزی عه ربه ی کۆتاییه گانیان هه رزستانه ؟*

• ئاشکرایه که قوناعی یه که می به هاری عه ربه ی له سالی ۲۰۱۱ وه دهستیپیکرد به سه ره لسانی ناره زایی و خویشاندانه جه ماوه ریه گانی گهلانی عه ربه ی له وه رزی به هاری نه و ساله دا و یه که م ولاتیش له تونسسی سه وزه وه جه ماوه راپه ری و رق و قینی نیو سه ده ی له به رامبه ر ده سه لاتنه تاکره و و چه وسینه ر و پاوانخواز و قورخکار و گنده له که یدا پرشت و توانی له ماوه یه کی که مدا ده سه لاتنه له رزوک و ترساوه که ی زهین العابدین بن عه لی بروخینیت و ولات به ده ری بکات، ئیدی وه کو پولی یاری دو مینه هه ریه که له پرژیمه خو سه پی نه گانی لیبیا و میسر و یه من و سوریا شی به دوا دا هات و هه موانیان به ره و زبلدانی میژوو تو ره لدران و له جیگه یاندا هه ریه که یان به پیی سروشتی کۆمه لگا گانیان سیسته میکی حوکمرانی نو ییان سه پاند یان چه سپاند، که به داخه وه له زوریکیاندا هیشتاش کۆتایی به شه ری ناوخوی نه هاتوه و نه و ولات و کۆمه لگایه نه هیشتا به ده ست مملانی ناره وا ئینی و مه زه بی و ئیننیه کانه وه ده نالینن و هینده ی تر به ره و دوا که وتن و هه ژاری و کاو لکاری زیاتر رویشتون وه ک له لیبیا و سوریا و یه مه ندا پرو ده دن و هه رچی میسریشه به شیوه یه کی به ناو دیموکراسیانه عه سه که ره کان خو یان سه پانده وه و جاریکی تریش له سه ره هه مان ریتمی شو رشی ۱۹۵۲ ده سه لاتیان گرته وه ده ست و نه وه ی که تنه ا ما یه ی خو شحالی جه ماوه ر و بزوتنه وه دیموکراسیه کانه نه وه یه که له تونسا چه سپیوه و تاراده یه کی باش پیشکه وتن و نارامی و گه شه کردن و بوژاندنه وه و گوړانکاری به خو وه بینیه وه. نه وه ی جیگه ی سه رنجه به شیوه یه کی گشتی نه و به هاری عه ربه یه کی که گهلانی ناوچه که ده یخواست نه هاته دی و به ری نه گرت و به ته وا وه تی سه وز نه بوو و هه ر زووش به ره و وشکبون و پوکانه وه و پایزیوون چوو. هه موو گهلانی ناوچه که و دونیا شی بیئومید کرد له چیکردنی گوړانکاری گه وره و فراوان له سه ر زه مینه ی واقع و له هه لسه وکوت و گو تار و کرداری تاک و کۆمه لگا و ده سه لاتداره گانی ناوچه که و نه و ولاتانه دا.

• له ئیستاشدا و وه ک قوناعی دو وه می نه و پرۆسه ناره زایی و ته قینه وه ی رق و قینه ی جه ماوه ری ناوچه که و چه ند ولاتیکی تر، خویشاندان و ناره زایی جه ماوه ر سه ریان هه لدا وه ته وه له هه ریه که له ولاتانی سو دان و عیراق و لوبنان و ئیران و جه زائیر. که له قوناعی یه که مدا نه م ولاتانه پاریزراوبون و له دووره وه ته ماشاکه ری نه و دیمه نه خویناوی

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

و كارەساتبارانەى ئەو ولاتانە بوون و دەسەلاتدارەكانىشىيان وەكو ئەوھى كە ئەمان زۇر لەوان باشتربن ھىچ ھەولئىكى چاكسازى و گۆپرانكارىيان لە سلوك و مامەلە و بەرنامە و تىپروانىنى خۇياندا نەكرد و نەكەوتنە خۇ بۇ نەھىشتنى گەندەلى و بىكارى و نەبونى خزمەتگوزارىەكان و ھەژارى لەكۆمەلگاكانىياندا و ھەرىەكەيان سەرقالى خۇ دەولەمەندكردن و خۇسەپاندنى زياتر و دزىنى سەرودت و سامانى ولات بوون وەك ئەوانەى پىش خۇيان.ھەرىبۇيەش ھەرزوو جەماوھرى سودان راپەرىن و توانىيان ھوكمپرانى ۳۰سالەى عومەر بەشىر پىروخىنن و لە بەندىخانە توندى بكن و دژى ھوكمى عەسكەرتارىەتیش بوەستنەوہ و لەئىستادا تارادەيەك ئامانجەكانىيان پىكاوہ،ھەرچى لەجەزائىرىش ھەيە توانىيان سەرۆكە نەخۇش و پەكەوتوہكەى بوتەفلىقە ناچارى وازھىيان بكن لەدەسەلات و لە ئىستادا سەرگەرمى ھەلبىژاردنى سەرۆكىكى نوين. ھەرچى لوبنانى بوكى ولاتانى عەرەبى و پۇژھەلاتى ناوہراستىشە بەھوى بىكارى و جەنگى بەردەوام و گەندەلى و دەستوئىوہردانى دەرەكى و سىستىمى ھوكمپرانى پشكىپشكىنەى مەزھەبى و ئاينىوہ بەرەو دارمان چوہ و بەناچارى جەماوہر پۇژانە سەر شەقامەكان و داواى گۆپرانكارى پرىشەيى و خۇشگوزەرانى دەكەن و تائىستاش بەردەوامە. ھەرچى لە عىراق و ئىرانىشە بەھەمان ھۆكارى گەندەلى و مەملانىيى حىزبى و مەزھەبى و ئاينى و نەتەوہيى و بىكارى و ھەژارىەوہ گەلان لە خۇپىشاندانى بەردەوامدان.

• بەم شىوہيە ناوچەى پۇژھەلاتى ناوہراست دەيە سالىكە گىردودە بوہ بەدەست ناانارامى سىياسى و ئابورى و ئەمنى و كۆمەلەيەتيەوہ ،ھەموانىشىيان بەھوى تاكرەوى و خۇسەپىنى و قۇرخكارى و مەملانى ناپرەواكانى حىزب و سەركردە و ولاتانى ناوچەكە و زلەيزەكانەوہيە،كە بۇ بەرژھەندى تەسكى حىزبى و ئاينى و نەتەوہيى و مەزھەبى خۇيان ولات و كۆمەلگاكانىيان گىرودەى نەھامەتيەكى نەپراوہ كردوہ.ھەرىبۇيەش ناوچەكە و تەننەت دونىاش بەرەو ئايندەيەكى ناپروون و ناپۇشن ھەنگاو دەننن لەسايەى تىرور و تىرورىستان لەلايەك و بەھوى مەملانى ناپرەواكانى ولاتانى ناوچەكە لەنيو خۇيان و لەگەل زلەيزەكانىشدا لەلايەكى ترەوہ،ھەرىبۇيە ھىچ چاوەروانىەك بۇ ئايندەيەكى گەش و پۇشن بۇ ئەم ناوچەيە ناكىت سەرەپراى بوونى سەرودت و سامانى سىروشتى زۇر و زەوہند،چونكە عەقلىەت و بەرنامە و بىركردەنەوہى دەسەلاتداران نەگۆپراوہ و ناشگۆپرىن و تەنھا لە بەرژھەندى خۇيان و حىزب و بئەمالە و ئاين و نەتەوہ و مەزھەبەكانى خۇياندا كاردەكەن،نەك بۇ چەسپاندنى دىموكراسيەت و پرىزگرتن لە ئازادىەكان و مافى تەواوى نەتەوہ و ئاين و مەزھەبەكان و ھەمىشە لايەنگرى خۇسەپاندن و زولم و چەوساندنەوہن

تاگگه رای وەك فەلسەفەیهکی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس
نەك كاری پیکهوهیی و پێشکەوتن و داهینان و خوێشگوزەرائی، دەسەلاتدارانی ناوچەکە
لەپینا و بەرژەوهەندیەکانی خۆیاندا ئیستا و ئایندە ی گەلانی ناوچەکە و ولاتەکانی خۆیان
کردۆتە قوربانی و بەتەنگ گیان و خوین و فرمیسکی هاوڵاتیەکانی خوێشیاوە نین.

● جیگە ی سەرنجە کە لەهەردوو قوئاعی راپەرینی گەلانی ناوچەکەدا تەنها لەو
ولاتانەدا سەریان هەلداوە کە سیستەمی حوکمرانیەکانیان کۆمارین و بەناو عیلمانی یان
ئاینین یان مەزەهەیین یان نەتەوهیی تەسکەن، نەك لەو ولاتانە ی کە سیستەمی پاشایەتی
تیایاندا بالادەستە، بۆیە دەکرێت بپرسین ئایا سیستەمی حوکمرانی پاشایەتی باشتەر لە
کۆماری؟ ئایا سیستەمی پاشایەتی دادگەرترن وەك لە کۆماریەکان؟ یان ئەوانیش بەهەمان
شیوهی کۆماریەکانن بەلام گەلانی ئەو ولاتانە هیشتا لەبەر زۆر هوکاری ئاینی و پیروزی
بەنەمالە فەرمانرەواکانیان بویری خوێشاندان و ناپەرەزایەتیان نیە، یاخود بینیان کە
ئەنجامی بەهار و پایزی ولاتان و گەلانی ناوچەکە تەنها نابوتی و پرەش و تاریکتر بون نەك
رۆشن بۆیە بەقەدەری خۆیان رازین و بێدەنگی و ملکەچیان هەلبژاردووە.

● بۆیە بەهەق نە خوێشاندانەکانی جەماوەری ولاتانی ناوچەکە ئامانجەکانیان وەدیھینا و
نەگۆرانکاری و چاکسازیەکانیش لەسەردەستی دەسەلاتدارانی نویدا هاتنە دی، بەلکو دۆخەکان
هەرۆکو پێشتر ماونەووە و هیچ پێشکەوتنیکیان بەخۆوە نەبینی و ئەوهی کە هەشیانبوو
لەدەستیاندا. بۆیە دەبێت ئەو راستیە لەبەر نەکەین کە پرۆسە ی گۆرانکاری سەخت و دژوار و
پیاوی خۆی گەرەکە و زەمان و زەمینە ی گونجاویشی پێویستە بۆ چیکردن و زۆر ساناو ئاسان
نایەتە بوون، هەربۆیە گۆرانکاری و چاکسازی لەلایە کە بەنیەتی راستگۆ و لەلایەکی تریشەووە بە
ھیمنی و پشوووریژی و بەکار و بەرنامە و پلانی زانستی و واقعی دەبێت کە بگونجێت لەگەڵ
دۆخی سیاسی و ئابوری و ئەمنی و کۆمەلایەتی کۆمەلگاکاندا نەك لەدەرۆهی سنورەکانەووە
بەسەپینرێت بەمەرامی جیاواز کە لەبەرژەوهەندی گەلان و کۆمەلگاکانی ناوچەکە خۆیاندا
نەبێت. هەربۆیە نەبەهاری عەرەبی و نە پایزەکەشیان سەری نەگرت و بەرھەمی خوازاویان
لینەکەوتەووە، و تەنها وەك داریکی زری بیبەر مانەووە، بەلکو بەهار و پایزی عەرەبی بوونە وەرزی
زستانیکی شەختە و بەستەلەك و چەق بەستوی رێبەندانی نەفرەتی کە بە کۆتاییەکی تاریک و
تون و کارەساتبار بۆ گەلانی ناوچەکە و ولاتەکانیان کۆتاییان هات و کۆتایشیان دیت.

* ئەم بابەتە لە سایتەکانی وتاری کورد وئاوینە و شەن پریس و ستانداردکورد لە پیکهوتی
۱۵/۱۰/۲۰۱۹ و پوژنامە ی کوردستانی نوی ۸۰۳۳ لە ۱۰/۱۲/۲۰۱۹ دلاوکراوەتەووە.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس
بەلگە نامە يەككى مېژوۋىي مەترسىدار دژى مەسەلەي كورد لە سوريا و توركييا و عىراقدا..
رېكە و تىنامەي ((نەدەنە)) ي سالى ۱۹۹۸ و
هەلۋىستى توركييا و سوريا لە بەرامبەر كورد و پەكەكەدا*

• بېشەكەككى مېژوۋىي:

ديارىكردنى سنورى نيوان توركييا و سوريا لە ميانەي ئەو ھۆكارانەي كە جەنگى جىھانى يەكەم دروستىكردن پېۋىستى بە رېكە و تىنىكى توركى - فەپەنسى دەكرد بە ھۆي ئەوھى فەپەنسا ولاتى ئىنتىداب بوو بەسەر سوريادا لەو كاتەدا.. بوھ ھۆي لە دەستدانى لەسەر خۆي خاكى پىشتىنەي باكورى سوريا لە و كاتەوھە تا سالى ۱۹۳۹.
دواي ئەو رېكە و تىنەھە تا سالى نەو دەھەكان پەيوەندىەكانى توركييا و سوريا قۇناغىكى لە ناجىگىرى و ناكوكى بەخۆوھ بىنى كە كىشەكانى سنور، ئا، كورد، ئايندەي عىراق، پەيوەندىەكان لەگەل ئەمريكادا، ئىسپرائىل و سىياسەتى ناوچەي دەگرتەوھ.
لە دەھەي ھەشتاكاندا، ھۆكارى سەرەكى بۇ ناكوكىەكانى نيوان توركييا و سوريا برىتېبىوون لە پىشتىوانى بەردەوامى سوريا بۇ پارتى كرىكارانى كوردستان ((پەكەكە)) كە دژى پڙىمى توركييا لە مەملانىدا بوو لە سالى ۱۹۸۴. بە شىۋەيەك كە سەرۆكى پەكەكە عبدالله ئۆجەلان لە پايتەختى سوريا - دىمەشق - نىشتە جىبۇو، رېگەي پىدرا بوو كە سەربازگەي مەشق بۇ گەريلاي پارتەكەي لە خاكى سوريادا دابمەزىنىت.
لە سەرەتاي سالى ۱۹۹۶ و لە سەردەمى سەرۆكى توركييا سلىمان دىمىرېل و سەرۆك وەزىران مەسعود يەلمازدا. توركييا ئاگادارى نامەيەكى نارد بۇ پڙىمى سوريا - سەردەمى حافظ ئەسەد - و ئاگادارىيان كوردەوھ كە پېۋىستە ھاوكارى راستە و خۆي پەكەكە رابگىرېت، بە پىچە وانەوھ ((توركييا بە ناچارى ئەوھى پېۋىست بىت دەيگىرېتە بەر بۇ پاراستنى ئاسايشى نەتەوھىي خۆي)).
لە مانگى ئۆكتۆبەرى سالى ۱۹۹۸، كىرقي ناكوكىەكانى سوريا - توركييا بەرزبۆوھ و توندتر بوو، بە شىۋەيەك توركييا ھىزەكانى لەسەر سنورى سوريا كۆكردەوھ ((۱۰ ھەزار سەرباز)) و ھەرەشەي بەزاندنى سنورى دەكرد بۇ ناو خاكى سوريا، ئەگەر سوريا ھەر بەردەوام بىت لەسەر پاپىشتى پەكەكە و دابىنكردنى پەناگەي سەلامەت بۇ سەركرەدى حىزبەكە - ئۆجەلان .

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس
 كۆمكارى عه ره بى و ميسر و ئيران كه وتنه نيوانيان بۆ راگرتنى نه و دۆخه ئالۆزه، و گه يشتن
 به چاره سه ريكى سياسى كه ببيتته هوى چاره سه رى كي شه كه ي نيوانيان، و له نه نجامى نه و
 ميانگيريه ناوچه ييه دا، ريكه وتنى ((نه ده نه)) واژو كرا كه به ريكه وتنى كى ئاسايشى
 ناو ده برى ت، كه له شارى نه ده نه له نيوان هه ردوو و لا تدا له ريكه وتى ۲۰/۱۰/۱۹۹۸ دا
 واژو كرا.

• ده قى ريكه وه تن نامه كه

• ريكه وتنه كه له م به ندانه بي كه اتوه :-

۱. له ئىستاوه ((مه به ست له كاتى واژو كردنى ريكه وتنه كه يه))، عه بدولا ئۆجه لان نا بى ت له
 سوريا بمى نى ته وه و به دن ئى با ييش ري گه ي پى نا درى ت بچى ته سوريا وه.
۲. ري گه نا درى ت به نه ندا مانى په كه كه له ده ره وه بچنه ناو خاكى سوريا وه.
۳. له ئىستاوه ((مه به ست له كاتى واژو كردنى ريكه وتنه كه يه))، سه ر با زگه كانى په كه كه له سه ر
 خاكى سوريا كار نا كات و به دن ئى با يى ري گه يان پى نا درى ت كه چالا كى بنو ينن.
۴. زۆرى ك له لايه نگرانى په كه كه گى ران و ره وان هى دا دگا كر ان، و لى ستى نا وه كانى ان
 ئا ما ده كرا، لايه نى سوريا نه و لى ستا نه ي را ده ستى تور كى ا ده كات، لايه نى سوريا جه ختى نه و خالا نه
 كر ده وه.

• سه ره راي نه و خالا نه ش، هه ردوو لا ريكه وتن له سه ر :-

۱. سوريا، له سه ر بنه ما ي ما مه له كردنى هاوشى وه، جه ختى كر ده وه، له سه ر نه وه ي ري گه به هى چ
 چالا كى كه نادات كه له خاكه كه يه وه نه نجا م برى ت به ئا مان جى زى ان گه يان دن به ئاسايش و جى گى رى
 تور كى ا، هه ره وه ها ري گه نادات به ها ور ده كردنى چه ك و پا ئى شتى ئۆجستى و دارا يى و با نگه شه كردن بۆ
 چالا كى كه كانى په كه كه له سه ر خاكه كه ي.
۲. سوريا، په كه كه ي خسته لى ستى ري كخرا وه تى رۆرى ستى كه نه وه، به هه مان شى وه چالا كى
 پا رته كه و ري كخرا وه كانى شى قه ده غه كرد له سه ر خاكه كه ي، هاوشان له گه ل ري كخرا وه
 تى رۆرى ستى كه كانى تر دا.
۳. سوريا، ري گه نادات به په كه كه به دا مه زان دنى چا درگه و دا مه زرا وه تى تر به مه به ستى مه شق و
 را هى نان و ما نه وه يان نا و دنى چالا كى با زرگانى له سه ر خاكه كه ي.
۴. سوريا، ري گه نادات به لايه نگرانى په كه كه به په رى نه وه بۆ ولا تى سى هه م له خاكى سوريا وه.
۵. سوريا، رى وشو ئى پى وى ست ده گرى ته به ر بۆ قه ده غه كردنى سه ر كر ده كانى په كه كه بۆ ها تنه
 ناو خاكى سوريا، و ئا كا دا رى هه موو خاله سنورى به كانى ده كا ته وه بۆ جى به جى كردنى نه و رى وشو ئى نا نه.

تاکه گه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• ههردوولا ریکه وتن له سهه دانانی میکانیزمی دیاریکراو بو جیبه جیکردنی نهو ریوشوینانه ی که دیاریکراون به شیوه یه کی کارا و ئاشکرا و پروون بهم شیوه یه ی لای خواره وه:

۱. به په له هیلکی گهرمی په یوه ندی ته له فونی راسته وخو داده مه زینریت له نیوان دهسه لاتی بالاکانی ناسایشی ههردوو ولاتدا.

۲. ههردوولا دوو نوینه ری ناسایش له نیرده دیپلوماتیه کانیا ن له نه نکه ره و دیمه شق داده مه زینن، و له لایه ن سه روکی نیرده ی دیپلوماتیه وه پیشکەش یان ده ناسرین به دهسه لاتی ههردوو ولات.

۳. له میانه ی پرۆسه ی به ره نگاری تیرۆردا، لایه نی تورکی پیشنیازی داوه ته لایه نی سوری که له ریکه یه وه ده توانریت چاودیرییه کی باشی ناسایش بکریت به شیوه یه کی کاریگه تر. و لایه نی سوریا ش به ئینیدا که پیشنیازه کی ده داته لایه نی په یوه ن دیدار بو په سه ن کردنی و له کورنتزین ماوه دا وه لایه نی ده داته وه.

۴. ههردوولا-تورکیا و سوریا- ریکه وتن، نه مه ش وه ستاوه ته سه ره زامه ندی لایه نی لوبنانی، ده رباره ی کیشه ی نه هیشتنی په که که ی تیرۆریست له ریکه ی ههرسی ولاته وه، چونکه هیشتا سوپای سوریا له لوباندا ماوه ته وه، چونکه په که که سه ریا زگه کانی له دهشتی بیقاعی لوباندا له ژیر دهسه لاتی سوپای سوریا دا دامه زرانده بو.

۵. لایه نی سوریا خو ی پابه ند ده کات به گرتنه به ری ریوشوینی پیویست بو جیبه جیکردنی نهو خالانه ی باسکران له ((کونوسی کوبونه وه که دا)) و وه دهسته ی نانی نه نجامی و یستراو.

• پاشکوکانی ریکه وتن نامه که :

• پاشکوی ژماره ((۱)):-

هه موو نهو به ندانه ی له ریکه وتنه واژوکراوه که دا هاتوه له نیوان ههردوو ولاتدا بریتیه له پاشکوی ژماره ((۱)) و پیویسته جیبه جیکریت.

• پاشکوی ژماره ((۲)):-

تورکیا داوا ده کات، له سوریا که داواکاری پاشکوی ژماره ((۲)) جیبه جیکات که بریتیه له :

۱. سوریا به فه رمی رازیبیت به پابه ند بونه کانی و دهسته لگرتن له هه ئویسته کانی رابووردووی په یوه ن دیدار به هاوکاری په که که، و پیویسته نه م پابه ند بونانه به ئیننامه یه کی فه رمی له خو بگریت به یارمه تینه دانی تیرۆریستان، یان پیدانی مو لگه و هاوکاری و دارایی، پیویسته سوریا دادگای هه موو تاوانبارانی په که که بکات و رادهستی تورکیایان بکاته وه، له ناویشیاندا سه روکی پارتیه که عبداولا ئوجه لان و یاریده ده ره کانی.

تاڭگه رايى وهك فه نسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

۲. له وچوارچيويه دا پيويسته سوريا :-
 - ريگه به چادرگه كانى مه شقى تيروريستان نه دات كه كارېكه نه سهر خاكه كه ي.
 - يارمه تى په كه كه نه دات به چهك و كه ره سه ي لوجستى.
 - پيناسى ساخته نه داته لايه نگرانى په كه كه.
 - ريگه بگريت له چونه ناوه وهى تيروريستان بو ناو خاكى توركييا به شيويه يه كى ره سمى.
 - مؤلث نه دات به كارى بانگه شه ي راگه ياندىن بو ريگه خراوى تيروريستى په كه كه.
 - ريگه نه دات به نه دنامانى په كه كه به دامه زراندىن و كارپيكردىن باره گا نه سهر خاكه كه ي.
 - ريگه خوشنه كات و كارناسانى نه كات، بو گواستنه وهى تيروريستان له ولاتى سيپه مه وه ((نه وروپا و يونان و قوبروسى باشوور و ئيران و ليبيا و نهرمينيا)) بو باكورى عيراق و توركييا.
۳. هاو كارپيكردىن له سهر جهم نه و چالاكيانه دا كه مه به ست لپى نه هيشتنى تيروره.
۴. دهسته نگرتن له هاندانى ولاتانى تر له كومكارى عه ره بيدا دژى توركييا.
۵. له بهر روښنايى نه و خالانه ي سهر وهه دا، نه گهر سوريا نه و كارانه به خپرايى رانه گريت. له گه ل هه موو پاشكوكانيشدا، نه وا توركييا مافى خوى له به رگريكردىن له خوى پياده ده كات، له سايه ي هه موو دوخيكددا بو داواكردىن به قه ره بوو كردنه وهى دادپه روه رانه له پاى نه و زيانه گيانى و موټك و مالانه دا كه به ريده كه ويټ.

• پاشكووى ژماره ((۳)) :-

له ئيستاوه ((كاتى واژوكردىن ريگه و تنه كه))، هه ردوولا واداده ئين كه كيشه سنوريه كانيان كوټاييان پيها توه، و هيچ لايه كيان مافى داواكردىن يان مافى شايسته ي له زهوى به رامبه ردا نيه. (لپره دا مه به ست له ليواي نه سكه نده رونه يه - كه توركييا خستويه تبه سهر خاكى خوى له ده يه ي سيه كانى سه ده ي بيسته وه).

• پاشكووى ژماره ((۴)) :-

سوريا تيده كات هه ركات سهر كه وتوو نه بوو له جييه جيكردىن نه رك و ريوشوينه ناسايشيه كاندا، كه له م ريگه و تنه دا هاتوه، نه وا نه و مافه ده دات به توركييا كه هه موو ريوشوينيكي ناسايشى پيويست بگريته بهر له ناو خاكى سوريا دا هه تا قولايى ((۵)) كم.

• تيپينييه كان له سهر نه م ريگه و تنه :

۱. نه م ريگه و تنه به ته واوى به ند و پاشكوكانيه وه به قازانچ و سوودى توركييا ته واو ده بيت نه ك سوريا.
۲. زالبوونى لايه نى توركييا به روښنى دياره له سه پاندىن مه رج و داواكاريه كانيدا.

- تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
۳. تورکیا بۆی هه یه داوای قهره بووی مادی بکات بهرامبهر زیانه گیانی و مولک و مالیه کان که بهری ده که ویت.
 ۴. تورکیا بۆی هه یه هیژ به کار بهینیت و سنور ببه زینیت به قولایی ((۵هک)) بۆ ناو خاکی سوریا به ناوی راوه دوونانی تیروریستانه وه ((په که که)). که له ئیستاشدا بۆ دژایه تی په یه ده و په په که ئەم ریکه و تننامه یه ده کاته به لگه به ده ستیه وه بۆ چوونه ناو خاکی سوریا وه.
 ۵. تورکیا هه ژمونی خۆی سه پاندوه به سه ر سواریدا بۆئه وهی له ناو کۆمکاری عه ره بيشدا هانی ولاتانی تری عه ره بی نه دات بۆ دژایه تیکردنی تورکیا.
 ۶. تورکیا له و قوناغه دا هه ریه که له ولاتانی ((ئه وروپا و یۆنان و قوبروسی باشوور و ئیران و ئه رمینیای)) به دۆستی په که که زانیوه و به ناحهزی خۆی. چونکه زانیویه تی که هاوکاری په که که ده که ن.
 ۷. سوریا ته نها له پاشکۆی ژماره ((۳)) دا، دلێ خوشه به وهی که هه یچ لایه ک چیدی داوای خاکی نه ویترا ناکات و کیشه سنوریه کانیا ن کۆتایی پیه اتوه. به لام تورکیا تانیستاش لیوای نه سه که نده رونه ی نه که راندۆتوه بۆ سوریا. که هه میشه به به شیخ له خاکی سواری دا ناوه.
 ۸. سوریا به ئاسانی که وته ژیر هه ره شه و مه ترسی په لاماردانی تورکیا و هه ربۆیه زوو به زوو به مه رجه کانی تورکیا رازی بوو بۆ گفتوگو کردن و واژوکردنی ئەم ریکه و تننامه یه و دوای ۱۴ سال له هاوپه یمانی و پشتگه رکردنی په که که و ئۆجه لان یه که سه ر هه موانی له سه ر سینیه کی زیڕین پيشکه ش به تورکیا کرد و کردینه قوربانی سوریا و ده سه لاته که ی.
 ۹. ئەم ریکه و تننه ئەوه ده رده خات که هه میشه تورکیا دوژمنی سه ره سه ختی مه سه له ی کورد بوه له سالی ۱۹۲۳ وه تا کو ئیستاش که دژایه تی توندی مه سه له ی کورد ده کات له باکور و پۆژئاوا و باشوور و پۆژه لاتیش. به هه مان شیوه ش ده سه لاتاره کان له سوریا و عیراق و ئیرانیش هه مئا هه نگ و هاوکاری یه کتر و تورکیاش ده که ن له و مه سه له یه دا و دژی هه ر هه ول و ده سه لاتیکێ کوردن له هه ر پارچه یه کی کوردستانی گه وره دا.
 ۱۰. که واته راوه دوونان و ده رکردن و وه ده رنانی ئۆجه لان له سواریا به فیتی تورکیا و به ره زامه ندی سوریا و نه سه دی باوک بوه و هه ر دوای ۱ سال له و ریکه و تننه شوومه و له ریکه وتی ۱۹۹۹/۲/۱۴ دا ئۆجه لان له ئۆپه راسیۆنیکێ ده زگا جاسوسییه کانی سوریا و تورکیا و یۆنان و روسیا و ئه مریکا و ئیسپرائیل و ئه وانی تریشدا له کینیا ده ستگه رکراو و تانیستا که ۲۰ سالی ریکه له زیندانی ئیمپرایدایه.

تاگه رای وک فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• که واته کورده دوست و دوژمنی خوت بناسه و برّوا به هیچ ولات و دهسه لاتداریکی ناوچه که و ته نانهت دونیاش مه که و هموانیان له پیناو بهرژه وه ندیه کانی خویاندا کورد ده که نه قوریانی وله ته نگانه کاندای بی پشت و په نا به جیی دهیلن ، نه نهسه دی باوک و نه نهسه دی کوریش له نیستادا و له و په ری لاوازیدا دوستی کورد نه بوون و ناشین و نه وهی که کردوشیانه له یارمه تی هیز و حیزب و سهرکرده کورده کانی باشووردا ته نها بو دژایه تی پژی می به عسی عیراقی بوه و بو لاوازکردن و رووخاندنی نه و بوه نه که له بهر دوستایه تی و خوشه ویستی کورد له باشوور. بویه هه ق وایه چون دوژمنانی کورد یه که و یه کگرتوون بو دژایه تی کورد و مهسه له رهواکه ی پیویسته کوردیش له ناوخوی خویدا ناوها یه که و یه کگرتوو بییت دژی نه وان و بهرژه وه ندیه کانیان و په ند وهریگریت له میژووی رهش و تاوانکاری ۱۰۰ساله ی نه وان دژ به کورد و کوردستان.

• سهرچاوه:

=====

۱ . <https://ar.wikipedia.org/wiki>

* نه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد و شهن پریس وهاولاتی و ستاندارد کورد له پیکه وتی ۱۲/۱۹/۲۰۱۹ و پوژنامه ی زاری کرمانجی ۶۲۳ له ۶/۱/۲۰۲۰ د لاوکراوه ته وه.

له سالی ۱۹۲۰

دونیا یه کی شه ژاو ، ناوچه یه کی نا ئارام ، کوردستانیکی ناتبا !*

• به داخ و که سه ریکی زوره وه ، هه موو ساله کانی میژوومان هر به تاریکی و پهرشی و بیخیری و بی خوشگوزهرانی به ریده کهین و وامان لیها توه که هیچ کات خوازیری دووباره بونه وه ساله کانی ته مهن و ژیان و گوزهرانمان ناکهین و نالین ((سال به سال خوزگه مان به پار))، چونکه یه که له یه کتری تاریک و تونتر و پر ئاژاوه و کاره سات و مهرگه ساتی جه رگه پ بۆ کورد و گهلانی ناوچه که و دونیاش. هه ربویه ش سالی ۲۰۱۹ به هه مان دهردی سالانی پیشووتره و هیچ خوشی و خیروبیر و دهسکه وتیکی گه وره ی تیادا وه دینه ها توه نه بۆ کورد نه بۆ گهلانی ناوچه که و نه بۆ دونیاش.

• نه وه تا له سه ر ئاستی کوردستان به هه ر چوار پارچه که یه وه ، به به رده و امی له م ساله دا له باکور گرتن و کوشتن و پاوه دونان و ته نگپییه لچینی کورد و سه رکرده و نه ندام په رله مان و سه روک شاره وانیه کانی هه ده په پیاده کراوه له لایه ن پژی می تورکیا و نه ردوگانی تاکرهو و بی مؤراله وه. له کوردستانی پوژئاواشدا به هه مان شیوه له سه ر دهستی سوپای نه ردوگان و چه ته تیروریسته کانی په لامار و هیرش و جینۆساید و ناواره بوونی سه دان هه زار له کوردان نه نجام دراو کوردان و خاکی کوردان پروبه پرووی مهرگ و کاره سات بونه وه. له سه ر ئاستی کوردستانی پوژه لاتی ش، بۆ دووه هه مین جار کوردستان و کورده کان له نه نجامی خو پیشان دانی نا ره زایی له ده سه لات و گرانی ژیان و گوزهرانیان وه کو هاو لاتیانی تری ناوچه کانی ئیران پروبه پرووی مهرگه سات بونه وه، به لام زور به توندتر و نامرؤقانه ییانه تر پروبه پروویان بونه وه و چه ندین لای کوردیان قه تلوعام کرد و له کونجی به ندیخانه کانیان توندکردن و چه ندین کو لبه ر و چالا کوانی کوردیان له قه نارهداوه و به فی شه کی نامهردی شه هیدیان کردوون. له کوردستانی باشووریشدا، وه کو سالانی پیشووتر نا ئارامی سیاسی و ئابوری و نه منی بونیان هه بوه و کوردستانیکی ناتبا له نیوان سه رکرده و حیزبه سیاسی هه کان و حکومه تیکی ناکامل به رقه رابوه و خوشی و خوشگوزهرانی نه بوه و ئاوه دانی و پوژه خزمه تگوزاریه کان پاوه ستاون و هه ره شه ی داعش و تیروریستانیش چه ندین پو له ی گه له که مانیان شه هیدکرده وه و مووچه و بودجه ی فه رمانبه رانی ش هه ر به پاشه که وتی ماوه ته وه و هیشتاش قه رزیکی زورمان له سه ر که له که بوه. و له گه ل عیراقیشدا ئاسوکان زور پروون نین.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

بهم شيويه له سالى ۲۰۱۹د كوردستانىكى ناتىبا و ههژار و دوور له ناوهدانى و خوشگوزهرانىمان به پىكرد.

• له سهر ئاستى ناوچه كه، وهك ناوچه ي پوژه لاتی ناوهراست، وهك هه ميشه كوانووى مملانى و شهر و جهنگ و هه پشه و مهترسيه كان بو، ئه وه تا له هه ريه كه له ئيران و توركيya و عىراق و سوريا و ليبيا و يه مهن و سعوديه و قهتەر و لوبنان و ليبيا و تونس و جهزائير و سودان و فه لستين و ... هتد. هه موانىان گىرودى خو پيشانندان و نارەزايى جه ماوهرى تورپ و زوير بونه ته وه له به رامبەر دسه لاتة گه ندهل و خو پىرپزه كانيان و له هه ندى كاندا جه ماوهر سهر كه وتوو بو وهك سودان و جهزائير و تونس و له هه ندى كى تريشدا هيشتا دسه لاتة خو سه پين و گه نده له كان به رگرى ده كهن له مانه وه و دسه لاتيان وهك له عىراق و ئيران و توركيya و سوريا و يه مهن و ئه وانى تردا. هه رچه نده ئه و خو پيشاندا نه جه ماوهر يانه بونه ته خالى يه كلا كه ره وه و ته نانته بريار دهر يش له سهر ئاينده ي دسه لات و ميژووى ئه و كو مه لگيان هدا و هوشيارى سياسيان گه ليك به رزبو ته وه و بونه ته جيگه و سهر چاوه ي فشار بو دسه لاتة كان و توانيو يانه گوپانكارى له حكومه ته كاندا بكه ن وهك لوبنان و عىراق، به لام هيشتاش مملانى كان توندن و به رده و اميان هه يه. و نازانيرت ئاينده چى هه شاردا وه بو ئه م ناوچه يه.

بهم شيويه له سالى ۲۰۱۹د ناوچه ي پوژه لاتی ناوهراستيش ته واو ناارامى سياسى و ئابورى و ئه منى ته نيويه تيه وه و هيج دسه كه وت و پيشكه وتن و خوشگوزهرانىه كى لي نه كه وتو ته وه.

• له سهر ئاستى دونياشدا، به هه مان شيوه دونيا يه كى پر مملانى سياسى و ئابورى و بازرگانى و ئه منى بو، ئه وه تا ئه وروپيه كان ناتىبا و ليكترازو و پراوه ستانى گه شه ي ئابورى و جيا بونه وه ي به ريتان ياشى به خو وه بينيوه و له گه ل توركيادا نيوانيان سارده له سهر كيشه ي قوبروس و يونان و چه كوچو لكرينى روسيا و ئاواره كان و .. هتد. ئه مريكا بوخوى توشى گىژا ويكى سياسى بو ته وه به هو ي كردار و گوتاره كانى سهر و ك ترامپه وه له به رامبەر دؤست و نه ياره كانى ئه مريكا دا له دونيادا و له هه لويستى كى كه م ويندا له ميژووى حوكمرانى ئه مريكا دا كارگه يشتو ته ئه وه ي كه متمانە ي ليوه ر بگيرينه وه له به ر خراپى به كار هينانى دسه لاتة كان و به رزه وه ندر خوازى كه سى و بنه ماله يى و كو مپانيا كانى. كيشوهرى ئه فرىقىا و ئه مريكا لاتينيش به دهر نه بوون له ناژا وه و مملانى بازرگانى و ئه منيه كان و بلا بو نوه وه ي نه خو شيه په تاييه كان و كاره ساته سروس تيه كان، ئاسياش به بوونى كور ياي باكورى هه پشه بو سهر ئه منيه تى كور ياي باشور و يابان هه رگيز ئارامى

تاگه رای وەك فەلسەفەیهکی سیاسی..... ئەوزادی موهه ندیس

بهخۆوه نابینیت و چینی زلهیزیش کیشهی سیاسی و ئابوری و بازرگانی و جه ماوه ری کهمی نه بوه له ناوخۆی خۆی له هۆنگ گۆنگ و له گه ل ئەمیریکا و ته نانه ت پرسیاشدا، روسیای گه وره زلهیزیش به هۆی دهستیوه ردا نه کانی له سوریا و لیبیا له به رامبه ر ئەمیریکا دا خۆی بینیه ته وه و به هاوکاریکردنیشی له گه ل تورکیا و ئیران چه ک پێفرۆشتن و پشتگه ریکردنیان و هه ولدانی بۆ هاتنی بۆنا و ولاتانی که نداوی عه ره بیه ش هینده ی تر له گه ل ئەمیریکا دا په یوه ندیه کانی ساردی تیکه وه ته. له گه لیك ولاتی تری ئاسیا و ته واوی دونیا شدا به هۆی برسیتی و تیرۆر و کاره ساته سروشتیه کانه وه گیرۆده ی ناژاوه و شله ژانی به رده وام بونه ته وه.

به م شیوه یه له سالی ۲۰۱۹ دا دونیا یه کی شله ژاوه و نا ئارام و پر ملامانی سیاسی و بازرگانی و ئەمنی گوزه ری کردوه و له سه ر ئاستی بازاره کانی نه وتی جیهانی و پێشکه وتنه پێشه سازیه کان و .. هتد. سستی و پاشه کشه ی گه وره ی به خۆوه بینیه.

• هه رچه نده هه ندیک پروداوی گرنگی ئه رینیش پرویانداه که بونه ته مایه ی هه لکیشانی هه ناسه یه کی ئارامی بۆ ته واوی جیهان، وه ک کوشتنی خه لیفه ی داعش ئەبویه که به غدادی و نه ته قینه وه ی ملامانی کانی ئەمیریکا و ئیران تا کو ئیستا که ناوچه که و دونیاشی دوورخسته وه له جه نگ و کاوکاریه کی گه وره. به لام هیشتاش مه ترسی سه ره له دانه وه ی داعش و هه لایسانی جه نگی ئەمیریکا ئیران هه ر ئاماده گیان هیه و ماوه.

• له کو تایدای سالی ۲۰۱۹ بۆ ته واوی گو ی زه وی و کو مه لگای مرو قایه تی سالیکی پر وه یشومه و نه هامة تی و کاره سات و دواکه وتن و ملامانی ناره واو جه نگ و هه ره شه و مه ترسی بوه بۆ سه ر هه موان، له سه ر ئاستی که سی خو شم سالیکی پر نه خو شی و کیشه و گرفت و چه قبه ستوی بوه له ژیا نندا، هه ربویه هه رگیز ئاواتی دووباره بونه وه ی بۆ ناخوازم، به لام وه ک دهوتریت بیئومیدیش نیم له ناینده و خوازیاری سالیکی نویی پر خیر و خو شی و کامه رانیم بۆ ته واوی مرو قایه تی و کورد و کوردستان دوور له جه نگ و کاوکار ی له سالی ۲۰۲۰ دا.

* ئەم بابەتە لە سایته کانی وتاری کورد و سپی میدیا و شه ن پرێس و ئاوینه و ژیان له ریکه وتی ۲۰۱۹/۱۲/۳۱ و رۆژنامه ی کوردستانی نوی ۸۰۵۳ له ۲۰۱۹/۱/۷ دا بۆ وکراوه ته وه.

كۆرۈنۈش كۆتايى ژيان

يان ۋېسگە يەك بۇ بەخۇدا چۈنەۋەي مۇقايەتى؟*

• ۋەك دەلېن ژيان خويىندەنگە يەكە ۋە ھەموان تيايدا فيردەبن ۋە فيرى كەسانى تىرىش دەكەن جا كەسە ھۆشەمەند ۋە بىرمەند ۋە زىرەكەكان پىش ھەموان دەكەن ۋە دەبنە رابەر ۋە پىشەۋا ۋە داھىنەر ھەريەكە لە بوار ۋە پىسپۇرپەكدا. بەراستىش ھەروايە ۋە سىروشتى گەشەكردنى ژيان ۋە مۇقەكان ۋە تەنانەت ئاژەل ۋە پۈكەكانىش بۇ سەركەوتوۋ ۋە زىرەك ۋە بەھىز ۋە داھىنەرەكانن نەك دواكەوتوۋ ۋە ھەژار نەخويىندەۋارەكان بەپىيى بنەماكانى چارلس داروين. چۈنكە ئەۋان زووتر لە ھەموان ھەست بە گۇرپانكارى ۋە پىشەتەكان دەكەن ۋە دەشتوانن پىلانى زانستى ۋە واقعىشيان بۇ دابنىن ۋە بە قازانجى خويان ۋە كۆمەلگاكانيان بيانىشكىنەۋە. ھەمىشە پەند ۋە عىبرەت لە رابووردوۋ ۋە ھەلە ۋە نەزانى ۋە كەمۇكۇرپەكانيان ۋە ھەردەگرن ۋە بۇ ئايندەش دەيكەنە ھۆكارى سەركەوتنى زياتر ۋە گەۋرەتر. جا ئەم راستىە بۇ تاك ۋە بۇ كۆمەلگا مۇقايەتتەكانىش دەگونجىت.

• ئەۋەي لەم سەردەم ۋە سەدەي بىست ۋە يەكەدا بەرۇكى كۆمەلگاى مۇقايەتى گرتوۋ بىرىتتە لە زۇرىك لە قەيرانەكان، ھەر لە قەيران ۋە مەملانى سىياسىيەكانەۋە تا قەيرانى ئابورى ۋە بازار ۋە بازىرگانى ۋە ئەمنىەكان ۋە دواترىش قەيرانى كۆمەلگەتە ۋە تەندروسىتتەكانىش، كە ھىچ دەيە سالىك گوزەرنەكات بەبى سەرھەلدانى يەككە لەم قەيرانانە كە ھەموانيان لەسەر حسابى گيان ۋە زىانى گەۋرەي ئابورى ۋە تەندروسىتى كۆمەلگاكان تەۋاۋ دەبن. بەداخەۋە ھۆكارى قەيرانەكانىش لە زۇرچاردا ھەر مۇقەكان خويانن ۋە پۇردى ۋە بىياكى ۋە چاوتىرنەبوون ۋە بەرژەۋەندخوۋى ۋە ھەۋلدان بۇ سەپاندنى ھەژموونى خويان ھۆكارن بۇ دروستكردن ۋە سەرھەلدانى جۇرەھا قەيران بۇ شكاندى بەرانبەرەكانيان ۋە بەناۋ سەركەوتنىكى كاتى بۇ خويان. تەنانەت كارەساتە سىروشتتەكانىش زۇر جارن بەھۆكارى نەزانى ۋە بى بەرنامەيى ۋە بىياكى مۇقەكانەۋە پوۋدەدن ۋە دەبنە ھۆكارى كاۋلكارى زياترى ژىنگە ۋە ژيان ۋە گوزەرانى سەر گۆي زەۋى.

• كۆرۈنۈش لە ئىستادا بۆتە ئەۋە پەتا نەگرىس ۋە تۇقۇنەرەي كە بەرۇكى تەۋاۋى مۇقايەتى گرتوۋ بەبى جىۋاۋى لەنىۋان دەۋلەمەند ۋە ھەژار ۋە زلەھىز ۋە بچوكەكاندا. كۆرۈنۈش بۆتە ۋە ىشومە ۋە دروینەكەرى گيانى مۇقەكان ۋە بۆتە ھۆكارى پاۋەستانى گەشەي ئابورى

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس
و داھات و خۇشگوزەرانى، بۆتە مۆتەكەيەك و دەستى خىستۆتە بىنە قاقاي مۇرقايە تىەوہ.
كۆرۈنا لە ئىستادا زىاد لە ۱۳ مىليۇن مۇرقى توشكردوہ و زىاد لە نىو مىليۇنى گىيانى
بىتاوانانى سەندۆتەوہ و پۇژانەش لە ھەلكشانى مەترسىداردايە.

• پرسیار لىرەدا نەوہيە، نایا كۆرۈنا بۆتە وىسگەى كۆتايى ژيان؟ يان ھىندە دىرەق و
بىبەزىيە كە ھەموو جوانىەكانى سەر نەم گۆى زەويە رابماليىت؟ يان دەكرىت بىيىتە وىسگەيەك بۇ
بەسەردا چوونەوہى كار و گوتار و كردار و پىلانە دوژمنكارەكانى مۇرقۇ و مۇرقايەتى؟

بەپراى بەندە كۆرۈنا و بلاوبونەوہى و ترس و تۇقاندنەكانى جگە لە وىسگەيەكى ژيان و
گوزەرانى مۇرقايەتى چىتر نىە، وەكو ھەموو وىسگە مېژوويىە پەش و تالەكانى تىرى
رابووردو و ھەر لە پەتاي پەشى تاعونى سەدەكانى ناوہپراستى نەوروپا و برسيتى و
قەيرانە دارايى و سروشتىەكانى تر. بۆيە بەدلنىايى ھۆشەمەندى و عەقلانىيەتى مۇرقۇ پەى
بە دەرمانى نەم دەردەش دەبات و كۆتايى پىدنىيىت و دەيكاتە لاپەرەيەكى پەش و تارىكى
مىژووى مۇرقايەتى.

بەلام گىرنگ نەوہيە كە پەند و عىبەرت و وانەى لىوہ فىر بىين، نەك وەك كار و كردەوہ و
كارەسات و پروداوويكى بچوك و بىكارىگەر لىيىپروانىيىت، چونكە لەم سەردمە و لە
رابووردوشدا ھىچ پەتايەك ھىندەى كۆرۈنا نەبۆتە ھۆى پەكخستنى ژيان و گوزەرانى
مۇرقايەتى لە ھەموو بوارەكاندا لە ماوہى كەمتر لە سالىكدا، كە ھىشتاش ديار نىە كەى و
چۇن مۇرقۇ زالدەبىيىت بەسەرىدا و كۆتايى پىدنىيىت. نەوہتا كارىگەرى گەورەى ھەبوہ لەسەر
ئابورى و داھاتى تەواوى جىھان و بۆتە پەكخستنى كارگە بەرھەمھىنەكان و راوہستانى
گەشتو گوزار و دابەزىنى نىرخەكانى نەوت و زىادبوونى بىكارى و ھەژارى و راوہستانى
گەشەى ئابورى و سەرھەلدانى كىشەى كۆمەلایەتى و داخستنى خويىندنگە و زانكۆ و
جىگەى عىبادەت و زۆرى تىرىش. كە تانىستا ھىچ كارەسات و پەتايەك بەم شىوہيە
كارىگەرى توندى نەكردۆتە سەر تەواوى ژيانى مۇرقايەتى و لەوہش مەترسىدارتر نەوہيە
كە ئاسەوارەكانى بۇ دەيان سالى تىرىش دىرژە دەكىشىيىت.

بۆيە گىرنگە تەواوى مۇرقايەتى بەيەك دەست و بەيەك ھەلوپىست و بوپرىەوہ پروبەرووى
نەم پەتا نەگىرىسە بىيىتەوہ دوور لە خۆپەرستى و خود پارىزى ولاتىك يان كۆمەلگايەك

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سىياسى..... نه وزادى موهه ندىس
به ته نها چونكه ده ركه وت مرؤقايه تى و ژيان له سهر ئه م گؤى زهويه زؤر له وه بچوكتر و
نزىكتره و تىكچرژاوتره كه مرؤقه كان بىريان لىده كرده وه، هه ربؤيه چؤن كؤرؤنا هه موانى
يه كخستوه و پروبه پرووى هه موانىش بؤته وه گه ره كه هه موو مرؤقايه تىش به يهك و
يه كگرتويه وه به رهنكارى بىبنه وه و پلانى زانستى و واقعى هه بىت بؤ پروبه پروو بونه وهى، نهك
په تاكه پشتى بشكىنىت به لكو بىكاته وىسگه يهك بؤ به سه رداچوونه وه و تىپرامان له توانا و
كارىگه رى مرؤقه كان بؤ گؤرپىنى ناراسته ي مىژوو به ره و ناينده يهكى گه شتر و پروناكتر
له وهى كه ئىستا هه يه.

* ئه م بابته له ساىته كانى وتارى كورد و شه ن پرىس و ژيان و pukmedia له رىكه وتى ۲۵/۷/۲۰۲۰د
بلاوكراوه ته وه.

پيش هات و گورانكاره كانى جيهان

دلخوشكهرن يان توقينه رن ؟*

• جيهان له هيچ كات و سه رده ميكداء وه كو ئيستا نه كه وتوته بهر مه ترسى له ناوچوون و كاره سات و هيچ كاتيش هيندهى ئيستا بيده سولات دهرنه كه وتوه و كه م كاتيش به هيندهى ئيستا ليكترازو نه بوه. بويه جيهانى نه مرؤمان جيهانيكه بى رابه ريكي راسته قينه و به هيژه و جهنگ و ململانينك انيش له وپه رى گهرمه يان دان و سه رده تايان هه يه و كو تايان ديار نيه، له سهر هه مو ناسته كان جيهان بوته كوره يه كى پر ژيله موى گرگرتوو كه ناماده يه له هه ر ئان و ساتيكداء گرگرىت و بته قيته وه. به شيوه يه ك ململانى ناره واكانى سه ركرده و ولاته كان په رى سه ندوه هه ريه كه له هه ولى به ده سه ته ينانى زياترين ده سكه وتى ماديه بو خوى له ريگه ي فراوانخووزى و سه پاندى هه ژموون و خو تيه له قورتاندى گه و ره و بچوكى بابته و كي شه و ناريشه كانه وه به بى نه وه ي راسته وخو كارى گه رى هه بيت له سه ريان يان سنوريان به سنوريانه وه بيت، به تايبه تى ولاته زله يژه كانى جيهان و نه وان هشى كه خو يان به زله يژى ناوچه يى ناوده بن يان هه ز ده كهن ببه نه گه و ره و ده مرپاستى ناوچه كانيان. به شيوه يه ك به م كار و كرده وه يه يان جيهان يان كردوته جيهانيكى بي سه روبه رى پر فه و زا و بيخاوه ن و بى بريارده ريكي راستگو و راسته قينه ي به توانا. نه وه تا له ناو پيكرخاوى نه ته وه يه كگرتوه كاندا له سه ر بچوكترين بابته كه كردنه وه ي ده روازه يه كى مرؤفانه يه بو هاو كارى كردنى ليقه ومانى سوريا ريكناكه ون. يان له سه ر سزادان و ليپچينه وه ي داگيركارى و ده سترى ژى و جينو سايد كردنى كوردان له لايه ن توركي او وه نه كو ده بنه وه نه باسيشى ده كهن. له سه ر مه سه له مرؤفايتيه كان و ناشتى جيهان و راوه ستاندى جهنگه كان و كو تايى هي نان و خاوكردنه وه ي ململانى سياسيه كان به هيچ شيوه يه ك ليكتيگه يشتنيان نيه، به لام بو ده سكه وتنى مادى خو يان و بو مانه وه ي هيژ و توانا سياسى و ئابورى و نه منيه كانيان له و په رى روزه لاته وه پشتيوانى له هيژ و ده سه لاتيكي تاكروه و خو سه پيى نامرؤفانه ده كهن و ده يپاريژن، يان له نه وروپا و نه مريكاى به ناو لانكه ي ديموكراسيه ته وه هه ولى مانه وه و به رده وامى هيژ و لايه نى دواكه وتوو كو نه پاريزى واده دن كه بونه ته به لا و په له يه كى ره ش به ته ويلى مرؤفقيه تيه وه و جگه له سوودگه يان دنيان بو زله يژه كان به ره ميه كى نه وتويان پيشكesh به كو مه لگا كانيان و مرؤفقيه تيش نه كردوه.

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككىسىسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

• ئاخىر جىھاننىڭ پىراپىرېئىت لە ناكۆكى و مەلەننى ناپەرە و ناعەدالەتى چ ئومىدك بە ئايندەكەى دەمىننىت، جىھاننىڭ كە تەنھا مۇرۇق تىايدا نائارامە و ناخۇشگوزەرەنە بەپىچە وانەى ئازەل ۋە پەكەكانەو گەرچى ئەوانىش كەمىان پىنەكراو. ئىدى دەبىت چ دىلخۇشەكە ھەبىت بەو جىھانە. جىھاننىڭ پىرېئىت لە دوپرووى و بىويژدانى و كارەسات و جەنگ و كوشتن و برىن ئىدى چۆن جىگەى ئۇقرەبى و مۇرۇقدوستى و پىشكەوتن و ئارامى تىادا دەمىننىتەو. جىھاننىكى لەو شىوہە بىخاوەن و وەك جەنگەلستان بىتە بەرچا و ئىدى بۇ ئومىدى دىرژەدانى ژيانى بۇ بخوزرىت. جىھاننىڭ پىرېتە و نەخۇشى و برىتتى و بىكارى و زولم و چەوساندنەو مۇرۇق بۇ مۇرۇق، دەبىت چ خىرىكى تىادا ماىبىت بۇ گوزەران. ھەموو ئەمانە راستى حاشا ھەلنەگرن و لە رەشېنىيەو سەرچاوەيان نەگرتو، بەلكو تادىت و بۇ ئايندەش ئاراستەى پرودا و پىشھاتەكان دىلخۇشكەرنىن بەلكو تەواو تۇقىنەر و ترسىنەر بۇسەر ئايندەى تەواوى مۇرۇقايەتى. ھەربۇيە نايىت و كارىكى لۇژىكىش نىە كە ژيان و گوزەران لەسەر ئەم ھەسارەيە بەم ئاراستە توندوتىژى و نامرۇقانىيە تا سەر بەردەوام بىت. بەلكو گەرەكە مۇرۇقەكان و كۆمەلگاكان و دەسەلاتداران لە بىر و پلانى نويدا بن بۇ رىزگار كىردنى تەواوى مۇرۇقايەتى لە كەوتن و داپمان و پۇچوونيان بەناو كىشە و گىرقتە لە بن نەھاتوہكان. گەرەكە دەسەلاتىكى بەھىزى يەك جەمسەرى يان دوو جەمسەرى بەھىز بىتە كايەو كە تىواناى بىرىردانى كۇتايان ھەبىت لەتەواوى مەسەلە مۇرۇقايەتەكاندا، نايىت و كارىكى عاقلانەش نىە كە جىھان بىتتە جىھاننىكى فرەجەمسەر، چۈنكە ھىچ كات ناتوانىت ھاوسەنگى ھىز و نفوزەكانىان رابگرن ھەربۇيە جىھان دەكەوئىتە وئىسگەيەكى پىر مەترسى لە جەنگ و مەلەننىكانەو كە زۇر دژواتر دەبىت لەوہى كە ئىستا ھەيە. جىھانى فرە جەمسەر واتە جىھانى پىر كىشە و گىرقتى زىاتر. جىھانى ناومىدى و دابەشبوو بەسەر ھىز و جەمسەرى جىاوازدا، جىھاننىڭ دوور لەيەكتەر و نەيار بەيەكتەر و ناحەز لەگەل يەكدا، جا جىھاننىڭ بەم شىوہە و بەو ئاراستەيەش ھەنگا و بنىت ئەوا ئايندەيەكى رۇشن پىشوازى لىناكات. دەنگۆى ئەو ھەيە كە ئەمىرىكا چىدى ناتوانىت تاكپەوانە سەر كىردايەتى ھەموو جىھان بىكات و بە پىراكتىكىش لەھەندىك ناوہند و سەكۆى جىھانى كىشاوہتەو ئەمەش سەرەتاي پاشەكشى و دۇراندن و بچوكبونەو و قەتسىبونىتى لە چوارچىوہى سنورەكانى خۇيدا يان ئەوپەرى لە كىشەوہى ئەمىرىكاى باكووردا. دەوترىت روسيا بەم ناست و تەوژمەى ئىستاي ھىز و پىزى سالانى ھەفتاكانى

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سىياسى..... نه وزادى موهه نديس
وهده ستيدينيته وه وله پاليشيدا چين ((ورچه خه وتوه كهى دونيا)) و موته كه راسته قينه كهى
ئه مريكا هيواش هيواش له گه شه كردن دايه و له هه ولى گرتنه ده ستي رابه رايه تى دونيا و
مه قامى يه كه مى سىياسى و ئابورى و ئه منى دونيا شدايه، هه رچه نده له لايه ن سىياسيه كانى
چينه وه ئه مه رهنده كرېته وه. رهنكه ئه وروپاي يه كگرتوش هه روا نه مينيته وه و دابه ش
بييته سهر جه مسهره كانى ئه لمانيا و فه رهنسا و ئيتاليا و به ريتانيا كه ئه مانيش بوخويان
ناكوك و دپدونگ ده به ن له گه ل يه كتردا و له گه ل ده وروه به ريشدا، له ئه مريكاى لاتينيشدا
به پازيل كانديده بو بون به جه مسهرى هيژ.

• به م شيويه دونياى ئاينده دونيا يه كى پر جه مسهرى ناكوك و دژ به يهك ده بن له بهر
پيويستى و خواسته زور و زه وه نده كانى كو مه لگاكانه وه. به مه ش پيشيني پرودانى
جهنگى زياتر و كارسات و قهيرانى زياتر ده كرېت له ته واوى گوى زه ويدا. بويه جيهانيكى
پر له نا ئارامى و دوودلى ديته كايه وه و ئه وهى كه شاردر اوته وه و نه ينيه بو هه موان زور
ترسناكتره له وهى بينيومانه و له پيش چاومانه. هه ربويه گه ره كه هه موان له هه ولى
نه هيشتنى كيشه و گرفت و ململانى ناره وا جيهانى و ناوچه ييه كاندا بن بو ده رباز كردنى
جيهان و مروقا يه تى له ئاينده يه كى تون و تاريك و بى ئوميدي.

* ئه م بابه ته له سايته كانى وتارى كورد و شه ن پريس وئاويته و زه من وزارى كرمانجى و pukmedia له
ريكه وتى ۱۵۲۰۲۰/۸/۴ بلا و كرا وه ته وه.

ھەلبۇزاردنى پېشۋەختە پەرلەمانى عىراقى

لە پېناو چىدا و بە قازانجى كى؟*

• لەدوای بەناو پزگارکردنى عىراق لەلایەن ھىزى ھاوپەیمانانەو بە رابەراییەتى ئەمریکا لە سالى ۲۰۰۳و و تاكو ئىستا چوار خولى ھەلبۇزاردنى پەرلەمانى عىراقى ئەنجامدراو. بەلام لە ھىچ خولىدا نەتوانراو کار و ئەركى پەرلەمانى بەتەواوئەتى جىبەجىبەكەن لە ياسادانان و چاودىرىکردنى حكوমে تەكانى عىراق لە ماوئەى ۱۷ سالى رابووردودا، پەرلەمان بەداخوئە بوئە ئورگانىكى بىكەلكى رەزا قورس و بارگرانى بەھوى بىتوانايى و خەرجىە زۆرەكانىوئە لەسەر ئەستوى تاكى عىراقى و گەنجىنەى و لايتىش. ئەم پەرلەمانەى بەناو يەككە لە سى ئورگانە سەرەكىەكانى حوكمپرانى و سىماى گەشى دىموكراسى، بەلام نەيتوانىوئە پىگە بگرىت لە پەتای گەندەلى و بەھەدەردانى سەرەت و سامانى و لاى و نەيتوانىوئە بىتە ئورگانىكى فشارى بەھىز لەسەر حكوমে تەكان بوئەئەوى بەئەركى خويان ھەستەن لە دابىنکردنى لانى كەمى ژيان و گوزەرانىكى پىر كەرامەت بوئە تاك و كۆمەلگای عىراقى و لانى كەمى خزمەتگوزارىە سەرەكىەكانىيان بوئە دابىن كەن و ھەولى ئاوەدانكردنەوئە و گەشەدانى و لاى ب دەن و سەرقالى نەھىشتەنى دياردەكانى بىكارى و نەخوئەندەوارى و نەخوشى و دواكەوتووى و ھەژارى لە و لاىدا ب دەن. جا پەرلەمانىك كە ھىندە بى كەلك و بىسوود بىت و بوئىرى ئەوئەى نەبىت حكوমে تىك لەكار بخت و تەنانەت وەزىرىكىش لەسەر گەندەلى و بىتوانايى لىپرسىنەوئەى لەگەلدا بكات و متنمانەى لىوئە بگرىتەوئە. ئىدى بوونى چ قازانجىكى ھەيە. پەرلەمانىك كە بەپىنى دەستور نمايندەى چىن و توئۇزەكانى كۆمەلگايە و نۆنەرايەتى ئەوان دەكات نەتوانىت لەسەر مافە رەوا و داواكارىەكانى گەل ھەلبۇداتى ئىدى بوونى يان نەبوونى وەك يەك وانىە؟

• ھەربۆيە دوای ۱۷ سال شەقام و تاك و گرۇپ و پىكخراوئەكانى كۆمەلگای عىراقى لە باشوور و ناوئەراستى عىراق گەشىتەنە ئەو پىروايەى كە چىدى پىويست بە پەرلەمانىك ناكات كە بەرگرى لە گەندەلكاران بكات و ھىچ جولە و فشارىكى بە قازانجى گەل نەبىت، بۆيە لە خوئىشاندانەكانى مانگى ئۆكتۆبەرى سالى ۲۰۱۹ و دواترىش و بە ئىستاشەوئە يەككە لە داواكارىەكانىيان برىتى بوو لە ھەلوئەشانەوئەى پەرلەمان و ئەنجامدانى ھەلبۇزاردنىكى پېشۋەختە بوئە پەرلەمانىكى نوئى.

• لەئىستادا و دوای نىكەى يەك سال لەم داواكارىە و گۆرپانكارى لە حكوমে تدا و ھاتنە سەر حوكمپرانى لەلایەن مستەفا كازمىەوئە وەك سەرۆك وەزىران، وەك

تاگه رای وک فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
وه لامدانه وه یه کی خویپیشاندهران بریاردراره که هه لبرژاردنی پیشوه خته نه انجام بدریت له
۱۳۰۲۱/۶/۶ د پپیش ته واوبونی ماوهی یاسایی ئەم خولهی په رله مان له مانگی ئایاری سالی
۱۳۰۲۲.د

• پرسیار لبره دا نه وه یه ، که ئەم هه لبرژاردنی پیشوه خته یه بۆچی و به ئامانجی چی؟ ئایا
هه لبرژاردنی پیشوه خته له قازانجی چ کهس و لایهن و گروپیک ته واو ده بیته؟ ئایا هه لبرژاردنی
پیشوه خته درمانی هه موو درده کانی کومه لگای عیراقی ده کات؟ و ده بیان پرسپاری تریش..

• هه لبرژاردنی پیشوه خته سه ره تا وهک وه لامدانه وه یه ک و گوپراهی لی حکومه ته بۆ
داواکاری خویپیشاندهران و شه قامی توپه و نارازی عیراقی و به ئامانجی هه نگاوانه به ره و
ئاسویه کی پرووتر و هیئانه پیشوه ی وزه و توانا و که سایه تی نویی گهنجه بۆ ناو
ناوه ندی بریار و ده سه لات له عیراقدای که دوور بن له گهنده لی و مشه خوری و
پشکپشکینه ی حیزبی و تایه فی و نه ته وه یی و به هیوای هیئانه دی دادپه ره ی
کومه لایه تی و نه هیشتنی جیاوازی له موچه و ئیمتیازات له نیوان پله بالاکان و چینه کانی
خواره وه، به ئامانجی دربارکردنی عیراقه له و بازنه بۆشه و له و گیزاو و مملانی سیاسییه
ناپه وایه ی که ۱۷ ساله به ده سه تی وه ده نالیئیت به تایبه تی له ناو مالی شیعیدا، به نیازی
ئه وه ی عیراق بگه رینریتته وه بۆ جوگرافیا نیشتیمانی و نه ته وه ییه که ی و دووربخریته وه له
فه له ک و هه ژمونی ولاتانی دراوسی. خو ئەگه ره ئەم ئامانج و نیازانه له م هه لبرژاردنه
پیشوه خته دا هاته دی ئەوا به دلنیا یی به قازانجی چین و توپه توپه و نارازی و
په راویزخراوه که ی کومه لگای عیراقی ته واو ده بیته و ده سه تی حزب و سه رکرده سیاسییه
گهنده له کان و ولاتانی دره و دراوسی دره بدریت و ئومیده کان چه که ره و چرو ده که نه وه به
ئاینده یه کی نوی و گه شاهه بۆ عیراق به هه ری می کوردستانیشه وه.

به لام ده بیته ئەو راستیانه ش له بیر نه کهن که ئەم هه لبرژاردنه و به و نیاز و ئامانجانه ی که
له سه ری هه لچنراوه، ئاشکرایه دۆستی کهم و نه یاری زوری هیه و لیناگه رین به ئاسانی
دووربخریته وه و ده سه لاتیان قه تیس و بچوک بیته وه و له ئیمتیازات و له زه تی کی که
شیرین و به تامه که ی سه روه ت و سامانی عیراق بیبه ش بکرین. به تایبه تیش ئەو سه رکرده و
حزب و لایه نانه ی که خاوه نی ملیشیای چه کدارین و به ته واوه تی که وتونه ته ژیر هه ژمونی
ولاتانی دراوسی و به قازانجی ئەوان کارده کهن. هه ریویه نا کریت ئەم هه لبرژاردنی
پیشوه خته یه ش به دار عه سای موسا سه یر بکریت و له شه و پروژیکدا ته واوی گهنده لی و
ناعه داله تی و نارپکی ۱۷ سالی رابووردوو چاره سه ر بکات و به درمانی ۷ درده
لیپروانریت، به لام بۆخوی ده بیته هه نگاویکی سه ره تای ی بۆ ئالوگوری ده سه لات و

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

لیپرسینه وهی دهسه لاتداران و بههههه وهرگرتنی رای شهقام و بهدهنگه وه هاتنی داواکاریه کانیان و خستنه وه سهه سکهی راست و دروستی گه شه و ئاوه دانی ولات و ده ربازبوون له چه قبهه ستوویی ۱۷ ساله ی رابوودوو و کالبونه وهی هه ژموونی حیزب و سهه رکده و تایه فه و ولاتانی دراوسی. چونکه ئەم هه لبراردنه ش بوخوی کیشه و گرفتی زوری له بهرده مدایه له پرووی سیاسی و دارایی و ئەمنی و تهنروستی و ..هتد.

• به هیوای ئه وهی که ئەم هه نگاهه راست و دروسته هه لبریت و ئامانج و نیازه راست و راستگۆکانی که له سهه ری هه لچنراوه بیته دی و کۆمه لگای عیراقی به کوردستانیشه وه له سایهیدا ئه هیکی فه ره حیان پیادا بیته وه و خواست و ویسته کانیان له دابینکردنی ژیانوگۆزه رانیکی پر شکۆدا بیته دی.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد و ئاوینه و خه ندان و سپی میدیا له پیکه وتی ۱۵/۸/۲۰۲۰ و له پوژنامه ی کوردستانی نوی ۸۱۵۲ و زاری کرمانجی ۶۴۲ له ۹ و ۱۰/۸/۲۰۲۰ بلاوکراره ته وه.

نوسین بۆکی؟ ره خنهش به ناما نجی چی؟*

• ئاشکرایه که کارى نوسین و داهینان و درخستنی راستیهکان و پیشاندانیان به تاک و کۆمه لگا و دسه لاتهکان، له میژوهه تاكو ئیستا کاریکی قورس و پر نازار و کیشه و گرفت بوه بۆ خاوه نهکانیان، جا له ههر بواریکدا بوبیت، وهک بواری سیاسی و ئابوری و ئهدهبی و فرههنگ و میژوو ئهمنی و... هتد. که خاوه نهکانیان هه میشه کهسانی بیژراو بوون له لایه نه دسه لاتهکانه وه یان گروپ و تاکهکانه وه که ئه وه نوسینه نه له قازانج و بهرژه وهندی ئه وان نه بوه یان راستیهکان تال بون و ئیشی پیگه یاندون. بۆیه خاوه ن نوسینهکان هه میشه کهسانی بویر و ئازا و چاونه ترس و درچوو بوون له ئیتیک و سنوره باوهکان و هیله قه دهغه کراوهکانی ناو کۆمه لگاکانی خویان و به دهیان ههنگاو له پیش کهسانی ناساییه وه بوون و هه میشهش له پیشهنگ و رابه رایه تی کۆمه لگاکانیانداندا قسه ی خویان و خاوه نی بیر و رای نازادانه ی خویان بوون، و هه میشه دهستیان بردوه بۆ هه موو کونج و قوربنیکی ژیان وهک ئه وهی که مولکی ته وای مرو قایه تی بن نهک تاک و سه رکرده و بنه ماله و چین و تویر و خیزانیکی دیارکراو، میژوو مولکی هه موو مرو قایه تیه، راستی و تن ئه رکى هه موانه، درخستنی گه نده لی و دیارده دزیوهکان ئه رکى هه موانه، له پیش هه موانیشه وه ئه رکى بیرمهند و نوسه ر و منه وه رهکانی کۆمه لگایه، به مه به سته و شیارکردنه وهی تاک و کۆمه لگا به ماف و ئه رکهکانیان نهک ته نها بۆ خۆده رخستن و پیا به لدان و بهرژه وهندی و ده سکه وتی که سی، به پیچه وانیه که سه ترسنۆکهکان و بیه له لویست و بیتمانه به خۆکان که هه میشه له بن پی و له ناو لیته ی کۆمه لگاکانیانداندا بوون. هه ربۆیهش کارى نوسین و رۆژنامه گه رى یه کی که له کاره سهخت و پر ئیش و نازارهکان و کارى هه موو کهس نیه، به لکو کارى خوینده وار و منه وه ر و به سه لیه و رۆشنبیر و بیرمهندو که سه بویره کانه نهک نه خوینده وار و کهسانی بیوانا و کورته بالای خویندن و نوسین.

• جا هه ربۆیه هه میشه خاوه ن قه له مه بویرهکان و خاوه ن نوسینه به هیزهکان و خاوه ن میژوه راستگۆ و راسته قینهکان و خاوه ن پیشاندهرى راستیهکان و ئه وه که سانه ی که په رده ی جهل و نه زانین و بیرکۆلی تاک و کۆمه لگاکانیان هه لده نه وه جا له ههر بواریکدا بیته ئه وا زۆر جارن ده که ونه بهر ره خنه گرتنیکی بیتم و ئاست نزم و پوچ و چروک و بیمانای دوور له ئیتیکی نوسین و ره خنه گرتنی بیناکه ر، ئه وه گرگنی قه له مانه په ناد به نه

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

بەر بەكارھېنەن زىمى زىر و نالۆڭىكى و دوور لە ئاداب و بەھا جوانەكانى كۆمەلگا و ھاوپرېيەتى و دۆستايەتەش. چونكە رەخنەكانىيان ھېندەي پالئەرەكانىيان پىرق و كىنە و خۇبەكەمزانين و چاوپيا ھەلنەھاتنە بەكارى نوسەران و داھىنەر و ئەدىب و ...ھتد. كە دەتوانن ئەفراندان و داھىنان بكن و ئەمانىش قەزەم و ھىچ نەزان و بىتوانان، لە نەزانين يان لە گەمژەيىيانەو ھەولەدەن كە ھەلزنن بە بالاي بەرزى نوسەران و لىكۆلەر و مېژوونوس و ھەق بېژ وراستگۆكاندا.

• نوسەران و بىرمەند و ئەدىب و پۇشنىيران، گەر نوسىنەكانىشيان بەھىندەي گەورەيى كۆمەلگا و مېژوو و خەباتى گەلەكانىشيان نەبىت ،خۇ توانىويانە رېگە پۇشنەكەنەو ە بەسەدان و ھەزاران ئاشنا بكن بە مېژوو و راستىەكان و توانىويانە دەستپىك و خالى سەرەتا و ھەنگاوى يەكەم ھەلنن بە ئاراستەي بىناكردن و پۇشنەگەرى و وشياركردنەوى تاك و چىن و كۆمەلگاكانىيان، ھەرىويە شاينى رېز و گەورەيى و پياھەلدانن نەك تۆمەت بەخشىنەو ە واتەوات دواخستن و زىمى زىر و پەناگرتن بۇ دادگا و سكالاً تۆماركردن لەسەريان. چونكە چەندە دەنگ و قەلەمە ئازا و ئازادەكان كىپكرىن و پانتايى ئازادىەكان تەسكبكرىنەو، ھىندەش رىق و بىزارى تاك و كۆمەلگاكان لەبەرەمبەر دەسەلاتەكان و گروپ و مافيا و مشەخۆر و گەندەلەكان ئەستورتر دەبىت.

• ھەمىشە وتراو ە ((نوسىن و رەخنە)) تەواوكەرى يەكترىن و جووت جەمسەرى ھاوكىشەيەكى ھاوسەنگن، بەتايىبەتەش كە رەخنەي دروستكەر لەھەر كەسىك بگىرېت گەر بەمەبەستى راستكردنەو ە بەخۇداچونەو ە بۇ بىناكردنى ئايندەي كەسەكە بىت ھەمىشە رېزلىگىراو ە ھىندەي تر سوودى دەبىت بۇ كارى ئايندەي رەخنە لىگىراو . بەلام كاتىك رەخنە بو ە ئامىرى شكاندن و ھەپەشە و توندرەوى و بۇكەمكردنەو ە و بچوك سەيركردنى نوسەران و كارەكانىيان بىت ئەوا بەدلىيايىيەو ە بەسەر رەخنەگر خۇيدا دەشكىتەو ە پىش ئەو ەي نوسەر بچوكبىتەو ە يان زىانى بەركەوېت. بۇيە گەرەكە ھەركەسىك رەخنەگرىكى راستەقىنە و راستگۆ بىت دەبىت لانى كەم ئەلف و بىي نوسىن و رەخنەگرتن بزانىت و بوپرىش بىت و بەبەلگەي سەلمىنراو و زانستىيەو ە تەكانى سەلمىننەت نەك بە ھاشوھوش و دەنگەدەنگ و خۇگىقكردنەو ە يان لەژىر لىو ەو، يان بەناوى خوازراو ەو ، كەلە ئىستادا ئەم جۆرە بەناو رەخنەگرانە لە مېدىا و سۇشىال مېدىادا باويان ھەيە، بەتايىبەتەش كاتىك نوسەرەكە بناسىت و دۆستايەتى و ھاوپرېيەتەت لەگەلدا ھەبىت. دەبىت دووجار بىرېكەيتەو ە.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• بهه مان شیوهش نوسه ری گه وره و سه رکه وتوو یان دهقه نوسینه شاکاره کان هه میشه له نهجام و بوونی رهخنه گری بنیاتنهر و رهخنه ی دروستکهره وه هاتونه ته بهرهم، هه ربویهش نوسه ر و نه دیب له گهل رهخنه گری جدیدا بهه مان شیوه دوو جه مسه ری هاوکیشه ی داهینان و نه فراندنی شاکار و جوانن، بویه به بی یه کتر هاوکیشه که هاوسه نگ نابیت و هه میشهش له گهل یه کتر دا ناتها و نه یار و له کیپر کیدان و رهخنه گر وهک چاودیریکی وورد و به ویزدان و جدی بهرهمی نوسه ران هه لده سه نگی نیت و ته ته له یان دهکات و خویندنه وهی راست و دروستیان بو دهکات، هه ربویهش نوسه رانیش پیش دهستکردن بهه ر نوسین و دهقیک دهیان جار پیویسته بیر بکه نه وه.

• به لام به داخوه له م پوزگارهدا به ناوی رهخنه گره وه که هیشتاش دهقی نوسینه کانیان نه خویندوته وه و ته نها له ناو نیشانه که وه، دهستده که نه رهخنه ی توند و زبر، جابویه زور جارن رهخنه گران که سانی ترسنوک و بی نه زمون و دل پر له قین و ده مارگیر و خوبه زلزانن و هه موو که سیان پیپره فزه و هه موو کاریکی جوانیان پیناشیرینه و هه موو داهینانیکیان پی هیچه، له به رامبه ریشدا خویمان زور بچوک و بیتوانا و بیبه ره من ته نانه ت بو خویمان و خیزان و گروپ و کومه لگا که شیان. جا هه رکات رهخنه بو رهخنه ی رووخینه ر باشر وایه که نه وه لام بدریته وه نه حسابیشی بو بکریت، چونکه وه لامدانه وهی زیاتر گه وره ی دهکات و ده ریده خات. که سی رهخنه گر که بوه که سیکی حه سود و به خیل و دل پر له قین، ده بیت بهم و ته عه ره بیه وه لام بدریته وه که ده لیت ((قل ماشنت بمسبتی، فسکوتی عن اللیم هو الجواب)) یان وهک ده لین ((لست عدیم الرد ، لکن ما من اسد یجیب علی الکلاب)).

• بویه نوسه ران، هه میشه ده بیت سه رقالی کار و نوسین و داهینان و به خشش و نه فراندنی خویمان بن و گوینه دهنه وهره وهری سه گه کانی سه ر پیگا و ده بیت کاروانی خویمان به ره و پیش بهرن وهکو گوته عه ره بیه که ده لیت ((القافلة تسیر و الکلاب تنبج)) . بهه مان شیوه گه ر نوسه ران و داهینه ران و بیرمندان هه ر خه ریکی وه لامدانه وهی نه و جوره رهخنه و که سه بو ده لانه بن نه واهه رگیز ناتوانن بگه نه ئامانجی خویمان له به ره و پیش بردنی کومه لگا و تاکه کان و ناتوانن دروشم و ئامانجه مرؤقایه تیه کانیان وه دیبهنن وهک ((ونستون چهرچل)) ی سه روک و هزیرانی به ریتانیا و سیاسته تمه داری به ناوبانگی جیهان ده لیت ((هیج کات ناگه بیته دوا مه نزل و نامه نه کانت، گه ر بو هه ر سه گیگ بوه ستیت که بیته وه ده وه ریت بو نه وهی به ردیکی تیبگریت)) .

تاگه رای وەك فەلسەفە یەکی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

- تەنەت خۆی گەورەش لە قورئاندا لە بەشی ١٩ و سورهتی فورقان و ئایەتی ٦٣ دا لە پای ئەو کەسە نەزانانەدا کە قسە بە زانا و کەسە بەویقار و بەپێزەکان دەلێن دەفەرمویت ((وعباد الرحمن الذين یمشون علی الارض هونا واذأ خاطبهم الجاهلون قالوا سلاما))
- جا نوسەر و پۆشنییر و منەوهرەکان هەموو کات وەك ئەو پەلە بەرز و بەرهم دارانە وان کە خەلکی بێتوانا و گرگنەکان دەستیان پێداناگەن و بەناچاری بۆ دەسکەوتنی بەرهمەکانیان پەلی بەردیان تێدەگرن، بەهەشتی پیرەمێردی شاعیری گەورە جوانی فەرمووە:

لقى شۆری درەخت بەری ئەخۆن بی ئەرك بەرد و دار

پەلی بەرد بۆ پەلی بەرزە و ئەقەش بۆسەر پەلی بەردار

- بۆیە لەکۆتایدا سەرپەرزى و پروسووری تەنها بۆ کەسانی منەوهر و داهینەر و بە بەخشش و رابەر و پێشەنگەکانی کۆمەلگاکان دەمیییتەو و پوورپەشی و بچوکی و گرگنیش بۆ کەسە داخ لەدل و دەمارگیر و خۆبەزلزان و بو دەلهکانی میژوو دەمیییتەو.

* ئەم بابەتە لە سایتهکانی وتاری کورد و شەن پریس و ئاوینە و سپی میدیا لە رێکەوتی ١٣/٨/٢٠٢٠ دا و پۆژنامەى کوردستانی نوێ ٨١٦٥ لە ٢٦/٨/٢٠٢٠ دا بۆکراوەتەو.

نهوت و زير و دولار

سى كوچكه ي گرنگ و كاريگه ر له سه ر ئابورى جيهان !*

سى پيكا ته ي جياواز كاريگه رى گه و ره ده كه نه سه ر ناستى داها ت و بازا ر و نرخه كانى كه لوپه ل و پيدا و ايستيه كانى ژيانى روظانه ي تاك و كو مه لگا و ولتا تان. كه بري تين له :

۱. نهوت : سامانى كى سروشتيه و تائيس تا سه رچا وه ي يه كه مى وزه يه له جيهاندا و پيكا ته يه كى هايدروكاربوني ه و سه رچا وه و كه ره سه ي خاوى زور يك له پيدا و ايستى و كالكا نى روظانه ي مروقه كا نه. پولى گه و ره و كاريگه رى هه يه له بازا ر و له سه ر نرخه كان و هه ژارى و ده وله مه ندى و پيشكه وتن و دوا كه وتنى كو مه لگا كان. هاوشان غازى سروشتيش گرنگيه كى گه و ره ي هه يه له پال نهوتى خاودا.

۲. زير : كانزايه كى گرانبه هايه و له سروشتدا ده سته ده كه وي ت و پال پشت و داپوشه رى نرخى درا وه كا غه زيه كا نه له بانك و ريخرا وه داراييه كانى جيهانيدا و متمانه ي زوره و له كاتى تهنگانه و هه لاوسان و نزمبونه وه ي نرخى درا وه كاندا هه مووان پرووى تي ده كه ن و ده ي كرن و هه ليده گرن. و نه ميس كاريگه رى گه و ره ي هه يه له سه ر بازا ر و بازرگانى و نرخى كالكا ن له جيهاندا.

۳. دولار : دراويكى كا غه زى جيهانيه و به ره سميش دراوى ولتا ته يه كگر توه كانى نه مريكايه و به هوى به هي زى و ده وله مه ندى ئابورى نه مريكاه و هه ژموني به سه ر جيهاندا بو ته دراويكى جيهانى و زوربه ي مامه له بازرگانيه كانى جيهان به دولار ده كر ي ت و كاريگه رى گه و ره ي هه يه له سه ر بازا ر و نرخه كان و ئابورى و بازرگانى جيهانى. به لام هه نديك جار ده كه وي ته زير هه ژموني درا وه به هي زه كانى تره وه وهك ((يوانى چينى و يه نى يابانى و يو روى نه وروپى و جونه يه ي ئسته رليني به ريتانى)) هه وه.

* په يوه ندييه كانى نه م ۳ كوچكه يه به يه كه وه :

۱. په يوه ندى نهوت و زير :

په يوه نديه كى راسته وانه يه و هه ركات نرخى نهوتى خا و به رزبو وه نه وا نرخى زيريش به رزده بيته وه و به پيچه وانه شه وه. چونكه هه ركات نرخى نهوت به رزبو وه داها تى نه ته وه يى به رزده بيته وه و خه لكى خو شگوزهران ده بن و پرو ده كه نه كر ينى زير و هه لگرتنى و به ممش نرخه كانى نهوت و زير له بازا ره كاندا به رز ده بنه وه. له هه مان كاتيشدا هه ردووكيان په وه نديان هه يه به نرخى دولاره وه.

۲. پەيوەندى زېر و دۆلار:

پەيوەندىكى پېچەۋانەيە و ھەركات نرخی زېر بەرزبۆۋە نرخی دۆلار دادەبەزىت و بە پېچەۋانەشەۋە. لەبەر ئەۋەى زېر يەككىكە لە ئامپازەكانى ئەمان و پاراستن دژى ھەر مەترسىيەك لە گۆرانى تىكپراى نرخی دراۋەكاندا، ھەريۆيە ۋە بەرھىنەكانى بوارى بازارى دراۋەكان، دەتوانن زېر بىكپن بۆ داپۆشىنى مەترسىيەكانى دابەزىنى نرخی دۆلار.

۳. پەيوەندى نەوت و دۆلار:

پەيوەندىكى پېچەۋانەيە، ۋاتە ھەركات نرخی نەوت بەرزبۆۋە ئەۋا نرخی دۆلار دادەبەزىت و بە پېچەۋانەشەۋە. ئەم پەيوەندى پەيوەندىكى ئالۆزە. بەھۆى بەرزبۆۋەنى خەرجى ھاوردەكردنى نەوتى ئەمريكى لەلايەك و لەلايەكى تىرىشەۋە بەھۆى بەرزبۆۋەنى كورتھېنان لە بودجەى دانەۋەكاندا، ئەم بەرزو نزمىيە پرودەدات لەنرخی نەوت و دۆلاردا. بەم شىۋەيە ئەم ۳ كوچكەيە پۆلى گەورە و كاريگەر دەگېرن لەسەر ئابورى جىھان و بەتايىبەتى نەوت و زېر ۋەكو دوو مادەى گرنك كە گەشە و ئاستى ئابورى ۋلاتانىان پىدەپىورىت.

• جا بۆئەۋەى پەيوەندى نرخیكانى نەوت بە دۆلارەۋە نەمىنىت ، دەكرىت:

۱. نرخیكانى نەوت بە غەيرى دۆلار دياربكرىت.
 ۲. دەبىت ئەمريكا پشت نەبەستىتە سەر نەوت بە تەۋاۋەتى.
- * ھۆكارەكانى دابەزىنى نرخی دۆلار لەم كاتەدا:**
۱. پاشەكشەى ئابورى ئەمريكا و تووشبوونى بە شلەژانىكى ئابورى.
 ۲. زۆربوونى خەرجىيە حكومىيەكانى دامودەزگاكانى ئەمريكا.
 ۳. شكىستھىنانى لە دۆزىنەۋەى چارەسەرى پەتاي كۆپۇنا و نەتوانىنى كۆتپۆلكردن و ديارنەبوونى كاتى كۆتپۆلكردىشى.

*** ھۆكارى بەرزبۆۋەنى نرخیكانى نەوت و زېر لەم كاتەدا چىيە؟**

- گەلئىك ھۆكار كاريگەريان ھەيە لەۋانەش:
۱. جەنگى تەكنەلۇجىيا و بازىرگانى نىۋان چىن و ئەمريكا.
 ۲. مەملانى سىياسى و ئابورىيەكان لە جىھاندا.
 ۳. رېكئەكەۋتنى ۋلاتانى بەرھەمھىنى نەوت لە ناۋ خۇياندا لەسەر بېرى بەرھەم و نرخیكان.
 ۴. گەشە يان پراۋەستانى ئابورى جىھانى.
 ۵. بىلابونەۋەى پەتاي كۆپۇنا لە جىھاندا.

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

* بویه گرنکه ولاتان و حکومه تهکانی جیهان، هه میسه ئەم هاوکیشه و په یوه ندیانه ی نهوت و زیپر و دۆلار له بهرچاوبگرن و پلانه کانیان له سهر بنه مای ئەم په یوه ندیانه دابریژن و دوورین بن و پیشبینی ئالوگۆرپهکانی بازار بکه و باش خویندنه وه بکه بۆ گۆرپانکاری و هاوکیشه ئابوریهکان و جهنگ و ململانیکان، ههر له خووه و بهبی پلان دهست نه بهن بۆ بازار و ئابوری و کرین و فروشتن و دهرهینانی نهوت و غازی سروشتی ولاتهکانیان. چونکه وهك ئاشکرایه نهوت له ئیستادا شاده ماری زوریك له ئابوری و بازار و گهشه و پیشکوهتن و داهینانهکانی جیهانه و ناکریت به سه رکیشی و بیئاگاداری و شارهزایی دهستی بۆبریئت، چونکه ئەوکات خۆت ده بیته سووته مهنی و زیانی گهرهت پیده گات. به داخیشه وه زۆربه ی ولاتانی به ره مهیننی نهوت له ناوچه ی پۆژه لاتی ناوه راس تدايه به عیراق و ههریمی کوردستانی شه وه و هه موانی شیان نهزان و نه شارهزان له هاوکیشه ئالۆزه کی ئابوری و بازارهکانی جیهان، هه ربویه له بهردهم بچوکترین شله ژانی ئابوریدا چۆک دادهن و تووشی قهیرانی توندی دارایی و ئابوری ده بنه وه و خویشیان و میله تهکانی شان تووشی برسییتی و نه هه مه تی و بیکاری و گه نده لی و بی مووچه یی ده کهن و ده یان سال ده یانگێر نه وه بۆ دواوه و خووشی و خوشگوزه رانیان لی حه رام ده کهن و ته نها و ته نها بۆ بهر ژه وه ندی خویان و ده ستو پیوه ند و بنه ماله حومکرانه کانیان کار ده کهن . به م شیوه یه ش سه ره وه ری و شکوی نه ته وه و نیشته یمانه کانیان کردۆته قوربانی چا و چنۆکی و حه ز و غه ریزه نه گری سه کانیان له که له که کردنی سه ره وه ت و سامان و دزین و به هه ده رانی توانا مادی و مرۆییهکانی گهل و کۆمه لگا کانیان و هه ربویه هه میسه کۆمه لگایه کی به رخۆر و بی به ره م و دواکه وتوو به ره م دینن و بۆ خویشیان هه میسه دواکه وتوو و پاشکه وته ی کۆمپانیا و ریکخراو و ولاته پیشکوهتوو زله یزهکانی ئابورین له جیهاندا.

* ئەم بابته له سایتهکانی وتاری کورد و شه ن پریس و ژیان و پۆله تیک پریس له ریکه وتی ۱۵/۸/۲۰۲۰ و پۆژنامه ی کوردستانی نوی ۸/۱۶/۲۰۲۰ له ۲۴/۸/۲۰۲۰ دلا و کرا وه ته وه .

جيهان لە ساپەي پيشبرككى كەرو فيلەكانى ئەمريكادا *

كەمتر لە ۲ مانگ ماو ۋە بۇ كۆتايهيئان و پەردە دادانەو ۋە بەسەر ئەو شانۆگەريەي كە ناوي ھەلبژاردنى سەرۆكايەتيە لە ئەمريكادا لە نيوانى پارتى كۆماريەكان ((فيلەكان)) كە سيمبولى كۆماريەكانە و قەوارەيەككى گەورە و ترساوي ھەيە و پارتى ديموكراتەكان ((كەرەكان)) كە سيمبولى خۆراگري و بەھيژيە. ئىدى بۇ ۴ سالى ئايندە جيهان جاريكى تر دەبيت بەناچارى خوي پيكبات و بگونجينييت لەگەل سىياسى و سىياسەتە نوپكەي ناو كۆشكى سىپى لە ئەمريكادا. دوو گريمانەي سەرەككى ھەن بۇ ئەنجامى ھەلبژاردنەكان:

• يەكەميان دەرچوونەوي دۇنالد ترامپە بۇ جارى دووم و بەردەوامبوونى سىياسەتەكانىتي كە كەم كەس و ولات و سەرکردە پيشيىنى دەكەن چونكە ئەم پياو ھەم ۴ سالى رابووردو ھەم مۇديلىكى نوپى لە سىياسەت و ھوكمرانى پيشانى دۇنيادا كە زور جياواز بوو لە چەندان سالى رابووردو ھەم ھوكمرانى لە ئەمريكادا، چونكە بۇخوي كەسيكى سىياسى نەبو ۋە تەنھا بازگانىكى سەرکەوتوو بو، ھەريويەش سىياسەتەكان و ئيدارەدانەكانىشى رەنگدانەوي عەقلىت و پاشخانە بازگانى و ئابوريەكانىتي نەك پاشخانە سىياسىيەكەي كە خالى خالى بو ھەم لە تاكتيك و ستراتىژيكي نوپى چەسپا و ترامپ ھيئەدي ۋەك سەرکيش و زورجارانىش ۋەك نمايشكارىك خوي پيشاندو ۋە ھيئەدي گرنكى بە پەيوەنديە كەسيەكانى داو ھەم لەگەل سەرۆك ولاتەكاندا نيوھيئەدە ۋەك سىياسىيەككى دۇنيا ديدە و موھنەك خوي دەرئەخستو ۋە بپيار و ھەنگاوەكانىشى زورجاران پەلەكردن و نەگەرئەوي پيوەديار بو ھەم دامودەزگا ئورگانىيەكانى ھوكمرانى و تارادەيەككى زوريش شلەژان و ناسەقامگري بە ئيدارەكەيەو ھەم دياربو ۋە ئەو ھەم ۲ سالى يەكەمى ھوكمرانىدا زياد لە ۲۰ ھەزير و كارمەندى بالاً لە ئيدارەكەيدا دەستيان لەكاركيشايەو ھەم يان ترامپ دەرئانكردن. دەسكەوتەكانى ترامپ ھەم ۴ سالەدا لەگەل ئەوي كە پەتاي كۆرۇنا سالى ۲۰۲۰ لييتىكدا و نەيتوانيو ھەم كارى بەرچاو ئەنجامدات بەلام ئەوي جيگەي ستايشكردنە، لەناوبردى ئەبو بەكر بەغدادى خەليفەي داعش و پشتيوانىكردنى كوردەكانى پۇژئاو ھەم كوردستان و ھەرەشە و گورەشەكردنىتي لە توركيا و ئەردۇگان و گەمارۇخستەنە سەر ئيران و كوشتنى قاسم سولەيمانى و ابومەھدي موھەندىس و دژايەتيكردنى چين و پيكەوتنى ئيمارات و ئيسپرائيلە و لەناوخوش جگە لە سالى ۲۰۲۰

تاڳه رايي وهك فه لسه فه يه كي سياسي..... نه وزادي موهه نديس
 تواني بووي كه نابوري نه مريكاش تاراده يه كه گه شه به خووه ببينيٽ. به لام له گهل نه مانه شدا
 له هه نديك كار و هه ناگودا شكستي هي ناوه، وهك له عيراق و سوريا و به رامبه ر كوړي اي
 باكور و ته نانه ت له گهل نه وروپيه هاوپه يمانه كانيشدا په يوه نديه كاني ساردو سرپر كروه. جا
 به درچوونه وهي ترامپ ٤ سالي ناينده ش دونيا يه كي پر مه ترسي و شله ژاو و
 ناسه قامگيري سياسي و نابوري به دره وام ده بيت و چاره نوسي هه موو دونيا له سهر
 نوسيني تويته درهنگ وهخته كاني ترامپ ده وه ستيت. كه نه م كار و هه لويسته ي ترامپ
 له هه موو ميژووي حوكمراني نه مريكا دا وينه ي نه بوه.

• گريمانه ي دووم بريتيه له درچووني كانديدي ديموكراته كان ((جو بايدن)) كه
 ركباه ريكي سهرسه ختي ترامپه و سياسي هه كي ديار و به نه زموون و پيشتريش جيگري
 سه روك ئوباما بوه و خاوه ن تيز و تيروانيني خو به تي بو بابته ناوخويي و
 نيوده وله تيه كان و لاني كه م گهر پريار به ده ستي يه كه ميش نه بو بيت ماوه ي ٨ سال وهك
 كه سي دووم له دواي ئوباما وه ناگاداري رووداو و پيشهاته كاني دونيا بوه و كاريگه ريشي
 هه بوه. به سروشتي ديموكراته كان و سياست و بهرنامه كانيان نه وان هه ميشه پشتيواني
 بابته ناوخوييه كاني نه مريكان له تهنروستي و خوشگوزهراني و باج و رسومات و داد و
 دادگان و فيركردن و خو يندن و زانست و تويژينه وه و... هتد. نه كه بابته دره كيه كان و
 هه ميشه لايه نكري ناشتي و گفتوگوو نه رمونيان بوون و حه زيان به به كارهي ناني جهنگ و
 توندوتيزي و بزارد ه ي سهربازي نه كروه به كو تري ناشتي ناسراون، به پيچه وان ه ي
 كو ماريه كان كه به هه لوكان ناسراون و هه ميشه لايه نكري به كارهي ناني هي زي سهربازي بوون
 بو يه كلا كردنه وه ي كي شه نيوده وله تيه كان.

ناشكرايه جو بايدنيش دژايه تيه كي توندي نه ردوگان و سياسته ته ئيسلامي و
 فراوانخوازيه كاني دهكات له ناوچه كه دا و له دونيا شدا و پرياريداو كه يه كه م كاري
 پروخاندني نه ردوگان ه نه مه ش گهر به وورد ي ليبيروانين هو كاري ناييني و ئيتني له
 پشته وه يه وهك له وه ي سياسي بيت چونكه جو بايدن جوله كه يه و پشتيواني هه كي گه وره ي
 ئيسپرائيله و توركي او نه ردوگاني ئيخوانيش به مه ترسي ده زانيٽ بو سهر بهر ژه وه نديه كاني
 ئيسپرائيل و ته نانه ت هاوپه يمانه عه ره به كاني كه نداو يش. داناني جيگره كه شي كه ژنيكي
 ره شي پستي توندره وه ((كامالا هاريس)) ، دژي توركي او نه ردوگان جاريكي تر

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه کی سیاسی..... نه وزادی موهه نديس
سیاسه ته کانی دووپات ده کاته وه. به لام نه وهی جیگه ی سهرنجه به پیچه وانه ی ترامپه وه
به لینی داوه که پیکه وتنه نه تو میه که ی له گه ل ئیراندا کارا بکاته وه و ئیران بگه پرنیته وه بو
ناو کومه لگه ی نیوده ولته تی و به شیک له گه مارو نابوریه کانی له سهر هه لبرگیت، که بوخوی
ئیران وهک ولاتیکی خاوه ن نفوز و هیژ له ناوچه ی پوژه لاتی ناوه راستدا مه ترسیه کانی
هیچی که متر نیه له تورکیا و نه ردوگان و به دریزایی ۴۰ سالی رابووردووش دژایه تیه کی
سهرسه ختی سیاسه ته کانی نه مریکای کردوه له ناوچه که و جیهاندا. له بابته تی چین و
کوریای باکور و روسیاشدا سیاسه ته کانی پیچه وانه ی ترامپن.

به م شیویه جیهان له چاوه پروانیه کی بیهوده دا ده ژین له ماوه ی نه م ۲ مانگه دا و ده رچوون
یان دهرنه چوونی ههر کامیکیان به قازانجی کومه لیکه و به دژایه تی کومه لیکه تر ته واو
ده بیته.

• پرسیاریک که تایهت به کورد و هاوپه یمانیتی و ناینده ی له سیاسه تی ههر دوو
کاندیده که ی سه روکایه تیدا له چ ناست و پله و گه رموگوریه کدان؟

خوشبه ختانه کورد و مه سه له که ی له بهرنامه و به لین و کارنامه ی ههر دوو کاندیده که دا
جیگه و پیگه یه کی دلخوشکهری هه یه و ههر دوو لایان به لایانه وه گرنگه که چاره نویسی کورد
له ههر ۴ به شه که ی کوردستاندا به ره و ناینده یه کی پوشتتر به بن و له و نه هاهمه تی و قاتوقری
سه دان ساله پرگاری بکن و به لگه ی زیندووش هاوپه مانی و هاوکاری هیژی پیشمه رگه ی
کوردستان له باشوور و چاره سه رکردنی کیشه کانی نیوان ههریم و به غداد و هاوکاری و
پشتیوانی گه رموگوری کوردانی پوژتاوا و میانگریه تی له نیوان په که که و تورکیادا و
کارکردنیانه بو ده ستوپیکردنی پرژیمی ئیران و جول و بوژاندنه وه ی کورده کانی
پوژه لاتیسه. کوردیش به رولی خو ی له ماوه ی ۱۰ سالی رابووردوودا کارامه یی و
لیهاتوویی و گیانفیدای پیشانداوه له دژی داعش و وهک بهرگریکاریکی سهرسه خت
له جیاتی هه موو دونیا و وهک دوست و هاوپه یمانیکی سهر راست نه رکه کانی خو ی
جیبه جیکردوه و قوربانی زوری داوه. که ناکریت هچ کاندیدیکی سه روکایه تی نه مریکا نه م
پول و قوربانی و بهرگریکردنه ی کوردان له بهرچاو نه گرن و کوردیش وهکو دوستیکی
ستراتیژی تر له ناوچه که دا ده بینن.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
ئه وهی ماوه ته وه کورد و سه رکردایه تیه که یه تی که بزائن چۆن خو ده گونجینن له گه ل
سیاسه تی ئاینده ی سه روکی نویدا و وه کو ۱۰ سالی رابووردوو ده بنه جیگه متمانه و
ستایشی ئه وان. خوشبه ختانه تر کارتی کورد و مه سه له ره واکه ی له ئیستادا بوته جیگه ی
بایه خ و پیگه و سه نگینی خو ی له لایه ن ته وای و لاتانی ناوچه که و دونیا و ئه وروپا و
پوژمه لات و پوژناواییه کان و هچ کامیان ناتوانن فه رامووشی بکه ن. بویه گرنگه کوردیش به
عه قله یه تیکی کراوه تر و به فراوانتر له دونیا و په یوه ندیه سیاسی و نابوری و ئه منیه کانی
به پروانی و باشتر و ووردتر هاوکیشه و حساباته کان بخوینیته وه. به هیوای ئه وه ی که کورد
و دونیاش له دوای ۲ مانگی تر دلخووش و پر هیوا بن به وه ی که سه روکی دلخوازی خو یان
دهرچوه و له گه لیدا خه ون و ئاواته کانیان بو دینیته دی.

* نه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد و شه ن پرئیس و سپی میدیا له ریکه وتی ۱۴/۹/۲۰۲۰ د و
پوژنامه ی زاری کرمانجی ۶۴۷ و کوردستانی نوی ۸۱۷۸ له ۱۴/۹/۲۰۲۰ بلاو کراوه ته وه.

هه ریم و به عداد

ته واوکه ریان تیگدهری یه کترن؟*

● نه هامة تی و خوینپرشتن و قاتوقهری و برسیتی و جهنگ و مالکاولی و داگیرکردن و براکوژی و هه ژاری و دواکه وتوویی، هه موانیان وهک نه فره تیگی خودایی گهردنی ئەم کۆمه لگا و ولاته ی گرتۆته وه که ناوده بریت به عیراق و عیراقیه کان، نهک ته نها بۆ ماوه ی که می دوا ی دروستبوونی به زۆره ملیی ئەم دهوله ته له سال ی ۱۹۲۱ ی سه ده ی رابووردوه و که نزیکبوته وه له ۱۰۰ سال، به لکو ئەم نه فره تی خوداییه دریزده بیته وه بۆ ۵ هه زار سال له مه و بهر و هه ر له و کاته ی یه که مین شارستانی تی مرو قایه تی و سو مه ریه کان له میزۆپۆتامیا و ولاتی دوو رپووبار و ولاتی خاکی رهش و ... هتد. و تا ئیستاش هه ر بهرده وامه .

● دروستکردنی دهوله تی عیراق پیش ۱۰۰ سال به زۆره ملیی به ریتانیای داگیرکه ر و له پیناو مسوگه رکردنی جیگه و پیگه ی خوی له ناوچه که دا و دزین و به تالان بردنی سهروه ت و سامانی زۆر وزه وهندی ئەم ولاته، به شیوه یه که هیچ کات نابیته ولاتیکی ناشتی و ئارامی و خوشگوزهرانی له بهرئه وه ی له لایه ک به زۆر پیکه وه لکی نراوه له نیوان دوو خاکی جیاواز و دوو نه ته وه ی سه ره کی جیاوازا که عه رب و کورده و دواتریش پیکهاته و که مینه ی تری تورکومان و کلدۆناشوری و .. هتد. تیخزینراوه و سه ره رای ئەمه ش جیاوازی نه ته وه یی و ئایینی و مه زهه بیه شی هاتۆته سه ر و هه میشه ئەم هه موو جیاوازی و دژ به یه کانه له مملانی و خوینپرشتنی یه کتردا بوون و ئیدی کات و زه مان ی پیوستیان نه بوه بۆ بیرکردنه وه یه کی مرو قایه تی که پیکه وه به ناشتی و ئارامی بزین، ئەوه ندیه له هه ولی تۆله کردنه وه و خوینپرشتنی زیاتردا بوون نیوهینده به ته نگ ناشتبه ونه وه و پیکه وه ژیان و گه شه و و پیشکه وتنی ولاته که دا نه بوون. هه ربویه له و میژووه ۱۰۰ ساله یی دوایدا هیچ ده یه سالیک شک نابه یته که عیراق و عیراقیه کان به ئارامی گوزهرانیان کرد بیت. به لکو هه میشه سه ره گه رمی شه ر و جهنگ و کوشته و بری یه کتر بوون به تاییه تیش له نیوان عه رب وهک نه ته وه ی سه رده ست و کوردیش وهکو نه ته وه یه کی داگیر و کوردستانی ش وهک خاکیکی دابه شکراو.

● هه ربویه نه عیراق له ماوه ی ۱۰۰ سال ی رابووردوودا گه شه و پیشه که وتنی به خووه بینیه و نه ئارامی و ئاسایشی شی بۆ جیگیر بوه، له به رامبه ریشدا کورد و کوردستانی ش

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

بۆنەتە قوربانی بەردەوام و سووتماککردنی خاک و نەتەو و نیشتیمانەکی بۆ ماوەتەو. بۆیە گەرەکه دواى پروخانى پزىمى بەعسى صدامى له ۲۰۰۳دا و هاتنه سەر دەسەلات لەلایەن نوخبە و کەسان و سەرکردەى سیاسى نوپۆ، ئەو بەرنامە و نەهچ و فکر و تێپروانینە شوقینى و دەمارگیری عەرەبە وەلا بنریت و لەگەڵ گۆرانکاری و پیشهاته نیۆدەولەتى و ناوچەییەکاندا مامەلەى بەغداد لەگەڵ هەریمی کوردستاندا بگۆریت و بە پەلەى ۱۸۰ پیچەوانەى هەموو ئاکار و خوو و پەوشتە قیزەونەکانى پیشوو هەنگاو بەرەو ئاشتبۆنەو و پیکەوێنەکانى کۆمەلگایەکی دیموکراسى و ئازادى و وەکیەکی و خوشگوزەران هەنگاو بنیت و پزى لەمافى تەواوى هاوڵاتیان بگریت بەبى جیاوازی نەتەو و ئاین و مەزھەبەکانەو. تەنها پیوەر هاوڵاتیبون و ئینتیما و خوشەویستى و خەمخۆرى بیت بۆ ولات و کۆمەلگاکان. کاربکریت بۆ بەشداریکردنیکی راستەقینەى کورد و ئەوانى تریش لەناوەندە گرنگ و پزىار بەدەستەکانى بەغداد، ئەکە وەك پیگەیهکی کارتۆنى لییان پزىارنیت، کاربکریت بۆ بەشداریپیکردنیکی هاوسەنگ و راستەقینە لەتەواوى جومگەکانى حوکمپرانیدا، بۆئەوێ هەموان هەست بکەن بە ماف و شکۆ و کەرامەتى نەتەوێ و ئاینى و مەزھەبى خویان و وەك هاوڵاتیەکیش لەم نیشتیمانەدا. دەکریت هەموو کیشە کەلەکەبوەکانى چەند سەلە لەسەر میزى گفتوگۆ و شەفافانە و دوور لە توندوتیژى و دوور لە هەژموونى دەولەتانى دراوسى پیکەو و وەك یەك تیم گفتوگۆ بکەن و کاریش بۆ چارەسەرکردنیان بکریت، هەموانیش دەستبگرن بە دەستور و پزى بەند و مادەکانیشى بگرن. هەریم و بەغداد ببنە تەواوکەرى یەکتەرى نەك دوژمن و نەیار و تیکدەرى قەوارە و سەرورەى و ئارامى و ناسایشى یەکتەرى.

● گەر وانەکەن و بەو ئاراستەیه هەنگاو نەنن، ئەوا نەعیراقیکی ئارام و نە کوردستانىکی هیمنیش پەیدا دەبیت و نەگەشە و پیشکەوتن پرودەدات و بگرە پەرپەوى میژوو بە پیچەوانەو بۆ دواو دەگەریتەو. مەسەلەى کورد هەم لە عیراق و هەم لە ناوچەکەشدا گرنگ و کاریگەرە و لە ئیستادا بۆتە کارتى فشار و تەنانت یاریزانىکی سەر گۆرەپانەکانە و هەموان بە زلهیز و ولاتانى ناوچەکەشەو هەولى دروستکردنى پەيوەندى و هەمناهنگى دەدەن لەگەلیدا. چونکە کورد بەشیکی گرنگ و زۆر هەستیارى کیشەکانى

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى..... نه وزادى موهه ندیس

پوژهه لاتی ناوه راسته به هوئی بوونی له ٤ ولاتی ناوچه کهدا و له ئیستاشدا بوته کیشه و مهسهله ی ژماره یه کی ناوچه که و پالی به مهسهله ی فهله ستینییه کانه وه ناوه بو دواوه.

● بویه گرنگه دهسه لاتدارانی ههریم له لایه که و به غدادیش له ولاره له م حهقیقهت و راستی و گوړانکاریانه بگهن و له سه ر ئه و بنه مایانه ش مامه له له گهل یه کتردا بگهن، چونکه تا ئه و کاته ی قهدهری ئه م به شه ی باشوور به دهوله تی عیراقه وه گریډراییت ده بییت به ناچاری مامه له ی له گهلدا بگریت، به لام ئه وه ی له ماوه ی ١٧ سالی رابووردوودا ههستی پیده کریت و له سه ر زه مینه ی واقعی ش ده بیگریت ئه وه یه که ههریم گه ره کییتی له و قه فه سی ١٠٠ ساله ییه رزگاری بییت که ناوی دهوله تی عیراقه وه و به زور پیوه ی لکینراوه و ده یه وه یته ههنگاو به ره و جیا بونه وه و سه ره خوئی هه ل بنیت و له ولشه وه عیراقیش له گرنگی ((سیاسى و ئابوری و ئه منی و ... هتد)) و بون و مانه وه ی ههریم له چوارچیوه ی دهوله ته کهیدا باش تیگه یشتوه و نایه وه یته به هیچ جوړیک لییدا بریت، هه ربویه نه پیکه وه ده توانن به متمانه وه کاربگهن و نه دوور له یه کی ش ده توانن هاوکاری یه کتر بن لانی که م له م قوناغه دا و ئیدی نازانریت ئاینده چی بو په نهان داون. بویه ناکریت به م شیوه یه به رده وام بن و وهک دوو دهسه لاتی نه زوک ته نها له باز نه یه کی بو شدا بخولینه وه و هیوا و ئاوات و ئاینده ی هه م کورد و کوردستان و هه می ش عیراق و عیراقیه کان له گوړبنین له خه ونبنین به ناشتی و ئارامی و گه شه و پیشکه و تنه وه.

* ئه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد و شه ن پریس وئاوینه و دره ومیدیا و pukmedia له ریکه وتی
 ١٥٢٠٢٠/٩/٢١ بلاوکراره ته وه.

داعش و كۆرؤنا كاميان مه ترسیدارترن ؟*

• له پهراویزی زیاد بوون و هه لکشانی ژماره ی تووشبووان به په تای كۆرؤنا و ژماره ی مردوانیش له گه لیدا له ته وای جیهان و عیراق و به تایبه تیش کوردستاندا، ده بیته هه موان نه و راستیه مه ترسیداره درک پیبکه یین که په تای كۆرؤنا زور مه ترسیدارتتر و کوشنده تره له ریخراوی داعشی تیروریستی له هه موو پروه کانی سیاسی و ئابوری و ئەمنی و کۆمه لایه تی و ته ندروستیش هه وه، نه وه تا :

• ریخراوی داعش وهك ریخراویکی توند رهوی سه له فی و تیروریستی جیهانی و ناوچه یی و کوردستان و عیراق له ماوه ی سالی ۲۰۱۴-۲۰۱۹ سه ریبه لدا و گه شه یکرد و مه ترسی خوی پیشانی ته وای جیهاندا و ژماره یه کی زوری هاو لاتیانی سیقیلی کرده ئامانج به بی گویدانه ئاین و مه زه ب و نه ته وه و نیش تیمانه کانیان، ترس و دل په راوکیی خسته ناو دهروونی هه موانه وه له رۆژ هه لآت و رۆژ ئاوا ی جیهانه وه بۆ باکور و باشووری شی. به لام گه ر به کورتیش بیته زیان و مه ترسیه کانی داعش بیئینه وه به رچاوی خۆمان له ماوه ی ۶ سالدا ((۲۰۱۴-۲۰۱۹)) نه وا ده بیئین له هه ریمی کوردستاندا داعش توانیبووی :

۱. له پرووی سیاسی هه وه: دۆخی سیاسی هه ریم بشله قینیت و بهه ژینیت و پروبه پرووی ناجیگیری و ناسه قامگیری بکاته وه و ته نانه ت مه ترسی له سه ر هه ولیری پایته ختیش دروستکرد و زۆریک له ناوچه کانی موصل و کهرکوک و گه رمیانی داگیرکرد و کارگه یشته نه وه ی که ده ستبگریته به سه ر شاری کهرکوکیشدا، بۆیه به هه موو پیوانه کان داعش مه ترسیه کی جدی سیاسی بوو بۆ سه ر کیان و قه واره ی هه ریم گه ر بیتوانیا یه سه رکه وتن به ده ست بیئیت. به لام نه م مه ترسیه بوه هوکاری یارمه تیدان و هاوکاری هاوپه یمانان له پرووی سیاسی و ئابوری و سه ربازی هه وه بۆ هه ریمی کوردستان. و به که لک و سوود گه راپه وه.

۲. له پرووی ئابوری هه وه: هه رچه نده بوه هو ی مالکاولی و پروخان و ویرانکردنی شار و شاروچکه و گونده کان، داعش بوه هو ی نه وه ی که ژماره یه کی زوری ئاواره به نزیکه ی ۲ ملیون و نیو که س له ناوه راستی عیراقه وه پروبکه نه کوردستان و نه مه ش بارگرانیه کی گه وره ی کرده سه ر داها ت و خه رجی حکومه تی هه ریم، به لام هه موو نه و ئاوارانه داها ت و مووچه ی خویان هه بوو ته نانه ت ببونه هو ی بوژانه وه و گرانبوونی کرپی دوکان و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
میوانخانه و چیشتهخانه و جولانه وهی بازار و بازرگانیش و له لایه کی تریشه وه هر داعش
ببوه هوی بوژانه وهی بازرگانی نا یاسایی و قاچاغ له نیوان خویان و هندیك له
سه رمایه دارانی کوردستاندا و گه لیک سوود و بهرژه وهندی پیگه یاندن.

۳. له پرووی نه منیه وه: داعش ببوه مۆته که ی سهر دل و دهر وونی هه موو نه و ناوچانه ی
که لیوه ی نزیك بوون و شله ژانیکی نه منی به هیزی تیادا دروستکردبوون، به لام ههر نه م
مه ترسیه ی داعش بوه هۆکاری پیدان و پشتگیرکردنی هیزی هاوپه یمانان و سوپای
عیراقیش به پرچه ککردنی نویتین چهك به هیزی پیشمه رگه و پته وکردنی توانای نه منی
داموده زگاگان و یارمه تی مادی زور و زه وه ندیان بو کورد و کوردستان.

۴. له پرووی کۆمه لایه تیه وه: داعش مه ترسیه کی گه وره بوو بو سهر تاک به تاک و خیزان و
کۆمه لگای کورده واری، به هوی توندپه وی و دپنده ییان به رامبه ر نیو و می و مندالانی کورد
و عیراق و هه موو دونیاش و نه وان له پروانگه ی خویانه وه هه موانیان به سه بایا و دیل و
کۆیله و ده سه کوتی جهنگ ده زانی و بو خویانیان هه لال کردبوون.

۵. له پرووی ته ندروستیه وه: وهك نه خووشی و په تایهك نا به لكو به هوی دپنده یی و
مه ترسیانه وه ته نها کاریگه ری دهر وونی خراپی هه بوه بو سهر دل و دهر وونی هه موو نه و
تاكانه ی که كه وتبونه ژیر ده ستیان و پروبه پرووی توندوتیژی ببونه وه، به لام هیشتا
بارته قای په تا کوشنده نه خووشیه کان نه بوه و به تایبه تیش په تای کورپونا.

• به شیوه یه کی گشتی له ماوه ی ۶ سالدا داعشی بی دین و بی نه ته وه و بی مه زهه ب
له شه پیکه به رده وامی مه ترسیداردا توانی ته نها ۱۸۱۶ پیشمه رگه و پۆله ی قاره مانه ی
گه له که مان شه هید بکات و زیاد له ۱۰ هه زار بریندار و که مه ندام و ۴۴ بیسه روشوین
بکات. ((که ته نها دلۆپه خوینیکی یهك پیشمه رگه ناتوانریت به که م سه یر بکریت، به لام
گه ر به اوردیك بکریت له گه ل زیانه کانی په تای کورنادا زور که مته))، هه ربویه له مه زیاتر
داعش نه یتوانیوه ببیته مه ترسیه کی به رده وام و نه پراوه و هه میشه یی، هه رچه نده له پرووی
هیژ و تواناوه زور لاواز بوه و پیگه و بنکه ی جه ماوه ری له ده ستداوه به لام وهك هیژیکی
خاوه ن فکریکی توندپه وی نامرؤقانه وده مارگیر توانیویه تی خو ی بناخزینیته ناو دل و
دهر وون و هه ست و نه ستی زوریکه وه که نه مه ش بوخوی مه ترسیه کی گه وره یه بو ناینده.

• نه وه ی په ییوه سه ته به په تای کورنواوه که ته نها ته مه نی ۹ مانگه و کاریگه ری کرداریشی
له هه ریمی کوردستاندا ته نها ۶ مانگه، به لام بارته قای ۶ سالی داعش زیانی گه وره ی
گه یاندۆته هه ریمی کوردستان له پرووی سیاسی و ئابوری و کۆمه لایه تی و نه منی و
ته ندروستیشه وه.

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۱. له پرووی سیاسییه وه: تائیستا مه ترسیه کانی سه ر هه ریم نه ره ویونه ته وه ، به هوی کاریگه ریه خراپه ئابوریه کانه وه ، هه ریم زور لاواز و بی توانا بوه و به هوی هوکاره کانی تریشه وه هه موو په یوه ندیه سیاسییه کانی هه ریم و به غداد و ناوچه که و زله یزه کانیش پرو له کزین به ئیستا شه وه .

۲. له پرووی ئابورییه وه: کوپونا بوته هوکاری داته پینی ئابوری و بارزگاری و بازاری هه ریمی کوردستان و بوته هوی دابه زینی نرخه کانی نهوت و داها تی حکومت به شیوه یه که که ناتوانی ت مانگانه موچه بدات و ده ستیدا وه ته نهک پاشه که وتکردن به لکو لیپینی ریژه ی ۱۸ و ۲۱ و ۵۰٪ موچه ی موچه خوران. کومه لگای توشی بیکاری و برسی تی و شله ژانیکی زور مه ترسیدار کردو ته وه .

۳. له پرووی نه منیه وه: به هه مان شیوه و له بهر بی توانایی دارایی حکومتی هه ریم بو هیزی پیشمه رگه و داموده زگا کانی تری ناوخو، ناتوانی ت به شیوه یه کی توندوتول نه منیه تی ناوشار و سنوره کان بپاریزی ت، خوشبه ختانه کوپونا داعشیشی لاواز کردوه نه گینا زور مه ترسیدار تر ده بوو له خودی داعش خوی .

۴. له پرووی کومه لایه تییه وه: نه م په تا نه گریسه بوته هوکاری مردن و له ناوبردی ژماره یه کی زور له هاو لاتیان و مه ترسی دروستکردنی هه لوه شانی خیزانه کان و زیادبوونی تاوانه کان و ... هتد .

۵. له پرووی نه ندروستیه وه: بوخوی په تایه کی مه ترسیداری قاپروسیه و تائیستا نه توانراوه فاکسینیکی بنر و به هیز بدوزریته وه بو چاره سه ر و نه هیشتنی و نه مه ش مه ترسیه که ی زیاتر کردوه بو ته واوی جیهان و به تاییه تیش کوردستان و هه ریمه که مان .

• به شیوه یه کی گشتی له هه ریمی کوردستاندا په تای کوپونا له ۶ مانگی رابووردو دا و تا ریکه وتی ۲۰۲۰/۹/۲۷ بوته هوی توشبونوی ۴۵۷۳۱ و مردنی ۱۶۷۱ که س. که به هه موو پیوانه کان زیانه کانی کوپونا له هه موو پوه کانه وه زور گه وره تر و مه ترسیدارترن له داعش .

وهک دهوتری ت ۲۰٪ توشبوانی کوپونا گیان له ده ست ده دن و ده مرن، خوئه گه ر کوی دانیشتوانی هه ریم ۵ ملیون که س بی ت نهوا له ماوه ی ۶ سالدا به به راوورد به داعش ژماره ی ۲۰۰۵۲ که س ده مرن که نه م ژماره یه ۱۱ جار له ژماره ی شه هیدانی ده ستی داعش زیاتره و هیچ کات داعش نه مه ی به سه رماندا نه هیناوه .

• بویه گه ره که که حکومتی هه ریم و داموده زگا کان و هاو لاتیان خوشیان زور زیاتر له ۶ مانگی رابووردو خویان بپاریزن و ریکاره ته ندروسییه کان له ناوما ل و شوینه

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
گشتیه كاندا پیاده بکهن، به تاییه تیش لهم وهرزی پایز و به رهو زستانه دا که خویندنگا و
زانکو و په یمانگانا ده کرینه وه. هه موو زانیاریه کان بهو ئاراسته یه ن که شه پۆلیکی نوویی
کوړونا ته واوی جیهان و ناوچه که و کوردستانیش دهگریته وه، که هینده ی تر مه ترسیه کان
زیاتر دهکات له ئاینده دا و ئه وه تا ولاتانی ئه وروپا و ناوچه که ش پړوشوینه ته ندروستیه
تونده کان پیاده دهکه نه وه.

بۆیه گهر بهم شیوه خیراو مه ترسیداره کوړونا له هه لکشاندا بیته و بهرده و امیشی
هه بیته، ئه وا به دلنیای مه ترسی و کاریگهری و لیکه وته خراپه کانى گه لیک گه وره تر و
زیانبه خشته و به ئازارتر ده بیته بو تاک و خیزان و ته واوی کوومه لگاکه شمان و ماک و
ئاسه واره خراپه کانیشی له هه موو بواره کانى ژياندا بو ماوه یه کی دوور و دريژتر
دهمی نیته وه.

* ئه م بابه ته له سایته کانى وتاری کورد و شه ن پریس و pukmedia له پیکه وتی ۲۸/۹/۲۰۲۰ د
بلاوکرا وه ته وه.

كورد

لە ناوجە رگەي جەنگى نەرمىنيا و نازەربايجاندا *

• لە ميژوويەكى ديريئەو كورد لە ناوچەي قەفقاسدا ژياو و جيگە و پيگە و دەسەلاتى ھەبوو ھەر لە زەمانى ئيمپراتوريەتى ميدياوە و دواي ئەو ش توانيويەتى پاريزگارى لە بوون و مانى خوي بکات گەرچى بە لاوازي و ژير دەستەي دەسەلات و دەولتەکانى تريش بوييت. كورد لە ناوچەيەدا گەليكى نەناسراو نەبوو و نيشە، بەلکە ھەموان ميژوو و جوگرافيا و پۆل و کاریگەري كورد دەزانن و پيى ناشان. بەلام ھەميشەش ويستويانە بچوک و بيدهسەلات و پەرتەوازەي بکەن و خاک و کۆمەلگاکەي داگير و دابەش بکەن. ھەر وەك چۆن لە گەل کوردستانى گەرەدا کرديان لە سالى ۱۹۱۶ و دواتريش لە دواي جەنگى يەكەمى جياھانەو. ئەو بەشەي کوردستان کەوتۆتە نيوان ھەردوو کۆمارى ھەلوەشاوي يەكيتى سوڤيەتى جارن نازەربايجان لە پۆژھەلات کە لە ۱۹۹۱/۸/۳۰ لە يەكيتى سوڤيەت جياپووە و سەربەخويى خوي رگەياند، و نەرمينياش لە پۆژئاواو کە ئەميش بەھەمان شيو لە سالى ۱۹۹۱ دەسەربەخويى خوي رگەياند.

• کوردستانى سوور يان پارچەي پيئەجەمى کوردستان دامەزريئرا لە دواي سەرکەوتنى شوڤشى بەلشەفى روسياو دواتريش لە سالى ۱۹۲۹ دەو کۆمارە سوورەش ھەلوەشينيئرايەو. دواي سالى ۱۹۹۱ و نازادبون و سەربەخوبوون و جياپونەوہى کۆمارەکان لە يەكيتى سوڤيەتى جارن ئەم ھەريمە کوردنشينە بوو جيگەي ناکۆكى نيوان نەرمينيا و نازەربايجان و ھەريەكەيان دەيويست بيخاتە ژير ركيڤى خويەو لە ناوچەي ناگۆرپنۆ-قەرەباغ. ئيدى لەو کاتەو چەندين گەپى شەپرى گەرم و ناکۆكى سىياسى و سەربازى لە نيوانياندا ھەلايساو و ھەمووشى لەسەر خاک و ئاو و کۆمەلگاي کوردنشينى ئەو ناوچەيە بوو و زەرەر و زيانى گەورە ھەر بەر کوردان کەوتو.

• لە ئيئستادا و ماوہى ھەفتەيەكە لە ۲۰۲۰/۸/۲۸ وە جەنگيگى گەرمى توند ھەلايساو تەو و ئەم جارەيان و لەم قۆناغە شلەژاوہى دونيادا لەلايەك بەھوى نەخوئشى كۆرپونا و لەلايەكى تريش بوونى شەپرى گەرم و مەملانيى توندى سىياسى و ئابورى و ئەمنى لە ناوچەي پۆژھەلاتى ناوہراست و دەرياي سپى و ناوچەي قەفقاس و مەملانيى ئەمريکا و چين و كۆرياکان مەترسيەکان گەورەتر و توقيئەرتەرن. چونکە لەلايەك و لاتانى تورکيا و ئيران بە راستەوخۆ و ناپراستەوخۆ دەست تيوەردانيان کردو و ھەريەكە بە

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس
 ئاشکرا و بەنهننی و بەناردنی شەپرەران و توندپەرە و تیروۆریستانی سەر بەخۆیان و چەك
 و تەقەمەنی و فرۆكە و ..هتد. یارمەتی لایەك دەدەن. ئەوێ جیگە ی تیپرامانە ئەوێهە كە
 توركیای سونە مەزەب یارمەتی نازەری توركی شیعه مەزەب دەدات تەنھا لەبەرئەوێ
 وەك دەلێن ((نەتەوێهەكن لە دوو ولتدا)) و لەولاشەوێ ئیرانی شیعه مەزەبی ئیسلامی
 یارمەتی ئەرمینیای مەسیحی ئەرسۆدەكس دەدات. تەنھا لە دژایەتی توركیا. بەم شیوێهە
 ئەم جەنگە بۆتە هۆی بازدان بەسەر ئاین و نەتەوێ و مەزەبە جیاوازەكاندا و تەنھا
 بەرژەوێدیە سیاسی و ئابوری و ئەمنی و جیۆپۆلەتیكەكان پۆلیان هەیه و جوگرافیا و
 هیزی ناوچەكەیان دابەشكردوێ.

- پرسیارەكە لیبرەدا ئەوێهە ، كورد پێگە و پۆلی چیبە ئەم جەنگەدا؟ ئایا زیانی پێدەگات؟
 یان هەرەك تەماشاكەر بێئیتەو؟ بەرژەوێندی كورد چیبە ئەم جەنگەدا؟ و دەیان پرسیری تریش.
- بۆ وەلامی ئەم پرسیارانە پێویستە گەرچی بەكورتیش بێت سەیریکی میژوو و
 رابووردوو بكەین و هەلۆیستی ئەو دوو ولتە بەرامبەر كورد بزائین، ئەوكات بیریار بدەین كە
 كورد چی بكات و بەرژەوێندی لەگەڵ کامیاندا و بە چ جور و بە چ لایەكدا بیشكینیتەوێ.
- هەلۆیستی نازەرە توركەكان ، هەمیشە توند بوێ بەرامبەر كورد و هەرگیزخۆشی
 پێیان نەهاتوێ و گەر هەنگاو و كار و كردەوێهەکی ئەرینیشی هەبویت تەنھا كاتی و بچوك
 و قەتیس بوێ، هەربۆخۆشی لە ژمارە ی دانیشتوانی لەسالی ۱۰-۲۰ كورد پێژە ی تەنھا
 ۱۳.۰٪ ی كۆمەلگای نازەری پێكھێناوێ كە دەكاتە ۱۵۰-۱۸۰ هەزار كوردی كرمانجی
 شیعه مەزەب و ئیسلامن. ئەم دوژمنایەتیە ی نازەریەكان بۆ كورد لەبەرئەوێ بوێ كە لە
 چاوی حكومەت و دەسەلاتدارانی توركیاوێ پوانیوێتە كورد و ئاینە و داخواری و مافە
 پەواكانیەوێ و لەهەر جیگە یەكیش دەسەلاتی هەبویت دژایەتی كوردی كردوێ، ئەوێتە
 لەناو ئیرانیشتا لەشاری خویی و شەلماش و ..هتد. پێگە نادات كورد نازادانە داواكارێه
 پۆشنبیریەكانی خۆی بلابكاتەوێ و كەلتور و فەرھەنگی كوردی پابگە یەنیت. هەرزووش
 سەفیری نازەریبايجان لە توركیا پابگە یاند كە كورد لە پێگە یەكیتی و پەكەكە و پەیه دەوێ
 یارمەتی ئەرمەنیەكان دەدەن لەم جەنگەدا، وەك پێكەوێبەستنی سیفەتی تیروۆریستی
 بەكوردەوێ وەك چۆن دەرواننە پەكەكە و پەیه دە.

- هەلۆیستی ئەرمەنەكانیش زۆر باشتر نیه لە نازەریەكان بۆ كورد، ئەوان بەدریژایی
 میژووی جەنگی روسیای قەیسەری و عوسمانیەكان هەمیشە پێشقەوێ سوپاكانی روسیا
 بوون بۆ داگیرکاری و كاولكاری كوردستانی باكور و كوردیش بەداخوێ بەناوی ئیسلامەوێ
 و فریودراوێ و هەمیشە پێشقەوێ سوپای عوسمانیەكان بوێ و بەهۆی دراوسیپەتی

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
کوردستان و نهرمه نستان و نزیکیان له یه که وه هه میشه بونه ته دوو شه رکهری خوینه خووری
یه کتر و نهرمه نیه کان تائیستاش تاوانی جینۆسایدی خویان له سالی ۱۹۱۵ دهخه نه سه
ئه ستۆی کورد، ژماره ی کورد له نهرمینیا دا دهگاته ۴۲۱۳۹ کوردی کرمانجی و ئیزیدین ،
ئه مانیش له میژه رادیوو و ئه نستیتۆی کورد و کۆلیژی زمانی کوردی و پوژنامه ی
کوردیان هه یه، به لām به هه مان شیوه ی هه موو داگیرکارانی کوردستان هه ر بو تاکتیک بوه و
هیچی تر، هه رچه نده گرنگی و کاریگهری خووشی هه بوه و مایه ی دهستخووشی و
خووشحالیشه.

• به م شیوه یه کورد لای هیچ لایه کیان دۆست نیه و ته نها وهك نه یار و دوژمن و
گه لیکی داگیرکراو لیپروانراوه. هه ربۆیه کورد گه ره که بیلایه ن و ته ماشاکه ر بیته و نه چیته
جهنگیکی مالمویرانکه ره وه که ئاینده ی پووشن نیه ، چونکه کورد نه ده توانیته خا که که ی
به جیبه یلیته و نه ده شتوانیته کۆماریکی سه ره خۆ دا بمه زینیت، هه ربۆیه بچوک و قه تیس و
بیده سه لات ده مینیته وه. به لām به لایه نگری لایه ک دژی لایه کی تر ده بیته ژماره و هاوسهنگی
جهنگ و ناشتیه کان ده توانیته تیکبدا ت، به لām بو هه میشه پاریزراو نابیته له ئاگری بق و
تۆله سه ندنه وه ی هه ردوولا. بویه گه له ک باشتره که بیلایه نی خو ی بیاریزیته و دریزه به مان
و بوون و پیگه ی ئاسایی خو ی بدات و سه رقالی کار و چالاکی و بزاقی پووشن بیری خو ی
بیته ، بویه نابیته له هه ری می کوردستان و پارچه کانی تری کوردستانیش ه وه ئه م جهنگه
بکریته جهنگی کورد و هینده ی تر مالمویرانی و کاولکاری ئه و ناوچه کوردیانه بگریته وه و
جاریکی تریش ئیران و تورکیای داگیرکاری کوردستان بکینه دوژمنی سه رسه ختی
هه ری مه که مان و له باکور و پوژئاوای کوردستانیش.

* ئه م بابته له سایته کانی وتاری کورد و شه ن پریس و ناوینه و سپی میدیا و pukmedia له پیکه وتی
۱۵/۱۰/۲۰۲۰ بلامو کراوه ته وه.

عیراق و ههریم

یه کی تی دژه کان !*

• ماوهی زیاتر له ۶ ساله ههریمی کوردستان گیرۆدهی قهیرانیکی دارایی توند بۆته وه که تانیستاش بهردهوامه و کاریگهری زۆر خراپیشی کردۆته سهر تهواوی بوار و جومگهکانی ژیان و گوزهرانی هاوالاتیان و حکومهتیش و تهناهت کارگه یشتۆته شهله لکردنی حکومهت که ناتوانیّت لانی کهمی پیدایستی و شایستهی موچه خۆرانی خۆی بدات له موچهی مانگانهی ۳۰ پۆژی و نه توانینی دایینکردنی خهرجیهکانی داموده زنگاکانی حکومهت و وهستانی زۆریک له پڕۆژه ئاوه دانی و خزمهتگوزارییهکان و کاری وه به رهینانیش به تهواوهتی راوهستاوه. له ئیستاشدا هیچ ئومیدیک بۆ دهربازبوون و تیپه پاندنی ئەم قۆناغه سهخت و دژواره وه دینا کریت. و ههموان له چاوه پوانی گۆدۆداین و ئەویش ههر پهیدا ناییت.

• عیراقیش له ئیستادا و ماوهی نزیکه ی سالیکه، به ههمان شیوه توشی ههمان قهیران بۆته وه و له ئیستادا کارگه یشتۆته ئاستیک که نه توانیّت موچهی موچه خۆران له کاتی خۆیدا دابه شبکات و بیر له وه رگرتنی قهرزی ناوخۆی و دهرهکی زیاتر دهکاته وه یان پلانی که مکردنه وهی موچهی فرمانبه ران و خهرجیهکانی ههیه به ههمان شیوهی ههریمی کوردستان. بهم شیوهیه ههر دوو حکومهتکه ی ههریم و به غداد له ههر دوولا مهست و حهیران و نه ده توانن حوکمرانییهکی سهرکه وتوو بکه ن و نه ده شتوانن خۆیان و گه له کانیان له م نه ههمه تیانه پزگار بکه ن. و خاوهنی هیچ دهستی پیشخه ریهکی جدیدش نین بۆ دۆزینه وهی ریگا چاره ی کورت و دلخۆشکه ر.

• بهم شیوهیه ههریم و عیراق پیکه وه و له یهک کاتدا پروبه پرووی گه وره ترین و سهختترین بارودۆخی سیاسی و ئابوری و ئەمنی و تهن دروستی بونه ته وه که هیچ نه یاریک حه سوودیان پینابات. و له گه ل یه کتریشدا هه لئا که ن و بی یه کتریش ناتوانن هیچ کامیان له سهر قاچهکانی خۆیان بوهستن و پیوستیان به یه کتر نه بیّت و ده لئی جمکن و جیا بونه وه یان له یه کتر زۆر مه حال بوه لانی که م له م قۆناغه دا. به لام دلنیام که پۆژیکی دیت که ته نها چاره سهر و به ناچاری ههر دوولا پرووی تیده که ن ئەویش جیا بونه وه یهکی ئاشتیخوازانیه که له ناینده دا ببنه دۆست و دراوسییهکی باش و کو تاییی به م جهنگ و ململانی ۱۰۰ ساله بیان به یینن. و بهم شیوهیه ههریم و عیراق له ئیستادا بونه ته ئەو دوو

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دژهی بهرامبهر یه کتر به لآم له چوارچیویه یه کی زۆره ملیی و په ستینراودا یه کیان گرتوه، که جیگه ی ههردووکیانی تیادا نابیته وه و زۆر به بهریان تهنگه، جا بۆ خوده ریا زکردن له م دوخه ته قینه وه و جیا بونه وه یه کی ناشتیخوانه پیویسته نه ک به جهنگ و کوشتار، چونکه قهدهریان له دوا ی جیا بونه وه ش هه ر دراوسی و سنور به سنوره وه ده بن. بویه هه ق وایه له ههردوولاه به نه قلیه تیکی نویوه کار بکن بۆ نه م پرۆسه چاره نوسساز و یه کلاکه ره وه یه، چونکه تا پۆژگاره کان ناوها به رده وام بن نه هه ریم و نه عیراق خووشی و خووشگوزه رانی و ناشتی و ناوه دانی به خو یانه وه نابینن.

• لیڤه دا پرسیار نه وه یه که ناخو نه م قهیرانه ی هه ریم و عیراق له خوړا سه ریان هه لداوه؟ یان ده سترکه؟ ئایا له نه نجامی بیپلانی و بی به رنامه یی بوه؟ یان سه پینراوه و نه ده ره وه ی سنوره کانه وهن؟ نه ی چون هه وئبدریت خو دهر باز بکریت و نه م قوناغه سه خته تیپه پینریت؟ و ده یانی پرسیار تری.

سه ره تا هه موان ده زانین که عیراقی دوا ی پوو خاندنی پژی می به عسی صدامی له سالی ۲۰۰۳ وه له لایه ن گروپیکی مافیایی له حیزب و سه رکرده سیاسی نه نو یکانه وه به رپوه ده برا که ته نها له هوکمرانیان نه ده زانی و شهلم کویرم نا پاریزم که وتنه گیانی ها ولاتیان و ژیرخان و سه رخانه ی ولات و که وتنه دزی و پاو پروت و گه نده لی که له ئیستادا وه ک با سه ده کریت بری ۲۵۰ ملیار دو لار به هه ده ر دراوه له عیراقدا، که وتنه دروست کردنی میلیشیای چه کرداری توندپه و، بۆ هه لایسانی شه ری ناو خو ی ئایینی و نه ته وه یی و مه زه به ی. که وتنه داته پاندنی نه و ژیر خانه له رزۆکه ئابوریه ی که هه بوو. که وتنه لی که ه لوه شانی کو مه لگای عیراقی، دا هینه ری سیسته می پشکپشکی نه ی تاهه فی و ئایینی و نه ته وه یی بوون له هوکمرانیاندا. سه ره پای نه مانه ش جهنگی تیرو و تیرو ریستانیش ها ته بانی و ناو ره بوون و له جیگه ی خوده رکردن و چوونه ده ره وه ی هه نده ران و کاو ل و ویرانبوونی شار و شارۆچکه کان و داگیر کردنیان له لایه ن داعشه وه، هو کاریکی تری قهیرانه که و توندتری بو ن. له لای سی هه می شه وه ده ستیوه ردانی ولاتانی دراوسی و ناوچه که و دونیاش بۆ کاروباری عیراق و هه ریمیش پی که وه هی نده ی تر ولاتی لاواز و بی هیز کرد و کردیه گو ره پانی ململانی کان و ده رگای له سه ر شکاندنی شکو و سه ره وه ی گه ل و خاکی عیراق کرده وه به کورد ستانی شه وه.

له هه مووشیان گرنگ تر، بی پلانی حکومت له هه موو بواره کاندای پشته ستنی ته نها به سه رچاوه ی نه وت به رپژه ی ۹۵٪ وایکرده که له کاتی سه ره ه لدانی قهیرانی نرخه کانی نه وته وه و دابه زینی نرخ ی ۱ به رمیل نه وت له ۱۱۵ دو لاره وه له سالی ۲۰۱۵ دا بۆ ۳۰ دو لار

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس و که متریش، عیراق و ههریمی کوردستان گه وره ترین و سهختترین لیّدانی ئابوریان بهریکه ویّت که نه توانن ته نانهت موچهی موچه خۆران دایین بکهن بههوی که می داهات و له سه رهتای سالی ۲۰۲۰ یشه وه بههوی بلاوبونه وهی نه خووشی و پهتای کۆرپوناوه هیندهی تر دۆخهکانی شله ژاند و له ئیستادا واده بیهریّت که له کۆتپۆل دهرچوو بیّت. ولاتیکی وهکو عیراق بری ۱۲۵ ملیار دۆلار و حکومهتی ههریمی ش زیاد له ۲۸ ملیار دۆلار قهرزار بن.

به داخه وه خوپی شانندان و ناره زایه تیه جه ماوهریه کان له ههریم و عیراقیش نه بوونه هوی دهر بازبوون له م قهیرانه، گۆرینی حکومه ته کان و کابینه کانیش هیندهی تر دۆخهکانی تی کچرژان. نمایشکردن و خۆدوورخستنه وه له لیپرسراویتی قهیرانه که و خستنه ئهستوی کابینهکانی پی شووتر له ههریم و به غداد نه یان توانی توپهیی و بیزاری و که مته رخه می جه ماوهر له لیپرسراوانی ئیستا کالبکه نه وه. بویه هه موو ئه م فاکته ره خووی و بابه تیانه هۆکاری سه رهکی بوون بۆ سه ره هاندان و بهرده وامی و توندبوونی قهیرانه که. به لام له هه مان کاتیشدا زۆریه ی ولاتانی ناوچه که و دونیاش به هه مان قوناغ و مه ترسی و ئالنگاریه کاندای تیپه رین، به لام لای ئه وان سووکت و تاراده یه ک کۆتپۆل کراون، ئه ی بۆچی لای ههریم و عیراق ههر به ره و توندتر و سهختتر ههنگاو ده نیّت؟

هۆکاره کان پوون و ئاشکران که خویان ده بیهنه وه له:

- بیباکی ده سه لاتداران و حیزب و سه رکرده سیاسییه کان به ژان و نازار و مهینه تی و گوزه رانی ها ولاتیان.
- بی پلانی حکومه ته کان له پرووی زانستی و کرداره کیه وه بۆ چاره سه ری قهیرانه کان.
- ده ستبردن بۆ که مکردنه وهی موچهی موچه خۆران وهک ئاساتترین ریوشوینی نایاسایی.
- نه ویّرانی ده سه لات و حکومهت بۆ بنه پرکردنی گهنده لی و برینی دهستی مافیا و گهنده لکارانی حیزب له ناو حکومه تدا.
- کۆنه کردنه وهی داهاته کان به شیوه یه کی توند و لیّدانی هه موو هیژ و میلیشیایان.
- ملاملانی نه یینی و ئاشکرای سیاسی له نیوان مالی شیعی و سونی و کورد و ئه وانی تریش له ناو خویان و له گه ل یه کتری شدا.
- بهرده وامی ده ستیوه ردانه ناوچه یی و نیوده وله تیه کان له کاروباری عیراق و ههریمی شدا.
- نه بوونی سوپایه کی به هیژ و بالادهستی چه شدی شه عبی و میلیشیای شیعییه کان و نه مانی هه یبه تی ده وله ت.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

• نەى چۆن دەتوانرئىت نەم قوناغ و قەيرانە لە ھەرىم و عىراقدا تىپپەرىنرئىت؟ چۆن لانى كەم كارىگەرە نەرىنيەكانى سوكتر بكرئىت؟ پلان چىيە؟ نائىندە بەرەو كوئى ئاراستە دەگرئىت؟ بەكورتى بە حكومەتئىكى بەھىز دەكرئىت كە دوور بىت لە پشكپشكىنەى حىزبى و تايەفى و ئائىنى و نەتەوھىيى. بەحكومەتئىكى تاكلايەنە و پالپشتكراو بەزۆرىنەى پەرلەمانى دەبىت دوور لە حكومەتئىكى ئىنتىلافى لەرزۆك و لاواز. بە گەرانەوھى ھەببەتى دەولەت و ياسا و دامودەزگا شەرعىيەكان دەبىت. بەلئىدان و بىرىنى دەستىوھردانى حىزب و سەركردە و مىلشيا و مافيا و دەولەتانى ناوچەكە دەبىت لە كاروبارى حكومەتدا. بەدانانى پلانى زانستى دەبىت بۆ زىادكردنى داھاتەكان و كەمكردنەوھى خەرجىيە ناپئويستەكان و دۆزىنەوھى سەرچاوھى ترى داھات جگە لەنەوت.

بەم شىئوھىيە دەكرئىت ئاسەوارى قەيرانەكە سووك بكرئىت تائەوكتەى پەتاي كۆرۇنا كۆتەرۇلدەكرئىت و دۇخى ئابورى و بازار و بازىرگانى دەگەرئىتەوھ بۆ دۇخى ئاسايى و نرخەكانى نەوت بەرزەبنەوھ و جولەى گەشتوگوزارى زىاد دەكاتەوھ. بۆيە لە ئىستادا و لانى كەم بەداخ و كەسەرىكى گەورەوھ بۆ ماوھى ۵-۱۰ سالى تىرىش ئائىندەيەكى گەش چاوەروانى نە ھەرىم دەكات نە عىراقش لەسايەى نەم ھەموو ئالنگارىانەى كە باسگران كە زۆرىكىان دروستكراوى دەسەلات و حكومەتەكانن نەك سىروشتى و خۆرسك بن. بۆيە جوئى دەسەلات و عەقلىيەت و پلانى دەسەلاتەكان جوئى حوكمراڻىيەكان ديارىدەكەن، چەندە حوكمراڻىيەكى راشد و حەكىم و بەتەگبىر و دووربىن بن ئەوھندە سەركەوتوودەبن بە پىچەوانەشەوھ بەرەو خراپتر و ھەلدىرتتر و تارىكوتوتتر ھەنگا و دەنئىن.

* نەم بابەتە لە سايتەكانى وتارى كورد و پوژنامەى كوردستانى نوئى ۸۲۰۴ لە رىكەوتى ۱۸ و ۲۰/۱۰/۲۰۲۰ دلاوكراوھتەوھ.

سالى ۲۰۲۰

ناسۇرتىن سائەكانى ئەم چارەكەى سەدەى بىست و يەكەمى جىهان!*

• بەداخەوہ مېژووى مرۇقايەتى سىخناخە لە كارەسات و جەنگ و كاولكارى و نەخۇشى و مەملانىي نارهوا و داگىركارى و زولم و چەوساندنەوہى مرۇقە بۇ مرۇقە و زىندەوہران و تەنانەت ئەو ژىنگەيەى كە خۇشى تىايدا دەژى. مرۇقە بوخۇى بونەوہرىكى لەلايەك داھىنەرو ئاوەدانكەر و خاوەنى شارستانىتيە نەمرەكانى مرۇقايەتيە و زياد لە پىنج ھەزار سائە لەسەر گۆى زەوى گوزەران دەكات و گەليك داھىنانى گەورە و ناوازە و سەرسوپرھىنەرى داھىناوہ تا كاراوانى مرۇقايەتى و گەشەسەندن و ئاوەدانى گەياندوتە ئەم قۇناغەى ئىستا. بەلام لە پال ھەموو ئەم كار و چالاكىيە بىويئە و سەرسوپرھىنەيدا، سەدان و ھەزاران كارەسات و كاولكارى و نغۇركردنى مرۇقايەتى و شارستانىتيەكانىشى ئەنجامداوہ، كە زۇرىكيان بى مەبەست و لە نەزانين و غافلگىرىيەوہ بوہ و زۇربەى تىريشيان بە مەبەست و بەپلانى پىشەوختە ئەنجاميداوون، گەليك جاران ھۆكارەكان كەسى و بنەمالەيى و نەتەوہيى يان ئاينى و مەزھەبى بوون، كەبونەتە ھۆى ھەلايسانى جەنگە گەورەكانى جىھانى يان جەنگە ناوخوييە نەبراوہكان يان سەرھەلدانى دوژمنايەتى و كوشت و كوشتار و كاولكارى كە لەكۇتايىشدا تەنھا و تەنھا مرۇقايەتى و ژىنگەى گۆى زەوى زىانى گەورەيان پىكەوتوہ.

• جا ھەر قۇناغە يان سەدە يان سال و مانگ و پۇژەكانى مېژووى مرۇقايەتى ھەريەكەيان بە پروداويكى گەورە و گورچكپ و كارەساتبار دەناسرىنەوہ، ئەوہتا سەدەكانى ناوہراستى ئەوروپا بە پەتاي تاعون دەناسرىتەوہ كە بە مليۇنان كەسى كوشتوہ، سالانى ۱۹۱۴-۱۹۱۸ جەنگى جىھانى يەكەم و سالى ۱۹۲۹-۱۹۳۳ چەقبەستوويى گەورەى ئابورى و سالانى ۱۹۳۹-۱۹۴۵ جەنگى جىھانى دووہم و سالانى ۱۹۵۲-۱۹۹۱ جەنگى سارد و دەيان نمونەى زىندووى تر. كە ھىچ كات مرۇقايەتى بەبى جىاوازي ئاوات بۇ ئەو قۇناغ و سەردەمە تارىكانەى مرۇقايەتى ناخوازيت.

تاگگه رایی وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• جا له وچوارچیویه شدا سه دهی بیست و یه کهم و به دیاریکراویش سالی ۲۰۲۰ که سه ره تاي به ناو سه ده و قوناغیکی نوی بوو، به کاره ساتیکی مروقايه تی دهستیپیکرد که بریتیه له په تاي کورپونا ((کوئید-۱۹)) که له سه ره تاي ساله وه تا کو ئیستا که نزیکبوینه ته وه له کوتایي سالی ۲۰۲۰. ههر به رده وامه و هیچ کهس و لایه ن و ولاتیکیش ناتوانیت پیشبینی کوتاییه که ی بکات، تانیستا ته وای مروقايه تی و زانست و زانیاری و زاناکان دهسته وستانن له به رده م ئم په تا کوشنده یه دا که له ماوه ی ته نها ۱۲ مانگدا زیاد له ۸۰ ملیون کهس توشبوون و زیاد له ۱ ملیون و ۵۰۰ هزار کهسی تری کوشتوه و به سه دان ملیار دولا زانی ئابوری گه یاندوته ته وای گو ی زهوی و به راده یه کی به رچا و ترس و دلله پراوکی و مه ترسی بلاوکردوته وه به ناو ته وای ولاتان و کومه لگاکاندا و ناشتی کومه لایه تیشی خستوته بهر مه ترسی و دارمانی ئابوری زوریک له ولاتانی پیشخستوه و کورته یانی بودجه و داهاتی سالانه یان و گه شه و ناوه دانیانی خستوته بهر مه ترسیه وه. په تاي کورپونا بوتته په تاي سه رده م و سه دهی بیست و یه ک و بوتته بکوژ و مه ترسیه کی گه وره بو سه ر ئیستا و ئاینده ی ته وای مروقايه تی.

• بهم شیویه سالی ۲۰۲۰ له میژوی مروقايه تیدا بوتته سالیکی رهش و پر مه ترسی و کوشنده و ناسور بو ته وای گو ی زهوی، ئم ساله سالی نه هامه تی و برسیتی و بیکاری و دواکه وتووی و پاره ستانی گه شه ی ئابوری ته وای مروقايه تی بوو. سالیکی بوو که هیچ کات ئاواتی پینا خوازیت، سالیکی بوو که له ناو ساله کانی ئم سه ده یه دا ره نگه ببیته ویسگه و خالیکی تاریکی ئه وتو که جیا که ره وه ده بییت له پیش و له دوی خوی. گهر هندیکی سال بو ئه و کومه لگا یان ئه و ولات یان ئه و ناوچه یه ی جیهان سالیکی پر وهیشومه و کاره سات و جهنگ و کاره ساتی سروشتی و ژینگه یی کوشنده بو بییت، ئه و سالی ۲۰۲۰ سالیکی ئیقلیمگیری سه رتاسه ری و جیهانی بوو بو ته وای مروقايه تی و هه موانی وه کو یه ک بیزار و دلته نگ و کاره ساتبار کردوه به هوی له ده ستدانی زوریک له خو شه ویستان و نازیزانیان و زوریک له خیزانه کانی هه لوه شان دوتته وه و زیاتریشی له مندالان بی دایک و باوک و بی سه رپه رشتیار خستوه، گه لیکی که سی کوستباران کردوه و له وهش زیاتری بیکار و برسی کردوه، ئم ساله و ئم په تايه هه موو مروقايه تی یه کسان کردوه له توشبوون و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس

كوشتن و نه هامه تی و برسیتی و هه ژارکه وتندا، چونکه دهوله مهند و هه ژارانى وهكو یهك گرتوته وه، پوژته لات و پوژئاواى پیکه وه گریداوه له نه هامه تیدا، جهنگ و ململانیکانیشی تاراده یهك گهرمتر کردوه، پهنگه بییته هوکارى سهره لدانى ناچارى هیرش و پهلامار و جهنگی گهره تریش له جیهاندا.

• به داخه وه بو کوردستانیش چهندان هینده به ناسور و ناخوشی و برسیتی و بی موچه یی و بیکاری و ناره زایی و خویشاندان و ململانی ناره وا بوه و سالی پرشتنى خوینی پوله کان بوه به ناهق. هه ربویه بههق ئەم سالی ۲۰۲۰ و ئەم سهره تاي سهدی بیست و یهكەش ئەوه مان پیده لاین كه ناینده ی مروقاییه تی زور پوشتن نابیت له بهر چا و چنوکی سهرمایه داران و دونیای سهرمایه دارى له لایهك و سهره لدانى جهنگ و ململانی ناره وا سیاسی و ئابوری و ئەمنیه کانیش له لایهكی تره وه له نیوان هه مواندا له نیوان پوژته لات و پوژئاوادا ، له نیوان باکور و باشووریه کانیشدا، له نیوان دهوله مهند و هه ژاره كاندا، له نیوان رهش پیست و سپی پیسته كاندا، بویه گهر بیرکردنه وه و پکابه رایه تی مروقه کان بگاته راده ی شیتبونی ته واوه تی وله عهقل و ئاوهر دهرچییت، ئەوا پهنگه دهیان سالی تری وهكو سالی ۲۰۲۰ له م سهدیه دا دووباره بینه وه و هینده ی دی ناینده ی مروق و مروقاییه تی و ئاوه دانى و گه شه و پیشکه وتنه کان به ره و تونیلیکی تاریک و توتتر بهن و ژیان و گوزهرانى سهر گوی زه ویش بکه نه میژوویه کی رهش و کاولکاری و ئەم شارستانیته پیشکه وتوهش بکه نه هه والیکی رابووردوو له نه مان و له ناوچونی وهك هه موو شارستانیته کانى سوهری و بابلی و گریکی و رومانی و یونانی و... هتد.

• به هیواى ئەوه ی سالی ۲۰۲۰ زوو کو تایى پیبیت و قوناخ و سهرده میکی ئومید به خش چاوه پروانى هه موان بکات و هه موو به لا و ناسور و ناخوشیه کانى سالی ۲۰۲۰ مان له بیر بباته وه. و پرواش ناکه م هیچ که سیك ئاوات به سالی ۲۰۲۰ بخوازیت و بلیت خوژگه مان به پار.

* ئەم بابته له سایته کانى شهن پریس و ئاوینه و کوردساتنیوز و ژیان له ریکه وتی ۱۲/۲۹/۲۰۲۰دا و پوژنامه ی کوردستانى نوێ ۸۲۵۶ له ۱۲/۳۱/۲۰۲۰دا و لاکراوه ته وه.

خه ونه كانمان بو

سالى ۲۰۲۱ ي سه ده ي ۲۱ چون و چى بن ؟*

• ناشكرايه گوزه ركردن و تيپه ريني هه ر روت و مانگ و ساليك له تمه نى مروقه كان خويان كه مده بيته وه و ههنگاويك زياتر نزيك دهبه وه له مردن و به جيھيشتنى ئەم جيھانه ي كه هه موان دليان زور پيى خوشه و ههول و ماندوبونى زور ددهن بو گه يشتن به خواست و ئاوات و خه ونه كانيان، به لام زورينه ي هه ره زوريان ناتوانن لاني كه مى خه ون و ئاواته كانيان وه ديبيئن و ئەو كه مينه يه شى كه چانسي سه ركه وتن و مانه وه و دهوله مهنديونيان پيپراوه به وى بوونى ئەو زورينه هه ژار و خه مبار و بيئوميده ي له چوارده وريانن، ناتوانن وهك پيويست خوشى له و سه روه ت و سامان و خودا پيداويه ي خويان ببينن، به تايبه تيش ئەوانه يان كه كه ميك ويژدانيان به زيندوويى ماوه ته وه يان هه ستيكى مروقانه يان له دهروندا هه يه. بويه به گشتى هه ردوولاي هاوكيشه كه به ئوميده و بيئوميده كان و به هه ژار و خودا پيداوه كان هيج كاميان نه وه ي كه دلخوازي خويانه به خوشى بيگوزه رينن بويا نايه ته دى.

• هه ربويه ئەم جيھان و بونه ي كه تيايدايين وهك ده لين وييسگه يه كى راگوزه ر و كاتى و كورته و به شى ئەو هه موو مملانى و خه م و په ژاره و هه لپه كردن و شه ر و جه نگ و كوشت و كوشتار و ناعه داله تيه ناكات كه مروقه كان به هوكار و به بي هوكاريش به رامبه ر يه كدى ئەنجاميده دن، بويه گه ره كه هه موان ته واوى هه وليان بو ئەوه بيت كه ميك خوشى و پشو و نارامى دهروونى به ده ستيبنن نهك ته نها هه لپه ي كوكرده وه ي سه روه ت و سامانيان بيت. چونكه ته نها ئەوه ي مروقه كان به بي جياوازي دلخوش دهكات و هه موانيش به دوايدا ويلن به ريگا و شيووازي جياواز ته نها و ته نها بريتيه له نارامى دهروون و ته ندروستى باش و ساغ و سه لامه تي جه سته و دهروونه كان، به تايبه تيش له م قوناغ و سه رده م و سالانه ي په تاي كرؤندا كه هه موو جيھان و هه موو ولات و كومله كا مروقا يه تيه كانى به گه ره و و بچوكه وه به هه ژار و خودا پيداوه وه گيروده كردوه تائيستا زياد له ۱۰۸ مليون كه س توشبوه و نزيكه ي ۲،۵ مليون كه سيشى له ناوبردوه و هه موان ته نها هه ناسه يه كى پاك و دهرونيكى نارام و جه سته يه كى ساغله ميان گه ره كه و زوريك له خودا پيداوه كان ناماده ن هه موو سامانه كيان بدن له پيناو رزگار كردنى خويان يان ته نها له پيناو هه لمزيني چه ند چركه يه ك له هه ناسه يه كى نارام و خاويندا به لام چنگيان ناكه وييت و به بي ئوميده ئەم دونيا يه به جيديلن و هه موو سه روه ت و سامانه كيان كه ته واوى ژيانيان بو كوكرده وه ي ته رخانيان كردبوو به

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

رەوايى يان ناپرەوايى داديان نادات، ھەربۆيە گەرەكە پەندىك لەم قۇناغەي مرقۇقايەتى وەربگىرىن كە زۆر سادەيە و برىتتە لە ھەولدان بۇ وەدەستەيىنانى دەرونىكى ئارام و تەندروستىيەكى باش، نەك ژمارە گەرە و قەبەكانى حسابە بانكيەكان و سەرۋەت سامان كۆكردنە ۋەكان.

• بۆيە ئەم سالى ۲۰۲۱ و لەم سەدەي ۲۱مەدا گەر بەرپىكى و جوانى ناۋەكەيدا بىت ئەبىت ئومىد بەخش بىت بەتايبەتتەش دواي سالى ۲۰۲۰ كۆرۈناۋى دىت، ھەرچەندە زۆربەي جاران مېژوو پىكەوت و ھەلكەوتە جوانەكان لەناخ و ناۋەپۇكىاندا كۆمەلگەلىك كارەساتى دلتەزىن و بۇنەي ناخۇش و كارەساتباراويان لەگەل خۇيان ھەلگرتوۋە بەلام ۋەك دەوترىت ھەموو كات ئومىد و تىپروانىن و بىرۆكە باشەكان و گەشاۋەكان بەختى باش دىن، ھەربۆيە ئاۋات دەخۋازىن كە سالى ۲۰۲۱ سالىكى پىر خىر و بەرەكەت و تەندروستى باش و سالى ئارامى دل و دەرونەكان بىت و دوور بىت لە برىتتى و قاتوقپى و ناعەدالەتى لە جىھاندا و سالى گۆپان و ۋەرچەرخانى باشىش بىت بۇ كوردو و كوردستان.

كە ھەمىشە لەم ۋەرزى بەھار و سەرەتاي سالى نوپى كوردى ۱۲۷۲۱ دىكىدەتەۋە، بەھىۋاي ئەۋەي كە ۲۱ نازار كەسەرەتاي سالى نوپى كوردىشە و ئاگر و مەشخەلى نەۋرۆزى كوردانى تىادا دادەگىرسىت ، سالى ۲۰۲۱ سەدەي ۲۱ بۇ كوردان سال و قۇناغ و سەردەمى نوپىگەرايى بىت لەسەرچەم بوارەكاندا و ھەرىم و ۋلات و كۆمەلگەيەكى خۇشگوزەران پىكەۋەبىنن لەسايەي سەرۋەرى ياسا و دادگەرى و يەكسانى و نازادى كاملىبۇدا و دووربەكەۋىنەۋە لە جوانكردن و نامىشكردنى ساختەكارانەي دەسەلات و ھوكمپرانىيەكەمان و بەزۆر سەپاندنى مەيل و خواستى كەمىنەي دەسەلاتدار بۇ ئەۋەي ئەزمونى ھوكمپرانى ۳۰ سالەمان بەھەدەر نەدەين و خۇين و فرمىسكە بىنازو پىژاۋەكانىش پىسۋاي مېژوونەكەين و نەۋەكانى ئايندەش بى ئومىد رىگەيان پىشان نەدەين.

رەنگە ھەموو ئەم خواست و ئاۋاتانە تەنھا لەچۈرچىۋەي خەۋنىكى ۋەدىنەھاتوۋدا بىمىننەۋە گەر دەسەلاتدارانى ئەم ھەرىمە لەگەل پەوتى سىروشتى گەشەكردنى كۆمەلگا و گۆرانكارىيەكانى سەردەمدا ھەنگاۋ نەنن و نەتوانن خۇيان بگونجىنن و بەتەۋاۋى قەناعەتتەشيانەۋە پىروا بە دابىنكردن و فەراھەمكردنى نازادى و نان و خۇشگوزەرانى تاك و كۆمەلگا نەھىنن و دوورنەكەۋنەۋە لە پەرسىنى كورسى دەسەلات و دەستەلنەگرن لە بەرژەۋەندى خۇيان و پىشتكردنە زۆرىنەي جەماۋەرى گەلەكەمان.

* ئەم بابەتە لە سايتەكانى وتارى كورد وشەن پرىس وسپى مىدىا لە رىكەۋتى ۲۲/۲/۲۰۲۱ دى ۋرۆژنامەي كوردستانى نوپى ۳۰۰ لە ۲۸/۲/۲۰۲۱ دى بىلاۋكراۋەتەۋە.

ولآت و کومه لگا چۆن پیش دهکه ون؟*

- ئاشکرایه پرۆسه ی پیشکەوتن و گەشەسەندن ی ولآت و کۆمەلگا مروّقایەتیه کان پرۆسه یه کی میژووکرد و دووردریژە و پیویستی به زەمەن و زەمینى گونجاو ههیه تا بتوانیّت به شیوه یه کی ئاسایى گەشەبکات و ههنگاو به ره و پیشه وه هه لئیت.
- جا پرۆسه یه کی وا گه وره و گرنگ و دريژخایه ن پیویستی به پشوو دريژى و به رنامه و پلانى زانستی و واقعی هه یه که له لایه ن ئیداره یه ک و ده سه لاتیکی راشد و ژیر و دووربینه وه به رپۆه ببریّت، جا ئەم پرۆسه ی پیشکەوتنه له کۆمەلگایه ک بۆ کۆمەلگایه کی تر و له ولآت بۆ ولاتیکی تر جیاواز ده بیّت له سه ر بنه مای میژوو و جوگرافیا و هه لکه وته ی جیو پۆله تیکی و ژماره ی دانیشتون و ئاستی هوشیاری و زانستیان و بوونی که سانی زانا و دانا و بیرمەند و له سه رو هه مووشیانه وه دلسۆزی و خه مخۆری و خۆشه ویستیان بۆ گه ل و نیشتیمانی خویان بنه مایه کی تری سه رکه وتنه .
- به هه مان شیوه سه ره ربونی یاسا و رپساکان و کارناسانیکردن بۆ راپه راندنی ئیشوکاره کان و جیبه جی کردنی پرۆژه ئەندازیاری و ئاوه دانیه کان هۆکاریکی تری پیشکەوتنه کانه .
- بنه مایه کی تری پیشکەوتن بریتیه له بوونی سه رچاوه سه روشتییه کان وه ک که ره سه ی خاو بۆ پیشه سازیه کان و بوونی که شو هه وایه کی گونجاو و له باریش له به فر و باران و خاک و هه واو ئاو بۆ هه لسو پاردن له هه موو جیگه و گو شه یه کی ولآتدا .
- بۆیه هه ر ولآت و کۆمەلگایه ک بۆ ئەم پرۆسه ی پیشکەوتنه پیویست ده کات که له سه ر ئاستی هه موو بوار و که رته کانی ژیان پلان و به رنامه ی زانستی هه بیّت هه ر له کشتوکال و پیشه سازی و گه شتوگوزار و سه رچاوه مروّبییه کان و په ره رده و ته ندروستی و ئاوه دانی و خویندنى بالاو ئەمنیشه وه .
- بۆیه ناکریّت و کاریکی لوژیکی ش نیه که ده سه لاته کان ته نها گرنگی به بواریکی تایبه ت و دیارکراوی ژیان بدن و ئەوانی دی پشتگو یبخن . چونکه کۆمەلگا و خواست و داواکاری و پیداو یستییه کانی سه رجه می بواره کان ده گریته وه و هه موانی ش وه کو یه کتر گرنگن ، بۆیه هه ر دواکه وتنیك و پاشه کشه کردنیك له یه کیك له بواره کاندای کاریگه ری خراپ داده نیّت له سه ر کو ی پرۆسه ی پیشکەوتنه که .

تاگه رای وەك فەلسەفەیهکی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

• خالیکی گرنگتر لههه موان بون و دابینکردنی بودجهیهکی پێویسته بۆ جیبه جیکردنی پلان و پرۆژهکان، چونکه بهبێ بوونی بودجهیهکی تهرخانکراو ناتوانییت هیچ ههنگاوێکی پێشکەوتن و گهشهکردنی کۆمه‌لگا و لات هه‌لبێنریت.

• هه‌ربۆیه کۆمه‌لگا مرو‌قایه‌تیه‌کان گه‌ره‌که له‌ پروی جه‌سته‌یی و ده‌رونی و فکر و هزریشه‌وه نازاد و ته‌ندروست و ساغله‌م بن تا بتوانییت له‌ کۆمه‌لگایه‌کی به‌رخو‌ر و ته‌مه‌ل و دواکه‌وتوو و هه‌ژار و نه‌خۆشه‌وه بپێته کۆمه‌لگایه‌کی به‌ره‌مه‌یێن و به‌به‌خشش و داهینەر و سه‌رکه‌وتوو و پێشکەوتوی خۆشگوزهران. چونکه هه‌میشه‌ تاکی نازاد و سه‌ربه‌خۆ داهینەر تر و به‌به‌خشش‌تره له‌ تاکی کۆیله و ده‌سته‌مۆ.

• به‌شیوه‌یه‌کی گشتی هه‌موو ئەو خالانه‌ی لای سه‌ره‌وه بنه‌مای سه‌ره‌کین بۆ پرۆسه‌یه‌کی ئاسایی پێشکەوتنی کۆمه‌لگاکان، به‌لام به‌شیوه‌یه‌کی تایبه‌تی هه‌ردوو که‌رتی کشتوکال و پیشه‌سازی گرنگی گه‌وره‌تریان هه‌یه و پۆلی به‌رچاو ده‌بینن له‌ پرۆسه‌ی گه‌شه‌کردن و پێشکەوتندا، ئەوه‌تا و لات هه‌وره پیشه‌سازییه‌کان هه‌موانیان به‌ پله‌ی یه‌که‌م له‌ کشتوکاله‌وه پێداویسته‌یه ناو‌خۆییه‌کانی خۆیان دابینده‌که‌ن و به‌هۆی که‌رتی پیشه‌سازیشیانه‌وه توانیویانه که سوود له‌هه‌موو سه‌رچاوه‌ سروشتیه‌کانی سه‌رزه‌وی و ژێر زه‌وی بپینن و له‌ریگه‌ی ئەم که‌رته‌شه‌وه هه‌لی کاری زۆر و زه‌وه‌ند دابینبکه‌ن و بیکاری و هه‌ژاری نه‌هینن و کۆمه‌لگا بگۆڕن به‌کۆمه‌لگایه‌کی چوست و چالاک و داهینەر.

• جا رابه‌ری ئەم پرۆسه‌ی پێشکەوتن و داهینانه‌ به‌نده له‌سه‌ر پسیپۆریه‌ جیاوازه‌کانی زانسته‌وه هه‌ر له‌ پزیشکی و ئەندازیاری و یاسا و ئەمنی و ... هتد. بۆیه گرنگه‌ تاکه‌کانی کۆمه‌لگا دابه‌شبیننه‌ سه‌ر هه‌موو لق و پۆیه‌کانی زانسته‌کان و بۆئه‌وه‌ی کۆمه‌لگا پیکه‌وه و له‌سه‌ر ئاستی هه‌موو بواره‌کان به‌ره‌و پێشه‌وه هه‌نگاو بنین.

بۆیه گرنگه‌ ده‌سه‌لاته‌کان گرنگی به‌هه‌موو پسیپۆر و زانا و داهینەر هه‌کان به‌بێ جیاوازی و له‌ پرۆسه‌ی ئاوه‌دانکردنه‌وه‌ی ولاتیشدا گرنگی گه‌وره‌ بدن به‌ توێژی ئەندازیاران چونکه کۆله‌که و پایه‌ی به‌هێزی هه‌موو پلان و پرۆژه‌کانن.

• جا هه‌ر ده‌سه‌لاتیێک ئەم خال و بنه‌مایانه‌ی به‌ ووردی و به‌دیقه‌ت و پلانه‌وه جیبه‌جیکرد، ئەوا به‌دلناییی پێشکەوتن و گه‌شه‌کردن مسو‌گه‌ر ده‌کات و به‌پێچه‌وانه‌شه‌وه دواکه‌وتن و هه‌ژاری و نه‌خۆشی و بیکاری به‌رۆکی گه‌ل و ولاته‌که‌ی به‌رنادات. بۆیه گه‌ره‌که ده‌سه‌لات له‌م هه‌ریمه‌ی کوردستاندا هه‌موو ئەم راستیانه‌ی لا پروون بییت بۆ ده‌ربازبوون له‌ خولانه‌وه له‌بازنه‌یه‌کی بۆشدا و خۆراپیسکیینییت له‌م هه‌موو کۆت و به‌ند و بی پلانی و بی به‌رنامه‌یه‌ی که هه‌یه له‌ کۆکردنه‌وه‌ی داهاته‌کان و له‌ خه‌رجکردنه‌وه‌شیدا به‌مه‌به‌ستی

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس
دهربازبوون لهه قهيرانه داراييه تاقت پروكینهى كه زياد له ٦ ساله بهرۆكى ئەم ولات و ههريم
و كۆمه لگايه ي گرتوه. به داخيشه وه تروسكاييه كى ئوميديش بهدى ناكريت. ههريويه
ئوميدهان بو پيشكه وتنى كۆمه لگاكه مان و دهربازبوون و بازدان له كۆمه لگايه كى بيكار و
دواكه وتوو و ههزاره وه گه ليك زهحمه ته به رهو بونياتنانى كۆمه لگايه كى ساغله م و ته ندروست
و داهينه ر و پيشكه وتوو وه كو هه موو كۆمه لگا مروقايه تيه نازاد و ديموكراسيخوازه كانى
دونيائى سه رده م.

* ئەم بابته له سايته كانى وتارى كورد وشه ن پريس pukmedia له پيکه وتى ٢/٣/٢٠٢١ د ١ وپوژنامه ي
كوردستاني نوئ ٨٣١٤ له ١٦/٣/٢٠٢١ د باؤكراوه ته وه.

مروقاتىيەتى لە بەردەم ھەرەشە و مەترسى بەردەوامدا !*

• ھەموو پېشېبىنى و خويندەنەو و تېپروائىنەكانى زاناكان بۇ ئايندەى مروقاتىيەتى و ژيان و گوزەرانى سەر ئەم ئەستېرەيەى كە ناوى ((زەوى)) ە و لانكە و جىگەى مانەو و شارستانىيەتى مروقتە بۇ مليونان سال، ھېواش ھېواش و سال بەسال و سەدە دواى سەدە ئەستېرەى گەش و تەمەنى بەرەو كزىبون و لاوازبون و كەمبەنەو و لەناوچوون دەچىت، بەھوى گەلىك ھۆكارى سروسشتى و دەستكردى مروقتە خويەو لەوانە، كارەساتە سروسشتىيەكانى وەك: پوودانى بومەلەرزە و گېرکانەكان و ھەلچوون و داچونەكانى ئاوى زەريا و دەرياكان و لافا و گىژەلوكە و تسونامىيە ويرانكارەكان و دياردەكانى پەنگخواردنەو و گەرما و بە بىبابانبون و ئەوانەشى كە دەستكردى مروقتەكان خويانن وەك: بەھوى چالاكىيە پېشەسازى و كشتوكالى و .. ھتدو. وەك دەرچوونى بېرى زورى گازە ژەھراويەكان كە بەپېي تەخمىنەكانى پرىكخراوى تەندروستى جىھانى سالانە ۷ مليون حالەتى مردنى پېشەوختە پوودەدەن بەھوى پېسبونى ھەواو و كارىگەرىيە گەورەكانىشى لەسەر بوارى تەندروستى تەنھا لە سالى ۲۰۱۶دا برىتى بوە لە ۵,۷ ترىليون دولارى ئەمريكى كە ھاوتايە لەگەل ۴,۸ لە كۆى داھاتى نىشتىمانى جىھانى لەو سالەدا. زور كارىگەرى ترىشى ھەيە لەسەر خاك و كشتوكال و بەرەوومە كشتوكالىيەكان و پېسبونى ئاو و خاك و... ھتد. و نەھىشتن و بېرەنەو و سەوزايى و دارستانەكان و ئاگرکەوتنەو ھەيان تەنھا لە نىوان سالانى ۲۰۰۰-۲۰۱۲ نزيكەى ۲,۳ كىلومەترى چوارگوشە لە دارستانەكان لە جىھاندا بېراونەتەو و تەنھا ۶,۲ مليون كىلومەتر چوارگوشە لە دارستانە باراناويەكان ماوہتەو لەكۆى ۱۶ مليون كىلومەترى چوارگوشە و لە ئىستادا لەھەر خولەكىدا بەھاوتاي پووبەرى گۆرەپانىكى تۆپى پى لە دارستانى ئامازون لەناودەچىت و تەنھا لەسالى ۲۰۱۸دا پووبەرى ۳,۶ مليون ھىكتار لە دارستانە پەسەنەكانى كەمەرىيى گۆى زەوى لەناوبراون كە ئەم نەمان و لەناوبردنى دارستانە كارىگەرى گەورە و خراپى دەبىت لەسەر پووتبەنەو و خاك و زوربونى پىژەى گازى دووم ئوكسىدى كاربونى كوشندە و سەرھەلدانى دياردەى بە بىبابانبون و كۆچكردنى مروقتەكان و دياردەى پەنگخواردنەو و گەرما و كارىگەرى خراپى بۇ سەر چىنى گازى ئوزون و... ھتد. و پراوى ئازەلەكان و لەناوبردنىان و دروستكردنى پىژە ئاودەنى و پېشەسازىيەكان لە سەر زەويە بەپىتە كشتوكالىيەكان و لەھەموشىيان مەترسىدارتر مەملانى سىياسى و ئابورى و ئەمىنيە ناپەواكان وشەر و جەنگە كاولكارىيەكان و دياردەى تىرورە كە برسىتى و قاتوقرى

تاكگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

لەگەل خۇيدا دەھىنىت كە تەنھا لەسالى ۹۲۳ ۱۲۰۰۷ مىليۇن كەس لەسەر زەوى بەدەست نەبۇنى و برسېتتەو نالاندويانە و بەدلىنىيىش لە ئىستادا ئەو پىژتە زۆر بەرزىوتەو لە ئەنجامى نايەكسانى و نادادگەرى لە دابەشكردنى سەرەت و سامانە سىروشتتەكان بۇ مۇقەكان و چاۋچنۇكى دونىاي سەرمايەدارى و سەرمايەداران و كۇمپانىا ئابورى و بازىرگانىەكان و دزىن و بەتالانبردىنى سەرەت و سامانى گەلانى ھەژار و ...ھتد.ھەر لەم چوارچىۋەدا و بەھۇى برسېتتەو و بەپىي ئامارىك ھەر چىركەيەك يەك كەس دەمرىت و لە كاتىمىرىكدا ۴۰۰ كەس ولە يەك پۇژدا ۱۰۰ ھەزار كەس ولە سالىكىشدا ۳۶ مىليۇن كەس دەمرن. زىادبۇنى ژمارەى دانىشتوان و كەمى سەرچاۋە خۇراكىەكانىش ھۇكارىكى ترن و دواھەمىنىشىان بلاۋكردنەوھى جۇرەھا قاىروسى كوشندەيە لەناو تەواوى مۇقايەتى و سەرتاپاي گۇى زەويدا ،كە لەئىستادا و ماوھى يەك سالى پىكە پەتاي كوشندەى كۇپۇنا و زنجىرە نەناسراوھەكانى تىرى كە سەريانەلداۋە و بونەتە ھۇى مردن و لەناوبردىنى زىاد لە ۳ ملۇين ۳۹۰ ھەزار و ۴۱۶ كەس و تووشبۇنى ۱۶۳ مىليۇن ۵۹۴ ھەزار و ۳۰۲ كەسى تر، كە ھەموانيان ھۇكارى لەناوبردىن و پەككەوتن و كوژانەوھى مۇمى تەمەنى مۇقايەتى و ئەم گۇى زەويەن.

● جا گەر مۇقايەتى بۇخۇى بەتەنگ ئايندەى خۇى و شارستانىەتى و ئاۋەدانى و ژيان و گوزەرانى خۇيەو نەبىت و بەدەست و عەقل و بىرۇكە شەپەنگىز و شەيتانىانەكان بکەوئتە و يزەى خۇى بۇ لەناوبردىن و نەمانى ژيان و گوزەرانى ئىدى بۇ گەلىي لە سىروشت و خواۋەند بکەين.

● بۇيە بۇ پىگەگرتن لەم ھەموو دياردە و كارەساتانە ھەق وايە كە سەرکردە و ولاتان و بىرمەند و زاناکان لە پىش ھەموانەو پىگەبگرن لەم نەھج و بەرنامە و پلانانەى كە دانراۋەو كارىان لەسەردەكرىت بۇ كەمبۇنەوھى ژمارەى دانىشتوانى گۇى زەوى لەلايەن ولاتە پىشكەوتوھەكانەو،چونكە زەرەرمەندى يەكەم و سەرەتا كۇمەلگا ھەژار و دواكەوتوھەكان دەبىت چونكە نە ئابورىەكى بەھىزىان ھەيە و نە ھىندەش ھۇكارە تەندروستتە پىشكەوتوھەكانىان لەبەردەستدايە بۇ خۇپارىزى و چارەسەرکردنەكان،ئەوھتا ولاتىكى وەكو ھندستانى بە ژمارە زۆر و بە داھات كەم و ھەژار و تارادەيەكىش پىشكەوتوۋ پىشكەوتوۋ پىشكەوتوۋ مەترسىدارترىن پەتاۋ نەخۇشى نەناسراۋى نۇى بۇتەوھ و ھەرلەوئشەوھە بلاۋەى كردۇتە تەواوى جىھانەوھ.بەم شىۋەيە بىت سال بەسال مۇقايەتى و گۇى زەوى لە كۇتايى تەمەنى خۇى نىك دەبىتەوھ و ھىچ سالىك تىپەپىنكات بەبى بوون و سەرھەلدىن نەخۇشەك يان پەتايەك يان جەنگ و كاۋلكارىەك.كە بەھۇى پىشكەوتن و داھىنانەكانەوھ و بەھۇى سىستەمى

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى نه وزادى موهه ندیس
به جیهان بونه وه دته نیته وه و همومان گیرۆده ی ده بن و سنوره ده ستکرده کانیش ناتوانیت
رێگه یان پێبگریت.
• به هه ق مروقایه تی گهر فریای خو ی نه که ویت نه وا زور نزیکه که کاره ساتی جه رگپر و
به سویتتر یه خه ی پێبگریت و نه وه ی به ملیۆنان سال له پیشکه وتن و داهینانه کان و
خۆشگوزهرانی پیکه وه ی ناوه به چهند سالیکی که م له ناو بچن و همومان ببینه میژوویه کی
ره ش و ناشیرین و کو تایى مروقایه تی و ئەم ئەستیره سهوز و ئاوه دانه ی زهوی به چاوی
خۆمان ببینین.

* ئەم بابته له سایتهکانى وتارى کورد وشه ن پریس وئاوینه له ریکه وتی ۱۷/۵/۲۰۲۱ د ۱۷ وگۆفاری
ئه ندازیاران ۷۵ له زستانى ۲۰۲۱ د بلاوکراوه ته وه.

نه فغانستان

قوربانى به رژه وه ندیه نیوده وه تیه کان !*

● نه فغانستان و گهلى نه فغانستان نه و ولات و کومه لگایه ی که نه فره تی په روه ردگاری لیکراوه له نه زهل و دهستیپکی دروستبونیوه وه، به هوئی فره پیکهاته نه ته وه یی و ناینى و مه زه به یی و هه لکه وته جیوسىاسى و نابورى و توپوگرافیى خاکه که ی و دووره دهستی و هه ژاری و دواکه وتویى و خوڅورى و عه شره تگه رایى و له هه مووشیان مالویراتر دواکه وته ی ناینه کانه به توندیه کی ده مارگری بیوینه وه که له ناوجه گه رى عه ره به کان خووشیاندا هینده ده مارگیرن بؤ ناینى نیسلام.

● هه ربویه نه م ولات و کومه لگایه به دریزایى ۱۰۰ سالى رابووردوی دواى داگیرکردنى نینگلیزه کان به به رده وامى له شه ر و مملانیى براکان و ناین و مه زه به جیاوازه کانداه بوه و نه یتوانیوه به رژیته سهر بواری گه شه و پیشکوتن و ناوه داگردنه وه ی ولاته که ی، نه مه ش هوکارى زوری هه یه له وانه ش هه لویستی ولاته دراوسیکانى به تایبه تی پاکستانى سونه مه زه ب که هه میشه هه ولیداره پیشوی و مملانى ناوڅویه کانى نه فغانیه کان توندتر و قولتر بکاته وه. به ناوی ناین و مه زه به ی سونه ی زورینه وه و چه وساندنه وه ی که مینه شیعه کانه وه. هه ر نه وه هه ره شه و مملانییانه پالیان نا به یه کیتى سوڅیه تی جارانه وه له سالى ۱۹۷۹ دا داگیربکات به هاندانى نه مریکا و پوژئاوا و تیوه گلاندنى له گو می لیخنى نه فغانستان و له بیربردنه وه ی پیلان و خه ونه دیرینه که ی بؤ گه یشتن به ناوه گه رمه کانى که نداوی عه ره به ی که سهرچاوه ی زورینه ی وزه ی دونیان. ونه نجامیش به زه ره روزیان و شکستخواردوویه کی گه وره وه پاشه کشه ی کرد.

● نه فغانستان به هوئی پیگه و هه لکه وته جیوپوله تیکیه گرنگ و ناوازه که ی له نیوان سوڅیه ت بؤ که نداوی عه ره به ی و له سهر سنوره کان و دراوسییه تی له گه ل کو ماره کانى جارانى سوڅیه ت که به نه ته وه و ناین و مه زه ب له گه لیاندا نریکه و له لای سیهه میشه وه وهك خه نجه ریك وابوه له پشت و که مهرى نیرانه وه به تایبه تی له سهرده می کو مارى نیسلامى نیرانى شیعه مه زه به بدا. که دوژمنى سهرسه ختى نه مریکا و پوژئاوا یه گه رچی به روکه شیش بیټ.

● نه فغانستان له سالى ۱۹۷۹ وه ده رگای جه هه نه می به سهردا کراوه ته وه و تاکو نیستاش به کراوه یی ماوه ته وه و پیناچیت به م زوانه ش دابخریته وه چونکه سهرى فیتنه و ناشوبه کان نه فغانیه کان خویمانن که ته نها دواى به رژه وه ندی ولاتانى دراوسى و ده ره کی

تاګګه رایې وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دهکه ون و ئاینده و بهر ژه وهندی خوځان له بیرنه ماوه. له وکاته وه که پښخراوه ئیسلامیه توندپوهه عه ره به کان به فیت و هاندان و سه روهت و سامانی زور و زه وهندی عه ره به کان شه پری دژې سوځیتیان هه لګیرساند و دواتریش دواى پزګارکردنی له سالی ۱۹۸۹د و ده ستدانه چه ک به رامبه ر برا و خه باتکاره کانی دوینیی خوځان و دروستبوونی پښخراوی قاعیده ی ئوسامه بن لادنیش ئیدی نه فغانستان بوه گو می خوین و به به رده وامی داواى خوین و خوړاکى لاشه ی نه فغانیه کانی ده کرد و هه موو دونیاش سه یری ده کردن. تا نه وکاته ی سه رکیشیه گه وره که یان نه نجامدا له ۱۱ سیپته مبه ری ۲۰۰۱ و به گز قولی قافدا چون له نیویورک و واشنتونی نه مریکا دا. ئیدی وهك نه وهی ده ستیان کردیته ناو کونی زه رده وواله وه و نه مریکا و هه موو پوژئاواین کرده دوزمنى خوځان و لییان وروژان که ماوه ی زیاتر له ۱۰سال پشیتوانیان له نه فغانیه کان ده کرد دژې سوځیتیه کان له سه رده می جهنگی ساردا.

• له سالی ۱۹۹۶د له ناکاو و بی ئاماده سازی پيشوه خته یان ئاماده کراوبوه و له قووتوی که پسدا هه لګیرابوون و بزوتنه وهی سه له فی توندپوهی تالیبان سه ریه له داو له ماوه یه کی که موکورتی وهکو ئیستادا بو یه که م جار توانی سه رکه وتنی گه وره به ده ستبیت به سه ر هه موو هیزه به ناو مواهیده کانی دژې سوځیه تی جازان و خوړکرده حاکمی په های نه فغانستان و ئیماره تیکی ئیسلامی توندپوهی دامه زراند و له زور ولات و جیگه ی دونیاش لایه نگر و سه رمه ستانی بزوتنه وه که دروستبوون به کوردستانی خوشمانه وه و گه ره کیان بوو ئیمپراتوریه تیکی ئیسلامی و خه لافه تیکی پانوپور له ناوچه که و دونیادا دامه زرینن. به لام ته مه نیان ته نها ۵ سال بوو که وتنه بهر گورزی توله ی نه مریکاوه و سه ره ونګونی کردن به لام نه یکوشتن و له ناوینه بردن و له جیگه یاندا حکومه تیکی به ناو دیموکراسی و نازادی و کراوه و پيشکه و توخوازی دامه زراند و ماوه ی ۲۰ سالیش به خوین و سه روهت و سامانی نه مریکیه کان پالیشتی کردن به لام نه نجام له ماوه ی که متر له ۱ مانګدا جاریکی تر بزوتنه وهی تالیبان توانی شکست به و حکومه ته له زورک و گندهل و بیبینه مایه بهینیت و بی ته قه و کوشتاری زور جاریکی تر خو ی کرده وه به حوکمپرانى په های نه فغانستان و گه لی نه فغانستان و ته واوی ناوچه که و جیهانی تووشی شوک و سه رسوپمان کرد.

• پرسیار لیړه دا نه وه یه بوچی نه فغانستان ناوهای به سه رداها ت؟ بوچی حکومه تیکی ۲۰ ساله به رگه ی ۲۰ پوژنی نه گرت؟ کوا هیز و توانا و مقاومه تی هیزه نازاد یخوازه کانی نه فغانستان؟ نه ی بوچی نه مریکا له ناکاو و له ماوه یه کی که مدا برپاری کشانه وهی هیزه کانی دا له و ولاته؟ نایا نه مه سه روشتی نه مریکایه و ده کریت پيشبینی بکریت له ناوچه کانی تری ململانیکاندا هیزه کانی بکشینیته وه ؟ و ده یان پرسیارى تریش..

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

به کورتی و کرمانجی ، نه فغانستان بوه قوربانی بهر ژه وه ندیه سیاسی و نابوری و نه منیه کانی ولاتانی ناوچه که و زلهیزه کان و هموانیان ریکه وتون له سهر نهو سیناریوییه ی گه پرانه وهی تالیبان دوی دو مانگ دانوسانی چروپر له نیوان تالیبان و نه مریکا له دوه وحی پایته ختی قه ته. چونکه حکومتی نه فغانستانی دروستکراو نهیتوانی له ماوهی ۲۰ سالدا حوکمرانیه کی راست و دروست و شفاف و پتهو دابمه زینیت و دیارده کانی گنده لی و ناعه داله تی و مه حسوبیه تی و مه نسوبیه تی و ناوچه گهری تی و مه زهه یچی تی و عه شره تچی تی وایکرد که بنه مایه کی توکمه و به هیزی نه بی تی و گنده لی شو پر بوه وه بو ناو ته وای جو مگه و نو رگانه کانی ده سه لات و زورینه ی خه لکیش هه ژار و که مد هرامه تبوون و سوپا و هیزه چه کداره کانیش بی موچه و بی خواردن بوون، دیمو کراسیه تی و نازادیه کانیش هر به ناو بوون. بویه نه مریکه کان چیدی توانای پالپشتی و ده ستپیوه گرتنی ناو ها حکومتی کیان نه ما که سوودی نه بو نه وان و نه بو بهر ژه وه ندیه کانیشیان نه بوو له ناوچه که دا دژی روسیا و ئیران و ... هتد.

هه ربویه گهره کی بوو که گو پرانکاری بکات و تالیبان به مرچ و شیوه و سیمایه کی نویوه بهینیتته وه سهر شانو دوی نه وهی که ((کردیه تهیری کی مه عقول)) و بهر ژه وه ندی و نامانجه دوورمه و دا کانی خو ی بینیتته دی له لایه ک دژی خه ونه کانی سو قیه تی و هاتنه پیشی بو ناوچه ی که نداوی عه ره بی و له لایه کی تریشه وه بو فشار خسته سهر ئیرانی دوژمنی نه مریکه کان و ته نانه ت و هک ریگریه کیش له بهرده م خه ون و فراوانخو ازیه کانی چینیشدا بو ناسیا و خو ارووتر.

هه ربویه نه م هه نگا وهی نه مریکا له کشانه وهی هیزه کانی له نه فغانستان دوورنیه له ناوچه کانی وه کو عیراق و سوریا و لوبنان و یه من و .. هتد. بکشینیتته وه و گه لانی نهو ناوچانه ش روو به پرووی قه ده ری نادیا ری خو یان بکاته وه، چونکه نه مریکا بهر ژه وه ندی له کو ی و تا کو ی پرپکات هه ر نه وه ندی پشته یوانه و هیچ کات کو پی خو ی ناکاته قوربانی کچی که سی تر. به لام نایا تالیبان ده توانیت نهو مه رجانه ی نه مریکه کان بهینیتته دی و شه ری له جیاتی بهرپا بکات؟

نه خیر ناتوانیت تاسه ر نهو کاره بکات، چونکه له لایه ک مملانی ناو خو ییه کانی نه فغانستان لینا گه ری ن حوکمرانیه کی ره ها بکن و هه ر له ئیستا وه له لایه ن هیز و نه وهی دوی تالیبانی ۲۰۰۱ وه نا پارزین له تالیبان و خو پیشاندان ده کهن و له ناوچه ی پینج شیریش به سه رو کایه تی کو پی نه حمه د شامه سعود له گرد بونه وه دان بو دژایه تی تالیبان، هه ربویه زور نزیکه شانو گه ری خویناویه که ی هه شتا کان و نه وه ده کانی سه ده ی بیست دو باره ببیتته وه چونکه نه تالیبان

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس
دهسته لده گریټ له توند پره ویه که ی خوئی که پیی ناسراوه و له سه ری دامه زراوه گه رچی له
ئیستادا جوریک له نه رمی ده نویټیت تا ته واو ده سه لاته کانی ده چه سپینټیت و نه هیزه کانی
دژی تالیبانیش گه ره کیانه ئه فغانستان تاسه ر پیشکesh به تالیبان بکه ن.
هه ربویه ئاینده ی ئه فغانستان و ئه فغانیه کان به نادیارى ده مینټه وه و له باز نه یه کی بوئى
خوینا ویدا خول ده خوات و تاهه تاهه تاهه ناشتی و نارامی به خوینانه وه نابینن چونکه سروشت
و هه لکه وه ته و بیر و تیپراونینی ئه و کومه لگایه هه ر به داخراوی و مملانیی و دواکه وتوویى و
هه ژاری راهاتوون و ناتوانن تاسه ر به رگ و بیر و گوتار و کرداریان به جور و مودیلیکی
سه رده میانه بگورنه وه.

* ئه م بابته له سایته کانی وتاری کورد وئاوینه و خه ندان و سپی میدیا له ریکه وتی ۲۲/۸/۲۰۲۱د
ورژنامه ی کوردستانى نوی ۸۴۴۲ له ۲۶/۸/۲۰۲۱د بلاؤکراوه ته وه.

كۆنگرەي لوتكەي ۋىلاتانى دراوسىيى عىراق

شكست يان سەرگەوتن ؟*

• لە رۇژى شەممە رېكەوتى ۲۸/۸/۲۰۲۱دە لە بەغدادى پايتەختى عىراق كۆنگرەي لوتكەي ۋىلاتانى دراوسىيى عىراق لەژىر ناونىشانى ((كۆنگرەي ھارىكارى و ھاوبەشى)) سازدرا. لەكۆبونەۋەكەدا ۴ پاشا وسەرۇك و مىر((ئوردون و فەرەنسا و مىسر و قەتەر)) لەگەل ۳ سەرۇك ۋەزىرانى((عىراق و كويت و ئىمارات)) و ۋەزىرانى دەرەۋەي ۳ ۋىلاتى ((سعودىيە و ئىران و توركىيا)) و نوينەرانى ئەمىرىكا و يەكپىتى ئەوروپا و كۆنگرەي ئىسلامى و ئەمىندارى گىشتى كۆمكارى عەرەبىش بەشداربوون.

• كۆنگرەكە كاتژمىر ۱۱ى پىشنىۋەرۇ دەستىبەكارەكانى كرد و كاتژمىر ۹ى شەۋ كۆتايى پىھات ،ۋاتە تەنھا ۹-۱۰ كاتژمىرى خاياند.

• ئەۋ بابەتانەي كە كۆنگرەكەي لە پىناۋدا سازدرا بوو برىتى بوون لە:

۱. مەسەلە سىياسى و ئابورى و بازىرگانى

۲. بابەتى تىرۇر و تىرۇرىستان

۳. مەسەلەي لوبنان و يەمەن

۴. مەسەلەي ھىرش و پەلاماردانى كەشتىيە نەۋتىيەكان لەكەنداۋى عەرەبىدا

۵. مەسەلەي كىشەي ناۋ

• لەبەيانى كۆتايى كۆنگرەكەشدا ھەموان كۆكبوون لەسەر پىشتىۋانى دەۋلەت و ھۆكۈمەتى عىراق بۇ سەرخستنى ھەلېژاردنى پىشۋەختەي پەرلەمانى مانگى ئۆكتۇبەر و فراوانكردنى ھاوبەشى ئابورى لەگەل عىراقدا و پىشتىۋانى يەكپارچەيى خاكى عىراق و بەھىزكردنى دامودەزگاكانى دەۋلەت و ھاۋكارى و پىشتىۋانى لە ئاۋەدانكردنەۋەي عىراق و جەنگى دژى تىرۇرىستان كردهۋە.

• بەم شىۋەيە كۆنگرەكە گەلېك بابەت و مەسەلەي گىرنگى لەخۆگرتىبوو كە ھەموانيان ماىيە دلخۇشىن بۇ عىراق ئەگەر نىيەتتىكى راستگۆيانە و راستەقىنەيان لە پىشتەۋە بىت و بەجدى گەرەكەيان بىت كە عىراق لە كىشە و ململانىكانى ناۋچەكە دەريازىكەن، چونكە ھەموو ۋىلاتانى دراوسىيى عىراق خۇيان ھۆكار و دەستيان ھەيە لە درىژەدانى ئەۋ دۇخە ناجىگەرە سىياسى و ئابورى و ئەمنىيەي عىراقى دۋاى سالى ۲۰۰۳. ھەر ئەۋانن پىشتىۋانى تىرۇرىستان و كوشت و بىر دەكەن لەعىراقدا ، ھەرئەۋانن كە نفوزى سىياسى و ئابورى و ئەمنى خۇيان

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

سه پاندوته سهر عیراق و سیاده و سهروه ری سنور و خاکه که ی پوژانه پیشیل دهکن، هرهئوانن که ئابوری و ژیرخانی ئابوری عیراقیان دارماندوه و ریگه به پیشکوتن و گه شه سندن نادن ، هرهئوانن که پرۆسه ی ئاوه دانکرده وه ی عیراقیان په کخستوه ((گهرچی دهسه لاتدرانی عیراق بو خوشیان بیئوانا و گهندهل و لاوازن))، ههر ئه وانن که کیشه ی ئاویان بو عیراق دروستکردوه و هیواش هیواش ده یخنکیئن. بویه به هه ق هه موانیان دوو پرو و درۆزن له کردار و گفتاریاندا له گه ل عیراق و گه لانی عیراقدا.

سه ره پای هه موو ئه م نیه ته ناراستانه به لام کۆنگره که هه ندیک خالی پۆزه تیفی تیا دابوو بو عیراق وهك:

- عیراق ده گیریته وه بو ناو کوپ و کوپونه وه ناوچه یی و نیوده وه له تیه کان.
- عیراق بزگارد هکات له پشتگو یخستن و په راوی زخستن.
- ده بیته هوکاری کردنه وه ی ده رگای گفتوگو و ئاسایی کردنه وه ی په یوه ندیه سیاسی و ئابوری و ئه منی و بازرگانی و ... هتد.

• لیردها کۆمه لگه لیک پرسیار خو یان ده سه پیئن، وهك ئه وه ی ئایا عیراق وهك ته نها میزیکی که پرو لال و بیه له ویسته و ته نها کۆکه ره وه ی دژه کانه؟ یانیش هوکاری به تالکرده وه و خا وکرده وه ی گرژی و ململانی و بارگه کاره باییه کانی نیوان ولاتانی دراوسییه تی؟ یان ده بیته ولاتیکی که هاوسهنگی راده گریت له نیوان هه مواندا؟

هه رچونیک بیت عیراق به م هه ولانه ی وا خو ی پیشاندا وه که هیشتا به به رییه وه ماوه که پو لکی نیجایی ناوچه یی ببینیت سه ره پای هه موو کیشه سیاسی و ئابوری و ئه منی و کۆمه لایه تی و داراییه کانی و ململانی مه زه بی و میلیشیا چه کداره کانی که هه موانیان ریگرن له به رده م هه ستانه وه و گه شان وه ی سه ره له نویی عیراقدا.

له کۆتاییدا ده کریت ئه و پرسیاره ش بکریت که ئایا کۆنگره که ئامانجه کانی خو ی پیکاره و سه رکه و تووبوه؟ یانیش شکستی هیناوه؟

گهر به ووردی بروانینه کار و گو تاری ولاتانی به شداربوو و کورتی ماوه ی کۆنگره که راسته و خو ده توانین بلین کۆنگره که سه رکه و توو نه بوه و به لکو شکستیشی هیناوه، چونکه:

- ئاستی به شداریکردن به رز نه بوه له ئاستی پاشا و سه روکه کاندای جگه له و ۴ سه روک و پاشایه که ئاماده بوون، که گرنگبوو هه رسی سه روکی تورکیا و ئیران و سوریا و پاشای سعودیه ش ئاماده بو نایه که لانی که م سعودیه و تورکیا و ئیران ۳ ولاتی خاوه ن نفوز و پو لی کاریگه ریان هه یه له سه ر عیراق.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

- داوه تنه کردن و ناماده نه بونی سوریا وهك ولاتیکی گرنگی دراوسی عیراق خالی لاوازی کونگره که بو.
- دانه نیشتن و گفتوگونه کردنی دوولایه نی دژ به یه کی سعودیه و ئیران به یه که وه وهك دوو جه مسهری مملانیکی ناوچه که و ته نانهت له پاره ستانی وه زیرانی دهره وه شیاندا له پال یه کدا نه بوون و دوورکه وتنه وه ،ئه مهش ناماژهی گرنکه بو شکسته یانی کونگره که.
- بابته سوریا و لوبنان و یه مهن و پاپوره کانی که نداو به هه مان شیوه په یوه ندیان به سعودیه و ئیرانه وه هه یه و هیچ بریاریکی گرنگیان له باره وه نه دراوه.
- بابته و کیشهی ئاو له نیوان تورکیا و سوریا و عیراقدا که نزیکه ی ۱۰۰ساله بوونی هه یه . نه تورکیا بو سوریا و عیراق نه سوریاش بو عیراق دینه پیشه وه بو ریکه وتن، گهرچی ئه و کیشه یه په یوه دسته به مان ونه مانی ژبانی ملیونان که سه وه له عیراق و سوریا دا.
- له کو تایشدا کونگره یه کی به په له و بی خو سازدانیکی توندوتول سازکرا که نه ک به م کونگره یه به ده یان کونگره ی تریش هیچ یه کی که له و کیشانه چاره سهر ناکرین.
- بویه ته نها ئه وه ده خوینریته وه له م کونگره یه که بو خویشاندان و نمایشکردن بو بوشتیوانی عیراق و بوئه وه ی به هه موان بوتریت که عیراق ئه مین و ئارامه و پشتیوانی بکن بو سهرخستنی ئه و هه لبراردنه پیشه وه خته یه که له به رده میدایه و وهك هه لمه تیکی هه لبراردنیش لییده پروانریت بو مسته فا کازمی سه روک وه زیرانیش.. بویه ناکریت که ئومیدی زور له سه ر کونگره و راسپارده کانی هه لچنریت چونکه دوا ی ته نها ۱ مانگ و دوا ی هه لبراردنه په رله مانیه که زور که س و ده موچاو و هیز له عیراقدا ده گوړین و له گه لیشیدا سیاسهت و به رنامه و کار و گوتاری ناینده ی ۴ سالی عیراقیش ده گوړیت، چونکه له بنچینه دا عیراق بوخوی ناماده نیه که خوی رابپسکی نییت له و بازنه بوش و ته ماوی و تاریکه ی که تییکه وتوه. چونکه گهر به دست و به رنامه ی ولاتانی دراوسی بیت گهره کیانه عیراق هه ر به لاوازی و پشیوی و ناسه قامگری بمینیته وه و ئه وانیش بیکنه گوړه پانی یه کلاکردنه وه ی مملانی و به رژه وه ندیه کانیا ن به ولاتانی زله یزیشه وه، گهرچی فه رهنسا و سه روکه که ی ناماده بونیکی گرنگ و به رچاویان هه بوو له کونگره که دا.

* ئه م بابته له سایته کانی pukmedia و له پوژنامه ی کوردستانی نوی ۸۴۴۷ له ریکه وتی ۱/۹/۲۰۲۱د

بلاوکرا وه ته وه.

نەرى لەم سەردەمەدا مۇدىلى كودەتاي سەربازى يان سىپى ماوھ؟*

ولاتى سوودان وەك نەموئە

• زۆر لە مېژەوہ و تەنەت لە دەستپىكى مېژوو و ژيان لەسەر ئەم گۆى زەوہوہ مروققەكان بۇ گەيشتن بەدەسەلاتى رەھا و تاكپەوى و بەناو شكۆمەندى كەسى يان خىزان و بنەمالە يان عەشیرەت و ھۆز يان ولات يان حيزىپكى سىياسى تاكو ئىستا، ھىندەى پەنايان بۇ جەنگ و كوشتار و مەلانىي ناپەوا و تيرور و توقاندن و كودەتا بە خويناوى و سىپەوہ بردوہ نيو ھىندە پەنايان بۇ دىالوگ و ديموكراتىيەت و ناشتىانە و ليكتىگەيشتن نەبردوہ، ھەربوہ ئەم دياردە نامۆ و قىزەونە بەدرىژايى مېژوو كۆمەلگا مروققايەتى و شارستانىيە دىرين و نوپكانەوہ تاكو ئىستا و لە سەدەى بيست ويەكەمى زاینیشدا ھەر بەردەوامە و ماوہ ناماويەك ليرەو لەوى دووبارەدەبنەوہ بە خويناويتىر شىوہ و وایليھاتوہ بوۋتە جوړە مۇدىليك بۇ گەيشتن بەدەسەلات و خاوەنەكانىشيان خويان بەپالەوان و پزگارکەر دادەنن و كودەتاكانىشيان بە شوپرش يان راستکردنەوى ناراستەكان ناودەبەن و گوايە لە پىناو گەل و نىشتيمان و بەرژەوہندىە بالاکاندا ئەم كارەيان کردوہ.

• كودەتا سەربازىەكان يان تەنەت مەلانى خويناوى و جەنگ و داگىركارىەكانىش لەسەردەمانىكى سەردەمى پيش مېژوو يان سەدەكانى ناوہراست و ئەو قۇناغانە كە مروققايەتيان تىادا خەمليوہ كە موتوربەكراون بە بيروباوہر و بنەما ديموكراتى و مروققۇدۇستانەكان و كارى پىكەوہيى و حوكمپرانى كۆمەلى و پىزگرتن لەمافە تايبەتى و گشتىەكان و تىپپەراندى قۇناغى كۆيلايەتى و چەوسانەوہى مروققە بۇ مروققەكان. پەنگە جوړىك لە رەوايەتى ھەبوپىت چونكە وەك وەلامدەرەوہيەكى بارودۇخ و قۇناغەكانى دواكەوتوويى و بوہ لە ھزر و بىر و تىگەيشتنە مروققۇدۇستىەكان بە پىچەوانەى قۇناغەكانى پىگەيشتن و ھەلكشانى ھزر و بىرى مروققۇدۇستى لەلايەن بىرمەندان و پۇشنگەران و دانايانى سەردەمى خويناوہ، چونكە كۆمەلگاكانى ئەو كات و قۇناغانە ھەرھىندە لە نرخ و بەھا مروققايەتيەكان تىگەيشتبوون و ھەز و ويستەكانىشيان بۇ داگىركارى و چەوساندنەوہ و زولم و زور ھۆكارى سەركەيان بوہ بۇ ئەنجامدانى ئەو كارانە و گرتنەبەرى قىزەونتىر و ناشىرىنتىر ھۆكارەكان لە جەنگ و كوشتنى براو و باوك و كوپ و توقاندن و تيرور و سەرىپەراندن و بىسەروشوينكردن و زىندەبەچالكردن و ژەھرخواردكردى نەيارەكان و خنكاندن و كودەتاكەن بوہ. بەلام ئايا رەوايە لەم سەردەمە و لە سەدەى بيست ويەكى پيشكەوتن و داھىنان و تەكنەلوچيا

تاڭگە رايى ۋەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

سەرسۈپھىنە رەكان ۋە ھۆكارەكانى پەيۋەندىكىردن ۋە زۆرى تر لە شا بەرھەم ۋە داھىنەكانى مۇۋقەكاندا، ھىشتاش بىرىك يان سەركردە يەك يان تەنەت سەرۋك ھۆزىكىش مابىت پىلانى كودەتاي سەربازى يان سىپى پەيرە ۋە بكات لەنا ۋە خىزان يان ھۆز يان بىنەمالە يان حىزب ۋە ۋلاتىكدا. خۇ ئەگەر مابىت ئەۋا بەراستى لەلەيەك مايە شەرمەزى ۋە سەركۈنەكىردن ۋە لەلەيەكىش نامازەيەكى پۈونە بۇ بىر ۋە غەقلىتەسكى ۋە دواكەوتويى ۋە بىتوانايى ۋە بىئىرادەيەكى راست ۋە دروستە بۇ گۆرانكارى ۋە ھىنەندى كەشۋە ۋە قۇناغىكى ئارامتر ۋە گەشەكىردۈتر ۋە بالاتر لە قۇناغى ھەبوو يان پىشتى رابووردو.

• ئاشكارايە قۇناغى كودەتا سەربازيەكان لەجىھان ۋە بەتايبەتەش لەناۋچە پۇژھەلاتى ناۋەراست ۋە كىشۋەرى ئەفرىقىيا ۋە تەنەت ئاسيا ۋە ئەمىرىكاى لاتىنىشدا لەدۋاي جەنگى جىھانى دۈھەمەۋە بەشۋەيەكى بەربلاۋ سەريەلدا ۋە بەتايبەتەتەش دۋاي دامەزاندن يان راگەياندى ۋە لاتانى پاش جەنگەكە بۇ سەربەخۋى لە ژىر دەستەيى ئىمپىراتۋرىيەتەكانى عوسمانى ۋە... ھتد. لەھەر ناۋچەيەكى جىھاندا ئىدى كودەتا بوە مۇدىل ۋە سىمايەكى دەيەكانى پەنجا ۋە شەست ۋە ھەفتاكان ۋە تاهەشتاكانى سەدەي بىست بەردەواميان ھەبوە ۋە ۋلاتى ۋاھەبوە كەمتر لە سالىك چەندىن جار كودەتاي تىادا پرويداۋە، ۋايلېھاتبوە كە كودەتا ببوە سىمايەكى دىارى ۋە لاتان ۋە كىشۋەرە ھەژار ۋە دواكەوتوۋەكانى دۋناي ئەۋكات بەلام ھىۋاش ھىۋاش خۇشەختانە پرويان لەكەمىكرد، بەھۋى كرانەۋەي كۆمەلگاكان ۋە تىگەيشتن لە بىنەما مۇۋقۇدۇستانەيەكانى پۇژئاۋا ۋە ئەۋروپاي پاش جەنگەكە ۋە دامەزاندنى دەيان رىكخراۋى نىۋەۋەلتى ۋە برەۋدان بەبىنەماكانى نازادى ۋە سەربەخۋى گەلان ۋە... ھتد. بەلام لەگەل ھەموو ئەم گۆرانكارىيەشدا ھىشتا سەيرە بىرىك يان سەركردەيەك يان حىزبىك مابىت كە پەنا ببات بۇ پىادەكىردنى پىلانگىرى قىزەۋنى ژەرخواردنكىردن يان كودەتاي سەربازى ۋە خۇيناۋى بۇ خۇسەپاندن ۋە قۇرخكارى دەسەلات يان بەناۋ راستكىردنەۋەي ئاراستە پرواداۋەكان.

• ئەۋەتا لە ۋلاتى سوۋدان لە كىشۋەرى ئەفرىقىادا كە بەمىژۋى خۇى دۋاي سەربەخۇبوۋنى لەسالى ۱۹۵۶دا چەندىن كودەتاي سەربازى خۇيناۋى ((۱۶ كودەتاي سەركەوتوۋ سەرنەكەوتوۋ لە سالەكانى ۱۹۵۷ ۋە ۱۹۵۸ ۋە ۱۹۶۴ ۋە ۱۹۶۹ ۋە ۱۹۷۱ ۋە ۱۹۷۳ ۋە ۱۹۷۵ ۋە ۱۹۷۶ ۋە ۱۹۸۵ ۋە ۱۹۸۹ ۋە ۱۹۹۰ ۋە ۱۹۹۲ ۋە ۲۰۱۹ ۋە ۳ جار لەسالى ۲۰۲۱)) تىادا پرواداۋە ۋە نۆيتىرىنىشيان لە ۲۵ ئۆكتۇبەرى ۲۰۲۱دا پرويدا كە لەم سالەدا بەتەنھا ۳ جار ھەۋلى كودەتا دراۋە. سەيرو سەمەرەي ئەم كودەتايانە ۋە كودەتاجىيەكانىش بىرىتە لەۋەي كە ماف ۋە پەۋايى بەخۇيان ۋە كودەتاكانىيان دەدەن ۋە جۇرھە بىيانۋى داتاشارۋيان بۇ دىننەۋە ۋە

تاگگه رایى وەك فەلسەفەییەكى سیاسى..... ئەوزادى مۇھەندیس

بە شۆپرش و راستکردنەوہى ئاراستەکان و بۆ بەرژەوہندى گەل و نیشتیمانى دەخەنە پال، لەکاتیگدا بەرامبەرەکانیشیان بە کودەتا و ناپەروا ناوژەدیان دەکن.

• بەداخوہە ھیندەى کودەتا و کودەتاجیەکان لەم ناوچەیدا ھیشتا زەمینەى لەباریان ھەبە و جەماوہرى خۆشیان ھەبە سەرەرای پێشکەوتن و بەجیہانبوونى جیہان و تیکەلأوى و نزیکبونەوہى زیاترى کۆمەلگا مرۆفایەتیەکان و شارستانیتىەکان و ھەستکردن بەجیوازیە گەورە و گرانەکانى نیوان کۆمەلگا دواکەوتوو و ھەژار و نەخویندەوارەکانى پوژشەلات و لەبەرەمبەرىشدا کۆمەلگا پێشکەوتوو و دیموکرات و ئارام و گەشەسەندوہەکانى پوژناوا، کەچى نیوھیندە بیری کرانەوہ و دیموکراتى و ئازادیەکان و پریژگرتنى مافەکان لایەنگر و پشتیوانیان نیە بەبەلگەى ئەوہى لە پڕۆسە بەناو دیموکراتیەکان و ھەلبژاردنەکاندا ھەر حیزب و سەرکردە ماوہ بەسەرچووہەکان و تاکرەو و خۆسەپینەکان دەردەچنەوہ و زۆرینەى دەنگەکان ((بەساختەکارى بىت یان بە راستەقینە)) بەدەستدیننەوہ. جا پوژشەلاتىکى جەھەنم ئاسا و پوژناواىەكى بەھەشت ئاسابونیان ھەبە و ئەوانەى کودەتا دەکن بەنیازى ئەوہى کۆمەلگاگانیان بەرەو ئەو بەھەشتەى پوژناوا ئاراستە بکن و دیموکراتیەتى راستەقینە بچەسپینن، بەلام تەنھا دوای خۆ قایمکردن و سەپاندنى دەسلەتیان بەھوى گەندەلى و بيمۆرالى و بى بەھاکردنى مرۆفەکان و ناشیەتى و نەشارەزایى و نەبونى ویست و ئیپرادەییەكى راستگۆیانە بۆ ئەو مەبەستە نەبیلە، پاش ماوہیەكى کەموکورتى زەمەنى بادەدەنەوہ بەلای دیکتاتورىەت و تاکرەوى و خۆسەپینى و قورخکارى و گەندەلى و چەوساندنەوہى کۆمەلگاگانیان و بەھەدەردانى سەرەوت و سامانەکانى گەل و نیشتیمان. ئای گەل و نیشتیمانى خیرلەخۆ نەدیوہەکانى ئەم ناوچەیدە چەند گوناھ و تاوان و کودەتا و شۆپرش بەناوتانەوہ دەکریت و دەرنەجامیش ھەرئیوہ زیانمەندى سەرەكى و یەكەمن.

• لەپڕەرەوى دیریژى میژوو و گۆرانکارى و پروداوہەکان ئەوہ دەخوینریتەوہ کە لە بنچینەدا نە سەرکردەى ھەلکەوتووى میژووکرد لەم ناوچەیدا ھەلکەوتوون و نە بنەما و بیروباوہرى مرۆقدۆستیش بونیان ھەبوہ لە کردار و گوتار و سلوکى تاکەکان ئەوسا خیزان و کۆمەلگا و حیزب و سەرکردە سیاسىەکانیشدا. یان ئەوہتا نە دیموکراتیەتى راستەقینە و نە ناشتى و نارامى لە قەدەرى ئەم ناوچەیدە نوسراوہ یان ئەوہتا کالاً بەقەد بالایە و ھەر لە ئەزەلەوہ نەفرەتى خواوہند لەم ناوچەیدە کراوہ و بۆتە تەوق و ملبەندى تاک و کۆمەلگاگانى و ھەربۆیەش ناتوانریت بە ئاسانى خوى لى پزگار بکریت، چونکە ھەمیشە خوین و جەستە و بیری توندپەروى نەتەوہی و ئاینى و مەزھەبى و ناوچەگەرى و بیری تەسكى حیزبایەتى و ململانى ناپەروا و تاکرەوى و خۆسەپاندن و بیدادى و نایەكسانى ھەمیشە ئامادەگیان ھەبوہ

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس
له ههست و نهستى مروقه كاندا و هه رنه مهش كه شو هه وايه كى گونجاويان ره خساندوه و بو
ئايندهش ده پره خسيئن بو دو باره بونه وه و سه د باره بونه وهى كوده تا خوينارى و سوور و
رهش و سپيه كان له م ناوچه يه دا. له عيراق و سوريا و ميسر و جه زائير و تونس و موريتانيا و
زور و لاتي تر.

* نه م بابه ته له سايته كانى وتارى كورد خه ندان و زه مه ن له پي كه وتى ۲۷/۱۰/۲۰۲۱ د ۱۵ بلاو كرا وه ته وه.

جيهان

بەرەو حۆكۈمەتتىكى جيهانى يان پەرتەوازەيى زياتر؟*

- فېكتۇر ھۆڭۈ دەلىت ((خەيالەكان ھەقىقەتى سېھىنىن)) .
- مۇرۇق زۆر لەمپىزە خەون و خەيالى بە يەك و يەكگرتوويى و يەك دەسەلاتى و يەك حۆكۈمەتى پەھايى سەرتاسەرى دونيايىەوہ بينيوہ و ھەوليشى بۇداوہ، بەو نامانجەي كە دونيا لە جەنگ و داڭىركارى و مەملانى ناپرەواكان بەدووربگريت و گوزەرانيكى ئاشتياۋە و بە ئارامى و ئاوەدانى چىبىكات بۇ تەواوى كۆمەلگاي مۇقايەتى .
- ھەربۇيەش خەون و خەيالى پىكەوہنانى حۆكۈمەتتىكى جيهانى لە بىرۆكە و نوسين و تار و ھەولى سەركردە مەزەكاندا ھەبوہ و خواستيان بوہ كەپۇژىك لە پۇژان وەدېبىت . جا ھەريەكەيان لەدېد و بۇچوون و بەرژەوہندى خۇيەوہ لىپروانيوہ، ئەوہ تا لەپرووى ئاينەوہ مەسىحيە توندرەوہكان وايدەبينن كە حۆكۈمەتتىكى جيهانى داپلۇسىنەر و تۇقىنەر دەبىت، بەلام ئىسلامەكانىش تەنھا لەسايە ئىسلامدا وايبۇدەچن كە ئەو حۆكۈمەتە جيهانىە پىكىبىت . ھەندىكى دى دەلېن حۆكۈمەتتىكى جيهانى بەمەبەستى دەستبەسەراگرتن و داڭىركردنى جيهان دىت لەبەرژەوہندى رىكخراويك يان دەولەتتىكدا .
- بۇ خۇي حۆكۈمەتى جيهانى : برىتتە لە ئاستىكى بەرز لە ئىدارە كە بەرزترە لە ئاستى حۆكۈمەتە نىشتىمانىەكان و ئەم حۆكۈمەتەش ياسا نىودەولەتتەكان جىبەجىدەكات .
- جا مېژووى بىرۆكەي پىكەوہنان و دامەزاندنى حۆكۈمەتتىكى جيهانى دىرىنە ولەلاي ھەريەكە لەم شارستانىتى و سەركردانە سەريەھەلداوہ :
 - ۱ . يۇنانى و رۇمانىە دىرىنەكان .
 - ۲ . لەسەدەي ۱۴ ھەمدا لەلايەن دانتى شاعىرەوہ ئەم بىرۆكەيە سەريەھەلداوہ .
 - ۳ . لەسەدەي ۱۸ ھەمىشدا بىرۆكەي فېدېرالىەتتىكى جيهانى گەرموگورپى بەخۇوہ بينيوہ . و ھەر لەو ماوہيەدا ولاتە يەكگرتوہكانى ئەمريكا دامەزرا وەك يەكەم دېموكراتىەتى فېدېرالى نوي لە سالى ۱۷۸۸ .
 - ۴ . ەمانۇيل كانت لە سالى ۱۷۹۵ داتارىكى بەناونىشانى ((ئاشتى ھەمىشەيى)) نوسى . و لەويدا بۇ رېگەگرتن لە جەنگ لە ئايندەدا داوايكرد كە :
 - سىستەمىكى كۆمارى و دەستورى مەدەنى پىكىبىت .
 - ياساى نىودەولەتى لەسەر بنچىنەي فېدېرالى ئازاد بۇ ھەر ولاتىك دابنرىت .

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• مافی خه لکی وهك هاو نیشتمانیانی جیهانی دیاریکراو بیئت به یاسای جیهانی میوانداری.

۵. له سدهی ۱۹ هه میشدا فه یله سوفی ئەلمانی کارل کراوس وتاریکی به ناوی ((نمونه یه که بۆ مروثا قیه تی)) نوسی. تیایدا داوای پیکهینانی ۵ هه ریمی فیدرالی کرد له سهر بنه مای کیشوهره کانی ناسیا و نه وروپا و ئەمریکا و ئەفریقا و ئوستورالیا. که هه موانیان له کۆماریکی جیهانیدا کۆبینه وه.

۶. له سالی ۱۸۴۲ داشاعیریکی ئینگلیزی هۆنراوه یه کی بلاوکرده وه و تیایدا خه ونی به جیهانیکی دور له جهنگه وه ده بیینی که یه که په رله مانی جیهانی و له ژیر سایه ی یاسای نیوده وه له تیدا ببریئت به رپوه.

۷. ئایینی به هائی که له لایه ن به هائولا وه له ۱۸۵۲-۱۸۹۲ دامه زریئرا رایگه یاند که پیکه وه نانی رایه له یه کی جیهانی نه ته وه کان بنچینه ی دینه که یه تی.

• نمونه کانی حکومتی جیهانی:

گه لیک حکومتی سه رتا پاگیر و فراوان له میژوودا دروستبوون که ده کریئت وهك نمونه ی حکومتیکی جیهانی لییانبروانریئت وهك:

۱. ئیمپراتوریه تی ئەسکه نده ری مه کدونی.

۲. ئیمپراتوریه تی مه غولی

۳. ئیمپراتوریه تی به ریتانی

۴. ئیمپراتوریه تی ئیسلامی

۵. کۆنگره ی هاگۆ ۱۸۹۹-۱۹۰۷

۶. کۆمه له ی گه لان ۱۹۱۹-۱۹۳۸

۷. نه ته وه یه کگرتوه کان ۱۹۴۵ تا کو ئیستا

• جا هه ره له پینا و پیکه وه نانی ئەو حکومته جیهانیه دا گه لیک دامه زراوه و ریکخراو و ولاتان دامه زراون به و نامانجه ی که ببه هه ویینی ئەو حکومته جیهانیه وهك:

۱. دامه زرانندی فیدرالیه تی دیموکراتی سويسرا له ۱۸۴۸ و که نه دا له ۱۸۶۸ وهك فیدرالیه تیکی نه ته وه جیاوازه کان.

۲. دامه زرانندی ریکخراوی خاچی سووری نیوده وه له تی له ۱۸۶۳ دا و یه کیتی ته له گرافی جیهانی ۱۸۶۵ و یه کیتی به ریدی جیهانی ۱۸۷۴ و زیادبوونی چالاکی بازرگانی نیوده وه له تی له سه ره تای سده ی بیستدا به جۆریک له ده ستپیککی جهنگی جیهانی یه که مدا ۴۵۰ ریکخراوی جیهانی هه بوون.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۳. ریځخراوی یاسای نیوده وله تی له ۱۸۲۸د.
۴. له سالی ۱۸۸۶د یه کهم په پرله مانی جیهانی تازه خه ملیو کوبوهو ناویشینرا یه کییتی په پرله مانی جیهانی و له سالی ۱۹۰۴د ایشدا پیشنیاز کرا که له لایه ن په پرله مانه که وه نه جو مهنیکی جیهانی پیکبیت و سالانه کوبیته وه.
۵. یه کییتی نه وروپا ۱۹۵۲-۱۹۹۲که ۲۵ ولات نه دامن و ۴۵۰هه زار کهس ژماره ی دانیشتوانه که یه تی.
۶. دادگای تاوانه نیوده وله تیه کان ۲۰۰۲
۷. یه کییتی نه فریقیا ۲۰۰۲
۸. کومکاری نه ته وه کانی نه امریکای لاتین ۲۰۰۴
۹. په پرله مانی نه امریکای ناوه پراست
۱۰. کومه له ی ولاتانی باشوری پرژه له لاتی ناسیا
۱۱. کومکاری ولاتانی عه ره بی ۱۹۴۵
۱۲. کونگره ی جیهانی نیسلامی
۱۳. کومه له ی ولاتانی بیلیه ن و.. ده یان ریځخراوی نیوده وله تی تر. وه ک بانکی نیوده وله تی و دادگای دادی نیوده وله تی و صندوقی نه قدی نیوده وله تی و ریځخراوی ته ندروستی جیهانی و خوراک و کشتکوال و یونسکو و ریځخراوی بازرگانی نیوده وله تی و کومه له ی ۸ که بریتین له ۸ ولاته گه وره و ده وله مهنه که ی جیهان و گروهه کانی G۷ و G۲۰... هتد.
- بهم شیوه یه هه موان و له سه ره موو ناسته کان هه نگاو به ره و وه دیه یانی نه و خه ونه له میژینه ی مرو قایه تی ده نینن بو پیکه وه نانی حکومتیکی جیهانی.
- به لام له به رامبه ریشدا ده بینین له نیستادا هینده ی جیهان په رته وازه و دور له یه کتر و دردو نگ و خواست و ویستی دابه شبون و په رتیبون تیایدا زاله نیوه ینده هه نگاوی جدی نانین به ره و پیکه وه یی و کارکردن بو حکومتیکی جیهانی. هینده ی هه ولی به هیژبوونی حکومته نیشتمانیه بچوکه کانیا ن ده نین نیوه ینده هه ولی یه کگرتن و لیکنزیکبونه وه ی یه کتر نادن. هینده ی به رژه وه ندیه بچوکه کانیا ن لا مه به سته نیوه ینده به رژه وه ندیه بالامرو قایه تیه کانیا ن به لاهه گرنه نیه. هینده ی سه رقالی ململانی ناره ووا سیاسی و نابوری و نه منیه کانن نیوه ینده به ته نگ ناشتی و ناشته وای جیهانه وه نین. هینده ی هه ولی پاراستن و ده سته و تنی به رژه وه ندیه کانیا ن، نیوه ینده گرنگی ناده نه به رژه وه ندیه مرو قایه تیه کان و هه ولی نه هیشتنی دواکه و تووی و هه ژاری و برسیتی و بیکاری و گهنده لی و ریگری له په تا

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

کوشنده کان ناگرن وهك کاره ساته سروشتیه کان و دستکرده کانى مروّڤ خوی که هه موانیان مه ترسی گهره ن له سهر ته واوی مروّڤایه تی.

بویه له هه موو نه م ههنگاوانه ی ولات و سه رکرده و حیزبه سیاسییه کان ده خوینریته وه نه وه یه که جیهان به ره و په رته وازه یی زیاتر ده چیت نه ک یه ک و یه کگرتن. نه وه تا ته نانه ت له سهر ئاستی تاک و خیزان و کومه لگا و ریڅخراو و حیزبه سیاسییه کانیش به ره و دابه شبوون و لیڅدوورکه و تنه وه و لیڅه لوه شانی زیاتر ده چن و ناتوانن پیڅه وه له ژیر سایه ی یه ک چه تری گه ورده ا کاربکن و بجه وینه وه. هه موو پالنه ره کانیش ویسته که سی و خواست و خه ونه سه ربه خوئییه کانیا نه بۆ تاکره وی و تاکده سه لاتی و به هیزبوون و په یدا کردنی نفوز و وه لانانی نه وانیتر و بچو ککرده وه و و فلیقانده وه یانه.

هه ربویه نه و خه ون و خه یاله ی که قیکتور هوگو و تویه تی ده بنه هه قیقه ته تی سبه ینی ره نگه کات و ماوه و زه مان و زه مینه یه کی دوورتی پیویست بیټ، لانی که م له م قوناغه دا نه وه ی لیڅه خوینریته وه. به هیوا ی هه رچی زووتره ته واوی مروّڤایه تی به خه ون و خه یاله کانى شادبیټ و حکومه تیکی جیهانی دیموکراتی و دادپه روه ر و یه کسانى کومه لایه تی تیا دا وه دیبیټ. خو گه ر خه ونیش بیټ نه وا حه رام و تابوئیه که خه یالی لیڅه یه نه وه و خه ونی په مه یی پیوه ببینن. چونکه له م زه مه نه دا له سهر ئاستی تاک و خیزان و حیزب و ولاتانیش چه نده دوورله یه کتر بن هینده لاواز و بیده سه لات ده بن. وگه ر له چوارچیوه ی حکومه تیکی جیهانیدا ((به واتای وزه و توانا و پلان و پیڅه وه یی کارکردن)) نه بیټ ناتوانریت به ته نها پروبه پرووی جهنگ و کاولکاریه کان و په تاکوشنده کانى هاوشیوه ی کورونا ((کوڅید ۱۹)) و کاره ساته سروشتیه کان ببینه وه. بویه پیڅه وه نانی حکومه تیکی جیهانی گه ر خه ون و خه یالییش بیټ هه میشه وهك گریمانیه کی ناینده یی ناماده گی هه ر ده بیټ له هزر و بیرى مروّڤایه تیدا.

* نه م بابه ته له سایته کانى وتاری کورد وئاوینه و خه ندان و ئاراسته له ریڅه وتی ۱۲۰۲۱/۱۱/۹
 بلاو کراوه ته وه.

له دواى راگه ياندنى نه جامى هه لېزاردنه پيشوه خته كه

سيناريؤكانى عيراقى نائينده چين؟*

• پيڊه چيٽ برباردان لهه هه لېزاردنه پيشوه خته عيراق له ۱۰/۱۰ دا برباريكى هه له بويټ، چونكه له بنه مادا له ژيړ فشاريكي گه وري شه قامى توپه و نارازى و خو پيشانده رى عيراقيدا هاته گوږى، به لام عيراقىكى شله ژاو و دېدونگ و دوورله يه كتر له سهر ناستى سه ركرده و حيزبه سياسيه كان و له سهرده مى نزيك بونه وهى دارمانى سياسى و نابورى و نه منى دهوله تى عيراقيدا بوو به هوى كي شه و ناسته ننگه گه و ره كانى په تاي كوږو نا و دابه زينى نرخى نهوت و ملاملانى سياسيه كان و بو شاييه نه منيه كان و نه بوونى خزمه تگوزاريه كان و گهنده لى و... گه ليكى تر جا له لايه ك بو ريگه گرتن له كه وتنى دهوله ته كه و نوميد به خشينه وه يه كه به عيراقيه كان و له لايه كى تريشه وه بو دلراني كردنى شه قامى توپه رى گهنج و لاوانى عيراقى نه م برباره زوره ملييه درا كه ههر له سهره تاشه وه هه نديك هي زى سياسى دژى بوون نا له بهره وهى برباره كه هه لايه به لكو زورباش ده يانزانى كه قهواره و هي ز و نفوزى جه ماوه ريبان روو له كزي كردوه و شه قام لبيان نارازيه و نه جامى نه م هه لېزاردنه ش هي ندهى تر بچوك بونه وه و كه م بونه وهى دهنگه كانيانى تيا دا ناشكرا ده بيټ و تووشى ئي حراجى و شه رمه زاريه كى گه و ره ده بنه وه. ري ك هه رواش ده رچوو نه وه تا هي زه گه و ره و سه ركرده فيله ته ن ئاساكانى وه كو دهوله تى ياساى نورى ماليكى ۳۳ كورسى و به دريه كانى هادى عامرى ۱۷ كورسى و په وتى حيكمه حكيم و به رى نه صرى عه بادى پي كه وه ته نها ۴ كورسى و عه سائيبي نه هلى حقى خه زعه لى و نه وانى تريش كه له هي زه كانى چوارچي وهى هه مئا هه نكي دا كو بونه ته وه وهك ده لين بونه ته په ندى زه مانه و نه وهى له ۱۸ سالى رابووردو دا به ساخته كارى و خو سه پاندى و هه ره شه و و گو ره شه ي ميليشيا چه كداره كانيان وه ده ستيا نه ي نا بوو ئي ستا جه ماوه ر و شه قامى عيراقى له ناوه راست و باشووردا ليى وه رگرتنه وه و تو له لى لي سه نده وه و پي كه وه و به هه موانيان ((نزيكه ۶۰)) كورسيان هي ناوه و نه يان تواني وه به ته نها بارته قاي په وتى صدر كه ۷۲ كورسى به ده سته ي ناوه دهنگ به يئن. كه به راستى نه مه شه رمه زاريه كى گه و ريه بو يان.

به لاي زوريك له چاو دي رانه وه نه م هه لېزاردنه پيشوه خته خراپ ترين هه لېزاردن بوه له ماوهى ۱۸ سالى رابووردو دا چونكه له كو ي ۲۲ مليون دهنگدر ته نها ۹,۶ مليون كه س دهنگيان دا وه واته ريژه ي ۴۴٪ كه تيا دا ۱۶۷ حيزب به ۳۲۰۰ كانديد كي ركي يان بوه بو به ده سته ي نانى

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

زۆرینهی کورسی په پله مانی که له ۲۲۹ کورسی پیکدیت. هه ربویه له ئیستادا هه رچی ده توان بیکه و له ده ستیان بیته یان نه نجامی کۆتایی راگه یه نراوی کۆمسیۆنی بالای هه لێژاردنه کان له ۲۰/۱۱/۲۰۲۱ ده تبه که نه وه و له دادگای فیدرالی تانهی لیبدهن یان گه ره کیانه هه لێژاردنیکی دی سه ره له نوێ چیبکریته وه تابتوان که میک ئاوی شه رمه زاریان به یینه وه سه ر پرویان. جاریک له ریگه ی به کاره یانی هیژ و توقاندنه وه وهک هیژشه که ی سه ر مالی مسته فا کازمی سه رۆک وه زیران به ۳ درۆن له ۷/۱۱/۲۰۲۱ ده و جاریکیش له ریگه ی کۆبونه وه ی و ئاشتیانه وه وهک هه وه له که ی هادی عامری له ماله که ی خۆیدا له ۲/۱۲/۲۰۲۱ ده موو سه رکرده شیعیه کانی به نوری مالکی و سه دریشه وه کۆکرده وه، به لام هه ر زوو سه در رایگه یاند که نه وه له گه ل پیکه یانی حکومه تیکی نه پۆژه لاتی و نه پۆژئاواییه به لکو حکومه تیکی زۆرینهی نیشتیمانی گه ره که. که نه مه بوخۆی له لایه ک مانای دژایه تی و ریکنه که وتنیتهی له گه ل نه وه هیژانه دا و له لایه کیش بو دلپازیکردنی ئیرانیه کانه که هه مان دروشمی ئیمام خومه ینی سالی ۱۹۷۹ ی دووباره کردۆته وه وهک دژایه تییه کی نه مریکی و پۆژئاواییه کان به تایبه تی. که نه مه ش بو خۆی دووفاقی سه در ده گه یه نیته و له ولای تریشه وه بویریته تی به و شیوه ئاشکرایه ئاوها وه لامی هیژه شیعیه کان و نه مریکیه کانیش بداته وه.

● به لام له به رامبه ریشدا هیژه سه رکه وتوه کانی وهک په وتی سه در و سونه کان و تاراده یه کیش کورد که پارتی و یه کیتهی زۆرینه یان وه ده سه ته یناوه گه ره کیان نیه به هیچ جوړیک نه نه نجامه کان په تیکریته وه و نه هه لێژاردنیکی نوێ نه نجام بدریته وه.

● جالیهدا و له نیوان مملانیی نه م دووبه ره یه دا عیراق و ئاینده که ی به ره و تاریکی و توله ری شه ری ناوخۆیی و لیکه له وه شانی زیاتر هه نگاو ده نیته و هیشتاش چاره نوی سه ره مانی نوێ و حکومه تی ئاینده ش هه ر باسی لیوه ناکریته. نه ی چاره سه ر چیه و سیناریۆکان بو ئاینده ی عیراق چیده بن؟

له ئیستادا نه نجامه کان خراونه ته به رده م دادگای فیدرالی عیراقی که بریاری نه وه دادگایه یه کلاکه ره وه ده بیته به باش یان به خراپ، جا گه ر نه نجامه کانی قبولکرد و بوه نه نجامی کۆتایی، لیهدا هه لویسته ی به ره ی هیژه کانی هه مئاهنگی له ده وه ته ییاسا و به دریه کان و نه صر و په وتی حیکمه و خه زعه لی و نه وانی تر چی ده بیته؟ نایا په نا ده بنه به ر به کاره یانی هیژ یان به و به شه کورسیه ی هه یانه رازی ده بن و به لاوازی به شداری حکومه تی ئاینده ده که ن یان وه کو هیژیکی ئۆپۆزسیۆن بریارده دن ببه نه ئۆپۆزسیۆن له په ره مانی عیراق و سه رکرده یه تی هیژ بچوکه کان ده که ن و نه وکاتیش ده بنه مایه ی سه ره ئیشه و ریگری بو

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

حکومه تی ناینده و هینده ی تر مالی هموو عیراقیه کان به قورده گیریت و گهنده لی و بیخزمه تگوزاری و کاولیوون و ویرانه پرووده کاته وه عیراق و عیراقیه کان.

یانیش دادگای فیدرالی نه نجامی هه لبراردنه که په تده کاته وه و نه وکاتیش پیویسته له ماوه یه کی که مدا هه لبراردنیکی دی سهرله نوی نه نجام بدریته وه، له م دوخه شه دا هیزی صه دریه کان که به شیکی زوری شه قامی عیراق پشتیوانی لیده کات ده که ویته نارزه زاید هر برین و پیگری و بهو بریاره پازی نابیته وه هیزیکی شیعه مه زهه ب له به رامبه ر هموو هیزه شیعه کانی تر دا. لییره شدا جاریکی تر له سهر حسابی خو شگوزهرانی و ژیان و گوزهرانی عیراقیه کان گورپه پانی عیراق ده بیته وه به گورپه پانیکی پر مملانیی توندی پیکدادان له ناو خو ی مالی شیعه دا و ئیدی نه وه ی چاوه پروان ناکریت په نگه پروودات.

• به لام له هه ردوو باردا نایا ولاتانی دراوسی به تایبه تیش ئیران و تورکیا و عهره به کانی که نداو یان ولاتانی زلهیزی وه که ئه مریکا و به ریتانیا و نه وانیتز لیده گه پین عیراق دوی ۱۸ سال له بزگارکردن جاریکی تر بگه ریته وه بو چوارگوشه ی یه که م و خالی سهرتا و نه و په نجی فهراده ی داویانه بو هیانه دی عیراقیکی نوی دیموکراسی و په له مانی و پیکه وه یی له شه و پروژیکدا له به رچاوان و نبیته و ببیته خو له میشیکی دوی ناگر و بلیسه یه کی گرگرتوو.

به دلنیا یی بو چوونه کان به و ئاراسته یه که هموو نه و ولاتانه نایه نه ویته کاریکی له و شیوه یه پروودات و هه ولده دن له گه ل هه مواندا که به بریاری دادگای فیدرالی رازیبین کاتیک نه نجامه کانی قبولکرد یان نه وه تا له حکومه تا به شدارده بن و رازیده کرین به و ژماره کورسیه ی که هیناویانه یانیش ببنه هیزیکی ئوپوزسیون ی به هیز له په له ماندا و هموو نه و ولاتانه ش گهره کیانه له کوتایدا به رژه وه ندیه کان یان به رده وام و مسوگه ر بیته له عیراقیکی لاوازا.

به م شیوه یه کو مه لیک سیناریوی جوراوجور هه ن بو ناینده ی عیراق که هیچکامیان له به رژه وه ندی شه قامی عیراقیدا نیه و هه موانیشیان دور له خزمه تکردنی گه لان و خاکی عیراقدان و به ته نها و ته نها له به رژه وه ندی حیزب و سهرکرده عیراقیه کان ته واوده بیته به پالپشتی هیزه ناوچه یی و نیوده وله تیه کان که نه مه ش هینده ی تر ناینده ی عیراق و ده سه لات و سهروره یه که ی به ره و پیگا و تونیلکی تاریک و تونی بی روشن و بی ناینده یه کی دلخوشکه ر ده بات. و پیکه یینانی حکومتی نویش په نگه بو چه ندین مانگی داهاتوو بخایه نیته که پیویست ده کات له ئیستادا عیراق وه کو ده ولت یاسای بودجه ی سالی ۲۰۲۲ ته واوبکرده یه و په سه ندیشی بکرده یه. هه ربویه سالی نوی عیراق به ههریمی کوردستانیش هه وه په نگه تووشی بو شایی دارایی ببنه وه و دابه زینی نرخه کانی نه وتیش هینده ی تر کیشه کان ئالوزتر ده کات.

* نه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد و پورژنامه ی کوردستانی نوی ۸۵۳۰ له پیکه وتی ۵ و ۱۲/۷/۲۰۲۱

بلاوکراوه ته وه.

□ سالى ۲۰۲۱ يىش وەك ھەموو سالانى رابووردوو تىپەرى !*

- ئەوا سالى ۲۰۲۱ يىشمان بەرپىكرد و تەنھا ۱۰ پوژىكى ماوہ و ئەوئىش وەكو ھەموو سال و سەردەم و قوناغەكانى پىشخوى دەبىتتە مېژوو، بەلام مېژوو يەككى پوون و پووشن و دلخوشكەر نا، ھەموانىش لەھەموو پووەكانى ژيان و گوزەران و وەدېھاتنى خواست و خەون و ئاواتەكانمانەوہ ھەروەكو خومان ماوين و لە جىگەي خوماندا قەتئىس و پراوہستاوين و نەك ھەنگاويك بو پىشەوہ جولەمان نەكردوہ ، بەلكو دەيان ھەنگاويش بو دواوہ گەپراوينەتەوہ و پاشەكشەمان كردوہ لە پووى ئابورى و تەندروستى و ئەمنىيەت و ئاسايش و ئارامى كۆمەلايەتى و تاك بەتاك و بەخىزانەكانىشمانەوہ.
- بەشىوہ يەككى گشتى دونيا و ناوچەكە و عىراق و ھەرىمىش لە گىژاويكى سىياسى و ئابورى و ئەمنى و قەيرانگەليكى قولدا گوزەردەكەن و ھەموانىان بەشىوہ يەك گىرودەبوون كە ناتوانن خويان رابىسكىنن بو دەربازبوون، بو يە نەتوانراوہ كە سالى ۲۰۲۱ باشتەر بكن لەسالانى رابووردوو جىھان لە ئىستادا بەگەورە و بچوكەوہ و دواى ۲سال ھىشتا لە ژىر پەحمەت و مەترسى و ھەپەشەي پەتاي كورونادايە ھەرچەندە گوروتىنى سەرەتاي نەماوہ بەلام لە گوران و بەروپىشبردنى جورەكەيدايە و دەلتاي تىپەپر كردوہ و ئىستا نوپەتى ئومىكروئە و دلەپراوكىي بەردەوامى خستوتە ناو دلودەرونەكانەوہ و بوئە وىسگەيەككى جياكەرەوہ لە پىرەوى پەوت و مېژووى مروقاىەتيدا لەسەدەي بىست و يەكدا و ناتوانرىت بازىبەسەردابنرىت و وەكو پووداو يان كارەساتىكى ئاسايى لىپروانرىت، چونكە بوئە ھوى گورانكارى گەورەي سىياسى و ئابورى و ئەمنى و كۆمەلايەتى و بوئە ھوكارى بەسەرداچوونەوہي گەليك چەمك و تىگەيشتن و بىروبوچونە باوہكان لەھەموو باوہكاندا و لاي زوربەي كۆمەلگەكان و تەننەت پىروژىيە ئاينى و دابونەرىتە باوہكانىشى كالكردوتەوہ. ئەمە سەرەپاي كىشە سىياسى و ئابورى و ئەمنىيە ترسناكەكان و ململانى نارەواكانى نيوان زلھىزەكان و ناوچە جياوازەكانى دونيا ھەر لە نرخەكانى نەوت و گرانبونەكانى بازار و كەلوپەل و خاوبونەوہي گەشەي ئابورى و شەر و جەنگە ناوچەيىەكان و دياردەي كوچ و كەمبونەوہي غازى سروشتى لە ئەوروپا و پوژئاوا و بەرزبونەوہي پلەكانى گەرما و كىشە ژىنگەيىەكانى وەكو وشكەسالى و برسيتى و بەبىبابانبون و بىسبونەكانى ژىنگە و دەيانى تر كەھەموانىان ھەپەشەي جدين بو سەر كۆمەلگەي مروقاىەتى.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• نه وه تا تازه تازه ولاتیکی زه به لاهی وهکو چین ئامۆزگاری دانیشتهوانه که ی دهکات که سیاسی سکه لهگوشین پیاده بکه ن بۆ ۳ سالی ئاینده وهك خۆسازدانیك بۆ نه وه ی شاراوویه له داها توودا)) ئایا جهنگه یان په تایه کی نوییه یان هیرش و په لاماریکی بۆشایی ئاسمانیه؟)) نه م برپاره ی چین به دلنیایی ره شبینی و مه ترسیه کی گه وری لیده خوینریتته وه بۆ هه موو جیهان. چونکه چین بۆته زه به لاهیکی گه وری سیاسی و ئابوری و نه منی و فه رهنگی و مه ترسی و هه ژموونی گه یشتوته ئاستیک که نه مریکای سه رمایه داریش ترسی له هر ههنگاو و برپاریکی چین هیه و هیواش هیواش سه نگه ری هیرش و په لاماردان چۆلدهکات و پاشهکشه دهکات بۆ سه نگه ر و به ری به رگریکردن له به رامبه ر چیندا، هه ربۆیه هه ر ههنگاو و برپاریکی چین کاریگه ری گه وری خراپ یان باش دهکاته سه ره وتی پرووداوه جیهانی و ناوچه ییه کان، هه ربۆیه ئیمه ی کوردیش له م ناوچه گه رم و گرنگه ی جیهاندا و پر مه ترسی و مملانیی سیاسی و ئابوری و نه منی و .. هتد. ده بیئت بکه وینه خو بۆ نه و ئاینده نادیارو شاراوویه که دونیا چاوه پروانی دهکات.

• له سه ر ئاستی ناوچه ی پۆژه لاتی ناوه راستیش به هه مان شیوه کیشه و مملانی دریزخایه نه کانی نیوان ولاتانی ناوچه که به رده وامه له نیوان سعودیه و ئیران و عه رب - ئیسپرائیل و میسر - نه سیویا و کیشه ناوخییه کانی سواریا و عیراق و سودان و لوبنان و یه مهن و لیبیا و ... هتد. و مملانیکانی تورکیا و ئیران و نه وروپا . به شیوه یه که به روکی ناوچه که ی گرتوه که لیده ربا زیونیان بۆته کاریکی مه حال و نه کرده و رهنگه ده یان سالی تریش بخایه نیئت.

• له سه ر ئاستی عیراقیش، وه تایه تیش دوا ی هه لبژاردنه پیشوه خته که ی ۲۰۲۱/۱۰/۱۰ هینده ی دی کیشه و مملانی سیاسی و ئابوری و نه منیه کان توندتر بونه ته وه و سالی ۲۰۲۱ ده ولته ی عیراقی بی په رله مانیکی کارا پیده نیته سالی نویی ۲۰۲۲ وه و به مه ش پیکه یانی حکومتی نویش گه ر دروستبیئت نه و ماوه یه کی دوور و دریزی گه ره که و به م شیوه یه ش کیشه و گرفته کان هینده ی تر قولده بنه وه و که له که ش ده بن و نه وکاتیش چاره سه ر مه حالتر ده بیئت.

• له سه ر ئاستی کوردستانیش، به داخه وه دوا ی هه لبژاردنه پیشوه خته که، به هه مان شیوه ی عیراق کوردستانیش دا به شبونی نوی و دردۆنگی و لیکدورکه وتنه وه ی نویی به خووه بینی له سه ر ئاستی حکومتی هه رییم و حیزب و سه رکرده سیاسییه کان و نا ره زایی جه ماوه ر و شه قامیش پۆژ به پۆژ به رزتر و زیاتر ده بیته وه و هیچ متمانه یه که نه ماوه به م ده سه لات و حوکمپرانیه ی هه رییم نه له پرووی سیاسی و ئابوری و نه منی و کۆمه لایه تیشه وه، نه وه تا نه م

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دهسه لاته ناتوانیت موچه دابین بکات و خزمه تگوزاریه سهره کیه کان پیشکه شبکات و نازادی و دیموکراسیه که شمان هر به ناو و دروشمه و قورخکاری و تالانکردن و گهنده لیه کانیش هر به رده وامه و له نیستادا نه وهی یه که می لیپرسراوه کان هاتونه ته گوره پانه که و له باوانیان زیاتر به هه لمه تترن بۆ تالانوپرۆ و گهنده لی سهره وت و سامانی میله ت و کومه لگاش. له نیستادا کورد و کومه لگای کورده واری و دهسه لاته که شی هیئنده بچوک و له رزۆک و ناجیگین له هه موو ره که انه وه، که ده کریت به بچوکترین فشار و گورانکاری کاریگه ری زور خرابی تیبکریت، هه ربویه گهر ولاتانی فه رمی خاوه ن سهره وری و سیاده و سهره بخۆکان جاریک خۆئاماده بکه ن و بترسن پیویسته ئیمه ی کورد ده یان جار هه لویسته بکه ین و به ناگابین له هه موو ره و داو و گورانکاریه کان.

• بویه سالی ۲۰۲۱ یش چه ریزی هه موو نه و ساله پر نه هات و بیقه ر و به ره که تانه ی رابورده وه که هه مووان حه وت به رمان به دوا دا هه لدا ون و هیچکات ئومیدیان پینا خوا زین. سالی ۲۰۲۱ یش وه کو هه موو ساله کان ی تر پر کیشه و قه یران و مملانی یی ناره وای سیاسی و ئابوری و ئه منی و بیخزمه تگوزاری بوو، بی ئاوه دانی و پرۆژه ئه ندان یاریه کان بوو، بی دهسکه وتی گه وره بوو، پراوپر بوو له شکست و دردۆنگی و دوور له یه کتری و ناته بایی بوو. به هیوای نه وهی به کو تاییه اتنی سالی ۲۰۲۱ کو تایی به و هه موو قه یران و مه ینه تیانه بی ت و سهره تایه کی نوی دهستی بکه ین به هاتنی سالی ۲۰۲۲.

* نه م بابه ته له سایته کان ی ئاوینه و وتاری کورد و سپی میدیا له ریکه وتی ۲۰/۱۲/۲۰۲۱ دا
بلا وکرا وه ته وه.

به شي دووهم
تاييه ت به بابته تي كورد

كورد له پاشه‌كشه‌یه‌کی مه‌ترسیداری به‌رده‌وامدایه *

• ئەوهی له‌م كۆتایی سالی ۲۰۱۸ دەیبینین و پێشتریش بۆ چەند سالی رابوووردو بینومانه، ئەوهیه که مه‌سه‌له‌ی كورد و سه‌نگ و قورسایي كورد له ناوچه‌که و له‌سه‌ر ئاستی دونیا و زله‌یزه‌کانیشدا پوژ به پوژ له پاشه‌كشه‌ی به‌رده‌وامدایه که ئەمه‌ش بو‌خۆی مه‌ترسیه‌کی گه‌وره‌یه بۆ سه‌ر ئاینده‌ی نه‌ته‌وه‌که‌مان.

هه‌لۆیستی وڵاتانی ناوچه‌که هه‌ر له عێراق و سووریا و ئێران و تورکیا و دواتریش زله‌یزه‌کانی روسیا و ئەمیریکا و ته‌نانه‌ت ئەوروپیه‌کانیش ((جگه له هه‌ندیکیان)) هه‌موانیان وه‌ك گه‌له‌كۆمیه‌کی نیوده‌وله‌تی دژ به‌كورد ره‌فتار ده‌که‌ن وه‌ك سه‌رده‌م و سالی ۱۹۱۶ و رێکه‌وتنی سایكس-بیكۆی شووم و هه‌موانیان له‌خه‌می رێكخستنه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانیان‌دان و هه‌یج گۆی ناده‌نه هاوپه‌یمانه كورده‌کانیان که له‌پوژانی سه‌خت و دژواری دژ به داعش و تیرۆریستان هه‌موانیان كوردیان برده به‌ره‌ی پێشه‌وه و سه‌نگه‌ری یه‌که‌می ئەو جه‌نگه و هه‌رچی قوربانی و خوین و فرمیسك و كاولکاری كوردستانه به‌سه‌ر كوردیاندا هی‌نا ته‌نها به ئافه‌رین و ده‌سته‌له‌پشدان و پێدانی هه‌ندیك ته‌قه‌مه‌نی و چه‌ك و چۆلی بی‌ئه‌رزش و فریودانیان به‌به‌لینه هه‌نگوینه‌کانیان که پراوپرپوو له ژه‌هری كوشنده. كوردیش به ساویلکه‌یی له‌لایه‌ك و د‌ل‌خۆشبوون و خۆشباوه‌ری له‌لایه‌کی تر و له‌لای سی‌هه‌میشه‌وه به‌هۆی د‌لسۆزی و تینۆیتی بۆ ئازادی و سه‌ربه‌خۆیی به‌كالا‌وپیتاوه‌وه خۆی ته‌سليم كردن و هه‌موو ئیداره و ئێرا ده‌یه‌کی خۆی خسته خزمه‌ت به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانیانه‌وه.

ئێستا‌ش که له‌كۆتایی جه‌نگی تیرۆریستان و داعش نزیکبونه‌ته‌وه و گه‌ره‌کیانه پێکه‌وه رێکه‌وتن بکه‌ن و د‌وخه نه‌خوازاوه‌که‌ی چەند سالی رابووودو ئاسایی بکه‌نه‌وه و وه‌ك جارێن د‌وست و هاوپه‌یمانی یه‌کترین و هه‌موانیشیان له‌سه‌ر می‌زی گ‌فتوگ‌و‌گان کێک و ده‌سکه‌وته‌کان دابه‌شبه‌کن له‌نیوان خۆیاندا له‌سه‌ر حسابی كورد و كوردستان و ئەوه‌ی که‌ته‌نها زه‌ره‌رمه‌ندی یه‌که‌م و گه‌وره ده‌بی‌ت ته‌نها كوردی بی‌ده‌وله‌ت و بی‌سیاده و سه‌ربه‌خۆییه.

ئه‌وه‌تا ۷ ساله جه‌نگ له‌سه‌ر خاك و گه‌لانی سووریا و عێراق ده‌کریت و هه‌موان پ‌ژیمه‌که‌ی به‌شار ئەسه‌د و به‌عس به دیکتاتۆر و خوین‌پ‌رێژ و د‌ژ به‌گه‌لانی سووریا داده‌نێن و هه‌ولێ زۆریاندا بۆ رووخاندنی که‌چی ئێستا هاوکی‌شه‌کان هه‌لگه‌پاونه‌ته‌وه و هه‌موانیان پێیان باشه به‌شار ئەسه‌د بمی‌نیته‌وه و هه‌ریه‌که خه‌ریکی ئاسایکردنه‌وه‌ی په‌یوه‌ندیه‌کانیتی

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
له گه ل سوریا و هه شه هه لپه ی کردنه وه ی سه فاره ته که یه تی و هه شه هه و لئ
ئاوه دان کردنه وه ی سوریا ی کاولکراو ده دات . ئیدی ئه وه ی سیاسه تی ناوچه یی و
نیوده وه لئ تی بی و یژدان و دوور له عه داله ت و که پ و کویره به رامبه ر به کورد و کوردستان و
ئه مپروش دونیا ی و سه رده می به جیهانییوون دووباره کردنه وه ی په رده یه کی ره شی
بیویژدانی سیاسه تی دوینی شیووم و نه گریسه به رامبه ر به کوردی هه ژار و بی خاوه ن و بی
ده ولت.

ئه مریکا و ترامپی سه روکه که ی هه رزوو به یداخ ی سپی هه لکرد له به رده م به رژه وه ندیه
ئابوریه کانی له گه ل تورکیا و له به رده م هه ژموونی به هیزی روسیا و ئیران له سوریا و
عیراقیشدا، سیاسه ته سه ر کی شی و سه رشیتیه کانی ترامپی ئه مریکا هه موو ناوچه که و
دونیا شی توشی هه یه جان و شله ژانی گه وره و چاوه پروانه کراو کردوه به لام ئه وه ی
ئاشکرایه که ئه مریکا هه رچی پلانیکی پینشوخته ی هه بی ت و نهینی بی ت ئه وه ی که
ده خوینریته وه ته نها بریتیه له ده سته لگرتن له کورد و کوردستان و وه کو دیاریه کی
سه نگین و به نرخ له سه ر سینه کی زپین له م سه ری سالی نوئی ۲۰۱۹ دا پیشکه شی تورکیا
و سوریا و ئیرانی ده کات و ئه و کورده ی ببوه قه لغانی پاریزگاری له خودی به رژه وه ندی
ئه مریکیه کان و ئه وروپی و ته نانه ت ئیسپرائیلی هاوپه یمانیان و سعودی و
ئیماراتیه کانیش ،ئیستا به ته نها و ته نها به جییده هیلن بو قه ده ریکی نادیا ری خویناوی و
تاریک و ناروون.

خوشبه ختانه کورد له سالی ۱۹۹۱ وه دواتر سالی ۲۰۰۳ وه ئه ستیره ی به ختی کشا و ناو
و ناوبانگی که وته سه ر زاری هه موان و له سالی ۲۰۱۴ شه وه له قوئاغی جهنگی دژی داعش
کورد هینده ی تر که وته به ر دلئ زله یزه دونیا یی و ناوچه ییه کان و قوربانی زویدا له
پینا و ناشتی و ئازادی جیهانیدا و هه ر ئه مه ش کورد و مه سه له که ی کرده مه سه له یه کی
گه رموگوپ و گه لیک به ناو دوستی بو په یدا کرد، به لام به داخه وه کورد و مه سه له که ی له
ئیستادا به م شیوه یه له هه ر چوار پارچه که ی کوردستاندا له پاشه کشه یه کی به رده وامدایه ،
ئه وه تا له عیرا قدا سال به سال پو ل و کاریگه ری کورد بچوک و بچوکت و لاواز و بیه یزتر
ده بی ت و مافه ره وا ده ستوریه کانیشی پیشیل ده کری ت و بودجه و موچه و موسته حه قاتی
دارایی نادری تی. له سوریا به به رچاوی هه موو دونیا ی دیموکراسیه وه هه نجه ن هه نجه ن
ده کری ت و دوینی عفین و ئه مپرو مه نجه و سبه نییش کوبانی و ئه وانیتر ده خری ته وه ژیر
ده سه لاتی پژی می سوریا و سوپای سوریا ، له کوردستانی باکوریش ماوه ی زیاد له ۲
ساله دوخی کورد په شیو و لیکترازا و لاواز و په رتوبلا و بو ته وه دوا ی شکستی هه ده په و

تاگگه رایى وهك فهلسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

گیرانی ده میرتاش و هاوړیکانی و گرتنه بهری سیاسه تیکی دوژمنکارانه ی نه تاتورکیانه ی توندی نه ردوگان و سوپا و حکومت هکی، له ئیرانیس نه وه هر باس ناکریت که پژی می ئیرانی چون دژایه تی کورد و مهسه له که ی دهکات به شیوه یه که پارت و سه رکرده سیاسی و جه ماوهری کوردیش بچوکتین جو له و چالاکی سیاسی و عهسکه ریان بۆ ناکریت. پوژانه چالاکوان و گه نجی کورد له سیداره ده درین و به ند و پاره دوو ده کرین.

به م شیوه یه گهر کورد و مهسه له که ی ناوها پاشه کشه بکات و بچوک و لاواز و قه تیسبکریت، به راستی ئومیدی زور ناکریت بۆ ناینده یه کی پوشتنر.

• ئیره دا پرسیار نه وه یه که نایا بوچی نه م دوخه هاتوته پیش؟ هه له و خه تای کورده یان زله یز و به ناو هاو په یمانه کانه ؟

له وه لامدا ده کریت بوتریت، که کورد که مته رخه م نه بوه له پاره پاندنی نه رکه کانی وه ک هاو په یمانیک یان شه ریکیکی سه رسه ختی دژی تیرورستان و نه رکه ناوچه یی و نیوده وه له تیه کانی به و په ری باشی به ریوه بردوه، به لام نه ی توانیوه که خویندنه وه یه کی راست و دروست و تیگه یشتنیکی واقعیانه ی سیاسیانه بۆ پروداو و پیشهات و هاو په یمانی و دوستانه تیه کانی بکات و نه ی توانیوه به باشیش به رژه وه ندی و پو له و کار یگه ری ئابوری بخوینیته وه و کاریان له سه ر بکات، کورد به هو ی پیگه جیو سیاسی و ئابوری و نه منیبه که یه وه له ناوچه ی پوژه لاتی ناوه راست و داگیر و دابه شکر دنه که یه وه هر نه وه ندی بۆ ده کریت له گه ل ۴ ولات و پژی می سه رده ستی تاکره و و نادیمو کراسی و دوژمن و داگیر که ردا و هه رنه وه ندش ده توانیت پو له ببینیت له چوارچیوه ی سیاسه ته نیوده وه له تیه کاندای که قو ناغه سه خته کان تیبه په پرنیت و بتوانیت تاراده یه ک خو ی بگو نجینیت له گه ل سیاسه ت و دیدگا و به رژه وه ندی زله یزه کاندای، به لام به هو ی نه بونی ده سه لات و ده وه تیکی سه ره خو ی کورد هه موانیان هینده گرنکی پینادن و تنها بۆ به رژه وه ندی خو یان و له خزمه تی ستراتیژه کانیاندا وه ک تاکتیک به کاریدین، بویه گونا ه و تاوانی گه وره ناکه ویته نه ستوی کورد خو ی به لکو گونا ه و تاوانه گه وره که ده که ویته نه ستوی زله یزه کانی دنیا و ناوچه که که پابه ندین به هاو په یمانی و دوستانه تی و به لینه کانیانوه بۆ کورد.

کورد نه وه ندی تاوانی هه یه که له ناو خو ی خویدا یه ک و یه کگرتوو نیه و دردو نگ و لیکترازو و خاوه ن ئپرا ده و ویست و بریار و ناوه ندیکی ده سه لاتی یه کگرتوو ی به هیز نیه و هه ریبه که وله به شی خو ی و له به شه که ی خو شیاندا هه ریبه که سه رگه رمی حیزبایه تی ته سک و قیزه ون و مملانیی ناره وایه و هیچ کات به ته نگ مه سه له گه وره که ی نه ته وه و

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى..... نه وزادى موهه ندیس
نیشتیمانه وه نین و هه زاران بیانوی بیئهرزشیش داده تاشن بو هه لویست و گوتار و کرداره
دور له کوردایه تیه کانیاں.

به م شیویه ده بینین که ۱۰۰ ساله زهمه ن وه ستاوه و هیچ گۆرانکاری و پیشکه وتنیکی
وه دینه هیئاوه بو کورد و کوردستان و هر به داگیر و دابه شکرایى ماوه ته وه له ۱۹۱۶ وه.
ئه مریکا و روسیا وهك دوو زله یزی دونیا هیچ کات به راستگویی و راسته قینه له پشت
پشتیوانی مه سه له ی کورده وه نه بوون له هیچ پارچه یه کدا و نمونه ی زیندووش رووخاندنی
ده سه لاته که ی مه لیک مه حمود و کوماری مه اباد و شوپشی ئه یلول و ئیستاش شوپشی
کورد له پوژئاوادا و له باکوریش هیچ کات به ئیستاشه وه پشتیوانیاں له شوپش و خهباتی
کوردایه تی نه کردوه.

بویه ئه رکی سه رکرده و پارته سیاسیه کانی کورده که به شیویه کی نوی و واقعیانه پلان و
بیر و نه خشه ی خهباتی خوین دابریژنه وه دور له و سیاسهت و خهبات و رچه و پریبازه
کلاسیکیه ی که ۱۰۰ ساله به ره می نه بوه، بوئه وه ی هه موو ئه و مه ترسیه گه ورا نه ی
که له نه نجامی ئه م پاشه که شه گه وره و پر مه ترسیانه ی هاتونه ته پیشه وه بره وینه وه و
ناینده یه کی گه شتر و پروناکتر مسوگه ر بکه ن بو ئیستا و نه وه کانی ناینده ش.

* ئه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس و سپی میدیا و ستاندارد کورد و سبه ی له ریکه وتی
۱۵۲۰۱۹/۱/۶ بلاو کرا وه ته وه.

چ جۆرە حكومەت تىك پىۋىستە لەھەرىمى كوردستاندا ؟*

• ھىچ كات ھىندەي ئەم جارەي ھەلبۇزاردنى پەرلەمانى كوردستان لە ۲۰۱۸/۹/۳۰ ۱۲۰
پىكھىننى حكومت و كابىنەي نوئى دوانەكەوتوھ كە لە ئىستادا ۱۰۰ پۇژى پىكى
تىپەراندوھ، لەزۇربەي دونىاي پىشكەوتوو تەنانت دواكەوتوشدا ماوھى ۱۰۰ پۇژ
دىارىدەكەن بۇ ھەلسەنگاندنى يەكەمى ھەموو حكومت و ئۇرگانىك بۇئەھى بزانن
لەماوھى ۱۰۰ پۇژدا چ پلاننىكى داناوھ و چەند پۇژەي جىبەجىكردوھ و چ
خزمەتگوزارىەكى پىشكەش بە جەماوھر و ولات كردوھ، بەم شىۋەيە دەبىنن ۱۰۰ پۇژ لاي
كۆمەلگا پىشكەوتوھكان ھىندە درىژ و كاريگەر و گرنگە كە ۱۰۰ پۇژ كات و ماوھ
بەپىۋىست دەزانن بۇ ھەلسەنگاندن وتەنانت لىپرسىنەوھش، بەلام لاي خۇشمان ۱۰۰ پۇژ
ھىچ بەھايەكى نىھ، ھەربۇيەش ئەو كۆمەلگايانەي رىزى كات دەگرن ھەمىشە لەپىشكەوتن
و گەشەكردنى بەردەوامدان و ئىمەش ھەمىشە بۇ دواوھ دەگەرپىنەوھ. بەداخوھ دواي ۱۰۰
پۇژىش ھىشتاش ئاسۇكان پوون و نزيك نىن بۇ پىكھىننى كابىنەي نوئى حكومت كە
ھەر لەسەرەتاوھ بە توندوتىژى و ئاومىدى دەستيان پىكرد، لەگرتنى بى ھۆكارى ياسايى
كادر و ئەندامانى يەكتەر و دواترىش بى ھۆتر ئازادىان كردن، ئەم پۇحىيەت و عەقلىيەتى
بىركردنەوھ و بەرپۇھبەردنە لەسەرەتاي سالى نوئى ۲۰۱۹ و پىشەنگى ھەنگاۋەكانى
پىكھىننى كابىنەي نۆھەم، مايەي خۇشحالى و ئومىد ھەلچىننى زور نىن بۇ ۴ سالى
ئايىندە.

• پىرسىيار لىرەدا ئەۋەيە ، كە ئايا ھەرىمى كوردستان لەم قۇناغە و بۇ ۴ سالى ئايىندە چ جۆرە
حكومەت تىكى پىۋىستە ؟ ئەمنى بىت ؟ يان خزتمەتگوزارى و ئاۋەدانكردنەوھ بىت ؟

بەدلىيىي ھەرىمى كوردستان دواي ۴ سال لە جەنگى تىرۇرىستانى داعش و دواي ۴ سال
لە قەيرانى دارايى توند كە بۇتە ھۆي كەمبونەوھى مووچە و بودجە و نەمانى پۇژە
ئاۋەدانىەكان و ەستانيان و ئىفلاسبوونى كۇمپانيا و ەبەرھىنەكان و ھەلتەكاندى ئەو
ژىرخانە لەرزۆكەي كە ھەبوشمان و گەرپانەوھى كوردستان بۇ لانى كەم ۱۰ سال زىاتر
لەپروى ئاۋەدانى و خزمەتگوزارى و خۇشگوزەرانى و... ھتد. بۇيە ھەرىم بۇ ۴ سالى ئايىندە
پىۋىستى بە قۇناغىكى ئارام و پىر ئاۋەدانى و خزمەتكردن و چەسپاندنى ئاشتى سىياسى
و كۆمەلایەتى ھەيە، نەك حكومەت تىكى ئەمنى توند بەسەر ئازادى ھاۋلاتيان و كارى
سىياسى و بلاۋكردنەوھى ترس و تۇقاندن و ھەپەشەي گرتن و كوشتن و

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

پاوه دوونان، حکومه تیك كه بیر و پلانی ته نها له پرووی ئەمنی و عهسكەری و ههوالگریه وه بیټ ئەوه به دلنیاپی زۆرینهی بودجهی ولات بۆ ئەو كه رته دابین دهكات و مهنتیقیش واده لیت كه سه رجه م كه رته كانی ناوه دانی و خزمه تگوزاری وه لاده نریت، ولات له پرووی ته ندروستی و خویندنی بالآو و پهروه رده و پیشه سازی و كشتوكال و گه شتوگوزاره وه بۆ دواوه ده گه پیته وه و جیگه ی گرنگی پیدان نابن.

هه موانیش زۆر باش ده زانین كه چاره نوسی حكومه ته ئەمنی و سه ربازی و عه قل ته سك و بی پلانه كانی ناوه دانی و خو شگوزهرانی چی ده بیټ و چون شكست به سه ر خویان و میله تیشدا ده هیئن، چونكه حكومه ته ئەمنیه كان هه میشه له چوارچیوه ی ده سه لاته تا كه ره و خو سه پین و شمویلی و سه ربازیه كاندا خو یان ده بیننه وه كه چاره نوسی هه موانیانمان بینی كه چیان به سه ردا هات له رابووردوویه کی نزیكدا.. سه رده م و قو ناغی ئیستا و ناینده ش واده خوازیت له سه رجه م سه ركرده و پارته سیاسییه كان كه براوه ی گه وه رن له م هه لپژاردنه ی په رله مانی كوردستاندا كه به عه قلیه تیکی كراوه و نه رمونیاتر و ناسو فراواتر و لیپرسراوانه تر بیركه نه وه و پلان و نه خشه ریگا و به رنامه ی گونجاو دابین بۆ زیاتر خزمه تکردنی جه ماوه ر و ناوچه جیاوازه كانی هه ریمی كوردستان، قو ناغه كه واده خوازیت هه موان پیکه وه کاریكهن و هه نگاو بۆ پیشه وه بنین، چونكه كوردستان له ئیستادا توانای هه لگرتنی بار و کیشه و ململانی قورس و مه ترسیدار و دووبه ره کی زیاتر و دووئیداره یی و شه ری ناوخۆ و ئیستیفران کردنی یه كتر ناگریټ، بۆیه ده بیټ هه رچی زووتر هه یه سه رجه م کیشه كانی كورد و كوردستان له هه ریم و له به غداد هه موانیان پیکه وه چاره سه ر بکرین و هیچ كام له و کیشه انه ش هینده سه خت نین كه له توانادا نه بیټ چاره سه ر بکرین گه ر نیه تیکی راسته قینه هه بیټ بۆ چاره سه رکردنیان، بۆیه داوخستنی هه ر کیشه یه کیش ده بیته هوی كه له كه بوونی و زیاتر قورسبوونی و پشتگو یخستنی شی، زه روره كه هه موان به گیانیکی نیشتمانی په روه رانه وه مامه له بکه ن و تیروانینه كانیان بخه نه سه ر میزی گفتوگو، نه وه ی كه دوا ی هه مووان بیریلیده كه نه وه پیویسته وه ده سه ته یانی پله و پو ست و ئیمتیازات بیټ بۆ ده سه ترۆیشه وه كانی ناو حیزیه كان و به رده وامبوونیان له ده سه لات و خو شگوزهرانیان تا سنوری ئینته لا کردن و له به رامبه ریشدا په راویزخستنی كادر و لایه نگر و دو ست و كه سه ئەكادیمی و سه ربه خو كان و نه نجامیش برسیکردنی زیاتری جه ماوه ر تا سنوری مردن و تاوان و تیكدانی ناشتی كو مه لایه تی.

بۆیه گرنگه كه پیکه یانی كایینه ی نو هه می حكومه تی هه ریم چیدی به بیانوی بی ئەزرشه وه دوانه كه ویټ و هه ری میش نه كه ویټه بو شایی سیاسی و ئیداری و

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
یاساییه وه، له کاتیگدا ناوچه و دونیاش له سه ر ئاگریکی هیمن ده کولین و هه موان
چاوه پروانی ته قینه وه و پیکدادانی زله یزه کانی دونیا و ناوچه کهن و کوردیش به بی
حکومهت و سه روک و په رله مان له هه موان بیخه متره، له گه ل ئه وه ی که مه ترسیه گه وره کان
هه مووانیان پرویان له کورد و کوردستانه.

* ئه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس وستاندارد کورد و pukmedia و پوژنامه ی
هاوآتی ۱۷۹۲ له ریکه وتی ۸ و ۱۲۰۱۹/۱/۲۳ بلاو کرا وه ته وه.

رێگەوتنی سیاسی ئەوجا حکومەتی هەرێم!*

• دوای زیاتر لە ۲ مانگ و نیو هیشتاش چارەنوسی پیکهینانی حکومەتی هەرێمی کوردستان دیارنیه و هیشتاش گفتوگۆ بیژەنتیهکانی نیوان ۳ لایەنە سەرەکیەکی (پارتی و یه‌کییتی و گۆران) بەردەوامن، بەبێ ئەوەی تروسکاییەکی دڵخۆشکەر و مژدەبەخشی خۆشی لەئاسۆدا بەدیارکەوتییت.

• هەموان دەپرسین ئایا هۆکاری رێگەکەوتن و پیکههانتی ئەم ۳ لایەنە چیه؟ بەتایبەتیش یه‌کییتی نیشتیمانی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان وەکو هیژی یه‌کەم و دوومی براوی هەلبژاردنەکانی ۳۰ ئەیلوولی ۲۰۱۸ی پەرلەمانی کوردستان؟ بێ متمانه‌ییە ئەنیوانیاندا؟ یان هەولدا ئە بۆ سەپاندنی ئەجیندای تاییەت بەسەر ئەوانی تردا؟ دەکریت بوتریت حکومەتیکی شەراکەتی راستەقینە؟ یان زالبوونی لایەنیکی بەسەر ئەوانی تردا؟ و دەیان پرسبیری تریش..

ئەوەی لەئەنجامی ۳ گەری گفتوگۆکان دەخوینرێتەو ئەوەیه که هیچ کامیان لەو سی لایەنە متمانه‌ییەکی تەواویان بەوانی تر نیه و هەریه‌که بە گومان و ترس و دوودلیه‌وه دەپوانیته بەرامبەرەکیان و هیشتاش هیچ کامیان کارت و داواکاریه راستەقینەکانی خویان نەخستۆته سەر میژی گفتوگۆکان و هیشتاش لە قوئاغی زمان تاقیکردنەوه و نیهت خویندنەوهی یه‌کتیریدان و هیچ کامیان گەرەکیان نیه تەواوی کارته‌کانیان ئاشکرا بکن و هەموانیان بەرزترین سەقی داواکاریه‌کانیان پیشکەشکەن که ئەمە لە سیاسەتی گفتوگۆکاندا تەنها بەرکول و دەستیپیکه ، ئەگینا نیه‌ته راستەقینەکان لەکوئادا دین که زور کەمترن لەداواکاریه سەرەتاییه‌کان.

• هۆکاری سەرەکی نەگەیشتنه رێگەوتن دوای زیاتر لە ۳ مانگ دەگەرێتەوه بۆ ئەوەی که هەریه‌که لە یه‌کییتی و پارتی دیدگا و تیروانین و خویندنەوهی نویمان هه‌یه بۆ قوئاغی ئایندەي حوکمرانی کوردستان و لەسایه‌ي گۆرانکاریه‌کان و مەملانیکیانی نیوانیان و گۆرانکاری لەتەرازووی هیژەکان و ئالوگۆپی نیو عیراق و تەواونەکردنی کابینه حکومیه‌که‌ي عادل عبدالمهدی و چه‌قبه‌ستنی دۆخی کەرکوک و جیگه ناکۆکه‌کانی تر ، هەموو ئەمانه هەردوولایانی هیئاووته سەر ئەو برۆایه‌ي که ناکریت بە ئالیهت و میکانیزمی کابینه‌کانی پیشووتر ئەم کابینه حکومیه نوئیه پیکههینن، بەتایبەتی یه‌کییتی نیشتیمانی کوردستان هەر لەسەرەتاوه داوی شەراکەتیکی راستەقینەي کردوه لە حکومەتدا ، شەراکەتیکی که هەردوولا شەریکی راستەقینە بن لە بریاره‌کان و بەرپرسیاریش

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

بن له ئیستا و ناینده، یهکیته گه رهکیته حکومهتیکی بههیزی سیاسی و ئابوری و جهماوهری و ئەمنی پیکههینریت که حکومهتی هه مان بیته بی جیاوازی له زاخووه تا خانهقین به که رکوک و ناوچه دابیرنراوه کانیشهوه، یهکیته دهیهویت سه رجه می کیشه سیاسی و ئابوری و کومه لایهتی و ئەمنیهکان که په یوه ندیان به دواپوژی کوردستان و هه ریمه وه هه یه پیکه وه و وهک یهک پاکیج ته ماشا بکرین و بخرینه سه ر میزی گفتوگوو ریکه وتنی سیاسیان له سه ر بکریته، یهکیته دهیهویت که له هه ریم و که رکوک و به غداد کورد پیکه وه کاربکه ن و پیکه وه ش پووه پرووی ئالنگاری و مه ترسیه کانیشه ببنه وه، چونکه ناکریته له هه ریمدا حکومهت پیکههینریت و وهکو به شیکی دابراو سه ر بکریته له کیشه و ململانیکانی که رکوک و به غداد، چونکه هه موو کات و به دریزایی شوپشهکانی کورد که رکوک جیگه و خالی ناکوکی و پیکه نه گه یشتنی کورد و به غداد بوون، هه ربویه که رکوک به شیکی دانه پراوه له کوردستان و ده بیته به هه ولی هه موو کوردیش له به غداد و له گه ل ده سه لاتدارانی به غداد چاره سه رییان بو بدووزیته وه، به م شیویه ناکوکی له تیپروانین و لیکتیگه یشتن هه یه له نیوان یهکیته و پارتیدا و هه ر ئەمه شه که بوته خالی پيشنه که وتنی گفتوگوکان .

● له لای پارتی و گوپرانیشه وه ئەوهی ده خوینریتته وه هینده دوور نین له یه که تره وه و ده کریته دوا ی ریکه وتنی پارتی و یهکیته به ئاسانی گوپران و پارتیش ریکه بکه ون، چونکه گوپران چاوه پروانی هه لویستی یهکیته دهکات به به شداریکردن یان نه کردن له حکومه تدا، چونکه گه ر یهکیته به شداری نهکات ئەوا به دلنیایی گوپرانیشه به شدار نابیته چونکه باش ده زانیته چاره نوسی ئەو حکومه ته به بی بوونی یهکیته کی کارا و به هیز سه رکه وتوو نابیته و ئەنجامیشه گوپران ته نها به شداریه کی شکلی ده بیته به بی ده سه لات و له به رامبه ر دوست و لایه نگر و ئەندامان و جه ماوه ره که یدا تووشی ئیحراجیه کی گه وه ده بیته له به ره ئەوهی ناتوانیته له ناوچه ی سه وزدا هیج به لینیک جیه جیه کات بویه به شدارینه کردنی گوپران یان به شداریکردنی وه ستاوه ته سه ر کو تا بریار و هه لویستی یهکیته نیشتمانی کوردستان.

● بویه ده بیته که هه نگاوی یه که م ریکه وتنیکی گشتگیری سیاسی و ئابوری و ئەمنی له سه ر هه موو مه سه له گرنگه کان بکریته، ئەوکات بریار له سه ر به رنامه و کار و نه خشه ریگا و پیکههینانی کابینه ی نویی حکومه تی هه ریم بدریته، چونکه ناکریته کابینه ی حکومه ت له هه ریم پیکههینریت به بی بوونی ماده و برگه ی تایهت به چاره سه رکردنی ململانی و ناکوکی و دواپوژی که رکوک و ناوچهکانی تر و ململانی و ناکوکیه کانیشه له گه ل

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
به غداد، چونکه گهر حکومتی هه ریم خوی به خاوه نی که رکوک و هه موو ناوچه کانی تریش
ده زانیته ده بیته بیخاته نیو به رنامه ی کاری خوی هه وه، بویه پیش پیکه اتنی نه م حکومته
له هه ریمدا گهر که ریکه وتنیکی سیاسی له نیوان پارتی و یه کیته به تایبه تی و دواتریش
گۆرانی شدا بکریت، بۆئه وهی هه موان به رچاویان رپونبیته له سهر چ به رنامه و نه خشه
رپگایه که ریکه وتون و بۆ ۴ سالی ناینده کاری له سهر ده که ن.

نه م هه نگاوه پیویسته بۆ ئه وهی هه له کانی رابووردوو و هه ره شه و سیاسه تی خۆسه پاندن
و ته ریک و بیبه شکردنی لایه نیک دووباره نه بیته وه و له نیوهی رپگادا حکومت لیکترانیته
و جاریکی تریش حکومت نه بیته حکومتی تاکلایه نه و حکومتی خۆسه پاندن، چونکه
دهرکه وت له کوردستان و له عیراق و له ناوچه که شدا حوکمرانی به ته نها هیزیک ناکریت
چه نده به هیز و خاوه ن نفوز و پاره و ده سه لاتیش بیته، جا بۆ زامنکردنی سه رکه وتنی
کابینه ی حکومتی نوی، نه م ریکه وتن و لیکتیگه یشتنه سیاسی به پیشوه خته گه لیک
پیویسته.

• هه ربویه ده کریت پارتی دیموکراتی کوردستان وهک هیزی براوهی یه که م به دید و
تیپوانینی کراوه تر و فراواتر له ۴ سالی رابووردوو سه یری کیشه و ملمانی و داواکاریه کانی
بکات و به عه قلیه تیکی کراوه تریشه وه مامه له له گه ل به رامبه ره کانی بکات نه که به زمانی ژماره ی
کورسی و براوهی یه که م بدویت، چونکه گهر ریکه وتنیکی سیاسی پیشوه خته نه نجام بدیریت نه وا
پیکه یان و دابه شکردنی پۆسته کان زۆر سانتر ده بیته و به دلنیایش سه رکه وتن زۆر نزیکتر
ده بیته و چاره نوی حکومته که ش رۆشنتر ده بیته وه. به لام به پیچه وانه وه ناکریت هه موان له سهر
داواکاریه ته عجزیه کانی خویان مکورین و هه نگاویک نه یه نه پیشه وه و سه قفی داواکاریه کانیان
دانه به زینن و به رده وامین له سهر عینادی سیاسی خویان و سه نگر له یه کتر بگرن، چونکه ناکریت
قۆناغی داها توو به و هه موو هه ستیاریه وه سه رقالی نه م ملمانی حیزبیانه بیته له کاتی کدا هه موو
ناوچه که گبرۆده ی ملمانی توند بونه ته وه و زۆر نزیکیشه سه ربکیشیت بۆ جه نگیکی گهرمی
سه ربازی و رپوبه رپووبونه وهی راسته وخوی نیوان زله یزه دونیایی و ناوچه ییه کان، که
هه موانیشیان گۆرپانی نه و جه نگه ده گوزانه وه بۆ سه ر خاک و گه لانی کوردستان. بویه گهر
هه موان گهره کیان بیته که حکومتیکی به هیز پیکه وه بنین و شه راکه تیکی راسته قینه ش پیاده
بکه ن نه وا ده بیته زیاتر نه رمونیان تر بن و راستگۆیانه بیته پیشه وه و متنمانه ی زیاتریش
به یه کدی بکه ن.

* نه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وژیان وناپراسته وشه ن پرپس وسپی میدیا و pukmedia
و رپۆژنامه ی هه وال ۷۸۰ و کوردستانی نوی ۷۷۸۲ له ریکه وتی ۱/۲۶ و ۲ و ۵/۲/۲۰۱۹ دلا و کراوه ته وه.

به دهستی خۆت که جامت خسته سهر لیوت غه شیمانیه نه گهر ژه هریشی تیدابی گوناحی خۆته بیزانه*

- ئاشکرایه حیزب و سهرکردهی سیاسی ههر هه له یه که بکهن گه وره بیئت یان بچوک بی ئاگابن یان به ناگا نهوا ده بیته کاره سات و هه له ی ته مهن و ئیدی ناتوانن به درییژی میژوی خه باتیان له تۆماری پابووردوو و ئاینده شیاندا بیسپرنه وه و هه میشهش وهک له که و په له یه کی رهشی ناشیرین به ته ویلیانه وه ده مینیتته وه. بویه وهک ده گوتریت هه له ی که سانی سیاسی و سهرکردهکان زۆر ئاسایی و ئاسان تیپه رنابن و به ئاسانیش له بیر ناچنه وه، هه ربویه شه هه له ی سیاسییه کان زۆر جارن ده بنه هوکاری کۆتایی هینان به ته مهن و کاری سیاسیان و ئیدی به رهو کۆتایی سه پیئراو و ناچاری ههنگاو دهنین و تائه وکاته ی بو دو اجاریش مائلئاوایی له ژیان ده کهن په راویزخراو که نارخراو و گوشه گیر سهرده نیننه وه.
- بویه گرنگه که سهرکرده و حیزبی سیاسی له کات و ساتی گونجاودا بریاری راست و دروست بدات نه که به پالنه ری به رژه وهندی و وهک په رچه کردار و به گیانیکی رق و کین و تۆله سه نده وه له به رامبه ره کانیا ن بریار بدن، چونکه سهرکرده و حیزبی سیاسی به تایبه تیش کاریگهر و خاوه ن جه ماوهر و سهنگ و قورسایی له شه قامی کۆمه لگادا ده بیئت نه که یه کجار و دوو جار به لکو ده یان جار بیربکاته وه بو هه لنانه وه ی ههنگاوی داها توو یان بریاریکی سیاسی و چاره نوسسان، چونکه بچوکترین هه له و لیکه وته کانی ده بیته مایه ی سهرخواردنی خاوه نه که ی و دوورکه وته وه ی جه ماوهر و شه قام و له ده ستدانی متمانه و هیژ و توانای خۆی.
- له ئیستادا که هه ری می کوردستان به قوناغیکی ((شه پیکی رانه گه یه نه روا دا)) تیپه پرده بیئت و هه موو حیزب و سهرکرده سیاسییه کان دوورن له یه کتر و زۆر باش متمانه و راستگوییان له نیوان خۆیاندا له ده ستداوه، به تایبه تیش له سه ره وهندی پیکه یانی کابینه ی نویی حکومه تی هه ری م و پیکنه وکه وتن له سه ر کۆی کی شه و گرفته کان و به رداو مبوونی ململانی ناره واکانیا ن.. نهوا هینده ی تر گرفت و ئالۆزیه کانیا ن چرکردۆته وه و هه مو ان سه ری داوه کانیا ن له ده ستداوه.
- جا به ری که وتنی نیوان پارتی و گوپان له ۱۸ / شوپاتی / ۲۰۱۹ که ته نها ۸ سال نیوانی ۱۷ شوپاتی ۲۰۱۱ ی کاره ساتی خۆپیشاندان و شه هیدکردنی چه ندین لاوی گه له که مانه دژی ده سه لات و به تایبه تیش پارتی له لایه ن گوپانخوازانه وه یه، هینده ی تر هه ری می کوردستان و شه قام و بازار به رهو تیچکچوون و گرژی و ئالۆزی زیاتر ده چن، هم ری که وتنه هینده ی له به رژه وهندی نهو دوو حیزبه ته واو ده بیئت نیوه ینده له به رژه وهندی گه ل و نیشتیما ن و نه ته وه ته واو نابیئت چونکه ته نها قه تیسه به هه ری می کوردستان دوور له

تاگگه رایى وهك فهلسه فهیهکی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
 كهركوك و ناوچه دابړنراوه كان و مافه رهواكانی كورد له بهغداد، هیڼدهی بۆ ههولدانى
 بچوكبونهوه و بیهیزکردنى یهكیټى نیشتمانی كوردستانه نیوهیڼده بۆ هاوسهنگ
 كردنهوهی هاوكیښه سیاسیهكان و پاراستنى ئارامی و ئاسایش و نهمانى قهیرانى دارایی
 و شهفافیتهی داهاات و فروشتنى نهوت نیه، هیڼدهی به گیانى پق وکین و پهچه کردارى
 ناراستهوه واژوكراره نیوهیڼده به گیانى تهبابی و برابیهتی و پیکهوه کارکردن و متمانه
 گپړانهوه نهكراوه.

هه ربویهش ئەم پیکهوتنه نهك سه رناگریټ و تاسهر و بوماوهی ٤ سالى ئاینده بپناكات به لكو
 نهوهی كه زیانى گهورهی بهردهكهویټ بزوتنهوهی گوپانه له پرووی سیاسی و جهماوهری و
 فكريشهوه و تهنها چهند پۆست و پلهیهکی كاتیان دهستدهكهویټ، جا له پیناوا بهرژهوهندی ٥٥
 پۆست بۆ ٥٥ كهسدا جهماوهریكى فراوانی خوڤان لهدهستدهدن و بۆ جارى دووهه مایش ماهیهتی
 راستهقینهی خوڤان دهرخستهوه كه جگه له بهدهستهیڼانى پلهو پۆست و ئیمتیازات هیچی
 دیکهیان بۆ گوپانکاری و چاكسازی پى نیه و ناشتوان هیچ گوپانکاری بكن چونكه بهلاوانی
 زیاترهوه چوونهته ئەم پیکهوتن و هاوپهیمانیهوه به بهراوورد به ٢٤ كورسی له خولی سیپهه می
 په پرلهماندا كه له ئیستادا تهنها ١٢ كورسیان هیه.

گوپان بهم بهناو پیکهوتنهیان دوا بزماریان له تابوت و نه عشی جهسهته و لاشه می مردووی خوڤان
 وهشاندهوه له هی ته مهنی خوڤان واژو کرد له سه ر بچوكبونهوه و بیهیزبوونی زیاتری خوڤان
 له لایهك له بهردهم هیزه بهناو ئوپوزسیونهكانی رابووردوویان له یهكگرتوو و كۆمهلی ئیسلامی و
 له لایهکی تریشهوه له بهردهم یهكیټی نیشتمانی كوردستاندا كه ماوهی زیاد له ٢ سال یهكیټی
 پازى نهبوو به پركردنهوهی جیگه بهتالهكانی وهزیر و پله تایبهتیهكانیان و نهوه هه موو وهفا و
 پیژانین و چاكانه می كه بهرامبه ر گوپان كردنى له ئان و ساتی مألئاوایی رهوانشاد نهوشیروان
 مستهفا و زوری تریش، جالم گه مه سیاسیه قیزه وهندا نهوهی زیانى گهورهی بهردهكهویټ تهنها
 گوپانه و پارتیش تارادهیهك به براوه حساب دهكریټ، چونكه سه ركهوتنى تهواوی نهوه
 پیکهوتنهیان بهنده به رادهی وهلامدانهوه و پشتگیری یان به رهه لستکردنى یهكیټی نیشتمانی
 كوردستانهوه، چونكه ههولدانیان بۆ بهرته سكردنهوه و پهراویزخستنى یهكیټی له لایهك
 راگه یاندنى شه پیکى رانه گه یه نراو بوو له لایهکی تریشهوه ههلهیهکی میژوویی و زور نه شاز و
 نه شاره زایانهش بوو، چونكه گوپان له پیش پارتیهوه زور باش دهزانیټ كه له زونی سهوز و
 تهواوی كوردستانیشدا هیچ کاریكى گرنگی پیناكریټ گه ر یهكیټی پیکه ی پینه دات و پشتیوانی
 نه بیټ، پارتیش له پیش گوپانهوه باش دهزانیټ به بی بوونی یهكیټیهکی به هیز له گه لیدا و
 له حكومهت و دهسه لاتدا تهنها له ولا دیکه له وه دهسه لاتى بردهكات، بویه ئەم ههنگاوه
 غه شیمانیهیان تهنها وهك كارتی فشار به كارهیڼاوه بهرامبه ر یهكیټی بۆتهوه می بیخه نه بهر ئەمری
 واقع و بهناچاری بیته پیشهوه لییان و شهراكتیان له گه لدا بكات، ئەوان نه یانزانى بهم

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى..... نه وزادى موهه ندیس

ههنگاوه یان خویمان دهکونه نهو تهپکه یه ی که بو یه کی تیان ناوه ته وه و نه یانزانى و غه شیم بوون که یه کی تى له به رزکردنه وهى دروشمه کانى ((شهراکه تى راسته قینه و یهک پاکى جى کیشه و گرفته کانى هه ولیر و کهرکوک و به غدادا)) ته نها به رژه وهندى نه ته وه و نیشتمانى له به رچا و گرتوه نهک پۆستیک و دهیان و سه دان.

بو یه نه م ههنگاو و به ناو ریکه وتنه بریتیه له ((بیاله ژهریک)) که هه ریه که له پارتى و گوړان غه شیمان یان به ناگایانه خسویانه ته سه ر لیویان و جا ئیدى هه رچیه کی تیا دا بیټ و نه نجام و لیکه وته کانى ئاینده شی هه رچیه ک بیټ ده بیټ به ته نها خویمان بیگر نه ئه ستو و بینۆشن!

نه م ههنگاوه نهک دوخی سیاسى و ئابورى و کومه لایه تى و ئه منى هه ریم ده خاته بهر هه ر شه و زیاتر له بار بردن به لکو دهیان ده رگای نه خوازرا و ههنگاوى فه رامۆشکراو و نه گه ره خراپه کانى شه پى ناوخۆ و دوو ئیداره یی و ده رکردن و پراوه دوونانى یه کتر و دروستکردنى سنوریکى ده ستکردى نه خوازراو و دابه شکردنى ٤ پارچه که ی کوردستان بو ٥ پارچه و زیاتر توخکردنه وه و فراوانبوونى نهو درزه ی که له بنچینه دا له نیو پرژه کانى کومه لگا که ماندا هه بوه و .. دهیان نه گه ره ههنگاوى نه خوازراوى تر به و هیوا یه ی هیچ لایه ک و سه رکرده یه ک بیر و پلانى بو نه و نه گه ره نه خوازراوانه نه چیت و به حیکمه ت و ژیرى و له سه رخویى و بیرکردنه وه ی زیاتر له ئاینده و مه ترسیه کانى ده ور به رمان وه لام و په رچه کرداریان هه بیټ نه که وهک یه کی له مامه له و کردار و گوتارى ناریک و ناته ندروستدا.

جا حیزب و سه رکرده یه ک که ته نها به رژه وهندى خویمان و وه ده سه ته ینانى پله و پۆستى چه ند که سیك بڅه نه ژوور به رژه وهندى نه ته وه و نیشتمان وه ئیدى ده بیټ چاوه پراونى چ خیر و بیړیکیان لیبکریټ.

بو یه نه وه ی که زیانى نه کردوه و ناشیکات ته نها بریتیه له یه کی تى نیشتمانى کوردستان، چونکه به م ههنگاوه دژى پارتى و گوړان، له لایه ک یه ک و یه ک گرتووی نیوخوی یه کی تى به هیژتر بوته وه و له لایه کی تریشه وه دۆست و دوژمنى راسته قینه ی خو ی بو دیار که وت و له لای سیهه میشه وه ئیدى توپه که له گوړه پانى یه کی تیدایه و هه ر ههنگاو و بریاریکیش بدات هیچ کهس و لایه نیک بو یان نیه گله یی و په خنه ی ئاراسته بکه ن چونکه یه کی تى ده ستپیشخه ر نه بوه و هیچ کاتیش زو لم و زوری له هیچ کهس و لایه نیک نه کردوه، ریک نهو فه رموده یه ی خوا ی گه وره دیته جى که ده فه رمویټ ((العین بالعين والسن بالسن والبادئ اظلم)).

* نه م بابه ته له سایته کانى وتارى کورد وشه ن پریس و ئاراسته له ریکه وتى ۱۹/۲/۲۰۱۹ د با و کرا وه ته وه.

نهرکی حکومهت

دوای هه لگرتنی پاشه که وتی مووچه *

• ناشکرایه که سیسته می پاشکه وتی مووچه به سهر فرمانبه ران و مووچه خورانی حکومتی هه ریمدا به پیی بریاری نه نجومه نی وه زیرانی حکومتی هه ریمی ژماره ٦٤ له ٢٠١٦/٢/٣ دا سه پیئرا به سهر مووچه خوراندا و ماوهی زیاد له ٣ سالی خایاند. که به هه ق ٣ سالی زور وشک و برنگ و نه بوونی و برسیتی و قهیرانیکی دارایی توند بوو بو سهر هه مووان. که به ناهه ق به روکی مووچه خورانی هه ریمی کوردستانی گرته وه، له نه نجامی سیاسه تی هه له ی سهر به خو فرۆشتنی نه وتی هه ریمی کوردستان به ناوی ئابوری سهر به خو وه ((که خو یان به خراپترین بریاری حکومتی ناوژد ده که ن له ژیانی سیاسیاندا)) که به داخه وه هیچمان لیده ستنه که وت ته نها برسیتی و نه بوونی و گه رانه وه بو چوارگۆشه ی یه که م نه بیئت، که له ئیستادا ته واوی ده سه لاته کانی هه ریم که پیش سالی ٢٠١٦ هه بیوو هه موانی گه رانده وه بو به غدادی پایته ختی عیراقی فیدرال. هه ر له کوئرتولی فرۆکه خانه کان و ده روزه سنوریه کان و فرمانگه کانی ره گه زنامه و پیناسی باری شارستانی و نشینگه و به ندا وه کان و پولیسی سنور و گومرک و... هتد.

• له ماوهی ئەم ٣ ساله ی قهیرانی داراییه دا هه ریمی کوردستان له هه موو بواره کانی سیاسی و ئابوری و کۆمه لایه تی و ئەمنیه وه گه لیک زیانی گه وه ی پیکه وت و ده سه لاته سیاسیه کانی هه ریم بچوکبونه وه و جوگرافیا پانو پوره که ی به رته سکرانه وه و ئابوریه که ی و ژیرخانه که ی له دارمانی ته واو نزیکبونه وه و ناشتی کۆمه لایه تی به ره و لاوازی و لیکه له وه شان هه نگاوی نا و باری ئەمنی کوردستانیش که وته بهر مه ترسیه وه، له گه ل ئەمانه شدا تاک به تاک و خیزان به خیزانی ئەم کۆمه لگایه که وته بهر مه ترسی بیکاری و بی مووچه یی و نانپراوکردن و تیچچوون و شله ژانی باری ئابوری و وه ستانی بازار و جوله ی بازرگانی و نه نجامیش سهره له دانی ده یان دیارده ی دزیو و ناشیرینی ناو کۆمه لگا له هه ژاری و بیکاری و نه خوینده واری و هه له وه شانده وه ی خیزانه کان و زیادبوونی تاوانه کان و... هتد. له پال ئەمانه شدا توئیژی مووچه خوران به گشتی زیانیکی گه وره یان بهرکه وت. بویه هه ق وایه که حکومتی هه ریم به چاوی ریز و ته قدیری زوره وه سهیری توئیژی مووچه خوران بکات که به وپه ری لیبور دویه وه خو یان راگرت له بهرده م ئەو قهیرانه داراییه دا که هه مووانی په ریشان کردبوو.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

• ئېرەدا پىرسىيار نەوويە كە دواى ھەنگرتتى نەم سىستەمە سە پىنراوھى پاشەكەوتى مووچە نەركى حكومەتى ھەرىم چىيە؟ بەتايىيە تىش كابينەنى نۆھەمى حكومەت، چونكە ئىكەوتە و كارىگەر يەكەنى نەم بىرپارەى حكومەتى كاربەرىگەر رووبەرووى سەرۆكى حكومەت و كابينەنى نۆھەم دەبىتەوھ..

بۆيە ھەق وايە لەمەودوا و لەدواى بىرپارى لاپردن و ھەنگرتتى سىستەمى پاشەكەوتى مووچە لەلايەن حكومەتى ھەرىمى كوردستانەوھ لە كۆبونەوھى ژمارە ۵۲ى خۆيدا و بە بىرپارى ژمارە ۱۴۱ لە پىكەوتى ۲۰۱۹/۳/۸ دا، گىرنگى گەرە بداتەوھ بە كەرتى ئاوەدانكردنەوھ و جوئە و بوژاندنەوھى پىرۆژە ئەندانىزىار يەكان و چاوخشاندنەوھ بە ژيان و گوزەرانى سەرجمە چىن و توپۇژەكاندا .

ئاشكراشە لە ماوھى ئەو ۳ سالىە قەيرانە دارايىيەدا، ژىر خانى ئابورى كوردستان و ئاوەدانكردنەوھى كوردستان بەرەو خىراپبوونى زۆر چوھ ، لەكاتىكدا داھاتى حكومەتى ھەرىم لە ئايندەدا بىرە پارەيەكى زۆرە و بەشى گەلىك كار و پىرۆژە دەكات، كە بەم شىوھىيە:

- پىشكى موچەى فەرمانبەرانى ھەرىم مانگانە لە عىراقەوھ ۵۲۲ مىليار دىنار

- داھاتى نەوتى ھەرىم بۆ مووچە ۳۷۸ مىليار دىنار

- داھاتى ناوخۆ زىاترە لە ۱۵۰ مىليار دىنار

- كۆى گىشتى داھاتەكانى ھەرىم دەبىتە ۱ تىرلىيۇن و ۵۰ مىليار دىنار

- موچەى تەواوى مانگانەى مووچەخۆران بى پاشەكەوت بىرئىتە لە ۸۷۹ مىليار دىنار

- كەواتە ۱۵۳ مىليار دىنار زىادەش دەبىت.

بۆيە پىيوست بەوھ دەكات كە :-

۱. حكومەتى ھەرىم بە پىلانى زانستى و واقىى كار بكات بۆ بوژاندنەوھى كەرتى تايبەت و كۆمپانىا بىانى و ناوخۆيىەكان و ھانى وەبەرھىنانىش بدات بۆ ئەوھى دەستبەكەنەوھ بە جىيەجىكردنى پىرۆژە ئەندانىزىارى و خىزمەتگوزارىيەكان.

۲. بەھەمان شىوھ نەركى حكومەتە كە بودجەى تايبەتى و پىيوست بۆ ئەو بوارانە داين بكات.

۳. ھەرۇھە ئەو بىرە داھاتەى كە دىتە گەنجىنەى حكومەتەوھ بە شىوھىيەكى شەفافانە مامەلەى لەگەلدا بىكرىت و ھەموانى بىرئىتە خىزمەتى ئاوەدانكردنەوھ و خۆشگوزەرانى ھاوئالتىان و دۆزىنەوھى ھەلى كار بۆ گەنجان لە كور و كچان.

۴. بەپىيى بەرنامەيەكى پىشووختە و پىلان بۆدارپىژراوئىش دەستبەكاتەوھ بە دامەزاندنى توانا گەنجهكان لە دەرچووانى زانكو و پەيمانگانا .

تاکگه رای وەك فەلسەفە یەکی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

۵. کاربکات بۆ جیبەجێکردنی یاسای ژمارە ۲ی سالی ۲۰۱۵ تاییەت بەدامەزراندنی صندوقی داھاتە نەوتیەکان بۆئەوێ سەرجم داھاتی نەوتی ھەریم بچیتە ئەو صندوقەوہ نەك وەك ئیستا وەزارەتی سامانە سروشتیەکان دەستی گرتوہ بەسەریدا و وەك خێر مانگانە تەنھا پەری ۳۷۸ ملیار دینار دەداتە وەزارەتی دارایی بۆ دابەشکردنی مووچە ی مووچەخۆران.

۶. حکومەت ئەرکییتی کە قەرز ی بەلێندەران و کۆمپانیا ناوخیوێەکان بە بەرنامە یەکی زانستی بداتەوہ و بانکەکان و سیستەمی دارایش ببوژنییتەوہ و گەشە ی پێیدات.

• ئاشکرایە کە پەریاری ھەلۆەشانندەوہ ی پاشەکەوتی مووچە گەلیک گرنگ و کاریگەری گەورەشی دەبییت بۆسەر تەواری سیکتەرەکانی ژیان ،بەلام لەوہش گرنگتر ئەوہ یە کە حکومەتی ھەریم ھەستیت بە :

۱. پلانی واقعی ھەبییت بۆ گێرانەوہ ی ئەو پەری پاشەکەوتکراوہ ی مووچە ی مووچەخۆران بەشیوہ یەکی لەسەرخۆ و مانگانە. کە بەم شیوہ یە ی لای خوارەوہ یە :-

- ((۴ مووچە ی تەواری سالی ۲۰۱۵ و ۱ مووچە ی تەواری مانگی ۱۲/۲۰۱۶))

- ((۱۱ مووچە ی سالی ۲۰۱۶ و ۱۲ مووچە ی سالی ۲۰۱۷ و ۱۱ مووچە ی سالی ۲۰۱۸))
بە پاشەکەوتەوہ بەرپێژە ی جیاواز کە لە نیوان ۱۵٪ و ۳۰٪ و ۷۵٪ بوہ کە بەنزیکی دەگاتە ۱۰ تریلیۆن دیناری عێراقی.

۲. پێگەگرتن لە ھەلاؤسانی دراو و گرانبوونی نرخەکان لە بازاردا لەپێناو پراگرتنی بەلانس لەنیوان ئەو پەری پارە یە کە دیتە لای فەرمانبەران و نرخ ی کالۆ کەلوپە لەکان لە بازاردا.

۳. ئاراستەکردنی سوپاس پێزانین بە شیوہ یەکی ئیداری لەلایەن سەرجم وەزارەتەکانەوہ بۆ فەرمانبەرەکانیان بۆئەوێ بییتە مایە ی ھاندان و پێشکەوتنی ۱ مانگ لە سەرەمووچە و بەرزکردنەوہ ی مووچەکانیان لەبەرەمبەر خۆپراگرتنیان بۆماوہ ی ئەو سالانە ی رابوردوو.

۴. دووبارە نەکردنەوہ ی سیاسەتە ھەلەکانی رابوردوو بەتاییەتی لە بواری وزەدا ((نەوت و غاز ی سروشتی)) کوردستاندا لەپێناو پێگەگرتن لە دووبارەبونەوہ ی قەیرانی دارایی و کارکردن بە دەستوری ھەمیشە یی عێراق و دوورکەوتنەوہ لە سیاسەتی ھەلە و سەرکیشیانە کە بەزبان بگەریتەوہ بۆ ھەریم و ھاوڵاتیانیش.

• بەم شیوہ یە کابینە ی نۆھەمی حکومەتی ھەریم لەبەرەم کارگەلیکی گەورە و سەختیشدایە و دەبییت وەك تیمیکی پیکەوہ یی و گونجاو و تەبا کار بکەن بۆ سەرخستنی نەخشە پێگاکە و بەرنامە کە ی و ھەرچیکردوہ دوور و نزیک نەچیتەوہ سەر کار و کردوہ ھەلەکانی کابینە ی پێشوو.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
ئه وکات ده کریت قهیرانه که له ماوه یه کی که مدا کاریگه ریه خراپه کانی سووک بکریت و ژیان
و گوزهران و ئاوه دانکردنه وهی ولاتیش له سه رخۆ بگه پیتته وه بۆ دۆخی جاران و هموانیش
به ژیانیکى پر شکۆ و کهرامه ته وه بژین و هه لی کاری زۆر و خزمه تگوزاری باشتیش بۆ
هموان به بی جیاوازی دابینبکریت و پرۆسه یه کی گه وره و سه رتاپاگیری چاکسازی و
پاکسازی و دژه گهنده لیش پیاده بکریت و ئیداره و ده سه لات و حومکرانیه کی په شید و
دادپه روه ریش بیته کایه وه به پیکه یینانی کابینه ی نۆهه می حکومه تی هه ریمه وه و
مووچه خۆرانیش به گشتی هه ول و هیمه تی خۆیان بخه نه وه گه پ بۆ قه ره بووکردنه وهی ئه و
زیانانه ی بهر ولات و کۆمه لگای کورده واری که وتوه و ولات ئاوه دان و خۆشگوزهران
بکه نه وه.

* ئه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس ژیان وستانداردکورد وخه ندان و ئاڤاسته
و پۆژنامه ی هه وال ۷۸۶ له ریکه وتی ۱۱ و ۱۶/۳/۲۰۱۹ دا بۆ کراوه ته وه.

عفريني كوردان

دواي سائيك له داگير كردن و بيدهنگيدا *

• ريكهوتي ۲۰۱۸/۳/۱۸ نهو پوژه رهش و شوومه بوو بو تهواوي كوردان و بهتايبه تيش بو كورداني پوژئاواي قاره مان كه ماوهي ۶ سالي ريكه خهباتي مان و نه مان دهكهن له لايهك له گهل گروپه تيروريستييهكان و له لايه كيش له بهرامبهر سوپاي توركيya و له لاي سيهه ميشه وه بهرامبهر سوپاي پوژيمي داگيركاري سوريادا. توركيya كاتيک له ۲۰۱۶/۶/۲۴ دا بپرياري دهستوهرداني لهكاروباري سوريادا دا، له مانگي ۲۰۱۸/۱ وه كهوته پلاندانان و پهلامارداني شاري عفرين و به بهرنامه ويسگهكاني ناوي خواردنه وه و فپرنهكان و ويسگهكاني پهيوهندي بوږدومان دهكرد و تائه وكاتهي تواني له ۱۸/۱۳ به تهواوهتي بچيته ناوهراستي شاري عفرين و داگيري بكات. كورداني پوژئاوا بهگشتي و عفرينيهكان بهتايبهتي توانيويانه گه وره ترين قاره مان يتي پيشاني هه موو دونيا بدن له سهر دهستي كچان و كوراني كوردا و نهوان بههق بونه سه فيري كوردايه تي له و قوناغه دا و هيندهي تر ناسنامه ي كورد و گه ريلايان به دونيا ناساند له پال خهبات و بهرگريكردني هي زي پيشمه رگه ي قاره مان له باشووري كوردستاندا. پيش سائيكي ريک سوپاي داگيركاري توركيya به هاوكاري چه ندين گروپي تيروريستي له سوپاي به ناو نازادي سوريya و هتد. له ژير ناوي هي رشي ((درع الفرات)) دا توانيان شاري عفريني خوږاگري كوردان داگير بكن، له بهرچاوي هه موو دونيا و مه خابن هه موو دونياش و بهتايبه تيش زله يزه كاني روسيا و نهامريكا كه دهستپويشتوي ناو سوريان بيدهنگبوون له و كاره داگيركاري و دوور له مرؤقانه يه ي نهر دوگان و سوپا كه ي.

• عفرين زور بيناز و بيكس بوو له و كاته دا، چونكه ته نانهت كورداني براشيان له باشوور نه يانتواني وهكو پيويست و هاوشيوه ي كوباني قاره مان به دهنگيه وه بچن له بهر دووري له سنوري هه ريمي كوردستان و ريگريه كاني هي زه كاني توركيya و ته نانهت نهامريكاش. نهامريكا بوخوشي هاوكاري دوو گروپي تيروريستي به ناوه كاني ((جيش الاسلام و فيلق الرحمان)) كردوه كه دهستيان هه يه له گوږيني ديموگرافياي عفريندا.

• له ماوهي نهو ساله دا نهر دوگان و سوپا كه ي و گروپه تيروريستييهكان گه ليك كار و تاوانه يان نه نجام داوه له عفريندا هاوشيوه ي له دونياي سه رده مدا نيه و ته نها له پيش ۵۰۰ سالدا باوبا پيراني نهر دوگان له خهلافه تي ئيسلامي عوسمانيدا نه نجاميانداه

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس
وبه درنده ترين شيوه و خوينپرشتن و كوشتار نه وكاتيش شارى حله بيان داڭير كرد و
خه لتانى خوينيانكرده. نهردوگان و سوپاكه دوى چوونه ناو عفرينه وه له سهر شيوازى
ته تار و مهغوله عوسمانيه كانى باوبايرانى ۳ پوژ شاره كه حله لال كرد بو چه ته
خوينپرژه كان و هموو كاريكى دزين و پفاندن و پراو و پروت و فهرودو تالانى شاره كه
حله لال كرد و كه وتنه دزيكردنى مالان و كوشتوكوشتارى كوردان و شيواندن و دزىنى
ئاسه واره كوئنه كانى كوردان و تيگشكاندى سيمبوله نازاديه كانى كورد وهك په يكه رى
كاوهى ئاسنگه رو... هتد.

• نهو كارانهى كه سوپاكه دوى نهردوگان كوردويانه نه عفرين ته نها نه ميژووه تاريخه كانى
چهرخه كانى ناوه راستدا روويانداوه، وهك:

۱. دهستخستنى پاره يه كى زور له كوردان به ناوى نه وهى كه راپورتيان له سهر دراوه و
بو لبردى نهو راپورتانه پاره يه كى زوريان ليسه ندون.
۲. پفاندنى كه سانى دهوله مهند و دواتر نازاد كردنيان به پاره يه كى زور.
۳. دهستبه سهر اكرتنى زهوى و مال و دوكان و باخ و كشتوكال و... هتد.
۴. سه پاندنى باج به سهر بازركاناندا به ناوى پاراستنى سهروماليان.
۵. بپىنى دار زهيتونه كان و دواتر فروشتنيان وهك دار له بازاره كانى حله ب و توركيا.
۶. پيگه گرتن له ناردى زهيتون بو بازاره كانى حله ب و ناردينيان به نرخى هه رزان بو
بازاره كانى توركيا.
۷. ته قاندنه وهى كه پروك له كولان و ناومالانى كورداندا به دهستى نه نقهست بو ترساندينيان و
دهربه دهر كردنيان.

۸. سه رپه رشتيكردى وه زارتهى په روه ردهى توركيا بو خويندن له شارى عفرين.
۹. هه راسانكردن و دهر په پاندنى كورده عه له وى و ئيژيديه كان.
۱۰. نه نجامدانى كارو چالاكى له لايه ن((دهزگاي كاروبارى ئاينه كان له توركيا)) كه
دامه زراوه يه كى باوه رپكراوى نهردوگانه بو كوكرده وه و هاندانى مسولمانان له ههر
شوينيك بن بو پالپشتى له بىروكه ي عوسمانيه نوپكان له ژير په ردهى رابوونى ئيسلاميدا.
هموو نه كارانهى توركيا و نهردوگان دهيكه ن بو گوپىنى ديموگرافياى شارى عفرينى
كوردانه و گهره كيتى له جيگه ي كورده په سه نه كان عه رهب و توركومان و... هتد
نيشته جيبيكات. نه وه تا ئامارى عه رهبى به ۵۵٪ و كوردى به ۳۵٪ داناوه بو نه وهى ۶۵٪
كورده كان دهر بكات و كه كارى گوپىنى دانيشتوانى نه نجامدا كه س نه لىت گوپانكارى
كراوه. ئاشكراشه به پيى هموو پيگه وتنه نيوده وه لته يه كان كارى پاكتاوى ره گه زى و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
داگیرکردنی شار و ولاتیک له دهره وهی یاسا نیوده وله تیه کانن و به تاوان داده نرین و نه وه تا
ماده کانی ۲ و ۷ و ۸ ی پیکه وتنی پوما نه و کارانه به تاوان له قه له م دهدات.

نهردوگان مهبه ستیتی که ناوچه ی نارامیش به قولایی ۵ کم دروستبکات له سهر سنوری
نیوان تورکیا و سوریا به پره زامه ندی پوسیا و نه مریکا و کاری سه پره شتیکردنیشی
ههرخوی بیکات، به ناوی پاراستنی نه منیه تی خوی و بوه همیشه بتوانیت پیگری له کار و
چالاکى کوردانی پوژئاوا بگریت.

تاوانه کانی نهردوگان و سوپاکه ی و گروه چه ته کان، له ناو پاپورتیکی نه ته وه
یه کگرتوه کانیشدا که له ۶/۱۸/۲۰۱۸ د بلاء و کراوه ته وه دهریخستوه که ((له ئاستیکی به رزدا
تاوانی توندوتیژی له عفرین به پروه ده چیت دژی مه دهنیه کان و کاره کانی دزی و تالانی و
ههراسانکردن و پفاندن و کوشتن زور به ربلأوه و هیچ یاسایه کیش له عفریندا نه ماوه
به تایبه تیش دژی نه وانیه که هاوکاری کورده کان ده که ن)).

ئاماری تاوان و کاره قیزه ونه کانی نهردوگان و چه ته کانی نه وه مان پیده لپن که گهره کیانه
مورکی کوردانه له شاری عفرین وه ریگره وه و گوپرانکاری گهره ی دیموگرافیای تیا دا
نه نجام بدن، نه وه تا له ماوه ی نه م ساله دا هه ستاون به:

- ۳۲-۴۵ قوتابخانه تی کدرارون
- ۳۱۸ په یمانگا و زانکو داخراون
- ۵۰ هه زار خویندکار له خویندن بیبه شکارون
- ۱۳ مندالی خویندکار کوژراون
- سه پاندنی خویندن ته نها به زمانه کانی عهره بی و تورکی
- زیاد له ۲۰۰ کورد گیراون له لایه ن گروه کانی ((جه به ی شام و احرار الشرقیه و
فرقه ی حمزه)) وه.

• تورکیا به نیازه نه و ۳ ملیون ئاواره سوریه بگریته وه بو ناوچه کوردیه کان
له ((عفرین و جه رابلوس و عهزان)) و نیشته جییان بکات و تانیستا زیاد له ۱۴۰ هه زار
ئاواره ی سوریه چونه ته وه ناو عفرین له هه موو نه ته وه کان.

- وهرگرتنی بری ۲۰ هه زار دؤلار له به رامبه رزگارکردنی ههر خیزانیکی کورد.
- وهرگرتنی بری ۵ هه زار دؤلار له به رامبه ر پیدانه وهی ئوتومبیله کانیان.

نه وه ی ئاشکرابوه، نه وه یه که داگیرکردنی عفرین دژی حیزییکی دیاریکراو یان هه نگاویکی
پیشوه خته نه بوه بو پاراستنی نه منیه تی سنوره کانی تورکیا، به لکو شه پری جوگرافیا و

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دانیشتوان و پاكتاو كردنی ره چه له کی كورد و كوردستان بوه له چوارچیوهی بهرنامهی فراوانخواری دهسه لآت و قه له مپه روی عوسمانیه نویكاندا كه ئهردوگان گه ره كیستی سه رده می خه لافه تی عوسمانیه كان ببوژئینیته وه و خه ون به خه لیفایه تی مسولمانانه وه ده بینیت.

دهوله تی تورکیا به دریژیایی میژوهه که ی که له سه ر غه زوکردن و كوشتوپرین بنیاتنراوه، له نیستاشدا ئه و خه وه قیژه ونه ی فرینه داوه و گه ره کیستی به زور و زورداری و داگیرکردن خه ونه پرزیوه که ی زیندووکردنه وه ی خه لافه تی عوسمانی زیندوو بکاته وه له سه ر حسابی داگیرکردن و ویرانکردنی ولاتان و گه لانی ناوچه که و به تاییه تیش كورد.

به لآم ئهردوگان و سوپاکه شی و چه ته کانیش باش ده زانن عفرین و هه موو شاره کوردیه کانی تریش له پوژئاوادا ده بنه ئه و زه لکاوه ی که تیایدا گیرده خوون و کوردان به ئاسانی سه رشوژناکه ن و به رده وامی ده ده نه مقاومه ت و کار و چالاکی دژی هیژه کانیان و پوژئیکدیته عفرینی خوژاگر له ژیر زولم و داگیرکاری تورکه کان پرزگاری ده بیته. ئهردوگان و تورکیا ئه رکیکی قورسی پاراستنی ئاسایش و بهرپوه بردنی عفرینیان که وتوته ئه ستو که له م قوناغه ی تورکیادا زور زه حمه ته به رده وام بیته چونکه نابوریه کی فشه ل و لاواری هه یه.

• له گوتایدا مانگی نازار بو کوردان زور به نازاره و به تاییه تی که پیش ۲۱ سال شاری هه له بجه له باشوور له لایه ن پرژیی داگیرکاری به عسی فاشیزمه وه و له بهرچاوی هه موو دونیادا و به بیدهنگی و بیکه سی شه هیدکرا، ئه وه تا به هه مان شیواز و پیش ۱ سالیس عفرینی دهسته خوشکی هه له بجه به بهرچاوی هه موو دونیا و به بیدهنگی هه مان نازاری به خووه بینیه وه و داگیر و خه لتانی خوینکرا. مه خابن هه له بجه و عفرین ترۆپکی دوو نازاری قول و له بیرنه کراوی نه ته وه یه کی ژیر ده ست و داگیرکراوی کوردن له دونیای به ناو پیشکه وتوو و دیموکراسی و نازادیه کاندایا، به لآم به دلنیایی وه ک چون هه له بجه نازاد و ئاوه دانکرایه وه و پرژیی به عسی فاشی له گوژنرا ناو هاش پرژیی تورکیا و چه ته تیروریسته کانیش له گوژنده نرین و عفرینیش و هه موو شاره کوردیه کانی پوژئاوای کوردستان نازاد و پرزگار و ئاوه دان ده کړینه وه و دوژمنان و داگیرکارانی کودیش سه رشوژر و زه لیل و به ره و زبلدانی میژوو ده نیردرین. ئه رکی هه موو کوردانه که چیدی عفرین به بیدهنگی و بیکه سی به جینه هیلن و ریگه به به رده وامی داگیرکردنی و شیواندنی دیموگرافیا که ی نه دن و هه موو هیژ و توانا و په یوه ندیه کانیان بخه نه گه ر بو کۆتایه یان به و ستم و جه ور و داگیرکاریه ی عفرین که له لایه ن ئهردوگان و سوپاکه ی و چه ته تیروریسته کانه وه به رده وامه و چیدی بیدهنگی بشکیین.

* ئه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس و سپی میدیا ئاراسته له ریگه وتی ۱۶/۳/۲۰۱۹دا
 بلاوکراوه ته وه.

مەلەفى نەوتى ھەرىمى كوردستان

لەئىۋان رادەستىكىردن و نەكردنى بە بەغداد *

- ئاشكرايە لەو كاتەۋەى نەوت وەكو سامانىكى سروشتى بوە كالايەكى بازىرگانى و جىگەى بە خەلۋى بەردىن لىژكرد و بوە سەرچاۋەى يەكەمى وزە لە دونيادا و ئىدى ھەموو دونيا كەوتنە گەپان و ھەلكەندن و دەرھىنانى نەوت و وىلى بوون، بوئەۋەى بتوانن ولات و كۆمەلگاكانيان بەرەو پىشكەرتن و پىشكەرتن و داھىنان وەدەستىنن و خۆشگوزەرانىش بۇ ھاۋلا تىانيان دابىن بكنە. نەوت زىاد لە ۱۰۰ سالى رىكە بوئە يەكەم سەرچاۋەى وزەى بى پكابەر و لە ناۋەپاستى سەدەى بىستىشەۋە غازى سروشتىش وەكو جورىكى تىرى وزە بوە دوۋەم سەرچاۋەى وزەى بەنرخ لەپال نەوتى خاۋدا.
- ئىدى لەۋساتە ۋەختەى نەوت و غازى سروشتى بوئەتە جىگەرەۋەى سەرەكى جورەكانى وزەى تر لە كلاسىك و نوپۋەكانىشەۋە ، پىشكىنىش دەكرىت بۇ نرىكەى ۱۰۰ سالى ئايندەش ھەروا بىمىنەۋە ، نەوت لە ئىستادا لەلەك بوئە بزۋىنەر و مىحوەرى ھەموو پىشكەرتن و داھىنانەكان بۇ ھەندىك كۆمەلگا و بوئە ماىەى خۆشبەختى و خۆشگوزەرانى بويان و لەلەكەى تىرىشەۋە بۇ ھەندىكى تر بوئە ماىەى ھەژارى و دواكەرتن و داگىر و دابەشكردن و مالۋىرانى. ھەربۋىە نەوت وەك چەك وشمىرىكى دوو دەم وايە لەكاتى ئاشتى و جەنگەكاندا و گەر بە عەقلىكى وورد و بە پلان و سىياسەتىكى لىزانانەۋە نەتوانرا برىت بەرپۋە ئەۋا دەبىتە شمشىرىكى برەر و بكوژ بۇ خاۋەنەكەى و گەرىش بەپىچەۋانەۋە مامەلەى لەگەلداكرا ئەۋا دەبىتە شمشىرىكى برەر بۇ دوژمنان و نەياران و ماىەى خۆشبەختىش بۇ نەتەۋە و نىشتىمانەكان.
- نەوت و مەسەلەى نەوت لە ئىستادا بوئەتە دوو مەسەلەى زۆر ھەستىار و گرىنگ كە تەنھا لىزان و برىار بەدەست و بەھىزەكان دەتوانن لەبەرژەۋەندى خويان بەكارىبىنن، نەك تەنھا ولاتانى خاۋەن نەوت كەتەنھا بوئەتە فرۋشىار و ھەراچكەرىكى نەوتەكەيان بەھەرزاتىر نىرخ و بازارىكى بەردەۋام بوساغكردنەۋەى كالا بەرھەمھاتۋەكانى ولاتانى زلەپىز و پىشەسازى و كۆمپانىا زەبەھەلاھە نەوتىەكان.
- گەلىك لە ولاتان و سەركرەدى بەھىزى ولاتانى دونىاي سىھەم و تازە پىگەىشتوو كە بەناۋى شوپش و خۆمالىكردنى نەوت و سامانە سروشتىەكانى ولاتەكانىان و بوئەۋەى خويان بكنە پالەۋانى نەتەۋەى و نىشتىمانەكانىان و دواترىش بۇ ھەتاهەتايە لەدەسەلاتدا بىمىنەۋە و لەخىروپىرى نەوتى ولاتەكانىان بخون و خويان و بنەمالەكانىان

تاگه رای وەك فەلسەفەیهکی سیاسی..... ئەوزادی موهه ندیس

تێر و میله ته کانیشیان ههژار و دواکه وتوو و نهخۆش و بیکار بمیننه وه. ههولیا نه دا که دژی زلهیزه کانی دنیا و کۆمپانیا فره پهگه زه کان بوه ستنه وه و نهوت وهکو چهکیک و کارتێ فشار به پروویاندا به کاریینن ، به لām تاکو نیستا هیچ کامیان سه رکه وتوو نه بوون، چونکه نهوت موکی هه موو مروقا یه تیه و گه رکه هه موان سوودی لیبیین نه ک ته نها وته نها دهسته و تا قمیکی مشه خۆر و پاوانخواری ده سه لاته کان له ولاتانی دنیا ی سیدا. له به ره وهی نیه تی ئەو به ناو پاله وانانه هیچکات راستگۆ نه بوون له گه ل میله ته کانیاندا نه که له به ره وهی زلهیزه کان دل سوۆرتربن له وان هه ربو یه هه وله کانیان به ئاکام نه گه یشتوون.

• بۆیه له ئیستای کوردستانی باشووریشدا وهک هه ریمیک له چوارچیهی ده وله تی عیراقی فیدرالییدا، وخاوهن تاراده یه که بره نهوت ٤٥ - ٦٠ ملیار به رمیل نهوتی یه ده گ و زیاد له ٥ تریلیۆن مه ترسیجا غازی سروشتی زۆر و زه وه ند، گرنگی و کاریگه ری خۆی هه یه له سه ر نه خشه ی وزه ی دنیا دا و زلهیزه کان و کۆمپانیا نهوتیه گه وره کان وهک ((ئه کسن موبیل و شییل و تووتال و BP و گازپرۆم و شیفروۆن و پۆسنه فت ودانه غاز و... هتد)) و گه لیك کۆمپانیا ی مامنا وه ندی و بچوکی تریش له هه ولدان بۆ وه ده سه ته یانی ئیمتیازاتی کیلگه نهوتیه کانی هه ریمی کوردستان و له ئیستادا و له وکاته وهی له سالی ٢٠٠٢ وه نهوتی هه ریمی کوردستان له بیره نهوته کانی شیواشوک له کو یه ده ره یینران و فرۆشراش ، ئیدی ده سترکا به واژو کردنی ٤٢ گر یبه سستی نهوتی و دابه شکردنی هه ریم بۆ زیاد له ٥٠ بلوکی نهوتی و زیاد له ٤٠ کۆمپانیا ی نهوتیش له پی شپرکی دان بۆ وه ده سه ته یانی کیلگه و ئیمتیازاته نهوتیه کان.

• ئەم سیاسه تی نهوتیه ی هه ریم که له لایه ن وهزاره تی سامانه سروشتیه کانی حکومه تی هه ریمی کوردستان و ئه نجومه نی بالای هه ریمی نهوت و گاز وه پیاده ده کرا و به رپوه ده برا به یی یاسای نهوت و غازی هه ریمی ژماری ٢٢ سالی ٢٠٠٧ که به نیوه ناچلیش جیبه جیده کرا !، گه لیك که موکوپی و ته نانه ت گه نه لئ و ناشه فافیه ت و بیتمانه یی و به تالان بردنی پیوه دیار بوه هه ر له پیدانی ئیمتیازاته کان و جو ری گر یبه سته کان ((موشاره که)) و پیدانی بری پشکی کۆمپانیا کان و وه رگرتنی قه رز و وه رگرتنی پاره ی پی شینه به رامبه ر نهوت و تاریکاندن داهات و خه رجیه کانی نهوت و واژو کردنی گر یبه سستی ٥٠ سالی و ٢٦ سالی و ٢٠ سالی بۆ نهوت و غازی سروشتی. هه موو ئەم کارانه وایان کرد که هه ریمی کوردستان له دوای سالانی ٢٠١١ وه بکه ویته ژیر باری قه رزیکی ده ره کی و ناوه کی زۆره وه که به نزیکه ی ٢٠ ملیار دۆلار ده خه ملینریت. دواتریش له کاتی سه ره له دانی کیشه سیاسی و ئابوری و ئەمنیه کان له نیوان به غداد و

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
 هه ریما دواى شه پرى داعش و داگیرکردنی موصل و دابه زینی نرخه کانی نهوت له دنیا دا
 له ۱۱۵ دۆلاره وه بۆ ۲۷ دۆلار له مانگی ۶/۲۰۱۴ دا و هاتنی نزیکه ی ۲ ملیۆن ئاواره ی
 هه ره ب بۆ کوردستان و برینی به شه بودجه ی هه ریما له لایه ن به غداد و دواتریش سه پاندنی
 سیسته می پاشه که وتی موچه له لایه ن حکومه ته وه به سه ر موچه خۆراندنا، هه موو ئەم
 هۆکارانه پیکه وه بونه هۆکاری سه ره له دان و به رده و امبوونی قه یرانیکی توندی ئابوری و
 دارایی که زیاد له ۴ سالیان خایاند و لیکه وته و زیانه کانیشی بۆ ده یان سالی تر
 ده گه ریته وه.

- هه موو ئەم هۆکارانه ش له بهر بوونی کیشه و لیکتینه گه یشتنی ده سترویشته وانی
 سیاسه ت و ئیداره له هه ولییر و به غداد بوو له سه ر مه سه له ی نهوت و پیاده کردنی سیاسه تی
 فرۆشتنی سه ره به خۆی نهوتی کوردستان بی گه رانه وه بۆ به غداد، له کاتی که به پیی
 ده ستوری عیراقی هه میشه یی سالی ۲۰۰۵ له ((بابی چواره م و ماده کانی ۱۱۱ و ۱۱۲ /
 یه که م و دووم)) دا دانی به وه دا ناوه که نهوت و غازی سروشتی مولکی هه موو گه لانی
 عیراقه له هه موو هه ریما و پاریزگا کاندنا و دیاری کردوه ده بیته ئه و سامانه سروشتیه
 به هاو به شی و هاوکاری ناوه ند و هه ریمه کان به ریوه بجیته نه که به ته نها زۆر به پروو نیش له
 بابی چواره م ((پسیپۆریه کانی ده سه لاته کانی ناوه ند)) وه له بابی پینجه مه یشتا
 ((ده سه لاته کانی هه ریمه کانی)) دیاری کردوه.

- بۆیه لیبه دا پرسیاره گه و ره و گرنگ و چاره نو سه زه که نه وه یه ، ئایا به پیی ده ستوری
 هه میشه یی عیراق مامه ئه بکه ین له گه ل نهوت و غازی سروشتی هه ریما وه هه ریما یه
 له چواره پیوه ی ده ولته تی عیرقی فیدرالدا؟ یان وه هه ریما یه کی ده رچوو له ده ستور که کورد بۆ خو شی
 ده نگی پیدا وه و ره زامه ند بوه له سه ری مامه ئه بکه ین و هیج حساب بۆ ناوه ند نه که ین؟ ئایا ده بیته
 هیج گف تو گو و کاری هه مناهه نگی و پیکه وه یی نه بیته له نیوان هه ریما و ناوه ندا له سه ر مه سه له یه کی
 وا هه ستیار و گرنگدا؟ به کورتی پرسیاره جه وه ره یه که نه وه یه ئه ری ده توانین نهوت و غازی
 سروشتی هه ریما و داها ته کانیان راده ستی به غداد نه که ینه وه ؟ ئه ری ده توانین بی حساب کردن بۆ
 ده ستور و ده سه لاته کانی ناوه ند مامه ئه به نهوتی کوردستانه وه بکه ین؟ و ده یانی پرسی تریش..

- سه ره تا ده بیته نه وه بزانی چ عیراق وه که ده ولته تیکی دان پیادا نرا و فه رمی له لایه ن
 نه ته وه یه که گرتوه کان و خاوه ن میژوو و سیاده و سه ره وه ری به پیی ده ستوری هه میشه یی
 ۲۰۰۵ هه ئسو که وت ده کات له ناوخۆ و ده ره وه و ناوچه که شدا له هه موو بواره سیاسی و
 ئابوری و ئەمنی و کۆمه لایه تی و ..هتد. هه ره له بهر ئەمه ش به ده ولته تیکی یاسایی
 ناسرا وه، که واته هه ریمه کانیشی ده بیته و ئه رکیانه که له سه ر ئه و بنچینه و ده ستوره

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەو زادی موهەندیس
هەمیشە ییە مامەلە بکەن و دەسەلاتەکانیان پیاوێ بە پێچەوانە شەوێ گەر دەوڵەتێک یان
هەریمێک لە چوارچێوەی یاسا نیو دەوڵەتییەکان و دەستورە ناو خۆییەکان دەرچوو
ناو دەبرێت بە وڵاتانی دەرچوو لە یاسا ((دۆلە مارقە)) کە ئەمەش بوو خۆی سزای
نیو دەوڵەتی لەسەرە.

هەربۆیە وەك رایەکی بیلابێن و دەستوری و یاسایی دەبیێت هەریم پابەند بیێت بە
جیبە جیبەکردنی فصل و باب و مادە و پرگەکانی دەستورەو، و لە چوارچێوەی دەسەلاتەکانی
خۆی دەر نه چیت، و هەر ئەو دەستورەش زامنی مافەکانی و هێچ دەسەلاتداریکی
بەغدادیش ناتوانیێت سەرپێچیان لیبکات وەك لە ۱۸ سالی رابووردوودا
جیبە جیبەیان کردووە. هەربۆیە گەرنتی وەرگرتنی بەشە پشکی هەریم لە داھات و بودجە
عیراق و ئاردنی بوو هەریم و پاراستنی ئەمنیەت و ئاسایش و سەرۆری سنۆرەکان و
.. هتد. دەکەوێتە ئەستۆی حکومەتی ناوئێوە، بۆیە لە لایەک دەستور بوو خۆی گەرنتی و
لە لایەکیش پابەندبوونی هەریمیش بەو دەستور و دەسەلاتەکانیەو کە بۆی دیاریکراوە
گەرنتیە.

لە ۱۸ سالی رابووردوودا هێچکات کێشە و مەملانی سیاسی و حیزبیەکان نەبوونەتە
هۆکاری برینی مووچە و بودجە دانیشتوانی هەریم، ئەوێ کە بوو هۆکار تەنها
پابەندبوونی هەریم بوو بە دەستور و تەجاوزکردنی بوو لەسەر دەستور و دەسەلاتەکانی
ناوئێوە، بەتایبەتیش لە بواری نەوت و غازی سروشتیدا. کە بوو خۆشمان وەکو دانیشتوانی
هەریم هەموو گلەییەک و هەموو گومان و پرسیارەکان بە ئاراستەیی فرۆشتن و خەرجی و
داھاتی نەوت بوو لە سالی رابووردوودا و هەرئێوەش بوو هۆی ئەوێ کە حکومەتی هەریم
بوو خۆی و بەناچاری و بە مەبەستی رەواندەوێ راز و گلەییەکان کۆمپانیای دیلویتی
نیو دەوڵەتی هینا بوو ووردبینیکردنی پرۆسەیی فرۆشتن و داھات و خەرجیەکانی نەوتی
هەریم. گەرچی بەکەموکۆریش بیێت.

هەربۆیە گەرنگە کە هەریمی کوردستان زۆر بەجدی و بەگەرمی گفتوگۆی چروپر بکات
لەسەر مەسەلەیی نەوت و غازی سروشتی و دەسەلاتەکانی هەریم و ناوئێوە، ئەو کێشە و
گرفته بنبر بکات لەسەر بنیچینەیی دەستور بۆ ئەوێ سالی و لەکاتی پەسەندکردنی یاسای
بودجەیی دەوڵەتی عێراقیدا کێشەیی نەوت و پشکی بودجەیی هەریم سەرھەلنە داھاتەو،
لەکاتی کەدا هەریم لە سالی رابووردوودا سەرکەوتوو نەبوو چ لە بەرپۆوە بردنی مەلەفی نەوت
چ لە وەدەستھێنانی درووشم و داخوازی و مافە نەتەواییەکان وەك ئەوێ کە نەتوانرا
پرۆسەیی ریفراوندۆم سەرکەوتوو بکات و ئامانجە راستەقینەکەیی خۆی بییکیێت کە

تاگه رای وەك فەلسەفەییەکی سیاسی..... نەوزادی موهەندیس

راگەیانندی دەولەتی سەر بەخۆی کوردی بوو. هەربۆیە چیدی پێویست بە نەناردن و رادەستە کردنەو دەوڵەتی هەریم ناکات بە بەغداد، چونکە هیچ ئۆمیدیکی نزیك نیە بۆ پشتیوانی ناوچەیی و نیو دەوڵەتی بۆ مافە نەتەواییەکانمان لانی کەم بۆ دەیه سالیکی تر. جابۆئەوێ کێشەکان زیاتر کەلەکە نەبن و هەلەکانی رابووردوو دووبارە نەکرێتەو هەق وایە بە سنگفراوانی و وەك چاکە و پیاوێتیەکی هەریمیش بۆ بەغداد نەوت و مەلەفی نەوت رادەستی بەغداد بکریتەو. هەرچەندە لەهەریمدا دوو راپ و بۆچونی جیاواز و دوور لەیەکتەریش هەیه کە زیاتر لە روانگە و بەرژەوێندی حیزبیهو سەرچاوەیان گرتووە نە بەرژەوێندی دوورمەودای میلەتەکانمان، دەربارە ئێو مەسەلەیه کە لایەکی راپ وایە ئێو مەلەفە هەستیارە تەسلیم بە بەغداد نەکریتەو و هەریم هەنگاوی گەورە ئاوە لەو بوارەدا و لایەکی تریش بە پێچەوانەو پێی وایە سوود و قازانجی زیاتر لەو دەوڵەتە کە مەلەفی نەوت تەسلیم بە بەغداد بکریتەو و ئێو جە هەریم شەر لەسەر بەشە پشکی خۆی بکات لە بودجە گشتی عێراقدا.

• چونکە هیچ نەنگیە لەو کارەدا نیە، لەبەرئەوێ لە دواي رابووداوەکانی کەرکۆکی سالی ۲۰۱۷ کە دەرئەنجامی ریفراوندۆمە شکستخواردووە کە هەریم بوو، گەلیک دەسەلاتی ئێمە واقعی هەریممان رادەستی بەغداد کردووە بە ناچاری لە دواي گەمارۆدانی ۷۷ رۆژ و زیاتریش لە لایەن دەوڵەتانی دۆنیا و ناوچە کەشەو لەبۆاری فرۆکەوانیدا، کە لە دەستوردا بە دەسەلاتەکانی ناوهند ناسیئەرابوون لەوانە:

۱. گێرانیەوێ ۵۱٪ خاک و خەلکی کوردستان بە ناوهند و لەباربردنی جیبەجێکردنی مادەي ۱۴۰ دەستور.

۲. فرۆکەخانە و دەروازە و خالە سنوریەکان.

۳. گومرک و سیاسەتی گومرکی و تەعریفەي گومرکی.

۴. مەسەلەي کێشان و پێوانە.

۵. فەرمانگەکانی رەگەزنامە و پێناسی باری شارستانی و نشینگە و مافی پەنا بەریتي.

۶. ریکخستنی سیاسەتی فریکوینسی بلاوکردنەو و وپەيوەندیەکان و بەرید.

۷. سیاسەتی ئاو و بەنداوەکان.

۸. سەرژمیری دانیشتوان.

۹. پاشماوە میژووییەکان.

۱۰. سەرچاوەکانی کارەبا و ژینگە و سیاسەتی گەشەپیدانی گشتی و .. هتد.

۱۱. پۆلیسی دارستان و زۆری تریش.

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

ئه مه سه ره رای نه وهی که یاسای بودجهی گشتی ده ولتهی عیراق به هه ری می کوردستانه وه له لایه ن به غدا ده وه داده نریت و پشکی هه ری م به به کاربردن و وه به ره یئانه وه دیاریده کریت و قه رزه نیوده وه لته یه کان و به شه پشکی داوده رمان و پارهی گه نمی جووتیاران و به شه خوراکي مانگانه ی هه ری می ش له به غدا وه دابین ده کریت.

• جا له کاتی کدا هه ری م ئه م هه موو ده سه لاتانه ی راده ستی به غدا د کرد بیته وه، ئیدی چ پیویست ده کات که ته نها مه سه له ی نه وت به یلیته وه که به پیی ده ستوریش بوی نیه نه و کاره بکات. (ئه گه ر نیه تیکی خراپی تیادا نه بیته).

ناشکراشه نه و پره نه وتهی که هه ری م ده یفروشیت له ئیستادا رۆژانه ده گاته نزیکه ی ٤٥٠ هه زار به رمیل و له مانگی کدا ده گاته ١٣٥٠٠ ملیون به رمیل که گه ر بخریته وه گه نجینه ی مه رکه زی به غدا و له پریگه ی (کو مپانیای سو مۆ) وه بفروشریت و داها ته که شی بگه ریته وه بو ته وای عیراق نه و ا به دلنیای پشکی هه ری می ش زیاد ده کات، له کاتی کدا که هه می شه نرخ ی فرۆشتنی ١ به رمیل نه وتی عیراق ٨-١٠ دۆلار زیاتر فرۆشرا وه له نه وتی هه ری می کوردستان له بازار په کانی جیهاندا. له ئیستاشدا و به غدا له هه ولدایه توانای به ره م و هه نارده کردنی نه وتی خوی به رزیکاته وه بو زیاتر له ٣٥٠٠ ملیون به رمیل له پۆژیکدا، نه وه تا له مانگی کانونی یه که می سالی ٢٠١٨ دا به رزترین ریزهی نه وتی فرۆشتوه به پری (١١٥,٥١٧,٩٧٤) به رمیل نه وت که داها ته که ی بریتیه له

((٦,٢٣٣,٥٩٢,٠٤٠,١١ ملیار دۆلار))، به لām له به رامبه ردا توانای هه ری م دیاریکرا وه و ناتوانیت زیاتر به رزیکاته وه به بوونی کیش و گرفته کانی له لایه که له گه ل به غدا و له لایه کیش له گه ل کو مپانیای نه وتیه کاندایه هه مان شیوه بو سالی ٢٠١٩ و سالانی دواتریش هه موو پیشیبینییه کان پرو له وه ن که نرخه کانی نه وت له ٧٠-٨٠ دۆلار تیپه ر ناکه ن.

• بویه ده کریت حکومه تی ناینده ی هه ری می کوردستان له کابینه ی نو هه مدا به سه رو کایه تی به ریز مه سرور بارزانی و له پشتیشیه وه کاک مه سعود بارزانی به جدی بیر و پلانی هه بیته بو مه له فی نه وت و هه موو ئه گه ر و ئالنگاریه خراپه کانی سیاسه تی هه له ی نه وتی رابووردو و له به رچا و بگریته و چه کیمانه تر مامه له له گه ل نه و مه له فه هه ستیاره دا بکات، بوئه وه ی زیاتر ده سه لاته کانی هه ری م و قه واره و هیزی کورد له به غدا لاوا تر نه بیته و ئه م هه لی ٤ ساله ی بوونی د. عادل عبدالمه دیش وه ک سه روک وه زیاران و وه ک که سیک و دو ستیکی نزیک ی کورد و بوونی سه روکیکی کوردی به هی زیش وه ک د. به ره م احمد صالح له به غدا بقۆز ریته وه بوئه وه ی سه رجه می کیش که له که بوه کانی پیشووتر چاره سه ربکری ن له به رژه وه ندی گه له که ماندا.

* ئه م بابته له سایته کانی وقاری کورد و ژیان و خه ندان و شه ن پریس و ئاوینه و pukmedia و له ریکه وتی ١٥٢٠١٩/٣/٢٣ بلا و کرا وه ته وه.

چانسى كورد

له هه لېژاردنى شاره وانپه كانى توركيادا*

• واپرياره پوژى ۱ شهمه ريكهوتى ۱۹/۳/۲۰۱۹ هه لېژاردنى شاره وانپه كان له توركيادا نه نجام بدرېت. نه هه لېژاردنه بو هه مو حيزبه سياسيه كانى توركيا گرنگه له بهر نه وهى :

۱. يه كه م هه لېژاردنه له دواى گوپىنى سيسته مى حوكمرانى له په رله مانپه وه بو سه رو كايه تى.

۲. مه تر سيدارىشه له هه مان كاتدا بو ده سلا ت و ئوپو زسيون، چونكه گهر هه ر لايه كيان شكستى گهره به ده سته بيه ني ت لاني كه م بو ۵ سالى ناينده دوورده كه ويته وه له :

• ده سكه وتنى ميزانيه ي زياتر بو حيزبه كانيان

• دامه زاندىن و دو زينه وزه ي هه لى كار بو لايه نگرانيان

• ريكه وتن و گريبه ست له گه ل كو مپانيا كاندا

جا له بهر نه وهى هه ر حيزب و سه ركرديه ك هه ولى گهره ده دات بو بردنه وهى زياترين ژماره ي شاره وانپه كان كه له ۸۱ پاريزگادا نه نجام ده درېت.

• نه وه تا نه ردوگان وهك كارى له پيشينه ي هاوپه يمانى ((گه ل يان كو مار)) ي له گه ل حيزبى نه ته وه يى ده ولت باخچه لى پي كه ي ناوه بو ده سته به ركردنى بردنه وه يه كى گهره و پاكيشانى دهنگى نه ته وه په رسته كان ،هه روهك چون له هه لېژاردنى سه رو كايه تى و په رله مانى رابووردوودا توانيان سه ركه وتنى گهره وه ده سته بيه ن. چونكه نه ردوگان باش ده زاني ت گهر شكست بيه ني ت نه وا نه و پياوه به هي ز و به شكويه نامينه تته وه كه ۱۸ ساله خو ي و حيزبه كه ي ئا كه په له ده سه لاتدان به بى كي پر كى. زور جارن به پياوه به هي ز و تاك و ته نها كه ي توركي ا و زور جارن به نه فسانه و وه ديه ي نه رى خه ونه كان و به گه ليك نازناوى تر ناوى ده برېت، له كاتى دو پراندىن و له ده سته داني شاره وانپه گرنگه كانى وهكو ئاستانبول كه كي پر كي يه كى توندى له سه ره و نه نقه ره كه وا ي بو ده چن ده يدو پرېن و نه زميريش كه شار يكي گرنگه. نه ردوگان و مه ترسيه كانى نه مجاره ي به بى هو نين چونكه :

۱. گه شه كردنى نابورى توركي ا له م چه ند ساله ي رابووردوودا پاشه كشه ي به رچاوى به خو وه بيه ني وه، كه هو كاري زورن له وانه تي كچوونى په يوه نديه كانى له گه ل نه مريكا و نه وروپا و ده رودراسيكا ني دا، و به رزبونه وهى باج له سه ر كالا توركيه كان و ده سته وردانى

تاڭگە رايى ۋەك ۋەلسەفەيەكى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

لەكاروبارى سورييا و عىراق و ولاتانى تىرى وەكو قەتەر و سودان و ئىسپرائىل و مىسر و ..ھتد. ھاۋكارى و پىشتىۋانى تىرۆرىستان. سىياسەتى ھەلەى پىشتىۋانى لە روسىيا و ئىران.

۲. بەرزبونەۋەى رېژەى ھەلۋسان كە بۆتە ھۆكارى ناچارى سىياسەتى سىكھەلگوشىن لەلەين تەۋاۋى دانىشتۋانى توركىاۋە بەرپېژەى ۲۵٪.

۳. دابەزىنى نرخی لىرەى توركى بەشپۆەيەكى مەترسىدار.

بۆيە ئەردۇڭان گەرەكىتى بەھەر نرخیك بىت بردنەۋە مسۆگەر بىكات لەكاتىكدا لە دوو راپرسى ناۋخۆى حىزبەكەى خۆيدا دەريانخستۋە كە رېژەى دەنگەكانيان دادەبەزىت بۆ ۳۲-۳۵٪ لەبەرامبەر رېژەى ۴۳٪ لە ھەلېژاردنى سالى ۲۰۱۴دا.

• لەبەرامبەرىشدا ۳ حىزبى توركى تر ھاۋپەيمانىيەكان پىكھىناۋە لەلەين ((جەھەپە و سەعادەت و باش)) و دەنگۆى ئەۋەش بلابۆتەۋە كە بۆ راکىشانى دەنگى كوردەكان ۲۴۰ كاندىدىان بە ناۋى پىشتىۋانانى پەكەكە خستۆتە لىستەكانيانەۋە. كىپر كىكەرى سەرەكىن لەبەرامبەر ھاۋپەيمانى گەلى ئاكەپە و نەتەۋەيىيەكاندا.

• ئەۋەى دەمىنىتەۋە حىزبى ھەدەپە((گەلانى دىموكراسى)) كوردە، كە پىدەچىت لەژىر فشار و مەترسى گرتن و راۋەدوونان و ھۆكارى گرتنى سەر كوردە ديارەكان و لابرندى ۹۴ سەرۆك شارەۋانى پىشتر لەكۆى ۱۰۲ سەرۆك شارەۋانى و دانانى قەيوم لەجىگەياندا و بىبايەخبوونى دەنگەكانى كورد، ژمارەيەكى كەم بەشدارىن و بەمەش دەنگەكانى ھەدەپە روو لەكزى بىكات و پىشپىنى دەكرىت رېژەى ۸۳٪ بەدەستىنىت لەكاتىكدا ھاۋپەيمانى گەل رېژەى ۵۲٪ و جەھەپە رېژەى ۲۶٪ بىنىت. حىزبى باش ۷۱٪.

لەبىرمان نەچىت ھەر لەئىستاۋە ئەردۇڭان بەئاشكرا لەھەلمەتى ھەلېژاردنەكاندا ھەرەشەى لابرندى ھەر سەرۆك شارەۋانىيەك دەكات كە نرەك بىت يان پەيوەندى بە تىرۆرەۋە ھەبىت كە مەبەستى ((پەكەكە و كوردەكان)) ھ و دەلېت تا ئىمە لەدەسەلاتدا بىن رىگەنادەين شتىك ھەبىت لەسەر خاكى توركىا بەناۋى ((كوردستان)) ھە.

• جا لەكەشۋەۋايەكى ئاۋھا پىر مەترسى و ھەرەشەدا دەبىت چانسى كوردان زۇر بىت يان بچوك و كەم بىت؟

ئەۋەى ئاشكرايە كوردانى باكور بەداخەۋە لەنىۋخۆى خۆشياندا يەك و يەكگرتوۋ نىن و زۆرىك لەكوردان دۋاى بەرژەۋەندى كەسى و بنەمالەيى و ھۆز و گوند و ناۋچەكانى خۆيان كەوتوۋن و لەزۆرىك لەھەلېژاردنەكاندا دەنگەكانيان دەدەنە حىزبەكانى تر و بەتايبەتىش دەسەلاتدارەكان و لەئىستاۋە حىزبى ئاكەپەيە ، بەبىانۋى ئەۋەى كە ۱۸ سالە ولاتىكى گەشەسەندۋى ئابورى و ئۆقرەيى سىياسى و كۆمەلەيەتى بۆ ۋەدىيەناۋن ، و چىدى ھەست

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس و سۆزی نه ته وه بهو تۆخیه ی جاران نه ماوه له دوای نهو هه موو کاره سات و گرتن و پاره دونان و گه مارۆخستنه سهر و داگیرکاریانه ی تورکیا بۆ عفرین و ههریمی کوردستان و... هتد. وای ده بینن که نه ردۆگان و حیزبه که ی ده توانن خه ونی تورکیا و له نیویشیاندا کورده کان وه دیبه یینن له ئاشتی و خوشگوزهرانی و ئاوه دانی و پیشکه وتن و گه شه سه ندنندا. بۆیه نه م هه موو هوکارانه واده کن که کورد نهو په روۆشی و پرێژه گه وره یه ی ده نگدان نه بینن و نه نوینن، که نه مه ش به به رژه وه ندی ئاکاپه ده شکیتته وه، به لام نه مه ش مانای نه وه ناگه یه نییت که هه ده په نه توانییت سه رکه وتن وه ده ستبیینییت له شاره گه وره کوردیه کان و شار و شارۆچکه کانی تریشدا، به لام کیپرکییه کی تونیش ده بییت. و ٤٨ کاتریمی ری داها توو زۆر گرنگ و هه ستیار و یه کلاکه ره وه ده بن بۆ کورد و نه وانی تریش له تورکیا.

جا هه موان چاره پوانی پوۆزی یه ک شه مه و ٣١ ی نازار ده که ین بهو هیوایه ی مانگی نازاری ٢٠١٩ نازاری زیاتری کوردان نه دات و خه م و په ژاره ی عفرین وه له بجه و که رکو کمان له بیر بیاته وه.

* نه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پرئیس و سپی میدیا و خه ندان و ئا راسته و pukmedia له ریکه وتی ٢٠١٩/٣/٣٠ بلا و کرا وه ته وه.

تاگگه رایى وهك فهلسه فهیه کی سیاسی بۆ بونیاتنانى تاگیکی نازادى كوردی*

• چه مکی تاگگه رایى

تاگگه رایى به ئینگلیزی Individualism، بریتیه له ههلوئستیکی رهوشتی، فهلسه فهیه کی سیاسی، نایدۆلۆژیایه، یان تیروانینیکی کۆمه لایه تیه که جه خنده کاته وه له سه ره های معنه وی تاگگه رایى داواى نه وه دهکات که تاگ پرۆلی خۆی ببینیت و ئامانج و ویستهکانی خۆی پیاده بکات بۆ نه وهی بیته پنتیکی سه ره به خۆ و پشتیش به خۆی به ستیت.

تاگگه رایى پپی وایه که بهرگریکردن له مافی تاگ مهسه له یه کی ریشه ییه و پیویسته بیته دی له سه روو به هاکانی ده ولت و کۆمه لگا وه. ههروه ها هه موو ده ستیوه ردانیکیش ره تده کاته وه بۆ بهرژه وه ندیهکانی تاگ له لایه ن کۆمه لگا یان داموده زگاگان وه کو حکومت، زۆر جار تاگگه رایى دژه له گه ل تاگره وی و کۆمه لبووندا.

تاگگه رایى، تاگ دهکاته پنتی گرنکیپیدانی و نه مهش ده ستیپیده کات ((له گه ل گریمانه ی تاگی مروقه بریتیه له هوکاری سه ره کی و گرنگترین له خه بات له پینا و پرگار بوندا)). به هه مان شیوه چه مکی تاگگه رایى ئاماره دهکات بۆ ((چونیتی بوون وهك تاگ)) چونکه تاگگه رایى په یوه ندی به خاوه نداریتی ((که سایه تی تاگه وه)) هه یه: له بیوینه ی (quirk)، بۆهیمی و قوناغهکانی ژیان، به شیوه یه ک لایه نگریه ک هه یه به ره و داهینان و تاکیکردنه وهی جیاواز له داب و نه ریته کان، و کاروکرده وه باوه کان، به هه مان شیوهش جیبه جیده بیته به سه ره هه لوئسته فهلسه فهیه مروقانه ییه کان و ئاکاره کانیشیاندا.

• تیوری تاگگه رایى

بنه مای تاگگه رایى، بریتیه له شیوازی پیناسه کردنی شته کان به پپی جیاوازیان له شتهکانی تر، کارل یونگ ناوها پیناسه ی تاگگه رایى دهکات، که بریتیه له پرۆسه ی گۆرانکاری و په رینه وه، له پرگیه نهستی که سیه وه یان کۆمه له وه، که ناماده ده کریت بۆ هه ست ((به مانای خه و، یان نه ندیشه یه کی چالاک یان په یوه ندیه کی نازاد)) (به شیوه یه ک ده توانریت وه رگیرین له ته واوی که سایه تیه که).

یان بریتیه له پرۆسه یه کی سروشتی پیویست بۆ ته واوکردنی نه فس تا جیگه ی خۆی ده گریته و دروستده بیته).

تاگگه رایى وهك فهلسهفهیەکی سیاسی..... ئەوزادی موهه ندىس

• تاگگه رایى بریتیه له پڕۆسهیهکی هه میشه یی ناته واو، وهیشتنه وهی ((پیش تاك)) به پشتگويخراوی، كه وادهكات ئاینده ی تاگگه رایى بیته دی و روشن بیته.

• میژووی سه ره ئدانی بیروكهی تاگگه رایى

وشه ی ((تاگگه رایى)) بۆ یه كه م جار هاتوته ناو زمانى ئینگلیزیه وه وهك سیفه تیكى ناشیرینکردن و بیژلیکردنه وه یان قیزه ون نیشاندان، له لایه ن ئوینتیزه به کاره یینراوه له كۆتایی سیه كانی سه ده ی نۆزده هه مدا هه رچه نده دیارنیه كه كه وتیبته ژیر کاریگه ری ((سیمۆنیه وه)) saint-simonisme، یان به شیوه یه کی سه ره خو ئه م وشه یه یان داهینا وه.

• قوتا بخانه كانی تاگگه رایى:

لیبرالیته، وجودیه ت، ئەنارشیزم، بریتین له نمونه ی ئەو بزوتنه وانه كه تاك ده كه نه پنتیكى سه ره کی بۆ شیکردنه وه، هه روه ها تاگگه رایى بریتیه له هاوبه شیکردن به ره و ((مافی تاك له ئازادی و به ده سته یینانی خود)).

۱. لیبرالیته ت: بریتیه له فهلسهفهیەکی سیاسی یان ئەو بۆچونه باوه ی كه دامه زراوه له سه ر بیروكهی ئازادیه كان و یه كسانی.

ئازادیه كان وهك ئازادی راوبوچوون، پوژنامه گه ری، ناین، بازاری ئازاد، مافه شارستانیته كان، كۆمه لگای دیموکراسی، حكومه تی عیلمانی و هاریکاری نیوده ولته تی. چون لوك به دامه زینه ری فهلسه فهی لیبرالی داده نریته وهك فهیله سوفیكى سه ده ی هه قده هه م و، لوك ده لیته ((هه موو مروقیك مافی سروشتی هه یه له ژياندا، له ئازادی و خاوه نداریتی و نایبته حكومه ته كان ئەو مافه پیشیل بکه ن به پیی گریبه سته كۆمه لایه تی، لیبراله كان لایه نگه ری گۆرینی ده سه لاته تاكپه وه كانن بۆ حكومه تی دیموکراسی نوینه رایه تی و سه ره ری یاسا)). شوپشگیپه به ناوبانگه كان لیبرالیته یان به کاره یینا وهك بیانویه ك بۆ گۆرینی شوپشگیپه بۆ ئەو ده سه لاتانه ی كه به تاكپه ویان ده یینی، له هه ردوو شوپشی ئەمريكا و فه ره نسادا، لیبرالیته له دوای شوپشی فه ره نسی ده سته ییكرد به بلابوونه وه له سه ده ی نۆزده هه مدا له هه موو دونیادا له ئەوروپا و ئەمريكا و ئەمريكای لاتیندا سه ره رای دژایه تیکردنی له لایه ن ئایدو لۆژیای كۆنه پاریزی له لایه ك و دواتریش له لایه ن فاشی و شیوعیه كانیشه وه. له سه ده ی بیستدا وهك دوو ئایدو لۆژیای نوی. به لām دیموکراسیه تی لیبرالی خو ی به سه ركه وتوو بینیه وه له كۆتایی هه ردوو جهنگه جیهانیه كه دا، له ئەوروپا و ئەمريكای باکوردا، لیبرالیته له دامه زاندنی لیبرالیته تی كۆمه لایه تیدا بوه توخمیكى سه ره کی له فراوانبوون له ده ولته تی ره فاهدا، و له ئیستاشدا حیزبه لیبراله كان له دونیادا وله گه لیك ولاتدا ده سه لاتیان له ده سته دیاه.

تاگه رای و هك فلهسه فیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۲. وجودیه ت :

بریتیه له لیكۆلینه وهیه کی فلهسه فی كه مروؤ ده كاته بابته خوی، نهك ته نها بابته بیركردنه وه به لكو كار و ههستی مروؤ وهك تاكیكی زیندوو، وجودیه ت به شیوهیه کی بنه پرتی په یوه ندی هیه به هه ندیک له فیهله سوفه ئه وروپیه كانه وه له هه ردوو سه دهی نۆزده و بیستدا، كه پیکه وه به شدارن له و پروایه ی كه سه ره تای ئه و بیره فلهسه فیهیه، سه ره پای جیا وازیان له زۆریك له بیروا سیاسییه كاندا.

له كاتیكدا به های هه ژمونداری بیری وجودیه ت ده گه ریته وه بو ئازادی، به لام به های بنچینه یی له وجودیه تدا بریتیه له په سه نایه تی وهك چه مکیکی فلهسه فی، له پروانگه ی وجودیه كانه وه خالی ده ستپیک یی تاك یه كده گریت له وهی كه ناسراوه به ((هه لویستی وجودی))، یان هه ستکردن به له ده ستدانی ئاراسته و تیكچوون و ترس به پرووی دونیایه کی بیسه روبه ره ی بی مانادا، زۆریك له وجودیه كان پیمان وایه كه هه ندیک له فیهله سوفه كلاسیکی و نه كادیمییه كانیس جا له هه لسو كه وت یان ناوه رۆكدا بی ت زۆر داپراون زیاد له پیویست له ئه زمونی مروؤ قایه تی هه ستپیکراو.

• فیهله سوفه به ناوبانگه كانی وجودیه ت

به ناوبانگه ترین فیهله سوفه كانی وجودیه ت بریتین له هه رییه كه له: سۆرین كیركفور و فیودور دۆستوفسکی و جان پۆل سارتهر و فردریك نیتشه. و له ناویشیاندا سۆرین كیركفور داده نری ت به یه كه م فیهله سوفی وجودی، سه ره پای ئه وهی هیچ كات زاراوه ی وجودی به كار نه هیناوه، كیركفور و داده نی ت كه ((هه موو تاكیك، نهك كۆمه لگا و ناین)) به پرسیاره له دۆزینه وهی وشه ی ژیا نی خوی به ته نها، بو ئه وهی برژی ت به خو شی و راستگویی یان به په سه نایه تی)).

وجودیه ت له دوای سالانی جهنگی جیهانی دووه مه وه بلا بووه به هه ولی جان پۆل سارتهر كه به ره مه كانی مارتن هایدا گه ری ده خوینده وه كاتیك له سه ربازگه ی دیله كاندا بو، هه روه ها به زۆریك له بواره كانی تریس کاریگه ر بوو له پال فلهسه فه دا له ناویاندا زانستی لاهوت و دراما و هونه ر و ئه ده ب و زانستی ده روونی.

سارتهر گریمانه یه کی میحوه ری بلا وكرده وه له وجودیه تدا كه ده لی ت ((بوون یان وجود پیش ناوه رۆك ده كه ویت، به و مانایه ی كه به لای تاكه كانه وه ئه وه زیاتر گرنگه كه خو یان تاكن)) بونه وه ری زیندوو ی سه ره خو و به پرسیار و تیگه یشتوه)) له جیا تی هه ر مۆر و ناویشان یان پۆل و چوارچیوهیه ك یان پیناسه یان هه ر پۆلینکاریه کی پیشوه خت كه بكریت تیا یاندا واته ((ناوه رۆك)).

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككىسىسى ئەوزادى موھەندىس

۳. ئەنارشىزم anarchism:

ئەنارشى يان ئەنارشىزم ((يان دەسلەت نەويست)) لە زامانى ئىنگلىزىدا بە (anarchism))
ھاتوھ يانى بەبى دەسلەتدار بىر تىپە لە فەلسەفە يەككىسىسى كە بونى دەولەت
رەتدە كاتەو، و دەولەت ھىچ گىرنگىيەكى نىيە و زىانبەخشىشە بۇ كۆمەلگا، لە بەرامبەرىشدا
بانگەشە دەكات بۇ كۆمەلگا يەككىسىسى بى دەولەت و ھەولەدات رۆلى دەولەت بچوك و قەتئىس
بكاتەو لە دەستىو ەردانى پەيوەندىيە مەوقايە تىيەكان. بىروراي ئەنارشىستەكان يەكگرتو
نىيە و ناتوان لەسەر چەند بىنەمايەك رېككەون ھەرچەندە بىنچىنەكە يان يەكە. ئەنارشىزم
دادەنرئەت لە خانەنى چەپە توندرەو ەكاندا.

• جۆرەكانى ئەنارشىزم

زۆرىك لە جۆرە بىرۆكەنى ئەنارشىزم ھەن، ھەموويان لەگەل يەكدا رېككەكەوتون، جۆرە
بەپەرتىيەكانى ئەنارشىزم بىر تىن لە: ئەنارشىزمى سۆشئالىستى و ئەنارشىزمى شىوئىيە و
ئەنارشىزمى كۆمەل و ئەنارشىزمى سەندىكايى و ئەنارشىزمى تاڭگە رايى. تاڭگە رايى
ئىنگلىزى individualist : بە پېچەوانەنى زۆرىك لە جۆرەكانى ئەنارشىزم ەو بەروراي بە
كەرتى تايبەت و ئابورى و بازارى ئازاد ھەيە. كەمبىكش لەم individualist وەك
ئىشتراكىيەكان دەمىنەو.

بۆيەكەم جار بابەتە ئەنارشىيەكان لە سەدەنى شەشى پېش زاین بەدەر كەوت لە ميانەنى
كارەكانى فەيلەسوف تاوى لاوزى، دواترىش لە كارەكانى جوانگا زى و باو جىنگيان، بەھەمان
شىو ە دىوچىن و كەلبىيەكان و زىنۇنى سەردەم دامەزىنەرى رەواقىيە و بابەتى ھاوشىو ەيان
پېشكەش كەردەو. ھەندىك كات يەسوعى ەسەيخ بەيەكەم دەسلەت نەويست ((ئەنارشى))
دادەنرئەت وەك جۆرە لۇشارتئىيە دەلئەت. بۇ يەكەم جار زارەو ەنى دەسلەت نەويستى
((ئەنارشى)) ھاتە نىو زامانى ئىنگلىزىيەو ە لەسالى ۱۷۶۲ ە لەمىانەنى جەنگى ئەھلى
ئىنگلىزىدا وەك زارەو ەكى بچوك سەير كەردن و بېرئىزىكەردن لەلەين لايەنگرانى
پاشايەتئەو ە دژى سەرخەرەكانى بەرامبەريان، بەلام لەدوای شۆرشى فەرەنسى ئەم زارەو ە
بۇ ەصفەردىكى باش بەكار دەھات.

• دەسلەت نەويستى نوى ((ئەنارشىزم)) سەرىيەلدا لە بىرى عىلمانى يان دىنى
رۆشنگەرى و بەتايبەتئىش بەلگەكانى جان جاك رۇسو دەربارەنى سەتتەرئىزمى مەعنەوى بۇ
ئازادى. دواتر ولىلم گۆردىوون ئەم چەمكەنى گەشە پىدا. زۆرى تىرىش وەك ھەرىيەكە لە ئادەمۇند
بىرك و بىنجامىن تاكەر و جۇسۇيا وارن و بىير جۇزىف بىرۇدون گەشەنى زىاتريان بەم چەمكە و

تاگگه رایى وهك فهلسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

زاره وهی دهسه لات نه ویستیه داوه هه ریه که له قوناغ و سه رده می خویدا. جوژیف دیجاک یه کهم کهسی شیوعی بوو که خوئی ناونا نازادیخوان.

• **داهینه ران و بیرمه ندانی بیرى تاگگه رایى**

زۆرتیرین به کارهینانی باشی زاراهوی تاگگه رایى له به ریتانیادا له نویسه کانی جیمس نه لیشما سمیث وه هات که ملیاردیژیکی ئینگلیزی و کریستیانیکی ئیسپرانیلی بوو، سه ره رای نه وهی که یه کیك بوو له کهسه یه کهمه کانی ئوینتیزه سۆشیا لیسته کان به لام له کو تایدادا خاوه ندرایتی به کومه لی ره تکرده وه و له تاگگه راییدا ((به جیهان بوونی)) بینیه وه. که ریگه به ((بنه چهی عه بقه ریتی)) ده دات، که گه شه ده کات. سمیث ده لیت ((به بی تاگگه رایى تا که کان تانوانن که خاوه ندرایتیه کانیان کو بکه نه وه بوئه وهی خو شیه کانیان زیاد بکه ن)). ولیام ماگول، گوتاریبیژیکی تره، که یه کیکه له ناسیا وه کانی سمیث به لام له کاتیکی دو اتردا ده رکه وت، کاریگه ر بوو به هه ریه که له جون ستیوارت میل و توماس کارلیل و رومانسیه تی نه لمانی و هه مان ده رئه نجامه باشه کانی ده سکه وت که سمیث و ده سه ستیخستبوو ده رباره ی تاگگه رایى، له کتیبه که ییدا که له سالی ۱۸۴۷ له چاپدرا به ناو نیشانی ((توخمه کانی تاگگه رایى)).

• **رۆلی تاك له بونیاتنانی کومه لگایه کی سه رکه وتوودا**

له و راستیه میژویانه ی سه ره وه و له بیربا وه پی نه و کومه له بیرمه ند و فه یله سو فانه ی پوژئاوا وه بو مان ده رده که وی ت که بیرو که ی تاگگه رایى له نه وروپا و نه مریکا دا میژوویه کی دیرینی هه یه و هه مووشیان ها وپان له سه ر نه و راستیه ی که تاکی مرو قه پو ل و کاریگه ری گه و ره ی هه یه له سه ر بونیاتنانی کومه لگایه کی پی شکه وتوو و خو شگوزه ران و هوشیار، تاك پو لئیکی بنه په تی و میحوه ری هه یه له هه موو پلان و بیرو که مرو قایه تیه کاندانا، ده ستور و یاسا کان هه موانیان زۆر به گرنگیه وه باسیان له تاك و رۆلی تاك کردوه و هه میشه به شیك و پووبه ریکی فراوانیان ته رخا نکرده بو نازادی و یه کسانى بوون و که سایه تی و ماف و پیژگرتن له تا که کان، چونکه زۆر باش یاسا دانه ران نه و راستیه یان بو ده رکه وتوه که به بی فه راهه مکرده ی که شو هه وایه کی گونجا و بو بونیاتی تاکیکی نازاد و سه ره به ست له هه موو پووه کانه وه ناتوانی ت کومه لگایه کی سه رکه وتوو و گه شه سه ندوو پیکه وه بنریت، تاك بنچینه و دامه زینه ری کومه لگا مرو قایه تیه کانه، تاك سه رچا وه ی ئیلهام و فهلسه فه ی ژیا ندو سستی و خو شگوزه رانیه، تاگگه رایى بیرو که یه کی سه رده میانیه بو نه وهی تاك به بی جیا وازی ره گه ز رۆلی سه روشتی خو ی بیینی ت له پی شخستن و گه شه ی کومه لگا کاندانا، هیه چ کات کومه لگا ناتوانی ت بییته کومه لگایه کی پی شکه وتوو نازادیخوان به بی بوونی بیرو که و

تاگگه رایى وهك فەلسەفە یه کی سیاسی..... ئەوزادى موهەندیس
ئامادەگى تاكى ئازادىخواز و سەربەست ،جا هەركات تاكهكان ئازادبوون لەهەموو
پوهكانەوه و یهكسانیش بوون لەبەردەم دستور و یاساكاندا ئەوا دەبنە تاکیكى داهینەر و
به بهخشش و دەتوانن گەلیك دەسكەوت و كار و شاكارى مەزنى مرؤفایەتیش
بونیاتبنین،چونكه بهكۆى تاكهكان كۆمەلگاکان دروستبوون،بۆیه تاك پنتى سەرەكیه له
بونیاتنانى كۆمەلگایهكى پيشكەوتوو و پڕ پەفاهدا لەسایهى سیستەم و حوكمپرانیهكى
لیپرال و دەسەلات نەویست و وهك یهكیدا.

• بیروكەى تاگگه رایى له كوردستاندا

بیروكەى تاگگه رایى له كوردستاندا زۆر لەمیژ نیه،چونكه بوخۆى كوردستان داگیر و
دابەشكراوبوه و هیندەى سەرقالى مقاومەت و شوپش بوه لەبوون و مانى خۆى و میژوو
و جوگرافیا و شوناسەكەى نیوهیندە كاتى نەبوه بۆ ئەوهى لا بكاتەوه بەلای قوتابخانە یان
سەنتەرە لیكۆلینەوهكاندا و توپژینەوه بكات دەربارەى ئاینده و بیروكەو فەلسەفە
سیاسیەكانى سەردەم،كورد تا ئیستاش خاوەن قەوارە و دەسەلاتیكى خۆى نیه و
ناتوانیت ئازادانە و سەربەخۆییانە سیاسەت و ئابورى و ئەمنیەت و بارى كۆمەلایەتى
خۆى بەرپۆهبات.جا هەر نەتەوه و گەلیك دەسەلات و دەولەت و خاوەن دەستورى خۆى
نەبیئت ناتوانیت بییته خاوەنى ئۆرگان و دامودەزگا حكومیهكان و ناتوانیت ئازادانەش
بیربكاتەوه و پلانیش دابریژیت،بۆیه بونی دەولەت و سیستەمیكى حوكمپرانى بەهیژ
مەرجى سەرەكیه بۆ بیركردنەوه و دامەزراندنى قوتابخانە و پیگەیاندى تاكى رۆشنگەر و
رۆشنبیر و بیرمەندى جیاواز بەسەر قوتابخانە جیاوازه فكریه جیهانیهكاندا،هەربۆیه
بیروكەى تاگگه رایى چەندە لەكەشیكى دیموكراسى و ئازادیدا دیتە بون،هیندەش زۆلم و
زۆر و چەوساندنەوهى خۆمالییش پۆلیان دەبیئت لەوهى كه چۆن تاك پڕپه و پڕچكەى خۆى
دەبینیتەوه له بیركردنەوه له ئایندهى.

تاكى كوردی لەماوهى ۲۸ سالى تەمەنى حوكمپرانى كوردیدا و لە ئەنجامى جیاوازی و
زۆلم و زۆرى و نادادپەرەوى و خۆسەپاندن و قۆرخكارى لەدەسەلات و بردنى خیروییری
ولآت و برسێكردنى تاك و كۆمەلگا لەلایەن حیزب و سەركرده سیاسى و بنەماله
دەستپۆیشتووهكانەوه،تازە بەتازە هەستیان بەو راستیه كردوه كه چیدی نابیئت تاكى كورد
لەژیر سایهى حیزب و سەركرده سیاسیهكاندا بمیننەوه و بەشداری پیلان و سیاسەته
هەلەكانیان بكەن،تاكهكانى كۆمەلگای كوردەوارى هەرزوو دواى پاپەڕینی سالى ۱۹۹۱ى
گەلەكەمان و دواى قوناغى شەپرى ناوخۆ و پەنجا بەپەنجای حوكمپرانى و دواتریش
خۆسەپاندن و بەتالانبردى سەرۆت و سامانى خەلكى و نادادپەرەوى و زۆلم و زۆر و

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

تەسكردنە ۋە ئازادىيە كان و ديموكراسىيە ت و يەكسانى، سال بە سال گە يىشتنە ئەو پىروايەى كە لە حيزب و سەر كرده سىياسىيە كۆن و نوپكانىش دورىكە ونە ۋە لە ھەلبىزاردنە كاندا بە شدارى نەكەن و دەنگيان پىنە دەنە ۋە كە زور جار بە قازانجى حيزبە دەسە لاتدارە كان تە ۋا ۋ دەبوو، چونكە دەنگە كانى ئەمانيان بە ساختە و گزىكردن دەبرد بۇ خۇيان. تاكى كورد لە ماۋەى ۲۸ سالى رابور دوۋدا گە ليك گۆرانكارى فكرى و ئايدىا بە سەرياندا ھاتو ۋ گە يىشتونە تە ئەو پىروايەى كە ۋەك تاكيك باشتر دەتوانن نمايندەى بىر و ھزر و ئايندە و خواستە كانى خۇيان بىن ۋەك لە ۋەى لە چوارچىۋەى تەسكى حيزبە كاندا قەتيس بىن. تاك چەندە دور بىت لە حيزبى سىياسى ھىندەش ئازادانە بىر دەكاتە ۋە دەتوانىت بىتتە تاكيكى بە بەخشش و داھىنەر و سوۋمەند بۇ كۆمەلگا.

• چۇن و بە چ ميكانيزمىك تاكيكى ساغلام و ئازادى كوردى بونيات بىنننن ؟

سەرەتا دەبىت كار و ژيانى سىياسى و حيزبايەتى لە كوردستاندا رىكبخرىتە ۋە، بە شىۋە يەك بە پىي دەستور و ياسا كان حيزبى سىياسى دابمەزىت دور بىت لە ئىنتىماى نەتە ۋە و ئاين و مەزھەب و ميليشىياى چەكدارى و ناۋچە گە رىتى. حيزب لە سەر بنە ماى ھاۋلا تىبوون و دلسوزى بۇ گەل و نىشتىمان دابمەزىت، حيزبى سىياسى نايىت بىتتە جىگەرە ۋەى دامودەزگا شەرىعيە كانى ۋلا ت و دەسەلات و حكومت، بەلكو ھاۋكار و پشتىۋانى بىت. حيزب و سەر كرده سىياسىيە كان دەبىت لە ژىر ساىەى دەستور و دەسەلاتدا بىن نەك لە سەر ۋە ئەوانە ۋە فەرمان بەدن. حيزب و حيزبايەتى تەسك بىمىنىت بەلام بە تۇخكراۋەى نا، حيزب تەنھا بۇ سەرمە شقكردن و پانما و رابەرايەتى گەل و جە ماۋەر پۇلبىبىنىت نەك بچىتتە تە ۋاۋى جومگە كانى ژيانى تاك و كۆمەلگاۋە. حيزبى سىياسى دەبىت رىز لە دەستور و ياسا و دادوەر و بنە ماكانى ديموكراسى و ئازادى و ئاشتى و دادپەرۋەرى و ۋەككىەى و كارى پىكە ۋەى بگرىت و رىز لە ماف و ئازادىيە كانى تاك و گروپ و تە ۋاۋى كۆمەلگا بگرىت. حيزب دەبىت كار بكات بۇ زياتر ھوشيار كردنە ۋەى تاك و كۆمەلگا و ئىنتىماى نەتە ۋە و نىشتىمانيان لا خۇشەويست كات نەك ئىنتىماى حيزب و سەر كرده و بنە مالە كان، حيزب دەبىت بىتتە فاكتەرى كۆكەرە ۋەى تە ۋاۋى پراۋبۇچونە جياۋازە كان نەك شەقار شەقار كردنى تە ۋاۋى كۆمەلگا. جا ھەركات حيزب و سەر كرده سىياسىيە كان توانيان ئەم كارە بكن، ئەۋا بە دلنيايى بونياتنانى تاكيكى ساغلام و ھوشيار و ئازاد و ديموكراسخواز و خەمخورى گەل و نىشتىمان بونياتدە نرىت.

با تاكى كورد لە ھەر چىن و توپىزىك بىت سەر بە ھەر حيزب و رىكبخرىكى پىشەيى و سەندىكايى و مەدەنى بىت، بەلام گەر ئىنتىماى بۇ تاكيكى خۇى لە پىش ھەموانە ۋە و دواتر

تاگه رای وەك فەلسەفە یەکی سیاسی..... ئەو زادی موهه ندىس

بۆ پابه ندبوون به دەستور و یاساكانه وه بوو ئەوا بەدنیایی هیچ کات پرێگه نادات زۆلم و زۆر و چهوسانه وهی بهرامبه ر بکریت، ئەوکاتیش تاکیکی بویر و خاوه ن ماف و بهبه خششی لیډرۆست ده بیټ، تاکیک که بتوانیت پشت به سه ستیته سه ر توانا مادی و مه عنه و یه کانی خۆی، هه ست به هاو لاتیبونی خۆی بکات له سایه ی یاسا و ده ستوریکی پرێز لیډر او دا، تاکیک له سایه ی سه یسته میکی هوکمرانی و سه یاسیدا که پرێگه ی پێدات نازادانه بیر بکاته وه و راو بو چونی خۆی و خواست و وسته کانی ده رپریت، تاکیک که شکۆ و کهرامه ت و پرۆزیه کانی پارێزرا و بیټ، ئەوا بەدنیایی کو مه لگایه کی هوشیار و نازاد و پێشکه وتوو و سه رکه وتوشی لیوه به رهه م دیت.

به م شیوه یه و به م میکانیزمه ی که ده بیټ تا که کان هاوکار و پشتیوان و هم هاو به شیش بن له ده رکردن و دانانی یاساکان و به شداری جیدی بکه ن له ئیداره و به رپوه بردنی گه ل خۆیدا، به نازادانه ده نگ بدات و پرێخراوی مه ده نی خۆی پیکه وه بنیت و خه باتیش بکات بۆ وه دیه یانی ئامانج و خواست و وسته کانیان به نازادانه، ئەوکات به ما و سه یسته م و فەلسەفه ی بیرى تاگه رایى له هه ری می کوردستان و کو مه لگای کورده واریشدا سه ره له دده ات و به هی زیش ده بیټ و به نا چاریش حیزب و سه رکرده سه یاسیه کانی ش گوی بۆ راو بو چون و هه لویست و گو تار و کرداریان ده گریت. جا پیکه وه نانی ئەم سه یسته می تاگه راییه له کوردستاندا ده بیټ پرێخرا و بیټ و له لایه ن که سانی نوخبه و ده سته برێر و بیرمه ند و پرۆشنگه ر و پرۆشنی ره کانه وه سه ره پرشتی و ئیداره ش بدرین، هه ریه که له جیگه و پێگه ی خۆیه وه، هیچ تاکیک نیه گرنگی نه بیټ و هیچ تاکیکی ش نیه پرۆل و کاراکته ری به هیزی نه بیټ، ئەگه ر ژینگه و ئاراسته ی گونجا و راست و دروستی خۆی بدو ژیته وه و بۆی فه راهه م بکریت.

هه میشه ده وله ت و هوکمرانی و سه رکرده یه تی سه یاسی پرۆلی گرنگیان ده بیټ له و کار و پرۆسه گرنگه دا، به لām زۆر جارانی ش له م جو ره ده سه لاتانه ی هه ری می کوردستان و ناوچه که شدا به نیه تی پێشوه خته و به به رنامه بو دارپێژا و حیزب و سه رکرده سه یاسیه کان کار ده که ن بۆ پرێگه گرتن له پیکه وه نانی دامو ده زگا نیشته یمانیه کان له سو پایه کی نیشته یمانی دوور له ئینتیمای حیزبی و سه رکرده، دامو ده زگای هوکمرانی له یاسا دانان و جیه جیکردن و دادوه ری. پرێگرده بن له هوشیار بونه وه ی تا ک و کو مه لگا له ترسی نه هیشتنی ده سه لات و هوکمرانیه کانیان، بۆ پاراستنی به رژه وه ندی هه کانی خویان و حیزب و به مه له کانیان. بۆیه زۆر باش ده زانن چه نده تا ک هوشیار بیټ و چا وکرا وه بیټ بۆ ئامانج و ئاینده و خواست و مافه کانی هینده مه ترسی دروسته کات بۆ سه ر ده سه لات هه کانیان، هه ر

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

له بهر نه وه شه كه تائیس تا و له ماوه ی ۲۸ سالی رابووردوودا هیچ ههنگاوێك هه لئه نه زاوه به ئاراسته ی تاگگه رایى له كوردستاندا، به لكو هه موو هه وه لئه كانیان بۆ قورخكاری سیاسی و ئابوری و بازار و هیز و دهسه لات و دهستی كار بوه، هه موو هه ولیان بۆ نه كرده وه و دانه مه زاندى كارگه ی گه وه ی به ره مه یین بوه، هه موو هه ولیان بۆ كردنى كو مه لگا و تاكى كوردی به تاك و كو مه لگایه كى به رخوړی بى به ره مه و نه خوینده وار و هه ژار و برسى بوه بۆئوه ی بۆ پارچه نانێك یان مووچه یه كى كه م ته نها پاشكه وته و دواكه وته ی حیزبه سیاسیه كان بن.

بۆیه ئیدی كاتى نه وه هاتوه كه تاك هیز و پیزی خو ی وه ربگرێته وه و ببیته پنتی دارشتنى سیاسه ت و پلان و بهرنامه ی دهسه لات و حكومه تی كوردی و خو ی نماینده ی خو ی بكات له هه لبژاردنه كاندا نه ویش به گوړینی سیسته می هه لبژاردنه كان له تاك بازنه ییه وه بۆ فره بازنه یی بۆ نه وه ی هه موو تاكێكى سه ره خو بتوانی ت خو ی كاندید بكات و بشبیته نماینده ی ناوچه و كو مه لگا و چین و تویره كه ی خو ی دوور له مه حسوبیه ت و مه نسوبیه تی حیزبى وهك هه موو تاكێكى لیبرالی ولاته نه وروپی و پوژئاوا ییه كان.

خو شبه ختانه ش سه ره تا ی نه وه هول و بیروكانه ی كه گرنگی تاك و تاگگه رایى پیشانده دات له ئیستای كوردستاندا سه ریه لداوه و لانی كه م و له بهر پو شنایى دهرئه نجامه كانى كو تا هه لبژاردنى نه نجومه نى نیشتمانى كوردستاندا له ۳۰ نه یلولی ۲۰۱۸ دا دهر كه وت كه نزیکه ی له ۶۰٪ جه ماوه ر به شداری پرۆسه ی دهنگدانیان نه كرده و نه مه ش به ره تکرده وه ی هه ژمونی حیزب و سه ركرده سیاسیه كلاسیكى و نوێكان داده نریت و زهنگیكى ئاگاردار كرده وه ش بوو بۆیان. كه چیدی تاكى كورد دواتان ناكه ویت و دهنگتان پینادات نه مه ش سه ره تا ی قو ناغیكى نوێی سیاسیه له كوردستاندا. جا به دلنیا ییش ئه م ره وت و بیروكه و ئاراسته ی تازه گه رى و تاگگه راییه له لایه ن حیزب و سه ركرده دهسه لاتداره كانه وه به دژى خو یانى ده زانن و تا بو شیان بكریت ده بنه ریگر له به رده م گه شه و پیشكه وتنیداو ملامانیكه ش هه ر وا ناسان ناییت، به لام گرنگ سه ره لدان وه دستپێكردنی تی و به رده وامی شی ده وه ستیته سه ر ئاستی سووربون و خه مخوړی و دل سوۆزی تاكه كان بۆ ماف و خواست و ویست و ناینده ی خو یان و نه وه كانیشیان. چونكه هه ركات ئه م ئاراسته ی تاگگه راییه له كوردستاندا سه ركه وت نه وكات ده توانین بلیین كه كو مه لگا و تاكى كوردیش له سایه ی هو كمرانیه كى لیبرال و دیموكراسیدا گه شه و پیشكه وتن و خو شگوزهرانى به خو وه ده بینیت و لاپه ره یه كى نویش هه لده داته وه له میژوو ی خه باتی خویداو به پیچه وانه شه وه نه وا كاروانی خه باتی به جیماو له كاروانی خه باتی

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
مرۆقاییه تی و دیموکراسی و پیشکته و تن و داهیئان بهرۆکی کورد به تاک و کۆمه لگاوه
به رنادات وله تونیله رهش و تاریکه کانی پابووردوو و ئیستاش دهربازمان نابیت.

سه رچاوه:

=====

<https://ar.wikipedia.org>١.

<https://www.noonpost.com>٢.

<https://weziwezi.com>٣.

<https://arz.wikipedia.org>٤.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد و ژیان و ئاراسته وشه ن پریس وستاندارد کورد و pukmedia له
ریکه وتی ١٤٢٠/١٩/٦/٢٢ بلاوکراوه ته وه.

ژىيانى سىياسى ئە كوردستاندا ئە كۆيۈە ؟ بەرەۋ كۆي ؟*

• لە چوارچىۋەى ئەم نوسىنەدا، ھەۋلەدەدەين كە رۆل ۋ كارىگەرى ((حيزبى سىياسى ۋ پرۆسەى ديموكراتى ۋ دەسەلات)) لە كۆمەلگەى كوردەۋاريدا شىرۆقە بكەين ۋ ھەق ۋ ناھەقىيەكان، راستى ۋ دروستەكان لەگەل ھەلە ۋ كەموكۆپىيەكاندا لىكبدەينەۋە ۋ تىشكىك بىخەينە سەر ئەرك ۋ كارى حيزبە سىياسىيەكان لە چەسپاندى ديموكراتى ۋ دەسەلاتىكى ديموكراتىك لە ھەرىمى كوردستاندا، بەۋ نىياز ۋ مەرامەى كە دەسەلاتىكى چەسپاۋ ۋ بەھىز دابمەزىنەين ۋ بىكەينە بناغەيەكى تۆكەش بۇ دامەزاندنى دەۋلەتىكى كوردى سەربەخۇ. ھەربۆيە لە سى رۋانگەۋە تىشك دەخەينە سەر بابەتەكانى حيزبە سىياسىيەكان ۋ ديموكراتى ۋ دەسەلات لە ھەرىمى كوردستاندا..

((۱))

حيزبى سىياسى ئە كوردستاندا، چۆن ؟ بۆچى ؟

• ئاشكرايە لە دىر زەمانەۋە تاكو ئىستاش ھىچ كۆمەلگەيەكى مرقايقەتى دواكەۋتوۋبىت يان پىشكەۋتوۋ، ھەمىشە بەھۋى رابەرايەتىكىردنى كەسىك يان كۆمەلگەيە كەسەۋە رابەرايەتى كراۋن بۇ ئىدارە ۋ بەرپۆۋەبردن ۋ رىكخستنى ژيان ۋ گوزەران ۋ پەيۋەندىيەكانيان ۋ كۆكردنەۋەى داھات ۋ چۆنىتى خەرجىيەكان ۋ پارگرتنى بەلانسى پەيۋەندىيە كۆمەلگەيەتيەكان ۋ دانانى پلان بۇ پارىزگارى لەسنور ۋ دەسەلات لەبەرامبەر ھىرشبەرانى دەرەكى ۋ گەلگەل كارى تىرىش. جا ئەۋ كەسە يان گروپە سەرۋك ھۆزىك بوبىت يان ئاغا ۋ كوئخايەك بوبىت يان سەركرەدەيەكى سەربازى بوبىت يان سەرۋكى ۋلات بوبىت، ھەمىشە لەلايەن ئەنجومەنىك يان كۆمەلگەيەكەۋە پىشتىۋانى كراۋە ۋ يارمەتىدراۋە بۇ سەپاندىن ۋ جىبەجىكىردنى بىرپارەكانى ۋ پاراستنى ھەببەت ۋ شكۆى ئەۋ سەركرەدە ۋ فەرمانپەرۋايرانە ۋ گەلگەل جارانىش خۇبەخۇ ھىز ۋ تواناى لە كەسى خۇى يان بىنەمالە يان ھۆزەكەيەۋە ۋەرگرتۋە يانىش بەشىۋەيەك ھلبىزىردراۋە ۋ گەر تەۋاۋى كۆمەلگەش نەبوبىت ئەۋا لەلايەن چىنىك لە دەستپۆيشتۋان يان نەبىيلەكان ۋ خاۋەن سەرمايە ۋ مولكدار ۋ... ھتد. دەنگى پىدراۋە ۋ ھەمووكاتىش تۋانراۋە لىپرسىنەۋەى لەگەلدا بىكرىت ۋ سزاش بىرپىت. ئەم شىۋازە كلاسكىيە لەبەرپۆۋەبردنى كۆمەلگە مرقايقەتيە دواكەۋتوۋ ۋ بچوكەكان ۋ شارە دەۋلەتەكاندا تارادەيەك ئاسان ۋ سەرکەۋتوۋ بوە، بەلام كاتىك كۆمەلگەكان فراۋانتر ۋ گەرەتربوۋن ۋ پىداۋىستىيەكانىش زياتر ۋ مەترسىيەكانىش گەرەتربوۋن

تاکگه رایى وهك فهلسه فیهیكى سیاسى..... نه وزادى موهه ندیس

وده سه لاته کانیش فراوانتر بوون، له دونیای سهردهم ودوای دابه زینی بیروباوه پری ئاینی و په رستن، هییدی هییدی پیوستیبوونی حیزبی سیاسى هاته کایه وه بۆ ئه وهی وهك مۆدیلیکی نویی فه رمانه رایى و ریكخه رى ژیان و ته وایى بواره كانى كۆمه لگا رۆلى میحوه رى ببینیته ، هه ربویه له م سهرده مه دا حیزبی سیاسى جیگه ی به و شیوازه کلاسیکیه لیژکردوه و بۆته مۆدیلى سهردهم و پیوستیبونیشی له کۆمه لگا دا بۆته زه روره تیکی حه تمى، چونکه کۆمه لگا كان به بی بوونی حیزبی سیاسى ناتوان کار و پرۆژه ی سیاسى و ئابوری و ئه منى و کۆمه لایه تی و فه ره نه گیه کانیا ن دا بریزن و جیبه جیشى بکه ن، جا حیزبی سیاسیش مه رجه که چه ند سیفات و خه سله تیکی تیا دا بیته که وایلیده کات بیته جیگه ی متمانه ی زۆرینه ی جه ماوه ر و پشتیوانی لیبکه ن و بیگه یه ننه ده سه لات و دو اجاریش بیته وه خزمه تکاریکی باشی کۆمه لگا.

• ئاشکرایه میژووی دروستبوون و سه ره له دانی حیزبی سیاسى دیرینه و له سالی ۱۷۹۲یه که م حیزبی سیاسى له ئەمریکا به ناوی ((حیزبی کۆمارى - دیموکراتى)) به م چه مکه نویبانه ی سهردهم دامه زراوه و ئیدی بۆته مۆدیلى و سه رمه شق بۆ ته وایى حیزبه سیاسیه كانى ترى دونیا دوای ئه وه ی به پیى قوناغ و سه رده مه جیا وازه كان گۆرانه کارى پیوستی تیا دا نه جامدراوه. بۆخۆی حیزبی سیاسى به شیوه یه کی گشتی و وهك چه مکیکی زانسته کۆمه لایه تیه كان بریتیه له ((گرده بونه وه ی کۆمه له که سیکه، به مه به سستی کارکردنی پیکه وه یی بۆ وه دیه ینانی به رژه وه ندیه کی گشتی دیاریکراو، به پیى چه ند بنه مایه ک که له سه رى ریكکه وتون)).

• دروستبوونی حیزبی سیاسى:

۱. هه ندیک حیزب له په یوه ستبونیان به په رله مانه وه دروست ده بن دوای ئه وه ی له ناو په رله ماندا فراکسیۆنى تاییه ت به خۆیان پیکدینن و له سه ر به رنامه و بنه ما ی دیاریکراو ریکده کهن و ئیدی ئەم هه نگاوه ده بیته سه ره تاییه ک بۆ دامه زراندى حیزبی سیاسى. به م جوړه حیزبانه ده وتریت حیزبی په رله مانى.

۲. ئەو حیزبانە ی که په یوه ستن به پرۆسه ی هه لبژاردنه وه، که دوای پیکه ینانی لیستیکی هه لبژاردن و بردنه وه یان و چوونه ناو په رله مان ، ئەوکات بنه ما ی حیزبیکی سیاسى دروست ده کهن و به م جوړه حیزبانه ده وتریت حیزبی هه لبژاردن.

۳. ده رکه وتنى ریگخراوى مه دهنی وگه نجان و کۆمه له ی فکری و ده سته ی ئاینی و مه زه به ی و سه ندیکاکانیش هۆیه کن بۆ دامه زراندى حیزبی سیاسى، وهك حیزبی کریکارانى به ریتانیا و حیزبی جووتیاران له ئەسه کنده نا قیا و حیزبه مه سیحیه کان له ئەوروپا و ئەمریکای لاتین.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۴. ده ركه وتنى حیزبى سیاسی په یوه ست به سه ره له دانی قهیرانى سیاسی، له پینا و چاره سه ر و خۆده رختن وهك به دیلیكى حیزبه کلاسیكى و ده سه لات داره كان و قوستانه وهى هه لى توپه بوون ی جه ماوهر له ده سه لات ه كان.

۵. دروستبوونى حیزبى سیاسی له نه نجامى داگیرکردنى ولات و بو مقاومه تکردنى ئیستیعمار و هه ولدان بو سه ربه خوئى ولات. وهك زورینه ی حیزبه سیاسیه كانى سه ده ی بیست.

• نه ركى حیزبى سیاسی چیه؟

هه موو حیزبىكى سیاسی كۆمه لیک نه ركى له نه ستودایه كه پئویسته جیبه جییان بکات جا له ده سه لاتدا بیئت یان حیزبىكى ئوپوزسیون بیئت، له وه نه ركانه ش:

۱. هاندان و سازدانى جه ماوهر: له ریگه ی ریکخستنى ئیپراده ی كه رته جیا وازه كانى گه ل و پالپشتی کردنى ده سه لات. وه ده سه ته ینانى پشتیوانى كۆمه له و تاكه كانه.

۲. پالپشتى له شه رعیه ت: له ریگه ی پالپشتى زورینه له سیسته مى سیاسی.

۳. به زوره ملیکردنى سیاسی: دا بین کردنى هه لى به شدارى کردنى گه ل له بواری کارى سیاسی و ناوه ندی بریارداندا به هیئانه پیشه وه ی توانا و كه سانى نوئى دوور له مه حسوبیه ت و میراتگری و ... هتد.

۴. گه شه پیدانى ژیانى سیاسی و دیموکراتیه له كۆمه لگادا.

۵. تیكه لاو کردنى نه ته وایه تی: له ریگه ی توخ کردنه وه ی ئینتیما بو نه ته وه و نیشتیما دوور له ئینتیما بو ناوچه و ئاین و مه زه ب و عه شره ت و .. هتد.

• پۆلین کردنى حیزبى سیاسی:

مۆریس لافر جى له سالى ۱۹۵۶ دا په یكه رى حیزبه سیاسیه كانى به م شیوه پۆلین کردوه ((حیزبى چوارچیه و كان و حیزبى میلیشیاکان و حیزبى جه ماوهرى و حیزبى کارتیل و گه شه ی سیاسى)). كه به شیوه یه كى و وردتر خو یان ده بیننه وه له م سى شیوه ی لای خواره و هدا:

۱. حیزبه ئایدو لوجیه كان یان حیزبى به رنامه: وهك حیزبه سۆسیال دیموکرات و شیوعیه كان كه له سالانى په نجاكانى سه ده ی بیسته وه سه ریا نه له دا.

۲. حیزبه پراگماتیه كان: خاوه نى به رنامه یه كى نه رمن كه بگونجیت له گه ل واقعدا، و بواری گۆرپانكارى تیا دایه.

۳. حیزبه كه سیه كان: په یوه ستن به كه سایه تی كه سى یه كه م و دامه زین ره وه كه له رۆژه لاتى ناوه راست و نه فریقیا نه م جو ره حیزبانه باون.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

• له و مهرجانه كه پيويسته هه بن له هه موو حيزبيكى سياسيدا :

صاموئيل هانتنگتون، چوار مهرجى سهره كى ديارى كردوه بو دروسبوونى حيزبى سياسى كه برىتين له ((هه لكردن يان خوگونجاندن، سهر به خوئى، يه كگرتوويى، لقو پويى ريخراوه يى يان په يكه رى ريخراوه يى))، گهر به شيوه يه كى فراوانتر باسى هه ريه كه له و چه مكا نه بكه ين، ده كريت كورتى ان بكه ينه وه به م شيوه يه ي لاي خواره وه :

۱. بيروباوهر و فكر و نايدو لوژيا يه كى سياسيه: كه زورينه له دهورى كو بيسته وه و به هه موانيش كار بو به رجه سته كردنى بكه ن له سهر زه مينه ي واقع و هه ولى بلاو كردنه وه شى بدن له ناو ريزه كان و چين و تويزه كانى كو مه لگادا، چونكه حيزبى سياسى به بى بوونى بير و نايدى يه كى بوون و ناشكرا و رهوان ناتوانريت پينا سه بكرىت به حيزبى سياسى، به لكو له و كاته دا ته نها ده بيته جو ريك له گرد بو نه وه ي جه ماوهرى بى سهر و به رو بى به رنامه ي سياسى، كه نه مه ش بوخوى ده بيته خالى لاوازى هه ر حيزب و ريخراويكى سياسى و له كه مترين ماوه و له به رامبه ر بچو كترين فشار و مه ترسي دا ناتوانيت خو رابگريت و به ره و بچو كبونه وه و هه لو ه شان وه ده چي ت. گرنگه حيزبى سياسى ((و حده ي فكرى)) يه كي تى بيرى تيا دا بيت بو نه وه ي هه موان له دهورى كو بيه نه وه و بيته خالى يه كان گيرى و پي كگه يشتنيان. نمونه ي نه م حيزبانه هه موو حيزبه سياسيه نايدو لو جيه كان يان به به رنامه كانن وهك حيزبه سو سيال دي مو كراته كان و شيوعيه كان كه له سالانى په نجا كانى سه ده ي رابووردوه وه بلاو بو نه ته وه .

۲. رچه و ريباز: كه گرنگه هه ر حيزبيكى سياسى بو پيا ده كردنى بيروپا و نايدا سياسيه كه ي په نا به ريته به ر رچه و ريبازيكي ديارى كراو بو نه وه ي كه زورترين جه ماوهرى له ده ور كو بكا ته وه، ريبازه سياسيه كان زورن كه به شيوه يه كى گشتى دابه شبونه ته سهر ريبازى سه رمايه دارى و سو سياليستى يان چه پگه رايى كه خو ي ده بيني ته وه له ((سو شيال دي مو كرات و سو شياليسته كان و سو شيال لي پراله كان كه داوا ي نه هي شتني جياوازى ره گه زى ده كه ن وهك بزوتنه وه كه ي مارتن لو سه ر كينگ له نه مريكا له نه وروپا و نه مريكا و هه روه ا حيزبه ناسولته ويه كان كه به چه پ و راديكال ناسراون، له ناوچه ي روزه لاتى ناوه راستدا چه په كان به رامبه ر عيلمانيه كان داده نرين كه داوا ي دادپه روه رى و عيلمانيه ت ده كه ن)) و ئيدى له ژير نه م دوو ناو نيشانه گه وره و فراوانه دا، به ده يان رچه يتر داهينراون كه هه موانيان زاده ي بير و تي رپامانى مرو فقه كانن و هه ريه كه شيان له گه ل سروشت و پيويستى كو مه لگا مرو فقيه تيه جياوازه كاندا ده گونجيين و گونجيينراون. هه ر له لي پرالى و چه پ و

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس
كرىكارى و سۆشىيال دىموكرات و ژىنگە پارىز و كۆمۇنىستى و پاسترەو توندېرەو و فاشى
و نازى و دەمارگىرى و ئاينى و مەزھەبى و نەتەوھىيى و ...ھتد.

۳. بەرنامە: تەواۋى حىزبە سىياسىيەكانى دۇنيا بە چەپ و راستەو بە سەرمايەدارى و
كۆمۇنىستىيەو بە توندېرەو و ميانرەويانەو، ھەموانيان خاۋەنى بەرنامە يەككى سىياسى و
ئابورى و ئەمنى و كۆمەلەيتى و تەواۋى بوارەكانى ژيانى كۆمەلگان، كە دەخووزن لەكاتى
گرتنە دەستەتى دەسلەت بتوانن ئەو ئامانچ و دروشمانەى كە لەبەرنامەكانياندا
دايانرشتوۋ جىبەجىبى بكن لەپىناو خزمەتكردى گۆمەلگانكانيان و گەشەو پىشكەوتنى
ولەت و مانەوھيان بۇ زۆرتىرەن ماو لە دەسلەتدا، چونكە ھىچ حىزبىكى سىياسى ناتوانىت
لەدەرەوھى دەسلەت و ھوكمراىدا ئەو بەرنامانەى كە ھەيەتى جىبەجىيان بكات، ئەوھش
و ەستاۋەتە سەر ئاستى متمانەو باۋەرى زۆرىنەى جەماۋەر بەو بەرنامە و بەلەين و كار و
گوتارانەى كە ئەو حىزبە بلأويان دەكاتەو تاج ئاستىك تواناى جىبەجىكردىيان ھەيە
لەسەر زەمىنەى واقع و دوورن لە خەون و خەيال پلاۋى و ھەلپەى سىياسى و گەيشتن بە
دەسلەت و ھەلفرىواندى جەماۋەر.

۴. پەيرەۋى ناوخۇ: پەيرەۋى ناوخۇ بۇ ھەموو حىزبىكى سىياسى برىتتە لەو
شەرىعەتەى كە ھەموان لەسەرى پىكەوتوون و بەدەنگ و پەسەندكردى ھەموان ھاتۆتە
بوون و برىتتە لە نەخشە پىگاي كارى حىزبى ناوخۇيى و برىتتە لە دامەزراندى پەيكەرى
پىكخست و ديارىكردى ئەرك و دەسلەتەكانى تەواۋى ئورگانەكان و پىكخستن و
ديارىكردى مەرج و پەرنسىپە حىزبىيەكان بۇ ئەو كەسانەى كە گەرەكسانە بىنە ناو
چوارچىۋەى ئەو حىزبەو بە ئارەزو و كامى دللى خۇيان و لەپىگەى قبولكردى ئەو مەرج
و خەسلەتانەى كە ديارىكراون بۇ ھەر ئەندامىك، ئىدى ئەو كەسە دەبىتە مورىد و
جىبەجىكارىكى دلسۆزى ئەو حىزبە و پىۋىستە بەتەواۋى ويست و ئىرادەى ئازادى
خۇيەو كار بكات بۇ سەرخستنى بەرنامە و گوتارى حىزب و بىروايەكى پتەو و پۇلآينى
ھەبىت و لەپىناويدا مقاۋەمەت بكات و بجنكىت و پابەندى تەواۋىش نابىت بە پىنمايى و
فەرمان و ئەركەكانى سەروو خۇى.

پەيرەۋى ناوخۇ گىرنگىيەكەى لەو ەدايە كە ژيانى حىزبىيەتى پىكخستوۋ و دادپەرەۋى
دايىنكردوۋ و پىگەى لە زيادەپەرەۋى و سەرىپىچى و قۇرخكردىن و پاوانخوۋى و فراوانخوۋى
كەسەكان گرتوۋ، پەيرەۋى ناوخۇ دەقىكى پىرۇز و نەگۆرە لەنىۋان دوو كۇنگرەى گشتىدا
كە زۆرىنەى ئەندامانى حىزب تىايدا بەشدار دەبن و بەسەر تەواۋى كار و گوتار و پچە و
پىباز و ئايدىا و دروشم و ئامانجەكانى حىزبدا دەچنەو، پەيرەۋى ناوخۇ بۇ قۇناغىكى

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دیاریکراوی زهمه نیه وپیویسته له سهر هه موان پابه ندی جیبه جی کردن و ریژگرتنی بن له پیناو راگرتن و پاراستنی هه یبهت و شکوی حیزب و ئورگان و دهسه لاته کان له ناوخوی حیزب و له ناو جه ماوه و حیزبه سیاسییهکانی تریشدا، چونکه ریژنه گرتن له په پیرهوی ناوخو ریژنه گرتنه له ئیرادهی زۆرینه و خو سه پاندن و قورخکاری و به لاریدا بردنی کار و گوتاری حیزب به بهرژه وهندی تاقم و کوتله و دهستهی دیاریکراو له پیناو بهرژه وهندی کهسی و بنه ماله و قورخکاری و پاوانخوازیدا.

بویه هیچ حیزبیکی سیاسی به بی بوونی په پیرهویکی ناوخوی سهرده میانه و پیشکه وتوخوازانهی وهما که له سهر بنه ماکانی دیموکراسی و نازادی و دادپهروهی و یه کسانى و ریژگرتنی مافهکانی مروڤ و وهکیه کی ژن و پیاو دانه نرابییت، هه رگیز نابیته حیزبیکی سیاسی توکمه و سهرکه وتوو و جه ماوه روی خاوه ن نفوزی گه وره و پانوپوڤو هه رگیزیش ناتوانییت بگاته دهسه لات و گه له دهسه لاتیشدا بییت ئه وایه یواش هیواش بچوک و بی کاریگه ده مینییته وه و دواچاریش دهسه لات له دهست ده دات و به ره و گوڤرستانی میژوو ههنگاو ده نییت.

• سیسته مه حیزبیه کان گامانه ن؟

وهك ئاشکرایه که ۳ جوړ سیسته می سیاسی هه یه که بریتین له دیموکراتی و شمولی و تهسه لوتی، که کار و ژیا نی حیزبی سیاسیش به گویره ی ئه و سیسته مه هوکمرانیانه دابه شیبونه ته سه ر ۲ جوړی سه ره کی:

۱. سیسته می حیزبی کیپرکی: که خو ی ده بینییته وه له ((فره حیزبی که له زوری که له ولاته دیموکراته کاندایه ن، و دوو حیزبی که له ئه مریکا و بهریتانیادا هه ن، تاک حیزبی یان حیزبی پیشه ره و که له ولاته تازه پیگه یشتوه کاندایه ن)).

۲. سیسته می حیزبی دوور له کیپرکی: ته نها یه ک حیزب بوونی هه یه و هیچ حیزبیکی نه کیپرکیی له گه لدا بکات، یان حیزبی کارتونی هه ن و مملانیی حیزبی دهسه لات ناکه ن وه ک ((به ره ی نیشتیمانی)) له سه رده می حیزبی به عسی به ره بی ئیشترکی له عیراق و سوریا دا، هه ره وها له دوا ی شوڤشی ئوکتوبه ری سالی ۱۹۱۷ ی روسیا وه به رویان په یداکرد، له ئاسیا و ئه فریقیا و .. هتد. هه ندیک جاریش ده چیته خانه ی یه ک حیزبیه وه وه ک حیزبی فاشی و شیوعی.

• به م شیویه حیزبی سیاسی ده توانییت دروست ببییت وه ک پیویست و داواکاریه کی جه ماوه روی و قوناغیکی دیاریکراو له پیناو گه یشتن به دهسه لات و دواتریش خزمه تکردنی جه ماوه و گه شه و پیشکه وتنی ولات و پیکه وه نانی کو مه لگایه کی مروڤایه تی نازاد

تاگه رای وک فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دیموکراسی و یه کسانی و دادپه روهری خواز که هموان له سایه یدا هه ست به بوون و شکو و کهرامه تی مرؤقبوونی خوین بکن و هه موانیش پیکه وه کاربکن و ببنه تاک و کومه لگایه کی پر به خشش و داهینه، نه که دهسته مو و داهیزراو ته مه ل و هیچ له باردا نه بوو.

• لیڤه دا پرسیار نه وه یه ، نایا له کوردستاندا حیزبی سیاسی به م سیفات و خه سلته تانه ماوه یان هه ن؟ نایا حیزبه سیاسییه کان وه ک حیزبیکی سیاسی موڤیرنی سه رده م خه بات ده کن له پیناو نامانچ و دروشمه مرؤقایتیه کاندان؟ نایا حیزبه سیاسییه کانی کوردستان رچه و ریپازیکی دیاریکراویان هه یه بو کارکردن ، یان هه موانیان روویان کردوته ده سلالات و خو سه پاندن و قورخکاری و کوگردنه وهی زورترین پله و پو ست و ده سکه وتی که سی و بنه ماله یی و تاقم و گروپه ده سترؤیشتوه کان؟ و ده یان پرسیاری تریش..

به کورتی نه وهی ده بینریت له کوردستاندا، ژماره یه کی زور که م له حیزبه سیاسییه کان به کلاسیکی و نو یکانیشه وه نه و بنه ماو خه سلته تانه ی حیزبی سیاسیان تیادا ماوه و ریژ ((له فکر و نایدیا و رچه و ریپاز و بهرنامه و په یره وی ناوخوی)) خو یان ده گرن و دیسپلینی حیزبایه تی پیاده ده کن و مه رکه زیه تی بریاریان پاریزراوه و ریژ له هه موو به ها مرؤقایتیه کانی سه رده م له دیموکراسی و نازادیه کان و مافه کان و دادپه روهری و وه کیه کی ژن و پیاو و پیکه وه کارکردن ده گرن، که مترین حیزبی سیاسی له کوردستاندا له کاتی دیاریکراوی خویدا کو نگره ی گشتی ده به ستیت ، که هه نگاو و ویسگه یه کی گرنگی نویبونه وه و گو رانکاری و چاکسازی و به سه ردا چوونه وهی کارو گو تاری سیاسی هه موو حیزبیکی سیاسییه ، جا هه ر که کو نگره ی گشتی نه به ستره ئیدی حیزبی سیاسی پیده نیته قوناغی زیاده ره وی و پیشیلکردن و کارنه کردن به بنه ما و دروشم و پرهنسییه کان و هه ریه که یان هه ر گروپه بوخوی کارده کات و پابه ندبونی مه رکه زی نامینیت و حیزب بوخوی ده بیته چوارچیویه کی بو ش و هه موان ده یکه نه قه لغان و سپارده بو کار و هه له کانیا ن و حیزبی لی بهرپرسیار ده کن، و دواتر سه رده کی شیت بو ده رکه وتنی دیارده ی قورخکاری و مانه وهی زیاتر له پو ست و پله کاندان له پیناو پاریزگاری له ئیمتیا زاته دارایی و مه عنه وه یه کان و پوسته کانیا ن و ئیدی لیڤه وه گه نده لی جهسته و بیروباوهر و رچه و ریپاز و بهرنامه ی حیزبیش ده گریته وه و هه رکاتیش حیزبی سیاسی گه یشته نه م قوناغه ، نه و ده سه لاتی سیاسیش له کومه لگادا به هه مان رچه و ناراسته دا هه نگاو ده نیته .

به داخه وه له کوردستاندا و له ئیستادا له م قوناغه هه ستیار و پر مه ترسیداره داین. حیزبه سیاسییه کان نه وهی کار و خه باتی بو ناکه ن له پیناویدا بریتیه له دروشم و نامانچ و بهرنامه سیاسییه کانیا ن وه کو هه موو حیزبیکی سیاسی دونیای دیموکراسی و پیشکه وتوو

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

به لكو هموو خه ميان برى تيه له وهى تا چهند دهسكه وتى دارايى و پلهو پؤست كۆده كه نه وه. بهم شيوه يه حيزبه سياسيه كانى كوردستان زؤر كه ميكيان هه يه كه خاوه نى يه كى تى فكر و پييازى كار كردن و ململانى شه ريفانه بيت له پيناو گه شه و پيشكه وتنى زياترى حيزب و نويبونه وه يدا، كه ميان هه يه خاوه نى ديدگايه كى رؤشنييت بؤ ناينده و خاوه ن دهس تپيشخه رى سياسيش بيت بؤ چاره سه رى كي شه و ئالنگاريه كان كه پروبه پرووى كۆمه لگاي كورده وارى ده بنه وه، حيزب و سه ركرد هه يه له ئيستا دا هينده ي بير و بوچونى لاي كه له كه كردنى سه روه ت و سامانى زياتره نيوه ينده بيرى لاي مانه وه و خزمه ت كردي دهسه لات و كۆمه لگا دا نيه، حيزب هه يه له ويه پرى ته مه نى به خشش و خه بات و داهي نان و خزمه ت كردي تى كه چى وهك ده ليين به گه نجى پيربوه و له به رامبه ريشدا حيزب هه يه ته مه نى ۷۰ ساله و كه چى سه رگه رمى خه بات و مانه وه و سه رقالى به رنامه و كار ده كات بؤ نه وهى ده يان سالى تر له دهسه لاتدا بمينيته وه.

• له كۆتايدا خه ريكه و زؤر نزيكه ديارده ي سه ره له دان و گه رانه وه بؤ قۇناغى بنه ماله يى و گروپ و هؤز و تا قى بچوك بچوك له كوردستاندا دو باره ده بنه وه به ناشيرينترين شيوازيش خويان نمايش ده كهن و نه مه ش پاشگه زبونه وه و گه رانه وه يه بؤ دوا وه نهك ههنگاو به ره و پيشه وه. جا هه ر كات حيزبى سياسى پرويكرده بنه ما ماديه كان و دهسكه وته دارايى و پله و پؤسته كانى دهسه لات و پشتيشى كرده كار و خه بات و دروشم و به رنامه سياسيه كه ي خؤى و خؤى بچوك و قه تيسكرده وه له نيو جوغز و جوگرافيا يه كى تهسكى حيزبى و ناوچه ييدا له جياتى گۆره پانه فراوانه كه ي جه ما وه ره پانو پۆره كه ي ميله ت و كۆمه لگا كه ي و ههنگاوى هه لئا به ره و به بنه ماله يي كرن و ناوچه گه ري تى و عه شره ت زيندو و كورده وه، نه وا ئيدى كۆتايى هه موو مۆديل و مۆرالىكى سياسى ده گه يه ني ت و كۆمه لگاش به ره و رۆژگاره تاريك و تون و دوا كه وتوه كانى ده گه ري ته وه، نه وكاتيش تا كه كان و گروپه كان بير له به رنامه ي سياسى نا كه نه وه به لكو بير له به رژه وه نديه كه سى و گروپه كان يان ده كه نه وه و له لاي چ بنه ماله يه كى ده سترؤيشتوو بيت پروده كه نه نه و بنه ماله يه و ئيدى هيج نرخي ك بؤ كارى سياسى و به رنامه گشتگيري ه كه ي نامينيته وه و كۆمه لگاش دابه ش ده بيته سه ر گروپ و تا قم و بنه ماله كان وه كو سه ده كانى نا وه راس تى نه وروپا و وهك نمونه ي كۆمه لگا عه ره يبه كه نداويه كان، كه هه رچه نده ده وه له مه ندين له بوونى سه روه ت و ساماندا به لام له عه قل و كردار و داهي نان و مۆديلى سه رده مدا گه ليك هه ژارن.

كۆمه لگا نه وروپيه كان پيش ۵۰۰ ساله نه و مۆديله يان ژي ره و ژوو ركر د و له ناويان برد كه چى كۆمه لگاي كورده و اريش تازه به تازه خه ريكه ۵۰۰ سال بؤ دوا وه ده گه ري ته وه له سه ر ده ست

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس و بهه قلی کۆمه لیک به ناو سه رکرده ی تازه و نو یخواز، نه مهش هه مووی له نه ستوی سه رکرده سیاسی به بی مۆرال و بی پره نسپییه کانی سه رده مه وه سه رچاوه یان گرتوه له پینا و پاراستنی به رژه وه ندیه که سی و بنه ماله یی و ناوچه و عه شره ته کانی خویاندا و ئیدی هیچیان باکیان به ئاینده ی کۆمه لگا و جه ماوه ری کورد و کوردستان نیه و هه ربویه ش ژییانی سیاسی له کوردستاندا شله ژاو و شپرزه بوه و له ئاراسته راستودروسته که ی سیسته می حیزبایه تی ده رچووه، هه ره نه مهش بو ته هو ی نه وه ی که به در یژایی میژوو خه باتی کوردایه تی که نه یه یشتوه کورد بگاته ئاوات و خواسته کانی له سه رکه وتن و پیکه وه نانی ده وله تی کوردی چونکه به بهرنامه بو بی ت یان بی بهرنامه بی ری نه ته وایه تیان له ناخ و دهروونی تاکه کانی کوردا کوشتوه، که تائه وکاته ی هه موو تاکیک بی ری نه ته وایه تی لا گه وره و پیروژ نه بی ت و ده مارگیری ش نه بی ت بوی و له پینا ویشدا خه بات نه کات هیچکات ناگاته خواست و ئاوات و مافه په واکانی.

((۲))

دیموکراسی

• دیموکراسی وهك دروشم و وهك چه مکیکی سه رده میانه که میژووی سه ره ه لدان و پیاده کردنی له کۆمه لگا دی رین و بچوکه کانی پیش زاین به شیوه یه کی راسته وخۆ و له ئیستا و دوا ی گه وره بون و فراوانبوونی کۆمه لگا کان و دروستکردنی سنوره ده ستکرده کانی نیوان ولاتان و گه شه و پیشکه وتنی سیاسی و ئابوری و هزری و بیروباوهر و کۆمه لایه تی تاک و گروپ و کۆمه لگا کان به شیوه یه کی ناراسته وخۆ پیاده ده کریت، بو نه وه ی بتوانریت تا زۆرتین ئاست گه ل به شدار بی ت له ناوه ندی بریاردان و له ده رکردنی نه و بریار و یاسایانه ی که پیویستن بو ریکخستنی ژیان و گوزهران و ته وای بواره کانی ژییانی کۆمه لگا کان له ریگه ی نوینه رانی گه له وه بو نه نجومه ن یان په رله مانه نیشتیمانیه کان.

دیموکراسی بوخۆی داهینانیکی سیسته مه حوکمرانیه نه وروپی و رۆژئاواییه کانه و هه ر نه وانیش گه شه و به رده وامیان پیداوه له گه ل گۆرانکاریه کانی سه رده م و قوناغه جیاوازه کاندایه یچه وانیه سیسته می حوکمرانیه تاکره و و کۆیله سازی و چه وسینه ر و زولمکاره کانی رۆژه لات هه ر له کۆنه وه تا کو ئیستا، رۆژئاواییه کان چاکه ی نه وه یان به سه ر ته وای کۆمه لگا مرو قایه تیه کانه وه هه یه که توانیویانه کۆمه ل گه لیک چه مکى نو یگه رایى و مرو ق دوستی بی نه ناو فه ره هنگی سیاسی و حومرانیه کانه وه له ته وای دونیادا له پینا و

تاگگه رایى وهك فهلسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
 خوشگوزهرانى و پاراستنى كهرامهت و پیرۆزى مرۆقه كان و تاك و گروپ و كۆمه لگاكاندا
 هر له چه مكه كانى ((نازاديه كان و ديموكراسى و عه داله تى كۆمه لآيه تى و يه كسانى و
 وه كيه كى له ئهرك و ماف و پيکه وه كارکردن و پاراستنى مافه كانى مرۆقه و منداڵ و ژن و
 ته نانهت گيانه وه ران و چه سپاندن و هه لدانیش بۆ ره خساندنى كه شوه وه وای ناشتى و
 ناشته وایى و دووركه و تنه وه له جهنگ و خوینرشتن و ترس و تۆقاندن و تیرۆر))، دياره
 هه موو نه مانه شيان له رېگه ی ئەزموون و تاقیکردنه وه ی سهدان ساله ی حوکمرانى خوڤيان
 به ده سه ته يناوه و تيبگه يشتون و له به روبومه كه شيان سووديان وه رگرتوه، نه وروپى و
 نه مریکيه كان دوو جهنگى جيهانيان بينيوه و چه ندين سال گيرۆده ی جهنگه ناو خوڤيه كانى
 خوڤيان بوون و جوړه ها چه وساندنه وه ی نه ته وه یى و ئاينى و مه زه به ی و ..هتد. بينيوه و
 گه يشتونه ته نه و بپروايه ی كه ده بپت به به ها و دروشم گه ليكى مرۆقانه جيگه ی نه و تاوانانه
 بگيريتيه وه و چيدى مرۆقه زولم و چه وساندنه وه به رامبه ر برا مرۆقه كانى تر نه كات و
 جياوازيه چينايه تى و بنه ماله كان و ئاين و مه زه به و نه ته وه كان نه ميئن.

• ديموكراسى سيسته ميكى كۆمه لآيه تيه و ميژووى سه ره له دان و قوناغى زيپرینی
 بریتيه له سالانى نيوان ((٤٦٠-٤٢٩)) پيش زايين له سه ر ده ستى گوتاربيژى به ناوبانگ
 ((بريکليس))، كه سايه تى سياسى و ياسادانه رى به ناوبانگيش ((کليثنيس)) كه له سالى
 ٥٧٠ پيش زايين له داك بوه به باوكى ديموكراسى داده نريت، له به ره نه وه ی توانى حوکمرانى
 نه سينا هه لته كي نييت و له جيگه يدا سيسته ميكى حوکمرانى ديموكراسى جيگير بكات و
 دابمه زرينيت. ديموكراسى ده كريتته چه ند جوړيکه وه له وانه ((ديموكراسى راسته وخۆ له
 يونان و شارى نه سينا دا پياده كراوه ، و ناراسته وخۆ له زوربه ی ولا تانى دونيادا بلاوه ،
 نيچه راسته وخۆ له سويسرا و هه نديك ولايه تى نه مريكا پياده ده كريت، ميللى له ولا ته
 شيوعيه كاندا هه يه، مام ناوه ندى گه ل راي نيه له هه لبيژاردنى سه روکدا، به لكو سه ركرده
 سياسيه كان به ريکه و تن نه و كاره ده كه ن)).

پوژئاواييه كان دواى نه وه ی پيوستى گه شه و پيشكه و تنه پيشه سازيه كانيان هانيدان بۆ
 نه وه ی پرويکه نه ده ره وه ی سنوره كانى خوڤيان به دواى ده ستخستنى كه ره سه خاوه كانى
 پيشه سازيه كانيان و به گه رخشستنى ماكينه ی پيشكه و تنه كانيان له كارگه و دامه زراوه كانياندا
 له سه رده مى شوڤشى پيشه سازيدا له سه ده ی حه قده هه مدا، زورجاران به ناوى ديموكراسيه ت
 و نازاديه كانه وه له گه ل گه لانى دواكه و تووى نه و كۆمه لگايانه پروبه پروبوته وه و
 به ناچارى توشى جهنگ و كاولكارى و كوشت و كوشتار بونه ته وه، نه وان دواى نه وه ی بۆ
 چه ندين سه ده گه لان و خاكى نه و ولا ت و كۆمه لگايانه يان وهك بازار و سه رچاوه ی

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه کی سیاسی..... نه وزادی موهه نديس

كه ره سه خاوه كانيان به كارده هينا، دواتر هه و ليان دها كه نمونه ی حومكرانيه كانی خويان كه له سه ر بناغهی نازادی و ديموكراسی پيکه وه نرابوون كوپی بکه ن بوئه وهی ئه و گه لانه ش كه لكوهرگرن له نه زمونه كانيان ، چونكه باش دهزانن گه لانی هوشيار و حومكرانيه کی ساغله م و ديموكراسیانه كه لكي باشتريان دهبيت بو ئه وانيش و بو گه له كانيشيان، به لام نه وه تاوانی روظناو اييه كان نيه كه تائيستاش حومكرانه خو مالیه كانی ناسیا و نه فریقیا و نه مریكای لاتین هیشتا ده ستیان گرتوه به قولفی تاكره وی و خو سه پاندن و قورخکاری و پاوانخوازی و كوشت و كوشتاری گه له كانيان و خوده وله مندکردن و دزی و گه نده لی له سه روه ت و سامانی ولاته كانيان ده كهن و به رده و امیشن له هه ژارخستنی گه له كانيشيان، به لكو نه وه خو پرسکی و چاوچنوکی و دواكه وتویی و ته سكبینی و خو په رستی حومكرانانی نه و كو مه لگا دواكه وتوانه یه كه پیاده یه کی راسته قینه و راسته گو یانه ی ديموكراسیه ت ناكهن، نه وان وا تیگه یشتون كه چه نده گه له كانيان هوشيار بن بو ماف و داواكاریه كانيان هینده ده سه لاتی نه وان كه مده كاته وه، چونكه ته نها بیر و پلانیان لای به رژه وه نديه كه سی و بنه ماله یه كانیانه نه كهل و ولات و نیشتمان و ناینده ی نه وه كان، هه ربویه هیچ كات گه ره کیان نیه سیسته میکی نازاد و ديموكراسی و عداله تی كو مه لایه تی پيکه وه بنین هه ربویه ش تائيستا كو مه لگا روظه له لاتیه كان هه ر دواكه وته و پاشكه وته ی روظناو اييه كان، ته نها نه و گهل و كو مه لگایه نه نه بن كه توانیویانه پیاده یه کی راسته قینه ی بنه ماو دروشمه كانی ديموكراسی و نازادیه كان بکه ن وهك روظناو اييه كان وهك یابان و كو ریای باشور و سه نگافوره و مالیزیا و هندستان و .. هتد.

• ئیره دا پرسیار نه وه یه نایا كو مه لگای كورده واری پئویستی به سیسته میکی حومكرانی ديموكراسی هه یه؟ نایا كو مه لگا و سه ركرده كانی كورد له ديموكراسی و چه مکی مرؤقايه تی بوونی ديموكراسی تیگه یشتوون؟ نایا دهزانن كه ده رمانی ده رده كانی كورد و كوردايه تی ته نها به ديموكراسی چاره سه ر ده بیت؟ نایا حیزب و سه ركرده سیاسیه كان هه ر به راستی ديموكراسیان گه ره كه یان ته نها وهك دروشم و بو فریودان به رزیان كردوته وه؟ و ده یان پرسیارى تریش..

ناشكرایه ديموكراسی چه مکیکی فراوانه و كارىگه رییه کی به هیزی هه یه و له گهل قوناغ و سه رده م و پیشكه وتنی كو مه لگا كاندا گو رانكاری له چه مك و ناوه رپوكیدا به سه ردا هاتوه، كه یه كیك له و چه مكانه بریتیه له: ((ديموكراسی بریتیه له ریگا جیاوازه كان كه واده كهن گهل به شداری له حومكرانیتیدا بكات، له و ریگایانه ، راسته وخو یان ناراسته وخو یان لیپراله كه پشت ده به ستنه سه ر نوینه رایه تی میلی و حكومه تی ده ستوری و مافی هه لیزاردنی گشتی، نه م جو ره ديموكراسیه له نه مریكا و به ریتانیا دا پیاده ده كریت)).

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دیموکراسی پشت دهبهستیته سهر نهو گۆپرانکاریانه ی که له دهستوری ولاتهکاندا پرویانداوه به دریژیی میژوو. نهو گۆپرانکاریانهش هاوشان له گهل گۆپرانکاریهکانی دهستوردا چوونه ته پیش وهك پیشکتهوتنی کۆمه لایه تی ولات، بارودوخی ههریمایه تی و نیوده وله تی ولات له چرکه ساتی گۆپانی دیموکراسیدا. جا دیموکراسی و پرۆسه ی گۆپانکاری و پیشکتهوتنهکانی له کۆمه لگایه که وه بو کۆمه لگایه کی تر جیاوازه و به مانای کانسلکردنه وهی دهستوره کان نایه ت به لکو بریتی ده بیته له هه موارکردنه وهی.

به شیوه یه که له نیستادا بوته ناویشانیکی گه وره بو کۆمه لگا مروقایه تیه پیشکتهوتوو گه شه سه ندوه سیاسی و ئابوری و کۆمه لایه تی و فرههنگی. ته نانه ت ههر سیسته میکی حوکمرانی یان حیزب و سه رکرده یه کی سیاسی به راستگۆیانه دهستنه گریت به دیموکراسیه ته وه هیچ کات نابیته جیگه متمانه ی گهل و جه ماوه ری کۆمه لگاکه ی، به داخه وه زۆرجارانیس دیموکراسی به هه له و زۆرجارانیس به نه نقه ست و بو فریودان و چه واشه کردنیس به کاردیته بو دهستخستنی مه رام و داواکاریه که سی و حیزبی و بنه ماله ییه کان، وئیدی گو ی به ناوه رۆک و چه مکه راسته قینه که ی دیموکراسی ناده ن، به تایبه تیش له م کۆمه لگا رۆژه لاتیانه و له ناویشیاندا کۆمه لگای کورده واری که له لایه ن حیزب و سه رکرده ی بی نه زموون و تینه گه یشتوو راسته قینه له چه مکی دیموکراسی به پرۆه ده برین، ههر هینده دیموکراسیان پیبشه که به قازانجی مه رامه کانیان بیت و بیانباته سه ر کورسی ده سه لات و حوکمرانی، ئیدی دیموکراسیان به فلسیك ناویته وهك ده لپن ((دیموکراسیان به شه رتی چه قو گه ره که)). ده بیته نهو راستیه لای هه موان پرون بیت که له سیسته می دیموکراسیدا ، ده سه لات لای گهل و زۆرینه یه و ههر گه لیش سه رچاوه ی ده سه لاته کانه و گهل بناغه ی سیسته می حوکمرانیه. بوخوی دیموکراسی بریتیه له پرۆسه یه کی دروستکردن و دامه زرانندی میژوو کرد ویه که م جار له مروقه وه ده ستپیده کات. دیموکراسیه ت بوخوی به رنامه و مامه له یه و پیاده ده کریت له ناو داموده زگاکانی ده ولته ت و کۆمه له و ریکخراوه مه ده نیه کانیشدا بو فراوانکردنی بواری ئازادی و سیاسی و به شداری جه ماوه ره له دروستکردنی پریرادا.

• هۆکارهکانی لاوازی دیموکراسیه ت له کۆمه لگای کورده واریدا

۱. نه بونی نمونه یه کی راسته قینه له دیموکراسی له ناو حیزب و ده سه لاتی کوریدیدا. چونکه ده ولته ت رۆلی گه وره و کاریگه ر ده گگیریت له بیناکردنی دیموکراسیه تی کۆمه لگادا، به به رزکردنه وه ی ئاستی هوشیاری سیاسی تاک و کۆمه لگا و به شداریکردنی ته وای حیزبه سیاسییه کان له گه شه کردنی دیموکراسیدا و له ژیانی سیاسی

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
کۆمه لگاشدا. هه ربۆیه ئه رکی دهوله ته که هه ستیته به نه هیشتنی جیاوازی نه ته وه یی و
ئاینی و مه زه بی و کاربکات بۆ تۆخکردنه وه ی گیانی پیکه وه ژیان و ناشتی و کاری
پیکه وه یی و دامه زانندی دهوله تی یاسا و هاو لاتیبوون و داموده زگایی. ئەمهش به دهوله ت
و ده سه لاتیکی به هیژ ده کریته.

۲. ئاماده نه بونی بیرمەند و پۆشنییرانی به کاریگەر له ناو سه نته ری بریاری سیاسی یان
نزیك له خاوه ن بریاره کانه وه.

۳. ئاماده نه بونی پۆشنییری دیموکراسی. چونکه دیموکراسیه ت به یاسا و بریار
ناچه سپیته به لکو وه ستاوه ته سه ر ئاستی هوشیاری دیموکراسیه ت.

۴. به داخه وه له م کۆمه لگایانه دا هینده ی سوود و که لکی حه رام له چه مکی دیموکراسی
وه رگه یاره هیه چ کات سوود له چه مکی تر وه رنه گه یاره چونکه به ناوی دیموکراسی و
دیموکراسی بوون و جیه جیکردنی دیموکراسیه ته وه له ناو ئورگانه کانی حیزب و ده سه لات
و کۆمه لگادا جۆره ها تاوان و هه له و فریودان پیاده ده کرین، جۆره ها گزیکردن و
ساخته کاری ئەنجام ده درین له هه لئێژاردنه گشتی و حیزبیه کانییدا که بۆخوی هه لئێژاردن
سیمایه کی گهش و دیاری پرۆسه گشتگیره که ی دیموکراسیه ته، جۆره ها ملشکاندن
وده ره پهراندن و پاکتاوکردنی حساباتی کۆن و نوێ له گه ل نزیکتین که سه کان له گه ل
شۆرشگه یترین که سه کان له گه ل به تواناترین و پسیپۆر و لیها تووترین کهس و کادر و
سه رکرده کان ئەنجام ده درین، به داخه وه دیموکراسی بۆته ئەو شمشیره ی که به راست و
به چه پ له ملی ئەو هه قال و هاوپی و که سایه تیانه تونده کرین که ته واوی ژیانیان بۆ
خزمه تی گه ل و شۆرش ته رخان کردوه و ده یان جاران له که ناری مه رگ گه راونه ته وه و به
پاکی و راستگۆیانه کار و خه باتیان کردوه، دیموکراسی له کۆمه لگای کورده واریدا له
ئێستادا به ده ست تا قم و گروپیکی ده سترویشته وه به چاک و خراب به کارده هیئریت بۆ
به رژه وه ندی که سی و بنه ماله یی و حیزبی ته سک و بالبالینه ی نا ره وا، دیموکراسی له جیاتی
ئه وه ی که ئه رکه سه ره کیه که ی خوی جیه جیکات له گه شه و پێشکه وتن و ریکخستن و
چه سپاندنی عه داله ت و یه کسانی و خۆشگوزهرانی بۆته مۆته که یه کی ترسناک به سه ر ژیان
و گوزهرانی ته واوی کۆمه لگای کورده واریه وه و هیه چ که سیش نازانیته ئاینده و نا راسته ی
پرودا وه کان به کوی ده گات و له کام تونیلی تاریکتره وه سه رده ردینیته، دیموکراسی له
کۆمه لگای کورده واریدا بۆته خیر و بیر و مایه ی ده وله مندبون و خۆسه پاندن و بۆ
زۆرینه ش بۆته مایه ی برسیته ی و سکه له گوشین و هه ژاری و نه خوینده واری و دواکه وتویی
زیاتر. له جیاتی ئه وه ی دیموکراسی ببیته ده رمان بۆ هه موو نه خویشیه کانی کورده واری

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

که چی بوته دهرمانیکی کوشنده بو ته وای ماف و داخوایه ره واکانی جه ماوه. هه ربویه دهره که ویت که تانیستا لای سهر کرده و حیزیه سیاسییه کان ته نها وهک دروشمیکی بیئاوه رۆک و بیکاریگر ماوه ته وه و ته نها بو مه به ست و به رژه وهندی تایبه تی به کار دیت و مه به ست لی پیاده کردنی نیه به راستگویانه و راسته قینه.

به داخه وه یان تینه که یشتوون یان نایانه ویت تی بگه ن له گرنگی و کاریگری دیموکراسی بو نیستا و ناینده ی کوردایه تی، گهر ده لین سیسته می دیموکراسی بو کومه لگای کورده واری ناشیت و گونجاو نیه، چونکه هه رچوار دهوری سیسته می پاشایاتی و کوماری دواکه وتوی نادیموکراسین و ئیدی کورد چی پیده کریت؟ وه لام ته نها نمونه ی ولاتی ئیسپرائیلی بچوکی فره دوژمن ده هیئینه وه وهک نمونه یه کی گه شی دیموکراسی له ناوچه که دا که چه نده ده سکه وت و سهرکه وتنی وه ده سته یئاوه له نه نجامی پیاده کردنی سیسته میکی دیموکراسی راسته قینه دا، من دلنیام گهر کورد به راستگویانه ده ستبگریت به چه مکی دیموکراسی و پیاده شی بکات به راستگویانه که لیک ده سکه وتی گه وره وه ده ستدینیت و که لیک دؤستی گه وره تر و راسته قینه شی بو په یدا ده بیت له دونیای سهرده م و رۆژئاوادا که هه موانیان پیکه وه ده بنه هوی سهرکه وتن و پیشکه وتن و گه شه سه ندنی زیاتری کورده واری و ژیانی حیزبایه تی له کوردستاندا و دواتریش ده بنه پشتیوانی گه وره تر به ره و سهر به خوبوون و ده سه لاتیکی خو مالی کوردیانه له چوارچیوهی ده وله تیکی کوردی سهر به خوی دیموکراسیدا و به پیچه وانه شه وه ههر به داگیرکراوی و ژیرده ستیه یی و په رت و بلاوی و بیه یزی و لاوازی و دواکه وتوی ده مینیتته وه.

((۳))

ده سه لات

- ده سه لات به مانای حوکمرانی یان ده وله تی خاوه ن سیاده و سهره وری و ده وله تی ده ستوری دیت له م نوسینه دا، ده سه لات رۆلیکی که لیک گه وره ده بینیت له پاراستنی سنور و سهر به خویی و دارشتنی ده ستور و کاریپکردنی و هه رواش دامه زاندنی داموده زگا شه رعیه کانی ولات و کومه لگا. جا هه ر کات ده وله ت یان ده سه لات ده سه لاتیکی به هیزبوو توانی به ئاراسته ی دیموکراسی و ده ستوریکی دیموکراسیانه ی وه هاش بنوسیته وه که به قازانجی گۆپانکاری و پیشکه وتنه کانی کومه لگا بیت، نه وا به دلنیایی ژیانی سیاسی و حیزبایه تییه کی ساغله م و ته ندروستیش دیتته ئاراوه که پیکه وه و له سایه ی حوکمرانیه کی

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس
دىموكراسى و ئاشتىيانە دا دەتوانن ولات و كۆمەلگا بەرەو پېشكەوتن و گەشەكردنى
سىياسى و ئابورى و كۆمەلآيەتى و ئەمنىش بەرن و خۆشگوزەرانىش بۇ تاك و گروپ و
كۆمەلگاش داين بكن.

دەسلەلآتى سىياسى كە خۆى لە حكومەت يىكى كارا و لە ئورگانە شەرعىيەكانى ياسادانان و
جىيەجىيەكردن و دادوهرىدا دەبىنئىتەوۋە كە پىزىش لە مافەكانى مروۇق و نازادىيەكان و
مامەلەيەكى شەفاف و كراوۋەش لەگەل ھۆكارەكانى راگەياندىندا بكات وەك دەسلەلآتى
چوارەم و پىزىش لە ماف و نازادىيەكانى سەرجمە چىن و تويژەكانى كۆمەلگا بگرىت و
ھەوليش بدات بۇ يەكخستنەوۋەى كۆمەلگا و كارى پىكەوۋەيى و چەسپاندىنى دادوهرى
كۆمەلآيەتى و تۆخكردنەوۋەى لايەنگرى نەتەوۋە و نىشتىمان بەسەر لايەنگرى بۇ حيزب و
سەركرەدە و ئاين و نەتەوۋە و مەزھەب و ناوچە و ..ھتد. بەدلنىيى ئەوۋە دەسلەلآتىكى
مۆدىرنى مروۇقدۆست و پىشكەوتوخوازى دىموكراسى دەبىت.

ھەركاتىش دەسلەلآت ھەوليدا بۇ نوسىنەوۋەى دەستور يان ھەمواركرەنەوۋەى بىرگە و
مادەكانى بە ئاراستەى تاكرەوۋى و خۆسەپىنى و قورخكارى و پاوانخوازى، ئەوا
بەدلنىيەوۋە ئەو دەسلەلآتە مەرامى خۆدزىنەوۋەيە لەھەر ئەرك و دروشمىكى ئاشتىيانەى
دىموكراسىيانەى سەردەم و گەرەكىتى كۆمەلگايەكى داخراو و پراوپەر لە ترس و تۆقاندن و
تيرۆر بىنئىتە ناراوۋە و ھەموان بە سىياسەتى ناگر و ئاسن بەرپۆۋە ببات و ھىچ پىزىكىش نە
بۇ تاك نە بۇ گروپ و كۆمەلگاش دانانىت و دەسلەلآت دەبىتە بوكلەيەكى گەمە پىكراوى
دەستى بنەمالە يان حيزب و سەركرەدە و دەستپۆيشتوۋەكان كە ھەمىشە كەمىنەيەكى زۆر
كەمن بە بەراوورد بە زۆرىنەى جەماوەر كە سەرچاۋەى ھەموو شەرعىيەتەكانى دەسلەلآت.
بەداخەوۋە ھەمىشە لە كۆمەلگا دواكەوتوو تازە پىگەيشتوو و يان تازە پىزگاركرارەكان لە
ژىر دەستى داگىركار و ئىستىعمارەكاندا لەرپىگەى شۆرشى چەكدارى و خۆپىشاندانى
مىللى و ناپەزايەتى مەدەنى و خەباتى پىكراۋەيى و پىشەيىيەوۋە، كە ھەموانىان داواكارى
ئاشتى و دىموكراسى بوون و مافى يەكسانى و وەكىيەكى و دادپەرۋەرىيان دەكرەد، ھەر
ھىندەى دەستىيان لە كورسى دەسلەلآتگىرېوو ئىدى ھىچ باكيان بەو بنەما شۆرشگىپرى و
مروۇقدۆستانە نامىنئىت كە سالەھى سال بۇ خەبات و قوربانىيان لە پىناودا بەخشيۋە و
بەپلەى ۱۸۰ بادەدەنەوۋە بۇ دواۋە و لەھەولى و دەدەستخستنى سەرۋەت و سامان و كورسى
دەسلەلآتدا دەبن، جا دەسلەلآتىك كە لەسەر ئەم بناغە نامروۇقانانە دامەزرايىت ئەوا ھەرگىز
نايىتە دەسلەلآتىكى باش و خزمەتگوزار و نىزىك لە زۆرىنە و جەماوەرەوۋە، بەلكو دەبىتە نەك
دۆست بەلكو دوژمنى سەرسەختى مىلەتەكەى و كۆمەلگاكەى خوشى.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

بویه بوونی دسه لاتیکی به هیزی دیموکراسی گه لیک پیویسته بو ژیانه وه و بوژانه وهی ژیانى سیاسی و حیزبایه تی له کومه لگادا، چونکه دسه لاتی بیهیز ناتوانیت له ریگه ی ئورگانه کانی خویه وه نهو یاسا و بریارانه جیبه جیبات کله بهر ژه وه ندی زورینه و دیموکراسیه ت و چه سپاندنی ناشتیدان، هه رچه نده که نه دیموکراسی و نه نازادی به تهنه به یاسا و بریار ناچه سپین و ریکناخرین به لکو وه کو مافیکی سهره تایى مروقه کان وه کو حه ز و خولیا و متمانه ش به و چه مکانه ده بیته کله تور و به شیکی دانه براوی مامه له و گوتار و کرداری هه موان و رهنگیش بداته وه له سهر سلوک و به لاین و ناینده بینى و دیدگا و تیپراونینه کانیشیان.

ناشکرایه کومه لگای بی ده ولته و بی دسه لاتیکی به هیز بریتی ده بیته له کومه لگایه کی فه وزه وی و بیسه روبهر و ده بیته جهنگه لستان و به هیز لاوازه کان ده پلیشیننه وه و له ناویان ده بن و ئیدی هیچ مانایه ک بو پیروزی و کهرامه تی مروقه کان نامینیته وه. هه ربویه دسه لات کاریگه ری زور پوزه تیفی ده بیته بو ئیستا و ناینده ی نه وه کانی داها توش.

بوون و دامه زاندنی دسه لات یان حکومه تی شاره دیکان یان شاره ده ولته کان له پیش زاینه وه به پینچ هه زار سال له یونان و ئیغریقدا سهریان هه لداوه و له وکاته وه تا کو ئیستا گه لیک گورانکاری گه وره روویانداوه له پیشخستن و گه شه کردنی جور و چه مک و تیگه یشتن و ئه رک و پابه ندبونیه کانی هه ر ده ولته و دسه لاتیکی، ناشکراشه جورى دسه لات هه کان رهنگدانه وهی کومه لگاکانیان و دسه لاتی هوشیار و باش و به هیز له کومه لگایه کی هوشیاره وه سهره لده دات و به پیچه وانه شه وه، به لام لیهدا رولی سهرکرده و حیزبی سیاسیش نابیت له بیر بکریت له بهر زکردنه وهی ناستی هوشیاری سیاسی و نه ته وه یی و ئابوری و کومه لایه تی و فره هنگی و ئه منی و .. هتد. چونکه هیچ کومه لگایه کی مروقیه تی به بی بوونی سهرکرده یان حیزب یان ریخراویکی سیاسی ناتوانیت بیته پیشهنگ و ناتوانیت دسه لات دابمه زینیت و ناشتوانیت ژیان و گوزه ران و ئاراسته ی پیشکوتن و گه شه ی کومه لگا جله و بکات و دابریژیت. چونکه هه موو حیزب و ریخراویکی سیاسی خاوه نی بهرنامه یه کی سیاسی و ئابوری و کومه لایه تی و ئه منیه که له ریگه یه وه و له کاتی چوونه ناو دسه لات هه ده توانیت بهرنامه که ی به بهر ژه وه ندی کومه لگا جیبه جیبات.

به هه مان شیوه ش هیچ دسه لاتیکی دیموکراسی به بی بوونی دوو جه مسه ری دسه لات و ئوپوزسیون پیکنایه ت و لاسهنگ ده بیته، هه ربویه گرنگه که ژیانى سیاسی هه ر کومه لگایه ک دابه ش بیته سهر چه ندین رهوت و ئاراسته ی فکری و سیاسی و ئابوری و کومه لایه تی نه ک

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... نەوزادی موهەندیس
تەنھا قەتیس بکریت لە یەك حیزبی پیشەرەو یان دوو حیزبیدا بەلکو سیستەمی فرە حیزبی
برەو پێبدری و بەهەموانیان ژبانی سیاسی پێکبخەن . پێکەوێش وەك بنەما کاربەکن لە
پێناو کۆمەلگاکەدا و ئەم دوو جەمسەری دەسەلات و ئۆپۆزسیۆنەش لە مەملانییەکی پەوادا
بن بە ئاشتیانە و دوور لە پەنابردن بۆ توندوتیژی و جەنگ و کاولکاری و پێز لە ئێرادە
دەنگدەر و پرۆسە یەڵبژاردن و مافی دەنگدەر بگرن و ملکهچی بپاری زۆرینە بن و پەنا
نەبەن بەر گرتنە بەری ساختەکاری و گۆڕینی ئەنجامەکان و لەکوئایشدا بە ئاشتیانە
دەسەلات لەنیوخوایندا ئالوگۆر بکەن.

• ئێرەدا پرسیار ئەو یە، کە نایا ئەم دەسەلاتە خۆمائیە کوردیە ی کە تەمەنی ۲۸ ساڵە
توانیویەتی لایەنی زۆرینە ی ئەم بنەمایانە ی دەسەلات و حوکمرانیەکی ساغلام لە کوردستاندا
دابەرزینی؟ نایا پێزی لە پرۆسە ی هەڵبژاردن وەك سیمایەکی گەشی دیموکراسیەت گرتو؟ نایا
فیل و ساختەکاری نەکردووە لە ئەنجامەکاندا بە قازانجی حیزب و سەرکردەکان؟ نایا ئەم دەسەلاتە
توانیویەتی ژبانیکی سیاسی و حیزبایەتی تەندروست بینا بکات و گەشەشی پێببات لە پێناو
بەرژەوئەندێهەکانی کۆمەلگادا؟ نایا دەسەلات چ کاریکی کردووە بۆ نوسینەوێ دەستوریکی مۆدیرنی
سەردەمیانە دوور لە قازانجی حیزب و سەرکردەکان؟ نایا هیچ دەسەلاتیک بەبی بوونی دەستور
دەبیته دەسەلاتیک شەری و بەهیز؟ نایا ئەم دەسەلاتە هیچ سوود و کەلکی لە ئەزموونی
دەوڵەمەندی رۆژئاواییەکان وەرگرتووە لە پێکخستنی ژبانی سیاسی و چەسپاندنی دیموکراسیەت و
پایە گرنگەکانی دەسەلاتدا؟ یان نەیری لیکردوئەتووە نە حەزیش دەکات ئەو ئەزموونە
مروقدۆستانە ی رۆژئاوا کە بەشی هەرە زۆری باش و لە خزمەتی گەشە و پێشکەوتنی تاک و
کۆمەلگاکاندا یە لە کوردستان و لەسەر زەمینە ی واقع جیبەجیبکات؟ نایا هەستی کردووە لە ۲۸ ساڵی
رابووردوودا نەتوانراوە هیچ بنەمایەکی ناشتی و دیموکراسی و دادپەروری و یەکسانی و ئازادیەکان
وەکو خۆیان جیبەجیبکری گەرچی بەناتەواویش بی؟ یان مەرامیانە بۆ ئایندەش هەروا بەرو
تونیلیکی تاریکتر هەنگاو بنین؟ و دەیان پرسیری تریش..

• گەر وەلامەکانمان بەدیقەت و وێژدانەو بەدینەو دەبیته ئەو بارودۆخە سیاسی و
ئابوری و ئەمنیە ناھەموارانە ی کە لە ۲۸ ساڵی رابووردوودا بەسەر کوردستاندا هاتو
لەبەرچاوبگرین، ئەوا دەبیته بیانوو بەدینە دەست دەسەلاتداران و لەکەمکۆریەکانیان
چاویپۆشین، بەلام ئەو ی لەسەر زەمینە ی واقع هەستیپێدەکریته هەولدارو بەلام لەناست
چاوەروانی و خەون و ویستەکانی کۆمەلگا و تاکی کوردیدا نەبوون و دەسەلات نەیتوانیو
کە تا ئیستا دەستوریکی مۆدیرن بنوسیتهو بۆ هەریم چ جای کار بکات بۆ دامەزراندنی
دەسەلاتیک ساغلام لە کوردستاندا کە زۆرینە ی دەسەلاتداران بۆخۆیان لایەنگری

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
سیسته میکی دیموکراسی پیشکه وتوخواز نین و حزیان به تا کره وی و لینه پرسینه وه
هیه و حز ناکن یاسا سهروه ربیت، هه ربویه له سایه ی نه و عه قلیه تی به پویه بردنه وه
نه تواناوه حوکمرانیه کی ساغله میش دابمه زینن.

به هه مان شیوه له ماوه ی نه م ۲۸ ساله ی حوکمرانی کوردیدا ده بویه لانی که م ۷ خولی
هه لبرژاردنی په له مان و نه نجومه ن و شاره وانیه کان سازیکرایه، به لام تا نیستا ۵ خولی
هه لبرژاردن سازکراوه که نه مه بو خوی بریتیه له خودزینه وه وجیبه جینه کردنی هه نگاو و
مه رجی سه ره کی سیسته میکی دیموکراسی و بیریزیکردنیش به ته وای پرۆسه که و پوخی
چه میکی دیموکراسیش له گه ل نه وه ی ته وای پرۆسه که به ناته وای له دایکبوه و
که مته رخه می زوریشی تیدا کراوه، له گه ل نه وه شدا له لایه ن حیزب و سه رکرده
ده سترۆیشته وه کانه وه ده ستوه دراوه ته کاروباری ده زگای هه لبرژاردنه کان و به پیلانی
پیشوه خته ش ته زویر و ساخته کاری و فرت و فیلی زوریان نه جامداوه هر له یه که م
هه لبرژاردنی په له مانی کوردستانه وه له ۱۹/۵/۱۹۹۲ وه به قازنجی که سان و کاندیدانی
سه ر به بال و به رژه وه ندیه کانی خویان به بیگویدانه ریزگرتن له مافی کاندیده کان له لایه ک و
ده نگده رانیش له لاکه ی تره وه، هه ر نه م ساخته کاریانه بونه ته هو ی نه مانی متمانه ی
جه ماوه به پرۆسه ی هه لبرژاردنه کانی کوردستان و گوینه دان به به شداریکردن و ده نگدان و
چوونه سه ر صندوقی ده نگه کان ته نانه ت لایه نگران و نه دمانی حیزبه کان خوشیان
متمانه یان به پرۆسه که نه ماوه. نه وه تا هه لبرژاردن دوی هه لبرژاردن له ۱۹/۵/۱۹۹۲ وه تا کو
کو تا هه لبرژاردن له ۳۰ ئه یلولی ۲۰۱۸ ریزه ی به شداریکردن به رده وام به ره و که مبه ونه وه
ده چیت.

هه ربویه ش نه م ده سه لاته نه یتوانیوه یان نه یویستوه که که شه وه وایه کی له بار بو ژیانی سیاسی و
حیزبایه تی ساغله م فه راهم بکات بو نه وه ی ژیانیکی سیاسی و ژینگه یه کی له بار نه ره خسیت بو
پیکه وه نانی ده سه لاتیکی دیموکراسی و ده ستوریکی مؤدیرن و سوپایه کی نیشتمانی و
پیکه وه نانی حوکمرانیه کی باش و سه رکه وتووی به داموده زگاییکراوه و سهروه ربوونی یاسا، به لکو
تانیستاش برپاره گرنه گه کان هه ر له دیوه خان و نیوان تاکه کانی بنه ماله و سه رکرده کاندیدا ده دریت
نه که له ئورگانه شه رعیه کانی ده سه لاته له په له مان و حکومه تیکی کارای نیشتمانیه وه، تا کو
نیستاش هه ژموونی سه رکرده و حیزبه سیاسییه کان توخن و کال نه بونه ته وه، که له راستیدا ده بییت
له سایه ی ده ستور و ده وله تمه داریدا پو لی حیزب و سه رکرده سیاسییه کان کارناسانی و
لیکتیگه یشتن و هاوکاریکردنی حکومه ت و ده سه لاته بییت نه که فرمانی به سه ردا بکن، ده بییت
هه موان ملکه چی یاسا و فرمانه کانی حوکمه ت بن نه که خویان بکنه ده مرست له دهره وه ی
جوگرافیای ده سه لاته دا. هه ربویه ش نه تواناوه وه کو پیویست گه شه به ولاته و کومه لگاش بدریت

تاگه رای وک فلهسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

له گه ل هه بوونی نهو هه موو توانا مرویی و سروشتیه زور و زه و ه ندانه ی که هه ن. که ده کرا زور زیاتر خزمهت و خوشگوزهرانی فه راهه م بکرانایه.

به ئیستاشه وه و دوی ۲۸ سال تازه به تازه گه ره کیانه ده ستوریک بنوسنه وه به قه دوپالای سه رکرده و حیزبیک دیاریکراودا بیئت، نه که له به رزه وه ندی و ئاینده ی نه ته وه و نیشتیما و کومه لگادا بیئت، نه وان و ابیره ده که نه وه و ه کو هه موو فه رمانه روا کونه پاریزه کانی ناوچه که تاهه تاهه تایه هه ر خویمان له سه ر حوکم بن بویه ش و ابیر ده که نه وه که ده بیئت ده ستور به قازانجی ده سه لات و مانه وه ی نه وان بیئت، بویه هه رگیز سیسته میکی دیموکراسی له گه ل ناوها بیرکردنه وه یه کدا نایه ته وه و ناگونجیئت، بویه ش دوی ۲۸ سال ئپرا ده یه کی به هیژ هه ستیپنا کریت بۆ نویسنه وه ی ده ستوریک مودیرن، ئاشکرا شه هیچ ده سه لات و سیسته میکی حوکمرانی به بی بوونی ده ستوریک مودیرن که سه رچاوه ی هه موو یاسا و دیاریکردنی نه رک و مافی تاک و گروه کانا و سنور و داهات و ریکخستنی ته واری ئورگانه کانی حوکمرانیه نایبته ده سه لاتیکی شه رع ی و باوه رپیکراو له سه ر ئاستی ناوخو و نیوده و له تیش و نایبته ده سه لاتیکی ده ستوری و ته نها بریتی ده بیئت له ده سه لاتیکی دیفاکتوی ده ره وه ی ده ستور و یاسا نیوده و له تیه کانا، که نه مه ش خالی لاوازی هه ر ده سه لاتیکی ده بیئت.

به داخه وه ده سه لاتی کوردی نه ی توانیوه له ماوه ی ۲۸ سالی ته مه نیدا که ته مه نیکی که م نیه، که لکی زوری له نه زموونی ولاتان و کومه لگا دیموکراسیه رورئا و ابیه کانا وه ریکریت، چونکه نه توانراوه چاره کی نه زمونه که ی نه وان به سه رکه و تووی له سه ر زه مینه ی واقع پیاده بکه ن و له به ره که شی سوو ده مندین. هه رچه نده نه زموونی رورئا و ابیه کانا به سه دان سال له پیش ئیمه وه ن، به لام هیچ کات نه مه ریکر نه بوه به کاتیکی که متر بگه ی نه وه به کاروانی گه شه و پیشکه و تنی نه وان له م سه رده مه ی ته که نه لوچیا و نه نته رنیئت و هویه پیشکه و ته وه کانی په یوه ندی هه کانا. بویه گه ر نه وان توانی بیئتیان به سه دان سال بگه نه نه قوناغه ده کریت ئیمه به هاوکاری ته که نه لوژیای سه رده م له ماوه یه کی زور کورتندا بگه ی نه وه به پیشکه و تنه کانی نه وان.

بویه ده رده که ویئت که ده سه لاتدارانی کورد، یان مه به ستیان نیه، یان لیی نازان، یانیش نایانه ویئت فییرین و پیاده شی بکه ن، که ده سه لاتیکی دیموکراسی و به هیژ و شه فاف بنیاتبین له سه ر نه و چه کم و بنه ما زانستی و مروییانه ی که رورئا و ابیه کانا پیاده ی ده که ن، نه مه ش ته نها له بیر ته سکیانه وه سه رچاوه ده گریئت چونکه ته نها به رزه وه ندی خویمان و حیزب و بنه ماله کانیان له به رچاوه ده گرن نه که نه ته وه و نیشتیما و تاک و کومه لگای کورده واری.

• له کوتاییدا، ده توانین بگه ی نه نه و نه نجام و ده رخته یه ی که بلین:

۱. له هه ریمی کوردستاندا که شوهه وا و ژینگه یه کی له باری سیاسی فه راهه م نه کراوه بۆ ژیانی سیاسی و حیزبایه تی ساغله م و ته ندروست و سه رده میانه.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۲. ژيانى سياسى له كوردستاندا به پيى ياسا ريكنه خراوه و لايهنگيرى پيوه دياره بو بهرزه وهندى حيزب و سهركرده بالادهست و دهسترؤيشتوه كان.

۳. ژيانى سياسى و حيزبايه تى ته ندروست كه خوى ده بينتتوه له بوونى ههردوو جه مسهرى دهسه لات و ئوپوزسيوندا، بونيكي راسته قينه و بههيز و بهرچاويان نيه، له نهجامى ريگه نه دان يان دژايه تيكر دنىكي بههيزى حيزب و سهركرده بالادهسته كانه وه بو سهركرده و حيزبه بچوكه كانى تر.

۴. نه بوونى دهستورىكي موديرنيس هوكارىكي تره بو دواختنى ريكخستنى ژيانى سياسى و حيزبايه تى له كوردستاندا.

۵. نه بوونى داموده زگايه كى شه فاف و بههيزى هوكمپرانى له ههريمى كوردستاندا هه له سه رو كايه تى ههريم و حكومت و په رله مان و ده زگاي دادوه ريه وه تا ئورگانه كانى خوارووتر.

۶. بههيز بوونى ديارده كانى حيزبايه تى ته سك و گه نده لى و مه حسوبيه ت و مه نسوبيه ت و ناوچه گه رى و هه ولدان بو توخكر دنه وهى هيزى بنه ماله و عه شايه ر به سه ر ئينتيمى نه ته وه و نيشتيمان و سهروه بوونى ياسا و بنه ماي به ها ولا تيبونى راسته قينه دا.

۷. نه بوونى سيسته ميكي هوكمپرانى و راستگو يانه ي ديموكراسيه ت له ههريمى كوردستاندا، نه وهى كه هيه ته نها رووكه ش و بو جوانكر دنى سيمى ده ره وهى دهسه لاته له بهر چاوى ناوچه كه و دونيادا.

۸. ريزنه گرتن له مافى هه لباردن و دهنگدان و نه جامدانى كارى ساخته كاربه له پرۆسه كانى هه لباردن دا به قازانجى حيزب و سهركرده كان.

۹. ريزنه گرتنه له مافه كانى مروف و ياسا و ئورگانه شه رعيه كان و به شداري پي نه كردنى جه ماوهره له برياردان، له گه ل نه وهى گه ل بوخوى سه رچاوه ي هه موو شه رعيه ت و دهسه لاته كانه.

۱۰. كار نه كردن بو پياده كردنى نازاديه كان و دادوه رى كو مه لايه تى و وهك يه كى و يه كسانى له نه رك و ماف و نه هيشتنى جياوازيه چينا يه تيه كان له نيو كو مه لگا دا.

۱۱. ته نانه ت كارى جديش ناكريت بو پي كه وه نانى دهسه لاتىكي بههيز و كاراي نه وتو كه بتوانيت نه م نه زمونى هوكمپرانيه بپاريزيت و بتوانيت سنور و جوگرافيا ميژوويه كه ي كوردستان له هيرش و په لامار و دهستيوهردان و هه ره شه ي ده رودراوسيكانيش بپاريزيت.

۱۲. نه توانراوه هيزىكي چه كدارى نيشتيمانى پي كه وه بنريت، نه توانراوه توپىكي په يوهندى ناوچه يى و نيوده وه لته تى دروست بكرت بو نه م دهسه لاته نهك حيزبه كان.

بو يه تا نه م كار و نه ركانه جي به جينه كرين و تا سه ركرده و حيزبه سياسيه كان عه قليه تى شوپشگيرى و شه رعيه تى شوپشگيرى و كار و گو تارى شوپشگيرى خويان له بير نه كهن و له جهسته و عه قل و كردار ياندا دا يان نه مالن، نه كوردستان ده بيته هه ريمىكي دهستورى دانپيادا نراو له سه ر ناستى ناوچه كه و دونيا و نه دهسه لاتىكي بههيزيش دادمه زريت و هه ركاتيش نه م كارانه

تاگه رایی وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
نه کران نهوا ناتوانریت ژیانیکی سیاسی ساغله م له کوردستاندا پیکه وه بنریت که تاک و گروپ و
کومه لگا تیایدا ههست به ئارامی و پیشکته وتن و خوشگوزهرانی و نه مان و پاریزراوی بکه ن و
هه میشه له دلله پراوکی و ترس و توقاندن و نه ماندا ده ژین. هه روا چون ژیانکی سیاسی به هه له و
که موکوپی زوره وه دهستیپی کردوه له هه ریمی کوردستاندا ئاوه اش پچکه ی هه له ی خوی
ناگوپیت و ئاینده و داهاتویه کی تاریک و تون و مه ترسیدارتر چاوه پروانی هه موان و نه وه کانی
داهاتوش ده کات . وه کو نه وه وایه که ۲۸ سال بیت هه ره له جیگه ی خو مان و به ده وری خو ماندا
له باز نه یه کی بو شدا بسورپینه وه، که هه موان به سه رکرده و حیزبی سیاسی و پیکخواه مه دهنی و
پیشه یی و پو شنبیران و تاک به تاک و ته وای کومه لگا لییان به رپرسه نه که ته نها سه رکرده و
لایه نیکی سیاسی دیاریکراو ، که ئاشکرایه سه رکرده و لایه نه سیاسییه کان ئه رک و تاوان و
که مه ترخه می گه وره یان ده که ویته نه ستو .

سه رچاوه :

=====

- <https://www.eebl.yoo۷.com>
- <https://ar.wikipedia.org/wiki>
- <https://www.google.com>
- <https://mawdoo.com>
- <https://mawdoo.com>
- <https://www.aljazeera.net>
- <https://ar.sweden.se>
- <https://www.arabbarometer.org>
- <https://www.marefa.org>
- <http://www.ahewar.org>
- کتاب السلطة والفرد // برتراند راسل
- کتاب عن الديمقراطية الليبرالية قضايا ومشاكل // حازم الببلاوي
- کتاب الاحزاب السياسية // موريس دوفيرجيه
- کتاب الحياة سياسة - كيف يغير بسطاء الناس الشرق الأسط // آصف بيات

* نه م بابه ته له روژنامه ی کوردستانی نوی ژماره کانی ۷۸۹۱ و ۷۸۹۸ و ۷۹۰۴ له ریکه وتی ۲۱ و ۲۸ و ۲۰۱۹/۶/۵ دا بلوکراره ته وه .

با كه ركوك

بكه ينه خالى كو كه ره وه نهك په رت بون *

• له چوارچيويه نه م نوسينه مدا ده باره ي كه ركوك و گرنگيه كه ي وهك به شيكي دانه پراو له جهسته و لاشه ي كوردستاني گه وره، نامه ويټ بگه پريمه وه رابووردوى دور و نزيك و ناشمه ويټ برينه كان هه لېده مه وه و گه ركه يشم نيه لاپه ره رهش و خويناوويه كان پر له مملاني ناره و اكاني نيوان سهر كرده و هيژه سياسيه كاني رابووردوو په ره په بكه م، به لكو گه ركه مه له ئيستاوه و له خالي چه قبه ستوى نزيكه ي ۲ ساله وه ده ستيپ بكه م و ههنگاو ي كيش به ره و ناينده يه كى رو شنتر هه لنيم.

• كه ركوك شاركي كوردستانيه و ده كه ويته چوارچيويه جوگرافيا ميژو و كرده كه ي كه ي باشورى كوردستانه وه ، به لام ته واو كورد نشين نه بوه و نيشه و له ناينده شدا نابيت، بويه نه ركي كورد و هه موو پي كه اته كاني ترى عه رب و توركومان و كلدو ناشوريه كانه پي كه وه بگه رين به شيوين چاره سهر يكي گونجاودا بو نه وه ي به رده وامي به ژيان و مان و بوني خويان بدن له و شارهدا، وه كو نمونه يه كى پي كه وه ژياني نه ته وه و نايين و ناييزا جياوازه كان، با هه موان پي كه وه ولا تيكي وه كو سويسراي ناوجه رگه ي نه وروپا بكه ينه نمونه بو پي كه وه ژيان كه ۵ نه ته وه و زمان و كه لتور و به رژه وه ندى جياوازي تيادا ده ژى، به لام به بي نه وه ي تائيستا بچو كترين ناكوكي و مملاني توند له نيوانياندا روويدا بيت، نهك هه ر نه وه به لكو نمونه يه كى گه شه له هه موو دونيادا بو پي كه وه ژيان و ناشتى و ناراميش.

• جا با كورد وهك نه ته وه يه كى گه وره و زور و وه كو نه وه ي كه كه ركوك كه وتوتته جوگرافياي كوردستانه وه و وهك خاوه ني راسته قينه و خه مخورى شاره كه له دير زه مانه وه و وهك نه وه ي كه قوربانيه كى زور و گه وره ي داوه له پيناو مانه وه و به زيندوو هيشتنه وه ي شاره كه دا له ۱۰۰ سالي رابووردوودا، با له خويه وه ده ستيپ بكات، با هيژ و سهر كرده و پارته سياسيه كان رابووردوو له بير بكن و به ره و ناينده پروانن و ههنگاو هه لنين، با هه ريه كه يان كه ميك دور بكه ونه وه له به رژه وه ندى ته سكي حيزي و ئيمتيازاتي پله و پو سته كان، با هه مووان گياني كوردايه تيه كى راسته قينه پالنه ريان بيت بو ري كه وتن و ليكنزيك بونه وه و دوزينه وه ي چاره سهر ي هه موو كي شه و ناكوكيه كاني كه ۲ ساله كه ركوك و كه ركوكيه كان بونه ته قورباني سهره كى. با هيچ لايه ك نه وي تر تاوانبار نه كات به خيانه ت و ولا تفروشي و

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه كي سياسي..... نه وزادی موهه ندیس

دهستیكه لکردن له گه ل دوزمناندا، چونكه به داخه وه میژوو و رابووردووی كه م هیژ و سه ركردهی سیاسی هیه به دوور بیټ له و كارانه، بویه گهر ده تانه ویټ كه ركوك بگه پیتته وه باوهشی دایکی كوردستانی نیشتیمان و كه ركوك ببیتته وه به دل و قودسه كه ی كوردستان، دهی له به یانی زووتر نیه كه ههردوو لایه نی سیاسی یه كیتی و پارتی پیکبكه ون و كیشهی دانانی فرمانبهریك به ناویشانی ((پاریزگار)) مه كه نه خالی چه قبهستن و لیكدوركه وتنه وه و دردوونگی و لیكدابراپی زیاتر، دهی حیزبه سیاسییه كانی تری كوردستانی له كه ركوك ئیوهش پالپشت و پشتیوان بن له دوزینه وهی ریگا چاره سه ریكدان، نهك وهك ئیستا ته نها ته ماشاكر و دووره پهریز بن، چونكه كه ركوك بۆ هه موانه و بهشی هه موانی پیوهیه و هه موانی به راست بیټ یان نا له قوئاغی خه باته كاتناندا كه ركوك و جیگه كانی تری ناوچه دابراوه كاتنان كردو ته دروشمی هه لمه تی هه لباردنه كان و دهنگتان پیوه كو كردو ته وه، جا باهه ریه كه تان به هیندهی قهواره و قورسای و جه ماوه ری خوئی له كه ركوكدا هه ول و هیمه تی چاره سه ریش بدات.

- با پیكه وه پارتی و یه كیتی كه ركوك و كیشه و گرفته كانی بكه نه خالی كو كردنه وه و لیكتیگه یشتنی زیاتر له نیوانیاندا نهك بیكه نه خالی زیاتری په رته وازه بوون و لیكدابراپان. چونكه كه ركوك زوری هیه به سه ره هه موانه وه و هه موانی ئه رکیانه تا ده توان پاریزگاری لیبكه ن.

- پرسیار لیبه دا نه وهیه ، بۆچی كه ركوك بۆ كورد و كوردستان گرنه گه؟ بۆچی له م قوئاغه دا له هه موو كات گرنه گه و هه ستیارتره؟ نایا ده كریټ به سانای واز له كه ركوك به نیگریټ؟ یان دروشمه دیڕینه كه ی خه باتی شاخ و دوا ی را په رینی سالی ۱۹۹۱ بلیینه وه ((یا كه ركوك و خانه قین یا تاما وین ده جه نگی))؟

- كه ركوك هه ره له میژوه گرنگی جوگرافیایی و میژووی هه بوه و تا ئیستا هه ره ماویه تی، له پرووی سیاسی و ئابوری و ئه منیه وه گه لیك گرنه گه، به گه رانه وهی كه ركوك بۆ سه ره ری می كوردستان و ته واوی ناوچه دابریناوه كانی تری كوردستانی باشوور له پرووی پروبه ری زه ویه وه فراواتر و پاتر ده بیټ و ده گاته نزیکه ی ۹۰ هه زار کیلومه تری چوارگۆشه كه ئه مه بوخوی ده بیټه له مپه ریکی ئه منی بۆ ته واوی باشوری كوردستان و له پرووی سیاسی و ئابوری شه وه كوردستان به هیژتر ده بیټ نهك وهك ئیستا پروبه ری هه ریم ته نها ده گاته نزیکه ی ۴۵ هه زار کیلومه تری چوارگۆشه، له م قوئاغه دا گرنگی و کاریگه ری كه ركوك زیاتر وه دركه وتوه بۆ هه موان له كورد و عه ره ب و توركومان و مه سیحیه كانی، چونكه :

تاگه رای وک فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۱. کهرکوک شاریکی گه وره و گرنکه له پرووی سیاسی و نابوریه وه، بهووی نه وهی که له پرووی سیاسی وه پیکهاتهی جیاوازی نه ته وهیی و ناینی و مه زه بی جیاوازی تیا دایه و هر لایهک زۆرینه بیته و بالاده ست بیته ئه وا وه کو نه وه وایه که عیراقیکی بچوکرکراوهی له ژیر ده ستدا بیته. و له پرووی نابوریشه وه ده وله مهندی خاکی کهرکوک له سه رزه وی و ژیر زه ویه که هی به نه وت و غازی سروشتی و کانزای گرانبه های تر له هیچ لایهک شاراه نیه وه و کهرکوک لای هر لایهک بیته ده توانیته بناغه ی نابوریه کی به هیژ و خوشگوزهرانی و گه شه و پیکه وتن وه دیبه ی نیته.

۲. له پرووی نه منیه وه، کهرکوک زۆر بایه خداره، چ بۆ هه ری می کوردستان چ بۆ عیراق وه کو ده وله تی مه رکه زی، چونکه ئه من و ئاسایشی هیچ لایه کیان مسوگه ر نایته به بی کۆترو لکردنی شاری کهرکوک، بۆیه هر لایهک هه ولده دات کهرکوک له لای خو ی به یلیته وه.

۳. کهرکوک بوته جیگه ی ته ماع و چاوتی پیرینی ده وله تی عیراق و هه ری می کوردستان له ناوخۆ و دواتر تورکیا و ئیران له ناوچه که و دورتریش بۆ زله یزه کانی روسیا و نه مریکا و به ریتانیاش، که هه موان گه ره کیانه به شیخ یان جیپییه کیان هه بیته له کهرکوکدا و بتوانن کۆترو لی بکه ن و به رژه وه ندیه سیاسی و نابوریه کانیشیان بپاریزن.

۴. کهرکوک بۆ کورد له هه موان گرنگتره، چ له پرووی سیاسی یان نابوری، یان نه منیه وه بیته یان له پرووی میژوو و جوگرافیا شه وه بیته، بۆیه بالاده ستبوونی کورد له کهرکوک خه ون و خه یاله کانی کورد له سه ر زه مینه ی واقع ده چه سپینیته و مافه ره وا میژوو یه کانی بۆ ده گه رینیته وه.

۵. له سالی ۲۰۲۰دا له کهرکوک و ته واوی عیراقدا هه لبژاردنی نه نجومه نی پارێزگاگان سازه دریت و له هه مان سالی شدا سه رژمی ری گشتی دانیش توانیش نه نجام ده دریت، که هه ردوو پرۆسه که ده هی نیته که کورد له نیوخۆی خویدا ته با و برا و یه کگرتوو بن بۆ نه وه ی پارێزگاریکی کورد هه لببژیرن و دیاری بکه ن و خزمه ت به ته واوی کهرکوک کهرکویه کان و کوردستانیش بکات و نماینده ی تاییه تی هیچ حیزب و سه رکرده یه کیش نه بیته. بۆیه گه ره که پارتی و یه کییتی چۆن له به غداد کی شه ی وه زیری دادیان به بی ده نگی و هیمنی و دوور له گرژی و ده مارگیری و بی ری ته سکی حیزبایه تی چاره سه رکرد و بوه مایه ی دلخۆشی هه موان ناوه اش ده توانن به ری که وتنی نیوانیان و له گه لیشیدا پیکه اته کانی تر کی شه ی پارێزگاری کهرکوکیش چاره سه ر بکه ن و له کۆتایشدا هه موان براوه و دوزمن دۆراو ده بیته.

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• بویه له بهر ئه م هوکارانه ناکریت به سانایی دهست له که رکوک هه لگراین و پشتی تیبکهین و بیخهینه دهستی قه در و چاره نویسی نادیاره وه و بیکهینه قوربانی مملانی ناره واکانمان، وله سهر سینیه کی زپرین پیشکشی نه یارانی کورد و کوردستانی بکهین و دواتریش فرمیسی په شیمانی بو هه لپرین و دروشمه دیرینه که بلینه وه و تادوا تنوکی خوینی نه وه کانیشمان ههر له خه باتی خوینا ویدا بین، له کاتی کدا له نیستادا زور به سانایی ده توانین دور له جهنگ و خوینرشتن که رکوک و ته وای ناوچه کانی تریش و دهه ستبینه وه گهر:

۱. دهستور بکهینه بنه ما و هه ولی جدی بدهین بو جیه جیکردنی ماده ی ۱۴۰ دهستور ئه وهش به یه ک و یه کگرتوویی و به هیزی و ته بایی ده بیته له نیوان هه موو هیزه سیاسی هکان چ له کوردستان و چ له به غداش.

۲. یه ک و یه کگرتوویی و هاوپه یمانی نیوان هه موو لایه نه سیاسی کوردیه کان و به تایه تیش حیزبه دهسه لاتداره کانی کوردستان که خوئی له پارتی و یه کیتیدا ده بینیته وه و هک دوو حیزبی خاوهن هیز و نفوز و ئابوری و جه ماوه ری گه وره ده توانریت زوریک له کی شه کان چاره سهر بکرین به قازانجی کورد و کوردستان.

۳. دهسه لاتدارانی کوردستان بگه رینه وه بولای جه ماوه ر و متمانه ی گه له که مان و دهه ستبینه وه و حکومه ت و دهسه لاتیک شفاف و به هیز و یه کگرتوو پیکه وه بنین .

۴. هه ولی خو شگوزهرانی و دا بینکردنی هه لی کار و یه کسانی و وه کیه کی و دادپه روه ری بدن له هه موو بواره کاندا .

۵. دور بکه ونه وه له گه نده لی و پاوانخوازی دهسه لات. و هه ولی پیکه وه نانی دهسه لاتیک و هیزیک چه کداری نیشتمانی و داموده زگا نیشتمانی هکان بدن دور له مۆرکی ته سکی حیزبایه تی و ناوچه گه ری.

ته نها به م کاره ده کریت که رکوک و ته وای ناوچه دا پرینرا وه کان بگه رینرینه وه سهر هه ری می کوردستان، به پیچه وانه شه وه ده بیته تاموین وه کو عه ره به کان چۆن به بی دهسه لاتی له دووره وه فرمیسیک بو ئه نده لوسی له دهستجوویان هه لده پرین ئیمه ش وه کو کورد فرمیسی په شیمانی و بیده سه لاتی بو که رکوک هه لپرین.

* ئه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد و شه ن پریس و خه ندان و ستاندارد کورد و ئاراسته و رۆژنامه ی کوردستانی نو ی ۷۹۰۱ له ریکه وتی ۱ و ۲/۷/۲۰۱۹ د لاوکرا وه ته وه.

حکومه تی هه ری می کوردستان

له نیوان گه شیبینی و ره شیبینیدا*

● هه رچه نده پیکهینانی کابینه ی نو هه می حکومتی هه ری می کوردستان زیاد له ۹ مانگی ریکی خایاند و زور به سهختی له دایکبوو له نیوان کیشمه کیشتی حیزبایه تی و حسابکردنی به رژه وه ندیه ته سکه حیزبیه کان و دابه شکردنی پله و پوخته کاند، به لام دوا جار له دایکبوو و توانرا که له ۱۰/۷/۲۰۱۹ دمتمانه ی په رله مانه ی کوردستان به ده ستبیینیت و ئیدی کوتایی به و ماراسونی گفتوگو یانه ی ۹ مانگی پیشتر هیئا له نیوان هه ر سی لایه نی پیکهینهری حکومت هه که دا که بریتین له هه ریه که له ((پارتی و یه کیستی و گوپان و تورکومان و مه سیحی و سۆسیالیست)). به مه ش ئیدی سه ره تای قوئاغیکی نوی ده ستبیینکرد له کارکردن و پراکتیزه کردنی گوتاره کان له سه ر زه مینه ی واقع و چیدی قوئاغی گفتوگو ی بیژهنه تی و بیسه مه ر کوتایی هات.

● پرسیاره که لیژهدا نه وه یه ، ئایا پیکهینانی کابینه ی حکومتی هه ری می پیویستی به م هه موو کاته هه بوو؟ ئایا له دوا ی پیکهینانی کابینه حکومتیه که وه که زور به سهختی له دایکبوو، گه شیبین بین به کارو به رنامه کانی یان ره شیبینین؟

راسته پیکهینانی کابینه که و گفتوگوکان له سه ر هیله گشتی و وورده کاریه کانیشی زوری خایاند، به لام تیگه یشتنی زیاتر له به رنامه و تیروانین و دونیابینی یه کتری به تاییه تیش ۳ لایه نه سه ره کیه که ی کابینه که گرنگ بوو، باسکردن و قولبونه وه له کیشه که له که بوه کان و له خواست و ویسته ره واکانی گه له که مان له هه ری می و که رکوک و به غداد گرنگبوو، به ستنه وه ی هه موو کیشه و گرفته کان پیکه وه و هه ولدان بو دوزینه وه ی ریگا چاره یه کی گشتگیر به هیمه تی هه موو لایه ک زور پیویست بوو. خوئه دزینه وه له به لئین و ریکه وتن و کارنامه و دروشمه کانه ی هه لبراردن گه لیک پیویست بوو. ده ستخستنه سه ر خالی نا کۆکیه کان و دیاریکردنی پشک و قهواره و لیپرسراویتی هه ر لایه ک گه لیک پیویست بوو، بنه مای وه کیه کی و شه ریکایه تی راسته قینه دور له برا گه وره یی و بچوکی زور پیویست بوو. بویه هه موو ئه م خالانه پیویستیان به کاتی زیاتر و گفتوگو ی جدیانه ده کرد له نیوان لایه نه برا وه کاند، بوئه وه ی بناغه یه کی توکمه و به هیژ بو حکومتی ئاینده دابریژریت و وه کو ئه زمونی سالانی رابووردوو حکومت له نیوه ی ریگه دابه شنه بییت و هه ر لایه ک به ئاره زوو یان له ژیر فشاردا یان به پالنه ری حیزبایه تی کابینه که به جیبه یییت و پشت بکاته هه موو کار و به رنامه و جه ماوه ری گه له که شمان و جاریکی تر رووبکاته وه

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس
به زكردنه وهى دروشمى بريقه دارى بيئاوه پوك و به ناو سهنگه رى ئوپوزسيون و وهستانه وه
دژى حكومت و كابينه كهى.

دريژه كيشانى نه م گفنوگويانه ش له لايه كى تره وه گه رچى رهنگدانه وهى بيتمانمى سالانى
رابوردوو بوو به يه كترى به لام بينين و دانيشتن به رامبه ر يه كتر و پووبه پروو و زورى
سهردانه كانيش توانى به سه ته له كى دردونگى و داپرانى زياد له ۲ سالى نيوان هموان
بتويئته وه و گرژى و ئالوزيه كان خاوبكات وه هرچه نده هيشتاش نه گه يشتوته ئاستى
ته واو كه مال. بويه دواكه وتنى كابينه كه له پيكنه هيئانى باشت ر بوو وه كو ده ليين ((دواكه وتن
له هر نه گه يشتن باشته)). ئيدى به پيكنه هيئانى كابينه كه هرئىمى كوردستانيش پيئنايه
قوناغى حكومه تى راسته قينه و متمانه پيكر او و دوركه وته وه له حكومه تى كار به پيكر و
بيده سه لات له بيارداندا.

• له ئيستاندا نه وه ماوه ته وه كه ئايا گه شيبينين به ئاينده ي حكومه ته كه و كار و بهرنامه و
گوتار و سياسه ته كانى؟ يانيش هر له ئيستاوه توى ره شيبينى بچينين و حكومه ت و پيكاها ته كه ي
بدهينه بهر پلار و ره خنه ي روخينه ر و هموو هيو و ئاواته كان له گور بنين و هموان ده سه ته وه نه ژنو
ئىي دانيشين و نه م حكومه ته ش به كابينه كانى پيش خو ي بچونين؟ ئايا كاريكى راست و عه مه لى و
زانستيه هر له سه ره تاوه بريارى پيشوه خته ي خومان بدهين و راستوچه پيك بهينين به سه ر
حكومه ته كه ماندا؟ يانيش ئيگه رين با ماوه يه كى ۳ تا ۶ مانگى كاريكات و نه وكات بريارى
راسته قينه ي خومان بدهين و هه ئويستى راست و دروستى خومان له سه ر ئاشكرا بكهين؟ و ده يان
پرسبارى تريس ..

سه ره تا كاريكى نه راسته نه عه قلا نيشه پيشه كى و پيش وه خته بريار له سه ر ئاينده ي كار
و بهرنامه ي نه م حكومه ته بدهين، چونكه تا له بوارى پراكتيكي دا تا قينه كرئته وه و كار و
كرده وه و برياره كانى نه بينرين، له پرووى زانستيه وه هه له يه هه لسه نگاندى بو بكرئت،
چونكه ده يئت هه لسه نگاندى به باش يان خراپ له سه ر كاري له پيشينه بدرئت نه كه له سه ر
هيچ بويه به راي بنده ش گرنگه كه كه ميك پشوو دريژين و چاوه روانى كار و كرده وه ي
حكومه ت بين بو نه وه ي له ماوه يه كى ترى ديارى كر او دا هه لسه نگاندى كى راست و دروستى
بو نه نجام بدهين. چونكه پينه دانى ماوه و كاتي ك يان بواري ك بو كار كردن خو ي له خويدا
زولم و ناهه حقيه به رامبه ر حكومه ت و هه رواش ليكچواند نيشى به كابينه كانى پيشخوى
جاريكى تر كاريكى ناراست و نادروسته، چونكه هر كابينه يه ك و به تا يبه تيش كه سى
سه روك و جيگرى سه روك و هه ريه كه ش له وه زيره كان خاوه نى تيروانين و كار و بهرنامه و
دونيا بينى تا يبه تى خو يانن چونكه هه موانيان له قوتا بخانه و حيزبى سياسى جياوازه وه

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
هاتون و هه ریه که شیان هه ولده دن دیدگا و تیروانینی سیاسی و نابوری حیزبه کانیان
جیبه جیبکه ن، هه ربویه ده کریت جیاوازیه که له نیوان ئەم حکومت و ئەوانی پیش خویدا
پروودن.

هه ربویه ده کریت ئومید و هیوای گهرچی گه وره و زوریش نه بیئت هه لچنین له سه ر ئەم
کابینه یه و گه شبینیش بین به کار و کرده وه کانی و پیشه کی خویمان نه خهینه به رهی
ره شین و کورتبین و بیئومید هه کانه وه. چونکه کومه لگا و تاکی بیئومید و بیه یوا کومه لگا و
تاکیکی دؤراو و شکستخواردو دهرده چن. وه کو و تراوه ((تفائلوا بالخیر تجده)) واته
گه شبینین گه شبینیتان ده سته که ویئت، خو به پیچه وانه شه وه گهر ره شبینین و به
چاویلکه یه کی ره شی تاریکه وه پروانینه وه هه موو کارو کرده وه کانی حکومت ته که وه و به باش
و به خراپیه وه هه نارازیین و هه موانیان ره تبه که یه وه و پیشه وخته بریارماندا بیئت به
ره تکرده وه ی هه موو کارو کرده وه کانی حکومت و هه لبراردنی به رهی که ئوپوزسیونی
ناره واو و توند و ده مارگیر ئەوا به دلنیا یی جگه له ره شبینی هیچی ترمان ده ست ناکه ویئت.
جا سه رکه و تنی ئەم کابینه یه ش ده وه سته ته سه ر راده و ناستی یه کویه که گرتووی کابینه که
که پیوسته ته واو که ری یه کترین و پیکه وه پابه ندی به رنامه سیاسی و نابوری و
کومه لایه تی و ئەمنی و خزمه تگوزاریه کان بن و هیچ کامیان خویمان جیانه که نه وه له وی
تریان به بیانوی ئەوه ی که قه واره ی ئیمه بچو کتره و هه ربویه ش لیپرسراویتیمان
که متره، چونکه ی نه لیپرسراویتی و نه سزاش دابه شنا کرین و هه موو پیکه وه یه که پاکین،
یان لیپرسراویت یانیش هیچنه کرده و شکستخواردوویت، گرنگیشه ئەندامانی کابینه
متمانه به یه کتر بکن و وه کو تیمیک کاربکن نه که وه دووبه ره یان سیبه رهی دژ به یه که
چونکه له کو تایدان هه موانیان پیکه وه حکومتیان پیکه یناوه و هه موانیان له به رده م
جه ماوه ردا لیپرسراون. هه ربویه تا گه شبینین ئەوا جوانتر و پرووتر وینه ی حکومتی ناینده
ده بینین و به پیچه وانه شه وه به لیلی و تاریکی و به دگومانیه وه له حکومت دهروانین. جا
گه شبینی و ره شبینی جه ماوه رده ستاوه ته سه ر ناستی کار و کرده وه کانی حکومت و
کابینه که خو ی نه که هیچ که س و لایه نیکی تر.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد و شهن پریس و سپی میدیا و ئا راسته و pukmedia و پروژنامه ی
زاری کرمانجی ۶۰۱ له ریکه وتی ۱۴ و ۲۲/۱/۲۰۱۹ دلا و کراوه ته وه.

كۆمەلگە كوردەۋارى لە كۆيى

فەلسەفە و رېيىزى نويگە رايىدايە ؟*

• ئاشكرايە رەۋتى گەشە كىردن و بالاكردنى مېژۋى مۇقايەتى بەچەندىن قۇناغ و سەردەمى جياۋازدا تىيەپ رەۋە تاگە يىشتۈتە ئەم قۇناغ و سەردەمەى ئىستامان و ھەر قۇناغەش سىما و داھىنان و گۇرپانكارى تايبەت بەخۇى لەگەل خۇيدا ھىناۋە و كۆمەلگا مۇقايەت يەككىش بە ئەزمونى خۇيان سوود و كەلكيان لىۋەرگرتۈە و چەندان بىرمەند و فەيلە سووف و تويژەر و ئەكادىمى ھەلگە وتوو تۈانيويانە ھەموو ئەو گۇرپانكارىانە بخەنە چۈرچىۋەى فەلسەفە و رېيىزى دىيارىكراۋە و مىكانىزمى گونجاۋيان بۇ دىيارىكەن بۇ پراكتىزە كىردنى لەناۋ كۆمەلگا بە قازانجى ئەۋەى كۆمەلگا بەرەو ھەنگاۋ يان قۇناغىكى نويژر و بالاتر بەرنە پىشەۋە، ئاشكراشە لەگەل كۇتايھاتنى ھەر قۇناغىك و سەرھەلدانى قۇناغىكى نويژر كۆمەلگە گۇرپانكارى گەۋرەيان لەگەل خۇياندا ھىناۋە و زۇرئەك لەبنەما فكىرى و ئايدىا و رېيىز و تىپروانىنە كۆنەكانيان ۋەلاناۋە و بەرپىتم و تىگە يىشتىكى نويى سەردەمى دىياردە و گۇرپانكارىەكانيان لىكداۋەتەۋە و راقە و شۇقەيان كىردە بە قازانچ و بەرژەۋەندى بەردەۋامىدان بەكارۋانى گەشە كىردن و بالاكردنى مېژۋى مۇقايەتى.

• دەكرىت مېژۋى مۇقايەتى بكرىتە ۵ قۇناغ و سەردەمى جياۋازەۋە لەۋانە :

۱. قۇناغى پىش مېژۋى : زاراۋە يەكە بەو قۇناغە دەۋترىت كە دەكەۋىتە پىش داھىنانى نوسىنەۋە لە سۇمەر لە عىراق. ئاشكرايە نوسىن لە عىراق ((مىزۇپۇتاميا يان ۋلاتى نىۋان دوپروۋبار)) لە ۳۲۰۰-۳۴۰۰ پىش زاین داھىنراۋە.

۲. قۇناغى مېژۋى كۇن : بە ئىنگلىزى پىى دەۋترىت (Ancient history) برىتتە لەۋ ماۋە يەى كە لەدۋاى قۇناغى پىش مېژۋە دەۋت، ۋاتە لە دەستپىكى ھەزارەى چۈرەھەمى پىش زاینەۋە و تا سەدەكانى ناۋەرەست دەكرىتەۋە .

۳. قۇناغى سەدەكانى ناۋەرەست Middle Ages : بەو ماۋە كاتتە دەۋترىت لە مېژۋى ئەۋرۋپادا كە دىرژدەبىتەۋە لە سەدەى پىنجەۋە بۇ پانزەھەمى زاینى. كاتىك ئىمپىراتورىەتى رۇمانى رۇژئاۋا رۇۋخاۋ بەردەۋام بوو تا سەدەى ھەستەنەۋە و دۇزىنەۋە نويكان.

۴. قۇناغى سەدەى نوي Modern history : ئەم قۇناغە لەدۋاى قۇناغى سەدەكانى ناۋەرەستەۋە دەۋت، دەتۋانرىت سەدەى نوي دابەش بكرىت بۇ سەرەتا و كۇتاي سەدەى نوي لەدۋاى شۇرپشى فەرەنسا و شۇرپشى پىشەسازى. مېژۋى ھاۋچەرخ يان نوي زۇرئەك لەۋ

تاکگه رایى وهك فهلسه فیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
روداوانه دهگریته خو که په یوه ندی راسته وخویان به نیستاره هیه، نه قوناغه
به نریکه یی له سده ی ۱۶ هه موه دهستیپیکردوه.

۵. قوناغی سده ی دواى سده ی نوی Postmodernism: نه م زارویه بو یه که م جار له
سالانی هفتاکانی سده ی نوزده هه موه به کارهیئراو و دواتریش به دریزایی سده ی
بیست و سه رته ی سده ی بیست و یه که م له نه ده بیات و نویسنه کانی بیرمهند و
رؤشنبران و نه کادیمییه کاندا خو ی سه پاند و خو ی کرده قوناغی کی نوی له دواى قوناغی
نویگه رایى.

به م شیویه ده توانریت هه ر قوناغه له قوناغی پیشخوی جیا بگریته وه به :

۱. دوزینه وه زانستیه سه رسورپه یئنه ره کان

۲. به مه کینه کردنی پیشه سازیه کان

که به هو ی نه م دووهو کاره وه هه میسه کاروان و ره وتی میژووی مرو قایه تی و کومه لگاگان
به ره و پیشکه وتن و گه شه کردنی زیاتر هه لکشاون وله گه ل خوشیاندا ده یان و سهدان
گورانکاری گه وه و بچوکیان له سه ر ناستی سیاسی و ئابوری و کومه لایه تی و نه منی و
فه ره نگ و نه دب و... هتد. هیئاوه.

• چه مکی نویگه رایى:

به شیویه کی زور ساده و ساکار نویگه رایى بریتیه له نویکردنه وه ی نه وه ی کون و
کلاسیکیه، وه بریتیه له کومه لیک گورانکاری سیاسی و ئابوری و کومه لایه تی و فه ره نگی
و نه ده بی و... هتد. نه م ره وت و ریبازه له سده نویکانی نه وروپا وه سه ریبه لداوه.

• میژووی نویگه رای

نه م ره وت و ریباز و فهلسه فه ی کارکردنه له کوتایی سده ی ۱۵ و سه رته ی سده ی ۱۶ وه
له نه وروپا سه ریبه لداوه، نه وه تا بو یه که م جار له سالی ۱۴۳۶ز له گه ل سه ره لدان و
داهینانی چاپه وه له لایه ن گوته نبرگی نه لمانیه وه دیاریده که ن. هه ندی کی تر سالی ۱۵۲۰ز
له گه ل شوړشی لوسه ر کینگ دژی ده سه لاتی که مینه دیاریده که ن. و هه ندی کی تر سالی
۱۶۴۸ز له گه ل کوتایی جه نگی ۳۰ ساله دا دیاریده که ن و هه ندی کی تریش پیان وایه که له
سالی ۱۷۸۹ز په یوه ست به شوړشی فه ره نساوه یان شوړشی نه مریکا وه له سالی ۱۷۷۶ز
سه ریبه لداوه. هه ندی کی که متریش ده لین له سالی ۱۸۹۵ز وه له گه ل کتیبه که ی فرؤید
(پراغه کردنی خه ونه کان)) سه ریبه لداوه.

• بنه ماکانی ریباز و ره وتی نویگه رایى:

نه م ره وت و ریبازه له سه ر پینج بنه ما ی سه ره کی دامه زراوه وهك:

۱. زانست

۲. بەرھەم

۳. بەكارھېئان

۴. ھېزى سەربازى

۵. ھزرى جولانەوھ پۇشنگەرىيە ئەورۇپپەكان

بەم شىۋەيە پىرۇسەي نۇيگەرایی لە ئەورۇپاي سەدەكانى ناوہ پراستەوہ و دواى جەنگ و مەلمانى خۇيئاويەكانى نىۋان دىن و عىلمانىيەت و دەسەلاتە دونىايىيەكانى سەردەم و دواى مەلمانى توندوتىژەكانى نىۋان چىن وتۇيژە جياوازەكانى كۆمەلگاكانى ئەو كاتى ئەورۇپا لە نىۋان دەربەگ و بنەمالە و نەبىلەكان و پادشاودەسەلاتدارەكان و لەگەل چىنى ھەژار و كەمدەرامەت و جوتيار و كرىكاراندا، و بەتۇيپەربوونى كات و بەگەيشتن بەو پراستىيەنى كە ناكىت ئەم كۆمەلگاكانە ھەروا بە كۆنە پارىزى و داخراوى بىمىننەوہ و ملبەدن بۇ پەوت و بىرپارەكانى كلىسا و كەنىسەو پىياوانى ئاينى لە قەشە و پاپاكان و ناكىت دەسەلاتى پەھا لەلاى پىياوانى ئاينى بىت و بە ئارەزوو و مەرامى خۇيان سنور و ھىلى سور و تابۇكان بكىشن بەدەورى ھەموو بىر و ھزر و كار و گوتار و داھىنانە نۇيگاندا كە لەگەل عەقلەيەتى چەقبەستوى ئەواندا نايەتەوہ و ناگونچىن، ھەربۇيە لە زۇرىك لە ولاتانى ئەورۇپا لە ئەلمانىا و ئىتالىا و فەرەنسا و بەرىتانىا و ... ھتد. ژمارەيەك لە بزوتنەوہ سىياسى و ئابورى و كۆمەلەيەتى و تەننەت ئاينىيەكانىش سەرىننەلدا و ھەموانىان داواكارى گۇپرانكارىان دەكرد لە بوارى سىياسى و ئابورى و كۆمەلەيەتى و ئاين و فەرھەنگ و ئەدەب و ھونەر. ھتد. داواى چاكسازى و پىفۇرمىان دەكرد، داواى بەرەوپىشېردن و پىشكەوتن و ئازداى و سىستەمىكى حكومپرانى دىموكراسىيان دەكرد، داواى نەھىشتنى جياوازى و چەوساندنەوہى چىنايەتبان دەكرد، داواى يەكسانى و دادپەرەورى كۆمەلەيەتبان دەكرد. بۇيە تىوانرا لەدواى مەلمانىيەكى دوورودرىژ و تەننەت توندوتىژىش بگەنە ئامانچ و خواستە پەواكانىان و پەرەوى مېژووى مروقايەتى بەرەو پىش بەرن وقۇناغىكى نۇيى گۇپرانكارى و چاكسازى وەدىيىنن. جا ئەم قۇناغ و پىيازى نۇيگەرایی لەسەر پراستى ئەو پىنچ بنەمايە كەوتە خۇ بۇ بەئاواتگەيشتنى كۇتايىيان لەكەمكردنەوہى دەسەلاتى كەمىنەى پىياوانى لايەنگرى حوكمى پاشايەتى و ئاينى و ئەرستۇكرات و نەبىلەكانى ناو كۆمەلگا و لەبەرامبەردا رۇلى گەورە و مىحوەرياندا بە تاك، جا تاك لەم قۇناغ و لەناو كۆمەلگاي نۇيگەراییەدا ئەركى گەورەى كەوتە ئەستۇ لەوانە:

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۱. بوژاندنه وه و هوشیارکردنه وهی کۆمه لگا به گیانی تاگگه رایى و گرنگی و کاریگه رى نه و رۆحیه ته له پیشخستنی کۆمه لگا و وه دیهینانی پیشکهن وتن و گه شه له سه ره هه موو ئاسته کان.

۲. ئازادی: له کۆمه لگای تاگگه راییدا، هه میشه ئازادیه کان پۆل و کاریگه رى گه وره یان هه یه له بپارردان و داهینان و به خششی زیاتر به قازانجی پیشکهن وتنی کۆمه لگا مرۆفایه تیه کان، چونکه ته نها تاکی ئازاد ده توانییت به خشیت و سوود و که لکی گه وره بۆ خوی و کۆمه لگا وه دیهینیییت. بۆیه چه نده تاك ئازاد بییت له بیرکردنه وه و مامه له و گوتار و کرداریدا نه وه نده ش ده توانییت بییته تاکیکی به خشنده و داهینه ر. مرۆف به بی ئازادی هه یج مانایه کی نیه له بون و ژیانیدا و هه رگیز مرۆفی کۆیله و ژیر ده سته ناتوانییت گۆرانکاری و داهینان بکات.

۳. تووژینه وهی زانستی: تاکی داهینه ر پێویستی به که شه وه یه کی ئازاد و فراوان و خاوین هه یه که دووربییت له بارگا و بیبون به مملانی ناره واکانی چینایه تی و ده سه لات و به رته سه ککردنه وهی روه به رى هزر و بیرکردنه وه، تاکی زانسته خواز پێویستی به دیاریکردنی سنوره تابۆکان نیه له لایه ن سه رکرده و حیزب و بنه ماله کانه وه، بۆیه هه رتاکیکی نوێخواز گه ره کییته له رینگه ی تووژینه وه و لیكۆلینه وه زانسته یه کانه وه بگاته داهینانی نوێ له پینا و گه شه و پیشکهن وتن و خزمه تی زیاتر به کۆمه لگا مرۆفایه تیه کان. بۆیه نه و تاك و کۆمه لگایانه ی که گرنگی زۆر ده دنه زانست و زانسته خوازان و وزانکۆ و په یمانگاگان له رینگه ی تووژینه وه زانسته یه کانه وه و دابینه کردنی بودجه ی پێویست بۆ کاره کانیان هه میشه تاك و کۆمه لگایه کی داهینه ر و پیشکهن و تنو بوون و به پێچه وانه شه وه کۆمه لگا و تاکیکی به رخۆر و بیبه ره هم ماونه ته وه.

۴. به سه رداچونه وه و لپیره سینه وهی خود: له م خاله دا تاك و کۆمه لگا هه میشه له به رده م پرۆسه یه کی نوو بیونه وهی جدی و گه رموگۆردان و نه م پرۆسه یه ش بۆ نه وهی به ردوامی هه بییت و خوی له هه له و که موکۆری و نه زعه که سه یه کان به دووربگرییت و دووربکه ویتته وه له خودپه رستی و به رژه وه ندی خوی و که سی و حیزبی و بنه ماله یی و... هتد. پێویستی به وه یه که به به رده وامی به سه رداچونه وه به کار و کرده وه و گوتار و مامه له و دیدگا و تیپراوینینه کانی خۆیدا بکاته وه و لپیره سینه وه ش له گه ل خودی خۆیدا بکات، چونکه به بی ئه م پرۆسه یه نه تاك نه کۆمه لگا نه گروپ و ریکخواه پیشه یی و مه دنه یه کان ناتوانن به ره و پێش بچن و گیانی داهینان ببوژینه وه و تاك بکه نه میحوهر و پالنه رى گۆرانکاریه کان، جا ئه م پرۆسه ی به سه رداچونه وه و لپیره سینه وهی خوده له سه ره هه موو ئاست و ئۆرگانه کانی

تاکگه رایى وەك فەلسەفەییەکی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

دەسەلات و حکومەت و حیزب و رێکخراوەکان پێویستە و نایبیت پشنگوی بخرین. چونکە هەموو دواکەوتن و پشنگوی خستنی دەبیته هۆی کەلەکەبونی کیشە و گرتی زیاتر و نوی کە چارەسەرکردنیان بەتییەربوونی کات ناستەم و زەحمەت دەبیته. جا چەندە خودی تاکاکان پاکخواوین و ساغڵەم و تەندروست بن و دووربن لە گەندەلی و مشەخۆری و پاوانخواری و خۆسەپاندن و دووربن لە خۆشەویستی پۆست و پلە و نیمیازیاتەکانی دەسەلات و ببە تاک و کۆمەلگایەکی دەسەلات نەویست هیندەش کۆمەلگایەکی نویگەرە دیتە بون و بەرهەم.

۵. پاراستنی ژینگە: خۆشەختانە لەم قۆناغی نویگەراییەدا بنەمایەکی زۆر مرقۆدۆستانە هاتۆتە ناو کایەکی گفتوگۆو مشتومپرەکانی نیوان سەرکردە و ولاتان و کۆمەلگا و تاکەکانیش، چونکە دواي پرشتن و فریدانی سەدان و هەزاران تەن لە خۆل و خاشاک و پاشماوه و پاشەرۆ ژەرەوی و تیشکدەرەکان خستنیان بۆ ناو هەوا و ئاو و خاکەوه لەلایەن کارگەر گەوره پيشەسازیەکانەوه ژینگەي زەوی و مرقۆقیەتی بەرهو پیسبوون و لەناوچوون و زیانگەیانندی گەوره چووه، بۆیە ئەم قۆناغە وادەخواییت و ئەوهشی کردۆتە بنەماو چەسپاندویەتی کە کۆمەلگای نویگەرە پێویستە ریز لە پاکخواوینی ژینگەي مرقۆقیەتی بگریته و هەریەکە بە قەوارە و گاریگەری و رۆلی خۆی هەستیت بە پارێزگاریکردن و پاگرگرتنی ئەو ژینگە مرقۆقیەتیە، چونکە تا ژینگەي زەوی پاک و خاوین نەبیته و دوور نەبیته لە پیسوون و ژەرەواییوون ئەوا تاکی ساغڵەم و تەندروستیش نایەتە بوون.

بەم شیوہیە کۆمەلگای مۆدیرنیتە و نویگەرایی سەرەرای پینچ بنەما سەرەکیەکی خۆی گرنگی تەواوی داوه بە رۆل و کاریگەری تاک و ئەرکەکانی بۆ دیاریکردووه. لە پیناو وەدیپینانی دادپەرەوری کۆمەلایەتی و نەهیشتنی جیاوازی دەرەبەگایەتی و چینایەتی کە قوتابخانەکانی شیوعیەکان و مارکسیەکان و ئیشتراکیەکان بەرزیان کردۆتەوه و هەولێ بۆ دەدەن.

• بیرمەندەکانی نویگەرایی

رێباز و فەلسەفەي نویگەرایی لەسەر هەموو ناستەکانی ژیان لە سیاسی و ئابوری و کۆمەلایەتی و زانستی و... هتد. گەلیک بیرمەند رابەراییەتیان کردووه و تیکۆشاوان بۆ چەسپاندنی بنەماو ئامانج و تیپراونینەکانیان بۆ ئەوهی قۆناغەکە بەسەرکەوتویی تییەربکەن لەوانە:

۱. دیکارت و کۆسمۆپۆلس کە رابەراییەتی رەوتیکی میسالیان دەکرد.

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۲. فردیناند نۆتیز و ئەمیل دوراکاهیم و ماکس قایبەر، رابەراییه تی رەوتی زانستی دەروونناسی و کۆمەلایه تیان دەکرد.

۳. ئادام سمیس و مارکسی و شیوعیه کانیش، رابەراییه تی و دواکاری ئابوری نوێگه راییان دەکرد له سەرمایه داری و بازاری ئازاد و بازرگانی.

۴. میکیا قیللی و هۆبز و بودان رابەراییه تی بیرى نوێگه رایى سیاسیان دەکرد. له پال جانجاک رۆسو و مۆنتسیکو و جۆن لۆک دا.

• قۇناغى دواى نوێگه رایى ((پۇست مۇدیرنیته))

بریتیه لهو قۇناغەى دوا نوێگه رایى له پۇژئاوادا كه توشى پۇچوون و دلشكاویى و بیئومیدی بوون به هۆی شکستی نوێگه راییه وه و ئەوان پێیان وایه كه نوێگه رایى له سایه ی سیسته می سەرمایه داری خۆسه پێن و به هه ژموون و به رخۆر و بچووکردنه وه ی دونیا وه کو گوندىكى بچوك له سایه ی به جیهانیبووندا و نه هیشتن و كه مکردنه وه ی پۇلى تاك و گرنگیدانى زیاتر به کارگه پیشه سازیه كان و کۆمپانیا گه وره و زه به لاج و فره ره گه زه كان هینده ی تر ژیان و گوزهران و خۆشگوزهرانى تاك و کۆمه لگاكانى شیواندوه، ونه ی توانیوه ته وای نامانج و خواستی تاك و کۆمه لگاكان وه دییه نیی و شکستی هیناوه، هه ربۆیه ئەمان ره خنه بارانى نوێگه رایى دهكهن و له هه ولی گه راندان به دواى رېگاچاره ی نویتردا و ئەم قۇناغەش کاریگه ری هه بوو له سه ر زۆر بوادا. ئەم رەوتی پۇست مۇدیرنیته له کۆتایی سه ده ی بیست و سه ره تاي سه ده ی بیست و یه كدا سه ریه له داوه. فریدریك جهیمسۆن، فه یله سوف و ره خنه گری ئەده بی ده لیت ((لۆژیکی رۆشن بیری خۆسه پێنی قۇناغى كۆتایی سه رمایه داریه)) كه له ئیستادا ناوده بریت به به جیهانیبوون یان سه رمایه داری دارایی یان له دواى شۆرشى پیشه سازى یان سه رمایه داری به رخۆر.

له ئیستاشدا قۇناغى دواى پۇست مۇدیرنه ته ش سه ریه له داوه و ره خنه له هه ردوو قۇناغى مۇدیرنیته و پۇست مۇدیرنیته ش ده گرن و ئەمانیش گوتار و دیدگای خویان هه یه بۆ چاره سه ری کیشه كانى کۆمه لگاكان و تاكه كان و هه ردوو قۇناغى پیش خوی به شکستخواردوو وه صفده كهن و لهو پیناوه شدا چه ندىن بیرمەند و كه سایه تی و بیرۆكه ی نوێ رابەراییه تی ئەم رەوتەش دەكهن.

ده توانریت پۇست مۇدیرنیته به وه تیبه گه یه نریت كه بریتیه له په رچه كرداریك دژی نوێگه رایى، له دواى ئەو كاولکاریانه ی كه بهر فاشیه ت و جهنگی دووه می جیهانی و هۆلۆكۆست كه وت، زۆریك له رۆشن بیریان و هونه رمه ندانى ئەوروپا متمانە به نوێگه رایى سیاسى و ئابوری و هه موو جوانیه كانى پرۆژه كه ناكهن، له كاتیكدا كه نوێگه رایى له زۆر

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس
كاتدا پەيوهسته به شوناس و یهكیتی و دەسهلات و پروابوونی ته‌واو، و ...هتد. به‌لام
پۆست مۆدیرنیته زۆرجاران پەيوهسته به جیاوازیه‌كان و جیاپونه‌وه و ده‌قییتی و
گومانکردن و ...هتد.

• ئەكۆتایدا ،ده‌پرسین ،نهری تاك و كۆمه‌نگای كورده‌واری له‌كۆیی ئەم هه‌موو قۆناغی
پیشكه‌وتن و داهینانه‌دان؟ ئەو قۆناغ و سه‌رده‌مانه‌ چ كاریگه‌ریه‌کیان هه‌بوه به‌سه‌ر هزر و بیر و
نەندیشه و گوتار و كرداری تاك و كۆمه‌نگای كورده‌واری دا؟ نهری تاك و كۆمه‌نگای كورده‌واری
پییوستی به قۆناغه‌كانی نویگه‌راییی و دواي نویگه‌رایش نیه كه تاك رۆل و كاریگه‌ری هه‌بیته نه
پروۆسه‌ی پیشخستن و داهینان و به‌خشین و به‌ره‌و پیشبردنی كۆمه‌نگادا له‌رووی سیاسی و ئابوری و
كۆمه‌لایه‌تی و نه‌ده‌ب و فه‌ره‌ه‌نگه‌وه و رۆلی خۆی ببینیته ؟ ئایا له‌سایه‌ی تیروانییه
كۆنه‌پاریزه‌كانه‌وه ده‌توانیته كۆمه‌نگا و تاك و سیسته‌میکی حوكمرانی ته‌ندروست و ساغلام
پیکه‌وه بنیین و هه‌نگاو به‌ره‌و ئاینده‌یه‌کی گه‌شتر و خوشگوزهرانتر و پر ره‌فاهتر بنیین؟ یان ده‌بیته
خۆمان بگونجینین له‌گه‌ل ره‌وتی مۆدیرنیته و پۆست مۆدیرنیته‌دا بۆئه‌وه‌ی لانی كه‌م زۆر
دوانه‌كه‌وین و كه‌م تازۆر له‌گه‌ل ره‌وته باو و زاله‌كه‌ی دونیای سه‌رده‌مدا بگوزهریین و به‌ره‌و
پیشه‌وه هه‌نگاو بنیین. ئەگینا چ له سه‌ر ئاستی تاك یان له‌سه‌ر ئاستی كۆمه‌لگاش به
چه‌قه‌به‌ستوویی و داخراوی و كۆنه‌پاریزی ده‌مینیینه‌وه و هینده‌ی تر ره‌وره‌وی پیشكه‌وتن
و داهینانه‌كانی میژوو لیمان دوورده‌كه‌ونه‌وه، گه‌رچی به‌هۆی ئەم داهینانه‌ ته‌كنه‌لۆجیا
نوییانه‌ی سه‌رده‌مه‌وه تارا‌ده‌یه‌ك هاوكار و به‌شدار و سوودمه‌ندبووین له پیشكه‌وتن و
نویكاری و تاگه‌راییه‌كاندا ،به‌لام هیشتاش قۆناغی زۆرمان له‌پیش ماوه بۆ ئەوه‌ی
به‌ته‌واوه‌تی له كۆت و به‌نده باو و سواوه‌كان پرزگارمان بیته ،ئهمه‌ش هه‌ول و تیكۆشان و
بیرمه‌ند و تاك و كۆمه‌نگای هوشیار و ئازادی پییوسته نه‌ك كۆیله و ده‌سته‌مو و عه‌قل
به‌ستووه‌كان.

سه‌رچاوه‌كان:

=====

١. <https://ar.wikipedia.org/wiki>

٢. <https://mawdoo۳.com>

٣. <https://www.alhurra.com/a/what-is-modernity>

٤. <https://elaph.com>

* ئەم باب‌ه‌ته له سایته‌كانی وتاری كورد وشه‌ن پریس و سپی میدیا وستاندازدكورد و ژیان و ناوینه و
پۆژنامه‌ی زاری كرمانجی ٦٠٤ له پیکه‌وتی ١٠ و ١٩/٨/٢٠١٩ ب‌لاوكراوه‌ته‌وه.

به غداد و ههولير

ته واو كه رى يه كتر نهك دژ و ناحهز*

• لهه پرژانه دا دوو سالى ته واو تىپه رده بىت به سهر پرۆسه ي ريفراندۆمه كه ي 25 نه يلولى سالى 2017، كه به داخه وه نه توانرا مه به ست و ئامانجه سهره كيه كه ي نه و پرۆسه پيرۆزه وه دى به ينىت، له لايه ك به هو ي هو كارى خودى ناوخويى و له لايه كى ترىشه وه به هو ي هو كاره بابته تيه دهره كيه كان له ناوچه كه و دونيا شدا. ليره دا هيچ مه به ستمان نيه كه برىنى نه و پرۆسه شكست خوارد وه بوكلينينه وه يان تۆمه ت بخيه نه پال هيچ سهركرده و حيزيكي سياسى، هينده ي مه به ستمانه كه له م ياده دا بىرى هه موان به ينىنه وه به وه ي كه په نديكى قولمان له و پرژانه وه رگرتبىت و به سهر كار و كرده وه و گوتارو هه له و سوژه كانماندا بچينه وه و پى به هه له و كه موكوپه كانى خو مان بنين و هه ولى راستكرده وه شيان بده ين، نه كه هه ر سووربين له سهر هه له كانمان له تىراونينى بابته كه و خوئنده وه و هه لسه نگاندى هاوكيشه ي هيژه كان و هاوسه نكى دونيا و ناوچه كه ش له نيوان زله يژه دونيايى و هه ريميه كاندا و به هه مان شيوه ش هه لسه نگاندى كى راست و دروستيش بكه ين بو دوخى سياسى و ئابورى و ئه منى و كو مه لايه تى ناوخوى نيومالى كورد خو شمان.

• مه سه له و پرسى سهر به خو يى و دامه زراندى ده و له تى كوردى پرۆسه و ئامانجى كه كه هيچ تاكيكى كورد له بىرى ناكات و هه ميشه خه ونىكى زيندو وه له بىر و هزر و كرده وه و گوتارى ته واوى كورد زمانه كاندا، بو يه هيچ كات ترسى له بىر كردنى نه و پرسه گرنگه ناكريت، هه ر بو يه ش په له كردن و ده ستبردن بو ي جاريكى دى به بى ئاماده سازى ته وا وه تى هيچ پيوست نيه و ده كريت خه باتى راستوره وان و پشو دريژى شو ر شگيرانه ي كورد ايه تى دريژه و به رده وامى پي بده ين بو وه ده سته ينانى نه و ئامانجه زور پيرۆزه مان له دوخى كى گونجاو و له بارتردا كه هه موو هو كاره ناوخويى و دهره كيه كان پشتيوان بن نهك دژ.

• له ئىستادا و دواى 2 سال تىپه رپوون به سهر نه و نسكو كاتيه دا، هه ق وايه سهر كرده يه تى سياسى كورد و ته واوى حيزبه سياسيه كان و داموده زگا و ئورگانه شه رعيه كانى حكومه تى هه ريم له سهر و كايه تى هه ريم و په رله مان و حكومه تى كابينه ي نوى، هه ولى جدى بده ن بو چى كردنى پرۆسه يه كى ناشته وا يى ناوخويى له كوردستان و يه كخستنى هه ول و گوتار و كرداره كان له به رامبه ر نه م دوخه نو ييه ي كه له پيشماندا يه، له هه لبراردنى نه نجومه نى پاريزگاكان له عىراقدا له 1 نيسانى 2020 و چى كردنى پرۆسه ي

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەوزادی موهه ندىس

سەرژمێری گشتی له مانگی تشرینی یهكەمی سالی نایندهدا، كه بۆ كورد هەردوو پرۆسه كه گەلیك گرنگ و ژیارین و ناكریٲ پشتگوییٲ بخرین و بەخه مساردیهوه لییان پروانریٲ بههوی هەندیك كیشه و ململانیی نارهوای سیاسیهوه و ناوچه دابڕینراوهكانی كوردستان و مادهی ١٤٠ دەستور بكرینه قوچی قوربانی هەز و ویسته حیزبیه تهسك و بچوكهكان.

• دواتریش ههقه ئەم هیژ و توانا یهك و یهكگرتوهی كورد و ههیمی كوردستان به ئاراسته‌ی به‌غداد ههنگاو بنیٲ و به‌هیژهوه بچیتته سه‌ر میژی گفتوگۆكان و راست و دروستی كیشه كه‌له‌كه‌بوه سیاسی و ئابوری و ئەمنی و جوگرافی و ..هتد، له‌گه‌ل ده‌سه‌لاتدارانی ناوه‌ند له‌ به‌غداد گه‌نگه‌شه‌ بكات بۆ گه‌یشتن به‌رێكه‌وتنیکی كۆنكریٲی له‌ پیناو وه‌ده‌ستخستنی مافه‌ ره‌واكانی گه‌له‌كه‌ماندا. چونكه‌ ناكریٲ میله‌ته‌كه‌مان هه‌میشه‌ له‌ دل‌ه‌پراوكی و ترس و تۆقاندندا بژیٲ و هه‌ست به‌ ئارامی و خو‌شگوزهرانی نه‌كات و لاٲیش هی‌واش هی‌واش به‌ره‌و دواوه‌ بگه‌ریتته‌وه‌ به‌هوی عینادی و غروری سیاسی سه‌ركرده‌كانه‌وه‌، میله‌ته‌كه‌مان ناتوانیٲ تاسه‌ر به‌رگه‌ی برسیتی و نه‌بونی مووچه‌و ویران و كا‌ولبوونی زیاتری لاٲ بگریٲ، بۆیه‌ راستترین سیاسه‌ت و بیركردنه‌وه‌ و پلان له‌م قو‌ناغه‌دا گه‌یشتنه‌ به‌رێكه‌وتن له‌گه‌ل به‌غدادا و گه‌یشتنه‌ به‌رێكه‌وتن له‌سه‌ره‌موو مه‌سه‌له‌كانی هیژی پێشمه‌رگه‌ و بودجه‌ و ناردن‌ی مووچه‌ و مه‌له‌فی نه‌وت و ئەمنی و ئەوانی تریش.

• پێویست ده‌كات به‌غداد و هه‌ولیر ببنه‌ ته‌واوكه‌ری یه‌كتری نه‌ك دژو نا‌ه‌ن، چونكه‌ به‌ ته‌بابی و لیكتیگه‌یشتن ده‌توانریٲ زۆر ئامانج و خواست و مافه‌كان وه‌ده‌ستبینین نه‌ك به‌ جه‌نگ و توندوتیژی، به‌تایبه‌تیش كه‌ له‌م قو‌ناغه‌دا ناوچه‌كه‌ به‌عیراق و كوردستانیشه‌وه‌ رووبه‌رووی ململانی و ئالنگاری زۆر مه‌ترسیدار ده‌بنه‌وه‌ له‌نیوان لاٲانی ناوچه‌كه‌ و ئەمریكا له‌لایه‌ك دژ به‌ ئیران و هاوپه‌یمانه‌كانی له‌لایه‌کی تره‌وه‌، كه‌ به‌داخه‌وه‌ عیراق و كوردستانیش بیانه‌ویٲ یان نا بونه‌ته‌ به‌شیک یان راستتر بونه‌ته‌ گۆره‌پانی سه‌ره‌کی یه‌كلكردنه‌وه‌ی ئەو ململانیانه‌، بۆیه‌ ته‌نها به‌ یه‌ك و یه‌كگرتوویی هه‌ولیر و به‌غداد ده‌توانریٲ هه‌لویستیکی هاوسه‌نگانه‌ بگریٲته‌ به‌ر و هه‌موان له‌شه‌ر و ما‌لویرانی و پریشکی ئەو ناگه‌ری كه‌ له‌به‌رده‌م قاپی عیراق و كوردستاندا یه‌ پاریژیٲ .

* ئەم بابته‌ له‌ سایته‌كانی وتاری كورد وشه‌ن پریس و سپی میدیا وستانداردكورد و ژیان و ئاوینه‌ ئاراسته‌و pukmedia و پوژنامه‌ی زاری كرمانجی ٦١٠ و كوردستانی نویٲ ٧٩٧٢ له‌ رێكه‌وتی ٢٣ و ٢٠١٩/٩/٣٠ دا‌و‌كراوه‌ته‌وه‌.

گرنگى يهك لیستی كورد

له ناوچه دابریئراوه كاندا له چیدایه ؟*

• وهك ئاشكرايه ناوچه دابریئراوه كانى دهره وهى سنورى هه ریمی كوردستان به نزیكه ی ۵۱٪ خاكی هه ریمی كوردستان یان كوردستانی باشوور داده نریت و گرنگیه كى گه وهى هه یه بۆ گه پرانه وهى بۆسهر هه ریمی كوردستان له پرووی سیاسى و ئابوری و ئەمنى و كۆمه لایه تیشه وه، چونكه ئەو ناوچانه هه موانیان هه ر له موصله وه تا مه خمو رو كه ركوك و توزخورماتوو و داقوق و خانه قین و ئەوانی تریش كه كه وتونه ته ناو چوارچیوه ی ۴ پارێزگای گرنگی عیراقه وه له موصل و كه ركوك و صلاح الدین و دیاله دا، پیگه یه كى جیوسیاسی گرنگ و کاریگه ریان هه یه و له پرووی ئابوری شه وه به تایبه تیش له نه وت و غازى سروشتیدا گه لیك ده وله مند و له پرووی ئەمنیشه وه ته واوی ئەمنیه تی كوردستان ده پارێزن و له پرووی كۆمه لایه تیشه وه باگراوندیكى كوردانه و كۆمه لایه تی توندوتۆل ده به خشنه ته واوی هه ریمی كوردستان به و پیکه اته هه مه جۆره ی هه یانه له عه رب و توركومان و مه سیحی و هه موو نه ته وه و ئاین و ئاینزاكانی تریشه وه. بۆیه گه پرانه وهى هه رچی زووتری ئەو ناوچانه هه یه بۆسهر هه ریمی كوردستان و بۆناو باوه شی دایكى كوردستان کاریگی له پیشینه ی هه موو سه ركردایه تی سیاسى كورد و حیزبه سیاسیه كان و ته واوی كۆمه لگای كورده واریه. بۆیه ده كریت هه موو ریگاکان و هه موو چاره سه ریه كان تا قیبه كرینه وه و بگرینه بهر بۆ وه ده سه ته یئانه وهى ئەو ناوچانه .

• له ئیستادا كه بپاردراره به ئەنجامدانی هه لپژاردنی ئەنجومه نی پارێزگاکان له عیراقدا له ۱ نیسانی سالی ۲۰۲۰، ئەوا ئەركی هه موو حیزبه سیاسیه كانه كه ته واوی توانا و فشاری خویان وه کاریخه ن دوور له كه مه ته رخه می و خوینساردی بۆنه وهى ئەو پرۆسه یه گه ر ئەنجام بدریت ئەوا كورد براوه ی یه كه م بیته له و ناوچانه دا، ئەوهش ته نها به یهك و یهكگرتویی و یهك لیستی و كۆبونه وهى هه موان ده بیته له چوارچیوه ی یهك لیستدا له و ناوچانه دا ، خۆشبه ختانه له ریکه وتی ۲۸/ئیلوولی ۲۰۱۹ دا و له شارى هه ولیر ۹ حیزبی كوردستانی ریکه وتن له سه ر پیکه وه نانی یهك لیستی یهكگرتویی كوردستانی به ناو نیسانی ((لیستی هاوپه یمانی كوردستانی)) له هه ر چوار پارێزگاکه ی موصل و كه ركوك و صلاح الدین و دیاله دا، بۆنه وهى بینه لیستی گه وه چونكه هه لپژاردنه كه به پیی سیسته می سانتلیگۆ ده بیته كه له قازانجی لیسته گه وه كاندا یه. به م كارهش ریکه ده گرن له دووباره بونه وهى هه له كانی رابووردو و كه زیانی گه وه به كورد گه یشت له ئەنجامی

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

ناته بایی و فره لیستیدا. ناشکراشه هه موو نهو ناوچانه و به تایبه تیش که رکوک گرنگی و کاریگری خوی هه یه له میژووی خه باتی کوردایه تیدا و هه موو شوپرشه کانی کورد له سه رکوک و جیگا کانی تر نه گه یشتونه ته دوامه نزل و پریکه وتن له گه ل حکومته ناوه ندیه کانی به غداد. بویه سه رکه وتن له م هه لبرژارنده دا و پیکه وه نانی حکومتی ناوچه یی به رابه رایه تی کورد و به به شداریکردنی نه ته وه و که مایه تیه کانی تر نهوا مسوگه ریوونی گه پانه وهی نهو ناوچانه زامنتر دهکات و بو نایندهش ده بیته دوکومینتیکی میژوویی به نرخ که ده کریت کورد له نایندهشدا به کاریبینی دژ به نه یاره کانی ههروهک چو ن دوا ی نزیکه ی ۷۰ سال کورد ناماری سالی ۱۹۵۷ به به لگه یه کی میژوویی کوردبون و زورینه ی کورد له که رکوکدا به رزده کاته وه به پرووی نه یاره کانیدا.

• بو سه رکه وتن و سه رخستنی نهو پرۆسه یهش گه ره که هه موان توانا کانیان یه کبخهن و دووریکه ونه وه له دوودلی و دردۆنگی و ناته بایی و بیتمانه ی له ناو مالی کوردا، چونکه کورد هه میشه لاواز و بیده سه لات و شکست خواردوو بو ه گه ره له ناو خودا دوزمن و ناحه زی یه کتر بو بن، به لام هه میشهش سه رکه وتنیان وه ده ست هی ناوه له نه جامی یه کبون و یه کپیزی و یه ک هه لو یستی و یه ک گوتاری نه ته وایه تیدا، نه م هه لبرژارنده به ته وای مانا جهنگ و شه پریکی گه وه و یه کلاکه ره وه یه، چونکه له جیاتی فیشهک و چهک به کار هیئان نهوا دهنگ و په نجه مؤره کان ده توانن بریاری یه کلاکه ره وه بدن بو گه پانه وهی نهو ناوچانه ی که ماده ی ۱۴۰ ده ستور ده یانگریته وه. و به تایبه تیش که رکوک چونکه له سالی ۲۰۰۵ وه هه لبرژاردنی نه نجومه نی پاریزگا که ی تیادا نه نجام نه دراوه.

• سه رکه وتنی کورد ده بیته هوکاری جیبه جی کردنی ماده ی ۱۴۰ ده ستور که زیاد له ۱۴ سالی به سه ردا تیپه ریوه.

• سه رکه وتنی کورد زیاد له نیوهی کورسیه کان که ۱۲ کورسیه ده بیته هوکاری پاوه ستانی پرۆسه ی به عه ره بکردن و به ته شه یو عکردن و به داگیرکردن و به وه ده رنان و راگواستن و ترس و تو قانندن له و ناوچانه دا.

• ده بیته هو ی نه وهی که شوناس و ناسنامه ی کوردایه تی به توخی به به ری نهو ناوچانه دا بکریته وه.

• ده بیته هوکاری بوژاندنه وهی ئومی د و هیوا و به هیژبونه وهی ئپرا ده و کوردایه تی.
• ده بیته هو ی حساب بو کردنی کورد له لایهن به غداد و ولاتانی ناوچه که و دونیا شه وه.

تاگه رای وەك فەلسەفەییەکی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

• بەپێچەوانەشەو گەر لیسته عەرەبی و تورکومانەکان سەرکەوتن و دەستبێنن، ئەوا بەدنیای لە ئایندەدا کاردەکن بۆ گەڕاندنەوێ ئەو ناوچانە بۆ ژێر دەسەلاتی ناوهند لەرێگە ی پاریسی گشتیەو. و ئەوکاتیش کورد کەمینه و بێدەسەلات دەمینیتهو و نازار و مەینەتیەکانی ١٠٠ سالی رابوودو دەچیزیتەو.

لەبەر ئەم هەموو گەڕانگێنە یەك لیستی و یەكبون و یەكگرتوویی کورد لەو هەلبژاردنەدا گەرکە کە کورد هەموو پێکەو بەکەوئەخۆ بۆ هەمووکردنەوێ یاسای هەلبژاردنەکانی رێکەوتی ٢٢ی تەموزی ٢٠١٩ پەرمانی عێراق کە هەندیک بەرگە و مادە وەك مادە ١٦ دژ بە بەرژەوهندی ئەو ژمارە زۆری ئاوارە کوردە لەدەرەوێ ئەو ناوچانەدا لەلایەك و لەلایەکی تریشەو وەلانی ناکۆکی و مەملانی ناپەرەوا و بچوکەکانی نیومالی کورد لە هەریم و لەو ناوچانە و لەبەغدادیشدا، چونکە کاریکی نالۆژیکیە کە لەپینا و دەسکەوتی بچوکی حیزبایەتیدا دەسکەوتە گەرەکان لەکیس بەریت، ناکریت لەپینا و پلەو پۆستیکی کاتییدا لەهەریم و لە بەغداد خاک و ئاو و نەتەو و میژوو و جوگرافیای ولاتەکەمان بۆ هەتاهەتایە لەدەستبەدین.

• بۆیە راستین بریار ئەوێ کە هەموو بەیەك لیست و بەیەك هیژ و بەیەك دلەو بچنە ناو ئەو پرۆسە و بەسەرکەوتویش لیببێنە دەرەو. بەدنیای سەرکەوتن لەو ناوچانەدا دەبیتە رێگەخۆشکەریش بۆ دۆزینەوێ چارەسەر بۆ تەواوی کیشە کە لەکەبوەکانی نیوان لایەنەکان لە هەریم، هەرەك چۆن کە شوهەوای تەبایی و پێکەوێی لەناو هەریمیشدا بە ئەرینی کاریگەری دەخاتە سەر دۆخی ئەو ناوچانە لەلایەك و لەبەرەمبەر بەغدادیش لەلایەکی ترەو، بۆیە ناکریت ئەم هەلە میژووێ لەکیس بەدین و تا ٤ سالی تر زەلیلی و بێدەسەلاتی و کەنارخستن و دوورەپەیزی بچیزینەو بەدەست شوڤینیزمە عەرەبە نەتەوێی و مەزەهەبی و کەمایەتیەکانی ترەو.

* ئەم بابەتە لە سایتەکانی وتاری کورد و ژبان پریس و سپی میدیا و ستانداردکورد و ئاراستە و pukmedia و پوژنامە ی زاری کرمانجی ٦١٦ و کوردستانی نوی ٧٩٧٣ له رێکەوتی ٢٨ / ٩ و ١١ / ١٠ / ٢٠١٩ دا بلاوکراوەتەو.

کاتیك كورد ئیسلام بوه .. تورك هەر ئیسلامیشی نه ناسیوه

با ئەردوگان ئیسلامهتی به كورد نه فرۆشیتوه *

• سهرهتا دان بهو راستیهدا دهئیم كه ههلبژاردنی دین و مهزهه بهكان کاریكه هیچ تاكیک خۆی له ههلبژاردنیدا نازاد نه بوه بهلكو له دایك و باوكهوه بۆی ماوهتهوه. ههروهها بهشیوهیهك لهشیوهكان دهچنه چوارچیوهی نازادی تاكه كهسیهوه كه مافی هیچ كهس نیه رهخهنی پێ له كهسانی تر بگریت. بهلام كاتیك كار گهیشته ئهوهی بهرامبهرهكهت كه خۆی به ئیسلام دادهنیت و تۆش به كافر و سوپایهكیش بهناوی ((سوپای موحهمهديهوه و بهدهسپێکی سورهتی فهتخ)) هوه دهئیریتته سهر خاك و گهلهكهت و قهتل و عامت دهكات وهكو ئهوهی جیهادی كردییت دژی كافران و لهدهروهی خاکی ئیسلام. ئیتر هیچ بواریك نامینیتتهوه بۆ ئهوهی كه قسهنهكهیت و وهلام نهدهیتتهوه.

• ئهوهی ئەمڕۆ ئەردوگان و حیزبهكهی ئاكهپه بهناو ئیسلامهوه دهیكهن بهرامبهر ههموو كورد و بهتایبهتیش له پوژئاواوی كوردستان، تهنا نهت له لایهن مهسیحی و جولهكهكان و بێ دینهكانیشهوه مایه قبولكردن نیه. بۆیه ههزمكرد به داتا و زانیاری و ئامار جیاوازی له نیوان ئیمهی كورد و توركدا بکهه و پیشانی بدهم كه چۆن كورد دلسۆزترین جهنگاوهری ئیسلام بون و چۆنیش بونهته ئیسلام.

۱. كورد له سهردهمی خهلافهتی عومهری كورپی خهتابدا بونهته ئیسلام و كوردستان كهوتۆته ژێر دهسهلاتی ئیسلامهكانهوه لهسالی ۱۶ بۆ ۲۰ كۆچی و تهنا نهت بێ بهرهنگاری و شهپێکی قورسیش.

۲. له ئیستای ههڕیمی كوردستاندا بهنزیكهیی ۵۵۰۰ مزگهوت ههیه و لهو ژمارهیهش نزیكهی ۱۰۰۰ مزگهوت نوێژی ههینی تیا دا دهكرییت كه دهگاته ۱ ملیۆن نوێژكهر. لهكۆی گشتی ژمارهی دانیشتوانی ههڕیم كه نزیكهی ۵ ملیۆن كهسه. ههڕیهك كهس ((، ۰۰۱)) مزگهوتی بهردهكهویت.

۳. سهدان و ههزاران كهله پیاوی ناینی و نوسهر و شاعیر و ئەولیا و پیاوچاك و زانا له كوردا ههلكهوتون كه بونهته نمونهی زیندوو گهشاوهی ههموو دونیای ئیسلام.

+++++

* توركیا له سهردهمی خهلیفهی راشدی عوسمانی كورپی عهفاندا ئیسلامی پێگهیشتهوه، واته لهدوای كوردهوه تورك بونهته ئیسلام و تورك به شهپ و جیهاد بونهته ئیسلام. له ئیستادا كه ژمارهی توركیا ۸۰ ملیۆن كهسه، تهنها ۸۶۶۸۴ مزگهوت ههیه. واته ههڕیهك

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

كەس ((٠,٠٠١)) مەزگەوتى بەردەكەوئیت. كە لپرەدا دەردەكەوئیت كورد بەهیندەى تورك و بگره زیاتریش مسوئمانتره.

* لەبەرامبەریشدا و لەسالی ٢٠٠٢ وە كە ئاگەپە و ئەردوگان بونەتە دەسەلاتدار لە توركیادا كە بەناوی حیزبێكى ئیسلامی و ئیخوانیەو هاتونەتە سەر حوكم، بەم شیوەیە دینی بەكارهیناوە بۆ خزمەتی مانەوێ خۆی و حیزبەكەى و لەهیچ كاریكى ناشەرى و ناپەرەوا و بەدەرەوشتیش سلی نەكردۆتەو ئەو تا:

١. لە دەستوری نوێی توركیادا دینی ئیسلام دینی پەسەمى نیه كە كمال ئەتاتورك دایناوە، تاكو ئیستا و لەو هەمواری دەستورەى كە ئەردوگان كردى نەیتوانى یان نەيكرد كە ئەو مادەیه هەموار بكاتەو و ئیسلام بكاتە دینی پەسەمى.

٢. بەپێى مادەى ٢٢٧ لە یاسای ژمارە ٥٢٢٧ى توركیا كە لە ٢٦/٩/٢٠٠٤ پەرلەمان پەسەندى كردو و لەسالی ١٥٢٠٠٥ كەوتۆتە واری جیبەجیكردنەو دەلیت ((حوكمى بەندكردن بۆ ئەو كەسانەى كە بەدەرەوشتى دەكەن لەنیوان ٢-٤ سالدایە، بەلام ئەو كەسانەى كە بەوێستى خۆیان ئەو كارە دەكەن هیچ سزایەكیان بۆ نیه)). ئەمەش دوو پرووی ئەردوگان و ئاگاپە دەردەخەن كە چۆن رینگەیان بەبەدەرەوشتى داو لەكاتێكدا خۆیان بە ئیسلام و موسلمان دادەنێن.

٣. بەپێى چەند ئاماریك: لەماوەى ١٢ سالی دەسەلاتى ئاگاپە و ئەردوگاندا رپژەى بەدەرەوشتى لە توركیادا بە رپژەى ١٦٨٠٪ زیادىكردو. بەشیوەیهك:

١٥ هەزار مالى بەدەرەوشتى مۆلەتپیدراو هەیه جگە لە بى مۆلەتەكان. تەنها لەشارى ئەستەمبولدا ٣ هەزار كچ و ژن ئەو كارە دەكەن. كمال اورداك سەرۆكى كۆمەلەى مافى مروۆ و تەندروستی جنسى دەلیت ژمارەى ئەو كەسانەى كە لەبوارى بەدەرەوشتیدا كاردەكان دەگاتە ٣٠٠ هەزار كەس لەژن و لە پیاو.

٤. تەمەنى خانەنشینی بەدەرەوشتكار بە ٦٠ سال دیاریكراوە بە پێى یاسای توركیا و تانیستاش كاری پیدەكری.

٥. توركیا لەسەر ئاستى دونیادا ١٤ هەمین ولاتە كە كاری بەدەرەوشتى تیادا دەكری بەناوی گەشتوگوزاریهوه.

٦. داهاى سالانەى توركیا لەكارى جنسى و بەدەرەوشتیهوه دەگاتە ٤ ملیار دۆلار.

٧. لەسالی ١٥٢٠٠٢ تا ٢٦٦٩ كەس تۆتمەتباركراون بە كاری بەدەرەوشتى و لەسالی ١٥٢٠٠٧ بۆتە ٤٤٩٤ كەس و لەسالی ١٥٢٠١١ بۆتە ٨٤٠٩ كەس.

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

۸. لەولاتی تورکیای ئیسلامی ئەردۆگان و ئاگەپەدا، بەدەرەوشتکاران لە پیاو و لە ژن بەهۆی زۆری ژمارەیانەووە داواییان کرد کە ((سەندیکیەك))یان بۆ دابمەزێت بۆ ئەوێ بە پارێزگاری لە مافەکانیان بکات. ئەو بوو لەسالی ۲۰۱۳دا ئەو ئاواتەیان هاتە دی و سەندیکیەکیان بۆ دامەزرا لەسایە دەسەلاتی خەلیفە ئەردۆگانەووە بەناوی ((سەندیکیە چەتری سوور))و.

* کەچی لە ئیستادا ئەردۆگان و بەناو پیاوێ ئاینی و مەلاکانیەووە جیهاد پادەگەیهنن دژی کوردی مسوڵمان و سورەتی فەتح لەهەموو نوێژیکی بەیاناندا دەخوینن بەدریژایی هێرشەکیان بۆ سەر پۆژئاوا. بۆیە دەلێم کورد چەندە دلسۆز و ساویلکە بوە لەوەرگرتن و جیبەجیبکردنی دینی ئیسلامدا بەلام سەد ئەوێندەش بەناوی دینەووە ئەنفال و جینۆساید و پاکتاوی پەگەزی و کیمیاویباران کراوە و قەتل و عامکراوە لەسەر دەستی بەناو برا مسوڵمانەکانیەووە.

* بۆیە ئەردۆگان هیچ کات ناتوانی ئیسلامەتی راستەقینە بەکورد بفرۆشیتەووە و خۆیمان لیبکات بە خەلیفە و کوردیش بەکافر. تاوانی کورد تەنها ئەوێندەیه کە خاوەنی دەولەت و هیز و دینیکی تایبەت بەخۆی نیە. گەر ئەوانەهی هەبوایه سەدانی وەك ئەردۆگانی لەگۆردەنا.

* ئەم بابەتە لە سایتهکانی وتاری کورد و شەن پریس و سپی میدیا و خەندان و ئاراستە و پۆژنامە ی زاری کرمانجی ۶۱۲ و کوردستانی نوی ۷۹۹۰ له پیکهوتی ۱۲ و ۱۴ و ۱۰/۲۱۶/۱۹/۲۰۱۹ بۆ کراوەتەو.

كورد و نه مريكا - هاوپه يمانى و خيانه ت*

• سه رته تاي په يوه ندى نيوان نه مريكا و كورد ده گه پريته وه بو سه رده م و قوناغى دامه زاندى كومارى كوردستان له مهابادى پوژمه لاتي كوردستان له سالى ۱۹۴۶د، چونكه تازه به تازه نه مريكا وهكو زله يزيكى دونيايى و له دواى كوتايى جهنگى جيهانى دووه مه وه هاتبوه ناوچه ي پوژمه لاتي ناوه راست و خو ي پيشانى ناوچه كه و دونيا ده دا، چونكه پيشتر و له سه رده مى جهنگى جيهانى يه كه مدا ۱۹۱۴-۱۹۱۸ و دواتر يش ته نها وهكو ولاتيكي تازه ناسراو و هي زيكي لو كالى نهك دونيايى هاتبوه گوږه پانه كه وه، به تاي به تيش كاتيكي تونى پوژمى مارشال بو ناوه دانكر دنه وهى نه وروپاي دواى جهنگه كه جي به جى بكات، نهوكات نه مريكا وهك ولاتيكي به توانا و هي زي سياسى و ئابورى و سه ربازى كه چهندين جار پيش هه ريه كه له به ريتانياي مهن و فه رهنساي دواى جهنگه كه و هه ردوو زله يزي سه رده مى جهنگى جيهانى يه كه مه وه هاته گوږه پانى دونيا و گه وره يى و شكو و هه ژمونى خو ي سه پانده سه ره موان به يه كي تى سو قى تى جار نيشه وه چونكه هه موانيان له جهنگى تاقه تپرو كى نى ۶-۷ ساله ۱۹۲۸-۱۹۴۵ هاتبون هه روه له به رام بهر نه لمانياي هيتله ريدا.

• به داخه وه هه ر نهوكات هه ش و له و يه كه م وي سگه و به ريه كه وتن و ناسينه ي يه كتر يه وه له نيوان نه مريكا و كوردا، به كو تاي يه كى غه مگين و خويناوى كوتايى هات كه له سي داره دانى پيشه ووا قازى محمه د و سه يف و سه درى قازى بوو له مه يدانى چوارچراي مهاباد و له گوږناني كوماره تاقانه ته مهن كورته ۱۱ مانگيه كه ي كورد بوو، له به رنه وهى قازى و هاوه لانى رازى نه بوون به مه رجه كانى نه مريكا و به ريتانيا بو دروستكر دنى په يوه ندىه كانيان كه له سه ر حسابى كوردو خاك و سه روه ت و سامانه زور و زه وه نده كه ي له نه وت بوو، هه ربويه ش نه مريكا له هه نكاوى سه رته تا دا به دژايه تى و دوژمنايه تى و خيانه تى كورد ده ستيپي كورد و تائي ستاش نه و رچه و ريبازه سياسيه ي نه مريكا هه ر به رده وامه و به رژه وه ندى خو ي و رژيمى شاهه نشاهى ئيرانى كو نه په رستى خسته سه روو به رژه وه ندى كورد و كوردستانه وه.

• وي سگه ي دووه مى به ريه كه وتن و دامه زاندى جو ريك له په يوه ندى نه مريكا و كورد ده گه پريته وه بو ناوه راستى شوږشى نه يلول له باشوورى كوردستان له سالانى شه سته كانى سه ده ي رابووردوه وه و به نيوه ندى گيرى يان فشارى ئيسپرائيل بو نه وهى نه مريكا پشتيوانى و هاوكارى شوږشى كوردان بكات دژ به رژيمه يه كه له دوايه كه كانى به عسيه كان له عيراقداو

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دژی هه ژمونی سوڤیته کانیش، به لام ئەم په یوه ندیانهش سنوردار و قه تیس و نهینی بوون و سوودوکه لکیکی گهره ی بۆ کوردان نه بوو تا له کوتایشدا جاریکی تر بهرزه وه ندیه سیاسی و ئابوری و ئەمنیه کانی خوئی و پژیمه فاشیسته کانی به غدادی خسته سه روو بهرزه وه ندی نه ته وه یه کی دیرینی وه کو کورده وه و په نجی ۱۴ سالی شوپشی به بادان.

• دواى نسکوی شوپشی ئەیلول و هه لایسانه وه ی شوپشی نوئی گه لی کورد له باشووری کوردستان له سالی ۱۹۷۵ وه تا راپه پینی سالی ۱۹۹۱، ئەمریکا نه به چاک نه به خراپ هیچ جوړه په یوه ندیه کی له گه ل سهرانی ئەو شوپه شه دا دروستنه کرد و نه ک هه ره وه به لکو جاریکی تریش بهرزه وه ندیه کانی خوئی و هاوپه یمانه کانی له ناوچه که له ولاتانی که نداوی فارسی و ئیسپرائیل خسته وه سه روو بهرزه وه ندی کورد و شوپه شه که یه وه و به دریزایی ۸ ساله ی جهنگی عیراق - ئیران پشتی پژیمی به عسی صدامی گرت و گوئی خوئی که پرکرد و چاوی خوئی کویر کرد له به رامبه ر پرۆسه نامرۆقانه کانی کیمیا باران و ئەنفال و جینۆسایدی کورد که تیایدا ۱۸۲ هه زار ئەنفال و ۱۰ هه زار کیمیا بارانی هه له بجه ی شه هید و ۵ هه زار قوربانی تر و ۸ هه زار ئەنفالی بارزانیه کان و گوپه به کۆمه له کان و سووتما کردنی خاک و ئاوی کوردستان کرده قوربانی بهرزه وه ندیه کانی خوئی. ته نانه ت دواى راپه پینی سالی ۱۹۹۱ ی باشوری کوردستان و هه لبژاردنی یه که م په رله مانی کوردستان له ۱۹/۵/۱۹۹۲ و دامه زاندنی یه که م حکومه تی کوردستان له ۴/۷/۱۹۹۲ و دواتریش راگه یاندنی جوړی په یوه ندیه کانی هه رییم و به غداد له چوارچیوه ی فیدرالییدا له ۴/۱۰/۱۹۹۲ و دواتریش رووخاندنی پژیمی به عسی صدامی له سالی ۲۰۰۳ وه و تا کو ئیستا ئەمریکا گه ر هاوکار و یارمه تیده ری کورد بو بیئت له چه ند قوناغ و ویسگه یه کدا، ئەوا له زۆر قوناغی تر دا دژ به بهرزه وه ندیه کانی کورد و فراوانبوونی ده سلات و هیژ و بازوی کورد بوه و ئەوه تا نه هیلراوه که ماده ی ۱۴۰ ده ستور جیبه جیبه کریئت و شایسته داراییه کانی هیژی پيشمه رگه له سالی ۲۰۰۴ وه بنیردیئت و دواتریش پشکی بودجه و موچه ی فه رمانبه رانی هه رییمی کوردستان که مکرایه وه و بپردراش و هیواش هیواش پرۆسه ی ته عریب و ته شه یوع و راگواستن و که نارخستنی کوردان جیبه جیبه کریئت و ئەمریکاش ته نها ته ماشا که ره و هیچی تر.

• له ویسگه ی سیهه می په یوه ندیه کانی ئەمریکا - کوردا، به دریزایی شوپشی چه کداری کوردانی باکوور له لایه ن پارتی کریکارانی کوردستانه وه له سالی ۱۹۷۸ و دواتریش ۱۹۸۴ وه به هیچ جوړیک پشتیوانی و هاوکاری ئەو شوپه شه ی کوردانی له باکوور نه کرد و به پیچه وانه شه وه زۆر به توندی پشتیوانی له هه موو پژییم و حکومه ته سه ربازی و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

تاکرهو و تۆرانیه یهک له دوایه کهکانی تورکیای نه تاتورکی و فاشیستی دهکرد و تانیستاش و له دوای دهستگیرکردنی عبدالله ئۆجهلان له سالی ۱۹۹۹وه نهو پارتهی له لیستی تیرۆردا دهرنه کردوه و گرتنی ناپۆش به ناگاداری دهزگا جاسوسییهکانی ئەمریکا و هاوکاری و پشتیوانی نهو بوه.

• له نیستاشدا و له ویسگهی چوارهه می په یوه ندییهکانی ئەمریکا - کورددا، بۆماوه ی ۸ سالی ریکه کوردانی پۆژئاوای کوردستان له سالی ۲۰۱۱وه دوای شوپشی گهلانی عهره بی له پڕۆسه ی به هاری عهره بییدا له سواریادا، دهستیاند اوته بهرخودان و شوپش و مقاومه تی داعش و تیرۆریستان و توانیویانه سه رکه وتن و دهسکه وتی گه وره و ده دهستیبن و نه زمونی دهسه لات و به پڕۆه به ریه کی خو سه ری دابمه زینن و ناوچه کوردیه کان پزگار بکه ن و له سه نگه ری یه که م و پی شه وه دژی تیرۆریستان و توندپه وه ئیسلامیه کان بجه نگن و کچان و کورانی شه پقانان ببونه سیمبولی ئازادی و قاره مانیتی بۆ هه موو دونیا و له و پیناوه شدا ۱۱هزار شه هید و زیاد له ۲۰هزار قوربانیان پیشکه شکرده . هه ر له سه ر دهستی کوردانی پۆژئاوادا سه رکه وتنی کۆتا و نه مانی داعش راگه یه نرا، به لام ئەمریکا له نیستادا و دوای نه مانی مه ترسی داعش تاراده یه کی زۆر و له پینا و به رژه وه ندی خو ی و هاوپه یمانه فاشیسته که ی له تورکیا به سه رکرده یه تی ئه ردوگان که وتۆته سازش و مامه له کردن به مه سه له ی کورد و کوردستانی پۆژئاووه ، بۆ چه ندین جار و هه روه ک دابونه ریته قیزه ون و سیاسه ته دوگما و نامرۆقانه که ی رابوو ردوی به رامبه ر به کوردان له هه ر چوار پارچه که ی کوردستاندا، ئەمریکا گه ره کییتی په رده یه کی نوپی خیانه تکردن له کورد و مه سه له په واکه ی داباته وه و ئەم جار هه ش ئەم شوپشه به دهردی کۆماری مه اباد و شوپشی ئه یلول و شوپشی باکور بباته وه و خوین و فرمیسک بۆ کوردان و خاک و سه روه ت و سامانی کوردانی ه بۆ داگیرکه رانی ناوچه که و دونیا هه لال بکاته وه و میژووی ۱۰۰ساله ی په ش و تاریکی کوردان دووباره بکاته وه.

• ئەمریکا له م سه رده مه ی ترامپی سه رۆکی و له م سه ده ی بیست و یه که دا، هه مان سیناریوی قیزه ون دژی نه ته وه یه کی ۴۰-۵۰ ملیۆن که سی و به رامبه ر ولاتیکی وه ک کوردستانی گه وره ی نزیکه ی ۶۰۰هزار کم ۲ و خاوه ن نه وت و گازی سه روشتی که سه رچاوه ی وزه و بزۆینه ری ماکینه ی پی شه سازی زله یزه کانه دووباره بکاته وه ، به ناو پاراستنی ئارامی و ناشتی ناوچه که و خوین نه رشتن و مافی مرۆف و دروشمه باقوبریقه بپناوه رۆکه کانی که زیاد له ۱۰۰ساله میسک و ده روونی گهلانی ناوچه که یان پیناخنیه و

تاگه رای وک فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

هه لیا فریواندون، نه گینا له سهر زه مینه ی واقع هیچ بونیکی هه ستیپیکراو نابینی بو دیموکراسی و نازادی و دادپه روهری و یه کسانی و خوشگوزهرانی و مافه کانی مروؤ.

• بهم شیوهیه گهر ئه مریکا له چه ند ویسگه یه کی که م و کورتی کاتی و بچوکی میژوویدا هاوکار و هه مئاهانگ و به ناو هاوپه یمانی کورد بو بیئت، نه وا ته نها له پینا و به رژه وه ندییه کانی خویدا بوه نه ک له پینا و سهر خستنی کورد و دامه زرانندی ده وله تی کوردی و ماف و داوا په واکانی کوردا بو بیئت، به لام له به رامبه ردا میژووی ۸۰ ساله ی رابووردووی په یوه ندییه کانی ئه مریکا و کورد سیاسی ته یکی ستراتیژی و پته و و کونکریتی بو پشتیوانی کورد نه بوه ، به لکو سهر تا پای بریتی بوه له خیانه ت و خه نجه ر لیدان له پشته وه له کورد و له داواکاری و مافه کانی له هر چوار به شه که ی کوردستان له هه ریه که له ئیران و تورکیا و عیراق و سوریا شدا.

• بویه کورد ده بیئت له ناینده دا په ندو عیبه رت له م میژوه ره شه ی خیانه ت و له م بیباکی و پشتکردنه ی ئه مریکا و ئه وروپیه کانیش وه ربگریت و جاریکی تر هه موو هیلکه کانی نه خاته سه به ته که یانه وه و پلانی جیگره وه ی ئاماده کراوی هه بیئت و په ره به هه مه جوژه ی په یوه ندییه کانی بدات له ناوچه که و دونیا شدا. هه روه ها نابیت کورد چیدی به دروشم و به هه ندیک هاوکاری چه ک و چول و ته قه مه نی که م هه لبلخه تی و بییته خاوه نی هه موو مه سه له ی له ناو بردنی تیور له ناوچه که دا ، به لکو هه رئه وه نده بکات که ناوچه کان و کوردستانه که ی خو ی پیاریزیت و هیچی تر، چونکه جگه له کورد عه رب و مسولمانه کان و تورکه کان و ... هتد. هه ن بو ئه وه ی بجه ننگن، ناکریت کورد له هه موو پرؤسه یه کی گوژرانکاری ناوچه که دا بکریته سهره نیزه و قوربانی و قاره مان و پاله وانی جه ننگه که به لام له کو تایشدا ته نها خیانه ت و خوین و فرمیسک و کاولکاری گهل و نیشتیمانه که ی بو بمینیته وه.

• گهره که کورد به سهر چو نیتی و چه ندایه تی په یوه ندییه ناوچه یی له گهل گهلانی ناوچه که له تورک و فارس و عه رب و له چوارچیوه ئیسلامیه که و دواتریش بو په یوه ندییه دونیا ییه کان له ئه وروپا و پوژئاوا و پوژهه لات بچیته وه و به شیوه یه کی وه کیه کی و یه کسان و له سهر ئاستی سیاسی و نوینه رایه تی کورد نه ک حیزب دابمه زرنییت و ئه مه ش پیویستی به یه ک و یه کگرتووی ریزه کانی گهل و نه ته وه هه یه له هه رچوار به شه که ی کوردستاندا و گهره که کورد هه موان و پیکه وه خاوه نی یه ک کردار و گو تاری نه ته وه یی بن نه ک به ش به ش و پارچه پارچه بوون، له گهل ئه مه شدا گهره که پوودا و پینشها ت و گوژرانکاری و هاوسه نگی هیز و هاوکیشه سیاسی و ئابوری و ئه منیه کانی ناوچه که و دونیا ش راست و دروست بخوینیته وه و پلانی خو ی بو یان هه بیئت. پیویسته کورد هه ولبدات چیدی وه ک

تاگه رای وک فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
هیزکی نافه رمی و نه ناسراو نه مینیته وه به لکو بیته هیزکی نیوده وله تی و دانپیدانراو
له ناوچه که و دونیاشدا، نه وهش ته نها به بوون و دامه زانندی دهوله تی سهر به خوئی کوردی
ده بیت گهر له قه واره شدا وهک ههنگاوی یه که م بچوک بیت، چونکه ته نها دهوله تی ره سمی و
ئه ندامی دانپیدانراوی نه ته وه یه گگرتوه کان زامنی پاراستنی سهر وه ری و سنور و شکوئی
نه ته وه یی کورده وهکو هه موو گهلانی ناوچه که و دونیاش، بویه گهر که دامه زانندی
دهوله تی کوردی بیته ستراتیژ و بنه ماو پنتی سهر کی له سیاسه تی ناینده ی کورداندا نهک
وهکو خه ون و خه یال لیپروانریت. به بی ئه م ههنگاو و بهرنامه ی کارانه زه حمه ته کورد بگاته
ئاوات و ئامانجه کانی خوئی و مافه کانی له دامه زانندی دهوله تی سهر به خوئی خوئی و
ئازابونی له ژیر دهسته یی و داگیرکاری و به شبهه شکردنی خاک و نه ته وه که ی پرزگاری
ببیت، نه مهش له خو بوورده یی و جدیه ت و دل سوژی و خه مخوژی و یه کریزی هه موانی
گهر که نهک تاک سهر کرده و تاک حیزب له م پارچه یان له و پارچه یه ی کوردستاندا.

* ئه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس وته ما وئاوینه و ژیان وئاپارسته وپوژنامه ی زاری
کرمانجی ۶۲۲ له ریکه وتی ۱۰/۳۰ و ۱۲/۲۳/۱۹/۲۰۱۹ دلاوکراوه ته وه.

هه مواركردنه وهى دهستور

مه ترسيه راسته قينه كه بوسه ر كورد !*

• ئاشكرايه له سالى ۱۹۲۰۰۵ بو يه كه م جار له ميژووى دهولته تى عيراقيدا دهستوريكى هه ميشه يى نوسرايه وه، چونكه به دريژايى ۸۳ سال ته مه نى ئه وه دهولته له سه ره تاي دامه زاندينه وه تا سالى ۲۰۰۳ هه ره له سايه ي دهستورى كاتيه وه به رپوه براوه به قوناغه كانى پاشايه تى و كو ماريه كانيشه وه. به لام له دواي رووخاندى رژي مي به عسى صدامى له سالى ۱۹۲۰۰۳، ئيدى عيراقى نو ي پيوستى به دهستوريكى نو يى مؤدي رنى موتوربه كراو به به ها مرو قايه تى و به دروشمه كانى سه رده م له ديموكراسى و نازاديه كان و كارى پي كه وه يى و سيسته ميكي حوكم رانى په رله مانى و دهسته جهمى هه بو، نهك تا كر هوى و تاك حيزي، دهستوريك كه ميكانيزمى په يوه نديه كانى نيوان هه ريم و پاريزگان به ناوه نده وه ري كبخات به شيوه ي فيدرالى و دهسه لاته كان هه مووى به رته سك نه كر يته وه له پايته خى به غدادا، به لكو جو ريك له نامه ركه زيه ت هه بي ت و دادپه روه ريش هه بي ت له دابه شكردنى سه روه ت و سامان و داهاتى و لاتدا به بي جياوازي نه ته وه و ئاين و مه زه ب و پي كه اته و ناوچه كاندا. به م شيوه يه دهستورى نو يى عيراق تاراده يه ك دهستوريكى كراوه و گونجاو بوو بو ئه و قوناغه نو ييه ي عيراق كه نزيكه ي ۱۲ مليون عيراقى به هه موو پي كه اته جياوازه كانه وه دهنگى به لنيان پيدا و په سه نديان كرد. ئه وه تا ۱۶ ساله له سايه ي ئه م دهستوره هه ميشه ييه وه به نيوه ناچلى و به نابه دلى عيراقى نو يى به رپوه ده بري ت.

• له ئيستادا و له گه رمه ي خو پيشاندا نه جه ماوه ريه كه ي عيراق و به تاي به تى پاريزگا شيعه نشينه كانى ناوه راست و باشووردا، دروشمى هه مواركردنه وه ي دهستور به رزكراوه ته وه، جا لي ره دا ئه و پرسياران ه سه ره له ده دن، ئايا ئه م داواكاريه سياسيه يان جه ماوه ريه ؟ ئايا دهستور بو ته هوى سه ره له داني خو پيشاندا نه كان يان گه نده ئى و بي كاري و نه بوونى خزه تگوزار يه كان؟ ئايا كه موكو رى له دهستوره كه دايه يان له جيه جيكردن و پياده كردنه كه يدايه له لايه ن دهسه لاتداراه دهسترو يشته وه كان له حيزب و سه ركرده سياسيه كانه وه ؟ ئايا هه مواركردنه وه ي دهستور فرياد ره سى هه موو داواكاريه كانى خو پيشانده رانه و عيراق رزگار دهكات و به ره و كه نارى ئارامى و خوشوگوزهرانى ده باتا؟ يان يش هينده ي تر عيراق رووبه رووى لي كه ئه وه شان و لي كترازان و دابه شبوونى راسته قينه ده باتا؟ و ده يان پرسيارى تريش.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

بۆ وهلامی هه موو نهو پرسیارانه گه ره که چه ند پراستیهک ده رباره ی ده ستوری عیراق باس بکه ین بۆ به رچاو پروونی هه موان و نه وساش وهلامی پرسیاره کان بدهینه وه. سه ره تا نهو ده ستوره ته واو کامل و بیکه موکوپی ده ستوری و یاسایی نیه و وهلامه ده وه یه کی راست و راسته قینه ی هه موو داواکاری پیکهاته جیاوازه کانیش نیه، به لکو هه موان به ناچارى پیپرازیبوون و له بهر نهو قوناغه پر مه ترسیه ی سالی ۲۰۰۵ و دواتریش، چونکه عیراق له گه رمه ی فه وزا و بیسه روبه ری و بی حکومتی و ده ستور و یاسادا بوو، پرووبه پرووی شه ری ناوخویی و تایه فی و تیروریستان ببوه وه، بویه هه موان به ناچارى بهو ده ستوره پرازیبوون وهك ده روازه و ده رچه یه کو وه کو ده سپیکیکیش بۆ دامه زاننده وه ی هه موو ئورگانه کانی سیسته می هوکمپانی له عیراقی نویدا جیا له سیسته مه هوکمپانیه تاکره و و شمولی و خو سه پین و زالم و چه وسینه ری به عسیه کان، به هه مان شیوه کاری هه موار کردنه وه ی ده ستوریش کاریکی ئاسایی و یاسایی شه له دوای نه وه ی که تیبینی کرا له سه ر زه مینه ی واقع که موکوورتی تیا دایه و ده کریت له پینا و به رزه وه ندی گشتیدا هه موار بکریته وه، به مه رجیک په زامه ندی هه موان له پیکهاته نه ته وه یی و ئاینی و مه زه بیه کان جیگه ی ببینه وه و هیچ لایه نیک هه ست به مه غدوری و که نارخستن و په راویزخستن نه کات و هه ست بکات که داواکاری و مافه کانی ریژیان لیگیراوه.

• به لام نه وه ی له ئیستادا تیبینی ده کریت نه وه یه که نه م داواکاریه له داواکاریه کی جه ماوه ریه وه بوته داواکاریه کی سیاسی له لایه ن سه رکرده سیاسییه کانه به زرکراوته که نیه تی راستوگۆیانه یان قورخکردنی ده سه لاته و گه رانه وه یه بۆ چوارگۆشه ی یه که می تاکره وی و خو سه پانندن و که نارخستنی نه وانی تر نه ک هاوبه شی و پیشکه وتن و گه شه کردنی کو مه لگای عیراقی. هه ربویه نه وه ی داوا ده کریت ((يقول الحق ويراد به الباطل))، هه موانیش باش ده زانن که ده ستور و که موکوپییه کانی نه بونه ته هو ی سه ره ه لدانى ناره زایی خو پيشانده ران به لکو نه وه گه نده لی ده سه لاتدارانى ۱۶ سالی راپوردوه که نه یان توانیوه سه ره تایتیرین خزمه تگوزاریه کان پیشکه ش بکه ن و ولات ناوه دان بکه نه وه و بیکاری نه هیلن به لکو نه وان بونه ته هو کاری زیاتر و زیاتر دواخستن و هه ژارکه وتن و بلا و بونه وه ی جو ره ها دیارده ی قیزه ون له ناو کو مه لگادا و عیراقیان گه راندو ته وه بۆ دواوه به ده یان سال له هه موو بواره کانی سیاسی و ئابوری و نه منی و کو مه لایه تی و فره ه نگی و.. هتد. هه ربویه نه م ده ستوره گه ر وه کو خو ی و به پوچ و ده قی ده ستوره که کار بکرایه نه وا به دلنیا یی نه خو پيشانده ران سه ریان هه لده دا و نه ناره زایی و نه گه نده لی و نه بیکاری و نه هه ژاری و.. هتد بونیان نه ده بوو، به لکو نه وه عه یبه ی ده سه لاتدارى گه نده لکارانى عیراقه

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

له زۆرینهی شیعه مه زهه ب و سونه و کوردیشه وه که نه یان توتوانیوه سهروهت و سامانی عیراق بپاریزن و بیخه نه خزمه تی خوشگوزهرانی و پیشکه وتنی ولاته وه.

• ئەم دەستوره که له ٦ باب و ١٢ فصل و ١٤٤ ماده پیکهاتوه ، بهه موو پیوه ره دهستوریه کانی جیهانی و ولاته پیشکه وتوه کانه وه تاراده یه کی زۆر دهستوریه کی کراوه و مۆدیرن و پزیرگرتنی مافه کانی تاک و کۆمه ل و کۆمه لگای تیا دا بهرجه سترکرا بوو، و دهسته بهری ئازادی و دیموکراسی و سیسته میکی حوکمرانی پیکه وه یی و مافه کانی مروف و .. هتد. بوه، به لام که دهسه لاتداره گهنده له کان نه یان نویستوه به ویستی خویان یان به فشار و دهستیوه ردانی دهره کی ناوچه یی و دونیایی جیبه جیی بکه ن، ئیدی عه یب له دهستوره وه نیه. جا هر هه موراکردنیکی دهستور که نه چیته خانه ی خزمه تکردن به ژیا نی کۆمه لگا وه ئەوا زیانی زیاتر ده بیته وه کو له سووده کان، وه ک ئه وه ی هه ستیشی پیده کریته سه رکرده سیاسی هه کان باس له هه مواریک ده که ن که گوپینی سیسته می حوکمرانی له په رله مانیه وه بگوپیت بو سه روکایه تی، که بوخوی ئەم هه نگاو و داواکاریه ته نها له پیناو گرتنه دهستی دهسه لات و تاکره وه و هیچی تر، چونکه سیسته می په رله مانی سیسته میکی دیموکراسیه و هه موان تیا دا به شدارن و نوینه رانی گه ل دهسه لاتدار و سه رچاوه ی دهسه لات هه کان، به لام له سیسته می سه روکایه تیا دا وه ک ئه وه ی تورکیا و ئه ردوگان پیاده ی ده کات گه رانه وه یه بو سه رده می تاکره وی به عسیه کانی تاک حیزب و تاک سه رکرده. ئیدی هیچ مانیه ک بو گوپانکاری و عیراقی نوێ نامینیته وه که له سه ر پایه گرنه کانی سیسته میکی ((دیموکراسی و په رله مانی و فیدرالی و کاری پیکه وه یی)) بونیاتنرا وه ته وه.

ئاشکرا شه هه رکات سیسته می حوکمرانی بوه سه روکایه تی ئه وکات دیموکراسیه ت نامینیت و له جیگه یدا تاکره وی پیاده ده کریته و هه رکاتیش سیسته م به ده ست تاک حیزب و سه رکرده یان نه ته وه و مه زهه بیکه وه بوو ئه وکاتیش حساب بو کاری پیکه وه ی ناکریت و شیوازی فیدرالی هه لده وه شیته وه و عیراق ده گه رپته وه بو ٤٠ سال و زیاتریش بو دوا وه و هه موو خه باتی چه ندین ساله ی گه لانی عیراق ده گه رپته وه خالی سفر و ده ستپیککی خویناوی و کاولکاری و زولم و چه وساندنه وه . هه ریویه ش ئەم جو ره هه مواره ی ده ستور ، ده ستور نه ک ناکاته فریاد په س بو چاره سه ری کیشه کان ، به لکو ده ی کاته گوچانیک به ده ست دهسه لاتدارانه وه بو زیاتر خو سه پاندن و به رته سه کردنه وه ی زیاتری ماف و ئازادیه کان و قه تی سه کردن و داخست و داخراوی ئاسمان و زه وی و ده ریای عیراق و عیراق ده بیته به ندیخانه یه کی فراوان و گه وره بو پۆله کانی نه ک ئه و به هه شته ی که هه موان خه نمان پیوه ده بینی و هیچ خو ش و خوشگوزهرانیه کیش وه ده ستنا خات.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

هه ربویه هه موارکردنه وهی ده ستور بهو جوړه و بهو نیهت و نیازه پیشوه خته خراپه وه ده بیته مایه ی مالویرانی زیاتر و درېدونگی و سه رهه لدانی ناعه داله تی و نارپه زایى پیکهاته کان و دوو بارهش سه رهه لدانه وهی شوپرش و خه بات و بهو پییهش عیراق بهرگه ی مملانیی زیاتر ناگریت و نه نامیش به جیا بونه وه و دابه شبوونی خاک و گه لانی عیراق ته واو ده بیته.

• له م سه روو بهندی هه موارکردنه ی ده ستور وگوپړینی سیسته می حوکمپرانى به گشتی، له نیوان هه مواندا کورد زیانی گه وړه ی بهر ده که ویت، چونکه کورد به شدار و شه ریکیکی گه وړه و کاریگر بوه له پروخاندنی پژی می به عسی صدامیدا و له نوسینه وه و په سه ندرنی نه م ده ستوره دا، گه رچی هه موو داخواریه کانیشی له خو نه گرتبوو، چونکه ناحه ز و نه یارانی کورد گه ره کیانه سه ره تا له و ماده یه وه ده ستیپکه نه له ماده ی ۱۴۲ و برگی ۴// که باس له ره تکرده وهی هه ره موارکردنیکی ده ستوری ده کات له راپرسیی جه ماوهریدا به زورینه ی ۳/۲ سی پاریزگا هه ره موارکردنیکی ره تبکاته وه بیگوپرن چونکه باش ده زانن نه مه له قازانجی کورد و مافه کانی و مانه وهی ده سه لات و قه واره ی هه ری م و هیزی پیشمه رگه و زور ده سه کوت و مافی تریشه. جا هه رکات نه م ماده یه گوپرا و لبرا ئیدی ده ستده بهن بو گوپړینی سیسته می حوکمپرانى له په رله مانیه وه بو سه روکیه تی و دواتریش کار به دیموکراسی ناکه ن و هه رواش کار به بنه مای زورینه و که مینه ده که ن و بنه مای کاری هاوبهش و پیکه وهی په تده که نه وه و دوا جاریش سیسته می فیدرالیش که هه ره له سه ره تا وه به دلیان نه بوه هه لده وه شینه وه و ئیدی مانایه ک بو بوون و مان و قه واره ی هه ری می کوردستان نامینیتته وه و نه وکاتیش پاریزگا کانی هه ری م ده بنه وه به یه کیکی له ۱۸ پاریزگا که ی عیراق و کوردیش ده نگ و په نگ و قورسایى نه ته وهی و ده ستوریان نامینیت و ماده ی ۱۴۰ ده ستور هه لده وه شینه وه یان ده گوپړیت و هیزی پیشمه رگهش شکو و پیروزی نامینیت و پشکی بودجه و مووچه ی کوردستانیش وه کو هه موانى تری لیدیت و به کورتی و به کوردی نه وه ته نها کورده که زیانی گه وړه ی بهر ده که ویت له م هه موارکردنی ده ستوره دا.

• بویه نه رکی هه موو کورده به سه رکرده و حیذب و جه ماوهره وه، که یه که هه لویت و یه که ده نگ و په نگ بن له به رامبه ر نه م مه ترسیه راسته قینه یه دا که به روکی کوردی گرتوه، نه گینا به جیاوازی و ناته بایی و درېدونگی و په رتوبلاوی نیو مالی کورد هه موو ده سه که و ته کانمان له کیس ده چیت. و نه وکاتیش په شیمانی دادی هیچ لایه که نادات و ده بیته به دیار گلکووی خه بات و شه هید و قوربانیه کانه وه جاریکی تر خوین و فرمیسک

تاگه رایى وهك فهلسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس
هه لپریژینه وه، که ئەم کارهش نه خوا و نه خه لکی خو مان و نه نه وه کانی ئاینده و
نه میژووش له م سه رکرده و حیزبه سیاسیانەى ئەم قو ناغەى قبول نا کەن، بۆیه ئەم قو ناغە
پیویستی به نه رمی نو اندنی زیاتر و لیکتیگه یشتن له مه ترسیه کانی عیراق و ناوچه که و
دو نیاش هه یه و هیمه تیکی خه مخو رانه و کوردانه ی راسته قینه ی گه ره که نه ک هه لپه کردن بو
ده سکه وتی مادی و پله و پو ست و ئیمتیازاتی بی به ها به به راورد به به ها نیشتمانی و
نه ته وه یی و مافه ره واکانمانه وه. وهك ده لێن ((ئه و که سه که سه ئه لگیکی به سه)) و با عیبره ت
له میژوو و هه له کانی پا بووردومان وه ربگړین.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس وستاندارد کورد و pukmedia له پیکه وتی
۱۵/۱۱/۲۰۱۹ بلا وکرا وه ته وه.

خویندنه وه یه کی ره خنه یی

بو پروژة یاسای چاکسازی پیشنیازکراوی حکومتی هه ریم*

• سه رته تا ده بیټ نهو راستیه بزاین که هه موو پرۆسه یه کی چاکسازی له یاسا و رینمایی و ئورگانه کانی هه ر داموده زگایه کی حوکمرانیدا کاریکی باشه بو نویبونه وه و خۆته کاندن له کیشه وگرفته که له کبوو و ریگریه کان، گهر به نیه تیکی باش و راستگۆیا نه وه سازبکریټ و له سه ر زه مینه ی واقعی ش وه کو خۆی جیبه جیبکریټ و ته نها مه به ستیش به رژه وه ندی گشتی ولات و ها ولاتیان بیټ.

• به داخه وه له ماوه ی ۲۸ سالی نه زمونی حوکمرانی هه ریمی کوردستاندا، گه لیک جار دروشمی چاکسازی و پاکسازی به رزکراوه ته وه له لایه ن حیزب و سه رکرده بالاده سته کانه وه، به لام هه ر هینده ی نه برده وه له بیرکراوه و پشتگۆیخواوه و هیچی لی جیبه جیبه کراوه به بیانوی جیاوازه وه، چونکه مه به سستی راسته قینه یان رایکردنی قوئاغه کان بوه و له لایه کی تریشه وه فریواندنی ها ولاتیان و هیورکردنه وه و کپکردنه وه ی ده نگه نارازیه کان بوه، بو یه ئیستا و ئاینده ی نه م ده سه لاته خۆمالیه مان به م رۆژه گه یشته وه که لانی که می به رپژه ی ۶۰٪ ها ولاتیان گهر نه لیین زیاتریش لی زویر و توپه و نارازین به گۆیره ی به شداریکردنیان له دوا هه لپژاردنی په رله مانی کوردستاندا.

• ئاشکرایه پرۆسه ی چاکسازی وه کو پرۆسه یه کی گرنگ و کاریگهر بو خۆنویکردنه وه و کارا کردنه وه له کار و کرده وه و پلانه کانی داموده زگا حکومیه کاندا پرۆسه یه کی به ردوام و دوور ودریژه و پیویستی به پلانی زانستی و واقعی هه یه و پشوو درییژی ش گه ره که و له شه و و پۆژیکدا ناتوانیټ وه لامده ره یه کی راستگۆیا نه ی هه موو داواکاریه کان بیټ، به لام ناشکریټ له سه ر پشتی کیسه ل به ره و پییشه وه بجیت به مه رامی جیاوازی ده سه لاتداران. نه م پرۆسه یه ش ئاشکرایه له نه نجامی بیټوانایی و نا کارایی و بلاوبونه وه ی گه ندلی و مشه خۆری و نادا په ره ری و نایه کسانی و بوونی دیارده کانی مه حسوبیه ت و مه نسوبیه ت و بوونی به رژه وه ندی سه رکرده و حیزب و تاکه کانه وه سه ره له دده ت و ده بیټه داواکاریه کی جه ماوه ری و له لایه کی تریشه وه له ترسی فشار و نارپه زایی جه ماوه ری شه وه گه لیک جار په نای بو ده بریټ.

• به داخیشه وه له هه ریمی کوردستاندا و له دوا ی راپه رینی سالی ۱۹۹۱ و به تابه تتریش له دوا ی پروخاندنی رژی می به عسی صدامی له عیراقدا له سالی ۲۰۰۳ وه

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دیارده کانی گهنده لی و دزینی سهروهت و سامانی سهرزهوی و ژیرزهوی و قورخکاری دهسه لات و ناعه داله تی و بهرژه وه ندخوازی و وهرگرتنی پله و پؤست و ئیمتیا زاته کان سهریانه لدا له لایه ن سهرکرده و حیزب و بنه ماله و کهسه دهسترؤیشتوه کانه وه بو نه خوړکه و چوونه جهسته ی لهرزوکی ئەم دهسه لات ه وه. به شیوه یه که ته نها له دوا ی ۱۶ سال له عیراق و دوا ی ۲۰ سالی ش له ههریما دهنگی نارهبازی و خو پيشاندانی ها ولاتیان بهرزبو نه وه و تائیستاش بهرده و امیان هیه له عیراقدا که ئەمه ش له ئەنجامی په نگوارده وه ی رق وقینی سالانی که می دهسه لات ه نو ییه کان و خو مالیه کانی عیراقیه کان و کوردستانه. بهرام بهر حیزب و سهرکرده و بنه ماله کان بی جیاوازی وه که له ئیستای عیراقدا دهیبینن. چونکه به داخوه هه موانیان وینه و نمونه یه کی ناشیرین و ته لخ و تاریکی دهسه لات و حوکمرانیه کی خو مالیان پیشانداین.

له ههریمی کوردستان و دوا ی ۲۸ سال حوکمرانی و دوا ی پیکه یانی کابینه ی حکومتی ههریم، تازه به تازه پرؤژه یاسای چاکسازی له مووچه و درماله و خانه نشینی و به خشین و ئیمتیا زاته کانی پله بالاکان له ۱۲/۱۲/۲۰۱۹ د رهوانه ی په رله مان ده کریت و گهره کیانه وه کو دروشم و تیپه پراندنی قوناغه که ش بیت کاریک بکن. که وه که ده لیت گهر ئەم یاسایه جیه جیب کریت مانگانه لانی که م بری ۱۰۰ ملیار دینار ده گهریته وه بو گه نجینه ی حکومت، خو ئەگه ره نه و بره پاره یه ته نها له ۱۶ سالی دوا ی پوو خاندنی رژی می به عسه وه حساب بکریت ئەوا سالانه ۱ تریلیون و ۲۰۰ ملیار دینار ده گهریته وه بو گه نجینه و له و ۱۶ ساله شدا ده کاته نزیکه ی ۸ تریلیون و ۴۰۰ ملیار دینار که گهر وه که ئیستا مانگانه بری مووچه ی ته و اوی فه رمان به ران بریتی بیت له ۸۸۱ ملیار دینار ئەوا به شی ۹ مانگ و نیوی مووچه ی ته و اوی فه رمان به رانی ههریمی ده کرد. جا له مه وه تیده گه ین که قه واره ی گهنده لی و به هه دردانی سهروهت و سامانی میلهت و ولاته که مان چهنده بو به ته نها له و ۱۶ ساله دا، که ده کرا زور له ئیستا ها ولاتیان خو شگوزه رانتر و ههری می ش ئا وه دانتر بونایه.

راسته ئەم پرؤسه یه زور گه وره و کاریگه ر و گرنگ و هه ستیاریشه و ده ستردن بو ی کاریکی سانا و بیگ ریوگول نیه و پرؤسه یه کی له ناو خو و دهره و شدا دؤستی که م و ناحه زی زوره و پیلانی له دژ ده گیردیت و ریگریشی بو دروستده کریت له خودی که سه ده سترؤیشتوه کانی ناو ده سه لاتیشه وه، به لام بوته دیفاکتو و نا کریت چیدی له مه زیاتر پشتگو ی بخریت و چاوی لیبنوقی نریت، گهر سه روکی حکومت و کابینه ی نوهم گهره کیان بیت ده سه کوهت و ناو بانگیکی با شتر له کابینه کانی پیشخویان چنگ بخن ده بیت زور به گهر موگورپه وه ئەم پرؤسه یه سه ربخن و بیگه یه ننه دوامه نزل ی سه رکه وتن.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• نه وهی له و پرۆژه یاسایه دا ده خوینریتته وه که پیکهاتوه له ۸ بهش و ۱۹ ماده بریتیه له:

۱. له ماوهی ۲۸ سالی حوکمرانی کوردیدا، یه کسانى و دادپهروهی نه بوه له خه رجکردنی مووچه و دهرماله و به خشین و خانه نشینی و ئیمتیازاته کاندای، و گه لیک کهس و لایه ن به نارپه و سوو دمه ندبوون له سهروهت و سامانی گشتی ئه م میلهت و ولاته و زوریك له داها ته کان به هه ده رچوون بو به رژه وهندی سه رکرده و حیزب و بنه ماله و ده سترۆیشتوه کان و کۆمپانیا بازرگانیه ناوخوی و دهره کیه کانیش خه رجکراون.

۲. له ماوهی ۲۸ سالی رابووردوودا ئۆرگانه کانی حوکمرانی ههریمی کوردستان به داموده زگایینه کراون و پیکنه خراون و دانه مه زراون له سه ر بنه مای یاسا و رینمایه کان، به لکو به مه زاج و ویستی سه رکرده و حیزب و که سه کان به رپۆه براون.

۳. یاسا و رینمایه کان سهروه رنه بون و ریزیان لینه گیراوه و کاریان پینه کراوه و بو به رژه وهندیه تاییه تیه کان به کارهینراون.

۴. پرۆسه ی دامه زراندنی ها ولاتیان له ئۆرگانه کانی حکومت و دواتریش خانه نشینکردنیان و به خشینه وهی پله و پۆست و ئیمتیازات و دهرماله و .. هتد. زوریان له دهره وهی یاسا و رینماییه کان بون و بو ده سکه وتی حیزبی و بنه مالیه یی و تاییه تی به کارهینراون.

• به م شیوه یه ماوهی ۲۸ سالی ریکه گهنده لی و بیدادی و نایه کسانى و مشه خوری و قورخکاری و .. هتد. له م ههریمه دا بلا بوۆتته وه و له دیارده وه بونه ته په تایه کی کوشنده و دواتریش به هو ی بی پلانیه وه قهیرانی دارایی و پینه دانی مووچه و پاشه که وتکردنی و سه ره لدانی دیارده کانی بیکاری و دواکه وتویی و هه ژاری و برسیتی و تاوان و نه خوینده واری و دارمانی ژیرخان و سه رخانی ئابوری و سستبونی بازار و بازرگانی و هه لاوسانی نرخى دراو و گرانبوونی کالاکان و نه بونی خزمه تگوزاریه سه ره تاییه کان و که له که بوونی قهرزه دهره کیه کانی کۆمپانیا نه وتیه کان و پیاده کردنی سیاسه تی هه له ی ئابوری و ئه منى و .. هتد. لیکه وتۆتته وه و هه موانیان زاده ی بیدادی و بی پلانی و نایه کسانى ده سه لاتته وه بوه له م ههریمه دا.

بو یه گه ر به هه ق و راستگویی ده خواز ریت چاکسازی بکریت له و بوارانه دا که پرۆژه یاساکه دیاریکردون پیویسته په رله مان و حکومتی ههریمی کوردستان هه ستن به:

۱. دهرخستن و دیاریکردنی ته وای داها تی ههریمی کوردستان له زاخوه تا خانه قین به داها ته ((نه وتی و نا نه وتیه کانیش هه)) و کو کردنه وه یان ته نها له گه نجینه ی

تاڭگە رايى ۋەك ۋەلسە فەيەكى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس
حكومتدا، چونكى بەبى دىيارىكردن ۋە درخستنى داھاتەكان بەشيوەيەكى شەفاف ۋە پرون
مەھالە بتوانرئىت چۈنئىتى خەرجيەكان رېكبخريئەوۋە ۋە پلانىش بۇ چاكسازى ۋە نەھيشتنى
گەندەلى دابنرئىت.

۲. دەسلەتلى حيزب ۋە سەركردە ۋە كەسە دەستپۇشستوۋەكان ۋە كۆمپانىياكانيان
دووربخريئەوۋە لە كاروبارى حكومت ۋە تەنھا ئۆرگانە شەرعىەكانى حكومت كارا ۋە خاۋەن
پرياربن.

۳. بەرژەوۋەندى گشتى ھاۋلاتيان ۋە ولات ۋە ميژۋوى خەبات ۋە قوربانيدانەكان بخەنە
سەروو بەرژەوۋەندى تايبەتئەكانەوۋە.

۴. بۇ رېكخست ۋە بەسەرداچونەوۋە ۋە چاكسازىكردن لە پىرۇسەى خانەنشينكردى پلە
تايبەت ۋە بالاكاندا، پيويستە پيش ئەوۋەى باس لە رېژە ۋە برى خانەنشينيان بكرئىت، گەرەكە
سەرەتا برى مووچەى اسمى ۋە دەرمانلەكانيان كەمبكرئىتەوۋە، ئەۋكات زۆر بە سانايى
لەسايەى ياسايەكى خانەنشينى مۇدىرن ۋە دادپەرۋەراندەدا كيشەى خانەنشينەكانيان
چارەسەردەكرئىت ۋە پيويست بەمشتومپى بېزەنتى ناكات. چونكى كاتىك پەرلەمانتار يان
ۋەزىر مانگانە برى ۸ مليۇن ۋە زياترئىش مووچە ۋەردەگرئىت، ئىدى بەپىي ياساكە بئىت كە
۷۰٪ دىيارىكردە برىكى زۆر خانەنشينى بەردەكەوئىت، بۇيە گەرەكە مووچەى سەرۋكى
ھەرىم ۋە پەرلەمان ۋە حكومت ۋە جىگرەكانى ۋە ئەۋانى ترئىش لە مووچە ئىسىمەكانيانەوۋە
كەمبكرئىتەوۋە نەك ۋەك ئىستا لە پىرۇژە ياساكەدا ھاۋە. بۇيە گەر بەم شيوەيە نەبئىت ئەۋا
پىرۇسەى چاكسازىەكە تەنھا ناۋە ۋە ناۋەرۋكى نايئىت .

۵. گەرەكيشە پەرلەمان ۋە پەرلەمانتارائىش ھەنگاۋىكى خەمخۆرانە ۋە بوئرانە
ھاوشيوەيەى پەرلەمانى عىراق ھەئنىت بۇ كەمكردەنەۋەى مووچەكانى خۇيان ۋە
حكومتئىش. كارى چاودىرئىكردى كەموكوريەكانى حكومتئىش ووردتر ۋە چاوكراۋانەتر
ئەنجامبەدەن ۋە بوئرانە دەستبخەنە سەر گەندەلى ۋە كەموكوريەكان ۋە حكومت ۋە ۋەزىرەكان
بانگھيشت بكن بۇ لىپرسينەوۋە ۋە پەرلەمانىكى بوئر ۋە چاۋنەترس بن نەك شەرمەن ۋە
ترسنوك لەبەردەم حكومتدا.

۶. دەركردى ياسايەكى خانەنشينى گونجاۋ كە كەمترين برى خانەنشينى لە ۵۰۰
ھەزار كەمتر نەبئىت بۇ سەرجم فەرمانبەران بەشيوەيەك دادپەرۋەرى زۆرى تىادايبئىت ۋە
جىاۋازىەكانئىش كەمبكاتەوۋە. چونكى ۋەزىر يان پەرلەمانتار لە ماۋەى ۴ سالى خزتمەتئاندا
ھىندە مووچە ۋەردەگرن كە بەرتەقاي ۱۰-۲۰ سالى فەرمانبەرىكى ئاسايە.

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۷. بۆ جیبه جی کردنی نهو پرۆژه یاسایه دوای په سه ندر کردنی له لایه ن په رله مانه وه، گهره که حکومت هه ریه که له ئۆرگانه کانی ((داواکاری گشتی و دهسته ی ده ستپاکی و دیوای چاودیری (داری) زیاتر چالاک و پشتیوانیان بکات بۆ ریگری کردن و نه هیشتنی گنده لێ و به هه دهر دانی سه روه ت و سامانی گشتی.

۸. په رله مان ئه رکیتی که به دوادا چوون بکات بۆ نهو یاسایانه ی که ده ریکردون و حکومت جیبه جی یان ناکات، به تایبه تیش نهو یاسایانه ی که په یوه ندیان به داها ت و نهوت و سامانه سه روشیه کانه وه هه یه ، نمونه ی یاسای ژماره ۲۲ ی سالی ۲۰۰۷ گاز و نهوتی هه ری می کوردستان و یاسای ژماری ۲ ی سالی ۲۰۱۵ صندوقی داها ته نهوتیه کان و ... هتد.

۹. وهك ئه وه ی باس ده کریت به داخوه گنده لێ گه وره له هه ردوو وه زاره تی پێشمه رگه و ناو خۆدا هه یه له بوونی زیاد له مووچه یه ک و کهسانی بندیار و به خشینه وه ی ناو نیشان و پۆست و ئیمتیازات و ... هتد. بۆیه پێویسته به گیانیکی خه مخۆرانه و هیمه تیکی پۆلاینه وه رووبه پرووی هه موو نهو گنده لێانه بوه ستنه وه و بنه پریان بکه ن به بی گویدانه پۆست و پله و لایه نگری حیزبی و نهو هیزه قاره مانه و ناو و ناو بانگه پیرۆزه که یان لیخن نه کریت به هو ی چه ند که س و بۆ چه ند ملیۆن دیناریکی حه رامه وه.

• له گۆتاییدا، گهر نه م پرۆسه یه سه ربگریت و وهك دهوتریت مانگانه لانی که م بری ۱۰۰ ملیار دینار ده گه رپته وه گه نجینه ی حکومت، نهو ا به د لنیایه وه ناینده یه کی گه ش و خۆشگوزهرانی چاوه پروانی هه موان ده کات، به پێچه وانه شه وه گهر خاوه نکرده شکستی هینا و ته نها وهك پرۆژه یاسا مایه وه یان کاری پینه کرا نهو ا به د لنیایه ی کاره ساتی جه رگه بری سیاسی و ئابوری و نه منی و کۆمه لایه تیشی لیده که ویته وه که دووریش نیه ته واوی نه م نه زمونی حوکم پرانیه مان له کیس بجیت له سایه ی نهو دۆخه نا جیگری ته واوی عیرا قی گرتۆته وه.

• به هیوای نه وه ی نه م کابینه یه ی حکومتی هه ری م که دروشمی کوردستان یکی به هیزی به رزکردۆته وه له سایه ی نه م یاسای چاکسازیه دا بتوانیت حکومتیکی به هیزی دوور له گنده لێ ریکبخته وه و دادپه روهری و یه کسانی له نیوان فه رمانبه رانی پله بالاکان و پله نزمه کاندای وه دیبیت، تا بتوانیت خۆشگوزهرانی زیاتر بۆ هاو لاتیان و ئاوه دانی زیاتریش بۆ هه ری مه که مان ده سته به ربکات. وریگه بگریت له ته قینه وه ی توپه یی و نار په زایه تی هاو لاتیان بۆ نه وه ی نه وه ی له عیرا قدا رووده دات له هه ری میشدا سه ره له نه دات و ببیته حکومتیکی ره شید و دادپه روهر و نه مین له سه ر ژیان و گیان و سه روه ت و سامانی هاو لاتیان و ولایتیشمان.

* نه م بابه ته له سایه کانی وتاری کورد وشه ن پریس وسپی میدیا وهاو لاتی و پۆژنامه ی زاری کرمانجی ۶۲۵ له ریکه وتی ۲۰۱۹/۱۲/۱۶ و ۲۰۲۰/۱/۲۰ د بلا وکرا وه ته وه.

كورد له كوئی هه نگاوه كانی كازمیدان

كه هیشتا سه رته تان به لآم به هیژ و بویرن !*

• ته نها نزیکه ی ۲ مانگه كه حكومه ته كه ی مسته فا كازمی ده سه ته به كاربوه و متمانه ی په رله مانی عیراقی وهرگرتوه، و هیشتا نه بوته ۳ مانگ، كه ئاشكرایه لای هه موان له بارود و خیک ی زۆر بارگاوی و پر كیشمه كیشی سیاسی و ئابوری و ئه منی و ته ندروستی و دارایدا كازمی راسپیردرا بو پیکهینانی حكومه ت، كازمی هاته سه ر سیسته می حوكمرانیه کی دزه كان ((كلیبتۆكراسی)) كه گهنده لی و مشه خۆری ته واوی جومگه كانی ئه و حوكمرانیه ی گرتۆته وه و به شیوه یه ك شوپۆته وه كه بنهركردنی كاریکی سهخت و دژواره. به تایبه تیش بو كه سیکی وهك كازمی كه نه حیزببکی سیاسی و نه کوتله یه کی په رله مانی گه وره و به هیژی له پشته. كه زۆر كهس و لایه نی به ده سه لاتی شیعه كانی ش نه یانده ویرا خۆی له قهره بدن، چونكه زۆرباش ده یانزانی كه هه ر له ناو خۆیاندا ریگری و به ربه ستی گه وره ی بو دروسته كه ن و ریگه ناده ن به ناو ئه جیندای ئه مریکا سه پینریت و له ده سه لآت و مه قاماته كانیان بدریت و به رژه وه ندی و ده سكه وته كانیان له گهنده لیدا كه م و بنه ربكریت. به لآم ئه وه ی جیگه ی تیپرامان بوو كه هه موانیان به شداری متمانه دان و مه راسیمی ته كلیفكرده كه ی بوون كه هیشتا كانیدی پیشوو ((عه دنان زورفی)) شیعه ی خۆیان ماوه ی یاسایی ته واو نه ببوو. دیاریكردن و پشتگیركردنی هه موان به و كات و ساته كه مه و به و خیراییه له كازمی بوخۆی جیگه ی ده یان گومان و پرسیار بوو. به لآم تاكو ئیستا به رده وامه، هه رچه نده لیرو له وی دهنگی نه شان و نا په زایی دژی به رزده كریته وه، به لآم گه ر وهك گه واهیده ریکی بی مه به ست و دوور له به غداد و به ویزدانه وه هه لسه نگانیدی كورت و خیرا بو كاره كانی كازمی بكریت له م ماوه ی ۲ مانگه دا، ناكریت كه نكولی له سه ركه وتن و هه نگاوه بویره كانی بكریت له هه موو پوه سه ربازی و ئه منی و دارایی و كاگیری و حوكمرانیه وه. ئه و توانیویه تی ده ستببات بو مه له فه زۆر هه ستیاره كانی گهنده لی و دارایی و بانکی ناوه ندی و بودجه و مووچه و نهوت و ده روازه سنوریه كان و گومرك و باج و پسونمات و پووبه پووبونه وه ی نفوزی ئیران و لیدانی میلیشیا چه كداره كان و كه مكرده وه ی مووچه ی پله بالآكان و... هتد. كه هه موو ئه م كارانه له ماوه ی ۱۷ سالی

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه كي سياسي..... نه وزادی موهه نديس
 رابووردوودا هيلى سوور بوون بو هه موو سه روک وه زيره شيعيه كان، له لايه ن زوريك
 له سه رکرده كان و حيزب و مه قاماته کانه وه ته نانه ت ئاينيه كان و دواتریش هه نديک
 له ولاتانی دهرودراوسیی سونه و شيعه مه زهه بيشه وه. به لام وهك دهوتریت گهر خوت
 په ریزت پاکبوو له گه ليشيدا خه مخور و دلسوزیت هه بوو وه له بهرنامه شدا نه بوو که
 بکه ویته پیلانی گه نده لی و پاراستنی گه نده لکارانه وه و خوشت به نیازی که له که کردن و
 دزی و راپرووتکردنی سه روهت و سامان نه بوویت، بیباکیت له هه مووان و هيچ که سیش
 وهك گه نده لکاران و دزه کان ترسنوک نین، ئه وان ته نها بویریان له بیهه لویستی و ترسنوکی
 ئه وانی تره وه وهرگرتوه. بویه به هه ق ئه م هه نگاوانه ی کازمی بو ریکخستنه وه و ریکه گرتن و
 بچوکرده نه وه و نه مانی هه ژموونی میلیشیاکان و وهك يه ک سه یرکردنی هه مووان و
 سه پاندنی هه یبهت و شکوی ده ولت به سه ر هه مواندا وایکرده که هيچ هيژیک بویری ئه وه
 نه کات که پرووبه پرووی بوه ستیته وه، کازمی به حوکمی ئه وه ی که خوی پیاویکی ئه منی و
 پراکتیکی وپراگماتیکیه و راسته وخو سه په رشتی هه لمه ته سه ربازيه کان و لیپرسینه
 و به شداریکردن له دانوسانه کانداه کات، ئومیده کانی لای زوريک له عیراقیه کان
 زیندووکرده وه.

• راسته گه ليک هه نگاو وکاری گه وره تر ماون که ئه نجامی بدات، به لام بوخوی ئه مه
 سه ره تايه که بو ئاينده يه کی گه شتر و پوشتتر و بوئه وه ی عیراقیه کان به هه ریمی
 کوردستانیشه وه له ژيان و گوزه رانیکی شیاوترو پر شکوتردا ته من بگوزه ریئن نه ک له
 برسیتی و هه ژاری و نه خوینده واری و نه خوشیدا بنالیئن. گهر وهك عیراقیه ک له هه ول و
 هه نگاوه کانی کازمی برونریت ده بیته هه مووان پشتگیری بکه ن چونکه تاك و کومه لگی
 عیراقی دواى ۱۷ سال له گه نده لی و ویرانکردنی، پیویستی به پیاویکی به ئیراده و
 خه مخوری وهك کازمی هه یه، چونکه بو هه مووان ده رکه وت ژيان و گوزه ران و پیشکه وتن و
 ره فاهیهت هيچ کات له سایه ی حوکمپرانی گه نده لکاردا نایه ته دی، هه ربویه ئه رکی
 عیراقیه کانه که پشتیوانی ته واری کازمی و هه نگاوه کانی بکه ن نا له پیناو به
 پاله وانکردنی کازمیدا به لکو له پیناو خویمان و ئاينده ی نه وه کانی شیااندا. چونکه عیراقیکی
 بیه یز و لاواز و شه کته له ژیر باری لاری گه نده لی و په تا و نه خوشی و بیکاری و هه ژاری و
 پشتکیشکینه ی حیزبایه تی و تايه فیدا ده بیته گۆره پانی مملانی ناوچه یی و
 نیوده وله تیه کان و ته نها و ته نهاش خاک و گه لانی عیراق زه ره رمه ندی یه که م و کوئا

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
ده بن بویه کوردیش گهره که هه مئا ههنگ و هاوکاری کازمی بییت و هه ولیدات که کیشه
که له که بوه کانی ۱۷ سالی پابووردووی له سه ر بنه مای ده ستور و ماف و شایسته
داراییه کانی هه ری می کوردستان له گه لدا چاره سه ر بکات و به مه ش هه م عیراق و هه میش
کوردستان دۆخیکی سیاسی و ئابوری و ئەمنی هیورتر و ئارامتر به خووه ده بینن و
هه ردوولاش له جیاتی سه ر قالبونیان به کیشه و گرفته کانه وه سه رگه رمی ناوه دانی و
خۆشگوزهرانی هاو لاتیان و ولاته که مان ده بن.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس وئاوینه و ژیان پریس و سپی میدیا و pukmedia
و پوژنامه ی زاری کرمانجی و کوردستانی نوی ۸۱۴۱ له پیکه وتی ۱۵/۲۷/۲۰۲۰ دابلاو کراوه ته وه.

هێرشەکانی تورکیا بۆسەر هەریمی کوردستان

نەنیوان مەرامەکانی ئەردۆگان و بێدەنگی کورداندا!*

- نزیکەی مانگیکی تەواوە سوپای تورکیا بەردەوامە لەسەر هێرش و پەلاماردان و داگیرکردنی خاکی هەریمی کوردستان و تانیستا بە پروبەری ۱۵ کم قوڵی خاکی هەریمی کوردستانی لەناوچەی بادینان و پارێزگای دھۆکی داگیر کردووە و بنکە و بارەگای سوپای تێداناووە جیگیر کردووە و بە فعلیش بۆتە دەمپرست و بڕیار بەدەستی ناوچەکە و لە سەر زەوی و لە ئاسمانیشدا بەلادەستە و پڕۆژانە تۆپباران و خاپورکردنی گوند و ناحیە و ئاوەدانیهکانی کوردستان کاوول و وێران دەکات. و سووریشە لەسەر بەردەوام بونی هێرش و پەلامارەکان و بەمافی سەرەتایی خۆشی دەزانیت بە بیانوی بەرگریکردن لە ئەمن و ئاسایشی نەتەوویی خۆی بەناوی دژایەتیکردنی تیرۆریستانی پەکەکەووە کە زیاد لە ۲۵ سالی لەم هەریمە و لەم بەشە کوردستانی گەورەدا وەك مافی تاك و گروپەکانی کورد لە ولات و خاکی نەتەوویی خۆیاندا درێژە بەخەباتی نەتەوایەتی خۆیان دەدەن دژی تورکاندن و داگیرکاری و پەتکردنەووی سەرەتایتین مافی کوردانی باکور لە دەولەتی تورکیادا.
 - ئەووی زیانی گەورە بەرکەوتووە تەنھا خاک و ئاو و ئاوەدانی باشوری کوردستان و خەلکی گوندنشینانی بێ دەسلات و هەژارن. گوند و ئاوەدانی و سەوزایی و باخ و باخات و کانی و شاخ و دۆلەکانی کوردستانن. گەر هێرش و پەلامارەکان بەردەوام بن، مەترسی گەورەتر پوودەکەنە ناوچەکە و هەریمی کوردستانیش.
 - پرسیاری جدی ئەوویە، ئەری بیانوی تورکیا هەر بونی پەکەکەییە؟ ئایای مەرامە شارەواکانی ئەردۆگان لە پشت پەردەووە چین؟ گەر پەکەکەش بونی نەبوایە تورکیا و ئەردۆگان ئەم کارەیان هەر نەدەکرد؟ و زۆر پرسى تریش.
- بەلنیا ییەوە تورکیا و ئەردۆگان گەر پەکەکەش نەبوایە هەر بەردەوام دەبوون لەسەر ئەم هێرش و پەلاماردانە کوردستان و ئاشکراشە لەدوای راپەرینی بەهاری سالی ۱۹۹۱ووە چەندین جار هێرش و پەلاماری سەربازی کرۆدتە سەر هەریمەکەمان و هەر جارەیی بەبیانویەك، تورکیا دۆژمانیەتی خۆی بۆ کورد و کوردستان لەهەر ۴ پارچەکە و لەهەموو دونیاشدا نەشاردۆتەووە. ئەووە تورکیا بوو شەری ناوخوای هەریمی کوردستانی لەسالی نەووەکاندا گۆرەدا و بە فعلیش بەشداری تێادا کرد و بەناوی هیزی ئاشتی پارێزەووە بۆ یەکەم جار هیزی تورکیای جیگیر کرد لە خاکی هەریمی کوردستاندا پێش زیاد لە ۲۰

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

سال. نه وه تورکیا بوو پاره و کومه کی مادی و معنه وی هیزه کانی باشووری ده کرد بو
دژایه تیکردتی په که که، نه وه تورکیا یه له نیستادا دژایه تی کوردانی پوژئاوا و پوژهه لاتیئش
دهکات و پوژانه توپباران و تیرورکردنی بهرده وامه بویان و زیندووترین نمونه ی
هیرشه که ی سهر هاوینه هه واری کونه ماسی و شهیدکردنی گهریلا یه کی پژاک بوو. له
باکوور هینده ی کوردان به دهست نهردوگانه وه زهلیل و بچوکراوه و مافخوراو و له زینداندا
توندکراون نیوهیئنده له سهرده مه کانی پیئشووتردا پییان نه کراوه. بو یه مه رانه شاراوه کانی
تورکیا ته نها لیئدانی په که که نیه، به لکو له بنچینه دا نه هیشتن و پروخاندن و بچووکردنه وه ی
قه واره ی سیاسی و نابوری و نه منی هه ری می کوردستانه ،ئی نهردوگان چون چاوی به رای ی
بیئ بهم هه ری مه دا که خه ونی له میژینه ی ئیمپراتوریه تی عوسمانیه کان بوه پیئش ۵۰۰ سال
و به زوری زورداره کی لیئ سه نراوه ته وه له سالی ۱۹۲۶. تورکیا به مافی خو ی ده زانیئت که
ولایه تی موصل بگپریئته وه سهر قه له مپه وی خو ی و خیر و بی ری زوروزه وندی بوخو ی
به تالان به ریئ. بو یه بونی په که که ته نها بیانویه کی چاوبه سته کیه و هیچی تر.

پرسیاری بی وه لای مه تر سیدار تریئ نه وه یه، که نایا بوچی حکومه تی عیراقی و هه ری می
کوردستانیش هه لویست و دهنگ و رهنگی کی بویر و به رزیان نیه دژ بهم داگیرکاری و گوشت و برینه ی
تورکیا و نهردوگان؟

نه وه ی تی بی نی ده کریئ له عیراقدا زور شه رمانه و له ژیر لیوه وه چند لیئوان و
به یان نامه یه کیان ده رکردوه و نارازی بونی خو یان ئاشکرا کردوه، به لام له هه ری می
کوردستاندا تانیستا هه لویستی کی جدی و بویرانه و شیلگیرانه نه له سه روکایه تی هه ری م و
نه له حکومه ت و نه له حیزب و سه رکرده سیاسی هه کانی شه وه به رز نه بو ته وه و پانه گه یه نراوه،
نایا له بی ده سه لاتیا نه وه یه یان له ترسی ده سکه وت و به رزه وه ندیه کانیانه وه یه یانیش
پییان خو شه که په که که بون و کاریگه ری نه می نیئت له هه ری می کوردستاندا. گهر به هه ر
بیانویه که وه بیئ نه وه نده ی تر نه م بی ده نگ ی و قروقه پکردنه ی ده سه لاتدارانی کوردستان
هیئده ی تر تورکیا و نهردوگانی مکوپتر کردوه له سه ر بهرده وامبوون و داگیرکاریه
ناره واکانی و بویری زیاتری پی به خشیوه.

• له کوئایدا ده بیئ نه و راستیه میژوو یانه وه بیرخومان به یئینه وه که تورکه کان
هه می شه خه ونی زیندوو کردنه وه ی خه لافه تی پانو پوری عوسمانیان له خه یال دانداندا و
به تای به تیئش له دوای ده سه لاتگرتنه ده ستی ئا که په و نهردوگان له سالی ۲۰۰۲ وه
و گهره کیانه له یادی ۱۰۰ ساله ی دامه زراندنی ده وله تی نو یی تورکیادا له سالی ۱۹۲۳ دا
گهر هه موو قه له مپه وی خه لافه ته له گو پرنراوه که شیان به ده ستنه هیئنه وه لانی که م جیگه و

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
پیگه ستراتیزی و گرنکه سیاسی و ئابوریه کانی وه کو ولایه تی موصل و کوردستانی
پوژئاوا و لیبیا و .. هتد بگیڤنه وه ژیر پکیفی خوین.
به لام ئاشکراشه ئه م خهون و خهیا ل پلاوییه ی ئهردوگان ههروا به ئاسانی نایه ته دی و
دونیا ی زلهیزه کان و ناوچه ییه کانی ش ههروا به سانای لینگه پین که تورکیا خه لافه ته
له ده ستچوه که ی وه ده سته یینیه وه که زیاد له ۳۰۰ سال زوربه ی ئه وروپای هه راسان
کردبوو. بویه خه ونه کانی و مه رامه کانی ئهردوگان به زری ده میننه وه ، وه لی تائه وکاته ته نها
کورد زیان و زه ره ری گه و ره ی گیانی و مالی ده کن. ئه وه ش بو نه بوونی یه ک و یه کگرتووی
شه قام و سه رکرده و حیزبه سیاسی هه کان ده گه پینیه وه له م هه ری مه داو له سه ر ئاستی هه ر چوار
پارچه که ی کوردستانی ش.

* ئه م بابته له سایته کانی وتاری کورد و شه ن پریس و ئاوینه و پوژنامه ی زاری کرمانجی ۶۴۴ و
کوردستانی نوی له ریکه وتی ۷/۱۹ و ۱۵۲۰۲۰/۸/۲۴ بلا وکرا وه ته وه.

تاگه ی هه ریمه که مان له قهیراندا ده مینیتته وه؟*

• ئاشکرایه هه ر کار یان کاره سات و قهیران جا سروشتی بن یان مروؤکرد ،چهنگه کان و ناشتییه کان، هه موانیان خالی ده ستیپک و کوئیایان هه یه گه رچی دریزه ش بکیشن، چونکه له نه نجامی هه لسه نگانندی گوپرانکاری و پيشهاته کان و به په ندوه رگرتن له پروداوه کان و کاریگه ریه خراپه کانیان، لایه نی په یوه ندیدار و ده سترؤیشتوو و بریار به ده سته کان له حکومه تدا بیئت یان له ده ره وهی حکومه تدا، له هه ولی دوزینه وهی ریگا چاره ی گونجاودان بو دهربازبوون له و قهیران و ئاریشه یه ی که تییکه وتوون، جا قهیرانه کان سیاسی بن یان ئابوری و بازرگانی بن یانیش ئه منی و جهنگ و یاخود ته ندروستی و بلاؤبوونه وهی نه خوشی بن یان هه لؤوسان و دارایی و کورته ینان و بیکاری و هه ژاری و برسیتی و ..هتدبن. بویه ناکریت و کاریکی لؤجیکیش نیه که تاسه ر بو مه وادی دووردریز هیچ قهیرانیك به رده وام بیئت، چونکه له لایه ک سروشتی گوپرانکاریه کانی ده وره به ر و جیهان به تایبه تی له م سه رده مه دا هینده خیرا و کتوپرن و له لایه کی تریشه وه سروشتی مروؤقه کانیش هیچ کات قایل نابن به ده سته و ستانی و لاوازی و نه بونی په رچه کرداریك بو خو دهربازکردن و پرگارکردن له و دوخه خراپه ی که تیایدان. هه ربویه هه موو قهیرانه کان سه ره تاو کوئیایان هه یه چه نده کاریگه ر و که مه رشکی نیش بن.

• به لأم ئه وهی له م هه ریمی کوردستانه دا ده بینریت، بریتیه له وهی که نه ک قهیرانیك به لکو ده یان قهیران به روکی گرتوه و که چی ده سه لاتدارانیش بیخه م و بیده نگ و چه قبه ستوو له جیگه ی خو یاندا پرکیشی ناکه ن بو چاره سه رکردن یان، ئه وه تا قهیرانی دارایی له سالی ۲۰۱۴ وه به روکی به م هه ریمه گرتوه که توندترین بوه له سه ر ئاستی ناوچه که و ته نانه ت دونیاش، زوریک له ولاتان قهیرانه که یان تیپه پرکردوه و له ئیستادا که وتونه ته خو بو پلان دانان بو هه ستانه وه و گه شه دان و ئه وهی ده کریت بو سپینه وهی ئاسه واره خراپه کانی قهیرانه که. به لأم له م هه ریمه دا نه حکومه ت و نه ده سه لات نه ئوپوزسیون و نه جه ماوه ر و نه ریخراوه مه ده نی و دیموکراسیه کان کو ده نگیه کی نیشتیما نیان و سازانیکی خه مخورانه یان لیوه به دینا کریت بو هه ولدان بو دهربازبوون له م قهیرانه و هه موان دوورله یه کتر و ته نانه ت دردؤنگیش و نه یار به یه کتر و هه ریه که یان له دؤلیکدا دؤشداماوه و نه توانای بزواتی خو ی هه یه نه توانای به یه کگه یشتنی ده نگه جیاوازه کانیشیان هه یه، هه ربویه ئه م قهیرانه ی له م هه ریمه دایه بیوینه یه و به خراپترین

تاڭگە رايى ۋەك فەلسەفە يەككىسى نەوزادى مۇھەندىس

شېۋە كارىگەرى خىستۇتە سەر تەۋاۋى تاك و كۆمەلگاكەمان و برسېتى و ھەژارى و نەخوئىندەۋارى و سەرەپراي ئەمانەش پەتاي كۆرۈنۈشى ھاتۇتە سەر، بۆيە كەمتەرخەمى و بېباكى يان بېدەسەلەتى و نەتۈنلەن لە دۆزىنەۋەي رېگا چارە لەلەيەن دەسەلەتدارانەۋە ھېندەي تر قەيرانەكانى قول و كارىگەر تر كىردەۋە. و تائىستاش ئاسۋىيەكى پرونىش بونى نىە بۇ ئەۋەي ئومىدىك گەر بچوكىش بېت بە ئايندەيەكى نىك.

• ئاشكرايە لە جىھانى ئىستادا زۆرىك لە كۆمەلگا و ولاتان بە زلھېز و پېشكەوتوۋەكانىشەۋە دەنالىن بەدەست دەيان قەيرانى سىروشتى دروستكراۋەۋە لە چوارچىۋەي مەملانى نارهۋاكانىان لەسەر ھەژمون و بەرژەۋەندى و نفوز و ھېزەكانىان لە دونىادا، بەلام لەگەل ئەمانەشدا چونكە خاۋەنى حكومت و دامەزراۋەي زانستى و تەكنەلۇجىيا و بېركدنەۋە و پلانن بۇئەۋەي تابتونن ھەۋلى سووكركدنى ئاسەۋارەكانى قەيرانەكان دەدەن.

• ھەربۆيە گەرەكە كە حكومتى ھەرىمىش و لەگەلىشىدا سەركدە و حېزبە سىياسىيەكانىش ھەمان پېكەۋە دەستبەدەنە دەستى يەكتى بۇ كۆتايى ھېنان بەم قەيران و كېشە و نارىشانە كە خەرىكە برستى ژيان لە تاك و كۆمەلگاكەمان دەسىنېت، و ناكرىت مىلەتەكەمان بۇ قەدەرى نادىارى خۆي بەجىبھېلدىرېت، ئەمەش لەرېگەي پرۆسەيەكى گىشتگر و بەردەۋامى چاكسازى دەبېت لەھەموو بۋارەكانى حوكمراىدا ھەر لە ياسادانان و دادۋەرى و جىبەجىكرىندا، ئەمەش بە بەسەرداچۋونەۋە و نەھىشتىنى ھەلە و كەموكۈپرەكان و بەھەدەردانى سەرۋەت و سامان و نەھىشتىنى گەندەلى كە بۇتە مخۇركەي ھەيكەلى رېكخستىنى ئەم دەسەلەتە و دواترىش دابىنكردى يەكسانى و عدالەتى كۆمەلەيتى و دووركەوتنەۋە لە تۇخكدنەۋەي حېزبايەتى و ھاندانى ھەمان بە تاك و كۆمەلگاۋ گروپەكانەۋە بۇ بەخۇخاۋەن زانىنى ئەم ولاتە نەك ۋەك بېگانەيەك لەدوورەۋە سەير بكن و تەنھا بۇ حكومتى بەجىبھېلن.

جا پرۆسەي چاكسازىش ۋەك دەلېن پىاۋى بەھېز و كارامە و بېباكى دەۋىت كە خۆي بەشدار نەبېت لە گەندەلى و بەھەدەردانى سەرۋەت و سامانى ولاتدا، چونكە چاكسازى بە كەسانى گەندەلكار و بېمتانە بەخۇ ناكرىت و سەرناگرېت. چونكە پرۆسەكە گىرنگ و كارىگەرە و دوو دەمى تىژى ھەيە كە لەكاتى سەرنەۋەكەوتنىدا بە دژ و بەزىانى گەرەتر دەشكىتەۋە، جا ھېچ ولات و كۆمەلگايەك لەسايەي دەسەلەتتىكى گەندەلەۋە نە پېشكەكەۋىت و نەخۇشگوزەران دەبېت. بۆيە دەبېت ھەرچى زوۋە حكومت ھەۋلى دۆزىنەۋەي رېگا چارەي عەقلانى بدات و كۆتايى بەم ھەموو قەيرانانە بېنېت و لە پېش

تاگه رایى وهك فهسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس
هه موانیشه وه قهیرانى دارایی و بودجه و مووچه ی مووچه خوړان و دانانى بهرنامه و پلان
دابړیټ بۆ چاکسازی له هه موو سیکت هره کانی نهوت و کشتوکال و پیشه سازی و
تهندروستی و ئه منی و په روه رده و خویندنی بالآو ئه وانی تریش. چونکه زیاتر
دریژه کیښانی ئه م قهیرانانه بوون و بهر ده وامی ئه م قهواره یی هه ریمه که مان ده خاته بهر
مه ترسی له ناوچوون و بچوکبونه وه که ئه مه ش خه ونی دوژمنان و شه رمه زاری تاك به تاك و
کومه لگا که شمانه له بهر ده م خودا و خه لک و میژووشدا.

* ئه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس و سپی میدیا وئاوینه و pukmedia پوژننامه ی
کوردستانی نوی ۸۱۶۱ له پیکه وتی ۱۷ و ۲۰/۸/۲۰۲۰ د بلأوکراوه ته وه.

□ سەرمايەى نىشتىمانى و سەرمايەدارى نىشتىمانى

□ گىرنگىن ؟ كىن ؟ و بۇچى ؟*

• ئاشكرايە ھىچ ولات و كۆمەلگايەك بەبى بوونى ئامار و سەرژمىرەكى وورد و زانستى بۇ سەررەت و سامانى سىروشتى و نىشتىمانى تايبەت بەخوى ناتوانىت نە پلانى زانستى دابىرئىت و نە پىرۇسەى ئاوەدانكردنەو و گەشەكردنى ولات و كۆمەلگا پىشيبىنى بكات و كارى بۇبكات و بىشىگەيەنىتە دوا مەنزل و مەبەست. بۇيە ھەمىشە ئەو ولات و كۆمەلگايەنى كە خاك و ئاو و سامانى سىروشتى زور و زەوھند و تواناي مروىى زىرەك و دەسلات و سەرکردەى ھەكىميان ھەيە ھەمىشە دەكەونە پىزى ئەو كۆمەلگا و ولاتانەو كە گەشە و پىشكەوتن و ئاوەدانى پرويان تىدەكات و دەچنە پىزى ولاتە پىشكەوتو و كۆمەلگا خوشگوزەرەنەكانەو و دوورەكەونەو لە ھەژارى و دواكەوتووى و نەخوشى و بىكارى و ھەموو دياردە نەگبەتيەكانى تر كە دەبنە ھوى دواكەوتن و ھەژارى تاك و كۆمەلگا.

• ھەربۇيە كۆلەكە گىرنگەكانى پىشكەوتن و گەشەكردنى ولات و كۆمەلگاكان برىتىن لە بوونى سەررەت و سامانى سىروشتى و تواناي مروىى لەلايەك و لەلايەكى تىرشەو برىتيە لە بوونى خاوەن ئەقل و پلانى زانستى و كەسانى خاوەن سەرمايە و لە پىش ھەموانىشەو برىتيە لە بوونى دەولەتتىكى سەربەخۇ و خاوەن سەررەرى و ھكومەتتىكى خەمخۇر و نىشتىمانى. چونكە بەبى بوونى ھكومەت و دەسلاتتىكى پەشىد و ھەكىم و خەمخۇر ناتوانىت ھىچ ھەنگاوىكى نىشتىمانىانە ھەلبىرئىت، چونكە ناتوانىت دەسكەوت و گەشە و پىشكەوتنەكان پىاريزرىن و رىگە بگىت لە لە ناوچوونيان و بەھەدەردانىان . ھكومەتتىك كە رىگەنەدات كە سەررەت و سامانى ولات بكەوتتە دەست كەسانى گەندەل و مشەخۇر و داگىركاران و كۆمپانىا بىانيە خوینمژەكان كە ھەموو خەميان بەتالانبردى سەررەت و سامانى ولاتان و ھەدەستخستنى قازانجى زور و زەوھندولەبن نەھاتووى گەلانى دواكەوتو و ھەژار و داگىراکراوانە.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

- بویه لهه قوئاغی پرزگاری نیشتیمانی و دامه زانندی دهسه لآت و حکومه ته نیشتیمانیهی کوردستاندا لهه به شهی باشووردا که خوشبه ختانه ته مه نی نزیك ده بیته وه له ۳۰ سال، گرنکه که حکومهت و دهسه لآت گرنکی بده نه پرۆسهی ئاوه دانکردنه وه و گه شه پیدانی ولآت و کۆمه لگای کوردی و هه ولی جیگیری سیاسی و ئابوری و ئه منی و کۆمه لایه تی بدهن و هه موو خه میان بریتی بیته له وهی که ولآت و کۆمه لگا به ره و که ناری ئارامی و خوشگوزهرانی بهرن و دووری بخه نه وه له دواکه وتویی و هه ژاری و نه خوشی و ناخوشی و به هه دهردانی سهروهت و سامانه زۆر و زه وهنده که ی، هه موو ئه م کارانه ش به دانانی پلانی زانستی پیشووه خته و به دهسه لاتیکی ته واو نیشتیمانی و خه مخۆر ده کریت که هانی ئۆرگانه کانی حکومهت بدات دوور بکه ونه وه له گه نده لی و مشه خۆری و به هه دهردانی سهروهت و سامانی ولآت و له ولاشه وه گرنکی زۆر بداته که رتی تایبهت و کۆمپانیا و وه به ره یی و خاوهن سهرمایه و سهرمایه داره کان که سهروهت و سامانه کانیا ن بخه نه خزمهت پرۆسهی ئاوه دانکردنه وه و گه شه و پیشکه وتنی ولآته وه و هه موان له خه می خزمهتکردن و خوشگوزهرانی ها ولاتیان و کۆمه لگادا بن و دوور بکه ونه وه له مشه خۆری و خۆده وله مندکردنی نا ره وا و ده ستبردن بۆ قوتی جه ماوهر و هه ژاران و کاربکه ن بۆ وه به ره ییانی سهروهت و سامانه کانیا ن له ریگه ی خزمهتکردنی نیشتیمان و کۆمه لگا وه .
- به م شیویه ده توانریت نیشتیمانیکی ئازاد و سه ره به خۆ و کۆمه لگایه کی پیشکه وتوو و خوشگوزهران بنیات بنیین و خه ون و ئاواتی له میژینه مان وه دیبه ینین . هه ره به م شیویه شه ده توانین سوود و که لکی زۆر له سه رمایه ی نیشتیمانه که مان له ئاو و خاک و توانا مرۆیه کان وه ریگرین و سه رمایه دارانی شمان بینه سه رمایه داریکی نیشتیمانی و خه مخۆر بۆ ئاینده . چونکه هه موو سه رمایه یه که نیشتیمانی نیه و هه موو سه رمایه داریکیش نیشتیمانی ناییت ، گه ر ته نها هه ولی به ده سه ته ییانی قازانچ و سوودی تا که که سی بیته و بۆ به رژه وه ندی خۆی و که له که کردنی زیاتری سه رمایه که ی بیته دوور له خه می نیشتیمان و نه ته وه و کۆمه لگا که مان بویه سه رمایه ی نیشتیمانی بریتیه له و سه رمایه یه ی که ده خریته خزمه تی پیشکه وتن و ئاوه دانی نیشتیمانه وه و سه رمایه داری

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەوزادی موهەندیس

نیشتیمانیش بەهەمان شیۆه بریتیه لەو کەسانە ی کە سەرۆت و سامانەکانیان دەخەنە پیناوە بەرھێنان و ئاوەدان ی و خزمەتی کۆمەلگا و نیشتیمانەکانیانەو.

• خۆشەختانە لەم ھەریمە ی خۆشاندا گەلیک سەرما یەداری نیشتیمانی ھەبوون و لەئێستاشدا ھەن و توانیویانە دەیان پرۆژە ی گەرە و گرنگ بنیات بنین و جیگە دەستیان دیار بێت لە ئاوەدانکردنەو ی ولات و دەستگیرۆیی ھاوڵاتیانی ھەژار و نەھیشتن و کەمکردنەو ی بیکاری و ھەلاوسان ،سەرەرای ھەبوونی رێگر و نمونە ی ناشیرینی مشەخۆری و گەندەلێش لەھەریمە کەماندا،بۆیە ئەرکی ئەو سەرما یەدارانە یە کە ھەمیشە لەخەمی ولات و کۆمەلگا کەماندا بن چونکە سەرچاوە ی داھات و سەرما یەکانیان ھەر ئەم نیشتیمان و کۆمەلگایە ی خۆیانە و چەقی دەسکەوت و سەرکەوتنەکانیان ھەر لێرەو دەستیپێکردو و سەرچاوەیان گرتو . لەھەموو دونیاشدا کۆمپانیا گەرە ئابوریەکان ھەمیشە پابەندی یاسایی و داراییەکان و باج و خەراجەکانیان پێشکەش بە ولات و کۆمەلگاکانیان دەکەن و دواتر لە خەمی سەرۆت و سامانەکانی خۆیان ،ھەربۆیەش ئەوان لە پێشکەوتنی بەردەوام و ئاوەدانی زیاتری ولات و کۆمەلگاکانیاندا ،نمونە ی جوانی سەرما یەدارانی نیشتیمانی کوردستان زۆرن و لە سلیمانیشتدا گەلیک پرۆژە ی نەخۆشخانە و کۆمەلگا نیشتەجیبونەکان و کارگە بەرھەمێنەکان و ...ھتد.یان بنیات ناو . بەھیوای ئەو ی ھەموان نیشتیمان و کۆمەلگای کوردەواری خۆمان خۆشبویت و سەرما یە و تواناکانمان بخەینە خزمەت ولات و نیشتیمانە کەمانەو و ھەموان ولات و نیشتیمان بکەینە موڵکی خۆمان نە ک تەنھا بۆ دادۆشین ی سەرۆت و سامانە کە ی خۆشان بویت و گرنگە ئینتیمای نیشتیمانی لای تاک و کۆمەلگا بە ھەژار و دەوڵە مەندەو ی زیندوو بکەینەو و لە دل و دەروون و ھەست و نەستی ھەمواندا بیچەسپینن،ھەریەمەش دەبینە تاک و کۆمەلگایەکی نیشتیمانی و دوور دەکەوینەو لە خیانت و ولاتفرۆشی و بەھەدەردانی سەرۆت و سامانەکانی ولات.

* ئەم بابەتە لە سایتەکانی وتاری کورد و شەن پریس و سپی میدیا و درەومیدیا و ئاوینە و پۆژنامە ی زاری کرمانجی ٦٤٥ و کوردستانی نوێ ٨١٧١ لە رێکەوتی ٢٦ و ٨/٢١ و ٣/٩/٢٠٢٠دا بڵاوکراوەتەو.

□ داها تی نه وتی کوردستان مه ته ئیکی نه زانراو یان...؟*

• له و کاتانه ی که سیاسی ته ئابوری سه ره به خو که ته نها خو ی له فرۆشتنی نه وت و غازی سروشتی کوردستاندا ده بیینه وه دور له سیکت ه ره کانی تری گ رن گ به ها له کشتوکا ل و پی شه سازی و گه شتوگوزار و سه رچا وه مرۆ ییه کان و... هتد. ئیدی نه داها ته کان دیار و پوون و ئاشکراده کران و نه خه ر جیه کانی ش. به م شیوه یه داها ت و خه ر جی حکومتی هه ری می کوردستان له دوای سا لی ۲۰۱۴ وه بو نه مه ته ئیک و که مترین که سه کان په ییان پی رده و لایان پوون و ئاشکرا بو ه. که هه رچه نده له دوای سا لی ۲۰۰۳ شه وه که پشکی ۱۷٪ له به غدا ده وه ده ها ت که ئاشکرا و شه فاف نه بو وه به لام لانی که م سا لانه یاسای بو دجه هه بو ه و داها ت و خه ر جیه کان گه ر به ته وا وه تیش راسته قینه نه بوایه، ده کرا بو تو یژینه وه و لی پرسی نه وه ی کابینه کانی حکومتی هه ری م پشتیان پی بیه سرا یه. به لام له دوای سا لی ۲۰۱۴ وه که به غدا د پشکی هه ری می پر یوه و مووچه و بو دجه ی نه نار دوه. ئیدی داها ت و خه ر جیش دیار نه ماون.

• پر سیاره که لی ردها نه وه یه. ئایه بو چی حکومتی هه ری م به م شیوه یه ما مه له له گه ل داها ت و خه ر جیه کان ده کات له نه وت و ده روازه سنو ریه کان وه کو دوو سه رچا وه ی گ رن گی داها ته کان؟ بو شارد نه وه و ئاشکرا نه ک رد نیان؟ بو لانی که م به بی پشکی هه ری م له به غدا ده وه سا لانه له لایه ن په ر له ما نه وه یاسای بو دجه نا خه ملی نری ت و نا کری ته بنه ما بو لی کۆ لی نه وه و چا و دی ر ی ئی شو کاره کانی حکومت؟ ئایا داها ته کانی هه ری م هی نده که مه که به شی مووچه ی مان گانه ی فه رمان به ران نه کات به بی پاشه که وت و لی برینی نایاسای؟ یان نه مه ش بو خو ی مه ته ئیکی تره و که م که س نا گاداری و زانیاری له سه ر یان هه یه؟

• له دوای سه ره له دانی قهیرانی دارایی و توند بو نه وه ی له سه ره تای سا لی ۲۰۲۰ و سه ره له دانی په تای کۆرۆنا و دا به زینی نرخه کانی نه وت و که مبو نه وه ی داها ت، حکومتی هه ری م که له ئی ستادا ۸ مانگ تی په پر یوه ته نها توانیویه تی ۱ مووچه ی ته وا و دوو مووچه به لی برنی ۲۱٪ دا به ش بکات. دوای نه وه ی که عی راق پشکی ۴۵۳ ملیار دیناره که ی نه نار دوه و ک ردویه تیه ۲۲۰ ملیار دینار. حکومتی هه ری م خو ی رای گه یان دوه که داها تی مانگی کی بریتیه له :

۹۰ ملیار دینار داها تی ناوخو

۲۱ ملیار دینار ته مویلی هاو په یمانان

۱۶۵ ملیار دینار داها تی نه وت

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەو زادی موهەندیس

كۆی گشتی دەكاتە ۲۷۶ ملیار دینار. بەمەش حكومەت ناتوانی ت مووچە ی تەواوی فەرمانبەران بەدات بەبێ لێپڕین كە پڕەكە ی برتیە لە ۸۹۴ ملیار دینار.

بەم شیۆه یە هەریمی كوردستان و مووچە خۆران بەتایبەتی كە وتونە تە گێژا و شلە ژانیك و قەیرانیكی توندی ئابوری و داراییە وە و مەترسی دارمانی ژێر خانی ئابوری و هەژاری و برسیتی زیاتر دەبی ت. بەهۆی بیكاری و وەستانی جولە ی بازا ر و بازرگانی و نابوریە وە.

• ئەم دۆخە چۆن دروستبوو؟ بۆچی گەیش ت بەم ئاستە؟ داھاتەكان چییان لێدی ت و بۆ بەرژووەندی چ كەس و لایەن و كۆمپانیایەك خەرج دەكرین؟

ئەم دۆخە لەئەنجامی سیاسەتی هەلە ی ئابوری سەربەخۆە دروست بوو، لەئەنجامی فرۆشتنی نەوت و گریبەستی ۵۰ سالە یی لەگەل توركیا بەبێ گەپانە وە بۆ بەغداد و هاوبەشیكردنی و پراویژێپكردنی، بەهۆی پێداگیری و دەمارگیری و توندپەوی دەسەلاتداری حكومەتی هەریم لە كابینەكانی پێشووتری حكومەتدا لەگەل بەغداد و نەرمونیان لەگەل توركیا و لایەنی تر دۆخەكە گەیش تە ئەم قوناغە پڕ مەترسیە. ئەوە ی ئاشكرا یە داھاتەكان لە دەستیكی ئەمیندا نیە و بەشیۆه یەكی زانستی و دەستپاكانە كوناكرینە وە و دواتریش بە قازانجی مووچە خۆران و ئاوەدانی هەریمی كوردستان خەرج ناكړینە وە و تەخشان و پەخشانی پێوە دەكری ت بە قازانجی حیزب و سەركردە و كۆمپانیا و مافیای ناوخی و و دەركیش. بۆراستی ئەم وتانە مان ئەوە تا:

• حكومەتی هەریم لە روونكردنە وە یەكی وەزارەتی دارایی دا لە ۲۰۲۰/۸/۱۷ دا روونیکردۆتە وە كە داھاتەكانی بەر دەستی بۆ دا بە شكردنی مووچە ی مانگی ۲۰۲۰/۳ بەم شیۆه یە بوە:

- تەمویلی بەغداد ۳۲۰ ملیار دینار، پێشتر ۴۵۳ ملیار دینار بوە.
- وەزارەتی سامانە سروشتیەكان ۲۷۰ ملیار دینار، پێشتر ۳۵۴ ملیار دینار بوە.
- داھاتی ناوخی ۱۲۰ ملیار دینار
- تەمویلی هاوپەیمانان ۲۰ ملیار دینار
- كۆی گشتی دەكاتە ۷۳۰ ملیار دینار، هەربۆیە ناتوانی ت كە مووچە ی تەواو دا بە شبكری ت چونكە پێویستیان بە بری ۸۹۴ ملیار دینار دەبی ت.
- بەلام لە لایەكی ترە وە هەر حكومەتی هەریم رایگە یاندووە كە مانگانە بەم شیۆه یە ی لای خوارە وە نەوت دەفرۆشی ت:

• پۆژانە بری ۴۶۷۰۰۰ بەرمیل، گەر زیاتریش نەبی ت، چونكە ئەم بوارە تاریكینراوە و هیچ كەس بە تەواوەتی نازانی ت چەند دەفرۆشری ت و چەند بەرھەم دی ت و چەندی ش هەناردە

تاڳه رايي وهك فه لسه فه يه كي سياسي..... نه وزادي موهه نديس

دهكريت. چونكه وهزارهتي سامانه سروشتيه كان راپورتى مانگانه بلاوناكاتوه وه و راپورته كانى كومپانياي ديلويتيش پچر پچر و زور متمانه پيكر او نين.

- كهواته مانگانه $67000 * 30$ روژ دهكاته 14010000 مليون به رمل نهوت
- گهر 1 به رميل به 30 دولاريش بفروشريت كه رهنگه به زياتریش بيفروشن نهوا دهكاته 20300000 مليون دولار
- گهر نرخى 100 دولار به 120000 دينار دابنريت نهوا برى پارهى نهوتى مانگانه دهكاته 50436000000 مليار دينارى عيراقى.

• نهگه ل داها ته كانى تردا:

- 90 مليار داها تى ناوخو
- 21 مليار ته مويلى هاوپه يمانان
- 320 مليار دينارى عيراق
- كوى گشتى 934360 مليار دينارى عيراقى.
- بهم شيويه دهتوانريت زور به ناسانى موچهى تهواوى موچه خوران بدريت و برى 40360 ملياريش ده مينيتته وه.

• پرسياره كه ليرهدا نهويه نهى نهام داها تى نهوته چى ليديت؟

- وهك له روونكر دنه وهكهى وهزاره تى داراييدا ها توه له ماوهى 2 مانگدا ته نها 270 مليار دينار له لايهن وهزاره تى سامانه سروشتيه كانه وه دراوه به وهزاره ته كه يان بو موچه، كهواته له 1 مانگدا داها تى نهوتى برى تيه له 125 مليار دينار. كه له كوى 504 مليار دينارى مانگانه ته نها برى تيه له 37 واته $3/1$ داها تى نهوت. نهى نهويه ده مينيتته وه كه $3/2$ داها ته كهى بو كوى و به قازانجى كى خه رج دهكرت. كه برى تيه له 269360 مليار دينار خه رج دهكريت بو كرى تيچووى به رميليك نهوت و كرى گواستنه وه و كرى بورى نهوت وشايسته داراييه كانى كومپانيا نهوتيه كان و خزمه تگوزاريه كان و كومپانيا نهمنيه كان و هتد.

- به شيويه كهى تر له كوى 14 مليون به رميل نهوتى فروشراوى مانگانه ته نها برى 4583233 به رميل نهوت دهگه رپته وه بو داها تى حكومه تى هه ريمى كوردستان.
- نهمه حه قيقه تى داها ت و خه رجيه كانى نهوتى هه ريمه كه بوته مه ته ليكى هه لنه هينراو و تاكو نيستاش نهوت و داها ته ديارنه بوه كهى بونه ته ته وقيكى نه فره تى وچوونه ته گهر دنى تاك به تاكى نهام كومه لگايه و له جياتى نهويه هه موان خوشگوزهران بكات

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس
هه مووانى خستوته ژیر بارى قه رزیکى ۲۷ ملیار دۆلارییه وه وه کو به ریز سه روکی حکومت
رایگه یاند. که به نزیکه یی هه ر تاکیکی ئەم هه ریمه پری ۵۴۰۰ دۆلار قه رزاره.
• جا چاره سه ر بریتیه له وه ی که به زووترین کات حکومتی هه ریم مه له فی نه وت
را ده ستی به غداد بکاته وه له به رامبه ردا داوا ی پشک و شایسته داراییه کانی هه ریم بکات
وه کو سالانی پیش ۲۰۱۴ و ئەمه ش هه نگاو یکی خه مخورانه و بویرانه ی گه ره که و نه رمی و
دیپلوماسیه تیکی بالای پپو یسته نه ک ته عه نوتی سیاسی و ده مارگیری و توندره وی و
پیداگری و چه قبه ستووی له خالی کدا. و نه گه یشتنه ریکه وتنیش هینده ی تر قه رانه که
توندره بییت و هه ریم و قه واره سیاسی و ئابوری و ئەمنیه که شی ده که ویته بهر مه ترسی
لیکه ه لوه شان وه.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس و ئاوینه و پوله تیک پریس له ریکه وتی
۱۵/۹/۲۰۲۰ بلا وکرا وه ته وه.

حکومه تی هه ریم له دووریانیکی چاره نوسازدایه !*

• به داخوه حکومتی هه ریمی کوردستان و به تایبه تیش ئەم کابینه ی نۆهه مه، له دۆخیکی سیاسی و ئابوری و ئەمنی و تهنروستی و ... هتد. زۆر خراپدایه له ئەنجامی که له که بوونی کیشه و گرفته کانی ۱۷ سالی رابووردووی له گه ل ده ولته تی عیراق و له لایه کی تریشه وه به هوی ململانی سیاسی و حیزبیه ته سک و بیژراوه کانی ناو هه ریمی کوردستان و به تایبه تیش له نیوان هه رسی لایه نی پیکه ی نه ری ئەم کابینه یه دا که بریتین له هه ریه که له ((پارتی و یه کیتی و گوړان)). بویه ئەم هۆکارانه کاریگه ریه کی توند و خراپیان کردۆته سه ر ئەدا و کارنامه و ئیشوکاره کانی حکومت و هینده ی تر لاواز و بیژراویشی کردوه له به رده م حکومتی به غداد و شه قامی کوردیشدا که چاره نوسه که ی وه ک ده لێن که وتۆته سه ر ده ستی عفریت. و له ئان و ساتدایه بۆ هه لوه شانده وه و پروخان و پیشبینه ی ده کریت که نه توانیت ته مه نی ئاسایی خۆی که ۴ ساله ته واو بکات به هوی:

- نه بوونی متمانه ی ته واو له نیوان هه رسی لایه نه که دا به یه کتری.
- جیبه جینه کردنی ریکه وتنه سیاسییه کانی نیوانیان وه کو خۆی.
- جیاوازی له بیروبوچوون و به رنامه یاندا بۆ ئیداره دانی حکومت و چۆنیتی هوکمرانی و چاره سه ری قه یرانه کان.
- هه سکردن بۆ خۆسه پاندنی بریار و هه ژموونی لایه نیکی سه ره کی حکومت به سه ر رپه و و سیاسه تی گشتی حکومتدا.
- بویه له ئیستادا حکومتی هه ریم که وتۆته سه ر دوو رییانیکی چاره نوسان، به وه ی یان ده بیته ده سبکاته پرۆسه یه کی چاکسازی بیکه موکۆری و چاوپۆشی نه کات له هه یچ که س و لایه نیکی گه نده لکار و بکه ویته خۆ بۆ کوکردنه وه ی ته واوی داها ته کانی له گه نجینه ی حکومت و به شه فافانه مامه له ی له گه لدا بکات و خه رجیه کانیش روون و ئاشکرا بیته. و هه رچی کردوه سه رچاوه ی داها ته کانی حکومت که بریتین له نه وت و گومرگ و باج و رسوماته ناو خوییه کان کوئترۆلی ته واویان بکات و چاکسازی له نۆرگانه کانیدا بکات. بۆنه وه ی بتوانیت مانگانه مووچه ی فه رمانبه ران بدات و پرۆژه

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
خزمه تگوزاریه کان پیشکەش بکات و ولاتیش ناوه دان بکاته وه و بازار و نابوریش
ببوزنینه وه.

- یان ده بیته حکومتی هه ریم نه توانین و بی توانایی خوی رابگه یه نیته له چاره سه ری
قهیرانه که و حکومت هه لیه شه یته وه و کاربکریته بو هه لیه ژاردنی پیشوه خته .
- که هه ردوو بزارد که ئاسان نین، به لام ده کریته هه نگاویان بو بنریته به تایبه تی له
بواری چاکسازی و شه فافیه تی داها ت و خه رجیه کان و ریکخستنه وه ی مووچه و بودجه ی
سالانه ئه ویش به ریکه وتن ده بیته له گه ل به غدادا، ((دور له موزایه ده ی سیاسی به سه ر
یه کتردا و فرۆشتنه وه ی کوردا یه تیش به یه کتری))، چونکه تا ئه و کاته ی هه ریم به شیک بیته
له ده ولته تی عیراقی فیدرال، هه م ئه رکی له ئه ستو دایه و هه م مافیشی هه یه، بو یه ده بیته
له لایه ک ئه رکه یاسایی و ده ستوریه کانی جیبه جیبکات و له ولشه وه مکوربیته له سه ر
داواکاری و ماف و شایسته دارایی و سیاسی و ئه منی و خاکه که یدا له به رامبه ر ده ولته تی
عیراقدا. چونکه هه ر به غداد قولایی په یوه ندی و ریکه وتنه کانی هه ریمه نه ک ئه نقه ره و تاران و
دیمه شق و پایته خته کانی تر بو یه گه ره که حکومتی هه ریم بو به رده و امبوونی ته مه ن
ومانی ئه م قه واره سیاسییه ده ستوریه ی هه ریم هه رچی ده کریته و ده توانریته به ده ستبه یئریته
هه نگاوی جدی بو بنیته و خه مسارد و بی خه م نه بیته، چونکه شه قامی کوردی له ئیستادا
زۆر توپه و زویر و نارازییه له م حکومته به تایبه تیش کاتی که هه نگاوه کانی مسته فا کازمی
ده بینیه له عیراقدا به ئاراسته ی خزمه تکردنی ها ولاتیان و نه هیشتنی گه نده لی و
بجوو کردنه وه ی رۆلی سه رکرده و حیزب و میلیشیا چه کداره کان و قوورخکاری و .. هتد.
بو یه حکومتی هه ریمی کوردستان و ئه م کابینه یه ته نها و ته نها به گرتنه به ری سیاسه تی
شه فافیه ت له هه موو که رت و بواره کاندایه و به رۆنانه وه و بوژانه وه ی متمانه ی جه ماوهر به کار
و کرده وه کانی ده توانیه تی خوی ده رباز بکات له توپه یی شه قام و ها ولاتیان، جا ئه و وته
عه ره بیه که ده لیته ((اذا صلح القائد، فلن یجرا احد علی الفساد)) زۆر پر مانایه بو ئه م دوخ و
ساته هه ستیار و مه ترسیداره ی حکومتی هه ریمی کوردستان.

* ئه م بابته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس و پۆله تیک پریس و ژیان پریس و پوژنامه ی زاری
کرمانجی ٦٤٨ و کوردستانی نوی ٨١٨٤ له ریکه وتی ١٣ و ٢١ و ٩/٢٢/٢٠٢٠ دلاوکراوه ته وه.

پیکه وه ژیان یان لیکترازان؟*

• هیچ خیزانیك یان گروپیکی ئیتنی یان ناینی یان مهزه بهی تهناهت رپکخراوه پیشهیی و مهدهنیهکان و تا دهگاته ئاستی حیزبه سیاسییهکان و دواتریش تهواوی کۆمه لگا مروقاییه تیهکان بهگه وره و بچوکیانه وه ناتوانن به بی بنه مای پیکه وه ژیان له گه ل یه کدا له چوارچیوه و سنور و بهرنامه و پهیره و ناوخوی خویاندا هه لبهکن و پیکه وه بژین، که له سهر بنه مای بهرژه وه ندی هاوبهش دا رپژراوه و هه مووان له سهری رپکه وتوون و پیئشی رازین و کاریش بو سهرکه وتنی دهکن. جا ئه و چوارچیوه یه سیاسی یان ئابوری یان ئه منی و یان کۆمه لایه تی یانیش فرههنگی و کهلتوری بیئ. چونکه پیکه وه کارکردن و بهشیوهی گروپ و کۆمه ل و کۆمه لگاش به ته واوه تی و به تاییه تیش له م سهرده می به جیهانی بوون و دونیا پر جهنجالی و بهرژه وه ندی په رستی و مادهی ته واو و پر ملامانیی ناره وا و پر مه ترسی و په تا کوشنده کانیش، ئه وه یان له سهر هه مووان سه پاندوه که پیکه وه و له ناو چوارچیوهی گروپ یان کارتیلی گه وره و به هیژ و یهک و یه کگرتوودا کاربهکن، نهک بهشیوهی تاک و په رش و بلاوی و لیكدابراو و دوورکه وتنه وه و دردوونگی و دواتریش دوژمنایه تی و نه یاری یه کتری.

• قهواره ی مهترسیهکان هیئده گه وره و کاریگه رن له سهر ئاستی جیهان و له سهر ئاستی هه موو بوارهکان و ژیان و گوزهرانی مروقاییه تی چه رخی بیست و یه که م. که پیویست به پیکه وه ژیان دهکات نهک دوورکه وتنه وه و لیکترازان. بو نمونه کۆمه لگایه کی وهک کۆمه لگای کوردی له سهر ئاستی هه ر چوار پارچه که ی کوردستانی گه وره و به تاییه تیش له سهر ئاستی هه ر پارچه یه کیش به ته نها، هه مان یاسا و رپسای جیهان و هه مان مه ترسی و هه ره شه کانیان له سهره، جا بو یه له م قوئاغ و سهرده مه دا له هه موو کات زیاتر کۆمه لگای کوردی پیویستی به کاری پیکه وه یی و پیکه وه ژیانئاسایی و هیمن و ئاشتیانه هه یه، دوور له یه کتر شکاندن و هه لدانه وهی لاپه ره خویناوی و ره شه کانی رابووردو و به ناوی نوسینه وهی بیره وه ریهکان که که مترین دهسکهوت و سه ره ریان تیادا به دیده کریت، دوور له ملامانیی تهسکی حیزبی ناره وا، دوور له هه لپه رستی و موزایه داتی سیاسی، دوور له خوگیقکردنه وه و چاوسوورکردنه وه و هه ره شه و گوره شه کردن له یه کتری، دوور له نه یاری و که نارخستن و په راویزخستنی دوست و نه یارهکان له ناوخو و عیراق و ناوچه که و دونیا شدا، دوور له گیانی خو په سه ندی و خو سه پاندن و قورخکاری دهسه لات و ته واوی جومگه کان، به ناوی زورینه و دیموکراسیهت و ئازادی و ژماره ی کورسی په رله مانیه وه.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس

- به داخه وه هه موان خه لکی ئەم ولاته یان و هه مووشمان زۆر باش له فریودانه کان و ساخته کاری و گزی و فزیه کانی حیزب و سه رکرده کان ده زانین له هه لېژاردنه کان و کاری پوژانه ی حکومت و دزینی سهروهت و سامانی ئەم ولاته که چۆن بونه ته براوه و ده سه لاتدار، بۆیه ناکریت ئەوه ی له ده سه لاتدا بوو لاف و گه زافی براوه ی گه وره لیبدات و وابزانیت که به ماف و ماندوووبون و خو شه ویستی و متمانه ی جه ماوهر گه یشتوتته ده سه لات، به هه مان شیوه ش ئەو حیزب و لایه نانه ی که نه یاننتوانیوه کورسی و قه واره ی سروشتی خو یان به یینن وابزانن که ئەوه قه واره و هیژ و توانای جه ماوهر ی راسته قینه ی خو یانه.

- بۆیه واباشتره هه ردوولا له سه ر ئاستی حیزب و سه رکرده کان کاری گه رموگورتر بکه ن پیکه وه بۆ زیاتر لیکنزیکبونه وه و تیگه یشتن له یه کتری .

- له سه ر ئاستی حکومت و ئوپوزسیونیش به هه مان شیوه دوو جه مسه ری به هیژی مملانیکه ری ره وا پیکبینن و له کیپرکییه کی جدی خه مخۆزانه دا بن بۆ گه ل و نیشتمانه که مان.

- له سه ر ئاستی جه ماوهر و ده سه لاتیش پیویسته ده سه لات ببیته ده سه لاتیکى خه مخۆر و به باک و خزمه تکاری راسته قینه و کاری سه ره کی دابینکردنی پیداو یستیه سه ره کیه کانی ژیان و گوزره انیکى پر شکۆ و ئەمنیهت و پاراستنی سه ر و سامانی ها ولاتیانی بیت. هه ره به مه ش متمانه ی هه موان و زۆرینه وه ده ستدینیت. نه ک به گه نده لى و مشه خوړی و خو سه پاندن و به تالان بردنی سهروهت و سامانی میلهت.

ئه وه تا دوا ی نزیکه ی ۳۰ سال له پاپه رین و حکومت و په رله مان و ده سه لاتیکى خو مالى نه توانرا وه که بچو کترین و ساده ترین ماف و داخو ازى گه ل جیبه جیبکریت، راسته گه لیک هوکارى ناوخوی و ناوچه یی و دونیایش له سیاسی و ئابوری و ئەمنى و ته ندروستی ریگربوون، به لام ده توانرا گه لیک کاری باشتر و بناغه یه کی توکمه تری هوکمپرانیه کی راشد و حه کیم و به هیژ دابمه زینریت، نه ک وهك ئەوه ی له ماوه ی ۳۰ سال و ۹ کابینه ی حکومتدا سال به سال میلهت هه ژارتر و قه رزارتر و برسیتر و بیکار تر و نه خو شتر ببیت و له ئیستادا بری زیاد له ۲۸ ملیار دۆلار قه رزار بیت که هه ر تاکیکی ئەو ۵ ملیون که سه ی ئەم هه ریمه بری ۵۷۰۰ دۆلار قه رزار بیت. بۆیه به راستی ئەمه مه ترسیه کی گه وره ی ئابوری و سیاسی و ئەمنى و کو مه لایه تیش به دوا ی خویدا ده یینیت و ناینده و ناسوکانیش تاریکتر ده کات.

- له کو تایدنا ئەوه ی مه به سه ته بۆ تیپه پاندنی ئەم قوناغه پر مه ترسیه پیویست به پرۆسه یه کی ناشته وایى سه رتاسه ری ده کات له نیوان سه رکرده و حیزبه سیاسیه کان و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
له نیوان دهسه لآت و ئوپۆزسیۆندا و له نیوان سه رجهم چین و توپژه کان و حکومه تدا. له نیوان
خیزان و تاک به تاک و کۆمه له و پیکراوه کاند، هه ربه م ئاراسته ی پیکه وه کارکردن و پیکه وه
ژیانه گره وی سه رکه وتن و ده ربازبوون ده به ینه وه نه ک به لیکترازان و دور له یه کتری و
ناکۆکی و ململانی ناره واکان و دیارده دزیوه کانی به هه ریمکردن و ناوچه گه ریتی و
شارچیتی و حیزب حیزبینه ی به رته سک که ۳۰ ساله زیانی گه وره ی لیداوین.

* ئەم بابەتە لە سایته کانی وتاری کورد وشەن پریس وژیان میدیا ومیترو pukmedia پوژنامە ی
کوردستانی نوێ ۸۲۰۰ له پیکه وتی ۱۱/۱۴/۲۰۲۰ د ۱۵/۱۰/۲۰۲۰ بلاوکراوه ته وه.

هه ریمی کوردستان و ... مه ری قوریانی *

• به داخوه دۆخی سیاسی و ئابوری و ئەمنی و کۆمه لایه تی و سه رتاپای جومگه کانی ژیان و گوزه رانی کۆمه لگه ی کورده واری و ده سه لاته سیاسی هه که شی هه چ کاتیگ به هه ینده ی ئەم قوناهه ی له مه تر سیدا نه بوه ((هه رچه نده به دره یژایی میژوو کورد هه ر در دۆنگ و ناتبا و دژ به یه کتر بوون و له مه تر سیشیدا بوه)) لانی که م له ماوه ی ئەم ۳۰ سالی ده سه لات و ئەزمونه دا، که چی هه چ سه رکرده یه ک یان حه یزیه کی سیاسی یان شه قامی کوردی یان ره یخراوه کانی کۆمه لگه ی مه ده نی ((که هه ینده زۆرن وه کو گه لای دار وان)) هه مه ته یگ خه مخۆریه کی جدی یان ده ستیه ی شه ری هه ک ناکه ن بو خۆ راپسکاندن له م دۆخه مه تر سیداره و پر ئالنگاریانه که هه ر چوار ده وری هه ریمی کوردستانیان ته نیوه، هه چ که سه یگ بویری کاریکی مه زن ناکات یان ته نانه ت سه رکیشه کیش بو ئەوه ی له ناوخۆی هه ریم و بو دراوسه یکانیشه ی سه له مینه یته که کورد و ده سه لاته که ی هه یه و ماوه و ده مینه یته و توانای به رگری کردنی په رۆزیشه ی هه یه.

سه رکرده کان یان حه یزه سیاسی هه کان، هه یانه خۆی له کونجی قه باعه ت خنیه و به یده نگ و مه رموچ له ییدانه یشتوه یان خۆی شارۆدته وه و هه چی له ده ست نایه و چاوه روانی قه ده ری خۆیه تی بو گرتن و راره دونان و کوشتن و ته یرو رکردنی له گه ل ئەوه ی حه زده کات یان هه ولده دات که به یته مه رجه عیه ت و ده مه راستی نه ته وه یه کیش. حه یزب و سه رکرده ی ته ریش هه ن هه لپه و جو له و خۆده ر خسته نی زۆریان هه یه به لأم هه یشتاش نه بونه ته جیگه متمانیه ی ناوخۆ و ده ره و و ده رود راوسه یش و سه نگ و قورسایان په یدا نه کردوه که گو ییان له یبگریته یان ره یگه یان په یده ن زیاته ره له قه باره ی خۆیان هه له بسورین.

• زۆرینه که ی ته ریش به یده سه لات و ((لا حول له ولا قوه)) له جیگه و له ناو باره گا حه یزیه کانی خۆیان دانیه شتون و قسه و ورته ورت و ته نها بو له بۆل ده کن و له په ینا و نه برینه ی مانگانه و یارمه تی و بو چه ند په له و په وسه یگ خۆیان کر کردوه. جا ئەمه حالی ناوخۆمانه و هه موانیشه هه چیان له گه ل یه کتر دا ئاشت و دۆسته ی راسته قینه نین و متمانیه یان به یه کتر نیه و هه ندیکه یشیان ته نها ره ولی گواسته نه وه یان راپورته نوسین ده بینن دوا ی کۆبونه وه کانیان بو حه یزه کانی ده سه لات.

جا تا ئەو در دۆنگیه و ئەو بی متمانیه یه نه ره و یته وه هه چ کات به هه یز و خۆراگر و پته ونابین له ناوه وه و به رامبه ر ده رود راوسه یکانیشه دا. ئاخه ر چۆن داگری که رانی کوردستان سه له منه وه له م

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

دهسه لاته كه ته نها سه رمه سستی كو كرده وه و گنده لیه له حوكمپانی و سه روهت و سامانی سه رزهوی و ژیرزهوی ئەم هه ریمه، ئاخو چۆن حسابیكى بۆ بكریت كه هه موانیان له خه ویكى قول و شیریندان و گوێ ناده نه داگیرکاری توركیا كه زیاد له ٤٠ كم هاتۆته خاکی هه ریمه وه و پوژانه توپباران و كوشتن و برینی مروقه كان و دار و درهخت و پاوان و په زوباخى ئەم ولاته سووتما كده كن. له ولشه وه ئیرانیس به سیاسه ته نامرو قانه و نادوستانه كانی و به نه رمی و به ناراسته وخۆ و به هیواشی ژه هر خواردمان دهكات و چه ندین میلیشیای چه كداری شیعه ی دژی كورد راستكردۆته وه و هه فته نیه بۆردومانی پایته خه كه مان نه كهن و به گرتنه وه ی ئاوی پوباره كان و داخستنی سنوره كان و ... هه ت دوژمنایه تی تا سه ر ئیسقانمان دهكات.

عیراقی لاواز و بیده سه لاتیش ئه ویش به دهست له پشتدانی توركیا و ئیران خۆی لیمان گیفكردۆته وه و نایه ته ژیر باری به جیگه یاندنی داواکاری و مافه په روا سیاسی و دارایی و ئەمنیه كانمان و گه ره كییتی پوژیک زووتر ئەم دهسه لات و تاكه هه ریمه ی ناو عیراقیش نغرو ی زهوی ببیت و نه مینیت.

ئهمه دۆخ و وینه مه ترسیداره كه ی هه ریمی كوردستانه كه وه كو ئه و مه ره بیده سه لات و به سه ت زمانه م دیته به رچاو كه هیواش هیواش له جه ژنی قوربان نزیك ده بیته وه و مه رگی خۆی به چاوی خۆی ده بینیت و له چاوه پروانیه کی كوشنده و مه ترسیدار دایه و هیچیشی له دهست نایه ت بۆ خو پزگار كردن و كاتیك ده زانیت قه ساییكى به توانا و به خو وه و دهست به كیردیكى تیژی ده بانه وه و له چاو تركاندنیکدا گیانی لیده سینیت و ته پلێ سه ره كه وتن لیده دات و ئەمیش بۆ هه تا هه تایه ده چیته ریزی نه بانه وه.

به داخه وه هه ریمی كوردستان و دهسه لاته سیاسی هه کی و سه ركرده و حیزبه سیاسی هه كانی گه ر وه خۆ نه كهن و خۆ رانه پسكین و به كار و كرده وه و گوتاری خویاندا نه چنه وه و دوور نه كه ونه وه له خۆ خۆری و دژایه تی یه كتری ئەوا زۆر نزیكه له م جه ژنی قوربان هه ئەم هه ریمه ته مه ن ٢٠ سا له ییه و له و په ری توانا و گه نجیتیدا بكریته قوچی قوربانی. چونكه دلتان خۆش نه بیت به هه ندیک ده عوه تنامه و سه ردانی ولاتانی ده رودرواسی و دنیا و راخستنی فه رشى سوور بۆتان و هاتنیان بۆ كوردستان چونكه میژوو ده ریخستوه كه ئەوان مامه له له گه ل ئەمری واقع ده كهن و به س. جا هه ر كه سیک بیت به لام به هیزییت چه نده دیکتاتور و درنده ش بیت.

ئهو كاتیس په شیمانی و به سه ری هه كدانوسان دادی هیچ كه س نادات و هه موان سه رشو پ و زه لیل ده كه وین له بهر قاپی دوژمنان و داگیركاراندا و تاده و رانیکی تری میژووی و سوپاندنیکی چه رخی فه له كه له بهر ژه وه ندی كورد ده بیت چاوه پروان بین.

* ئەم بابته له سایته كانی وتاری كورد وشه ن پریس و سپی میدیا و ئاوینه و پوژنامه ی كوردستانی نوی ٨٤٠٠٠ له ریکه وتی ٢٠٠٧/٧/٢١ دا بۆ و كرا وه ته وه.

كورد و حكومهتی نایندهی عیراق*

• نهجامی هه لبرژاردنه پیشوه خته که ی خولی پینجه می په رله مانی عیراق له ۱۰ ئوکتۆبه ری ۲۰۲۱ دا هه موو سه رکرده و حیزبه سیاسییه کان و ته نانهت شه قامی عیراق و هه ری می کوردستانیشی تووشی شوک و سه رسامبوون کرد ، چونکه هیچ کام له هیزه براوه و نه وانه شی پاشه کشه یان کردوه چاوه پروانی نه نجامه کان نه بوون به و شیوه یه. که گۆرآنکاری و به رزبونه وه و نزمبونه وه ی زۆری تیادا پرووداوه تا ناستی سفرکردنه وه و به ده ستنه هی نانی هیچ کورسیه که له لایه ن هیژ و حیزبی سیاسی وه هاوه که به نیازی پشک و کورسی زیاتر بوون. بۆیه نه م گۆرآنکاریانه له قه واره و و هیژ و ژماره ی دهنگ و کورسیه کانی هیزه سیاسییه کان هه موانی خستۆته بهر ناینده یه کی نارپۆشنی وا که چاوه پروان نا کریت پیکه ی نانی حکومه تی ناینده ی عیراق به سانایى له دایک ببیت و جیگه ی ره زامه ندی هه موانیش بیت. په نگه بۆ هیژیکی وه کو ((سائرون)) ی صه دریه کان پیکه وه نان و گریدانی هاوپه یمانی و کو کردنه وه ی زۆرینه ی ره های ۱۶۵ کورسی له کۆی ۳۲۹ کورسی په رله مان وه کو ژماره ناساتر بیت له هیزه رکابه ره کانی له ده ولته ی یاسا و به دری و حیکمه و عه زام و عه ساییبى نه هلی حق و ... هتد. به لام گرنگتر له وه بونیته ی به جیگه ی متمانه ی زۆرینه ی په رله مان و شه قامی عیراق و کوردستانیش، چونکه گهر حکومه تیش پیکه ی نیت له ۳ هیژ یان زیاتر و متمانه ش وه ربگریت وهك نه وه ی صه در پرایگه یانند که حکومه تی بنکه فراوان و پشکپشکی نه ی مه زه بی نابیت ، به لام نه مه مانای نه وه نیه که بیسه ری شه ده بیت و عیراق و حکومه ته که ی ناینده ی ده بنه حاکی ره ها و شامی شه ریف، له سایه ی بوونی زیاد له ۶۷ میلیشیای چه کداری توندپه وه ی شیعی و ده یانی تری سونی که هه ریه که یان نه جیندایه کی جیاواز و ده ره کی ئیرانی و تورکی و عه ره بی سونه کان جیبه جیده که ن و تانیستا له ماوه ی ۱۸ سالی رابووردوودا هینده ی به رژه وه ندیه سیاسی و ئابوری و نه منیه کانی نه و ولاتانه یان پاراستوه نیوه ی نده به رژه وه ندیه نیشته یمانیه کانی عیراقیان نه پاراستوه، هه ره نه م هۆکاره ش بوه به هو ی نه وه ی که زۆرینه ی شه قامی عیراقی یان بایکۆتی ده نگدان بکه ن یان ده نگه کانیان بسوتی ن به رپژه ی ۶۰٪، نه و رپژه یه شی که به شداری کردوه ۴۱٪ نا له بهر خو شه ویستی نه م هیزه براوانه ی ئیستا بوه به لکو ویستیان گۆرآنکاری بوه له لایه ک له ده موچا و و له لایه کیش له سیاسهت و بهرنامه

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
 دهره کیه کان به نه جیندا نیشتمانیه عیراقیه کان که گهر به ناو و به به لاین و خو کردنه
 پالوانی نیشتمانیش بیټ له سهر شاشه ی راگه یاندنه کان دهنگیاندا وه ته صه دریه کان و
 هیزه سونیه رکابه ری هیزه ئیسلامیه سونیه کلاسیکیه کانی ۱۸ سالی رابووردوو.

• له به رامبه ریشدا له ههریمی کوردستانیش نه نجامه کان بۆ زۆریک دلخۆشکهر نه بوون
 و بۆ هه ندیکی تریش هه رچه نده کورسیان وه دهسته ئیناوه به لام تامی شکست و دۆراندنی
 لی دیت و بۆ هه ندیکی تریش کاره سات و سفر بونه وه ی له داوه بوه. بۆیه به ناو یان
 ساخته کاری بیټ یان به هه قیقیش بیټ پارتی دیموکراتی کوردستان براوه ی یه که می ئەم
 هه لباردنه بوه به ۲۲ کورسی و سه رکه وتن و خوشی ته نها بۆ ئه و ماوه ته وه سه ره پای
 که مکردنی دهنگه کانی به زیاد له ۳۰۰ هه زار دهنگ و هه ندیکیش غرور و له خو بایبونیشی
 پیوه دیاره وه ک سیفه تی هه میشه یی خو یی له به رامبه ر هیزه کانی تری هه ریمدا. به لام
 نه سه رکه وتنه که ی پارتی و نه کورته ئینانه که ی هیزه کانی تر مایه ی سه رمه ستیوون یان
 سه رگیژبوون نین، چونکه کورد به هه موانه وه ته نها ۶۲ کورسی وه دهسته ئیناوه له کۆی ۳۲۹
 کورسی که هه میشه که مینه یه و ناتوانیت به ته نها هیچ خواست و نامانجیکی کورد
 وه دیبه ئیت له عیراقددا وه ک له ۱۸ سالی رابووردوودا بینیمان. بۆیه گهره که کورد
 هه موانیان پیکه وه ببه یه ک کوتله ی په رله مانی گه وره و یه کگرتووی به هیزی وه ها که
 حسابیان له گه لبعریټ و حسابیشیان له سهر بکریټ بۆ پیکه ئینانی حکومه تی ئاینده ی
 عیراق. گهر کورد پیکه وه ۶۲ کورسی پیکه وه بنین وه کو کوتله یه کی په رله مانی ئه و ده بنه
 دووم کوتله ی گه وره ی په رله مانی عیراق له داوی سائیرونی ۷۳ کورسی و پیش
 هاوپه یمانی ته قه دوومی سونیه کانی محمد حه لبوسیش ده ده نه وه که ته نها ۲۷ کورسیان
 هه یه. بۆیه له ئیستادا کورد باری قورس و نرخیشی گرانه و هه موانیش هه ولی
 په لکیشکردنی ده دن بۆلای به ره که ی خو ی چ صه دریه کان چ ده ولته ی یاسای نوری مالکی
 ۳۴ کورسی.

• لیره دا پرسیار نه وه یه که ئایا کورد چۆن و به چ مه رجیک به شداری هاوپه یه مانیه کان بکات
 بۆ پیکه ئینانی حکومه تی ئاینده ی عیراق؟
 وه لامی کورت و پوخت بریتیه له:

۱. یه ک و یه کگرتووی ریزه کانی کورد و کوردا یه تی بپاریزن و ببه یه ک کوتله ی
 گه وره ی په رله مانی ۶۲ کورسی به هر ۵ لیسته براوه که وه و چیدی تای هه لمه تی

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
هه لېژاردن و ناو و ناتوره کانی هه لمه ته که و به لاین و خوگیفکردنه وه کانی ماوه ی مانگی
هه لمه ته که له بیر بکریت.

۲. پیکه وه بچنه گف توگوکانه وه نه که به جیا جیا و به ته نها، چونکه پیکه وه به هیژترن نه که
به ته نها، چونکه له دابونه ریتی گف توگوکاندا هه میشه سه یری قه باره و گه وره یی و نفوزی
به رامبه ر ده کریت هه ربویه قه باره ی ۶۳ کورسی گه وره تر و به هیژتره له ۳۳ کورسی یان ۱۷
کورسی و... هتد.

۳. پیکه وه به بهرنامه یه کی ناینده یی ۴ سالانه به شداری گف توگوکان و دواتریش
حکومه تی ناینده بکن و ئەم خالانه ببنه پنتی گف توگوکان و به نه گۆری بمیننه وه و
بواری سازشکردن و نه رمی نواندن له سه ریان نه بییت وه:

- پابه ندبوون به ته واوی ماده و برکه کانی ده ستوری عیراقیه وه.
- جیبه جیکردن و کارکردنی جدی بو جیبه جیکردنی ماده ی ۱۴۰ ده ستوری عیراقی
که له خوتوخو پرای و له خه مساری کورد خو ی ماوه ی ۱۴ ساله په کخراوه، که ده بیته مایه ی
گه رانه وه ی ناشتیانه ی ۵۱٪ خاکی کوردستان و ته واوی ناوچه دابری نراوه کانی هه ری می
کوردستان.

- هیژی پېشمه رگه وه ک سیمبولیکی رزگارکهری کوردستان و پاریزه ری ده ولته تی
عیراق و بهرگریکاریکی سه رسه ختی سه روه ری ته واوی عیراق و حسابنه کردنی وه ک
میلیشیا شیعی و سونه کان ((وه ک موقته دا صدر بانگه شه ی هه لوه شان وه و به میلیشیا
بوونی بو ده کات)) که ئەو میلیشیا یانه ته نها ته مه نیان ۱۸ ساله و به تابه تیش بو
له ناو بردنی مه زه ب و ناینزا جیا وازه کانی عیراق دروستبوون نه که بو پاریزگاری له عیراق
و گه له که ی و له ماوه ی ۱۸ سالی رابووردو دا هینده ی زیان و کوشتاریان له عیراقیه کان
داوه نیوه ینده نه یاتنوانیوه سه روه ری خاک و گه لانی عیراق بپاریزن له به رامبه ردا بونه ته
جیبه جیکاری سیاست و فرمانه ده ره کیه کان. به لام هیژی پېشمه رگه مقاومه تکاری
راسته قینه بوه دژی هه موو رژیمه سه رکوتکه ره کانی عیراق له سالی ۱۹۶۱ وه تا سالی
۲۰۰۲ و به ئیستاشه وه بییت دژی داعش و داعشیه کان. بویه به ناوی به شداریکردن
له حکومت و پیدانی به لینی فریوده رانه و به ناوی یه کگرتوویی سوپای عیراق و پولیسی
فیدرالیه وه وه ک موقته دا صدر ده لیت نابیت هیج جوړه سازشیک له سه ر مه سه له ی هیژی
پېشمه رگه و شایسته دارایی و سه ربازیه کانیان بکریت که به داخه وه ماوه ی ۱۸ ساله

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەو زادی موهەندیس
پیشنگوی خراوه. هیژی پیشمەرگه هەلگیرسینەری دوو شۆری ئەیلولی ١٤ سالی و شۆرشی
نوئی ١٦ سالەیه و بەهەزاران هەزار شههید و کەمئەندام و قوربانی داوه له پیناو پرزگاریدا
نەك براکوژی و خوکوژی و نانهوهی ئاگری دووبەرەکی له نیو پیکهاتهکانی عیراقدا.
له کاتیکیشدا له چەندین مادهی دەستوریشدا ناوی بەرپرسی هاتوه وەك بەشیك له
سیستەمی سەربازی و ئەمنی عیراق و به ((پاسهوانی سنور)) ناوینراوه.

• زامنکردنی بودجه و پشکی سالانە ی هەریمی کوردستان له یاسای بودجهی
سالانەدا، بۆئەوهی هەموو سالیك نەکهوینەوه بهر پرهمەتی برا بهناو شیعه و
سونه کائمانهوه و لییان بپاریینەوه تا چەند سەد ملیار دیناریکمان وەك خیر بۆ دەنیرن
بهههزار منەت و خوێهزلزانیهوه.

• دواتر له سەر مهسهله بنه پرتیهکانی دیموکراسی و فیدرالی و کاری پیکهوهی و
سیستەمی پهڕلهمانی پیداکیریکه ن بۆئەوهی بهناوی زۆرینهی شیعهوه نەمانگیرنهوه بۆ
سیستەمی تاک حیزبی و تاک سەرکردهی دیکتاتۆریهوه بههەر ناو و نازناویکوه بیئ.

• به شداریکردنیکی هەقیقی کوردی هەبیئ له هەموو جومگه و ناوهند و ئۆرگانهکانی
پریاردانی یاسایی و جیبه جیکاری و دادوهری عیراقدا به بهیژی و بهقهواره و
هاوبه شیکردنی لهو حکومهتهدا.

به کورتی ئەم چەند خالانە خالی کرۆک و بنه پرتی کوردن بۆ به شداری و چونه ناو
حکومهتی نایندهی عیراقیهوه، به بی جیبه جیکردن و چه سپاندنی ئەم خالانە کورد هیندهی
تر لاواز و بیدهسهلات دەبیئ و پهنگیشه له ئیستاش خراپتر مامهلهی له گهلهدا بکریئ. بۆیه
ههقه له پیناو دسکهوت و مافه پهواو بنه پرتیهکاندا سازشنه کریئ بۆ دسکهوتنی
هەندیك پله و پۆستی بیدهسهلات و بی سوود بۆ گهله و خاکی هەریمی کوردستان. ههقیش
نیه سەرکردهیهتی سیاسی کورد چیدی به به لیینی درۆ فریوبخوات و پهند و عیبرهت له ١٨
سالی رابووردوو و هرنه گریئ.

* ئەم بابەته له سایتەکانی وتاری کورد و شەن پریس خەندان و ئاوینه له ریکهوتی ٢٠/١٠/٢٠١٢
بلاوکراوهتهوه.

رێکه و تنامه ی شوومی سایکس - بیکۆ

مۆته که یه کی میژوویی بۆ سه ر کورد و کوردستان *

• رێکه و تنامه ی سایکس - بیکۆ یه کی که له و رێکه و تنامه گرنگ و کاریگه ر یانه ی له ماوه ی ۱۰۵ سالی رابوو و دودا زۆرتین مشتومپی له سه ر کراوه به هۆی کاریگه ر یه نه ر ی نه یه کانیه وه له سه ر خاک و گهلانی ناوچه ی پوژده لاتی ناوه ر راست و تائیس تاش کاریگه ر یه کانی به ر ده و امه و بوته هۆکاری ناکۆکی له نیوان ولاتان و گهلانی ناوچه که دا.

• جا له و گهلانه ی که زۆرتین زیانیان پیگه یشتوه و تائیس تاش له سایه ی کاریگه ر یه نه ر ی نه یه کانیه وه ده نالین و خا که که شیان به داگیر و دابه شکرای ماوه ته وه بریتیه له نه ته وه ی کورد و خاکی کوردستانی گه ره. هه ر له کاتی خو شیدا ئه م رێکه و تنه کاتی که به نده نه ی نه یه کانی ئاشکرا کران دوا ی سه ر که و تنی شو پشی ئۆکتۆبه ری به لسه و یکی روسیا وه له ۱۹۱۷/۱۱/۲۳ و دواتریش بلا و کور دنه وه ی له پوژنامه ی گاردیانی به ریتانیدا له ۱۹۱۷/۱۱/۲۶ دا بوه هۆی شه ر مه زار کردنی به ریتانیا و تو په بوونی عه ره به کان به هۆی ئه وه ی که له سه ره وه و به ئاشکرا به لینی زۆر گه وره یان دابوو به عه ره به کان و به تاییبه تیش شه ر یف کو پی حسین به دامه زانندی ده و له تیک ی نه ته وه یی عه ره بی بۆی له ناوچه ی سو ریای گه ره دا. کور ده کانی شی نیگه ران کرد، به لام تور که کان دلخوش بوون.

• ئه م رێکه و تنامه یه رێکه و تنامه یه کی نه ینی بوو که له ۱۲ ماده پیکه اتوه و له ئه نجامی گفتو گو یه کی دوور د ریژه وه ده ستی پیکرد له نیوان نوینه رانی فه ره نسا که له لایه ن دیپلۆماس فرانسوا جو رج بیکۆ و مارک سایکسی به ریتانیا وه گه لاله کرا و له ماوه ی نیوان ۱۹۱۵/۱۱/۲۳ تا ۱۹۱۶/۱/۳ ی خایاند و دواتریش دوا ی په سه ن کردنی له لایه ن روسیا ی قه یسه ر یه وه به نوینه رایه تی سازو نو ف له نیوان ۹-۱۶/۵/۱۹۱۶ دا رێکه و تنامه که مۆرکرا له نیوان هه ر سیلادا و ئی تالیاش ناگادار بوو.

• مه به ست و ئامانجی ئه م رێکه و تنامه یه که له ناوه راستی گه رمه ی جهنگی جیهانی یه که مدا به نه ینی رێکه و تنی له سه ر کرا بریتی بوو له :

۱. دابه شکردنی ناوچه ی مانگی به پیت ((هلال الخصیب)) له نیوان فه ره نسا و به ریتانیدا.
۲. دیاری کردنی ناوچه ی نفوز و ده سه لات له پوژئاوای ئاسیا .

تاگگه رایی وهك فهلسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۳. دابه شکردنی میراتی دهوله تی عوسمانی که بالاده ستبوو له و ناوچانه دا له جهنگی جیهانی یه که مدا.

دوای کۆتایهاتنی جهنگه که به سه رکه وتنی ولاتانی هاوپه یمانان که به ریتانیا و فه پرنسا و روسیا و ئه مریکا و ئیتالیا و .. هتد. ئه ندامبوون به سه ر به ره ی ته وهردا ((میحوهر)) که ئه لمانیا و دهوله تی عوسمانی و .. هتد. ئه ندام بوون تیایدا، و دوای کۆنگره ی ناشتی له پاریس له سالی ۱۹۲۰ بهم شیوه یه ی لای خواره وه خاک و گهلانی ناوچه که یان له نیوان خوایندا دابه شکرد:

۱. بهشی به ریتانیا: فهله ستین و ئوردون و باشووری عیراق و ناوچه یه کی بچوک له به ندهری حه یفا و عه کا.

۲. بهشی فه پرنسا: باشووری پۆژه هلاتی تورکیا و باکووری عیراق و سوریا و لوبنانی ئیستا.

۳. بهشی روسیا: ئه رمینیای خۆرئاوا و قوسته ننتینییه و ته نگه و گهروه کانی تورکیا.

۴. بهشی ئیتالیا: باشووری ئه نادۆل

۵. بهه مان شیوه ناوچه ی فهله ستین له ژیر ئینتیدابی نیوده وه له تیدا ده بیئت.

بهم شیوه یه ناوچه که به شه بهش کرا و وه ک کیکیکی شیرینی به تام له نیو خوایندا دابه شیان کرد به بی هیچ حسابکردنیک بۆ ئاینده و راو بوو چوونی گهلانی ناوچه که و دابه شکردنه کهش به شیوه یه ک بوو که تنه ا په چاوی به رژه وه ندیه سیاسی و ئابوریه کانی خواینی تیادا کرد و ته نانه ت له نیوان به ریتانیا و فه پرنسا شدا فیل و پاشقولیان له یه کتری گرت. کاتیک که به ریتانیا له سالی ۱۹۱۸ ته واوی عیراقی داگیر کرد له شاری موصل یان ولایه تی موصله وه و دوای گه پان و پشکنین به دوای نه وتدا که بو یان ده رکه وت نه وتیکی زۆر هه یه، یه کسه ر ئه م ناوچه یه یان له گه ل فه پرنسادا گوپیوه و خو یان کرده خاوه نی ناوچه که به هوی دۆزینه وه ی نه وت بۆ مسوگه رکردنی به رژه وه ندیه ئابوریه کانیان. له نه وت و گه یشتنیان به ده ریا و به نده ره ئاویه کان.

به لام هه موو ئه م دابه شکردن و پیلانانه ی فه پرنسا و به ریتانیا به تایبه تی دژ به میراتیه کانی دهوله تی عوسمانی له لایه ن شوپشی ئازادی و سه ره به خو بوونی تورکیا وه که له سالی ۱۹۱۹- ۱۹۲۲ ده ستیپ کرد له لایه ن کمال ئه تا تورکه وه سه رینه گرت و هه لوه شایه وه. به تایبه تی کاتیک ریکه وتنامه ی ناشتی پاریس مۆکره له سالی ۱۹۲۰ و دواتریش ریکه وتنامه ی سیقه ری لیکه وته وه له ۱۰/۸/۱۹۲۰ که له ماده کانی ۶۲ و ۶۳ و ۶۴ دا دانیانابوو به پیکه یانی هه ریمیک بۆ کورده کان له کورده ستانی باکووردا و بهه مان شیوه بۆ ئه رمه نه کانیش. به لام ئه تا تورک به سیاسه ت و فیلبازی و فریودانی به ریتانیا و فه پرنسا و ئیتالیا و روسیای دوای

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

شۆپرشى ئۆکتۆبەر ههریه که یان به بیانوو و فیلیکه وه توانی ریکه وتنامه ی لۆزان مۆربکات له ۲۴ تهموزى ۱۹۲۳دا که خهونى کورد و ئهرمه نه کانی له سهر خاکی باوبا پیرانیان پوچه لیکاته وه که که وتبونه چوارچیه ی دهوله تی تورکیای نویه .

به م شیویه هه موو ئه م که یان و به ینه نه یانیان به هوی ریکه وتنامه ی شوومی سایکس - بیکوو هاته گوپی و تهنه او تهنه نه ته وه ی کورد و خاکی کوردستان دابه شکرایه سهر ههر سی دهوله تی تازه دروستبووی تورکیا و عیراق و سوریا و پیشتریش له ریکه وتنامه ی چالدیرانی ئیمپراتوریه تی عوسمانی و ئیرانی وه له سالی ۱۵۱۴وه کوردستانی گه وره دابه شکراره ته سهر ئه و دوو دهوله ته و به م شیویه کوردستانی باکور له تورکیا و پۆژهلآت له ئیران و باشوور له عیراق و پۆژئاواش له سوریا دا جیگیرکران و ئه وه ماوه ی ۱۰۵ ساله کورد و کوردستان به دهست ئه و ریکه وتنامه شومه و ئه و سیاسه ته نامرؤقانه یه یی به ریتانیا و فه ره نسای ئه و کات و ئیستاشه وه ده نالیین و تائیستا کورد نه بوته خاوه نی دهوله تی سه ره خوی خوی وه کو گهلانی ناوچه که له تورک و فارس و عه رب . له میانه ی ئه م ریکه وتنامه یه وه به هق گه وره ترین زولم و ناهه قی به رامبه ر کورد کراوه و ماوه ی ۱۰۵ سالی شی خایاندوه . و گهلانی ناوچه که ش پیکه وه کوکن له سهر هه لوه شانده وه ی ئه و ریکه وتنامه یه و سه رینه وه ی سنوره ده سترده کان و تهنانه ت کاتیک دهوله تی ئیسلامی له عیراق و سوریا ((داعش)) توانی به شیکی گه وره له ولاتی سوریا و عیراق داگیرکات رایگه یاند ئیدی کوتایی ریکه وتنامه ی سایکس - بیکوی دروستکراوه و ئه وه ی به مه ره که ب له سهر کاغه ز کیشراوه ئیمه به خوین ده ی سه رینه وه و ئیمپراتوریه تی ئیسلامی راده گه یه نین . خو شبه ختانه ئه و هیزه تیروریست و تو قینه ره ش کوتایی پیهات و کوردیش پۆلی گرنگی هه بوو له له ناو بردن و کوتایی په یانیانیدا .

بویه له یادی ۱۰۵ ساله ی واژو کردنی ئه و ریکه وتنه شوومه دا . مافی نه ته وه ی کوردیشه له سهر خاک و ئاوی میژینه ی خوی دهوله تی سه ره خوی رابگه یه نی و وه ک مافیکی سه ره تایي و سه روشتی خوی و هه قیشه که هه ردوو دهوله تی به ریتانیا و فه ره نساش که دا رپۆژه ی ریکه وتنه که ن دان به زولم و سته می خو یاندا بنین دژ به کورد و کوردستان وه ره چی هه ولی خو یان هه یه بیخه نه گه ر له سهر ناستی نیوده وه له تی بو پشتیوانی و پشتگیری بزوتنه وه ی رزگارخوازی گه لی کورد له هه ر چوار پارچه که ی کوردستاندا بو ئه وه ی بگه نه مافی چاره نویسی خو یان و تهنانه ت پیکه وه نان و راگه یاندنی دهوله تی نه ته وه یی خو شیان که خو شبه ختانه ش ئیستا دوو پارچه ی باشوور و پۆژئاوا بونه ته دیفاکتۆ و هوکمرانی کوردیان تیادا خه ملیوه و ماوه ته وه به شه کانی باکور و پۆژهلآت که گه ره که

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
نه وانیش به پشتیوانی نیوده وله تی بزگار بکرین و ریگه نه دهن به سیاسه ته شو قینه کانی
ئییران و تورکیا تاسهر گه لی کورد بیبهش بکهن له مافه کانیا ن. به وهیوایه ی نه و خواست و
ئاواته له میژینه ی گه له که مان به زووترین کات و له سه ده ی بیست و یه که مدا بیته دی.

* نه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد و ئاراسته و سپی میدیا و رۆژنامه ی کوردستانی نوی ۸۵۱۲ له
ریکه وتی ۱۵ و ۱۶/۱۱/۲۰۲۱ د لاوکراوته وه.

سيستمى حوكمرانى و ده سلات به ره و كوى؟*

● ناشكرايه كه سياسهت وهك لقيكى سهره كى و زيندوى زانسته مروقا يه تيه كان ته مه نيكي هه يه و له سهر ناستى زانكو به ناوبانگه كانى جيهان ده خو يني ريت و گرنكى تايه تيشيان پيداوه و چه ندين سهر كرده ي به ناوبانگى دونياش له و زانكو و په يمانگا و كوليژه سياسيانه دهرچوون و كه سانى سهر كه وتوش بوون له سياسه تگردن و دونياى سياسه تدا و جيگه ده ستيان دياريوه. به هوى نه وهى زانستى سياسيان وهك زانست وهرگرتوه و به ته واوه تيش له بنه ماكان و ريسا و ياساكانى تيگه يشتون و له ژيانى پراكتيكي شدا به راستوره وانى پياده يان كرده. ناشكراشه ههر كارىك به راستودروستى ده ستيپ بكريت هه ميشه نه نجامى راستودروست و سهر كه وتوش ده داته وه، و به پيچه وانه شه وه، وهك كورد ده لئيت: چى بچيني نه وه ده دوريتته وه.

● به لام كاتيک له رپچكه و رپياز و بنه ما سهره كيه كانى سياسهت دور كه وتيته وه و سهر قالى پوستان و نيمتيازات و بازگانى و خوده وله مه ندردن و پيگه وه نانى سهرمايه ي حهرام و دامه زراندى كومپانياي بازگانى و وه همى بويت و پوچويت له گنده لى و دزيكردنى سهر وهت و سامانى ميلهت و ولات و خاكت هه راج و ههرزان فروشكرد، نه وه به دلنيايي نه نجامه كانيشى بريتي ده بييت له ويړان و كاولكردنى ولات و زهليل و رسواكردنى هاو نيشتيمانيان و دواتريش زوير و توپه بوون و شوپش و خو پيشاندا نه نار ه زايه تيه كان ده ستيپ ده كهن و نه نجاميش پوو خاندن و توپه له داني سياسيه گنده ل و پيسخوره كان ده بييت بو زبلداني ميژوو كه له ميژووى نزيكماندا زور نمونه ي زيندوومان بينيوه و ئيدي ولات تا به شيويه كى راستودروست له لايه ن كه سانى نيشتيمانى و دلسوز و خه مخوره وه به رپيوه نه بريين و عه قل و حيكمهت و دانايى و ياسا سهر وهر نه بييت و زالنه بييت به سهر هه سته خو سه پين و خو په سهند و غرورو و خوليگور اويدا نه وا هيچكات نه ولات و نه كومه لگاش نه من و ناسايش و دلنيايي و پيشكه وتن به خو وه نابيين و هه ميشه له گيژاويكى ناجيگير و به ده وري خو خولاوه دا سوپرده خوات و به بيئه نجام و بيده سكه وت ده مي نيته وه.

● ليړه دا نه و پرسپاره سهره له ده دات كه نايان له م قوناغى ئيستانى هه ريمي كوردستاندا به تاييه تي و عيلاق و ناوچه كه ش به گشتى، سياسهت و حوكمرانيه كان به ره و كوى ملده نييت و به چ ناراسته يه كه ره وتده كهن؟ و نه نجاميش چى ده بييت؟

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

وهلامی ئەم پرسیارانه به داخه وه و كه سه ریكى گه و ره وه وهك له پیشه كیه كه دا باسما
كرد، چونكه هیچ كام لهم به ناو سیاسیانه و سیاسی ته دارانه ی ولاته كه مان به ده گمەن بنه ماو
و پرسیا و یاسا زانستیه كانی دونیای سیاسی تیان خویندوه و لیبتیگه یشتون، چونكه كه میان
هیه ته نانه ت خاوهن بپروانه مه یه کی سه ره تایی زانکویی بیت، جا چ جای له سیاست و
دونیا ئالۆز و فراوانه كه ی سیاست تیگه یشتب. هه موو ئەم به ناو سه رکرده و سیاسیانه ی
ئه مرو ته نها و ته نها ره دووی ده سکه وتی مادی و پرکردنی گیرفانه کان و پیکه وه نان و
که له که کردنی سه روه ت و سامانی دزراوی ولات و ها ولاتیه کانیا ن و هینده ی خه یال و بیر و
پیلانیا ن هه یه بو دادوشینی ته واوی خیرو بیری ولاته که یان و ده ستپیوه گرتنی کورسی
حوکمپرانیه کانیا ن و مانه وه یان له ده سه لاتدا، نیوهینده بیر و پلانیان نیه بو گه شه دان و
پیشکوتن و خوشگوزهرانکردنی ها ولاتیانیا ن، هینده ی خه یالپلاوی ده که ن به به رزکردنه وه ی
ره صیدی بانکیه کانیا ن و کرینی کو تا مودیلی قیلا و باخ و ئاپارتمان و زهوی و کو مپانیا کان
نیوهینده هه ست و سوژی راسته قینه یان نیه بو خزمه تکردنی ها ولاتیه کانیا ن، هه ربویه شه
له ماوه ی ئەم ۳۰ ساله ی رابووردو دا هینده ی به ره و دواوه گه پراوینه ته وه له حوکمپرا نی و
ئیداره و دارایی و پهروه ده و خویندن و ته ندروستی و پیشه سازی و کشتوکال و
و نه منیه ت و دیموکراسیه ت و ئازادیه کان و مافه کانی مرو ف و سهروه ربوونی
یاسادا، نیوهینده ههنگاویک به ره و پیشه وه نه راوه. وهك ده لی ت ههنگاویگ بو پیشه وه و
دوو ههنگا و بو دواوه گه پراوینه ته وه.

ئەمه ره شبینی نیه بو ئیستا و ئاینده ی هه ریمه که مان به لکو حه قیقه تیکی تالی بینرا و
هه ستپیکرای رۆژانه مانه و تروسکایه کی بچوک و ئومیدیکی رۆشن نابینریت له سایه ی ئەم
عه قلیه تی حوکمپرا نی و ئیداره دانه ی ئەم سیاسی و حیزبی و سه رکرده کلاسیکی و ته نانه ت
نویکانیشه وه. هه ربویه ئاینده ی سیاسی و ژیا نی سیاسی له کوردستاندا له گه لیشیدا
سیسته می حوکمپرا نی و ده سه لاته که ش که به ره نه نجامی ئەم عه قلیه ت و سیاسه ته هه لانه ن
به ره و ئاینده یه کی تاریک و نوت ده پروات و ههنگا و ده نی ت، به خوشیه وه ژیا نی حیزبایه تیش
وهك به ره مه یکی پراکتیکی بنه ماو پرسیا کانی سیاسه ت له کوردستاندا ئه ویش شله ژاوی و
تیکیچوون و له گریژنه ده رچوونی به خووه بینیه و لیکه له شه و دورکه وتوته وه له
ساده ترین و سه ره تایتیرین بنه ما حیزبیه مودیرن و سه رده مه یه کان، حیزبایه تیش لی ره بو ته
ململانییه کی قیزه ونی ناشیرین و بیژرا و لای زورینه ی ها ولاتیان و به تایبه تیش گه نجان که
سووته مه نی و بزوینه ری هه موو حیزبیکسی سیاسین له دونیادا، کارگه یشتوته وه ی له ناو
حیزبیکدا چه ندین بال و ئاراسته و به رژه وه ندی جیاواز دروستبوون و هه ر کو مه له و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

پیکه وه گردبونه وه یه کیان پیکه وه ناوه بۆ خوده وه له مه ندکردن و جیگیرکردن و سه پاندنی دهسه لات و نفوزی خویمان و ململانییه کی ناره وای ناشه ریفانهش دهکن ته نها و ته نها له سه ر دهسه لات و دهسه وته مادی و پۆست و ئیمتیازاته کان. نهک له سه ر فکر و بیروپا و تیژ و تیروانینی نوی له پیناوی بهرزه وه ندی ولات و کۆمه لگادا.

تانیستا له میژووی شوپرش و بزوتنه وه ی پرزگاریخوازی کوردایه تیدا کهم سه رکرده ی کاریزما و به توانا و خاوین و خه مخوری تاسه ر هه لکه وتون که جیگه ی شانازی سه رتاسه ری کۆمه لگای کوردی بن له هر چوار به شه که دا. وهک گه لیک سه رکرده ی دونیای، نه مه له خوپرانیه به لکو دهگه پرته وه بۆ باگراونده کۆمه لایه تی و خیله کیه دواکه وتوه خوینپریژ و پاو و پروتکه ره که ی کورد جا چ له دژی دوژمنانی بیته یان بۆ سه پاندنی دهسه لاتی خو ی بیته به سه ر براکانیدا. هه ربۆیهش تانیستا گه وره ترین نه ته وه ی دونیاین که نه بوینه ته خاوه نی دهوله تی سه ره به خو ی خویمان، چونکه هینده ی دوژمنایه تی خویمان دهکه ین نیو هینده ناتوانین خوپراگر بین به رامبه ر دوژمنان.

ئاشکراشه نه نجامی نه م سیاستکردنه هه له یه ی کورد هه میشه پاشاگه ردانی و سه رلیشیواوی و بچوکبونه وه و له ناوچوون ده بیته و گه رانه وهش ده بیته بۆ چوارگۆشه ی یه کهم و خالی سفر و سه رته تا. له ئیستا شدا ده ستپیک ی له ناوچوون و بچوکبونه وه کانیش سه ریانه له داوه چ له ناو خو ی کوردستان که زیاد له ٦٠٪ هاو لاتیان نارازین له م سیسته م و حوکمپرانیه و له ده ره وه ی کوردستانیش هیواش هیواش دو ست و نزیکه کانیش ته ره ده بن و دوورده که ونه وه به هو ی نه وه ی که حوکمپرانانی کوردی به دوو پرووی سیاسه ت ده که ن و هینده ی به ته نگ دل پارزیکردنی ده وروپشت و جیرانه کانی خوینه خو ری ولات و کۆمه لگه کامانن نیو هینده به ته نگ جوانکردنی سیمای حوکمپرانیه که یانه وه نین له به رده م هاو نیشته یمانیانی خویمان و ولاتانی دیموکراسیه ت له نه وروپا و پوژئا وادا و پوژبه پوژ پروی راسته قینه ی خو سه پاندن و گه نده لی و غرورو و بیباکی نه م ده سه لاته یان بۆ ئاشکرا ده بیته و زیندووترین نمونه ش کۆچکردنی به ناچاری هه زاران هه زار گه نج و پیر و لوی نه م ولاته یه بۆ هه نده ران که بوته په له یه کی ره شی ناشیرین به ته ویلی نه م حوکمپران ی و سیاسه ته ناراست و دروستانه ی نه م به ناو سیاسیانه ی ئیستا وهن. خو پیشاندانه کانی ٢ پوژی پابووردووی خویندکارانیش به و شیوه توندوتیژی و وه لامدانه وه نامرؤقانه ییه کانی هیزه کانیش، هه ردوولا ده رخه ری نه و راستیه ن که ده سه لات و هاو لاتیان له دوو دولی دوورله یه کترن و هیچیان نه ویتریان چیدی قبولنیه و خویندکاران که نوینه رایه تی ناره زایی کۆمه لگا ده که ن

تاگه رایى وهك فهسه فهیهکی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
ههولئى پروخاندن و له ناوچوونی دهسه لآت دهن و دهسه لآتیش تا له توانایاندا بیئت
پاریزگاری له هیژ و دهسه لاتیان دهکن.
خۆ گهر به زوویی فریای خۆ و راستکردنه وهی هه له کان نه کهون زۆر نزیکه به تیاچوونی سهر
و مال و کورسی و سهروه ته دزراوه کانیا نه وه کۆتایی پیبیت و په ردهی کۆتا به شی ئەم
شانۆگهریه پرپوچهی کوردایه تی ئەم قوناغه دابدیته وه و تا دهیان سالی تر به نیاز و
به ئومیدیکی نویی دهسه لاتیکی خاکی و خۆرسکی کوردانه وه خهونی زهره و سوور ده بیین
و له چاوه پروانی گۆدۆدا خه و ده مانباته وه.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد وئاوینه له ریکه وتی ۱۵/۲۳/۱۱/۲۰۲۱ بلاوکراوته وه.

به شی سیهه م

تاییه ت به بابته تی یه کی تی نیشتمانی کوردستان

ئەرى يەكئىتى ۋ گۆران بۆۋادەكەن؟*

• ئەۋەى ئىستا دەگوزەرىت لەنىۋان يەكئىتى ۋ گۆراندا كاریكى زۆر نااسايىيە، لەۋەى كە ناتوانن بەرىبەست ۋ سەھۆلبەندانى نىۋانىان بتویننەۋە ۋ لەیەكدى نزیك ببەنەۋە ۋ دواترىش كۆببەنەۋە ۋ ھەموو راز ۋ نیاز ۋ گلەيەكانى خۆیان لەیەكترى بکەن ۋ پەیۋەندىەكانیان ئاسایى بکەنەۋە. ئاخىر ناکرىت ۋ كاریكى لۆژىكىش نىە كە دوۋهیزى گەرە ۋ خاۋەن جەماۋەر ۋ نفوز ۋ پىنگەى سىياسى ۋ لەناۋچە ۋ جوغزى جوگرافىايەكى دىارىكرادا پىكەۋە كارنەكەن ۋ لەیەكتر نزیك نەبن ۋ ئالوگۆرى بىرورا لەنىۋانىاندا نەبىت ۋ نەتوانن پىكەۋە كارىكەن ۋ نەخشەپىگا بۆچارەسەرى كۆى كىشە ۋ ململانى ئاوخویبەكانى خۆیان ۋ كوردستان ۋ تەنانەت عىراقىش پىشكەش نەكەن. يەكئىتى ۋ گۆران زۆرجاران دەوترىت ھەردووكیان دوۋ لقى سەرەكى درەختى ھىزىكى رەسەنى كوردایەتىن ۋ ھەردووك پىكەۋە دەتوانن شانبدەنە بەر زۆرىك لە كىشە ۋ ململانىكان ۋ ھەردووكىش پىكەۋە دەتوانن گەلىك كار ۋ پېرۆژەى گەرەى ئاۋەدانى ۋ خزمەتگوزارى ۋ ئەمنىش پىشكەش بکەن لانى كەم بۆ ئەم ناۋچەيەى پىى دەوترىت ناۋچەى سەۋز، چۈنكە ھەردووكیان خاۋەنى مېژۋویەكى ھاۋبەشى ۳۴ سالەى خەباتى شاخ ۋ شارن ۋ ھەردووك پىكەۋە تال ۋ شىرىنى زۆریان چەشتۋە ۋ ھەردووكیان خاۋەنى دوۋ سەرکردەى كارىزما ۋ مېژۋو كىرەبوون((مام جەلال ۋ كاك نەوشىروان))ۋ ھەردووكیان ھەلگىرى دروشمەكانى نازادى ۋ دىموكراسى ۋ دادپەرۋەرى ۋ گۆرانكارى ۋ چاكسازى ۋ مافى چارەنوسى مىلەتەكەمانن بە ئىستاشەۋە بىت جەماۋەرەكەشيان تىكەل ۋ نزیكن لەیەكترى ۋ يەكئىتى ۋ گۆران ۋەك گىانىكەن لە دوۋجەستەدا.

• بەداخىشەۋە لەبەرەمبەرىشدا ھەردووكىشيان پىكەۋە خاۋەنى ھەندىك سىروشتى نارپك ۋ ناتەندىروستى حىزبايەتىن كە ھۆكارى سەرەكىن بۆ لاۋازبۇنىان ۋ خاۋبۇنەۋە ۋ كەمبۇنەۋەى ھىز ۋ جەماۋەر ۋ تۋانىان بۆ يەكتر قىۋلكردن ۋ پۋوبەپۋوبۇنەۋەى ھىزە بەرامبەرەكانیان ۋ ھىۋاش ھىۋاش بەرەۋ قەتىس ۋ بچوكبۇنەۋەى بەردەۋام ھەنگاۋدەننن بەشىۋەيەك لەھىزىكى گەرەى نىشتىمانى ۋ نەتەۋەى ۋ ناۋچەيەۋە بۆ ئەۋەى ببەن ھىزىكى لۆكالى ناۋچەيەكى بچوك ۋ دىارىكراد. ئەۋانىش بوۋنى ململانىيەكى نارپەۋاى ناۋخۆيى لەناۋ خۇدى ھەرەكەياندا ۋ بالبالىنى نارپەۋا ۋ بىرورپاى دوور لەیەكتر ۋ ھەۋلدان بۆ سەپاندنى ھەژمۇنى لایەك ۋ گرۋپىك بەسەر ئەۋىترىاندا ۋ دووركەۋتتەۋەيان لە دروشمەكانى دىموكراسى ۋ نازادى ۋ رېزگرتن لە پېرەنسىپە حىزبىيەكان ۋ دووركەۋتتەۋە ۋ ھىزىكى يەك ۋ يەكگرتۋوى خاۋەن ناۋەندىتى بىرپار ۋ دىموكراسىيەتىكى مەرکەزى ۋەك

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

رېچە يەككى خەبات و كار كىردنى حيزبىيانه و نەبەستنى كۆنگرە و ھەندىك جارىش پەنا بردنە بەر ھۆكار و مىكانىزمى دور لە ھەموو گىيانىكى برايانە و شۆر شىگىرەنە كە ھەموو ئەم سىفات و ھەلسوكەوت و بىر كىردنە وانە وەكو مىراتىكى مەترسىدار لە يەككىتە ھەموو گوزارونەتە ھەم بۇ ناو سەركىردايەتى و ئۆرگان و جەماوەرەكەى گۆرانیش كە لە بنچىنە دا ھەموانىان ھەر لە كانىا وەكەى يەككىتە ھەم ناویان خوار دۆتە ھەم بۆيەش بەردەوامى ھەيە.

• بەداخە ھەر ئەم مەملانى ناپەرواىيانە لە ژىر پەردەى بونى دىموكراسىيەت و ئازادىيەكان و فرەيى بىر بۆچوون و ھەم پەنگى و ھەمە دەنگى جىاواز بونەتە ھۆكارى لىكەھلەشەن و جىابونە ھەم بەردەوامەكان لە ناو رېزەكانى يەككىتى و لە ئىستاشدا لە ناو رېزەكانى گۆرانیشدا سەريانە ھەم داو، زۆر بەشيان پالەنر و ھۆكارەكانىان دەگەرپتە ھەم بۇ ھەلپە كىردنى وەرگرتنى دەسەلات و پلە و پۆستى حيزبى و حكومى نەك جىاوازی لە ئايدىا و رېچە و فەكر و رېبازى خەبات و كار كىردندا.

• لە داوى جىابونە ھەم گۆران لە يەككىتى و ھەرداوى كە مەتر لە ۵ سال ھەستەرا بە ھەم كە پىويستە ئەم دور ھىزە لە يەك كىر نىزىك بىنە ھەم داوى پىرۆسەى دور ھەلپەزاردن لە ھەرىمى كوردستان و لە بەغدادىش لە سالانى ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ دا ھەم دەركەوت كە ھىز و پىزى ھەردوولايان دا بە شىبوون و ناتوانن بار تەقاي ھىزى نەيارە مېژوويە كە يان بىنە ھەم نە لە كوردستان و نە لە عىراقىشدا، بۆيە گەيشتە ھەم بىر وايەى كە لىككىگەيشتن و نىزىك بونە ھەم لە نىوانىاندا رىویدات . ئە ھەم بۆ لە سالى ۲۰۱۲ دا رىكە و تەنامەى دەباشانى / ۱ و داوترىش دەباشانى / ۲ بە نامادە بوونى ھەردوورەوان شاد ((مام و كاك نەوشىروان)) واژۇكران و داوترىش لە داوى ھەلپەزاردنەكانى ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ ى ھەرىم و عىراق جارىكى تر و لە ئەنجامى بە دەستەھىنانى ئەنجامە مەترسىدارەكانى ھەردوولا لە بەرامبەر ھىز و سەركىردەى تردا كە و تەنە ھەم خۇ بۇ زىاتر لىككىز كىبونە ھەم بە تايبە تىش لە سەر دەمى نەخۇشكەوتنى ھەردوورەوان شادەكاندا و ئە ھەم بۆ لە ۲۰۱۶/۵/۱۶ دا بە نامادە بوونى ھەردوورەوان سەركىردەى گىشتى يەككىتى و گۆران لە دەباشانى شارى سلیمانى رىكەوتنى سىياسى واژۇكرا و ئىدى بۆ ھەموان ھەوالىك و ھەنگاوىكى دلخۇشكەربو و ئومىدى زۆرىشى لە سەر ھەلچنرا.

• بەلام بەداخە ھەم بۇ جارىكى تىش ئەم رىكەوتنە نەبە فرىادەس و جىگەى بەناكۆكى و مەملانىكانى ھەردوولا ھەلچەنى و نەيتوانى ئاوىك بكاتە سەر ئەو ناگرەى كە لە ناخى ھەندىك سەركىردە و لا يەنگرى ھەردوولادا دژ بە يەك ھەلايسابوو و ھەرىكەشيان لە ناو ھەردوولا ھەم ھەملى تىكشكاندن و سەرنەخستن و رىگرى دروستكردن بوون بۇ

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى نه وزادى موهه ندیس

رېکه وتنه که و له نه انجامیښدا نه و دوو هیزه شه پړانی و نه گریسه به مهرانه کانیان گه یشتن و وته به ناوبانگه که ی پړوانشاد کاک نه وشيرون مسته فایان هیڼایه دی که وتی ((عیبره ت له نویښه وهدا نیه و عیبره ت له جیبه جیکردن دایه)). هه رواش دهرچوو که نه هیلرا جیبه جی بکریت، جا نه و هیز و کهس و لایه ن و دسترپویشنه کیوون و کین له نیستاشدا، نه و دهبیت میژوو پروی پړوشیان هه لمالیټ چونکه گه لیک دسکه وتی گه وره و گرنکیان له دست کوردستان و به تایبه تیش سلیمانی دا.

• له نیستاشدا ماوه ی زیاتر له ۱۰ مانگه یه ک کوپونه وهی دوو قولی له نیوانیاندا سازنه کراوه و هیچ هه ولکی جدیدی نیه بو پیکه وه دانیشتن و کارکردن نه به نه ینی و نه به ناشکرا، بویه به پراستی نه مه کاری کرده نیه و بگره کاره ساتیښه چونکه له سیاستدا هه موو کات به رژه وه ندی هه کان پالنه ر و هوکاری سهره کین بو دروستکردن و پارگرتنی په یوه ندی هه کان نه ک دوژمنایه تی و دوستایه تی و سیاستیښ به رق و کینی کوڼ ناکریټ و هیچ به ره مه میکیښی لی شین نابیت، به هه مان شیوه ناکریټ نه م دوخه قه تیس و به سته له کبوه ی نیوانیان تاسه ر دریژه بکیښیت له کاتیځدا هه ردوولایان زور پیویستیان به یه که و به پیکه وه کارکردن هه یه نه ک ته نها له پیناو به رژه وه ندی حیزبایه تی خو یاندا به لکو له پیناو ناینده ی هه ریمه که و میله ته که شماندا، له کاتیځدا که هه ریم و عیراق و ناوچه که ش له به رده م گوړانکاری گه وره و کتوپردان و ده شیت له هه ر نان و ساتیځدا هه ریم ببیته گوړه پانی مملانی ناوچه یی و نیوده وله تی و تیرو ریسته کانیشدا.

• بویه گه ر نه و پرسیاره بکه یین و بلین، نه ری نه و ناکوکی و خاله جیازایانه چین له نیوان یه کیټی و گوړاندا که ریگرن ته نانه ت له به رده م کوپونه وه یه کی دوو قولیتاندا؟ نایا ناکوکی و خاله جیواوزه کانتان له جیواوزیتان نه گه ل هیزه نه یاره که تاندا گه وره تره؟ نایا نوژیکه پارتی نه گه ل هه ردولاتاندا کوپبیته وه به جیا که نیه تیکی باشیښی نیه. به لام نیوه له شاریک و له ناوچه یه که و نزیکتزن له یه کتر که چی کونابنه وه؟ نایا نه مه کاری سیاسى و حه کیم و خه مخورانیه یان کاری رق و کین و سه نگه ر له یه کگرتنه؟

به دلنیایی ده لیم هیچکات مملانی و ناکوکیه کانی نیوان یه کیټی و گوړان به هیڼده ی جیواوزی و ناکوکیه کانی نیوان پارتی و هه ردوولاتاندا نیه، لانی که م خوین له نیوان هه ردوولاتاندا نه رژاوه و شه ری ناو خو تان هه لنه یساندوه و مولک و مالی یه کترتان داگیر نه کردوه و سه روه ت و سامانی میله تیشتن له نیو خو تاندا دابه ش نه کردوه، بویه ده کریټ به گیانیکی دل سوژ و خه مخورانیه ی زیاترو په رو شانه تر له یه کتر بیڼه پیښه وه و هه نگاو به سه ر هه موو ناکوکی و مملانی کاندا بنین و لاپه ریه کی نوی هه لبدنه وه و ده سته دهنه کاری

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

پیکه وهی و نه وهی هه ردوو ره وانشاده کان ده ستیان پیکرد ئیوه ته واویان بکن و له گه ل' هیژ و لایه نه کانی تری ئەم ناوچه یه و ته واوی کوردستاندا ده ستبده نه ده ستی یه کتر و هاوکاری و لیکتیگه یشتن دروستبکن و هه موو کات پوژانی سه ختی خه باتی پیکه وهی شار و شاخ وه بیر یه کتر به یینه وه و پوژانی ره شی شه پی ناوخوای نه گریس و قیژه ون و ده رکردنی وه زیر و ریگه گرتن له سه روکی په رله مان و داخستنی ده رگای په رله مان به یینه وه یادی خو تان و نه و راستیه ش بزنان که به یه که وه و له گه ل' یه کتر به هیژ و زیاتر ریژلیگی براون نه ک وه ک ئیستا دوور له یه ک و دردوونگ و ناحه ز و دووره په ریژ بن، چونکه به رده وامبوونی ئەم ناکوکیانه تان سه رده کیشیت بو زیاتر بچوکیونه وه و بیهزیتان له به رامبه ر هیژه نه یاره که تاندا.

بو یه ده کریت به زوترین کات یه که م کو بونه وهی دوو قو لی ئەنجامبده ن و له سه ر یه ک نه خشه ریگاش بو چاره سه ری ته واوی کی شه کانی کوردستان و که رکوک و عیراقیش ری کبکه ون و کاری جدی بکن بو پیکه وه نانی حکومه تی نو یی هه ری م و به گه رمو گو پی و به ده سه لاتیه وه تیایدا به شدارین و بینه شه ری کیکی راسته قینه ی خاوه ن بریار له پیناو با شتر خزمه تکردنی کومه لانی خه لکدا و ری که وتنه سیاسی هه کی ۲۰۱۶/۵/۱۶ ش ببوژینه وه، که هه ر به م هه نگاوانه ده توانن هه ردوولاتان بینه وه جیگه متمانه و ئومید بو دو ست و لایه نگران تان و بو ته واوی جه ماوه ری میله ته که شمان و سه رکرده و حیزبه سیاسی هه کانی تری ش چونکه له ئەنجامی بیهزی هه ردوولاتانه وه ئەوانیش بچوک و بچو کتر بونه ته وه و به گه شان وه و به هیژبونه وهی ئیوه ش گه شان وهی هه موان و ته واوی کوردستانیشی لیده که ویته وه.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد و شه ن پریس و سپی میدیا و ئاراسته و خه ندان و ژیان و روژنامه ی کوردستانی نو ی ۷۷۸۹ له ری که وتی ۴ و ۱۳/۲/۲۰۱۹ د لاوکرا وه ته وه.

گه لو دوزانن پارتی بو په شیمانبووه

له ریکه وتنه سیاسی که ی له گه ل یه کی تیدا ؟*

• ناشکرایه یه کی تی و پارتی دوو حیزبی سیاسی گه وره و کاریگرن له سهر گوږه پانی سیاسی و ئابوری و ئه منی و کومه لایه تی کوردستان و عیراق و ناوچه که و له لایه ن گه لیک له ولاتانی زله یزیشه وه پشتیوانی و دوستایه تیان هه یه و ناسراون و مامه له ی ئه مری واقعیان له گه ل ده کریت. ئه م دوو حیزبه خاوه نی رچه و ریباز و ئایدیای سیاسی خو یانن و هیچ کامیان ئه ویتریان ته و او ناکات، به لکو هه میشه و له سالانی ناوه راستی شه سته کانی سه ده ی رابوردوه وه له مملانییه کی توندی سه ربازی و چه کداری و دواتریش سیاسیدان و گه لیک لاپه ری رهش و سوور و خویناویان له نیواندایه، له به رامبه ریشدا گه ر بو تاکتیکیش بویت ئاشتبونه ته وه و پرۆسه ی ئاشته واییان له نیوانیاندایه چی کردوه خو به خو یان به فشاری ده ره کی بویت، هه ربویه میژوویه کی دووردریژی دژایه تی و پیکه وه بیان هه یه و وهک ده لئین ((پیکه وه هه لئا که ن و بی یه کتریش پیان ناکریت)).

• له دوای راپه ری نی به هاری سالی ۱۹۹۱ یه شه وه ئه م دوو حیزبه و له دوای قو ناغی شاخ، به هه مانشیوه ی رابوردوو لاپه ره رهش و تاریکی براکوژیه کان و دواتریش ئاشتبونه وه یان تاقیکردوه ، به لام ئه مجاره یان به تامی شار و جه ماوه ر و ده سه لات و هه بوونی هیزی سه ربازی و ئابوری و سه روه ت و سامانی که له که بوو و زور و زه وه ندی ئه م میله ته. ئه زموونی ۲۷ سالی رابوردوو ی ده سه لات له م هه ری مه دا و له نیوان ئه م دوو حیزبه دا ده یان هه لبه ز و دابه زی به خو وه بینیه و هه ریبه که یان له هه لیک ده گه رین بو بچوک کردنه وه و له ناو بردن و که نارخستنی ئه وی تریان له ده سه لات و خو شی و ئیمتیازاته کانی ئه م حوکمرانیه و هه ربویه به هو ی نه مانی نیه تیکی راستگو و راسته قینه وه و نه مانی متمانه به یه کتری، هه میشه ئالۆزی و مملانیکان له کورترین کات و به توندترین شیواز خو یان دوو باره ده که نه وه و ئاماده گیان هه یه .

• ئه وه تا له سه رو به ندی گف تو گو کانی پیکه یانی کابینه ی نو یی حکو مه تی هه ری مه دا و له دوای هه لپژاردنی ۹/۳۰ ی په رله مانی کوردستانه وه ، ئه م دوو هیزه له گه مه یه کی راکیشانی حه بلدان هه ریبه که به لای خویدا و بو کۆکردنه وه ی زورترین ده سه کوه ت و پله و پۆست و به هیژکردنی پیگه ی خو ی له هه ری م و به غدادیشدا، بو یه تائیستا و له ماوه ی ۱۴۵ رۆژی رابوردوو دا نه یان توانیوه بگه نه ریکه وتنیکی کۆنکریتی لانی که م بو ماوه ی ۴ سالی

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى..... نه وزادى موهه ندیس
 ناینده، هه مووشى دهگه پیتته وه بۆ نهو پاشخانه تاریکه ی که له نیوانیاندا یه به لام به هه ق
 نه مجاره یان په نگه جارانی تریش هه ر پارتی هوکارى دواکه وتن و نه هاتنه پیتش و
 واژونه کردنی ریکه وتنیکی سیاسى گشتگیر بویت که له لایه ن یه کی تیه وه نوسرا وه ته وه و
 پیتشکه شکر او و ئاماده کرا وه بۆ سه رجه م سیکتەر و بواره کانی ژیا نی کۆمه لگای
 کورده واری بۆ ٤ سالی ناینده له پیناو پاراستنی نه منیه ت و ناسایش و به رده وامبوونی
 خو شگوزهرانی و ئاوه دانی کوردستان و بۆ نه وه ی حکومه ت و حوکمرانیه کی په شید و
 ساغله م و به هیژمان هه بی ت له کوردستاندا و هه ر به و به هیژیه شه وه پرو به پرو ی به غداد
 ببینه وه بۆ چاره سه رکردنی داواکاری و مافه په واکانی کورد له که رکوک و خانه قین و
 وتوو زخورماتوو و شه نگال و خازهر و مه خمو ر و... هتد. و دواتریش به و به هیژیه وه بچینه
 به غداد و سه رجه م کی شه که له که بوه کانی له گه لدا چاره سه ر بکه ی ن و مافه په واکانی کوردیان
 لیب سینین.

• گه ئو ئایا ده زانن له وریکه وتنه سیاسیه پیتشیا زکرا وه دا یه کی تی دا وای چی کردوه؟

یه کی تی به گیانیکی په رو ش و خه مخورانه ی کوردا یه تیه وه که رچه و پیتبازی مامی
 کۆچکردوو بوه، داواکاری و پیتشیا زی نه م خالانه ی لای خواره وه ی کردوه که هه موانیان
 ده چنه چوارچی وه ی به رژه وه ندی نه ته وه و نیشتیما ن و گه له که مانه وه و تا ک به تا کی
 ها ولاتیان و خیزانه کان له هه ریم و که رکوک و به غدادیش و هیچکامیان بۆ به رژه وه ندی
 ته سکی حیزبایه تی و یه کی تی نه بوه، که بریتین له:

١. ده سپی کردنی پرۆسه یه کی چاکسازی له سه رجه م ئورگانه کانی حوکمرانی هه ریمی
 کوردستاندا.

٢. بۆ نه وه ی ها ولاتیان و ناوچه کان ئینتیما ی نه ته وایه تی و نیشتیما نیان لا
 تو خبیتته وه، ده بی ت ده سته به ری عه داله تی کۆمه لایه تی بکریت و به بی جیا وازی له نیوان
 ناوچه و پارێژگا و ها ولاتیاندا خزمه تگوزاریه کان پیتشکه ش بکرین.

٣. دابه شکردنی عادیلانه ی سه رو هت و سامانی هه ریم، به وه ی که هه رچی داها ته کان هه یه
 به نه وت و غازى سروشتی و ئه وانی تریشه وه هه موانیان به پی ی یاسا کۆبکرینه وه و بخرینه
 صندوقی داها ته نه وتیه کان و به ئاشکرا و شه فافانه مامه له یان له گه لدا بکریت دواتریش
 به یه کسانى دابه شبکرینه وه به سه ر ها ولاتیاندا له ریگه ی دا بینکردنی مووچه ی مانگانه و
 خزمه تگوزاریه کان و بوژاندنه وه ی بازا ر و ئابوری و ئاوه دانی ولات و خو شگوزهرانکردنی
 ژیا ن و گوزهرانیانه وه.

تاکگه رایى وهك فهسه فهیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۴. داهاتووی ئەم حوکمرانیه حوکمرانیه کی رهشید بیټ، بهوهی دژی گهندهلی و خاوهن بریاری راست و دروست و نمایندهی راسته قینهی هاوالاتیان بیټ و هیندهی پلانی بو ئاینده و توکمه کردنی دسه لآت و ئورگانه کانی حکومت بیټ نیوهینه پلانی بو بههه دردان و پاوانخواری و خو سه پینی و قورخکاری له دسه لآت نه بیټ و داهاته کانی به شاروهی نه هیلیته وه.

۵. هه موو هیزه چه کداره کانی پیشمه رگه و ئاسایش و پولیسی ناوخو و نه وانیتیش، بکرینه هیزی دامه زراوهی و نیشتیمانی.

۶. په یوه ندیه دیپلوماسیه کانی حکومت بکرینه په یوه ندی کوردستانی نه ک حیزی بوئه وهی هیز و سهنگینی ئەم حوکمرانیه بپاریزین و ههنگاوی گه وره تر بنین بو دورکه و تنه وه له گیانی ته سکی حیزبایه تی.

۷. جوړی حوکمرانیه که بگوږدریټ بو حوکمرانیه کی هاوالاتی و دوربکه ویته وه له و په رنگ و بویه کی که ۲۷ ساله دهقی پیوه گیراوه و شکستیشی هیناوه و مودیلی به سه رچوه.

۸. هه ولبدریټ دهستوریکی نیشتیمانی هاوچه رخ بنوسریته وه به سازان و پیکه وه بوونی هه موان نه که به مرامی سیاسی و حیزی نه ملایه ن یان نه ولایه ن، چونکه دهستور په یوه ندی هه یه به ئایندهی تاک به تاک و جوړی حوکمرانی و ده رودراسیکان و ئیستاو ئاینده مان دیاریده کات.

۹. ریژ له بنه ماکانی دیموکراسی و ئالوگوږی ئاشتیانهی دسه لآت و ئازادیه کان بگریټ، که یه کیټی له ماوهی خهباتی ۴۲ ساله ی خویدا زور گرنگی پیداون و له و پیناوه شدا گه لیك زیانی پیگه یشتوه، به لام دهستگرتن به م بنه مایانه وه ئاینده مان مسوگه رتر ده کات.

۱۰. ده کردنی یاسا نیشتیمانی و نه ته وایه تیه کان به سازان و لیکیته گه یشتنی هه موان بیټ نه که به سه پاندن و قورخکاری.

۱۱. له سه ره مه سه له ی که رکوک و هه موو جیگه جی ناکوکه کانی ده ره وهی هه ریمی کوردستانی ش، یه کیټی پیی وایه که مه سه له ی گرنگ و میحوه ری کوردایه تین و ده بیټ هه موان و پیکه وه هه ولی چاره سه رکردنیان بدریټ و به تایبه تیش بو که رکوک ده بیټ به زووترین کات پاریزگاریکی کوردی یه کیټی هه لیبزیریټ له لایه ن نه نجومه نی پاریزگاری که رکوک وه.

۱۲. له به غداد و بو پو ست و کیشه که له که بوه کانی ش پیویسته به حکومت و دسه لاتیکی به هیزی هه ریمه وه پروه پرووی به غداد ببینه وه و ماف و ئیستیحقا قی کورد و کوردستان وه برگیرینه وه و ململانی ته سکی حیزبایه تی دووباره نه که ینه وه و هه ولبدریټ به

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سىياسى نه وزادى موهه ندىس

ليكتيگه يشتن و نهرمونىانى له گهل به غدادا پيكيپينه وه له پيناو بهرژه وه ندى هاوالاتيانى كوردستاندا.

۱۳. دوا خال كه به لاي يه كيپيه وه گرنگى هه بييت بريتيه له ديارى كردن و دابه شكردى پوست و پله و ئيمتيازاته كان كه به ئيستى حقاقي هه لىژاردن و به شيوه يه كى وه كيه كى و پيژگرتن له رابووردوو و سەنگ و قورسايى و خوينا نده وهى مهترسى و ئالنگار يه كانى ده ورابه ر و دونياش، هه ريه كه له پارتى و يه كيپى پشكى خويان وه رىگرن كه ئەم خالە له دواى كو كىبون و ريكه وتن له سەر ته ووى برگه و بابه ته كانى پيشووتر نه و كات باسبكرىت و نه كرىته مه رجى پيشو هخته.

• بهم شيويه ، يه كيپى داواكارى و پيشنياز و نه خشه ريگايه كى گشتگىرو له پيناو بهرژه وه ندى بالاي هاوالاتياندا پيشكه شکردوه به پارتى، به لام پارتى ئەم يه كى پاكجييه ي ((هه ولير و كهركوك و به غداد)) و نه خشه ريگاي بو ۴ سالى ناينده له يه كيپى قبول نه كرده و ويستويه تى به مه رامى حيزبى خوئى مه رجه كانى له سەر پوست و كانديد و كادره كانى يه كيپى بسه پيئييت و هه موان بكونه ژير هه ژموني پارتيه وه، هه ربويه كه زانى له گهل يه كيپى و سووربوون و راستگويى يه كيپيدا هيجى پيناكرىت، به نه ينى و شاره وايى و به په له پروزكى وهك تاكتيك و كارتىكى فشار به رامبه ر يه كيپى و هه ولدان به عه قلى خوئى بو دوزينه وهى به دىلى يه كيپى ، په ناي بو بزوتنه وهى گوړان بردوو و له ماوهى كه متر له ۷۲ كاترميردا له سەر نه و خال و بهرنامه كرچوكاله ريكه وتن كه تائيستاش بلاونه كراوه ته وه و كه م كه س هه يه بزانييت ناوه رو كه راسته قينه كه ي چيه . واي ده زانى يه كيپيش وه كو هيژ و سه ركرده كانى تر له سەر چوك و به ناچارى به ره و سه رى ره ش هه لده زنييت بو پوست و پله .

• گه لو ئيستا ده ركه وت كه بوچى پارتى كشايه وه له ريكه وتن سىياسى له گهل يه كيپيدا؟

چونكه باش ده زانييت ناتوانييت له گهل يه كيپيدا تاسه ر ره ق و بيكيپييت و مه رجه كانى خوئى وه كو پيشتر بسه پيئييت، باش ده زانييت له گهل ناوه ندى بريارى به هيژ و يه كگرتوى ئيستا و عه قل و كارامه يى گه نجه كانى يه كيپيدا بوئى ناكرييت و پيئى ناكرييت چونكه پارتى بوخوئى حيزبىكى كونه پاريز و كلاسىكى و خاوه نى رچه ي پيرو زكردنى سه ركرده و بنه ماله يه و له گهل گوړانكارى و نويگه راييدا كه مترين په يوه ندى هه يه .

هه ربويه پارتى به عه قليه تى خوئى به دىلى يه كيپيه كى به هيژى له گوړانپكى بيهيژدا بينيه وه كه ته نها هه لپه ي كو كرده وهى ده ستخستنى پله و پوست و ئيمتيازاته . به هه مان شيوه ده شزانييت ئەم ريكه وتن هه يان تاسه ر نايييت و به بى يه كيپى كه كوله كه و پا يه يه كى به هيژى حكومه ت و حوكمكرانى بوه له م هه ري مه دا به رده وامى نايييت و پيويسته به هه ر شيوه يه ك

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
بیټ یه کیټی به شداری ئەم حکومه ته بیټ به به هیزی و بهم گه مه و ههنگاوه یان له لایه ك
ململانیکان و داواکاریه کانی نیوان پارتی و یه کیټی ئالۆزتر بوون و له لایه کی تریشه وه
گۆرانیش بچوکت و بیزراوتر بوو له لایه ن ئەندامان و لایه نگرانی خویه وه پیش کهسانی تر.
جا ئەمه راستی ئەو هۆکارانه یه که پارتی بوچی له ساته وه ختی کوتایدا کشایه وه له
رێکه وتنه سیاسییه که ی له گه ل یه کیټی نیشتمانی کوردستاندا. که ته نها خیر و بهرژه وه ندی
هاولاتیان و هه ریمه که مانی تیادا بوو نه که به ته نها یه کیټی و حیزبایه تی ته سک.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پرئس وسپی میدیا و خه ندان و ژیان ۱۵/۲/۲۰۱۹
بلاوکراوه ته وه.

يەككىتى نىشتىمانى كوردستان چۆن كۆنگرەيەكى پىويستە ؟*

• لەم ساتە وەختە وە تا ۷/كانونى يەكەمى ۲۰۱۹ تەنھا ۱۵ رۆژ ماوہ بۆ وادەي راگەيەنراوى بەستنى كۆنگرەي چوارەمى گىشتى يەككىتى نىشتىمانى كوردستان، خۆشبەختانە كۆمەل گەلەك ھەنگاۋ بەكردارەكى پىادەكراۋە بە نيەتى بەستنى كۆنگرە لەكات و وادەي ديارىكراوى خۆيدا، لەھەلبىژاردنى نوينەرى كۆمىتە و مەكتەبەكان و دواترىش بەستنى كۆنفرانسى مەلبەندەكان بۆ ديارىكردنى نوينەرانى كۆنگرە، كە وا بېرىارە ۱۰۰۰ نوينەر بىنە ئەندامى كۆنگرە. ھەموو ئەم ھەنگاۋانە مايەي دىخوشىن چونكە بەسەر كەوتويى و تارادەيەكى باشىش بېكىشە و كەموكورى و ئاژاۋە و پىشويى بەرپۆۋەچوون لە ۱۴ مەلبەند و دوو بازنە و ۲۰۷ كۆمىتەدا. لە ماوہي تەنھا نيوان ۱۶ تا كۆتايى مانگى ۱۱/۲۰۱۹، كە بەھەموو پىوانەيەك و بە بەراورد بە گەورەيى و فراوانى و ئالۆزى پىرۆسەكە سەر كەوتنى وەدىھيئاۋە. لە كاتىكدا كە ماوہي زياد لە ۱۰ سالە پىرۆسەيەكى ئاۋا جىبە جىنەكراۋە. كە بۆ خۆي ئەم كارە گەواھيدەرى زىندويەتى يەككىتى نىشتىمانى كوردستان و ئۆرگانەكانىتى و پەروشى ئەندام و لايەنگران و ئاستەكانى خوارەوہي پىكھاتەكەيەتى، و ئەو راستىشەش دوپاتدەكاتەوہ كە ھەركاتىك سەر كىرايەتى يەككىتى ويستىبىتى بە جدى كارىك يان پىرۆسەيەك چى بكات چەندە گەورە و سەخت و ئالۆزىش بىت دەتوانىت بىكات و رىگەنادات ھىچ بەرەستىك رىگەي بەرەو پىشچوون و نوپونەوہي لىبگىرەت، كە واتە كە ۱۰ سالە كۆنگرە نەگىراۋە بەماناي ئەو دەيىت ئەوہ سەر كىرايەتى يەككىتى بۆخۆي ويستى راستەقىنەي نەبوہ بۆ ئەو كارە.

• بەلام ئەوہي دەخوئىرئىتەوہ لەم پىرۆسەيە و گەرموگورەيەي ئەم قوناغە سەرەتايىانە و كەمى ماوہي بەردەم خۆئامادەكردن بۆ بەستنى كۆنگرە لەكاتى خۆيدا، گومان دەكرىت كە كۆنگرە لە ۷/۱۲ دا سازىكرىت، بەھۆي لەلەيەك ئامادەسازىەكان لە ماوہي تەنھا ۶ رۆژى سەرەتاي مانگى ۱۲/۲۰۱۹ دا ناتوانرىت تەواوبكرىت نە لەپرووي لۆجىستى و نە لەپرووي مادى لە جىگەي مانەوہ و خواردن و بانگھيشتنامەي ميوانانى دەرەكى و پىداويستىەكانى ترى ھەلبىژاردن و لىست و نە لەپرووي ئەمنىشەوہ، و تا ئىستاش لەناوہندى دەرەوہدا ھىچ ھەلبىژاردنىك نەكراۋە، كە واتە گومان دەكرىت كە كۆنگرە لە وادەيەدا بىسرىت، بەلام دەبىت ھەر ئەنجامبدرىت و رەنگە بكەويتە كۆتايى سالى ۲۰۱۹ و سەرەتاي سالى

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس

۲۰۲۰ه، چونکه ئیدی ئەم سەرکردایه تیه ی ئیستا ناتوانییت دواى پرىنى ئەو قوناغانه و ئەو خه رجه زۆره كۆنگره چیدیکه دوابخات به پىچه وانه وه ده كه ویتته بهر فشار و ناره زایه تیه کی گه وهرى بنكه و ئۆرگان و نوینه رانى هه لېژێردراوى كۆنگره وه.

• پرسیاره كه لێره دا نه وه یه كه چۆن كۆنگره یه ك پىویسته بۆ یه كیته ئەم قوناغانه دا؟ ئەه ی كۆنگره چى پیده كریته؟ ئایا كۆنگره ش ده بیته فریاده سی هه موو كیشه كه ئەه كه بوه كانی ۱۰ سالی رابووردوو؟ ئایا یه كیته به هیز و یه كگرتوو ده مینیتته وه یان به پىچه وانه وه به ره وه لیکترازانى ریزه كان و دردۆنگى ناوخویى زیاتر ده روات؟ و ده یان پرسیار و گومان و ترس و دلته راوكیى تر .

سهرتا ده بیته هه موان و به هه موو ئاراسته و بال و ته كه توله كانی ناو یه كیته وه كه به داخه وه هه ر له ئیستا وه سه ریان هه لدا وه ته وه و به تونیش دژایه تی یه كتر ده كهن و هه ریه كه یان گه ره كیته به رامبه ره كه ی بشكینیت و بچوك و نابوتی بكات و خوشی زال و ده سته رۆ بیته له كۆنگره دا، ده بیته هه موان سه ره رای ئەو پىشپرکییه یان ملامانى ناره وایانه ی نیوانیان ده بیته له مه ترسی و گه وهری ئالنگاریه كانی ده ور به رى و گۆرانگاریه كانی ناوچه كه و عیراقیش له بهرچاوبگرن، بۆئه وه ی ههنگاو و پریاریك نه دن له كۆنگره دا كه یه كیته له حیزبى كى گه وره و کاریگه ر و خاوه ن نفوزى سیاسى و نابورى و ئەمنى و جه ماوه رى و سه رتاسه رى عیراق و كوردستانی گه وره شه وه به ره و حیزبى كى بچوكى لوكالى قه تیسكراو و بى بایه خ و کاریگه ر ههنگاو بنیت، بۆیه پىویسته هه رچیده كریته هه موان له سه ر:

• میکانیزمیكى ته واو دیموكراسى و موئوربه كراو به نه رمى نواندن له به رامبه ر یه كتر و دووركه و تنه وه له گیانى تۆله و نه مان و ده رپه راندنى یه كترى بكه نه وه.

• پىویسته كۆنگره یه كى ته واو ئاماده سازى كراو بۆى له هه موو پوه كانه وه ئەه نجام بدریته كه له گه ل ئەوه ی ببیته هۆكارى نوپونه وه ی پوخسار و ره فتار و كردار و عه قلى سه رکردایه تی و ئۆرگانه كانی، له هه مانكاتیشدا نه بیته هۆى لیکترازانى ریزه كانی و دووركه و تنه وه و وازه ی نانی ژماره یه كى گه وهرى ئەه ندامانى.

• كۆنگره یه ك پىویسته كه به سه ر هه موو گوتار و كردار و هه لویسته و ئایدیا و فكرى یه كیته دا بچیتته وه كه له ۱۰ سالی رابووردوودا ته واو به ره و پاشه كشه چوون بۆته وه نه ك پىشكه و تن و گه شه كردن.

• كۆنگره یه ك پىویسته كه یه كیته له روى ئۆرگان و په یكه رو پىكه اته وه بكریته وه حیزبى كى ره شىق و چوست و چالاك كه بتوانیته سه ختى و قورسایى قوناغى ئاینده هه لبگریته و رووبه روى ببیتته وه.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

- كۆنگره يهك پيويسته كه بنه ما حيزبى و مهركه زيه تى بريار و پره نسيپه حيزبى به كان له خوبگريته وه و توخيشيان بكات وه.
- كۆنگره يهك پيويسته كه سه رچا وهى داها ته كانى يه كي تى شه فاف و پرونبكريت و له ده ستيكى ئەمىندا بييت و به هه مان شيوهش خه رجي به كانيش به پيى رينمايى و ياسا وه ده سه لآتى ديارى كراودا بييت.
- كۆنگره يهك پيويسته كه يه كي تى بكات وه به حيزبى پله يه كى كوردستان و ئەمهش به نزيك بونه وهى له جه ماوهر و خاكي بوون و گه رانه وه ده بييت بو سه ره تا شوڤر شيگيريه كان و به ده مه وه چوونى داواكاريه ره واكانى جه ماوهرى پانو پوڤرى گه له كه مان ده بييت.
- كۆنگره يهك پيويسته كه يه كي تى بكات ه حيزبى كه رابه رايه تى پرؤسه و قوناغى نوئى دژه گه نده لى و بيكارى و ناعه داله تى بكات و هه ولى دوزينه وهى هه لى كار و خوڤگوزهرانى و خزمه تگوزارى و پاراستنى ئەمن و ئاسايش و ريزيش له ديموكراسيه ت و ئازاديه كان و ياسا و مافه كانى مروڤه و راگه ياندن و ميديا و هاو لآتيا ن بگريت.
- كۆنگره يهك پيويسته كه يه كي تى بدره وشي نيته وه و متمانه ي جه ماوهرى بو بگه رينيته وه و بيكاته وه حيزبى دامو ده زگايى و دوور بكه ويته وه له حيزبى كى قه تيسى ناوچه گه رى و بنه ماله يى و ده وله مه ندان و بازرگانانى سياسى.
- گه ره كيشه كه ئەندا مانى كۆنگره كه سانى بوئر و چاونه ترس و پو شنپير و به توانا و ليها توو بن بو ئە وهى گف تو گوئى گه رمو گوڤ و جدى بكن و پيشنياز و په خنه ي جدى پيشكه شبكهن و ته نها وهك ژماره و بو ده سته برز كردنه وه و به لى ناره وا جيگه نه گرن و گرن گيشه ده سته موى ته نها به رژه وه ندى و به رنامه و رپيازى يه كي تى نيشتيمانى كوردستان و شاپر يگه كه ي بن نهك توله ر يگه كورت و كوئر ه كانى ته كه توله ناره واكان.
- بويه ته نها به كۆنگره يهكى ناوا ده توانر يت يه كي تيه كى به هيئز و پته وى دواى مام به هيئز بكه ينه وه. به پيچه وانه وه ئەوا يه كي تى ده بيته خه به ريك له زه مه نى رابووردو دا.
- ئاشكرا شه ئەم كۆنگره يهش ناتوانر يت ته وا وى خه وش و كي شه كه له كه بوه كانى چه ندين ساله چاره سه ربكات و بييته عه سا يه كى ئەفسونا وى، به لام ده كر يت لانى كه مى ئەو كي شان ه چاره سه ر بكات وبه هه نكا وى كى ئەر ينيش له قه له م ده در يت و يه كي تى تار اده يه كى باش ده گير يته وه بو سه ر شاپر يگه كه ي يه كي تى دوور له بالبالين و ته كه تولا تى ناره وا ي به رژه وه ندي چي تى گروپ و ده سته و چه ند سه ر كر ده يه كى پا وانخواز و قور خكارى پله و پو ست و ئيمتيا زاته كانى حيزب و حكومه ت بو خو يان و مال و مندال و خزم و كه سو كار و عه شره ت و ته كه توله كانيان. هه روه ها ده شب يته هوئى ئە وهى كه هه ر لايهك و سه ر كر ده يهك

تاگه رای وەك فەلسەفە یەكی سیاسی..... ئەو زادی موهەندیس قورسای پاسته قینهی خوئی بو دەریکه ویت، که هەر ئەم کارانه بونه ته هوئی پاز و گه له یی زۆرینهی ئۆرگان و ئەندامه کانی یه کییتی خوئی و جه ماوه ری گه له که شمان. که ناکریت چیدی درێژیهان پێبدریت به بیانوی جیاوازه وه. هه ربویه کۆنگره نایبته فریادپرسی هه موو کیشه کان.

جاهه ركات كۆنگره یه ك که هه موان به خه مخووری و دلسۆزی و ئەمانه ته وه کاریان بو سه رخستنی کرد و دروشم و ناوه پۆکیان پیکه وه گریداو ئامانجی پرونیان هه بوو بو ئاینده و هه موان په روئی پاراستنی یه ك و یه کگرتوویی پیزه کانی بوون و به رژه وهندی و بازرگانی و دسکه وته که سیه کانیان خسته ژیر به رژه وهندی بالائی یه کییتی و گه ل و نه ته وه وه، ئەوا به دلنیایی ئەم کۆنگره یه ده بیته مایه ی زیاتر پته وکردن و به هیزبوونی یه کییتی و هه ستانه وه و بوژانه وه و گه شه کردنیشی بو قوئاغی ئاینده، به لام گه ر به پیچه وانه وه کاریان کرد ئەوا ئەوه ی که له یه کییتیش ماوه ته وه له ده ستده چییت و به ره و پوکانه وه ی زیاتر و بچوکیونه وه و لیکترازان و دردوئگی زیاتر هه نگاو ده نییت. وئه وکاتیش هه موان ده لێن خوژیا کۆنگره یه کی ئاوه مان نه به ستایه و ئەو زیانه گه وره یه شمان به یه کییتی که مان و ته وای مه سه له ی کوردا یه تیش نه گه یاندا یه، چونکه یه کییتی به هه موو هه له و که موکوپیه کانی شیوه تانیستا هه ر به و تروسکایه ئۆمیدبه خشه ماوه ته وه بو ته وای کوردا یه تی له هه رچوار پارچه که ی کورداستاندا که هه موان چاوه پوانی کاری گه وره تری لیده که ن، بویه ئەم کۆنگره یه هه م چاره نووساز و گرنگ و هه میش مه ترسیداره، جا سه رکرده ی ژیر و حه کیم و دوورین له رۆژه ته نگانه کاندایه که ویت نه که له کاتی ناشتی و ئارامیدا.

به هیوای ئەوه ی که کۆنگره ی چاره مه می گشتی ببیته ویسگه یه کی پۆشن بو نویبونه وه و به خۆدا چوونه وه و راستکردنه وه ی هه له کان و په ندوه رگرتنیش له رابووردوو و خۆسازدانه وه ش بو ئاینده و بوژاندنه وه و گه شه کردنی زیاتری یه کییتی نیشتمانی کورداستان.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد وشنه پریس و سپی میدیا و ئاراسته و خه ندان و ژیان و هاوالاتی و دره و میدیا و پوژنامه ی کورداستانی نوێ ۸۰۲۵ له ریکه وتی ۱۱/۲۴ و ۲۰۱۹/۲/۱۲/۱ بلاوکرده ته وه.

**به شي چوارهه م
تاييه ت به بابه تي زانستي و نه نديازياري**

رېځخراوى ئۆپيېك له بهر دهم هه رده شهى هه ئوه شانده وه دايه ..

نمونه ش كشانده وى قه تهره ..*

• نه وى ناشكرايه رېځخراوى ((هه نارده كارانى نهوت)) ناسراو به ئۆپيېك، رېځخراوىكى كاريگه ر و گرنكه له سهر ئاستى جيهان له بوارى بهرهم و هه نارده كردنى نهوت و پارگرتنى به لانسى بازاره كانى نهوتى جيهان له پرووى بېرى بهرهم و نرخه كانيانه وه، ناشكراشه له سهرده مى ئىستاي جيهانى پيشكه وتن و داهينان و پيشه سازيه گرنكه كاندا نهوت وغازى سروشتى دوو سه رچاوهى گرنكى وزهى جيهانن و زور پيوستن بو گه شه و پيشكه وتنى جيهانى و به تايبه تيش بو ولاته زله يزه كان. هه ر به وى بوونى نهوتىكى زوريشه وه له ناوچهى روزه لاتي ناوه راستدا و له لاي ئه و ۱۲ ولاتهى كه نه ندامى ئه م رېځخراوه ن له لايه ك ناوچه كه بوته جيگه ي ته ماع و چاوتى پرينى ولاته زله يزه كان و هه ميشه له هه ولى داگير و دابه شكردن ياندا بوون به راسته وخو يان ناراسته وخو به شيوهى بوون و به رده و اميدان يان به شيوهى سه ربا زى و سياسى و نابورى له ريگه ي به ستن و واژوكردنى هاوپه يمانى سياسى و سه ربا زى و ئاماده بوون و شه ريكا يه تى له گه ل كو مپانيا ئابوريه زه به لاحه كاندا و ده سترگرتن يان به سهر كه ره سه ي خاو و بازار و ده ستنى كار ناوچه كه شدا، له لايه كى تريشه وه ئه م ولاتانه و له چوارچيوه ي رېځخراوى ئۆپيېكدا بونه ته لايه نيكي گرنك و كاريگه ر و خاوه ن بريا ر له بوارى نهوت و بازاره كانى نهوتى جيهانيدا.

• ئه م رېځخراوه له سالى ۱۹۶۰ له شارى به غداد له لايه ن پينج ولاتى دامه زرينه ره وه دامه زراوه كه برىتين له ولاتانى ((سعوديه و ئيران و عىراق و كوئيت و فه نزه ويلا)) و دواتر يش ۱۰ ولاتى تر هاتونه ته پريزى رېځخراوه كه وه له ماوه ي نيوان سالانى ۱۹۶۰- ۲۰۱۸ و بونه ته ۱۵ ولاتى خاوه ن نهوت و غازى سروشتى زور و زه وه ند كه برىتين له ولاتانى ((قه تهر و نه نده نوسيا وليبيا و ئيمارات و جه زائير و نه جيريا و ئيكوادور و نه نگو لا و گابون و غينيا ي ئيستوائى و كو تا ولاتيش برىتى بوو له كو نگو سالى ۲۰۱۸)) ، ۵ سالى يه كه م باره گاكه ي له شارى جنيفى سويسرا بوو تا سالى ۱۹۶۵ گوزرايه وه بو شارى قبييه نا له نه مسا. دواتر دوو ولاتيان به وى تايبه ت به خو يانه وه كشانده ته وه له رېځخراوه كه كه برىتين له ولاتانى ((نه نده نوسيا له ۲۰۰۸ و گابون له ۱۹۹۴)).

• بوونى ئه م رېځخراوه وهك له ئامانجه كانيدا ناشكرا بوه، توانيو يه تى كه ببينه هيژيك و ناوه نديكى گرنك له بوارى نهوت و خاوه ن بريا ر و بهرنامه ي خو ي بيت له بهر امبه ر

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

زله يزه كان وهك نه مريكا ((۱۱ر۴۵ مليون بهرميل نهوت/پوژانه)) و پروسيا ((۱۱ر۱۶ مليون بهرميل/پوژانه)) كه دوو ولاتى گه وره ن له پرووى بهرهمه ينانى نهوت و هه نارده كردن يشه وه و خاوه ن چه ندين كو مپانياي نهوتى گه وره ي جيهانين كه نه مانيش بونه ته لايه نيكي گرنكي دارپوژر و بهرپووه بهرى كه رتى نهوت و وزه ي جيهان و كاريگه ريان له سهر بهرهم و نرخه كانيش داناوه، جا ئوپيكيش وهك ري كخراويكي بهه يز كه ۷۳٪ يه ده گى نهوتى هه موو جيهانى تيا دايه و له و پوژه يه ش ۴۸٪ نه و يه ده گه نهوتيه كه وتو ته ۶ ولا ته كه ي پوژه ولا تى ناوه راسته وه، هاتو ته مه يدانه كه و له ماوه ي ۵۸ سالى ته مه نيدا توانيو يه تى كه له و يسگه و قوناغه جياوازه كان و پروداوه سياسى و سهربازى و جهنگه كاندا پول و كاريگه رى خو ي دهربخات، هه روه هاش به يه كگرتوويى توانيو يه تى كه بهرزه وه ندى ولا تانى نه ندامى بپاري زي ت و هه ريه كه يان پشكى خو ي له بهرهم و هه نارده كردندا دياريبكات و تاراده يه كى باش هاوسهنگى بازاره كانى پاگرتوه.

هه ربويه نه م هه لو يست و يه كگرتوويه ي له بپياره كانيدا كه زور جارن به قازانجى ولا تانى زله يزى پيشه سازى نه بوه و به تايبه تيش نه مريكا، بو يه هه ميشه نه مريكا له ريگه ي فشاره سياسى و سهربازى و ئابوريه كانيه وه ويستويه تى نه م ري كخراوه بچوك و بيكارى گه ر بكات و بيخاته ژير ركي فى خو يه وه و له بهرزه وه ندى ئابورى خو ي به كاريان به يني ت، كه زور جارن توانيو يه تى نه و كاره بكات، له لايه ك له بهر پيو يستى نه م ولا تانه به ته كنه لو جيا ي پيشكه وتوو بو گه شه و پيشخستنى ولا ته كانيان و بوژانده وه ي ژير خانى ئابوريه كه يان و پيو يستيان به چه ك و ته قه مهنى سهربازى بو خو پاريزى و له لايه كى تر يشه وه پيشپر كى نار ه واكانى ولا تانى نه ندام له كو ن و ئيستادا و به تايبه تيش سعودي ه و ئيران كه دوو ولا تى مه زه بين، هه ميشه نه مريكا توانيو يه تى نه و ململاني يانه له بهرزه وه ندى خو ي بشكيني ته وه و نرخ و بازاره كانى نهوت به قازانجى خو ي و كو مپانيا كانى بپاري زي ت. بو يه له ئيستاشدا له هه ولى هه لو ه شانده وه ي نه و ري كخراوه دايه بو نه وه ي نرخى نهوتى جيهانى هه ر به نرمى بميني ته وه، چونكه نه مريكا وهك يه كه م بهرهمين و يه كه م ولا تى هه نارده كار و يه كه م ولا تى بهرهمه ينى نهوتى بهردينى بو يه كه م جار پيو يستى به وه يه كه نرخه كانى نهوت له خوار يان ۵۰ دولاره وه بيت و بهرزنه بيتته وه، به لام له بهر امبه ردا ولا تانى ئوپي ك و دهره وه ي ئوپي ك پي يان باشه نرخه كان له نيوان ۷۰-۸۰ دولاردا بيت.

• له م ديدگا و پروانگه يه ي نه مريكا وه، قه تهر وهك ولا تيكي نه ندامى نه م ري كخراوه له ري كه وتى ۲۰۱۸/۱۲/۳ بپاريى كشانه وه ي له ئوپي ك راگه ياند له لايه ن وه زيرى وزه ي قه تهره وه نه نذا ريار سعد شريده الكعبى و نه م بپياره ش له ۱/۱۹/۲۰۱۹ وه ده كه وي ته بو ارى

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه كي سياسي..... نه وزادی موهه ندیس
 جیبه جیکردنه وه. و به مەش له لایهك خزمهتی به مەبهست و بهرژه و هندیه کانی ئەمریکا کرد
 و له لایه کیش بوه هاوکار و پشتیوانی هه لویسته کانی ئیرانی شیعه مەزهب و کیپرکیه کی
 سه ره کی سعودیه ی هاو خوین و هاو نه ته وه و هاو مەزهبی سونه به هو ی نه و گه مارو
 سیاسی و ئابوریه ی که له لایه ن سعودیه و ئیمارات و به حره ی ن و میسه ره وه ماوه ی نزیکه ی
 ۲ ساله له حوزه ییرانی ۲۰۱۷ وه به سه ره قه ته ریا ندا سه پان دوه.

• پرسیار لیره دا نه وه یه ، نایا لیکه وته و کاریگه ری کشانه وه ی قه ته ر له ریکه راوی ئوییک
 جیه و چۆن ده بیته؟

قه ته ر له پرووی پانتایی خاک ((۱۱۵۲۱ کیلۆمه تر چوارگۆشه)) و که می دانیشتون ((به پیی
 ئاماری سالی ۲۰۱۵، ۲۴۰۴۷۷۶ که سه)) و بچوکی بازاره کانیه وه نه وه نده گرنگی نیه له
 سیاسهت و ئابوری جیهاندا، به لام به هو ی بوونی بریکی زوری نهوت ((۱۵ ملیار به رمیل
 یه ده گ)) و غازی سروشتی ((۲۵۰ تریلیون پی سیجا که ۱۳٪ هه موو یه ده گی جیهان و
 سییه م یه ده گی گه وره ی جیهانه)) له خاکه که یدا و ده وله مەندیه که یه وه و ده سنخستنه
 ناوکاروباری ولاتان و کیشه ناوچه ییه کانه وه وهك ((لیبیا و سوریا و یه مەن و فه له ستین و
 لوبنان و... هتد)) تاراده یه ک بوته یاریزانیکی سه ر گۆره پانی سیاسهت و ئابوری ناوچه که
 و نیوده وله تیش. هه ربویه گه ر بیه ویت به باش یان خراپ ده توانیت کاریگه ری گه وره ی
 هه بیته له سه ره نهوت و که رتی وزه و نرخه کانیان له بازاره کانی جیهاندا.

قه ته ر پۆژانه بری ۶۳۹۰۰ به رمیل نهوتی خا و هه ولده دات بری ۱۱۰ ملیون ته ن/سالانه
 غازی سروشتی به ره م به یینیت و هه نارده بکات که سه رمایه و داها تی سالانه ی بریتیه له
 ((۲۴۳۱۵۲ ملیار دۆلار)) به مەش قه ته ر چواره م ولاته له سه ره ئاستی جیهان له به رزی
 داها ته کانیدا و قه ته ر یه که م ولاتی عه رهبیه که به رزترین ئاستی داها ت و ژیا نی بو
 تا که کانی دا بین کردوه له سه ره ئاستی جیهانیش که ده کاته ((۱۱۳۰۳۸ دۆلار سالانه)) و
 له سالی ۲۰۱۲ دا به پیی ئاماریک قه ته ر بو سییه م جار بوه ده وله مه تترین ولاتی هه موو
 جیهان.

بویه کشانه وه ی قه ته ر له ئوییک به دلنیایی کاریگه ری ده بیته له سه ره نرخه کان و
 به دلنیایتیش هه میشه له قازانجی بهرژه و هندیه کانی ئەمریکا ده بیته و ده بیته هو کاریکیش
 بو نزمیونه وه ی نرخه کان له بازار ی نهوتی جیهانیدا و نه مەش دژی بهرژه و هندیه کانی
 سعودیه ده بیته که گه وره ترین و یه که م ولاتی به ره مه یین و هه نارده کاری ریکه راوه که یه .
 وهك قه ته ریش رایگه یاند که ریکه راوه که به سیاسهت و بوچوونی سعودیه ده بریت به رپوه
 هه ربویه وهك دژه کرداریک دژی سعودیه له ریکه راوه که ها توته دهره وه و چیدی پابه ند

تاگه رای وک فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

نابیت به پیشکی به رهه م و هه نارده کردنی نه وته وه. به مهش گورزیک درا له یه کویه کگرتووی ریز و بریار و به نامه کانی پیکراوی ئوپیک و دواى قه ته ریش ئیران وه که به ره مهینه ریکی تری گه وری تری پیکراوه که دواى سه پاندنی گه مارو ئابوریه کانی نه مریکا له سه ری به نیازی کشانه وهیه و به مهش هینده ی تر پیکراوه که لاواز و بیده سه لات ده بیته، له ناینده ی نزیکیشدا عیراقیش وهک ولاتیکی نزیک له سیاسه ته کانی ئیرانه وه په نگه هه مان هه لویت وه ریگریته چونکه به ده رچونیان ئازاد ده بن له پری به ره م و نرخى فروشتندا که نه مهش له کویتایدا به قازانجی سیاسه ت و به رژه وه ندیه کانی نه مریکا ده شکیته وه و چیدی نه و ولاتانه ی که ماونه ته وه ناتوان وهک پیشتر کاریگه ری و قورسایان بمینیت.

• بویه نه مان و هه لوه شانده وه ی نه م پیکراوه جیهان و که رتی وزه ده خاته به رده م قونایکی نویوه که جیهان به ره و ئاراسته یه کی زور جیاواز ده بات که تانیستا نه بینراوه، چونکه نه مریکا جیهانیکی په رت و بلاوی گه ره که نه ک یه ک ویه کگرتوو و به هیز که بتوانیت پرو به پرووی به رژه وه ندیه کانی ببنه وه و مه ترسی دروستبکه ن له سه ر هاوپه یمان و به رژه وه ندیه کانی نه مریکا. هه ربویه ش له ئیستاوه گه ره کیته جیهانیکی نوی به دیدگا و به رژه وه ندی خو ی نه خش بکیشیت و پیکبخته وه و که وتوته سه پاندنی هه ره شه و گه ماروکانی بو سه ر ئیران و تورکیا و روسیا و .. هتد. له ئیستا دا جیهان و سه روک ترامپیش با شترین نماینده ی نه و ئاراسته سیاسیه یه که گه ره کیته ته نها به چاوی هه لسه نگاندنی ئابوری و بازرگانی و وهک سه رمایه داریک نه ک سیاسیه ک پروانیتته جیهان و کیشه و ململانیکانیشی یه کلا بکاته وه، هه ربویه نه دو ست ده ناسیت و نه دو ژمنیش به لکو ته نها به دواى پاراستنی به رژه وه ندیه کانی خو یه تی و گه ره کیته زورترین ده سه که وتی مادی وه ده سته بیته. جاله سایه ی نه م سیاسه ته ی نه مریکا و ماوه ی سه روکایه تی سه روک ترامپدا پی نا چیت جیهانیکی هیمن و نارام به خو وه ببینن.

* نه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس و سپی میدیا و ئاراسته و خه ندان و ئاوینه و ستاندارد کوردو pukmedia له پیکه وتی ۲۰۱۹/۱/۱۵ بلا وکرا وه ته وه.

داھات و فروشى نەوتى ھەرىم و عىراق لەسالى ۲۰۱۸

لەنيوان راستى و فریوداندا*

• ئاشكرايە ولاتى عىراق بەھەرىمى كوردستانىشەوۋە دادەنرىن بە ولاتىكى نەوتى بەھۆى بوونى يەدەگىكى گەورە نەوت كە بەنزيكەيى لە نيوان ((۱۵۰ بۇ ۱۶۰))مليار بەرميل نەوتى خاودايە و برى يەدەگى نەوتى ھەرىمىش ديارىكراوۋە بە يەك لەسەر سىيى ئەو بېرە نەوتە يەدەگەي عىراق كە بە نزيكەيى دەگاتە ((۵۰ مليار بەرميل نەوتى خاۋ)) و لە پاليشيدا ھەرىمى كوردستان خاۋەنى بېرى ((۵,۷ تريليون)) مەترسىجا يەدەگى غازى سىروشتىيە و كە ھەردوو((نەوتى خاۋ و غازى سىروشتىي)) دادەنرىن بە دووسەرچاۋە گىرنگەكەي وزەي ھەلھىنجراۋ.كە ھەر ولات و كۆمەلگايەك خاۋەنى ئەم دوو سەرچاۋە گىرنگە بن ،راستەوخۇ دەبنە ولات و كۆمەلگايەكى پىشكەوتوۋى و گەشەسەندوو و خۇشگوزەران و پىر پەفاه،بەلام بەداخەوۋە ئەوۋى دەبىنرىت و خۇشمانى تىادا دەژىن چ لە عىراق و چ لە ھەرىمى كوردستان ئەم دووسەرچاۋە گىرنگە نەبۇنەتە ھۆكارى خۇشگوزەرانى و پىشكەوتن و گەشەسەندى ولات و كۆمەلگاكائمان، و بەپىچەوانەوۋە بۇنەتە ھۆكارى قەيرانى دارايى و برسيتى و بىكارى و نەخۇشى و ھەژارى و بىخزمەتى و بىبەش بوونى تاك و كۆمەلگا لە بچوكتىن قازانچ لەو سەرۋەت و سامانە سىروشتىيە.

• جا ھەرىكە لە عىراق و ھەرىمىش بانگەشەي باشى و سەرکەوتوۋى سىياسەتى خۇيان دەكەن لەكەرتى وزەدا،بەلام ئەوۋى لەسەر زەمىنەي واقع دەبىنرىت بەپىچەوانەوۋەيەو دەرکەوتوۋە كە شىكستخواردووترىن سىياسەت پىادە دەكرىت لەو بوارە گىرنگەدا و تەنھا قازانچ بۇ حىزب و كەمىنەي سەرکردە دەستپۇشستوۋەكانە نەك زۇرىنەي چىن و توپژەكانى كۆمەلگا. چونكە كەرتى وزە بەگشتى بەسىياسەت و پلانكى زانستى و واقعى نابرىت بەرپوۋە و دوورە لە شەفافیەت و ئاشكرايى بەلكو ھەموان دىزە بەدەرخۇنە دەكرىت و دەشارىتەوۋە و بەويست و خواستى دەستپۇشستوۋەكان ژمارەكان رىكدەخرىن و لەچارچىۋەي بەناو راپۇرتى مانگانە و سالانەدا ئاشكرا دەكرىن. ھەر لەبەر ئەو ھەموو گومان و شىكستخواردانەدا لە كەرتى وزەدا لەم دوايىانەدا لەلايەن پەرلەمانى عىراقەوۋە لىژنەي تايبەت پىكھىنراۋە بۇ لىكۆلىنەوۋە و بەدواداچوون بۇ ئىشوكارەكانى كۆمپانىيائى سۆمۇ((كۆمپانىيائى فروشتن و بە بازارکردنى نەوتى عىراق))كە تائىستا و بۇ ماۋەي زياد لە ۱۵ سالە ھىچ لىكۆلىنەوۋەيەك نەكراۋە لە سىروشتى كار و گىربەست و فروشتن و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
 په یوه ندییه کانی ئەم کۆمپانیایه، که دهرکه وتوه گه نده لیه کی گه وره و مه ترسیداری تیا دایه.
 ئەوه ی له ههریمی کوردستانیش دهگوزهریّت و ههر له بهر بيمتمانیه یی و بوونی گومان له
 ئیداره ی کهرتی وزه دا به ناچارى حکومه تی ههریم کۆمپانیای ((دلیوٲ)) ی بو ووردبینی
 کردن هیناوه بوئه وه ی به سهر داها ت و فرۆشى چه ندین ساله ی نه وتی ههریمدا
 بچیته وه، ئەم کهرته بارته قای هه موو کهرت و لایهن و بواره کانی تری هوکمرانی تاریک و
 ناشه فاف و به نهینى ماوه ته وه و ژماره یه کی زۆر کهم ده زانن که چی دهگوزهریّت و
 به قازانجی کیّش دهگوزهریّت و دهسکه وت و داها تی ئەم نه وت و غازى سروشتیه به چ
 ئاراسته یه که دهگوزهریّت، هه ربۆیه بوئه جیگه ی گومان و سه ره له دانی ده یان پرسیار.

- هه ربۆیه هه موو ئەو داها ت و فرۆشى نه وتی له عیراق و ههریمی کوردستان ئاشکرا
 ده کریّت هه یچ کامیان جیگه ی متمانه و په زامه ندی ها ولاتیان نین و ته نها بو فریودانن و
 دوور و نزیک له راستیه وه نزیک نین.

- به پێی ئەم زانیاریانه ی دهرباره ی داها ت و فرۆشى نه وتی عیراق و ههریمی
 کوردستان و مووچه ی فه رمانبه ران ده یانخه ی نه روو، ئەو راستیه مان بو دهرده که ویّت که
 داها ت و فرۆشى نه وت زۆر له وه زیاتره که راده گه یه نرین و ده کریّت به و داها ته زۆر
 وزه و ندانه له عیراق و ههریمی کوردستانیش هه نگاوی گه وره ی ئاوه دانی و گه شه سه ندن و
 خو شگوزهرانی هه لبه نریّت.

- ژماره ی مووچه خو رانی حکومه تی ههریمی کوردستان له دوای پرۆسه ی
 با یۆمه تریه وه بریتیه له ((١٢٥٠٠٠٠)) فه رمانبه ر

- کو ی مووچه ی فه رمانبه ران به بی پاشه که وت بریتیه له ((٨٥٠ ملیار دینار / مانگانه))
- کو ی مووچه ی فه رمانبه ران به م پاشه که وته ی ئیستا وه بریتیه له ((٧٢٠ ملیار دینار /
 مانگانه))

- له مانگی ٢/٢٠١٦ وه سیسته می پاشه که وتی مووچه سه پینرا
- له مانگی ٣/٢٠١٨ وه بری پاشه که وتی مووچه که مکرایه وه بو ئەوه ی ئیستا هه یه
 له نیوان ((١٨ بو ٣٠٪))

- حکومه تی ههریم له ئیستا دا و به م سیسته می پاشه که وته به م جو ره مووچه دا بین ده کات:

١. بری ٢٧٥ ملیار دینار له وه زاره تی سامانه سروشتیه کان
٢. بری ٣١٧ ملیار دینار له حکومه تی عیراقه وه له مانگی ٤/٢٠١٨ وه
٣. بری ٢٥ ملیار دینار له ئەمریکا وه

تاگه رای وک فله لسه فیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

که کوی ئەم پارانه دهکاته ۷۱۷ ملیار دینار. هه ربۆیه حکومهتی هه ریم له مانگی ۲۰۱۸/۴ وه توانیویهتی که مانگانه و له کاتی خۆیدا موچه بدات.

• دواي نهوهی که میزانییهی سالی ۲۰۱۹ی حکومهتی عێراقی په سه ندرکرا له ۲۰۱۹/۱/۲۴ ادا و بریاریشدرا که پشکی هه ریم ۱۲٫۶٪ بنیڕیت و به مهش مانگانه حکومهتی هه ریم بهم شیویه دهاتی ده بیټ:

۱. بری ۵۲۲ ملیار دینار حکومهتی عێراق دابینی دهکات

۲. بری ۲۷۵ ملیار دینار وهزارهتی سامانه سروشتیهکان دابینی دهکات

۳. بری ۲۵ ملیار دیناریش ئه مریکا دابینی دهکات

کوی ئەم پارانه دهکاته ۹۲۲ ملیار دینار

• هه ربۆیه ده بیټ له مانگی ۲۰۱۹/۱ وه حکومهتی هه ریم سیسته می پاشه کهوت هه لگرتی چونکه پاره ی تهواوی له بهرده ستدا ده بیټ بۆ موچه ی مانگانه ی فه مانبه ران و بری ۷۲ ملیار دیناریش زیاد ده بیټ.

• له لایه کی تره وه حکومهتی هه ریمی کوردستان له ۲۰۱۸/۱۱/۴ وه رایگه یاندا که ده توانیټ رۆژانه بری ۴۰۰ هه زار به رمیل نه وتی خا وه نه رده بکات

• که واته له مانگی کدا ۴۰۰۰۰۰ * ۳۰ رۆژ یه کسانه به ۱۲ ملیون به رمیل

• نه گه ر نرخی ۱ به رمیل نه وت بریتی بیټ له ۵۵ دۆلار که زیاتریش بوه

• نه و ۱۲،۰۰۰،۰۰۰ به رمیل * ۵۵ دۆلار یه کسانه به ۶۶۸،۲۵۰،۰۰۰ ملیون دۆلار

• نه گه ر ۱۰۰ دۆلار به رامبه ر ۱۲۰۰۰۰ دینار دابنریټ

• نه و مانگانه دهاتی نه وتی حکومهتی هه ریم بریتی ده بیټ له ۸۰۱،۹۰۰،۰۰۰،۰۰۰ ملیار

دینار

• گه ر دهاتی ناوخۆش له ((به ره مه نه وتیه کان و باج و رسومات و گومرک)) بریتی بیټ له

۱۵۰ ملیار دینار

• نه و کوی دهاتی مانگانه ی حکومهتی هه ریم بریتی ده بیټ له

((۹۵۱،۹۰۰،۰۰۰،۰۰۰)) ملیار دینار

• که واته حکومهتی هه ریم به بی یارمه تی ((حکومهتی به غداد و ئه مریکاش)) ده توانیټ نه ک موچه به پاشه که وته وه بدات، به لکو ده توانیټ موچه ی تهواویش بدات بی پاشه کهوت. و زیاده شی بۆ بمینیټه وه به بری ((۱۰۱،۹۰۰،۰۰۰،۰۰۰)) ملیار دینار

• پرسیار لیڤه دا نه وه یه نه ی چهنه وه خته بۆ موچه ی نه داوه ؟ یان بۆچی سیسته می پاشه که وتی موچه ی هه لنه گرتوه؟

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

- وەك دەردەكە وىت تەنھا داھاتى نەوتى مانگانە برىتى بوە لە
((۸۰۱,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰)) مىلياردىنار
- بەلام تەنھا برى ((۳۷۵ مىلياردىنارى)) داووتە وەزارەتى دارايى بۇ مووچە و ئەو برى
كە ماوتەتەو داويەتتەو بە ((قەرزى كۆمپانىيا نەوتتەكان و سوودى كە ئەكە بووى ئەو قەرزانە)) كە
مانگانە برى ((۴۲۶,۹۰۰,۰۰۰,۰۰۰)) مىلياردىنار بوە كە بەرامبەرە بە ((۳۵۵ مىليۇن دۆلار))
ئەمريكى لەسەر حسابى مووچە خۆرانى ھەرىم.
- دەربارەى پشكى ھەرىمى كوردستان لە بودجەى دەولتەتى عىراقى بۇ سالى ۲۰۱۹ شدا
- برى داھاتى دەولتەتى عىراقى برىتتە لە ((۱۰۵,۵۶۹,۶۸۶,۸۷۰,۰۰۰)) ترىليۇن دىنار
- كۆى پشكى ھەرىم برىتتە لە ۱۲.۶۷٪ و يەكسانە بە ۱۳,۳۷۵,۶۷۹,۳۲۶,۴۲۹ ترىليۇن
دىنار
- بەلام دواى ئىپرىنى خەرجىە حاكمىيەكان برى كۆى پشكى ھەرىم بە ۱۲.۶۷٪ يەكسانە بە
۸,۷۴۱,۴۰۶,۰۲۶,۰۰۰ ترىليۇن دىنار
- جاريكى تر كۆى پشكى ھەرىم دواى خستتە سەرى پارەى گەشە پيدانى ھەرىمەكان و
پروژەكانى و بەرھىنان يەكسان دەپت بە ۸,۹۷۰,۴۶۷,۲۲۶,۰۰۰ ترىليۇن دىنار
- داھاتە ناوخوييەكانىش مانگانە برىتتە لە ۱۵۰ مىلياردىنار، واتە لە سالىكدا برىتتە لە
۱,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ترىليۇن دىنار
- كۆى ئەو دوو برە داھات و پارەيە لە سالىكدا دەكاتە ۱۰,۷۷۰,۴۶۷,۲۲۶,۰۰۰ ترىليۇن
دىنار
- برى كۆى مووچەى مانگانە بى پاشەكەوت برىتتە لە ۸۵۰ مىلياردىنار
- كەواتە ئەو برە پارەيە بەشى ۱۲ مانگا و نيودەكات كە مووچەى تەواوى پىيدىرئت
- ئەم پشكەى ھەرىم بەندە بەوہى كە ھەرىم پوژانە برى ۲۵۰ ھەزار بەرميل نەوت
ھەناردە بكات كە
- لە ۱ مانگدا دەكاتە ۷,۵۰۰,۰۰۰ بەرميل نەوت
- ئەگەر نرخى ۱ بەرميل نەوت بە ۵۶ دۆلار دابنرئت وەك لە ياساى بودجەكەدا ھاتوہ
ئەوا مانگانە دەكاتە برى ۴۲۰ مىليۇن دۆلارى ئەمريكى
- كە بە دىنارى عىراقى دەكاتە ۳۵۵,۳۲۹,۹۴۹,۲۳۸ مىلياردىنار كە نرخى ۱۰۰ دۆلار بە
۱۱۸۲۰۰ دىنار ديارىكراوہ
- ھەرىم برى ۴۰۰ ھەزار بەرميل ھەناردە دەكات كەواتە برى ۱۵۰۰۰۰ بەرميل نەوتى بۇ
دەمىنئتەوہ

پروژهی مالی مام بۆ؟*

• له ریکه وتی ۲۰۱۹/۲/۲۲، له لایهن دلسۆزان و خه مخۆرانی ریبازی ((مام)) هوه، پروژهیه کی نمونهیی و جوانی ئەندازیاری ئاشکرا کرا که نیاز وایه له ئایندهدا له سهه مەزاری مام له گردی دهباشان جیبه جیبکریت و ببیته سیمایه کی دیارو جوان و رازاوهی شاری سلیمانی و تهواوی کوردستانی.

• گرنگی ئەم پروژهیه له رووی ئەندازیاریه وه

ئاشکرایه هه موو پروژهیه کی ئەندازیاری گه وره بیته یان بچوک تایبته بیته به بواری بیناسازی و نیشته جیبوون یان گه شتوگوزاری یان ریگاوبان و پرد و ئاوه پڕۆ و تهندروستی و کارگهی به ره مهین و ... هتد. پیویسته چهند پیوه ریکی ستانداردی ئەندازیاری تیادا بیته، وهك:

۱. ئاماده کردنی ((سایت پلان)) به مانای دهرخستنی سروشتی جیگه و پیگهی پروژه که له گه ل چواردهور و دهروبه ری پروژه که دا وهك ((ریگاوبان و بیناکان و سه وزایی و .. هتد.)) و ده بیته هارمۆنیته و هه مئا ههنگی و ریکخستنیکی تیادا بیته و نه بیته پروژهیه کی نه شان، به لکو ببیته شاکار و پروژهیه کی ناوازه له رووی دیزاین و بیناکاری و سیما و .. هتدوه.

۲. پیوه ره کانی ژینگه، یه کی که له و پیوه ره ئەندازیاریانه ی که ده بیته گرنگی و کاری له سهه ر بکریت بۆ سه لامه تی پروژه که و گونجاندنی له رووی جو له ی هه وا و تیشکی خۆر و .. هتد.

۳. سروشتی پروژه که له رووی ئەوه که سانه ی که به کاری دینن به شیوه یه کی به رده وام و له گه ل ئەوه که سانه ی که وهك سهه ر دانی که یان موراجیعه وه به کاری دینن پیویست دهکات ره چاوی گرنگی هه ر یه که و پیکهاته یه کی پروژه که بکریت.

۴. یاساکان، پیوست دهکات هه موو پروژهیه کی ئەندازیاری، به پیی یاساکار پیکرا وه کانی ولات جیبه جیبکریت له رووی کوالیته ی و بوونی ناوچه ی سه وزایی و سه لامه تی ریگاوبان و ئاسه وارو ژینگه و تهندروستی و گه شتوگوزاری و .. هتد.

به م شیوه یه گرنگه دیزاینه ر یان ئەندازیاری پسپۆر ئەم پیوه رانه له به رچا و بگریته له کاتی سهه ره لدان ی بیرو که یان ده ستردن به کاری دیزاینی پروژه ئەندازیاریه کان.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس

جا هر پرۆژه یهك پیویست دهكات سیټیکى تهواوی نه خشهکانى ((ته لارسازی و ئینشائى/بیناسازی و کاره بایى و میکانیکى)) (تهندروستى/ئاو وئاوهرۆ)) ی بۆ ئاماده بکریټ و نهوکاتیش ههریه که یان لیستی تیچووی پسپۆریهکانى خویان ئاماده دهکهن و دواتریش تیچووی گشتى هه موو پرۆژه که دهرده که ویت.

جا ئەم پرۆژه یه ی ((مالی مام)) که سهیری دهکیت و لییده پروانیت، زۆر به شیوه یه کی جوان و زهوق و سهلیقه یه کی ناسک و ئەندازیاری تیا دا به دهرده که ویت و ههر یه که یه ک له ناو پرۆژه که دا مانا و ئامازه ی تایبه تی خۆی هه یه و وهزیفه و ئهرکی دیاریکراوی خۆی ده بینیت، نه وه ی ئاشکرا کرا وه پرۆژه که له م به شانیه ی لای خواره وه پیکدیټ:

۱. کتیبخانه یه کی نیشتیمانی گه وره و ده وئه مه ند له لایه ک به کتیبخانه که ی مام و له لایه کی تریشه وه به جوړه ها سه رچا وه ی سیاسی و ئابوری و ئەمنی و کۆمه لایه تی و زانستی و ئەده بی و .. هتد. ده وئه مه ند ده کریټ چونکه مام بۆخۆی که سیکی سیاسی و یاسایی و هونه ر و ئەده ب دۆست و پشتیوانی هه موو بیروکه و هه ولێکی زانستی و داهینه رانه ش بوه، هه ربۆیه ش ئەم به شه و ته واوی پرۆژه که ش ره نگدانه وه ی میژوو و خه بات و ماندوو بوون و جیگه ده ستی مام نیشان ده دات و وه ک سه رگوزشته یه کی میژووی و رابووردوو وه بیر هه موان دینیته وه و به زیندوویش ده یه یلێته وه و نه وه کانى داهاتووشی پیناشنا ده کات. و ئەم کتیبخانه یه ش ده بیته سه رچا وه یه کی زانستی بۆ لیکوئینه وه و خویندنی بالآ بۆ خویندکاره کان و بۆ که سانی پسپۆری تریش.

۲. مۆزه خانه یه ک: که تیایدا ده توانریټ هه موو پیداویستی و که لوپه ل و ئهرشیف و وینه و تۆمار و کارو چالاکی و کۆبونه وه و سه ردانه کانى مامی تیا دا پیشان بدریټ و هه لبگریټ، بۆئه وه ی راسته وخۆ پیشانی هه موان بدریټه وه. بیروکه ی ئه وه ش هه یه که له م مۆزه خانه یه دا میژوو و رابووردوو ی که سایه تیه سیاسی و ئەده بی و رۆشنیری و کۆمه لایه تی و سه ربازی و شه هیده کانى هه موو لایه نه کان و پارچه کانى تری کوردستانیشی جیگه تیا ببیته وه، بۆئه وه ی ببیته مۆزه خانه یه کی نیشتیمانی و نه ته وایه تی و مالی مام وه ک هه میشه ببیته کۆکه ره وه ی ده نگ و ره نگه جیا وازه کانى براکان له هه رچوار پارچه ی کوردستاندا و مالیکی بۆ هه میشه ئاوه دان و کوردانه و به زیندوو هیشته نه وه ی کوردایه تیش بیټ وه کو فکر و ئایدیایه کی پیشکه وتوو خواز.

۳. سه کووی ئازاد: ئەم سه کوویه بریاره له سه ر پووبه ری ۵۰۰متر دووجا دروستبکریټ، وه ک ره نگدانه وه ی بیر و فکر و لایه نگری مام بۆ رای ئازاد و دهربرینیشى به بی سانسۆر و چاودیری و ئەم سه کوویه ببیته بلندگوویه ک بۆ هه موو که سیك که بیه ویت بیروپای خۆی به

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

ناشکرا دهر برپیت به بی نه وهی هیچ کهس و لایه نیک ریگری لیبکه ن و بیته نه و جیگه یه ی
که پاریزه بندی ((حصانه)) بو هه موو نه و کهسانه هه بیته که گوتاری تیا دهنه .

۴. چیشتخانه: بوونی چیشتخانه یه کی خواردنه کورده واریه کانیش له م جیگه یه دا به
پیویست زانراوه بو پیشاندانی خواردنه کورده یه کان به ناوخو و بیانیه کانیش که سهردانی
نه م پرورژه یه ده که ن و بتوانن له که شوهه وایه کی نارامدا چیژ و تام وهر بگرن له م خواردانانه
و ئیمهش وهکو نه ته وهی کورد ههروهک تورک و فارس و عهره ب بیینه خاوه نی نه و
خواردانانه ی که له بنچینه دا کوردی بوون و مۆرکی کورده واریان پیبده یه نه .

۵. پارکیکی گراوه: نه م پارکه به به رده وامی کراوه یه و بو هه موان به تاک و خیزانه کان هه یه
که سهردانیه که ن و کاتی خو یانی تیا دا به سهر بهرن به نازادی . له م پرورژه یه دا نه م پارکه
۹۰٪ کوی پروبه ری پرورژه که داگیر دهکات .

۶. شاری یاری مندالان: که له م جوړه جیگایانه دا بوونی شاریکی یاری بو مندالان پیویسته
و ئیدی دایک و باوکان سهرقال نابن و منداله کانیش کاتیکی خو ش به سهر دهنه .

• به م شیوه یه نه م پرورژه یه که کوی پروبه ری زهوی تهرخانکراو بو ی بریتیه له ۸۰
دو نم زهوی و له سهر مه زاری مام دروست دهگریته که دوو دهستی یه کگرتوو له خو دهگریته
که بریتین له ههردوو دهستی مام که هه میشه له کور و کوپونه وه جه ماوه رییه فراوانه کاند
به رزیده کرده وه و ببوه سیمبولی مام و هه ر نه ویش خاوه نیته ی که نامازه یه کی به رده وام و
په روشی مام پیشان ده دات بو یه ک و یه کگرتووی ریزه کان و ته بایی نیوان سهرکرده و
پارت و جه ماوه ری گه له که مان که مام زور باش له و راستیه گه یشتبوو که به بی یه ک
ویه کگرتووی و ته بایی نیوان هه موان هه رگیز سهرکه وتن به ده ست نایه ت. به به رزی ۳۲
مه تر و له سهر پروبه ری ۲ هه زار مهتری چوارگوشه ده بیته . له سهر پروبه ری ۳۰ هه زار مه تر
چوارگوشه ش بینایه کی ۶ نهومی دروست دهگریته که هه موو نه و به شانیه ی لای سهره وه
له خو دهگریته له گه ل دوو هو لی بو نه کان که یه کیکیان جیگه ی ۲۰۰۰ کهس و نه ویتریان
جیگه ی ۴۰۰ کهس ده بیته وه . دوو گه راجی تایبه ت و گشتیش له خو دهگریته .

• چهنه تیبینییه کی گشتی له سهر کوی پرورژه که :

۱. نه م پرورژه یه تا کو نیستا هیچ بره پاریه کی بو تهرخان نه کراوه و هیچ
ده رخته یه کیشی بو تیچووی گشتی دیارینه کراوه و هه رکهس و لایه نیکیش له خو وه به بی
بوونی به لگه ی سه لمینراو هه ق نیه هیچ ژماره یه ک دیاریبکات بو تیچووی
پرورژه که . هه رچییه کیش بلا و ده کریته وه و ده وتریته دووره له راستیه وه ، و هیچ بره
پاریه کیشی نه چوته دیزاینی پرورژه که وه .

تاگگه رایی وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۲. ئەم پرۆژەیه و بیرۆکه کهی له دواى كۆچى دواىى مامه وه هاتۆته بوون و سه ریهه لداوه ، وهك مافیكى سروشتى مام كه نهو چۆن به زیندوو یی و ته مه نی ۶۰ سالى خۆى به خشيوه ته كوردایه تی و ته وای كوردستانی گه وه ، ناو هاش وهك ئەمه كیك بۆ پيشمه رگه یهك و سه ركرده یهك و سه رۆكیك و سیمبول و كاریزمایه کی نه ته وه یی بوونی ئەم پرۆژەیه به پیویست زانراوه ، بۆئه وه ی بۆ هه میشه گیان و ژیان و خه بات و ناو و ناوبانگی مام به نه مرى بمیئیته وه له شارى سلیمانی و كوردستانی باشوو و ته وای كوردستانی گه وه شدا وهك هه موو سه ركرده نه مره كانی ناوچه كه و دونیاش كه ریزیان له سه ركرده و رابه ره كانیان گرتوه .

۳. ئەم پرۆژەیه چۆن پرۆژەیه کی سیاسی و میژوو ییه بۆ هیشتنه وه ی میژوو و خه باتى ۶۰ ساله ی مام و ته وای كوردایه تیش ، ناو هاش ده توانریت له ئاینده دا بكریته پرۆژەیه کی ئابوری و سوودی مادی لیوه ده ستبه كویت و بتوانریت پرۆژەكه خۆى بژنییت و له هه مان كاتی شدا به هۆى بوونی چیشته خانه و كافتریاو مۆزه خانه و كۆشكى گه شتوگوزارى و .. هتد . بیه ته سه رچاوه ی داها ت و ده رامه ت و گوزه رانی ده یان و بگه ره سه دان خیزانی ش . هه روه ها بۆ ناوچه كه وهك شارى سلیمانی و دواتریش بۆ گه ره کی كوردسات بیه ته هۆى دروستبوونی قه ره بالغى و درسته كردنى دوكان و مۆلى زیاتر و ئەمه ش به قازانج بۆ هه موان ده گه ریته وه .

۴. ده كریت ئەم پرۆژەیه وهك پرۆژەیه کی گه شتوگوزارى لى پروانریت و له ئاینده دا ده یان پرۆژەى گه شتوگوزارى ترى لى دابمه زریت به هۆى هه لكه وته ی جیگه كه ی كه به رزاییه و ده پروانیته سه ر ناو شارى سلیمانی و نزیکیشه له شاخی گویزه و ئەزه مه ره وه و جارێكى تری ش بیه ته سه رچاوه یه کی گه وه ی داها ت بۆ سه دان خیزان و كور و كچانى كه نچ و ره خساندنى هه لى كار بو یان .

۵. گه ر به ووردی پروانریته ته وای پرۆژەكه و پیکهاته جوړاوجۆره كانی ، به تاییه تیش ناوچه سه وازاییه كان و باخ و گول و داره به رداره كان ، ده توانریت نهو راستیه وه بیر هه موان به یئیریته وه كه مام هه میشه لایه نگرى سیاسه تی چه پكه گوله كه بوه وه هه موانى پیکه وه گریداوه و هه موانی ش له سه ر سفره و له ماله گه وه كه ی مام و یه كیئیدا سه ره رای هه موو جیاو زایه كانیان جیگه یان بۆته وه و به هه موانیان نه خشه یه کی جوانی ره نگا وره نگ و مۆزاییكى ره نگی و سه رنجراکی شیان دروستكردوه و له ئیستاشدا و له زۆنى سه وزدا نهو راستیه ده بیئریت له بوونی ده یان حیزبى سیاسی و ریکخراوى پیشه یی و مه ده نی و

تاگگه راىى وهك فه لسه فه يه كى سىاسى..... نه وزادى موهه ندىس

..هتد. كه هه موانيان له سايه ي سىاسهت و هه كىمى و دووربىنى ماموه توانىويانه گه شه به كار و چالاكيه كانيان بدهن.

6. ئەم پرۆژەيه بوخوى گرنگيه كى گه وره ي هه يه، چونكه پرۆژەيه كى تاكه كه سى نيه و ناشىبته مولكى كه سى و تايبه تى و بنه ماله ي مام و تاپوش ناكريت له سهر هيچ كه س و لايه نيك، به لكو مولكى گشتيه و بو خزمه تى گشتيشه و له سهر مولكى تايبه تى هيچ كه سيكيش بنيات نانريت به لكو له بنچينه دا ئەو جيگه يه بو باخ و دارستان ديارىكراوه و ته نها مولكى حكومه تى هه ريمه و ئەم پرۆژەيه ش ده چيته هه مان چوارچيووه، و وهكو سه ركرده و لايه نيتر تاپو نه كراوه و ناشكريت، جا بوخوى ئەمه جىازى مام بوه له ژيان و له مردنيشيدا، چونكه تاكو ئىستاش به ماله كه ي مام خو شيه وه له ده باشان له سهر نه خو ي نه خي زانه كه ي تاپو نين.

• له كو تايدا ، ده توانريت بوتريت بون و دامه زراندى ئەم پرۆژەيه گه ليك گرنگ و پىويسته له هه موو روه كانه وه و دواتریش پرۆژەكه به شيويه كى گشتى رهنگدانه وه ي خه سلته و سيفاته جوان و نايابه كانى مام پيشان ده دات، كه هه ميشه وهك سه ركرده و رابه ر و سه روک و ياساناس و سىاسيه ك و ئەده ب و هونه ر دو ستىك و پالپشتى زانست و زانستخووزان و هه ژاران و وهك پيشمه رگه يه كى ساده ش، خاوه نى سيفاته جوانه كانى وه فا و ئەمه ك بو هاوپرى و دوسته كانى و دلفراوان بو هه موان بى جىاوازى و نانبده و سفره والا بو هه موان و ته نانه ت هيچ كات بى ميوان نه بوه و گه ر بوپيتيش ئەوا خو ي له گه ل پاسه وانه كانى خويدا نانى خو اردوه، مام پىاو يكى ساده و خاكه را وقسه خو ش و مه شره ب خو ش بوه ته نانه ت له گه ل دوژمنه كانيشدا و وهك سه روكى ولا تىكى عه ره بى و ئىسلامى گرنگى وهك عىراق له ناوچه كه و دونياشدا ناسراوه و به سه ركرده يه كى مه زن وه سفكراوه، مام پىاو يكى زمانزان و دوورين و به ته واوى ماناى وشه سىاسه توانىكى به ئەزمون و شاره زا بوه و هه موانيش ريز و ته قديران بو كه سي تى و بىروپاو پيشنياز و پاكانى هه بوه. مام خو شه ويستى تاكبه تاكى كوردى باشوور و ته واوى كوردستانى گه وره بوه ، چونكه هه ميشه وهكو سه ركرده و كاريزمايه كى گه وره ي نه ته وه يى و خه مخورى هه موان له پوژه سه خته كاندا به مادى و مه عنوى پشتگىرى و پشتىوانى ليكردوون و هه ولى ناشته واى و براهه تى و ته بايى هه موانى داوه.

مام به خه باتى دووردرىژو به و پو له زيندوه ي كه له سالانى چل و په نجاكانى سه ده ي رابووردوه وه و له هه ردوو شوپرشى ئەيلول و شوپرشى نويشدا وهك سه ركرده و رابه ر و سه روک پو لى گه وره ي بينيوه له داهىنانى فكر و ئايدىا و رچه و ريبازى نو يى خه بات و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى..... نه وزادى موهه ندیس
كوردایه تی و هه میشه ش لایه نی دیموكراسى و نازادى و عداله تی كۆمه لایه تی و سه روه رى
ياسا و پزگرتن له مافه كانى مروڤ و ژنانیش بوه. هه ربۆیه ئەم پرۆژه یه رهنگدانه وه و
پیشاندانه وه ی تهواوی ئەو ٦٠ سال خهبات و دروشم و ماندوبونه ی مامه و هه ربۆیه ئەم
پرۆژه یه ش ناوی ((مائی مام)) ی لاینراوه بوئه وه ی هه میشه مائی مام ئاوه دان و سلیمانیش
جواتر و كوردستانیش گه شه كردووتر بیټ و له ناوخۆ و ناوچه كه و دونیاشه وه
سهردانیبكه ن و به میژوو و خهباتی كوردایه تی ئاشنا بین.
به هیوا ی ئەوه ی هه رچی زوه ئەم پرۆژه یه بکه ویته واری جیبه جیکردنه وه و هه موانمان
به بینین و ته و او بوونی شادومان بین. ده ستخۆشیش بو هه موو ئەو كه سانه ی كه خاوه نی
بیروكه كه بوون و هه ولی جیبه جیکردنیشی ده دن.

* ئەم بابته له سایته كانى خه ندان و ئاراسته و ژیان و pukmedia له ریکه وتی ٢٠١٩/٢/٢٦
بلاوكراره ته وه.

خویندنه وه یه ك بۆ پینجه م را پورتی ووردبینی کردنی کۆمپانیای دیلویت بۆ بهرهمهینان و هه نارده کردن و فرۆشتنی نهوتی ههریمی کوردستان*

- له لایه ن حکومه تی ههریمی کوردستانه وه له ۱۶/۱۰/۲۰۱۶، ریگه درا به کۆمپانیای دیلویت بۆ ووردبینی کردنی پرۆسه ی بهرهمهینان و هه نارده کردن و به کاربردن و فرۆشتن و خه رجی و داها تی نهوتی ههریمی کوردستان. بۆ نه و مه به سته ش گریبه سته یکیان له گه لدا واژۆ کردن، به مه به سته ی ده رخستن و شه فافکردنی نه و پرۆسه گرنه گه له ههریمی کوردستاندا، که زۆرترین په خنه و گله یی له سه ر دروست بوه ههر له سه ره تای ده سته ی کردنی سیاسه تی فرۆشتنی نهوتی کوردستان به سه ره خوینان و بی گه رانه وه بۆ به غداد له مانگی ۵/۲۰۱۴ وه.
- به و مه به سته کۆمپانیای ((دیلویت Deloitte و Ernst و Young)) بۆ ووردبینی و راویژکاری. هه ستاوه به کاری ووردبینی کردنی نه و پرۆسه یه له سانی ۲۰۱۷دا و دوای نزیکه ی ۱ سال ۲ مانگی .
- پینجه م را پورتی خۆی له ریگه وتی ۲۷ / ۲ / ۲۰۱۹دا تاییه ت به ۳ مانگی ۷ و ۸ و ۹ / ۲۰۱۸ بلا و کرده وه.
- نه نجامی ووردبینی بۆ نه و ۳ مانگی سانی ۲۰۱۸ .. به م شیوه یی لای خواره وه بوه :
 ۱. کۆی هه نارده کردنی نهوت له ریگه ی ((بۆری بۆ پالوگه کانی ناوخۆ و بهرهمهینان و به کارهینانی ناوخۆش)) بریتیه له ۳۲,۴۳۲,۷۵۱,۳۵ بهرمیل نهوتی خاوه.
 ۲. کۆی صافی بپی نهوتی فرۆشراوه به بۆری بریتیه له ۳۲,۶۳۲,۶۶۷,۳۵ بهرمیل نهوتی خاوه.
 ۳. کۆی داها تی نه و بپه نهوته به بۆری بریتیه له ۸,۵۷۲,۰۵۷,۲۵۰ دۆلاری ئەمريکی.
 ۴. تیکرای نرخ ی ۱ بهرمیل نهوت بریتی بوه له ۹۸,۰۶۳ دۆلاری ئەمريکی
 ۵. نهوتی فرۆشراوه به تانکه ر بریتی بوه له صفر بهرمیل
 ۶. کۆی داها ته که ی بریتی بوه له صفر دۆلاری ئەمريکی
 ۷. کۆی داها تی وه رگيراو له لایه ن حکومه تی ههریمی کوردستانه وه بریتی بوه له ۱۲,۵۱۶,۴۸۳,۱۵۳ دۆلاری ئەمريکی
 ۸. پارهی وه رگيراوی تر له لایه ن حکومه تی ههریمه وه پيش وهخته بریتی بوه له ۲,۰۰۲,۵۹۸,۱۰۴ دۆلاری ئەمريکی

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۹. پارهی وهرگیرو له گریبه سته کانی به شداریکردنی به ره مهینان ۱۳۵۲۸۶۸۶۲
دۆلاری ئەمریکی

۱۰. واته حکومهتی ههریم به کۆی گشتی بری ۱,۳۹۳,۳۷۱,۳۷۶ دۆلاری ئەمریکی وهرگرتوه و
بۆته داهاات.

• خه رجیه کان :

بری ۸۰۶۹۶۸۶۵ ملیۆن دۆلاری ئەمریکی بۆ ئەو خه رجیانهی که کراون بۆ حکومهتی ههریمی
کوردستان وهك ((دایینکردنی کارهبا بۆ ههریم و بۆ سووته مهنی بۆ وهزارهتی کارهبا و
خزمه تگوزاریه کانی دیاریکردن و پشکنینی هیلهکان و خه رجی لایهنی سییه م که له جیاتنی
وهزارهتی سامانه سروشتیه کان دهیدات و خزمه تگوزاری پێشکه شکراو به وهزارهتی کارهبا /
پرۆژهی پیوهری زیرهک)).

• ۱,۰۲۸,۲۲۶,۴۰۷ ملیار دۆلاری ئەمریکی بۆ خه رجیه کانی تر وهك ((گۆرانکاری له ره سیدی
حساباتی کریاره کان و قهرزی کۆمپانیا به ره م هیله ره کان و تارینی کۆمپانیای وزه ی تورکی و
دانه وهی قهرزی ههریه که له کۆمپانیای وزه ی تورکی TEC و کۆمپانیای نه وتی نیوده و ته تی تورکی
(TPIC))

• کۆی گشتی ئەم خه رجیانه بریتیه له ۱,۱۰۸,۹۲۳,۲۷۲ دۆلاری ئەمریکی.

• بری پاره و داهااتی صافی که حکومهتی ههریم وهریگرتوه و بۆی ماوه ته وه بریتیه له :

۲,۵۰۲,۲۹۴,۶۴۸ دۆلار

—

۱,۱۰۸,۹۲۳,۲۷۲ دۆلار

۱,۳۹۳,۳۷۱,۳۷۶ دۆلاری ئەمریکی. ((یه ک ملیار و سی سهد و نه وه د و سی ملیۆن و سی
سهد و حه فتا و یه ک هه زار و سی سهد و حه فتا و شه ش دۆلاری ئەمریکی.

• تیبینیه کان له سه ر راپورته که :

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى..... نه وزادى موهه ندیس

۱. به پئی گریبه سستی نیوان حکومتی هه ریم و کومپانیای دیلوئیت، ده بیئت کاری ووردیینی بۆ سالانی ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ و ۲۰۱۶ ش بکات. به لأم نهو کاره یان نه کردوه و راسته وخۆ له سالی ۲۰۱۷ وه دهستیان پیکردوه.

۲. له باسی هه نارده کردنی نهوت به بۆری و به تانکەر تهنها له ریگهی تورکیاوه باس دهکات، به هیچ شیوهیهک باس له ریگهی ئیران ناکات که پۆژانه به سهدان تانکەر نهوتی خاوده فرۆشریئت.

۳. کۆی داهااتی حکومتی هه ریم لهو ۳ مانگه دا تهنها له نهوتی هه نارده کراو به بۆری ((۲,۲۵۰,۵۵۶,۲۴۳)) دۆلار.

۴. لهو ۳ مانگه دا بپری ((۸۳۹,۲۴۳,۹۹۰)) ملیۆن دۆلاری ئه مریکی دراوه تهوه به قهرزی کومپانیای به ره مهینه رهکان و کومپانیای تورکیهکان. که ئه مهش بۆته هوکاری سه رهکی بۆ لانه بردن و هه لئه گرتنی پاشه کهوتی مووچه ی فه رمان به ران.

۵. ئه مه بیجگه له داهااتی فرۆشتنی به ره مه نهوتیهکان که مانگانه بریتیه له ((۱۵۰)) ملیۆن دۆلار)) و داهااتی ناوخۆش له ((گومرک و باجهکان و فرۆکه خانهکان و... هتد)) مانگانه بریتیه له ((۱۵۰)) ملیار دینار.

۶. خو ئه گهر ئه م هه موو داهااتانه کۆیکه ی نه وه بۆ ئه و ۳ مانگه به م شیوهیه ی لای خواره وه: ((۲,۲۵۰,۵۵۶,۲۴۳)) (داهااتی نهوتی فرۆشراو)) + ۴۵۰۰۰۰۰۰۰ (داهااتی به ره مه نهوتیهکانی ناوخۆ)) + ۳۷۵۰۰۰۰۰۰ (داهااته ناوخۆییهکانی تر له گومرک و باج و رسوماتهکانی تر))، ئه وایه کسانه به ((۳,۰۷۵,۵۵۶,۲۴۳)) ملیار دۆلاری ئه مریکی

۷. ((۳,۰۷۵,۵۵۶,۲۴۳)) دۆلار که گهر نرخى ۱۰۰ دۆلار بریتی بیئت له ۱۲۰۰۰۰ دینار ئه و دهکاته ((۳,۶۹۰,۶۶۷,۴۹۱,۶۰۰)) تریلیۆن دیناری عیراقی.

۸. باس له شیرینی وه رگرتنی گریبه ستهکان نه کراوه که وه رگراون و چۆن خه رچکراون، چونکه نه له داهاات و نه له خه رچیهکاندا ده رنه کهوتوون.

۹. ده بوو ئه م کومپانیایه، له سه ره تای ده سته پیکى نهوت ده ره یان و فرۆشتنی وه بۆ یه که م جار له سالی ۲۰۰۲ به دواره ووردیینی هه موو سالهکانی بکرا دایه، چونکه له سالی ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۲ نزیکه ی ۴۲ گریبه سستی نهوتی کراوه له گه ل زیاد له ۲۵ کومپانیای بیانی جۆراوجۆردا. له ۵۰ بلۆکی نهوتیدا.

۱۰. حکومتی هه ریم دهیتوانی بهو داهااتی ۳ مانگه و داهااتی ۶ مانگی پيشووتری سالی ۲۰۱۸ و دواتریش ۳ مانگی کۆتایی سالی ۲۰۱۸، مووچه ی تهواوی فه رمان به ران بدات نهک ((۱۲)) مووچه به پاشه کهوته وه.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفەيەكى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

۱۱. دەرەكەۋىت كە مانگانە حكومەتى ھەرىم لەھەۋلدايە بۇ دانەۋەى بېرىكى زۆرى قەرزى كۆمپانىياكان كە خۆى دەبىنىتەۋە لە نىۋان ((۳۵۰ بۇ ۸۳۹)) مليون دۆلار كە بېرىكى ئىجگار زۆرە، چونكە تەنھا بۇ موۋچەى تەۋاۋى مانگانە حكومەتى ھەرىم پىۋىستى بە ۷۵۰ مليون دۆلار ھەيە. كەچى دەبىنىن لەو ۳ مانگەدا بەھىندەى موۋچەى تەۋاۋى فەرمانبەران بەبى پاشەكەوت قەرزى كۆمپانىياكانى داۋەتەۋە.

• لەكۇتايىدا، ئەۋەى لەو راپۇرتەدا نوسراۋە، لەزۆر شوئندا ديارىكراۋە كە ((نمونه)) ۋەرگىراۋە، ناشكراشە ھىچ كات نمونە ژمارەى راستەقىنە دەرناخات بەلكو نىزىكىيە.

• ھەرۋەھا دەلىت :

ئەم راپۇرتە ئامادەكراۋە بۇ ئەنجومەنى ھەرىمى بۇ كاروبارى نەوت وگازى ھەرىمى كوردستان و(دىلۆيت)بەرپرسىار نىيە لە بۇچوون يان خستەنەپروۋى ھەر نادروستىيەكە، كەموكوپى يان ھەلەيەك لەزانىارىيەكانى ئەم راپۇرتەدا لەبەرامبەر ھەرلایەنىكى سىيەم، و(دىلۆيت)بەرپرسىارە لەبەرامبەر ئەنجومەنى ھەرىمى بۇ كاروبارى نەوت وگازى ھەرىمى كوردستان، ۋەھىچ لایەنىك، جگە لەئەنجومەنى ھەرىمى بۇ كاروبارى نەوت و گازى ھەرىمى كوردستان، مافى پشتبەستنى بەم راپۇرتە نىيە، بۆھەرمەبەستىك بىت.

• بۆيە ئەم راپۇرتانە تەنھا برىتىن لە رىكخستەنەۋەى ژمارەكان بەدلى حكومەتى ھەرىم و زۆرىك لە گومانەكان ۋەلام ناداتەۋە. و سىياسەت و داھاتى نەوتى ھەرىم ھەر بەشاراۋەيى و تارىكاۋى دەمىنىتەۋە لە بەرژەۋەندى دەستپۇشتوان و بەرپۇەبەرانى ئەو سىياسەتە ھەلەيەى كە ماۋەى ۴ سال زياترە پىادە دەكرىت و بۆتە مەينەتى و ھۆكارى سەرەكى بۇ قەيرانى دارايى لەھەرىمدا و سەپاندنى پاشەكەوتى موۋچە و تىكدانى پەيوەندىەكانى نىۋان ھەرىم و بەغدادىش، جا سووربوون لەسەر ئەم سىياسەتە ھەلەيە بەردەوام بەرەو دۆخى سىياسى و ئابورى خراپترمان دەبات نەك بەرەو پرزگاربوون و سەربەخۆيى.

* ئەم بابەتە لە سايتەكانى شەن پىرس و ئاۋىنە و خەندان و ژيان ۲۰۱۹/۳/۴ بلاۋكراۋەتەۋە.

رۆل و گرنكى

كەرتى تايىبەت نە پىرۇسەي ئاۋەدان كىردنە ۋەي ۋىلاتدا*

• ئاشكرايە ھەموو كۆمەلگايەك لە چىن و تويۇزە جياۋازەكان پىكىدەت، كە ھەموانىان پىكەۋە دەبنە مولك و سەرمایەي كۆمەلگا و ھەرىكەشيان بە توانا و قەۋارەي خۇيان بەشداردەبن لە گەشە و پىشكەۋەتن و ئاۋەدان كىردنە ۋەي كۆمەلگا و ۋىلاتدا، ھەربۇيە ھىچ چىن و تويۇزىك بى گرنكى و بىكارىگەر نامىنىتەۋە، بەلام چىنىك يان تويۇزىك زياتر لەۋانى تر رۆل و كارىگەرى دەبىت كە ئەۋەش كارىكى ئاسايىيە، بۇ نمونە لە چىنە گرنگەكانى كۆمەلگا كرىكاران و جوتياران و دواترىش تويۇزەكانى پزىشكان و ئەندازياران و پارىزەران و تەكنىككاران و كاسبكاران و خويۇندكاران و ژنان و ... ھتد. كە ھەموو ئەمانەش دابەش بونەتە سەر دوو كەرتى گەرە و فراۋانى تر لە كەرتى گىشتى ((ھكۈمى)) و كەرتى تايىبەت. كە ئەم دوو كەرتەش پىكەۋە تەۋاۋكارى يەكتەن و پىكەۋە دەتۋانن ئىدارەي پىرۇسە فراۋان و گىشتىگەرەكەي پىشكەۋەتن و گەشە و ئاۋەدان كىردنە ۋەي كۆمەلگا و ۋىلات بەن. بەتايىبەت يىش لەۋ سىستەمە ھوكمىرانىانەدا كە پىادەي سىستەمىكى دىموكراسى و بازار و ئابورى و بازىرگانى دەكەن.

• ئەۋەي تىبىنى كراۋە لە ۋىلاتە پىشكەۋەتۋەكانى دونىادا ئەۋەيە، كە ھىچ ھكۈمەت يىك ناتۋانىت بەتەنھا پىرپىرەبگات بە سەرىپەرشتىياري و دانانى پلان و جىبەجىيەكردنى ھەموو كەرت و بۋارەكانى ژيان بەلكو ئەركى ھكۈمەتەكان برىتتە لە دانانى پلان و دەر كىردنى ياسا و دابىن كىردنى بودجە و دواترىش چاۋدىرى كىردنە ، ھەربۇيە بەھاۋبەشى لەگەل كەرتى تايىبەتدا كاردەكەن بۇ ئەۋەي پلانەكان بەشپۋەيەكى زانستى و پراكتىكى وسەر كەۋتۋو بىننە دى. نە كەرتى گىشتى / ھكۈمى بەتەنھا دەتۋانىت ھەموو كارەكان بكات نە كەرتى تايىبەت يىش دەتۋانىت دەستبىگىت بەسەر تەۋاۋى جومگە و ئورگانەكانى ژيانى كۆمەلگادا. چونكە ھەرىكەيان كاتىك دەسەلاتى تەۋاۋى ھەبوو شپۋەيەك لە تاكرەۋى و خۇسەپىنى و پاراستنى بەرژەۋەندىيە تايىبەتەكانى خۇي دىنىتە كايەۋە و ئەۋكاتىش پىدەچىت تەنھا چىنىك يان تويۇزىك يان زياتر يان دەستەبىر يىك يان تەنھا سەرمایەداران كە كەمترىن رىژەن بە بەراۋورد بە زۆرىنەي خەلكى گىشتى سوۋدەندىبن لەداھات و سەرۋەت و سامانى ۋىلات.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• بویه له نهنجامی بینین و مامه له کردن له گه ل ههردوو شیوازه کهدا ((سیسته می تاکرپه وی و سیسته می نازادیه کانیش)) به تاقیکردنه وه دهرکه وتوه که هیچ کامیان بیئه ویتر سه رکه وتنی گه وره وه دهست ناهینیت. بویه له کوردستانیشدا وهک هه ریمیکى دهوله مه ند و خاوه ن داهاتیکی زور و زه وه ند و توانا له بن نه هاتوه کانی مادی و سروشتی و مرویی، ده کریت ئه م دوو که رته پیکه وه کاربکه ن و ته واوکه ری یه کتر بن نه ک دژ و ناحه زی یه کتر. خوشبه ختانهش له دواى دامه زاندنی حکومه تی هه ریم و پیاده کردنی سیسته می بازاپو ئابوری نازاده وه توانراوه گه لیک ده سکه وتی ئابوری گه وره له ئاوه دانکردنه وه و بونیاتنه وه ی ژیر خانی ئابوری و به رزکردنه وه ی ئاستی گوزه ران و به رزکردنه وه ی داهاتی تاک و کومه لگا به رزبکریته وه و گه لیک پرورژه ی خزمه تگوزاری و ئاوه دانی و نه ندازیاری له سه رجه م بواره کانی پیشه سازی و بازرگانی و گه شتوگوزار و وه به ره ییان و پرگاوبان و نیشته جیبون و کاره با و ئاو و نه وت و گازی سروشتی و فره هه نگ و ئه ده ب و ..هتد. وه دیبه یئرین که پیکه وه هه موانیان سیمای ولات و کوردستانیان جواتر و پازاوه تر کردوه، گه رچی بی که موکوپی و بی گه نده لی و بی هه دهران نه بوون و ده کرا گه ر ئیداره یه کی به هیژ و که سانیکى شیواتر و نه کادیمی و متمانه پیکراو و خاوه ن ده ستپاکى و نه مانه ت کاریان بکرده به دلنیاى ده سکه وتی زیاتر وه دیده هات، به لام له گه ل هه موو ئه و که موکوپیانه شدا توانراوه سه رنجی گه لیک له کومپانیا گه وره کان و حکومه ته کانی ناوچه که و دونیاش رابکیشریت بو هه ریمی کوردستان و هه ریه که له بوار و پسپوپی خویدا ئه سپی خویمان تاوداوه و جیگه په نه جی خویمان دیاریکردوه.

• بویه هه رکاتیک که رتی حکومی و تاییه ت هه مئا هه نگ و ته واوکه ری یه کتر بو بیتن ده سکه وت و سه رکه وتن و کار و پرورژه ی ناوازه ی لیکه وتوته وه. بویه ئه رکی حکومه تی هه ریمی کوردستانه که بو ئاینده ش له سه ر ئه م سیاسه ته ی خو ی به رده وام بی ت به دانانی یاسا و رینمایى و مه رجی دیاریکراو که کارناسانی زیاتر بکات بو هاوکاریکردن و هاندانی که رتی تاییه ت و پرگه بگریت له دیارده کانی گه نده لی و قورخکاری بازاپ و بازرگانی و پاوانخوازی ته نها بو کومه ل و گروپ و ده سترپویشته وه کان و بیبه شکردنی زورینه ی کومپانیا و سه رمایه دارانی تر. هه روه ها ئه رکی حکومه ته که هه لی به شداربوونی یه کسان و وه کیه کی بداته هه موو کومپانیا و خاوه ن سه رمایه ناو خوئی و دهره کیه کانیش به بی جیاوازی و لایه نگیری، به هه مانشیوه ئه رکی حکومه ته که جه خت و پییداگیر بکاته وه له سه ر مه رجه کانی سه لامه تی و کوالیتی به رز بو هه موو که رت و بواره کان له پیئاو پاراستنی گیان و سه روه ت و سامانی ولاتدا. چونکه ئه و ولاتانه ی ته نها له لایه ن که رتی حکومی و سیاسه تیکی داخراو و مه رکه زیه وه ده برین به ریوه به به راوورد به و ولاتانه ی که سیسته می نازادی ئابوری و بازاریان گرتوته به ر هه میشه دواکه وتووتر و هه ژارتر و ویرانتر

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
هاتونه ته بهرچاو. چونکه له کهرتی حکومیدا دیارده زیانبه خشه کانی پوتین و دواکه وتن و گنده لى
و مهحسوبیهت و لایه نگیری به دیده کریت و بونی یاسا و پیکاره یاسایی و داراییه کان و نه بوونی
سیسته میکی پیشکه وتووی دارایی و بانکیش هوکاری ترن.

• گرنگی و پوئی کهرتی تایبته هیچی که کتر نیه له کهرتی گشتی ، چونکه ئەم کهرتەش
تایبته مەندی و پسیپوړی و پوول و کاریگه ری خوئی هیه ، له دوزینه وه و دا بینکردنی هه لی کار و
نه هیشتنی هه ژاری و بیکاری و که مکردنه وهی هه لاوسان و نه خوینده واری و پیشکه وتنی ولات و
کومه لگا و دروستکردنی توپریکی بهر فراوانی په یوه ندی نابوری و ته نانه ت سیاسی و فرههنگی و
نه منیشدا ، به تایبته تیش له دونیای ئیستادا که هوکاره کانی په یوه ندی گه لیک پیشکه وتوون ، نه و
کومپانیا و کهرتی تایبته ده توانن بینه نیوه ندگیر و هوکاری په یوه ندی دروستکردنی په یوه ندی
نیوان حکومته کانیش و سنوره سیاسییه کان تیپه پرین و ته نانه ت مملانی سیاسی و
نه منیه کانیش خاوبکه نه وه و ناشتیش بهر قه رار بکه ن و ناوه دانی و پیشکه وتنی زیاتریش
به خشنه کومه لگا و ولاته کان.

ناشکراشه کهرتی تایبته له گه لئو هه موو گرنگیه ی که هیه تی بی که موکوری نیه و هه ندیک
جار چا وچنوکی و ته ماعکاری و خو دزینه وه له پابه ندیه یاسایی و داراییه کان و گران بوونی
نرخه کان و بازار و کالاکان و قوستانه وهی هه له کان و ته نها حسابکردن بو قازانجی تایبته تی و زور
جارانیش پیه لده کیشن بو چه وساندنه وه و پیدانی کرپی که م و کاری زور و نه بوونی بیمه ی
بیکاری و ته ندروستی و سه لامه تی کریکاران و فره مان به راکانیشیان.

• به لام به شیوه یه کی گشتی هه میشه دوانه ی کهرتی حکومی و تایبته دوو پرووی دراویک
بونه و پیکه وه کار و دهسکه وتی گه وره یان بو مرو قایه تی بنیاتناوه . هه ربویه هه ق وایه له هه ری می
کوردستاندا داموده زگا حکومیه کان هینده ی به چاوی ترس و دوودلی و تومه تبارکردن و ناحه زی
سهیری کهرتی تایبته ده که ن ، نیوه ینده به چاوی هاوکار و کارناسانیکه ر و یارمه تیدهر وینایان
بکیشن و دهستی هاوکاری و ته باییان بو درپژبکه ن. به وهیوایه ی ناینده یه کی گه شتر و ناوه دانتر
چاره نوی کومه لگای کورده واری و دهسه لاتی کوردیش بیته له م هه ری می کوردستانه نازیز و
خوشه ویسته دا که لانکه و مال و جیگه ی حه وانه وهی هه موانمانه و ئه رکی هه موانیشمانه که
به هه موو توانا کانمانه وه بیپاریزین و هه ولی گه شه کردن و ناوه دانکردنه وهی بده یین ، هه ری هه که مان
له بووار و پسیپوړی و شاره زایی خو ماندا بو نه وهی ولاتیکی ناوه دان و پیشکه وتوو بو نه وه کانی
ناینده مان به جیبه یلین و دروست بکه یین.

* ئەم بابەتە له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پرئیس KNN و Pukmedia وناپراسته و خه ندان و
ستاندارد کورد له ریکه وتی ۲۰۱۹/۷/۱۰ بلا وکراوه ته وه.

دياردهى پيسبوونى ژينگه *

پينا سه: پيسبوون برىتية له چوونه ژوره وهى پيسكه ره كان بؤ ناو ژينگه ي سروشتى، كه ده بئته هو ي زيانگه يان دن پي ي، و ده بئته هو كاري تي كچوون له سيسته مى ژينگه ييدا، نه و پيسكه رانه ش يان توخمى نامون به ژينگه ، يان توخمى سروشتين، به لام ناستى ناسايان تي په راندوه، پيسبوونيش تهنه نابا سه سر يته وه به توخمه كيميا ويه كانه وه، به لكو دري ژده بئته وه بؤ نه وهى شيوازي جياواز له خو بگري ت، وهك پيسبوونى ژاوه ژاو و پيسبوونى گه رمى و هتد...

• پيسبوون له ميژوودا

۱. پيش ميژوو:

له سه رده مى سه دهى به ردينى كو نه وه توخمى مرو قايه تي هه نديك كاريگه رى هه بو ه له سه ر ژينگه، هه ولدانى مرو ق بؤ دوزينه وهى ناگر و ناگر كرده وه كاريگه رى خراپى ده خسته سه ر ژينگه، هه روهك پيشه سازى كه لوپه ل له سه دهى ناسنيندا له ريگه ي تويكار كرده ي كانزا كانه وه بؤ پلي تى ته نك و بچوك و هه ولدان بؤ ده رهي نانى پيسيه كان تيايدا و گو پرينى بؤ دروست كرده ي شيوازي جياواز تر كه بتوانن به كاري بي نن له ر و ژانى ژيان ياندا وبونه ته هو ي كو بونه وهى كه م له توخمى پيسكه رى ژينگه.

۲. شارستانى تيه پيشكه وتوه كان:

شارستانى تيه پيشكه وتوه يه كه مه كان له ولا تى نيوان دوو پروبار و ميسر و هند و چين و ولا تى فارس و يونان و رومادا، به كاري هينانى ناو يان زياد كرد بؤ دروست كرده ي كه لوپه ل، كه نه مه ش بو ه هو كاري زياد بوونى ناستى پيسبوونى ژينگه، به لام نه و پيسبونانه نه بو نه هو كاري له كار خستنى سيسته مى ژينگه.

۳. له سه ده گانى ناوه راستدا:

ژماره ي دانى شتوانى گو ي زهوى له نزيك كو تايى سه ده گانى ناوه راستدا زيادى كرد، و زورينه شيان له ناو شاره كاندا چر بي بونه وه، كه ببونه هو كاري دروسبوونى مؤلگه ي پيسبوونى ژينگه كه نه مه ش بو ه هو كاري سه ره لدانى نه خو شيه گواز او ه كان وه كو نه خو شى تا عوون.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

۴. لەسە دەي تازەدا:

كېشەي پېسبون بۇ كېشە يەككى مىللى لەدواي جەنگى جىھانى دوومەو، و بەكارھىنانى چەكى ئەتۇمى تىايدا، كە بۇ ھۆكارى دەركەوتنى زۆرىك لەو ياسا و رېكەوتنەنە كە داواي نەھىشتن و رېگرتنى پېسبونيان دەكرد.

• سروشتى پېسبون:

پېسبون بە گويزەي سروشتەكەي يان تېپوانين بۇ جورى توخمە پېسكەرەكە دابەشەكرىت بۇ:

۱. پېسبونى كېمياوى:

مەبەست لە پېسبونى كېمياوى برىتتە لە پېسبون بە توخمى كېمياوى دروستكراو، جا ئەوانەي كە پېكھاتون بۇ بەكارھىنان بۇ مەبەستى تايبەتى وەك توخمى پاكزكەرەو و پۇنى ئۆتۆمبىل يان ئەوانەي كە بەرھەمدىن وەك پاشماوئى لاوئى بۇ پروسەي پېشەسازى. ئەو توخمانەش لەوانەيە فرېبدرېنە ناو ئاوەرپۇكانەو يان لەناو ھەوادا بلاوبنەو كە دەبنە ھۆي پېسبونى ژىنگە، ئەم جورە لە پېسبون كارىگەرى زۆر خراپ بەجىدىلېت لەسەر توخمە جىاوازەكانى ژىنگە. كارىگەرى ئەو جورە پېسبونەش بەشىوئەيەككى رپون دەركەوت، لەنيوئى دوومى سەدەي بېستدا لە ئەنجامى پېشكەوتنى گەرەي پېشەسازى كە بەخوئەي بىنى لە بوارى پېشەسازى كېمياويا تدا، پېدەچىت كارىگەرى پېسبونى كېمياوى بگاتە خۇراكىش، لەرېگەي بەكارھىنانى توخمە پارىزەرەكان و پەنگەكان و بۇيەكان و بۇن و تامەكانى لە پېشەسازى خۇراكىدا، بەبى گومان رۇلى ئەو توخمانە ئاشكرايوە لە رپودان يان دروستبونى وەرەمە پېسە شىرپەنجەيەكاندا.

رەصاص و كېرىتىدى ھایدروجن و پېكھاتەكانى جيوە و كادىوم و زەرنىخ و پېكھاتەكانى سىانيد و لەناوبەرەكانى مېروەكان و پەينە كېمياويەكان و نەوت لە گرنگترين توخمە پېسكەرەكانى ژىنگەن كە زيان بە تەندروستى مرۇق دەگەيەنن. لەوانەيە پېسبونى كېمياوى رپوودات لە ئەنجامى رپووداوە پېشەسازىەكانەو لە كارگەكاندا، لە ئەنجامى نەگرتنەبەرى رپوشوئە پېويستەكان بۇ رېگىركردن لە رپودانى ئەو جورە لە رپووداوەكان، رپووداوە پېشەسازىەكان سەرنجى جىھانى بەلای پېسبوندا راکىشاو كە بەھۆيانەو رپوويانداو، وە ھانى زۆرىك لە حكومەتەكان و دەستەكانى داو بۇ گرنگيدان بە دانانى بەرنامەي نېودەولتەي سېستەمىكى ئەمىن و سەلامەت، كە پەيوەستە بە دروستكردنى توخمە كېمياويەكانەو، و رېگەي گواستنەو و ھەلگرتنىشيان، و سەپاندنى

تاڭگە رايى ۋەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەۋزادى مۇھەندىس

چاۋدىرىيەكى ھەمىشە يىش لەسەرى بۇ پاراستنى گىيانى كرىكارانى ئەۋ كارگانە، ۋ پاراستنى ژىنگەي چۈر دەۋرى ئەۋ پىشە سازىانەش.

۲. پىسبونى بايۇلۇجى

پىسبونى بايۇلۇجى يان زىندەيى دادە نرىت بەكۆتتىن شىۋازەكانى پىسبونى كە مروۋ ناسىۋىيەتى، ئەم جۆرە پىسبونى دىتە دروستبونى لە ئەنجامى بوونى پىكھاتە زىندوۋەكانى بىنراۋ يان نەبىنراۋەكانەۋە لە پوھكى يان ئازەلى ۋەك بەكتريا ۋ كەپروەكان ۋ... ھتد. لە ناۋەندى ژىنگەيى ۋەك ئاۋ يان ھەۋا يان خاك. تىكە لاۋبونى ئەۋ بوئەۋەرەنەي كە دەبنە ھۆى نەخۇشى بە خۇراكەكان كە مروۋ دەيانخوات يان ئاۋ كە دەيخواتەۋە يان ھەۋا كە ھەلىدە مژىت دەبنە ھۆى پىسبونى بايۇلۇجى، كە دەبنە ھۆى توشبونى بە نەخۇشىەكان.

پىسبونى بايۇلۇجى پوۋدەدات كاتىك خۇپزگار دەكرىت لە ئاۋەرۇ ۋ پاشەپۇكان پىشئەۋەي بە پىگەي كىمىۋى چارەسەربىرىن بە فرىدانىان بۇ ناۋ ناۋە شىرىنەكان، يان بەھۆى خۇل ۋ خاشاكى مالانەۋە لە پىگاۋبانەكان بەبى پەچاۋكردىى بنەما تەندروستىيەكان لە كۆكردەۋە ۋ گواستەۋە ۋ پزگار بوون لىيان بەپىگايەكى زانستى. يان بەھۆى ۋازھىيانى ئازەلە مردوۋەكانەۋە بە پوۋتى ۋ بى داپۇشىنىان يان فرىدانىان بۇ ناۋ سەرچاۋە ئاۋىيەكان، ھەروەھا نەگرتنە بەرى پىگا تەندروستىيەكان بۇ پاراستنى خۇراكەكان ۋ دروستكردىان كە دەبنە ھۆى پىسبونىيان.

۳. پىسبونى تىشكدانەۋە

پىسبونى تىشكدانەۋە بەماناى دەرچوونى توخمە تىشكدەرەكان دىت بۇ ناۋ يەككى لە پىكھاتە ژىنگەيىيەكان، ۋەك ئاۋ يان ھەۋا يان خاك، ۋ دادە نرىت بە مەترسىدارتتىن شىۋازەكانى پىسبونى ژىنگە لەم سەردەمەي ئىستاماندا، چونكە نە دەبىنرىت ۋ نە بوئەكرىت ۋ نەھەستى پىدەكرىت ۋ بە ئاسانىش تىشكەكان دەگوازرىنەۋە ۋ دەچنە ناۋ بوئەۋەرە زىندوۋەكانەۋە لەھەموو جىگايەك بەبى ھىچ بەرەنگارىيەك، ۋ بەبى بوونى ئامازەيەك بۇ بوئىيان، ۋ بەبى ئەۋەي لەسەرەتادا ھىچ ئاسەۋارىك بەجىبھىلىت، كاتىك توخمە تىشكدەرەكان دەگەنە خانەكانى لەش دەبنە ھۆى زىانگەياندىنى دىار ۋ شاراۋەش كە زۇربەي كاتەكان دەبنە ھۆى مردنى مروۋقەكان، لەۋانەيە پىسبونى تىشكدانەۋە پوۋدات لە سەرچاۋە سىروشتىيەكانەۋە ۋەك ئەۋ تىشكە دەرچوانەي لە فەزاي دەرەكەيەۋە دىن يان ئەۋ گازە تىشكدەرەنەي كە بەرز دەبنەۋە لە توپكىلى زەۋىيەۋە، يان لەسەرچاۋە

تاڭگە رايى ۋەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەۋزادى مۇھەندىس
پىشەسازىيە كانەۋە ۋەك ۋېستگە كانى وزەى ئەتۆمى و كورە ئەتۆمىيە كان و ھاوشىۋە
بەكارھاتوھ كان لە پىشەسازى يان كشتوكال يان پزىشكى يان بواردە كانى تردا.

۴. پىسبوونى ژاۋە ژاۋەيى

كە پىسبوونى ژاۋە ژاۋەيى يان دەنگى ژاۋە ژاۋەيى پىگكان و ژاۋە ژاۋەيى فېۋكە كان يان
ژاۋە ژاۋەيى پىشەسازى ھەروھە ژاۋە ژاۋەيى سۆنارىش لەخۇدە گرىت، و بەيەككە لە جۆرە
مەترسىدارە كانى پىسبوون دادە نرىت، بەتايبە تىش لە شارە گەرە كاندا كە دەيىتە ھۆى
بىزارى و ماندوبوون، و نانارامى و تىكچوونى خەو، و پىژەى كۆلىستېرۆلىش بەرزە كاتەۋە
لە ناو خوین و بىلبىلەى چاۋىش فراوان دەكات، و كارى كۆپرە پزىشە كانىش
تىكەدەت، پىدە چىت نازىيە كان و جولەكە كان ئەم جۆرە لە پىسبوونىيان بەسەر
بەندكرۋە كانىياندا تاقىكردىتەۋە بۇ ئەۋەى نەتوانن بخەون، كە دەيىتە ھۆى دارمانى دەرونى
و دەمارى و كەئەمەش جۆرىكە لە شۆردنەۋەى مۆخى مۆۋ.

• زىانە كانى پىسبوونى ژاۋە ژاۋەيى:

ژاۋە ژاۋ دەيىتە ھۆكارى زىانگە ياندنى گەرە بە مۆۋ لەۋانە زىانى دەروونى و دەمارى و
فزيۇلۆجى و .. ھتد. لە نمونەى ئەۋانەش:

- روودانى تىكچوونى ھەمىشەيى لەتواناى بىستندا.
- روودانى تىكچوونى دەروونى لە شىۋەى پارايى و نانارامىدا.
- روودانى تىكچوونى فزيۇلۆجى لە ئەنجامى حالەتى دەروونى ۋەك نازارى سەر.
- كەمبونەۋەى تواناى مۆۋ بۇ بەرھەمەنن، ئەۋەى كە جىگىركراۋە بەپىيى زانست
ئەۋەيە كە ژاۋە ژاۋ دەيىتە ھۆكارى ۵۰% لە روودانى ھەلەى ميكانىكى كە يەكسانە بە ۲۰%
لە رووداۋە كانى كار.

۵. پىسبوونى گەرمى

مەبەست لىي گۆرپانە لە پلەى گەرمىدا بۇ پروۋە كانى ئاۋى سروشتى لە ئەنجامى چالاكىە
مروىيە كانەۋە ۋەك بەكارھىنانى ئاۋ بۇ ساردكردەۋە لە ۋىسگە كارەبايىە كاندا.

۶. پىسبوونى رووناكى

لە ئەنجامى زۆر بەكارھىنانى رووناكىەۋە روودەدات.

۷. پىسبوونى بىننىنى

ھەموو ئەو ۋىنانە دەگرىتەۋە كە دەبنە ھۆى ئەۋەى كە مۆۋ ھەست بە تەنگەنەفەسى و
نانارامى بكات كاتىك چاۋى دەكەۋىتە سەريان.

۸. پېسېبۇنى ھەوا

پېسېبۇنى ھەوا بە يەككىك لە مەترسىدارتېرىن پېسېبۇنەكان دادەنرېت بۇ سەر تەندروستى مرقۇقەكان لە تەواوى گۆى زەويدا، ئەمەش لەسەر ھەلسەنگاندنېكى بەرنامەى ژىنگەى سەر بە نەتەوہ يەكگرتوہكانەوہ (UNDP)، بەو پېيە ۹۰۰ ملىون كەس لە دانىشتوانى شارەكان، كە زۆربەيان لەولآتە تازە پېگەيشتوہكاندان دەبنە بەركەوتەى ناستى نا تەندروست لە دووہم ئۆكسىدى كاريون.

• سەرچاوەكانى پېسېبۇن:

پېسېبۇن بە پېى سەرچاوەكان دەكرېتە دوو جور: پېسېبۇنى سروشتى و پېسېبۇنى پېشەسازى.

۱. پېسېبۇنى سروشتى:

برېتتېە لەو پېسېبۇنەى كە سەرچاوەكەى دەگەرېتتەوہ بۇ دياردە سروشتتېەكان كە لەكاتېك بۇ كاتېكى تر پروودەدەن وەك، گېركانەكان و گەردەلولەكان، و پرەشەبا كە لەگەل خۇيدا برېكى زۆر لە لم و تۆز ھەلدەگرېت، كە بەروبومە كشتوكالېەكان لەناودەبات، كەواتە پېسېبۇنى سروشتى سەرچاوەكەى سروشتتېە، و مرقۇق ھېچ دەستتېوہردانىكى تبادا نېە، ھەربۇيەش چاودېرىكردنى ئەو پېسېبۇنە يان پېشېبېنىكردنى پرودانىان يان كۆنترۆلكردنېشان زۆر سەخت دەبېت بەتەواوہتى، ئەو جورە پېسېبۇنەش زۆر لە مېژە بوونى ھەيە، بەبى ئەوہى بېتتە ھۆكارى دروستبۇنى دياردەيەكى دلەراوكى بۇ مرقۇق.

۲. پېسېبۇنى پېشەسازى:

پېسېبۇنى پېشەسازى لە ئەنجامى كار و چالاكېەكانى مرقۇقەوہ دروستدەبن، و سەرچاوەكەى برېتتېە لە چالاكېە پېشەسازى و خزمەتگوزارىەكان و خۇشېەكان و ھتدى مرقۇق، ھەرودھا بەھوى بەكارھېنانى زۆرتى تەكنەلۇجيا نوېيەكان و داھېنانە جياوازەكانەوہ سەرھەلدەدات، بەبى گومانېش چالاكېە پېشەسازىەكان لېپرسراوى يەكەمە لە كېشەى پېسېبۇنى ئەم قۇناغ و سەردەمەى ئېستامان. و گەيشتنى بەم ناستە مەترسىدارەى ئېستاي كە ھەرەشە لە ژيان و مانەوہى مرقۇق دەكات لەسەر پرووى زەوى، لەگرنگتېرىن سەرچاوەكانى پېسېبۇنى پېشەسازى: پاشماوہ پېشەسازى و بازركانى و ئەوہى كە لە نەبېنراوہكانى ئۆتۆمېيەلەوہ سەرچاوە دەگرن، و دوكلېكېشەكانى كارگەكانېش كە پاشەپرووى پېكھاتەى CFCs كلوروفلورۇ كاريونى ژەراوى و ھتد. دەكەنە ھەواوہ.

• توندى ناستى پېسېبۇنى پېشەسازى پشئدەبەستېتتە سەرگەلېك ھۆكار لەوانەش:

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى نه وزادى موهه ندیس

• نهو ناوچه یه ی که لیوهی دهرده چیت یان پیسکهره پیشه سازیه کانی دهگریته ناوه وه.

• ماوهی کاتی پیسبوون.

• ئاستی چری توخمه پیسکهره کان.

• سیفاته فیزیای و کیمیاوی و زینده یه کانی توخمه پیسکهره کان.

• توانای شیبونه وه و وهگرتنی له ناوه ندی ژینگه یی که تیایدا داده نریت.

• ئاستی ژه هراویبونی بو مروقه و زینده وه ره کانی تر.

• پیسکهره پیشه سازیه کان دابه شده کرینه سه ر ۳ جور:

۱. پیسکهره ره قه کان: بریتین لهو پیسکهرانه ی که له زوریک له پیشه سازیه کانه وه دروستده بن بو نمونه وهك توژی به ره مهاتوو له پیشه سازی چیمه ننتوو.

۲. پیسکهره شله مه نیه کان: وهك گیراوه کیمیاویه کان که کارگه کان ده یان نریتنه ناو ناوه پروکانه وه.

۳. پیسکهره گازیه کان: وهك گازه کان و دوکه له به رزبووه زیانبه خشه کان له دوکه لکیشه کانی کارگه کان و پالوگه ی نه وته کانه وه.

• رووبه ری جوگرافی بو پیسبوون:

که مانای نه وه دهگه یه نیت که تا چند پیسبوون رووبه ره کان دهگریته وه، پیسبونیش له سه ر بنه مای دریتونه وهی جوگرافیا که ی دابه شده کریته بو: ناوچه یی و دوورمه ودا.

• پیسبوونی ناوچه یی:

مه به ست لیی نه وه یه که کاریگه رییه کانی ته نها له ناوخوای ولات یان ناوچه یه کی دیاریکراو تیپه رناکات له جیگه ی سه رچاوه که یه وه، و کاریگه رییه کانی ته نها له جوغزیکی دیاریکراو دا قه تیسده بیته یان ناوچه و هه ریمیکى دیاریکراو یان جیگه یه کی دیاریکراو، به بی نه وهی ئاسه وار ه کانی تیپه ربکات بو دهره وهی نه و چوارچیوه یه، له وانیه نه و پیسبونش له کاری مروقه وه بیته، وهك نه و پیسبونیه ی که دهرده چیت له کارگه کانه وه یان کانه کانه وه که مروقه دایان دهمه زینیت، یان له وانیه به هؤکاری سروشته وه بیته وهك کاتی ته قینه وهی گرکانه کان، یان هه لکردنی گه رده لوله کان، و زیان دهگه یه نیت به یه کی له توخمه کانی ژینگه ی ناوچه یی، به بی نه وهی که کاریگه رییه کانی دریت بیته وه که له کیشوه ر یان ولاتیکی تر دا بیته بو ژینگه کانی دراوسی.

• پیسبوونی دوورمه ودا:

تاگگه رايی وهك فه لسه فه يه كي سياسي..... نه وزادی موهه ندیس
 رېكخراوی هاریکاری و گه شه پیدانی نابوری ئەم جوړه پیسبونە ی به وه پیناسه کردوه که
 بریتیه له: پیسبونیکي به نه نقهسته، و سه رچاوه که شی یان بنچینه که ی ئەندامیه، ملکه چه
 یان هه بووه به شیوه یه کی گشتی یان به شی، له ناوچه یه کدا که له ژیر پسیوړی نیشتمانی
 ولاتی کدایه، و ئاسه واره کانیشی ده چینه ناو ناوچه یه کی تری ژیر دهستی ولاتیکی
 تره وه، له م پیناسه یه وه نزیکه بیینه وه له و پیناسه یه ی که له رېکه وتنی جنیفا له سالی
 ۱۹۷۹ دا هاتوه ده رباره ی پیسبونوی دور مه ودا، که پیناسه کراوه به ((بریتیه له
 و پیسبونە ی که سه رچاوه که ی سروشتیه که به شیوه یه کی گشتگیر یان به شی هیه، و له
 ناوچه یه کی ژیر دهستی ولاتی کدا پرووده دات به لام ئاسه واره که ی ده گوازیته وه بو ناوچه کی
 تر که له ژیر دهسه لاتی ولاتیکی تر دا بیټ و له ناوچه یه کیشدا ده بیټ که ناتوانریت
 جیاوازی بگریټ له سه رچاوه ی تاك یان گروپ وهك سه رچاوه ی ده رچوون)).

بەم شیوهیه ده توانین دلنیا بین له وه ی که گرنگترین جیاکه ره وه ی پیسبونوی دور
 مه ودا، نه وه یه که له ولاتی کدا پرووده دات و ده گوازیته وه بو ولاتیکی تر، به بیټ نه وه ی
 بتوانریت رېگه ی لیبگریټ له په رینه وه بو نه و ولاته ی که کاریگری له سه ر ده بیټ.

• جا ئەم په رینه وه ی پیسبونە ش به دوو جوړ خو ی پیشان ده دات:

۱. وینه ی یه که م: پیسبون به په رینه وه ی سنوره کان به یه ک ئاراسته، که بریتیه له وه ی
 له ولاتی کدا پرووده دات و له ولاتیکی تر دا بلا وده بیټه وه یان زیاتر له ولاتیکی.
۲. وینه ی دووه م: پیسبون له رېگه ی په رینه وه ی سنوره کان به دوو ئاراسته ی
 گو پینه وه، که بریتیه له و پیسبونە ی که سه رچاوه که ی له ولاتی کدایه، و کاریگریه کانیشی
 ده په ریته وه بو ولاتیکی تر، یان به پیچه وانه وه له و ولاته دا سه رچاوه ی پیسبون ده بینریت و
 کاریگریه کانی ده په ریته وه بو ولاتیکی تر.

پیسبون به په رینه وه ی سنوره کان له وانه یه پروودات تایبەت به ژینگه ی ناوی و هه وایی
 که ده بیټه هوی دروستبونی کی شه و گرفتی زور جا له سه ر ئاستی یاسا ناو خو ییه کان
 بیټ، یان له سه ر ئاستی یاسا نیوده و له تیه کان بیټ، جا له بهر نه وه ی ژینگه ی مرو قایه تی
 یه کی که و پاراستنیشی دابه شنا کریټ، له بهر نه وه ی رېکه وتنه نیوده و له تیه کان سوورن
 له سه ر دانانی سیسته میکی یاسایی بو نه هیشتنی نه و جوړه له پیسبون، که ولاتان
 پابه ند ده کات به هاو کاریکردنی یه کتری بو جیبه جی کردنی، به و پییه ی که ژینگه ی هه وایی
 بریتیه له سه رچاوه یه کی هاو به شی سروشتی، و جیگه ی نابیته وه وهك مولکیه تیکی
 تایبەتی له لایه ن هیچ که سی که وه جا ولات بیټ یان تا که که س بیټ، نه رکی سه ر شانی
 هه موو ولاتی که که ره چاو و ریزی پیوه ر و ئاسته په سه نده کان بگریټ که له سه ر ئاستی

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس
نيوده وله تي جيبه جيده كرپن، كه په يوه سته به پاراستنى هه واوه، نه مهش خالى نيه له
گرتنه به رى نه و رپوشوينا نه ي تر بو چا ككردى جوړى ژينگه كه.

• ژينگه ي پيس بوو

له خواره وه ليستك هه يه به گرتن گرتن شيوازه كاني پيس بوون له گهل پيس كره كاني تاييه ت
به هه ر شيوازك:

• پيس بوونى هه وا:

دهر چوونى توخمى كيمياوى زيان به خش و ته نولكه كان بو ناو بهرگه هه وا ده يته هوى
پيس بوونى هه وا، نه و پيس كره گازيه به ناو بانگانه ي هه وا برين تين له ((يه كه م ئوكسيدي
كاربون، دوهم ئوكسيدي كبريت، كلور و فلور و كاربون)) پيكه اته كاني كاربون و كلور و فلور
هه روه ها ئوكسيدي نايتروجين كه له نه جامى پيشه سازى و دهر چوه كاني ئوتومبيله وه
دروست ده بن.

هه روه ها پيشكته نى پيشه سازى بوته هوى پرودانى فشاريكى گه وره بو سهر زوريك له سهر
سهر چاوه سروشتيه كان، به مهش ژينگه ناتوانيت سهر چاوه كاني نوى بكاته وه، به كارهي ناني
پاشه رو دروستبوه كان له نه جامى چالاكيه جياوازه كاني مروقه وه، دو كه له به رزبوه كان له
نه بينراوه كاني ئوتومبيل و دو كه لكيشى كارگه كان و ويسگه كاني توانا بو زياد كرنى
هه نديك له خلته كان يان هه لمه كان زاييه قورسه كان وهك ره صاص بونه ته هوى پيس بوونى
هه وا. به شيوه يه كه نه و دو كه لانه به هه لواسراوى ده ميننه وه له هه وادا بو ماوه ي چهن
روژيك، نه مه نه و ديارده يه كه پيى ده ورتيت ته مومرئى دو كه لى، كارى گه رييه خراپه كاني به
راسته وخو له سهر مروقه دهرنا كه ویت به لام له دوورمه وادا ده بيته هوى شيتبوون و
تيكچوونى وريايى و بير كرنه وه و وړينه كرن و خه يال پلاوى. تياشياندايه كه ده بيته
هو كارى دوا كه و تنى ميشك و خه موكى، هه شياننه كارده كاته سهر كوئه ندامى هه ناسه دان.

پيس بوونى هه وا دروست ده بيت له پروژانى باران باريندا به هوى ترشه بارانه وه كه
ديارده يه كه بوته جيگه سهرنچراكيشان دواى نه وه ي كه زياني گه وره يدا به سامانى
كشتوكالى و ناژه لى و ماسى به پيى سوړى سروشت و زنجيره ي خوړاكى، هه روه ها به هوى
جوله ي هه واوه پيس بوونه كه له جيگه يه كه وه ده گوازيته وه بو جيگه يه كى تر، له ناوچه يه كه وه
بو ناوچه يه كى تر، كه هه لواسراوه كان ده توينه وه له هه لمى ناوى هه لگيراودا له هه وادا
بوئه وه ي جاريكى تر بگه رپته وه بو ناو خاك، خو نه گهر نه وه شمان زياد كرن بو نه و

تاڭگەرايى ۋەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

ھۆكۈمرانەي تر لە فېردانى پاشەپۇر و لەناویشياندا پاشەپۇرى مروۇق و پاشەپۇر پيشەسازىيەكان و بەرھەمە كىمىياويەكان كە ئاستى ژەھراوييونيان بەرزە بۇ ناو ئاۋەرپۇكان، ئەۋا ئەۋ كاتە قەۋارەي كارەساتەكە دەزانين كە ژينگەي تىادا دەژى بەھۇي دروستكەرەكانى مروۇق و نەزانينى بە زىانەكانى كارەكانىيەۋە سەرەپراي پيشكەۋتنى و زىادبونى ھوشيارى و زانستەكانى.

• پيسبوونى خاك

ھەندىك كەس پيسبوونى خاك بەۋە دەناسىت كە ((برىتيە لەۋ خراپكردەي كە توشى خاك دەبىت و دەبىتە ھۇي گۆرانكارى لە سىفاتەكانى و تايبەتمەندىە سروسىتەكان يان كىمىياۋى يان زىندەبىيەكانى، يان پىكھاتەكەي دەگۆرپت بەشىۋەيەك كە بەخراپى كارىكاتە سەر زەۋى بەپراستەۋخۇ يان ناراستەۋخۇ لە مروۇق و ئاژەل و پروۋەك)).

پيسبوونى خاك پرودەدات بەھۇي توخمە كىمىياويەكانەۋە كە پژاۋن يان فېرداۋنەتە ژىر زەۋىيەۋە، لەگرنىگىر پيسكەرەكانى خاك برىتيە لە ((ھايدروكاربۇن و كانزا قورسەكان))، ھەرۋەھا گەلېك سەرچاۋە و ھۆكارى تر ھەن كە دەبنە ھۇي پيسبوونى خاك، ۋەك بارىنى ترشە باران يان بارىنى تۇزى ئەتۇمى لە ئەنجامى تەقىنەۋە ئەتۇمىيەكانەۋە كە مروۇق دەيانخولقېنىت لەسەر پروۋى زەۋى، ھەرۋەك چۆن خاك پيسدەبىت بەھۇي لەناۋىيەرە كشتوكالىيەكانەۋە كە دەبىتە ھۇي زىانگەياندى گەۋرە بەخاك و سىفاتەكان، كە ئەمەش بەشىۋەيەكى خراپ كارەدەكاتە سەر خۇراك كە مروۇق دەيانخوات.

• سەرچاۋەكان و ھۆكارەكانى پيسبوون :

• پيسبوونى ھەۋا : لەھەردوۋ سەرچاۋەي سروسىتى و كارى مروۇقىشەۋە پرودەدات، ئەگەر لە ئەنجامى كارى مروۇقەۋە بوولەسەر ئاستى جىھان ۋەك پيسكەرەكانى سوتاندن، دامەزاندن، بەكانزاكردن، كشتوكال، جەنگەكانىش كارىگەرى گەۋرەترىان دەبىت لەسەر پيسبوونى ھەۋا. دەرچۈەكانى ئۆتۇمبىلەكان يەكىكن لە پيسكەرە سەرەكىيەكانى ھەۋا، چىن و ئەمريكا و روسيا و مەكسىك و يابان لە پيشەنگى ۋالاتانى جىھانن لە پيسكردى ھەۋا و گازە دەرچۈەكاندا، سەرچاۋەكانى ۋىسگە سەرەكىيەكان برىتىن لە كارگە كىمىياويەكان، ۋىسگەي بەرھەمەينانى وزە بە خەلۇن، پالاۋگەكانى نەۋت، پىترۇكىمىياۋيات و پاشەپۇر ئەتۇمىيەكان. رىزگارپوون لە چالاكى و سوتاندن و كىلگە گەۋرەكانى پەلەۋەر، بەرۋوبومەكانى شىرەمەنى و گاۋانى و بەراز و پەلەۋەر و... ھتد. ((پۇلى فىنيل كلۇرايد و كارگە پلاستىكىيەكان و كارگەكانى دروستكردى كانزاكان و... ھتد. لەكارگەكانى پيشەسازى قورس. پيسبوونى ھەۋا كشتوكالى لە ھەلسوكەۋتى سەردەمەۋە

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
دیت، که بریتین له برینی دارو درهخته کان و سووتاندنی تویکلی پوه کی سروشتی و
هروه ها پرشتنی له ناوبه ری میرووه کان و گژوگیاکان. له حاله تی پیسبوونی ژاوه ژاویدا
سه رچاوه ی بالاده ست بریتیه له ئوتوموبیله کان که نزیکه ی ۹۰٪ له ژاوه ژاوی پیکدینیت که
له سه ر ئاستی جیهان کاریکی نه خوازراوه.

• پیسبوونی ئاو

پیسبوونی ئاو بریتیه له پرودانی خراپبوون یان پیسکردنی جوړی ئاوه که ئه وهش له
رینگه ی گوړینی سیفاته کیمیاوی و فیزیایه کانیه وه و به مهش ده بیته توخمیکه
زیان به خش که ناتوانریت به کاربهینریت و مه ترسیداریشه له سه ر ژینگه و زینده وه رانیش.
جیا که روه یه کی ئاشکرا نیه له نیوان پیسبوونی ئاو و هه وادا، له به رئه وه ی هه وای پیسبوو
کارده کاته سه ر پووبه ریکی کراوه له ئاو و پیسیده کات.

ئاوه شیرینه کان بریتین له شاده ماری ژیان بو ژوربه ی زینده وران، و ئاوه شیرینه کان ته نها
۳٪ کوژی گشتی ئاوی سه ر پووی زه وی پیکدینیت، ئه و ریژه یهش سه ره پای که میه که ی
به ره و پووی گه لیک کیشه و گرفت ده بیته وه که خویمان له دارمانی زیاتر له جوړه که ی و
به که لکھاتنی بو به کارهینان ده بیته وه، به هوئی پیسبوونی دروستبوو له نه نجامی چالاکیه
سه رکه یه جیا وازه کانه وه، و به هوئی سه ره و ژیربوونی پیشه سازی گه وره، و ته قینه وه ی
دانیشتون و زور هوکاری تر که ده بنه هوکاری پیسبوونی ئاو و به جوړیک که ناتوانریت
جیدی به کاربهینریت بو پیداویستیه کانی ژیان.

• جوړه کانی پیسبوونی ئاو:

۱. پیسبوونی سروشتی: که ده بیته هوئی گوړینی سیفاته سروشتیه کانی ئاو و
وایلیده کات که به که لکی به کارهینان نه یه ت.

۲. پیسبوونی کیمیاوی: به شیوه یه که ئاو کاریگه ری ده بیته له نه نجامی بوونی توخمی
ژهه راوی کیمیاوی وه که ره صاص.

۳. پیسبوونی به گتزیایی: به شیوه یه که میکروبه زیان به خشه کان بونیان ده بیته له ئاو
ئاوه که دا.

• سه رچاوه کانی پیسبوونی ئاو:

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

پاشەپۇر مۇرقىيە كان و ئاۋەرپۇكان: پىسبون بەھۇي پاشەپۇكانى مۇرقەۋە دەپتە ھۇي كەمبونە ھۇي سەرچاۋە كانى ئاۋى شىرىن، ئەمەش بە پزگاربوون لە ۲ مىليون تەن لە پاشەپۇكان پۇژانە كە دەكرىتە ناۋ ئاۋەرپۇكانە ھە.

• نەھىشتى پىسبونى ئاۋ:

• ھوشيارى تەندروستى و پاگە ياندن لە رىگە پارسىن و ھۆكارە كانى پىسبون.
• پابەندبوون بە بنەما تەندروستىيە كانە ھە و نەكردى مىز و پىسبى بۇ ناۋ ئاۋى جۇگەلە و پروبارە كان.

• فېرئەدانى پاشەپۇي كارگە كان بۇ ناۋ پروبار و دەريا كانە ھە.
• بەكارنەھىنانى ئاۋى ئاۋەرپۇكان بۇ مەبەستى ئاۋەدانى زەۋىيە كشتوكالىيە كان، تەنھا لەدۋاي چارەسەر كرىدى نەپىت بۇ نزم كرىدە ھۇي رىژەي پىسبونى ئەندامى و كانزاييە كان.

• كارىگەرى پىسبون:

۱. لەسەرتە ئندروستى

جۇرى ھەۋاي نەگونجاۋ دەكرىت زۇرىك لە زىندە ۋەرە كان بكوژىت لە ناۋىشياندا مۇرقۇ پىسبونى ئۇزۇن دەكرىتە بېتە ھۆكارى نەخۇشپە كانى كۆنەندامى ھەناسەدان، نەخۇشپە كانى دل و مولولەي خويئە كان، سووتانە ھۇي ناۋدەم، ئازارى سنگ و سووتانە ھە، پىسبونى ناۋ دەپتە ھۆكارى نىزىكى ۱۴۰۰۰ ھالەتى مردن، زۇربەيان بەھۇي پىسبونى ئاۋى خواردەنە ۋە ۋە يە كە چارەسەر نەكراۋە لە ئاۋى ئاۋەرپۇكانە ھە. لەۋلاتانى تازەپىگە يىشتودا رژانى نەوت دەكرىت بېتە ھۇي سووتانە ھۇي پىست و قلىشانى پىست، پىسبونى ژاۋەرژاۋى دەپتە ھۆكارى لە دەستدانى تواناي بىستىن و بەرزبۇنە ھۇي فشارى خويىن و داھىزران و تىكچوونى خەو.

۲. سىستەمى ژىنگەيى:

• دوۋەم ئوكسىدى كبرىت و ئوكسىدە كانى نايترۇجىن كە پىدەچىت بىنە ھۆكارى ترشە باران كە دەبنە ھۇي كەمبونە ھۇي ژمارەي ھايدروچىنى كە زىان دەگەيە نىت بە پوھە كان و دژە بايۇكىمىياۋە كان كە لەۋانەيە خاك و پىكھاتە كىمىياۋە كانى ژىنگە بگۇپن، لە زۇرجاراندا كەمبونە ھۇي تواناي بونە ۋەرە كە پوھە كان بۇ كىپر كىكرىدى لىدەكە ۋىتە ھە.

• ھەلاۋسانى زىندەيى: بە ۋە پىناسە دەكرىت كە ژەھرە كانى پىادا تىپەر دەپت لە رىگەي ئاستە كانى خۇراكە ھە، بۇنە ھۇي بېتە بنچىنە يەككى زۇرتىر چىرى لە ۋە پىرۇسە يەدا.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• بونی زه ریاکان به ترش: بهرده وام دابه زینی ژماره ی هایدرو جینی بۆ زه ریاکانی زهوی.

• پهنگخواردنه وهی گهرمای جیهان.

• پیشبینیه کان:

ئاگادارکردنه وهی خیرا بۆ پیسبوون له ئەنجامی شیوازهکانی ژبانوه هاتوه دهشیته کاریکی سروشتیش بیته بۆ بوونی، کاریگهریه دروستبووهکان بۆ سهه سهلامهتی دانیشتوان دهچیتته چوارچیهی ههلبژاردنی سروشتیه وه. که ئەمهش مردنی دانیشتوان دهگریته وه له سهه ئاستی ناوچهیی یان له ناوچوونی توخمی مروقه له کووتایی پرگاکه دا. ئەو کردارانیه که ناتوانریت بهرگریان لیبرکریته بونه ته هوئی هاتنه کایه ی هاوسهنگیه کی نوئی، که له ئەنجامی گوپرانکاری و گونجاندن بۆ ئەوپه پری سهریانه لداوه. بۆ ههر شیوازیکی له شیوازهکانی ژبان، په چا و کردنی پیسبوون مانه وهی توخمی مروقی به تالکردوته وه. هوکاری تهکنه لوژیا بریتیه له جیاکه ره وه وتیپروانیی یه کلاکه ره وه. ههر دووکیان سهه چاوه و هوکاری ترن بۆ پاشماوه کان، مانه وه له ژباندا بۆ کاتیکی کورت، ئەندیشه ی مروقه مه و دای نیوان باشی ژبان و مه ترسیه ته ندروستیه کان له خوده گریته، له بهرئه وهی زانسته پشتی به لگه ی تاقیکراوه دهگریته بۆ ئەوهی ووردیته، چاره سهه ی نوئی بۆ ژههراویبوون یان زیانی ژینگه یی وه ستاوه ته سهه دیاریکردنی ئەو ئاسته ی که ده توانریت تیایدا تیبینی کاریگه ی ژههراویبوون ببینریت. نمونه زۆر باوه کان بۆ بوارهکانی که تیا یاندا پیوانه پراکتیکیه کان یه کلاکه ره وه ئەمانه له خوده گریته ((کووترو لکردنی ده رچوه نه بینراوه کان ی ئوتمبیل و تاقیکردنه وه پیشه سازیه کان وهک به رپوه بردنی سهلامهتی و ته ندروستی پیشه یی و زانسته ی ژههراویبوون))، بۆ نمونه ((ژمه ناوهنجی مرینه ر، پزیشکی)) وهک ده رمانه کان و ژمه تیشکده ره وه کان.

چاره سهه بریتیه له سووکردنی پیسبوون که بریتیه له وته یه کی کورتی پر مانا که بهرنامه ی کوئی به رپوه بردنی پیسبوون کورت دهکاته وه که تیایدا تهواو پیسبوونی زیانبه خش سووک دهکات، ئەوه بۆنه یه کی تهواوه بۆ کرداره نویکان و ههریمایه تیه کان، وهک تاقیکه کان و رپوشوینهکانی سهلامهتی و توخمه مه ترسیداره کان و به رپوه بردنی ده رچوون له حاله ته کتوپره کان، به لأم وهک گریمانه وهرده گریته له پیدانی بیکووتا.

• له کووتایدا ده لیین که پیسبوونی ژینگه له م سهرده مه دا بۆته یه کی له مه ترسیه هه ره گه وره کان بۆ سهه تهواوی ژبان ی مروقیه تی و گوئی زهوی و شارستانیه ته پیشکه وتوه که ی، بۆیه ئەرکی هه موانه هه ریه که به ئاست و قهواره ی به شداری و کاریگه ی

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسى نه وزادى موهه ندیس
خۆی له ولاتان و حکومه ته کان هاوکارى یه کتر بکه ن بۆ پرووبه پرووبونه وهى نه و مه ترسیه له
پیناو پاراستنى توخمی مروؤف و مروؤقایه تی و نه م شارستانییته به رز و پیشکه وتوه ی که
به ره مه ی ره نچ و ماندبوون و پلان و بیرى ووردی ده یان هه زار ساله یه تی، راسته پیشه سازی
و ئاوه دانکردنه وه و خوښگوزهرانى و داهینانه کان پیویستن به لام له وانه پیویستر بون و
به رده وامبون و پاراستنى ژینگه یه کی پاکو خاوینه بۆ هه موان، چونکه ژینگه دایکی
هه موانه و گهر دایک نه خوښیی ت یان بمری ت نه وا به دلنیایی هه موان به ره و پوکانه وه و
له ناوچوون ده چن.

• بۆیه له ههریمی کوردستانیشدا پیویسته ره چاوی نه م دیارده زیانبه خشه بکری ت و
حکومه ت و داموده نگاکان و ریخراوه مه دهنیه کان و تاک و کو مه لگاش به گشتی هاریکاری
یه کتر بکه ن بۆ پاکراگرتنى ژینگه ی کوردستان به که مکردنه وه ی ئاستی گازه ژه هراویه کان
و کارکردن به پیوه ره جیهانیه کان له کاتی دانان و دامه زراندى کارگه پیشه سازیه کان و
زیادکردنى پرووبه رى سه وزایی و فرینه دانی پاشه پرۆ مرویی و پیشه سازی و کشتوکالیه کان
بۆ ناو هه وا و ئاوی شیرین و خاکی کوردستان. گهر نه م هه نگاوانه هه لنه نیین نه وا
له ماوه یه کی کورتدا نه و ژینگه پاکو خاوینه ی که ئیستا هه مانه به ره و پوکانه وه و
بجوکبونه وه و پیسبوون ده چی ت و نه نامیش ده یه ها نه خوښی کوشنده بلاوده بیته وه و
هه موانیش زیانمان پیده گات و مه ترسیه کانیش بۆ سه ر هه موانه به بی جیاوازی.

سه رچاوه:

=====

• پیگه جیاوازه کانی نه نته رنی ت

* نه م بابه ته له گوؤقاری نه ندازیاران ٦٨ به هاری ٢٠١٩ و پوژنامه ی کوردستانی نو ی ٧٨٧٣
و ٧٨٧٩ و ٧٨٨١ له ٥/٢٦ و ٢ و ١٥٢٠١٩/٦/٩ بلاوکراوه ته وه.

تەقىنەۋە ئەتۈمبەكان مەترسى گەۋرەن بۇ سەر مۇقايەتى

نەمۇنەش تەقىنەۋە ئەتۈمبەكانى روسىيا*

• پاراستنى ژىنگە خۇشەختانە لەم قۇناغى نويگە رايىدە دا وەك بىنەمايەكى زۇر مۇقۇدۇستانە ھاتۇتە ناۋ كايەى گىفتوگۇۋۇ مشتومپەكانى نىۋان سەر كىردە و ولاتان و كۆمەلگا و تاكەكانىش ، و بەدەيان و سەدان حيزبى سىياسى و پىكخراۋى كۆمەلگەى مەدەنى لەپىناۋ پاراستنى ژىنگەى گۆى زەۋىدا دامەزراۋن، لەپىگەى خۇپىشاندان و ناپەزايەتتەكان و فشارەكانىيان بۇ سەر حكومەتەكان گەلىك كارى گەۋرەيان ئەنجامداۋە بۇ پاراستنى ژىنگەى گۆى زەۋى و بەردەۋامبۇونى ژيانىكى پاكوخاۋىن بۇ مۇقايەتى.. چونكە دواى پىشتن و فېردانى سەدان و ھەزاران تەن لە خۇل و خاشاك و پاشماۋە و پاشەپۇرۇ ژەھراۋى و تىشكەدەرەكان و خىستىيان بۇ ناۋ ھەۋا و ناۋ و خاكەۋە لەلايەن كارگە گەۋرە پىشەسازىەكانەۋە ژىنگەى زەۋى و مۇقايەتى بەرەۋ پىسبۇون و لەناۋچۇون و زيانگەياندىنى گەۋرە چۇۋە،بۇيە ئەم قۇناغە ۋادەخۋاىت و ئەۋەشى كىردۇتە بىنەماۋ چەسپاندۇيەتى كە كۆمەلگاى نويگەرا پىۋىستە رىز لە پاكوخاۋىنى ژىنگەى مۇقايەتى بگىرت و ھەرىكە بە قەۋارە و گارىگەرى و پۇلى خۇى ھەستىت بە پارىزگارىكىردن و پاگرگرتنى ئەۋ ژىنگە مۇقايەتتە،چونكە تا ژىنگەى زەۋى پاك و خاۋىن نەبىت و دۇور نەبىت لە پىسبۇون و ژەھراۋىبۇون ئەۋا تاكى ساغلم و تەندروسىتىش نايەتە بۇون.

• يەككىك لەۋ ھۇكارانەى كە دەبىتتە ھۇكارى سەرەكى بۇ پىسبۇونى ژىنگە و مەترسى گەۋرەش دروستدەكات بۇ سەر ژيان و مان و بۇونى تەنانەت زىندەۋەران و پۈك و ئاژەلەكانىش جيا لە مۇقۇقەكان و كۆمەلگا مۇقايەتتەكان و ھۇكارىكە كە رىگىرى لىناكرىت و سنورەكان ناناىت و ھەموانىيان تىدەپەرىنىت و تەنانەت لە سنورى ولاتانى ناۋچەيەك يان ھەرىم و كىشۋەرىكىشدا نامىنىتەۋە بەلكو زۇر لەۋە دۇورتر دەپرات كە مۇقۇ بىرى لىدەكاتەۋە،ۋەكو چەكە كوشندە كىشۋەرىپەرەكان ۋايە و تەنانەت لەۋانىش مەترسىدارتەرە،چونكە چەك و پۇكىت و تەقەمەنىە سەربازىەكان ئەۋانەى كە ھەلگىرى كادۇەى ئەتۇمى نىن تەنھا بۇ ماۋەيەكى دىارىكراۋ كاولكارى و زىان و مەترسىەكانىيان بەردەۋام دەبىت بەلام بلاۋبۇنەۋەى تىشكە مەترسىدارە ئەتۈمبەكان بۇ سەدان سال و بگرە زىاترىش كارىگەرىە خراپەكانى لەسەر ئاۋ و خاك و ھەۋاى ناۋچە و ھەرىم و

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككىسىسى نەوزادى مۇھەندىس

كىشۈ رېكېش بەجىدىلىق ۋە كارىگەرى زۆر خراپ تىرىش دەكاتە سەر نەوۋە ۋە چەكانى مروۋقە ۋە ئازەل ۋە پوھەكەكانىش.

• ھەربۇيە ئەركى ۋە لاتانى گەورە پىشەسازى ۋە خاۋەن چەك ۋە بۇمبى ئەتۇمىن كە رېگە بگرن لە زياتر بلاۋبونەۋە چەكى ئەتۇمى ۋە نەھىلن بكەۋىتە دەست ھەر ۋە لات ۋە سەر كىردە ۋە پىژمىك كە نرخی بەھا بەرزەكانى مروۋقا يەتتى نازانن ۋە پىژيان لىناگرن.

• بەلام بەداخەۋە تازە بەتازە مەملانى ناپەۋاكانى ئەمىرىكا ۋە روسىا ۋەكو دوو زەھىزى بواری چەك ۋە پۇكىتتى بالىستى ۋە مامناۋەنچ مەودا ۋە ئەتۇمى كەوتونەتە خۇ بۇ ھەلۋەشانەنەۋە پۇكەوتنەكانى نىۋانىيان بۇ رېگەگرتن لە زياتر بلاۋبونەۋە چەكە مەترسىدارەكان بۇ سەر ژىنگەى گۆى زەۋى ۋە مروۋقا يەتتىش بەگشتى. ھەرىكەيان لە ھەۋلى داھىنان ۋە دروستكردنى چەكى نوۋى پىر مەترسىدان ۋە گەرەكىشيانە دا بەشى بكنە سەر ۋە لاتان ۋە كىشۈ رەكانى سەر بە نفوز ۋە خولگەى خۇيان لە ئەۋروپا ۋە ئەفرىقىا ۋە ئاسىادا.

• نوۋىترىن نەمۇنەش برىتتە لە تاكىكردنەۋە يەككى شىكستخواردوۋى پۇكىتتىكى ھەلگىرى كلۇۋى ئەتۇمى لەلەين روسىاۋە كە برىتى بوە لە ھەلدانى پۇكىتتىك لە جۇرى ((پۇرىفىستنىك)).

• پىرسىار لىرەدا ئەۋەيە، ئەم جۇرە چەك ۋە پۇكىتتە چىيە؟ مەترسى ۋە كارىگەرىيە خراپەكانى چىن بۇ سەر ژىنگە ۋە مروۋقا يەتتىش؟

ئازانسى ۋەزە ئەتۇمى حكومى روسىا رايگەيانن ((روساتۇم)) كە شارەزاكان سەرقالى تاكىكردنەۋە بزوینەرى پۇكىتتىكى ئەتۇمى بوون. لە بەرامبەر سەكۆيەك لە ناۋچەى جەمسەرى باكور لە چوارچىۋەى ئەۋ تاكىكردنەۋە سەربازى ۋە دەرىيايانەى كە روسىا ئەنجامىان دەدات، لە ئەنجامى ئەۋ تاكىكردنەۋە يەدا پىنچ لە ئەندازىارە ئەتۇمىيەكانى روس بونە قوربانى ۋە سى ئەندازىارى تىرىش لە نەخۇشخانە چارەسەر ۋە رەدەگرن، لە ئەنجامى تەقىنەۋەى ئەۋ بزوینەرە لە شارى سارۋقە كە دەكەۋىتە دوورى ۳۷۳ كىلۇمەتر لە پۇژھەلاتى شارى مۇسكۇى پايتەختەۋە، كە كارگەيەكى كلۇۋى ئەتۇمى جەنگى روسىاى تىاداىە. پىشتىرىش روسىا پۇكىتتى جۇرى كرۇزى تاكىكردۋتەۋە كە بەۋزەى ئەتۇمى كاردەكات ۋە ناۋى ((پۇرىفىستنىك)) بوە.

ئەم تاكىكردنەۋە سەرنەكەۋتەۋە كارەساتىكى ئەتۇمى مەترسىدارى لىكەۋتەۋە ۋە لە ئەنجامدا تىشكىكى ئەتۇمى بۇماۋەى ۴۰ خولەك لى بەرزبۇتەۋە لە شارى سىفىرودفىنسك كە ۴۰ كم لە پۇژھەلاتى گۆرەپانى تاكىكردنەۋە كانەۋە دوورە لە نىنوكانسا لە دەرىياى سىپىدا.

تاكگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس
ليپرسراوانى شاره كه ده ليين كه ناستى تيشكه كان گه يشتوته ۲ مايكروسيقيرت له
كاترميريكا ((يه كه ي پيوانه ي برى تيشكدانه وهيه))، دواتر دابه زيوه بو ناستى ريگه پيدراو
كه بريتيه له ۰۱۱ مايكروسيقيرت، ههر دووك ناسته كه به بچوك داده نرين و ناتوانن ببنه
هوى نه خوشى له نه نجامى بهر كه وتن بهو تيشكدانه وهيه.

• به لام نياا نه م راگه يانندن و گوتانه تا چهند راستن؟ نياا بو دنيا كردنه وهى دانيشتوانى
ناوچه كه يه يان بو خوده ربا زكردنه له قهره بوو كردنه وهى ژيان و پاكر اگتنى ژينگه ي ناوچه كه يه؟
به لام شارها روسى و پروژئاواييه كان ده ليين له راستيدا نه و تاقى كردنه وهيه په يوه سته به
رؤكيتى ۹ ئيم ۷۳۰ پوريفيستنيك كه به روسى ماناى ((بالنده ي نوئه ديت كه بچوكترين
بالنده ي ده رياييه)).

پيشتريش سه روك پوتين له سالى ۱۸۰۱۲ و له بهرده م په رله مانى ولاته كه يدا باسى له م
رؤكيتته كردبوو و په يمانى ناتوش ده ليايت نهو رؤكيتته بريتيه له جورى ئيس ئيس سى-۹
سكاي فول.

مارك گاليوتى، چاودير و شيكه ره وهى ديارى روسيا ده ليايت ((نه م سيسته مى پالدا نه نه توميه
برييه له نالنگاريه كى ته كنه لوجى زور گه وه)). و زياترى له سهر ده روات و ده ليايت ((مه سه نه ي
خييرا ي هه يه له به رامبه ر كيشى نهو سيسته مه دا، سه ره راي مه ترسى نه وهى نه م رؤكيتته بو هه ر
جيگه يه ك بروات نهوا پاشما وهى تيشكى به جيده هيليايت)). و نه وه شى راگه يانند كه ((نه م پروژهى
رؤكيتته له ميژ نه لايه ن روسيه كانه وه كارى بو ده كريت و له ئيستادا له سهر ره فه كان ده ره يتراره و
كارى له سهر ده كريت و وه به ره ينانيان تيا دا نه نجام ده دريت)).

نه م جوره سيسته مى پالدا نى رؤكيتته ((سيسته ميكي ديارى كرا و نيه له رووى ماوه وه و ره نگه
ته قينه وه كه ي نيونوكاسا چه كيكي جياواز تريشى له خوگرتبيا ت كه توانا ي هه نگرتنى كلا وهى
نه توميشى هه يه)).

• جورى نوئ له رؤكيتى كروز دور مه ودا دژى پاپوره كان كه ناوده بري ت به
زيركون، كه به خييرا ييه ك ده روات به رزتره له خييرا ي ده نگ. به ۸ جار به پيى وته ي سوپا ي
روسيا.

• جورى نوئ له دروستكرا وه بزوينه ره كان له ژير ئاودا كه له ژير ده ريا ييه وه
ده ته قينرين و پيى ده وتريت ((پوسيدون)).

• چى ده زانريت ده رياره ي نهو ته قينه وه يه؟

قالانتاين كو ستيوكوف، كه فه رمانبه ريكي دياره له ئاژانسى روساتوم، ده ليايت ((نه و ه
نه ندا زياره ي كه بونه قوربانى لهو ته قينه وه يه دا كه له ۸ ئابى ۱۹۰۱۲ روويدا و له نه نجامى

تاكگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سىياسى..... نه وزادى موهه نديس
كه وتنه وهى ئاگرىكى له ناكاودا بوو له دهسته بژىرى شارهزا و پائه وانه كان بوون كه مه ترسيه كانيان
تاقىكرده وهى و تاقىكرده وهى پيشتريشيان نه نجامد ابوو)) له ژير بارودوخى زور سهخت و
ناناسايدا)).

كوستيوكوف سهنه تهرى ساروفى نه تومى بهرپوه ده بات، كه برىتیه له دامه زراوه يهكى نهينى
له قوناغى جهنگى سارددا و بهرپرسياره له كوگاي بومبه هايدروچينيه روسيه كان.
كاتيك ته قينه وه كه له شاره كه دا پرويدا خهلكى پرويانكرده دهرمانخانه كان بو كرينى حه بى
يود، چونكه حه بى يود له يودى تيشكدهر مروقه ده پاريزيت، به هه مان شيوه له كاتى پرودانى
كاره ساتى نه تومى بنكهى چيرنو بيل له سالى ۱۹۸۶ دا هه مان داواكارى له سهر ئه م جوړه
حبه هه بوو بو خو پاراستن.

دهسه لاتدارانى روسيا پيش نه نجامدانى تاقىكرده وه كه ناوچه كه يان خستبوه ژير
چاوديريه كى ورد و قه ده غه كراوه وه، به لام له دواى يهك روژ له ته قينه وه كه له ۹ ئابدا
پاپورپكى روسى له ناوچه كه دا بينراوه به پپى پيگه يهكى پسپورپى نه رويجى بو هه والى
جه مسهرى باكور. رايگه ياند كه نه و پاپوره كارى كردوه بوئه وهى هه موو شوينه وارپكى
پيسبوون به تيشك لابات و تائىستا له كار كردن به رده و امه. رهنگه ناوچه كه به داخراوى
بمىنيته وه بو نه وهى سوتهمه نيه ژه هراويه كه ي روكتيه كه تيكه ل به ناوى ده رياكه نه بيت كه
راوچيه كان كارى تيا دا ده كه ن)).

• **ئايا روكتى بزوينراوى نه تومى ده بيته داهينان و گورانپكى گه وره؟**

مارك گاليوتى ده لىت ((گومانى زور هه يه كه روكتى پوريفيستنيك روناكى ببينيت)) و نامارزه شى
به وه دا كه روكتى ترى نوى كه پييده وتريت ((پولاقا)) ((بوماوهى چهند سائيك
تاقىكرده وه كان له سهرى شكستيان هيناوه)).

ههردوو روكتى زيركون و پوسيدون دوو پرورژه ي زور پيشكه وتوون، و پوسيدون له
شيوه ي پاپورپكى بزوينراودايه كه له دوروه ده بزوينريت له ژير ناودا و تائىستا له
قوناغى نمونه ي سهره تاييدايه. نه م روكتيه ش چه كيكى كاولكاره و بو به كار هينان نه شياوه
جگه له جهنگى نه تومى سهرتاپاگر.

• نه م روكتيه ي كه ته قيه وه و ناوى ((پوريفيستنيك)) بوو، له لايه ن روژنامه يه كى
حكومه تى روسيا وه ((روسيسكايا گازيتا)) وه پيش مانگيك به ((چه كيكى توله سهندنه وه))
ناوده برا، ههروهك چون نازيه كان به و روكتيه تانه يان دهوت كه دهرنان به بهر يتانيا وه له قوناغى
كو تايى جهنگى جيهانى دو وه مدا. هه مان روژنامه ده لىت نه م روكتيه تواناى فرينى بوماوهى
دووردريژ هه بوو ههروهك چون تواناى خو به دورو گر تنيشى هه بوو له بهرگريه ناسمانيه كان،

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
ئامانجه کهشی بریتی بوو له وهی که ههر ژیرخانیک مابیت له دواى لیدانى رۆکیتی بالیستی
کیشوهر بره کانه وه بۆ ناوچهی دوژمن بهم رۆکیته کاول و له ناو بریت.
گالیوتی ده لیت ((له گه ل هه ره سهینانی ریکه وتنامه ی هیزه نه تومیه مام ناوه نجیه کان، نه مریکاش زیاتر
تواناکانی چر ده کاته وه له سه ر پێشخستنی کۆگاکانی له چه که مامناوه نجیه کان، که کاریکی پیویست نیه
له کاتی هه لایسانی جهنگی سه رتا پاکیریدا)).

ئه وهش ده لیت که ((روسیا ده یه ویت نه و چه که وه ده ستبهینیت به هو ی مه ترسیه کانیشی به هه مان شیوه له
توانا نه تومی و سه ربازیه کانی ولاتی چینیش)).

• بهم شیوه یه به کارهینان و تاقیکردنه وه و هه ولی دروستکردنی جوړی جیاواز و نویتر له
چهک و تهقه مهنی پێشکه وتوو له لایه ن ولاته زلهیزه کانه وه له لایه ک دهنه مه ترسی بۆ سه ر زیاتر
پیسبوونی ژینگه ی گۆی زهوی و کۆمه لگای مرۆقایه تی به گشتی و دروستبوونی مه ترسی
له ناو چوون و پرودانی کاره سات بۆ ئیستا و ئاینده ی نه وه کانی مرۆقه و سه رجه م زینده وه رانیشت.
جا گه ر بهم شیوه نا ره وایه پێشپرکی له نیوان زلهیزه نه تومیه کاندایه رده وام بیت له سایه ی
سیاسه ته هه له و سه رکیشیه کانی چه ند سه رکرده یه کی مه غرور و خو به زلزان ی وه کو پۆتینی
روسیا و ترامپی نه مریکا وه ، نه وا به دلنیا یی نه ک مافه کانی مرۆقه و ئازادیه کان و دیموکراسی و
دادپه روه ری ده خریته ژیر پییه کانه وه وه کو بنه ما مرۆقایه تی و قوناعی نو یگه رای ی ، به لکو هیچ
رێز و به هایه کیش بۆ بنه ما و دروشمی پاراستنی ژینگه ش نامینیته وه و مرۆقه به ده ستی خو ی
ئاینده ی مرۆقایه تی ده خاته مه ترسیه وه و کاولکاری و کاره ساتی دلته زین ده خو لقی ن له جیا تی
دا هینان و پێشکه وتنه نه رینیه کان. بۆیه گه ر نه م پێشپرکی نا ره وایانه به رده وام بن نه وا به دلنیا یی
ئاینده یه کی تاریک و نا رۆشن و کاولکاری و مالمویرانیه کی سه رتا پاکیری گۆی زهوی چا وه پروانی
مرۆقایه تی ده کات.

* ئەم بابەتە لە سایته کانی ستاندارد کورد و ئەنجومه نی ناوه ند وتاری کورد وشه ن پر یس و سپی میدیا
و ئا راسته و خه ندان و ژیا ن و دره و میدیا و pukmedia و پوژنامه ی کوردستان ی نو ی ۷۹۷۱ و ۷۹۶۵ له
رێکه وتی ۲۰/۸ و ۲۲ و ۲۹/۹/۲۰۱۹ بلا و کرا وه ته وه.

دارستانەكان گىرنگىن بۇ پراگرتنى ھاوسەنگى ژىنگەي مۇقايەتى

نەمۇنەش دارستانەكانى نامازۇن*

• **ئاشكرايە ژىنگەي گۆي زەوى** لەچەند توخىمىكى سەرەكى لە پال ئاۋ و خاك و ھەوادا پىكھاتوھ كە يارىدەدەرن بۇ پراگرتنى ھاوسەنگى ژىنگەيى بەمەبەستى بەردەوامبۇنى ژيان و مانى مۇۋق و ئاژەل و پۈكەكان لەسەر ئەم ھەسارەيە. لەوانەش دارستانەكان و بىبابان و شاخ و داخ و گرد و دۆل و كانياۋ و ئاۋى سەرزەوى و ژىر زەوى و بۇنى مۇۋق و ئاژەل و پۈكەكان و دەريا و زەرياكان و زۆرى تىرىش. كەھەرەك لەم توخمانە گىرنگى و كاريگەرى گەورەيان ھەيە لەسەر پاكراگرتن و بەردەوامبۇنى ژيان لەسەر ھەسارەي زەوى.

• **ئەۋەي لەم بابەتەتدا تىشىكى دەخەينە سەر برىتتە لە دارستانەكان بەشېۋەيەكى گىشتى و دارستانەكانى نامازۇن بەتايبەتى كە گەورەترىنە لەسەر پىۋى زەوى و پانتايىبەكەي ۶۹۰۰۰۰۰ كىلۇمەتر چوارگۆشەي داگىر كىردوھ لە كىشۋەرى ئەمىرىكاي لاتىن و لە ۹ ولاتى ((بەپازىل و پىرۇ و فەنزەۋىلا و كۇلۇمبىيا و پۇلىقىيا و گىانا و ئەكوادۇر و سۇرىنام و گۇيانى فەپەنسسى)) كە بەتەنھا ۳/۲ ى ئەم دارستانە دەكەۋىتە ولاتى بەپازىلەۋە و ئەم دارستانە تەمەنى دەگەپىتەۋە بۇ ۵۵ مىلۇن سال و قەۋارەكەي ۴۸ جار لە پىۋەبەرى ئەمىرىكا گەورەترە و پىژەي ۴۰٪ ھەموو كىشۋەرى ئەمىرىكاي لاتىنى دادەپۇشىت.**

• زانپارى لەسەر ئەم دارستانە

ئەم دارستانە بەھۇي گەورەيى و كاريگەرى لەسەر دەرچواندى گازی ئۇكسىجىن كە بەسۋودە بۇ ھەناسەدانى مۇۋق و ئاژەلەكان كە بەپىژەي ۲۰٪ ئۇكسىجىن بەرھەمدەھىنىت بە ((سىپەكانى جىھان)) ناۋدەبرىت، ئەم دارستانە ئەم چەند تايبەتەمەنىانەي لاي خوارەۋەي ھەيە كە لە زۆرىك لە دارستانەكانى تىرى جىھاندا نىن لەوانە:

۱. گەورەترىن دارستانە كە ژيانى و شكانى و ئاۋى و ئاژەلى تىكەل بەيەكتر دەكات لەسەر پىۋەبەرىكى گەورە و جىاۋاز بەبى ھەستىكرىن بە كەموكۇپى ژىنگەيى.

۲. بەردەوامترىن دارستانە لەپىۋى كەشۋەۋاۋە، پىلەي گەرمای لە ۲۷ پىلە تىپەپىناكات، سەرپى ئەۋەش بەدرىژايى سال بارانى لىدەبارىت، ئەۋەش بۇ پراگرتنى ھاوسەنگى ژىنگەيى و ژيانى كىۋى دارستانەكانە.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

۳. پيى دوتريت ((سيهكانى جيهان)) چونكه ۲۰٪ ي ئوكسجينى جيهان به رهه م دهينيت كه دانيشتوانى زهوى هلايده مژن به پيى نامارى دهنگاى گهردوونى به پازيلى.

۴. گه وره ترين جوړى دار له خوده گريت كه ۷۵۰ بو ۱۶۰۰۰ جوړن، زور جوړى جياوازي گولى تيا دايه كه تائيستا نه بينراون كوى ژماره ي دارهكان بريتيه له ۳۰۹ مليار دار.

۵. سه رچاوه يهكى سه رهكى ناوى شيرينى جيهانه، چونكه ۵ پروبارى گه وره له خوده گريت كه به ولاتانى ناوچه كه وه به سراونه ته وه و له به ناو بانگ ترينيان بريتيه له پروبارى نامازون.

۶. له و پينچ پروباره دا زياد له ۳ هزار جوړ ماسى جياوازي تيا دايه.

۷. زياد له ۲ مليون و ۵۰۰ هزار جوړ ميرووى تيا دايه. كه هه يانه زيان به خش و هه شيانه زور مه ترسي دارن.

۸. هم دارستانه زوريك له جوړى ناوازه و كه م و مه ترسي دار و نه بينراو له ناژه لى تيا دايه، كه تائيستا نه بينراون.

۹. بالنده ي تيا دايه بو پاراستنى دارستانه كه، وهك بالنده ي ((توقان)) كه دهنگيى به رزى هه يه و له دوورى كيلومه تر و نيويكه وه دهنگى ده بيسريت وه ركات مه ترسى پروبكات ده دارستانه كه به دهنگه به رزه كه ي هه موو گيانه وه ران ناگا دارده كاته وه.

۱۰. جوړى زور مه ترسي دار له جالالوكه و ماري تيا دايه و داده نريت به جيگه ي سه رهكى ماره هره مه ترسي دارهكان وهك ماري ناكاوند اى زه به لاج.

۱۱. جوړيك له شه مشه كویره ي تيا دايه كه خوينمژن و بوقى زور ژه هراویشى تيا دايه.

۱۲. زياد له ۱۲ هزار جوړ پوهكى تيا دايه كه هوكارى سه رهكين بو چاره سه رى شيرپه نجه و زياد له ۳ هزار جوړى ميوه شى تيا دا. سروشتى گه لای دارهكانى زور گه وره و پانن كه ده بنه پيگر له به رده م گه يشتنى باران به زهوى دارستانه كه دواى ۱۰ خولهك نه وكات باران ده گاته زهوى دارستانه كه به هووى نه و گه لا پانانه وه.

به م شيويه هم دارستانه گرنگى و كاريگه رى گه وره ي هه يه له سه ر پاكترنى هاوسه نكي زينگه يى ته واوى گوى زهوى نهك به ته نها ولاتان و كيشوهرى ئه مريكاي لاتين.

● مه ترسيه كانى سه ر نه م دارستانه

گه ليك مه ترسى گه وره پروبه پرووى هم دارستانه بونه ته وه هر له دير زه مانه وه و به تايبه تيش له م چند سالانه ي دوايدا و گرنگ ترينيان:

۱. ناگر كه وتنه وه ي به رده وامه به تايبه تى له وه زره وشك و گه رمه كانى سالدا و به پيى ناماريكى په يمانگاي نيشتمانى به پازيلى بو ليكولينه وه گه ردونيه كان پايگه يانده وه كه

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
۷۲هزار ناگر که وتنه وه له سالی ۲۰۱۹دا پرویاند اووه و تو مارکراون، به پریژهی ۸۳٪ به رزتره
له سالی ۲۰۱۸، نه مهش به رزترینه له سالی ۲۰۱۲وه. ئاشکرایه ناگرکه وتنه وه ده بیته هوئی
له ناوبردنی دارستانه که به ته واوه تی له پرووی درهخت و میوه و ناژهل و میروه کان و پوش و
په لاش و .. هتد و کاره ساتیکی مرویی و ژینگه یی گه وره ی لیده که ویته وه و کاریگه ریه
خراپه کانیشی رهنگ ده داته وه بسهر هه موو جیهاندا.

۲. هه لمه تی پرینه وه و وشککردنی دار و درهخته کان له لایه ن حکومت و کومپانیا و
مافیا و گروهه کانه وه به مه بهستی دروستکردنی پرۆژه کان.

۳. دامه زاندنی ریگای خیرا و کومه لگا نیشته جیبوه کان بونه ته مه ترسی گه وره بو
نه مان و بچوکبونه وه ی ئەم دارستانه.

۴. چاندنی پرووه که بیهوشکه ره کان له لایه ن سه رمایه دار و گروهه مافیاییه کانه وه له ناو
ئەم دارستانه دا.

۵. دامه زاندنی کارگه ی گه وره ی پیشه سازی له ناو دارستانه که دا و نه مهش ده بیته
هوئی پرینه وه و وشککردن و نه مانی دارودرهخته کان.

به م شیویه مه ترسیه کانی سه ر ئەم دارستانه به پریژهی ۶۰٪ و به به رده و امیش
له به رزبونه وه دایه، که ئەم مه ترسیانه ش ده بنه هوکاری که مېونه وه ی پریژهی گازی ئوکسجین
و زیادبوونی پریژهی ده رچوونی گازی کاربۆن به ۲۵٪ و نه مهش یارمه تی دیارده ی
په نگخواردنه وه ی گه رمای گوئی زهوی ده دات که یه کیکه له دیارده زیانبه خشه کان بو
ته واوی ژیان له سه ر گوئی زهوی.

• **کاردانه وه و هه لویسته نیوده و له تیه کان به رامبه ر نه اگه رکه وتنه وه ی دارستانی
ئامازۆن**

خۆشبه ختانه له دوا ی ناگرکه وتنه وه ی دارستانی ئامازۆن له ۲۰۱۹/۸/۱۴ و
به رده و امبوونی تا کو ئیستا و بو ماوه ی زیاد له ۱۰ پۆژه، کو نگره ی ولاتانی GV له فه رهنسا
ده به سریت که ۳ پۆژ به رده و ام ده بیته و دوو مه سه له ی زۆر گرنگ باس ده کرین که
یه کیکیان با به تی ناگرکه وتنه وه که ی دارستانه کانی ئامازۆنه له به رازیل که له ئیستادا
به گه رمی بوته قسه و باسی کو پوکوبونه وه نیوده و له تیه کان و کردویانه ته کیشه یه کی
مه ترسیداری جیهانی و مرؤقایه تی نه ک ولات و ناوچه و کیشوه ریکی دیاریکراو. بو یه
کو نگره که به جدی و گه رمو گو پیه وه داوا له به رازیل ده کات که هیمه تی زیاتر بکات بو
کو نترۆل کردنی ناگره که، ولاتانی یه کیته ئه وروپاش ته نانه ت په خنه ی توندیشیان

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

له سه روكى به پازيل ((جائير بؤكسوئارو)) ش گرتوه كه هه نديك هه لوئست و گوتارى دژ به ژينگه ي داوه و به كه مته رخه مى ناوده بن و ته نانه ت كار گه يشتوته نه وه ي ولا تانى يه كيتى نه وروپا هه ره شه ي هه لوه شان وه ي گه و ره ترين گريه ستي بازرگاني به ناوي ((ته كه تولى ميركوسور)) له گه ل ولا تانى نه مريكاي لاتينيدا ده كهن. نه وروپيه كان به گشتى و به تايه تي فه رهنسا و ئيپرله ندا و نه لمانيا و به ريتانيا و ئيسپانيا و .. هتد. هه مان هه لوئستيان هه يه .

نه مريكاش داواي هه رچي زووترى كوئتروئى ئاگره كه ده كات و ناماده يى هه موو هاو كار يه كيشه بؤ به پازيل. له بهر گرنگي و كار يه گه ري دار ستانه كانى ئامازون بؤ سه ر ته واوي ژيانى گو ي زه وي سه رو كى فه رهنسا نه مانويل ماركون پايگه ياندا ((به سووتاندى دار ستانه كانى ئامازون ماله كانمان ئاگر ده گرن)) .

كوئگره ي GV پريارياندا كه يارمه تي مادي پيشكش بكن بؤ كوئتروئى ئاگره كه و به ريتانيا برى ۱۰ مليون دولارى پيشكشكر دوه .

به لام سه رو كى به پازيل پايده گه يه ني ت كه ((ريگه به ده ستوره داني ده ره كى نادات و رووداني ئاگر كه وتنه وه كه ش رووداويكى سروشتيه و نه هه موو ولا تي كدا رووده دات و ره خنه نه نه وروپيه كانيش ده گري ت كه وهك سه رما يه دار يكي دا گير كه ر مامه نه نه گه ل به پازيل و بابته كه شدا ده كهن. ئاكري ت نه م بابته به بكه نه بيانوو بؤ سه پاندى گه مارو و فشارى ئابورى بؤ سه ر به پازيل)) .

له به رامبه ريشدا ولا تي چين پرياري دا كه هه رچي ده كري ت بؤ پاراستنى دار ستانه كان نه نجام بدر ي ت و دارى زياتر پروي نري ت ، تارووبه ري دار ستانه كان بگاته ۲۰۰ مليون هيكتار تاسالى ۲۰۳۵ .

به هه مان شيوه كه سا يه تيه ناو داره كانى جيهان له هونه رمه ند // ليوناردو دى كاپرو ي و گو رانى بيژ // مادونا و ياريزان // كري ستيانو رونا ل دو هه ستاون به پيشكشكر دنى هاو كارى مادي بؤ كوئتروئى ئه و ئاگره ي دار ستانه كانى ئامازون ، نه وه تا هونه رمه ندى ناو دارى نه مريكى ليوناردو دى كاپريو برى ۵ مليون دولارى به خشيوه .

• ده رنه نجام و كوئايى

ئاشكرا يه روودانى ئاگر كه وتنه وه كان له و دار ستاناندا هه نديكيان سروشتين و هه نديكى تري شيان به ده ستي نه نقه ست و به بهر نامه ريژى نه نجامه درين ، كه هه ردوو جو ره كه به زيانى گه و ره ي مادي و مه عنه وي و سروشتى و مرو يى ده شك يته وه بؤ سه ر ژيانى ته واوي گو ي زه وي و كاره ساتى گه و ره و مه تر سيدارى ژينگه يى جيهانى ليده كه وي ته وه ، هه ر له م وه رزى هاوين و گه رما يه دا ئاگر كه وتنه وه له دار ستانه كانى ولا تانى فه رهنسا و روسيا و يونان و

تاگه رایی وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

ئیسپانیا و گه لیکی تریش که وتونه ته وه، نه وه تا له سالی ۱۹۷۰ وه نزیکه ی ۱ ملیون و ۴۰۰ هه زار هیکتار دارستان نه ماون. هه ربویه ولاتی به پازیلیش وهك گه وره ترین ولاتی خاوهن دارستانه کانی ئامازون پرووبه پرووی ره خنه و گلهیی زور بوته وه به هوئی که مته رخمی و خه مساردی و ریگه نه گرتنی له سه رمایه دار و مافیاکان بو پرینه وه و سووتاندن و نه هیشتنی دارستانه کان، هه رچه نده به هه موو هه ولی خوئی و به به شداری ۴۴ هه زار سه رباز و ۲ فرۆکه ی جوئی Hercules ۱۳۰ C که پری ۱۲ هه زار لیتر ئاویان به کاره ی ناوه بو کوژاندنه وه و خاموشکردنی ئاگره که. به لام وهك سه روکی به پازیل رایگه یاند که کوژاندنه وه ی ئه و ئاگره گه وره یه و له سه ر ئه و پرووبه ره فراوانه کاریکی ئاسان نیه و کاتی پیویسته.

• له کوژانیدا گرنه گه ئه و راستیه وه ییر هه موان به یئینه وه که دارستانه کان سه رمایه و سامانی هه موو مروقیه تین له سه ر پرووی هه ساره ی زهوی و ئه رکی هه موانی شه به ولاتان و کومه لگا کانه وه کاری پیکه وه یی و به رنامه ریژی و پلانی زانستیان هه بیته بو پاراستن و ریگه گرتن له ئاگره که وته وه ی ئه و دارستانه، چونکه دارستانه کان سه رچاوه ی هه واو و ئا و خاکی پاکن بو مروقیه تی و ته واوی گیانه وه ران به ئاژهل و پروه که کانیشه وه. بو یه ناکریت خه مسارد و که مته رخه م بین له ئاستیاندا، ئه رکی ولاتانی ناوچه که شه که هه ریه که یان له سنوری ولات و ده سه لاتی خویندا بریار و یاسای پیویست ده ربکه ن بو زیاتر پاراستنی دارستان و له وه رگاگان و ریگه گرتن له ئاگره که وته وه و غرامه کردن و سزادانی هه موو ئه و که سانه ی که ده بنه هوکاری ئاگره که وته وه و هه روه هاش به به رنامه و پلانی زانستی هوشیارکردنه وه ی تاك و گروپ و ته واوی کومه لگاگان پیاده بکه ن ده رباره ی گه وره یی و گرنگی دارستان و پاکراگرتنی ژینگه ی گوئی زهوی و ئه ویش به پرواندنی زورترین ژماره ی دارو دره خته کان ده بیته.

کوردستانی خوشمان هیچ به ده ر نیه له و یاسا و ریسا نیوده وه له تیانه و هه ق وایه له ناینده دا له لایه ن حکومه ت و په رله مانی کوردستانه وه یاسا و ریسای پیویست له و باره یه وه ده ربجیته به خزمه تی زیاتری پاراستنی ژینگه ی کوردستان له پیسبوون و سووتاندن و له ناوچوون ((چونکه سالانه به ده یان هه زار دوئم له پوش و په لاش و پاوان و دارستانه سه روشتییه کان له کوردستاندا به به رنامه و له ریگه ی ده سته تی کده ر و هه ندیک جاریش به هوئی سه روشتییه وه کاره ساتی ئاگره که وته وه پرووده دن))، چونکه چه نده ژینگه یه کی پاکوخواوینمان هه بیته ئه وه نده ش تاکیکی ساغله م و ته ندروستمان ده بیته له پرووی جه سته یی و بیرکردنه وه و ئازادی و داهینان و به خششه کانیا نه وه، جا باله پینا و

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس
فهره مكردى ژينگه يه كى پاكوخاويندا له كوردستان و جيهاندا كاربهين بو پاراستنى
ژينگه كه مان له ئاو و خاك و ههوا و ژيان و شارستانيه تى مروقايه تيش بو سه دان سالى تر
دريژه پييدهين.

سه رچا وه كان:

=====

<https://www.elwatannews.com>

<https://ar.wikipedia.org/wiki>

<https://www.aljazeera.net/news>

<http://www.bbc.com/arabic>

□

□

□

□

□

□

□

□

□

□

□

* ئەم بابەتە لە سايتەكانى وتارى كورد وئاوينه وشەن پريس pukmedia وئاراسته و خەندان و ژيان و
دره وميديا ورژنامەى كوردستانى نوئى ۷۹۵۳ و ۷۹۵۹ له ريكهوتى ۸/۲۷ و ۸ و ۱۵/۹/۲۰۱۹دا
بلاوكراوتەوه.

گرنگى و كارىگەرى تيشكەكان

لەسەر سەرجهم بوارەكانى ژيانى گشتى مروۇ *

• كورته يەككى ميژوويى :

دۆزىنە ۋەككى تويزەرى فەپەنسى ھىنرى بىكريل بۇ چالاكى تيشكە سروسىتەكان لە سەدەى ۱۹ دا بوارىكى نوپى كرده ۋە لە زانست و تەكنەلۇجيا و بنچىنەى ئەو چالاكىەش برىتتە لە گۆپانى توخمە ھەبەكان لە سروسىتدا ۋەكو يۇرانيۇم و پاراديۇم بۇ توخمە كىمىياويەكانى تر بەبى كارىگەرى دەرەكى لەگەل تيشكەدەنە ۋەى جۇرە جياوازەكاندا لەو تيشكەنەى كە كارىگەرى دەخەنە سەر پلىتتى فوتوگرافى ۋەك ئەۋەى كە تيشكى پروناكى دروستىدەكات. ئەو تويزىنە ۋانەى كە ھەردوو زاناي ژن و ميژد بىر و مارى كۆرى كرديان و ئەو كارە تەواوكارىانەش كە پەزەرفورد ئەنجامىدان كە يەكەم كەس بوو كە كردهارى گۆپانى ئەتۆمى دروستكراوى ئەنجامدا لە سالى ۱۹۱۹دا.

ئاميرىكى دروستكرد بۇ ئاشكراكردى ناوكە تيشكەدەرەكان بەھۆى جايچەر و مۇلەرەۋە و دۆزىنە ۋەى پىكھاتە گرنگەكان بۇ ناوكى كە برىتتىن لە نيوترون كە لەلايەن شادويك و بوزيترون لەلايەن ئەندرسونە ۋە دۆزانە ۋە و رىگەى بنچىنەى بۇ ژمارەلىدانى گەردىلەكان يان دۆزەرەۋەكانى تيشك كە لەلايەن بانيس و ھەفسەۋە دانران، ھەرەھا دۆزىنە ۋەى چالاكى تيشكەدەنە ۋەى دروستكراو واتە تواناي بەرھەمھىنانى ناوكى تيشكەدەر كە لەسروسىتدا نىن بەھۆى فرىدريك وايرىن جۇلىت_كورى، ئەو كاركردەنى كە ھان و شتراسمان و ھىتتس پىپى ھەلسان و بەتايبەتتەش پەرتبونە ۋەى ناوكى يۇرانيۇم. لەكوتائىشدا ھەستانى فەرمەر و يارىدەدەرەكەى بە بەستىن و كارپىكردى يەكەم كورەى يۇرانيۇم لە شىكاگو لەسالى ۱۹۴۲دا. ھەموو ئەو كارانە برىتتىن لە بەردى بناغە لە ميژوويى چالاكى تيشكەدەنە ۋە بەمەش ژمارەى ناوكە تيشكەدەرەكان زيادىان كرد لە ۲۰۰ ناوكى تيشكەدەرەۋە لە سالى ۱۹۳۷ ۋە بۇ ۱۳۰۰ ناوكى تيشكەدەر لە سالانى ھەشتاكانى سەدەى رابووردودا كە نيۋەى تەمەنىان لەنيوان بەشىك لە مليون لە چركەدا بۇ مليونان سال ھاتوچۇدەكات.

لەئىستادا بەكارھىنانى ناوكە تيشكەدەرەكان سەرجهمى لقەكانى تويزىنە ۋەكان لەبوارى پزىشكى و پيشەسازى و كشتوكال لەخۇدەگرىت ۋەك تويزىنە ۋەكانى كارلىكە كىمىياويەكان و چارەسەرى كىشە ھەلواسراۋەكان بە كىمىياى زىندەى و تويزىنە ۋەكانى

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

دوځى رهقى له فيزيادا، ههروهك چوځن هم ناوکه تيشکده رانه به کاردين له زوریک له ولاتاندا بو پيوانه کردن و به سهر داچونه وهى ناستى شله مهنه کان و پيوانى بارسته له يه کهى پروبه ردا يان ((بو پيوانه نه ستورى)) له کارگه کانى دروستکردنى کاغز و کارگه کانى دروستکردنى پليته کانزاييه کاندا و ريگه کهش پشتده به ستیته سهر هه لمزینی تيشکه تيپه ربوه کان له ميانى نه و توخمانه ی که دهويسريت تاقيبکرينه وه، به شيوه يه کهى گشتيش تيشکده رکانى بيتا و گاما به کارده هيئرین بو نه و مه به سته و پيوسته پابه ندين به ماوهى ديارىکراو له نيوان ماوهى تيشکدان و توخمى ژير تاقیکردنه وه دا، هم ريگايه ش هاوبه شى دهکات له زيادکردنى توانای به ره مهينان بو کرىکاره کان و پيشخستنى پرپوسه کانى به ره مهى ئوتوماتيکى .

پراقه کردنى پرپوسه کانى زينده يى بو پروهک و نازهل و مروقه کانیش، ههروه ها کيشه و گرفته کانى بهرگرىکردنى نه خوشيه کان و زيادبوونى به روبومه کشتو کاليه کان و ديارىکردن و چاره سهرى نه خوشيه کانى ناو جه ستهى مروقه و به تايبه تيش ناسينى لوه پيسه کان و چاره سهرکردنيان و تويژينه وهى ديارده سروشتيه کان له زهوى و ئاو و هه وادا، و ديارىکردنى ته مهنى پيکها ته جيولوجيه کان و خوى کانزاييه کان و پاشماوهى شارستانيتيه کونه کان و ته نه کشوکه کان که له بو شايى ناسمانه وه دين و ناشکراکردن و دوزينه وه و برياردان و ريکخستن له کرداره پيشه سازيه کان و دوزينه وهى پيکها ته ی ناوه کى بو توخمه کانزا و گلينه ييه کان و پاراستنى خوړاک و به سته ره و دروستکردنى به ره مه کان ليى که سيفاتى زورباشيان هيه که دهگونجيت بو مه به سته به کارهينراو له ريگه ی نه و تيشکانه ی که ده رده چن له ناوکه تيشکده رکانه وه، ههروه ها بوته هوکارىکى گرنگ له ديارىکردن و چاره سهرکردنى نه خوشيه کان و به کارهينانى به سهرکه وتوويى له کوئرترو لکردنى نه خوشى شيرپه نجه و تيپه ربوونى تيشکه کانى کوبالت 60 بو خانه شيرپه نجه ييه کان و وه ستانى گه شه و شيکردنه وهى خانه کان .

• **کرداره کانى شيبونه وه**

• **شيبونه وهى تيشكى Radioactive Decay**

زانای فه رهنسى بيکوريل له سالى 1۸۹۶ دا نه وهى دوزييه وه که هه نديک له خو يکانى يورانيوم به شيوه يه کى ئوتوماتيکى تيشک ده رده که ن که پشتنا به ستیته سهر دوځى فيزياوى و کيمياوى يورانيوم. مادام کوړى ناوى نه و ديارده يه نا ((که هه نديک کات دهناسريت به ليکها لوه شان يان نه مانى تيشكى Radioactive Decay ناوى چالاكى

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس
 تېشكەندى سىروسىتى)). لەم دوايىانەدا دەرکەوت كە ۳ جۆر لەو تېشكەنە ھەيە كەبەم
 شىۋەيە دەرەچەن، وسەرچاۋەى ئەو تېشكەنەش برىتتە لە ناوكى گەردىلە. زانا پەزەر فۇرد
 جۆرى يەكەمى لەو تېشكەنە ناسىيەو و دەرکەوت كە برىتتە لە ناوكى ھىلىيۇم كە پىكەيت
 لە ۲ پۇتۇن و ۲ نيۇترۇن و ناويلينا تېشكى ئەلفا Alpha Ray، بەلام جۆرى دووم
 لەلەين بىكوريەو ناسرا و برىتتە لە ئەلكترۇنى خىرا و ناويلينا تېشكى بيتا Beta
 Ray، فىلاردىش جۆرى سىيەمى ناسىيەو كە برىتتە لە تېشكى كارۇموگناتىسى لەرەلەر
 بەرز ناوى لينا تېشكى گاما Gamma Ray، ئەو تويۇزىنەوانەى لەم بوارەدا و لەسەر ئەو
 دياردەيە جىبە جىكران پۇلىكى گەورەيان ھەبوو لە پىشكەوتنى فىزىيائى نۇي.

وەك باسمانكرد ئەو تېشكەنە لە ناوكەو بەرھەمدىن بەھۇى ناچىگىرەو بەھۇى نەگونجان
 لە نيوان ژمارەى پۇتۇنەكان و نيۇترۇنەكانى ناوى كە ايليدەكات ھەلبۇە شىت بۇ توخمى
 سوكتر و زياتر جىگىر. شىكردنەوئەى ئەتۇم پۇدەدات لە ناوكى توخمە قورسەكاندا
 ((قورستر لە پەصاص)) ئەمەش بەھۇى دابەزىنى وزەى پەيۋەستى نيوان ناوكەكانى. وەك
 پىشتر باسمانكرد ھەندىك لە ناوكى توخمەكان ناچىگىر و دواترىش ھەولدەدەن بۇ
 جىگىر بون ئەوئەش لەرېگەى شىبۇنەوئەى و دەر بازبۇون لە بەشىك لە پىكەتەكانى. ئەو
 شىبۇنەوئەى ئۇتۇماتىكىيە بەسراوئەو بە بوونى وزەى گشتى بۇ سىستەمى كۇتايى (ناوكە
 نويكان) كەمتر لە وزەى گشتى بۇ سىستەمى سەرەتايى (ناوكە بنچىنەيىەكان))، ھەركاتىك
 ئەو بەردەستبوو ئەوا پەنگە گرېمانەى پۇدانى ئەو شىبۇنەوئەى ھەبىت و ھەركاتىك
 جىاوازى نيوان ھەردووزەى دوو سىستەمەكە ((سەرەتايى و نويكە)) گەورە بوو ئەوا
 گرېمانەى زياتر دەرگىت بۇ پۇدانى ئەو گۇرئە ئۇتۇماتىكىيەى ناوكەكان.

• چالاكى ناوكە تېشكەدەرەكان:

لەكاتى لىكۇلېنەو لە چالاكى تېشكەدەنەو بۇ ناوكە ناچىگىرەكان ئەو دۇزرايەو كە ۳
 جۆر لە شىبۇنەوئەى ھەيە كە جىاوازن بە جىاوازى سىروسىتەكەيان و توناي تىپەپۇنەيان كە
 برىتتەن لە :

۱. تېشكى ئەلفا (Alpha Decay): برىتتە لە ناوكى گەردىلەى ھىلىيۇم و توناي تىپەپۇنەى كەمى ھەيە.
۲. تېشكى بيتا (Beta Decay): برىتتە لە ئەلكترۇن كە خاۋەنى بارگەى مۇجەب يان سالىن و توناي تىپەپۇنەى گەورەترىان ھەيە لە تېشكى ئەلفا.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەكە سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

۲. تيشكى گاما (Gama Decay): برىتتە لە تيشكى كارۇ موگناتىسى و توانايەكى بەرزى ھەيە و تواناي تىپەپوونى زۇر گەورەشى ھەيە.

• شىبونەۋەي تيشكى:

ھەموو قۇناغەكانى شىبونەۋەي تيشكى پشتدەبەستىتە سەر ھۆكارى كات، بۇ لىكۆلىنەۋەش لەو بابەتە پىويستە ئەم زاراۋانەي لاي خوارەۋە بناسىن:

۱. پىيدەوترىت ناوكى داىك (Parent) پىش شىبونەۋە .
۲. پىيدەوترىت ناوكى لەداىكبوو (Deugter) دواى شىبونەۋە .
۳. پىيدەوترىت ناوك (Nuclei) بە ھەريەكە لە پىكھاتەكانى ناوك (پروتون و نيوترون).

۴. كاتىك ناوكە لەداىكبوەكان ناجىگىن ئەۋا شىدەبنەۋە بەھەمانشىۋە و ئەم جۆرەش لە سىستەمەكە ناودەبرىت بە ((زنجىرە شىبونەۋە تيشكىەكان)) كە ژمارەيەك لە نەۋە لەخۇدەگرىت لە ناوكە لەداىكبوەكان كە ناجىگىن.

لەكۆتايدا دەتوانىن بلىين كە دياردەي شىبونەۋەي تيشكى دياردەيەكە كە سروسشتىكى ئامارى ھەيە و لەبەرئەۋە ناتوانرىت كاتى پرودانى شىبونەۋەي ناوكىكى ديارىكراۋ ديارىبكرىت لەكاتى كردارى ھەلۋەشانى تيشك لەبەرئەۋەي كردارەكە پشتدەبەستىتە سەر گریمانەكان.

• جىگىرى ھەلۋەشاندەۋە λ Decay Constant

جىگىرى ھەلۋەشانەۋە بەۋە دەناسرىت كە برىتتە لە گریمانەي ھەلۋەشان يان لەناۋچوونى ناوكى توخمىك لە يەكەي كاتدا ((يەك چركەدا)).

• سىفاتەكانى جىگىرى ھەلۋەشانەۋە:

۱. جىگىرى ھەلۋەشاندەۋە λ برىتتە لە برىكى ديارىكراۋ بۇ ھەموو ناوكەكانى يەك توخم و پشت نابەستىتە سەر دۇخى دەرەكى وەك گەرما و شى و فشار و ... ھتد. تەنھا پشتدەبەستىتە سەر پىكھاتەي ناوكى توخمەكە.

۲. نرخى جىگىرى ھەلۋەشانەۋە پشت نابەستىتە سەر كات بەواتاى پشتنابەستىتە سەر تەمەنى ناوكى تيشكدەر.

كەۋاتە λ نەگەر ھەلۋەشانى ناوك دەردەخات لە يەك چركەدا و بەۋ شىۋەيەش نەگەرى ھەلۋەشانى ناوكە لە ماۋەي كاتى dt كە برىتتە لە λdt :

تاڭگەرايى وەك فەلسەفەيەكى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

خۆئەگەر ژمارەيەك ناوكمان ھەبوو كە ژمارەيان برىتى بوو لە (N) ئەوا ژمارەى ئەو ناوكانەى كە شىدەبنەو لە ماوەى dt برىتتە لە: $dN = - N \lambda dt$ نىشانەى سالب ئاماژە بۇ ژمارەى ناوكى ھەبوو كەم دەكات بەھۆى كردارى ھەلۆەشانەو، و دەتوانرئت ئەو ھاوكىشەيەى سەرەو بەم شىوہە بنوسرئتەو: $dN \setminus N = - \lambda dt$ بە كارى تەواوكارى بۇ ھەردوولای ھاوكىشەكە: ئەوا وا دەردەكەوئت كە كەمبونى ژمارەى ناوكەكان بە پىچەوانەو دەگونجئت لەگەل كاتدا.

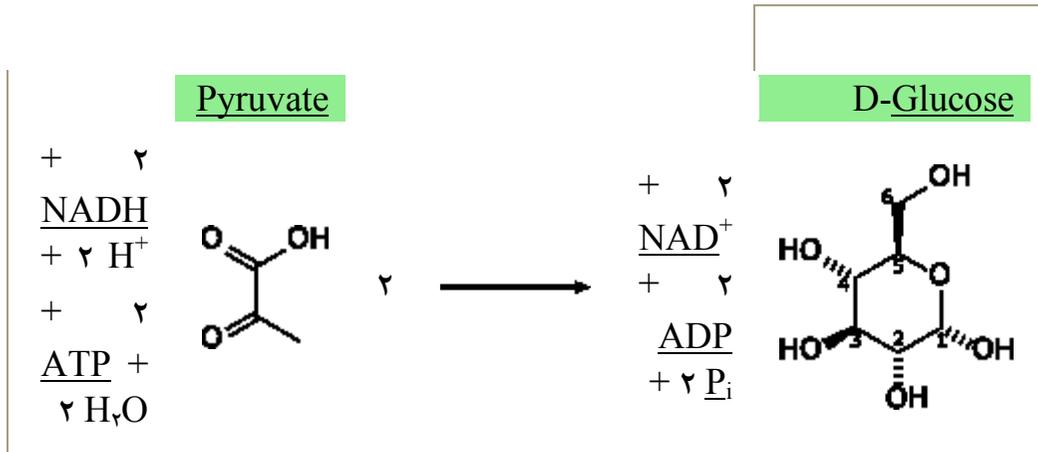
• چالاكىتى A (Activity)

چالاكىتى توخمىك بەو دەناسرئت كە برىتتە لە ژمارەى گەردىلەكان كە شىدەبنەو لە ماوەى يەك چركەدا و دەتوانرئت چالاكىتى بە يەكەى كورى (C) بىپورئت كە برىتتە لە چالاكى برئك لە توخم كە ھەلدەو شئت بە تىكرابى.

• نىوتەمەن (Half-Life)

برىتتە لە كاتى پىويست بۇ شىبونەوہى نىوہى برى توخمى بنچىنەى.

• كارلىكى گشتى

• زنجىرەى شىبونەوہى Decay Series

ھەموو توخمە تىشكەدەرەكان سەر بە يەكئك لە ۳ زنجىرەكانن كە ھەريەكەيان ناودەبرئت زنجىرەى چالاكى تىشكى، زنجىرەى يەكەم دەستپئدەكات بە ھاوشىوہى يۇرانيۇم (۲۳۸)، و دووھميش بە ھاوشىوہى يۇرانيۇم (۲۳۵)، و لەكاتئكدا زنجىرەى سىھەم دەستپئدەكات بە ھاوشىوہى سۇرئوم (۲۳۲)، و ئەم زنجىرانە قۇناغەكانى شىبونەوہى توخمى تىشكەدەر دەردەخەن.

تاڭگەرايى ۋەك ۋەلسەفەيەكى سىياسى..... ئەۋزادى مۇھەندىس
 زنجىرە شىبىونەۋەي يۇرانيۇم (۲۳۸) پىشان دەدات بۇ پەصا (۲۰۶) ژمارە بارستايى .
 • يەكەم ھەنگاۋەكانى ئەۋ زنجىرەيە گۇرانى ھاۋشىۋەي يۇرانيۇم (۲۳۸) لەخۇدەگرىت
 بۇ ھاۋشىۋەي سۇرۇم (۲۳۴) ۋەكارىگەرى ئەۋ شىبىونەۋەيە دەرچوۋنى وردىلەي ئەلغا
 بەرھەمدىت .

ئەم جۇرە لە كارلىكەكان كە تىايدا ھەريەكە لە ژمارەي گەردىلەيى و ژمارەي بارستايى
 دەردەكەۋىت و توخى نوئى لىۋە بەرھەم دىت ناۋ دەبرىت بە كارلىكى ئەتۇمى .

• لە دوۋم ھەنگاۋىشدا سۇرۇم دەگۇرپىت بۇ ھاۋشىۋەي پۇرۇتاكتىنيۇم و وردىلەي
 بىتا دەردەكات .

• سىيەم ھەنگاۋىش برىتيە لە گۇرانى پۇرۇتاكتىنيۇم بۇ ھاۋشىۋەي يۇرانيۇم كە
 سەرلەنۇي وردىلەي بىتا دەردەكات .

• چۈرھەم ھەنگاۋىش برىتيە لە گۇرانى ھاۋشىۋەي يۇرانيۇم بۇ ھاۋشىۋەي سۇرۇم
 ۋەكارىگەرى ئەم گۇرەنەش وردىلەي ئەلغا دەردەچىت .

• لە پىنچەم ھەنگاۋىشدا دواتر سۇرۇم دەگەرىتەۋە بۇ گۇران بۇ ھاۋشىۋەي رادىيۇم و
 وردىلەي ئەلغا دەردەكات . لە ئىستادا بۇت دەردەكەۋىت ھۇكارى بوۋنى رادىيۇم لە خاۋى
 يۇرانيۇمدا .

• لە شەشەم ھەنگاۋىشدا رادىيۇم دەگۇرپىت بۇ ھاۋشىۋەي رادۇن .

• لە ھەوتەم ھەنگاۋىشدا دواتر رادۇنىش دەگۇرپىت بۇ ھاۋشىۋەي پۇلۇنيۇم .

بەم شىۋەيە زنجىرەي گۇرانىكارىەكان بەردەۋام دەبىت، لەھەر قۇناغىكىشدا ھاۋشىۋەيەكى
 ناجىگىر بەرھەمدىت تا دەگاتە يۇرانيۇم لە شىبىونەۋەكانىدا بۇ ھاۋشىۋەي پەصا (۲۰۶)
 لە زنجىرەيەكى (۱۴) ھەنگاۋىدا . ئەم جۇرە زنجىرەنە ناۋدەبرىن بە زنجىرەي چالاكى تىشكى

Radioactive Series يان زنجىرەي شىبىونەۋە Decay Series .

• جۇرەكانى تىشك Types of Radiation

ئەم تىشكانەش دابە شەدەبىت بۇ دوو جۇرەكە برىتىن لە :

۱. تىشكى ئايۋنى Ionizing Radiation

• تىشكى ئەلغا α (Alpha Particles)

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

له ناوكى هيليووم ده چيټ كه بارگه يه كى دوانه ي موجه بى هه يه و پيكدټ له دوو پروٽون و دوو نيوترون كه به يه كه وه به سراون و وزه يه كى هه يه كه يه كسانه به MeV 5 و تواناى به نايونونيكى به رزيشى هه يه كه گهرديكى تيشك دروسده كات و تواناى برينى نزميشى هه يه. گهرده كانى ئه لفا هه لده درټ له لايهن هه موو ناوكه هاوشيوه گهره كانى وه كو يوراننيوم و سوړنيوم و ناكتننيوم و راديوم و به هوى بارگه و بارسته گهره كه يه وه ده توانريټ تيشكى ئه لفا هه ليمزريټ به ناسانى له لايهن توخمه كانه وه كاتيڪ ئه و له هه وادا هاتوچو ده كات بو چهند ساتنيمه تريك، هه روه ها ده توانريټ هه ليمزريټ له لايهن كاغه زيكي ناساييه وه يان چينى دهره وه ي پيستي مروقه وه به نزيكه ي 40 مايكروميتهر به نزيكه ي قولى چهند خانه يه ك و به هوى كورتى ماوه ي هه ليمزينه وه كه كاريكى مه ترسيدار نيه له سهر زيان ته نها له كاتيكا نه بيت كه هه زمبكريټ يان له ريگه ي هه ناسه هه لكيشانه وه بچيټه ناو جهسته وه ئه وا له وكاته دا زور مه ترسيدار ده بيت به هوى بارسته گهره كه يه وه و هه ليمزينه به هيژه كه يه وه چونكه شيوه ي به هيژترين تيشك دانه وه ي نايونيه وكاتيڪ به شيكى گهره ده چيټه ناو جهسته وه ده بيته هوى ژه هراويي وونى تيشكى و زيان به كرؤمؤسؤمه كان ده كه يه نيټ كه 100 جار به هيژتره له جوړه كانى ترى تيشكه كان.

• به كارهيئانه كانى تيشكى ئه لفا α :

1. هه موو دوزه ره وه كانى دوكله سهرچاوه ي تيشكى ئه لفا به كارده هيئن وهك ئه مريكيوم-241 و تيشكى ئه لفا هه وا نايونى ده كات له كونيكى بچوكه وه.

2. شيبونه وه ي تيشكى ئه لفا رهنكه ببيت هه رچاوه يه كى وزه ي بيمه ترسى له موه ليه ده هاوشيوه گهرميه كاره باييه كانه وه كه به كاردين له ته نولكه كانى بو شاييدا و له دروستكه ره كانى ليډانى دل (Heart Pacemakers) و به ناسانى ده پيچريته وه زياتر له شيوه كانى ترى شيبونه وه ي تيشكى.

3. دابره ستاتيكيه كان بولونيوم - 210 به كاردين وهك سهرچاوه ي په خش بو تيشكى ئه لفا بو نايونكردى هه وا.

4. زانا تويزه ره وه كان هه ولده دن سروشته ويړانكه ره كه ي ته نولكه كانى ئه لفا به كاربين له ناو جهسته دا بو ليډانى لوه كان به پريكى كه م.

• تيشكى بيتا β (Beta Particles) :

بريتيه له جوړيك له جوړه كانى تيشكى نايونى و پيكدټ له ئه لكترونه كان يان بوژوترونه كان كه خيراى و وزه يان به رزه، په خشده كريټ له لايهن جوړه دياريكراوه كان له

تاكگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

ناوكى هاوشيوهوى پوتاسيوم- ^{40}K و بهرهمهينانى گهردهكانى بيتادا و پيى دهوترىت شيبونهوهى بيتا و دوو جوريش له تيشكى بيتا هه ن: β^- و β^+ كه يه كه له دوا يهك پوزيترونهكان و نهلكترونهكان دروست دهكهن.

• هه لدانى پوزيترونى β^+ decay :

ناوكى گهرديلهيى ناجيگيره له گهل زيادبوونى پرتوتونهكاندا كه له وانهيه β^+ decay تيايدا پروبدات و بههمان شيوه ناودهبرىت به شيبونهوهى بيتاي پيچه وانهيى، به شيوه يهك پرتوتون دهگوريت بو نيوترون و پوزيترون و پوزيترون و نيوترون له يهكچووى نهلكترون. شيبونهوهى پيچه وانهيى بيتا يهكيكه له ههنگاوهكانى كردارى تيگهلبوونى نهتومى كه وزه بهرهمدينيت له ناو خوردا و تواناي برينى مامناوهنجى ههيه ههروهك گهردهكانى بيتا كه دهستمان دهكهويت له هاوشيوهوى جياوازهوه له وزهكانياندا دهگورين، زورينهوى گهردهكانى بيتا دهتوانريت چهند مليمه تريك بوهستينريت له نهله منيوم كه ههمان وزه نايونبوونى ههيه كه گه وره تره له تيشكى گاما γ .

• هه لدانى نهلكترونى β^- Decay :

ناوكى گهرديلهيى ناجيگيره له گهل زيادبوونى پرتوتونهكاندا و دهكرىت شيبونهوهى بيتاي تيايدا پروبدات (β^- decay) به شيوه يهك نيوترون دهگوريت بو پرتوتون و نهلكترون و دره نيوترون و نهلكترونى جورى (گهردى درى نيترينو) و نههم كردارهش پروبدات به هووى راكيشانيكى لاوازهوه. نيوترون دهگوريت بو پرتوتون له ميانهى درچوونى بوزون W^- و بوزونى راستيش له دوايدا دهگوريت بو نهلكترون و دره نيوترينو، شيبونهوهى بيتا ههميشه پروبدات له بهرهمهكانى پهرشيوه ناسوييهكان كه دهوله مهنده به نيوترونهكان، نيوترونه نازادهكان نهوانيش شيده بنهوه له ريگه ي نهو كردارهوه.

• بهكارهينانهكانى تيشكى بيتا β :

۱. دهتوانريت گهردهكانى بيتا بهكاربهينريت له بوارى تهندروستيدا وهك چارهسهرى شيرپهنجهى ئيسك و چاودا ههروهها دهتوانريت بهكاربهينريت وهك توخمى پاكزكهروهه، سترونتيوم- ^{90}Sr نهو توخمهيه كه به شيوه يهكى بهربلاو بهكاردههينريت بو بهرهمهينانى نهو گهردانه. گهردهكانى بيتا له بوارى پيشه سازيشدا بهكاردههينريت بو كوئترولى جورى له سهر نهستورى توخمهكان وهك كاغز كه دردهچيت له سيستمى رولهكان كه دهتوانريت كوئترولى نهستوريهكيان بكرىت به كوئترولكردىن جولهى رولهكان كه به هووى بهرنامهى كومپيوتهريهوه كوئترولدهكرىت.

تاڭگەرايى ۋەك فەلسەفەيەكى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

۲. شىبونەۋەي بىتاي پىچەۋانەيى بۇ ھاۋاشىۋەي دواكەۋتەي تىشكى (Radioactive Tracer Isotope) كە سەرچاۋەي پىرۇتۇنەكانە كە بەكاردىت لە ئامپىرى Emission Tomography (PET scan).

۳. گەردەكانى بىتا تواناي تىپەپىونىان ھەيە بە ناۋ توخمى زىندوۋدا بۇ ماۋەيەكى دىارىكرائو ۋ دەتۋانين پىكھاتەي گەردەكان بگۇپىن ۋ لەزۇرىنەي كاتەكاندا ۋەك ئەۋ گۇرپىنەي كە دەبىتتە ھۇي ئەنجامى مەترسىدار تا ئەۋ رادەيەي كە توشى شىرپەنجە ۋ مردنىش بىبىتەۋە، خۇ ئەگەر ئەۋ گەردە توشبۇە برىتى بىت لە DNA ئەۋا بازدانىك تىايدا پرودەدات ۋ خۇئەگەر ئەۋ بازدانەش لە خانە سىكىسىيەكاندا بوو ئەۋا ئەۋ بازدان ۋ گۇرپانە دەگوزارىتەۋە بۇ نەۋەكانى داھاتوۋش.

۴. ئەۋ توخمانەي كە بەكاردىن لە بەرھەمپىنانى تىشكى بىتادا برىتىن لە : برۇمىسىۋم ۲،۳ سال ۋ كىربتۇن ۹،۴ سال ۋ سالىۋم ۳،۴ سال ۋ سترۇنتىۋم، يىتيرىۋم ۲۰ سال، ۋرسنىۋم ۲۹۰ پۇژ.

• تىشكى گاما (GAMMA RAYS) γ

برىتىيە لە تىشكى كارۋموگناتىسى ۋ خاۋەن وزەيەكى بەرز، دروستدەبىت لە كارلىكى گەردەكانى ژىر ئەتۇمىيەۋە (Neutral Piondecay Electron-Positron Annihilation) ۋ شىبونەۋەي توخمە تىشكەردەكان Radioactive Decay ۋ يەكگرتن (Fusion) ۋ پەرتىۋون (Fission) ، تىشكى گاما لەرىنەۋەي ھەيە بە ۱۰ ھىرتز ۋ لەبەرئەۋە ۋزىيەكى لە سەروو KeV ۱۰۰ ۋە ھەيە، درىژى شەپۇلىشى كەمتر لە ۱۰ بىكومەتر ھەيە، يەككىك لە زۇرتىن ھاۋاشىۋەكانى تىشكى گاما كە بەكاردىت لە بوارى پىزىشكىدا برىتىيە لە تىكتىنىۋم-۹۹ ۋ تىشكى گاما بەرھەمدىنىت بە ھىزى KeV ۱۴۰ ۋەك ئەۋەي كە بەرھەمدىت بە ئامپىرى تىشكى سىنى دۇزەرەۋە، ۋ دەتۋانرىت جىاۋازى بكرىت لە نىۋان تىشكى گاما كە تىشكىكە لە ناۋكەكانەۋە دەردەچىت لەكاتىكدا تىشكى سىنى برىتىيە لەۋ تىشكىكە كە لە ئەلكترۇنەكانەۋە دەردەچىت لەدەرەۋەي ناۋكەكان، بە لەبەر چاۋگرتنى لىكچوۋنى ۋزەكانىان تائىستاش دەتۋانرىت پىناسە بكرىن بەھۇي ۋزەكانىانەۋە لە ھەندىك بوارى زانستى ۋەك گەردوۋوناسى.

ۋەك شىۋەيەك لە شىۋەكانى تىشكى ئايۋنى، تىشكى گاما دەكرىت بىتتە ھۇكارى زىانى زۇر گەۋرە كاتىك لەلايەن رىشالە زىندەكانەۋە ھەلمزىنرا لەبەرئەۋە مەترسىيە لەسەر تەندروستى، ئەم مەترسىيەش زۇر جارار بەكاردىت بۇ لەناۋبىردىنى مىروۋە زۇر ووردەكان

تاڭگە راىى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس
لەپىڭگە زانېن بە (irradiation) و ئەم رېڭگە يەش پاكىز كىردنە وەى ئامپىرە پىزىشكىيە كان
لەخۇ دەگىرئىت، ولا بىردى بە كىرئىا كە دەبىنە ھۆكارى شىبىونە وە لە خۇراكى ھەمە جۇردا يان
رېڭگە گىرتنى مېوہ و سەوزە كان لە چەكەرە كىردن بۇ پارىزگارى لە تازە بونيان و تامە كانيان .

بەپە چا و كىردنى سىفەتى تىپە رېونى ئە و تىشكى گاما γ بە كاردىت بۇ چارە سەر بە
تىشكە (Radiation Therapy) لە بەرئە وەشى جۇرئىكە لە تىشكە ئايۇنىيە كان تواناى ھەيە
بۇ گۇرپانى گەردە كان و بىيئە ھۇى توشبوون بە شىرپە نچە ئە گەر توشى DNA
بوو، گۇرپانى گەردە كان دە توانىت بە كاربەئىرئىت بۇ گۇرپىنى سىفەتى بەردە نىمچە
گرانبە ھاكان و زۇر جار بە كاردىت بۇ گۇرپىنى رەنگى تۇباز بۇ سىپى يان شىن. سەرەپاى
ئە وەى تىشكى گاما دە بىيئە ھۇى شىرپە نچە بە لام بە كارىشدىت بۇ چارە سەرى ھەندىك
جۇرى شىرپە نچە بە رېڭگە يەك كە پىي دە و تىرئىت چەقۇى گاما (Gamma Knife)، ژمارە يەك
لە گورزەى چىرپوۋە لە تىشكى گاما ئاراستەى گەشەى شىرپە نچەى دە كىرئىت بۇ كوشتنى
خانە شىرپە نچە يە كان، ئە و گورزانە لە كۆشەى جىا جىا وە تىشكە كە ئاراستەى نا وەندى
گەشەى شىرپە نچە يە كە دە كىرئىن لە گەل كە مكردە وەى زىانە كان بۇ خانە و رىشالە كانى
دە و روبەر، تىشكى گاما بە كاردىت بۇ مەبەستى دىارى كىردن لە پىزىشكى ئە تومىدا و گەلئىك
ھاوشىوۋەى تىشكى گاما بە كاردىت يە كىك لە وانە برىتئىە لە تىكتىنىيۇم-۹۹ كاتىك
چكە يە كى لىدە درئىت بە نەخۇش دە توانىت كامپىرەى گاما بە كاربەئىرئىت بۇ وئىنە گىرتنى
بلا و بونە وەى ھاوشىوۋە كە بە ھۇى ئاشكر اكردنى بلا و بونە وەى تىشكى گاما، لە ئە مرىكا دا
دۇزەرە وە كانى تىشكى گاما بە كاردىت وەك بە شىك بۇ دۇزىنە وەى ۳۰ كۆكەرە وە لە
كاتىز مېرئىكدا ئە وەش بە مەبەستى پىشكىنى كۆكەرە وە بازىرگانىيە كان پىش ئە وەى بچىتە
نا وە وە بۇ ئە مرىكا (Container Security Initiative) .

• كارىگە رىيە تەندروستىيە كانى :

يەككىكە لە شىوہ ھەرە مەترسىدارە كانى تىشكى كارۇموگناتىسى بەرھەمھاتوۋ لە
تەقىنە وەى ئە تومى لە بەرئە وەى زۇرتىرئىن تىپە رېونى ھەيە و يەككىكە لە تىشكە ئايۇنىيە و زە
بەرزە كان، چكەى تە وارى پىويست و تىز بۇ تە وارى لاشە برىتئىە لە ۱۰۰ CSV گۇرپانى كەم
رپوودە دات لە خويۇندا، ۲۰۰-۳۰۰ CSV دە بىيئە ھۇى دلتىكھەلدان و رشانە وە،
قزپو و تانە وە، خويۇن بەر بوون، و دە بىيئە ھۇى مردنىش بە رىزەى ۱۰-۳۵٪ لە و حالە تانەى كە
بەر دانىشتوان دەكە وئىت. بە لام چكەى ۵۰۰ CSV كە بە ۵۰ LD (Lethal Dose) بە
چكەى بكوژ دەناسرىت بۇ ۵۰٪ ى ئە و كە سانەى كە بەر ئە و چكە يە دەكە و ن.

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی نه وزادی موهه ندیس

• به کارهینانه کانی تیشکی گاما :

۱. ناشکرکردنی که موکوپیه کانی توخمه کان به به کارهینانی تیشکی گاما: ئەم پڕیگه یه پشتد به سستیته سهر به کارهینانی تیشکی گاما (پڕیگه یه که نابیته هوی له ناوچوون) له سهر توانای تیشکی گاما که وزه یه کی به رزی هه یه (له مه دا وهك تیشکی ئیکس وایه) له سهر تیپه ربوونی توخمه کان ته نانه ت نه ستوره کانی ش و ئەم تیشکه خاوده بیته وه کاتیك به ناو توخمه کاندای تیپه رده کات، نه گهر توشی که موکوپری شاراو هات (وهك بوشایی گازی) ئەوا به پله یه کی نزمتر خاوده بیته وه له و خاله دا له خالیکی هاوشیوه ی توخمیک که هه یچ که موکوپری تیادا نه بیته جیا وازیه که ش به کارده هیئریت له توندی تیشکه که دا له دوی تیپه ربوونی به توخمه که دا له ره شکردنی توخمی وینه گرتنه که به ناستی جیا واز و به مه ش وینه یه کی هیلکاری دروست ده بیته بۆ تیشکی گاما وهکو وینه یه کی فۆتوگرافی واده بیته بۆ تیشکی ئیکس و ئەم خشته یه ی لای خواره وه ش گرنگترین سه رچاوه کانی تیشکه دانه وه درده خات بۆ دۆزینه وه و ده رخشته ی که موکوپیه کانی کانزاکان به به کارهینانی تیشکی گاما و ئەم پڕیگه ی ناشکرکردنه ش گرنگیه کی تایبه تی هه یه له دارشته کاندای بۆ دیاریکردنی جیگه ی بوشایی و کونه کان.

کانزا	توخمه تیشکه در	نیوه ته مه ن	وزی گاما	بواری به کارهینان
کوئالت	Co - 60	5,3 سال	1,17 - 1,33	160 - 50
سیزیوم	137-Cs	33 سال	0,66	100 - 30
ایریدیوم	Ir - 192	74 سال	1,06 - 0,3	50 - 8
تیشکی اُکس			200 KeV	تا 50

۲. تاقیکردنه وه ی خاک به به کارهینانی تیشکی گاما: بۆ پیوانه و دیاریکردنی پری و به تایبه تیش خاکی لمین له دۆخی شیداردا بۆ وه ده ستخشته ی زانیاری وورد درباره ی چری خاک جا له پڕیگه ی پروه که ی یان قولاییه که یدا بیته و ووردی پیوانه که ش ده گاته ۱/.

۳. پیوانه ی پڕیگه ی پروی شله مه نیه کان: ئەم پڕیگه یه ش به وه جیا ده کریته وه که سوودی زۆری هه یه و به تایبه تیش بۆ ئەو شله مه نیه تفتانه ی که ده ته قنه وه که که ف ده که وینه سه ریان که له ژیر فشاری به رز و گهرمایه کی به رزدا بن یان کانزای تاواه (دارشته ی به رده وام) و ئەم پڕیگه یه ش به کاردیته له پیوانه ی پڕیگه ی توخمه ره که کاندای له حاله تی ده فره هه لواسراوه کان و به جو له کاندای.

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سىياسى..... نه وزادى موهه نديس

۴. پيوانه ي تىكچوون و دران و داخوران (Corrosion): ده توانرئيت نه تيشكه به كاربهينرئيت بو پيوانه ي به كارهيئان يان ته پرکردن يان داخوران كه برىتبه له پيوانه كردنى گرنك بو ديزاينر كه به لايه وه گرنكه زيادبوونى ته مهنى به شه جولآوه كان له ريگه ي باشكردنى ديزاين يان باشكردنى پيكهاته ي توخمه به كارهيئراوه كانه وه.

۵. پيوانه ي برى جولّه له سيستمه داخراوه كاندا : ده توانرئيت پيوانه ي بره جياوازه كانى جولّه بكرئيت وهك خيرايى و تىكراي رويشتنى توخمه رهق و شله كان و گازيه كان وهك كارگه كيمياويه كان.

۶. پيوانه ي شى: ريگه ي شيبونه وه ي نيوترون به كارديت بو پيوانه ي شى به وورديهكى بهرز له توخمي بينادا وهك ((لم و چيمه نتو)) و سيراميك و خاك و كهرسه ي خاوى به كارها توو له پيشه سازه ي كانزاييدا(خام و خهلون)، له و حالته دا به كارديت وهك سه رچاوه ي نيوترون تيكه له له توخمي تيشكدهر بو گهرده كانى نه لفا(وهك يورانئوم و بلوتونئوم و نه مريكئوم) له گهل توزى بريليوم. پيوانه ي شى رولئيكى گرنكى هيه له پيشخستنى زانستى كشتوكال و دارستاندا، ههروه ها ده توانرئيت پيوانه ي پله ي تيكه لبونى خاكى بناغه كانيش بكرئيت، ههروه ها ده توانرئيت خيرايى ناوى ژير زهوى و ناوى به هه درچوش ديارى بكرئيت.

۷. ههروه ها به كارده يئيرئيت له شيبونه وه ي كيمياوى و شيبونه وه ي نه و دارشخانه ي كه پيكدن له دوو توخم يان زياتر و ديارى كردنى ريژه ي پيكهاته كانيان.

۸. سيفاتى هه نديك له پوليمه ره كان چاك ده كرئن له دواى بهر كه وتنى به تيشكى گاما بو نمونه جيگيرى گه رما زياد دهكات بو توخمه دروستكراوه كان له پولئى نه سيلين و بهرزده بيته وه له ۱۰۰ پله ي سهديه وه بو ۳۰۰ پله ي سهدى. ههروه ها ده توانرئيت كردارى فهلكه نه بو مهتات بكرئيت به بى زياد كردنى كهريت يان بيروكسايده ههروهك ده توانرئيت زورئيك له كارليكه كان نه انجام بدرئيت وهك په لمه ره كردن و كهريت كردن و كلور و ئوكسيدبون به بى پيويست بوون به به كارهيئانى هوكارى يارمه تيدهر.

۹. بوارى نوئى هه ن و هانده ريشن بو به كارهيئانى تيشكه كان كه وزه ي ده رچوويان به رزه له توخمه تيشكده ره كانه وه بو پاراستنى خوراكه كان و باشكردنى سيفه تى پاريزه رى بو ميوه و سه وزه كان و پاكر كردنه وه ي ئاميره يزيشكيه كان.

• سيفاته باشه كانى ناشكرا كردنى كه موكوريه كان به تيشكى گاما:

۱. ده كرئيت وينه بگيرئيت به تيشك بو به شه شيوه ئالوزه كان وهك به شه كانى ديوار جياوازه كان له نه ستوريدا.

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككىسى ئەوزادى مۇھەندىس

۲. تېشكەكان بەناو دىوارەكانى ئاسندا رەتدەبن كە ئەستور يەككىسى ۲۵۰ ملىم.
۳. بەرپەچاۋ كىردى بچۇكى ئامىرى پىۋانە كىردى كەچى پشت نابه سىتتە سەر سەرچاۋە تەزۋى كارە بايى.
۴. ئامىرەكانى پىۋانە كىردى پشت نابه سىتنە سەر ھۆكارە مىكانىكىەكان.
۵. دەگونجىت بۇ ئامىرەكانى وىنە گىرتى تىشكى پانۇرامى.
۶. دەگونجىت لەگەل ئامىرى پىۋانە كىردى بۇ بەكارھىننى جىاۋاز بۇ جىگەكانى بىنا.
۷. نىرخى ئامىرەكان ھەرزان.

پىگە ئاشكر اكردى كە موكوپىرەكان بە تىشكى گاما جىگە پىگەكانى تر ناگىرئەۋە وەك پىگە تىشكى ئىكس يان شەپۆلەكانى سەروو دەنگ يان پىگە موگناتىسىەكان.

• تىشكى سىنى (X-ray) (پىشى دەۋىرتىت تىشكى رۇنتكن):

برىتتە لە جورىك لە تىشكى كارۇموگناتىسى كە درىژى شەپۆلەكانى لەنىۋان (۱۰-۰، ۰۱) نانۇ مەتر و لەرەلەرەكەشى لەنىۋان ۲۰ بىتا ھىرتز بۇ ۳۰ ئەكساھىرتزدايە و وزەكەشى لەنىۋان ۱۲۰ ئى قى بۇ ۱۲۰كەى ئى قى دايە و ئەم تىشكە لەدرىژى شەپۆلەكانىدا كورترە لە تىشكى سەروو بىنەۋشەيى و تىشكى سىنى بەكاردىت بۇ مەبەستى دىارىكردى (Radiography & Crystallography) وىەكىكە لەتىشكە ئايۇنىە زۇر مەترسىدارەكان.

تىشكى سىنى بەرھەمدىت بەھۇى بۇرى تىشكى سىنىەۋە كە برىتتە لە بۇرىەكى بەتالكر او قۇلتىيەيەكى بەرز بەكاردىت بۇ خىراتركردى ئەلكترۇنە سەربەستەكان لە كاسۇدى گەرم بۇ خىرايىەكى بەرزتر. ئەلكترۇنە خىرايىە بەرزەكان بەر كانزا ئامانجەكە دەكەون كە نمايندەى ئانۇد دەكات بەمەش تىشكى سىنى بەرھەمدىت. لە ئامىرە پزىشكىەكاندا بەشىۋەيەكى گىشتى كانزاكە برىتتە لە تەنگىستن يان دارشتەيەك لە ۵% رىنىۋوم و ۹۵% تەنگىستن و لەھەندىك باردا مۇلىبىدنوم بەكاردىت بۇ بەكارھىننى زۇر تايبەت وەك حالەتەكانى وىنەگىرتى شىپرەنچەى مەمك (mammography).

لەكاتەۋەى ئەم تىشكە دۇزراۋەتەۋە بۆتە بەشىك لە پزىشكى دىارىكردى (Medical Imaging Radiology) و پزىشكەكانى تىشك نەخشەى تىشكى بەكاردىن (Radiography) و پىگە تىرىش بۇ وىنەگىرتى دىارىكردى كە بەشىۋەيەكى بەرپاۋ بەكاردىت، بەلام بەكارھىننى زىاتر دەبىت لە بوارە جىاۋازەكاندا وەكو پىشەسازى بەشىۋەيەك لە ئىستادا ھەندىك ئامىرى تىشكى سىنى ھەن كە تايبەتە بە شىكردەۋەى

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

که ره سه ی خاوی دروستکردنی چیمه نتۆ یان تاقیکردنه وه ی کانزا جیاوازه کان له نیویشیاندا ئالتون و زیو.

له بواری پزیشکیشدا تیشکی سینی به کاردییت بۆ وینه گرتنی په یکه ری نیسکی و وینه گرتنی سنگ بۆ دیاریکردنی نه خو شیه کانی سیه کان وهك سیل و شیرپه نجه ی سی و گیرانی سیه کان (Pulmonary Edema) و تیشکی سک و ریخۆله و وینه گرتنی به ردی زراو و گورچیله به لام که متر سوودی هه یه بۆ وینه گرتنی ریشاله نهرمه کان وهك ده ماغ و ماسولکه کان و بۆ ئه و مه به سته ش جیگره وه ی تر به کاردییت وهك (Computed Axial Nuclear Aomography CAT or CT Scan) یان له رینه وه ی ئه تۆمی موگناتیسی (Nuclear Magnetic Resonance {MRI}) یان شه پۆله کانی سه روو بنه وشه یی (Ultrasound)، له سالی ۲۰۰۵ یشه وه ئه مریکا دیاریکردوه وهك هۆکاریک بۆ شیرپه نجه (Carcinogenic).

• به کاره یانانه کانی تیشکی سینی

۱. نه خشه کیشانی کریستالی (x-ray Crystallography): به هۆیه وه ده توانریت پیکهاته ی کریستالی توخمه کان بزانییت به هۆی بلاوونه وه (Diffraction) ی تیشکی سینی به پیی پیکهاته که ی و ریگه یه کی هاوشیوه ش هه یه (Fibered Diffraction) که به کارهاتوه بۆ دۆزینه وه ی پیکهاته ی D.N.A.

۲. x-ray Astronomy: لقیکه له زانستی گهردوون که مامه له دهکات له گه ل ده رچوونی تیشکی سینیدا له هه موو لایه کی گهردوونه وه.

۳. شیکاری مایکروسکۆپی به تیشکی سینی: شه پۆلی تیشکی سینی نهرم به کاردییت بۆ وینه گرتنی توخمه وورده کان.

۴. X-ray Fluorescence: ریگه یه که که تیایدا X-ray به ره مه دییت له میانه ی نمونه و وه ی ده رچوو X-ray ده توانریت به کاربه ینریت بۆ زانیی پیکهاته ی نمونه.

۵. وینه گرتنی تیشکی پیشه سازی Industrial Radiography: تیشکی X-ray به کاردییت وهك ئامرازیک بۆ گه ران (Research Tool) بۆ تاقیکردنه وه و پشکنینی به شه پیشه سازیه کان وهك دارشته کانزاییه کان (Metallic Castings) و له حیمکردن Welds به بی شکاندن و له ناو بردنی به شیوه یه که به هۆیه وه که موکۆپی و که موکۆرتی و خاله لاواز و بۆشاییه هه واییه کان ده رده که ون. ههروه ا ده توانریت پشکنین بۆ به ره مه پیشه سازیه کان به شیوه یه کی رۆتینی بکریت به هۆی تیشکی سینی وه به شیوه یه که ده کریت که به ره مه عه یبداره کان له جیگه ی به ره مه یان جیا بکریته وه و ههروه ا به کاردییت بۆ ئاشکراکردنی خشله عه یبداره کانیش.

تاگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

٦. به كارهيئانى Ultra Soft X-ray: بۇ پشكنينى ويئنه و دياريكردنى ره سه نايه تى كاره كان و له وحه هونه رييه كان و چا كرده نه وه يان.

٧. ئاسايشى فرۆكه خانه كان: پشكنينه رى كه لوپه كان و جانتا به هوئى تيشكى X-ray وه ده كريت و ده توانريت پيش نه وهى باربكرين ناوه پۆكه كانيان بزائريت كه كه لوپه لى دزراو و قاچاغن يان مه ترسيدارن.

جيگه ي باسه كه هه ردوو جوئى تيشكى X-ray و Gamma-ray به كارها تون له كوردستاندا له سالانى هه شتاكاني سه دهى رابورده وه و به تايبه تيش له كارگه ي چيمه نتوئى تاسلو جه دا به شيوه يه ك تيشكى سيني به كارها توه بۇ پشكنينى شيكاري خاك و به ردى كلس و كلنكر و دياريكردنى پيگه اته و ريژه سه ديه كانيشيان بۇ مه به ستي كوئترولوئردنى جوئى به ره مه كان. هه روه ها هاوشيوه تيشكده ره كان به كارها تون وهك كوئالتى ٦٠ كه تيشكى گاما به ره مه دينيت كه په ستيئراوه له هه لگري سه رداپوشراو و نه سوردا بۇ ريگه گرتن له ده رچوونى تيشكه كان له هوپه ر و سايكلون و سايلوكان و كوگاندا بۇ زانينى پرى يان به تالبونه وهى له كه ره سه كان يان بۇ ئاگادار كرده وه له دروستبوونى كلسى كه ره سه گه ره مه كان له سايكوله نه كاندا، به كارهيئانى كه ره سه تيشكده ره كان و تيشكى سيني هوئكارىكى يه كالاه ره وه يه له نوئيكردنه وهى پيشه سازيدا له ريگه ي ئوئوماتي كرده وه (Automization) بۇ وه ده ستيختنى باشترين كوئترولوئردن له سه ر جوئى به ره مه مه كان له قوناغه جياوازه كانى به ره مه مه يئاندا.

• خۇپاريزى له تيشكه كان :

خۇپاريزى له تيشكه كان داده نريت له داخوازيه گرنگه كان پيش نه وهى تيشكه كان به كاربه يئرين به ره چاو كردنى كاريگه رى ئايونى بۇ تيشكه ده رچوه كان له ناو كه كانه وه (Nuclides) بۇ سه ر لاشه ي مروؤ و پيويس ت ده كات كه ريوشوينى سه لامه تى تايبه تى بگيرتته به ر له كاتى به كارهيئانيدا و ريخراوى يونسكو دواى راويژكردنى هه نديك له ئازانسه نيوده وله تيه كان كوئمه ليك ئاموژگارى گشتى ده ركرد تايبه ت به پاريزگارى ته ندروستى و زوريك له ولا تانيش ياساى پاريزگارى مروؤه كانيان ده ركرد كه توخمي تيشكده ر به كاردينن و ريكه وتن له سه ر هه مئا هه نكي نيوده وله تى له بوا رى پاريزگارى ته ندروستى و له ريگه ي ئالو گوؤر كردنى شاهه زايى وه ده سته اتوو له ولا ته جيا كانه وه بۇ هه موو زانانكا تا ئاموژگارى و ريئما ييه كانى تايبه ت به پاريزگارى كرده له تيشكه كان ده وله مه ندر بكرين. كارگه كانى هاوشيوه كان ئاميري پيويس تيان بۇ دا بينكرا بۇ به كارهيئانىكى ئەمىن بۇ سه رچا وهى تيشكه جياوازه داخراو و كرا وه كان. تيشكه كان به

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادى موهه ندیس

بیکریل (Becquerel) [Bq] ده پیورین له چرکه دا، نه مهش به مانای شیبونه وه یان هه لوه شاننه وه یه که له چرکه یه کدا ههروه ها ده پیوریت به کوری به ناوی زانا مه دام کوری که بوه خاوه نی خه لاتی نوبل له گه ل میرده که یدا.

• **خرمه تگوزاریه ته ندروستیه کان و بهرکه وتن به تیشکه کان :**

ژهم یان چکه یان بر ((جرعه)) به وه ده ناسریت که بریتیه له و بره ی که جهسته هه لیده مژیت له تیشکه کان و یه که ی پریش بریتیه له ((راد)) و یه کسانه به ۱۰۰ ارج بو هه ر گرامیک له توخمی جهسته و به پیی رینماییه نیوده و له تیه کانیش که مترین بر بو نه و که سانه ی که کارده که ن له گه ل تیشکه کاندا و به شیوه یه کی به رده وام پشکنینیان بو ده کریت ده گاته :

۱, ۰ راد له هه فته یه کدا له تیشکه کانى بیئا و گاما.

۱, ۰ راد له هه فته یه کدا له تیشکه کان وه کانى ئەلفا و نیوترونه کان.

– به لام نه و که سانه ی تر بره که زیاد نابیت له ۱, ۰ له بره کانى پیشووتر.

ههروه ها بری هه لمژینراو ده پیوریت به (Gray, Rad, Rem, Sievert).

• **تیشکی سهروو وه نه وشه یی (Ultraviolet Rays) :**

بریتیه له تیشکی کاروموگناتیسی به دریزى شه پۆلى کورتر له روناکی بینراو و دریزتر له تیشکی سینى به نزیکه یی ۱۰nm-۴۰۰ نانۆ میتەر و به وزه ی ۳ eV- ۱۲۴eV بویهش به م ناوه ناوئراوه چونکه شه به نکه که ی پیکدیت له شه پۆلى کاروموگناتیسی به له ره له رى گه وره تر له وه ی که رهنگی وه نه وشه یی ده بینریت به هۆیه وه، روناکی سهروو بنه وشه یی له تیشکی پوژدا هه یه و په خشه ده بیته وه به هۆی که وانه ی کاره باییه وه (Electric Arcs) و تیشکه تاییه ته کانیش وهک روناکیه ره شه کان، وه کو تیشکیکی نایونی ده کریت ببیته هۆکارى کارلیکی کیمیاوی و هۆکارى ووروژانى توخمى جوړاو جوړیش، زورینه ی خه لکی ناشنان به کاریگه ریه کانى تیشکی سهروو بنه وشه یی له ریگه ی نازاره کانه وه به هۆی گه رمای پوژه وه (Sunburn) به لام شه به نگی تیشکی سهروو بنه وشه یی کاریگه رى جوړاو جوړى به که لک و زیان به خشیشی هه یه بو سه ر ته ندروستى مروقه. نه م تیشکه دوژرایه وه به هۆی کاریگه ریه که ی له سه ر خوپی زیو که رهش ده بیته کاتیگ تیشکی پوژ لیده هات و له سالی ۱۸۰۱ دا زانای فیزیواى ئەلمانى جون ویله یلم رپته ر تیبینی نه وه ی کرد که تیشکیکی نه بینراو له چوارچیوه ی وه نه وشه ییدا بو شه به نگی بینراو کاریگه ره به شیوه یه کی تاییه ته له سه ر ره شبوونى کاغه زى کلوریدی زیو.

• **جوړه کانى تیشکی سهروو وه نه وشه یی :**

ده توانریت تیشکی سهروو وه نه وشه یی دابه شبکریته سه ر جوړى لاوه کی تر .

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى نەوزادى موھەندىس

• سەرچاۋە كانى تىشكى سەروو ۋە نەوشەيى :

۱. سەرچاۋە سىروشتىيە كان : پۇژ تىشكى سەروو ۋە نەوشەيى پەخشدەكات بەلام چىنى ئۇزۇن بەنزىكەيى بىرى ۹۸,۷٪ ھەلدەمژىت لەو تىشكە كە دەگاتە سەرزەوى.

۲. پوناكى پەش يان پوناكى وودن: بىرىتتە لە گلوپىك كە تىشكە سەروو ۋە نەوشەيىيە كان پەخش دەكات كە شەپۆلە كانى دىژن لەگەل كەمىك لە تىشكى بىنراو و گلوپە فلورىسنىيە پەشەكان بەھەمان رىگەي گلوپە فلورىسنىيە ناسايىيە كان دروستدەكرىن جگە لەوھى كە يەك فسفۇر بەكار دىئىت و بەرگى دەرەوھشى دەگورپىت بە شوشەيەكى شىنى ۋە نەوشەيى تارىك پىي دەوترىت شوشەيى وودن لەجىياتى شوشەيى پرون.

۳. گلوپە فلورىسنىيە ناسايىيە كان : بەبى چىنى فوسفورسنىيە كان كە تىشكى سەروو ۋە نەوشەيى دەگورپىت بۇ تىشكى بىنراو ئەو گلوپانە تىشكى سەروو ۋە نەوشەيى بەرھەمدىئىت لە ھەموو دوورە شەپۇل دىژەكان.

۴. دايۇدەكان كە تىشكى سەروو ۋە نەوشەيى بەرھەم دىنن : دايۇدەكان پەخشكەرى پروناكىن و دەتوانرىت دروستبكرىن بەشيوھەك كە تىشكى سەروو ۋە نەوشەيى پەخش بكات.

• تىشكە سەروو ۋە نەوشەيىيە كان و كارىگەرىيان بۇ سەرتەندروستى مرۇف :

۱. كارىگەرىيە باشەكان :

۱. قىتامىن D: بەرگە ھەواي زەوى رىگە نادات زىاد لە رىژەي ۹۸,۷٪ لە تىشكى سەروو ۋە نەوشەيى بگات و لەكارىگەرىيە باشەكانى تىشكى سەروو ۋە نەوشەيى بىرىتتە لە ھاندانى قىتامىن D لە پىستدا، ۋ ئەو پىشتراستكراۋتەو كە دەھزار حالەتى مردنى پىشۋەختە لە ئەمريكادا پرودەدەن سالانە لە جورەكانى شىرپەنجە بەھوى كەمى قىتامىن D و لەكارىگەرىيەكانى كەمى قىتامىن D تواناي ھەلمزىنى بەكەمى ھەيە بۇ كالىسىيۇم كە دەبىتتە نەخۇشەيەكانى ئىسك و لاوازي.

۲. زانستى جوانى Aesthetics: بەرکەوتنى كەم بۇ تىشكى سەروو ۋە نەوشەيى دەبىتتە ھوى كەمى قىتامىن D بەلام بەرکەوتنى زۇرىش دەبىتتە ھوى لەناوچوونى راستەوخۇ لە DNA دا و سووتانەوھى خۇر و بەرکەوتنى پىويستىش ((ئەمەيان بەپىي پەنگى پىستەكە)) دەبىتتە ھۆكارى لەناوچوونىكى دىيارىكراۋ لە DNA و ئەمەش دەتوانرىت دەستى بەسەردا بگىرىت و چاكبكرىتتە ۋە لەلايەن جەستەوھ.

تاکگه رایى وەك فەلسەفە یەکی سیاسی..... ئەوزادى موهەندیس

۳. بەکارهێنانە پزیشکیەکان : دەتوانرێت تیشکی سەرۆو وەنەوشەیی بەکاربهێنرێت لە چارەسەری نەخۆشی سەدەفیه (PSORIASIS) و نەخۆشی وضح (VITILIGO) که یەکیە لە نەخۆشیە پیستیەکان که تیایدا پەلەى سپى لەسەر پیست دروست دەبێت.

• **کارێگەرێبە خراپەکانی :**

بەرکەوتنى زیاد لە پیویست بە تیشکی سەرۆو وەنەوشەیی لەوانە یە بییته سووتانەوہی خۆر و ھەندى جۆر لە شیرپەنجەى پیستیەش ھەرودھا لەوانە یە بییته ھۆکاری ھەندىک حالەتى درێژخایەن و تیز لە کارێگەرێبە تەندروستیەکان لەسەر پیست و چاو و سیستەمى بەرگری سەرەپای شیرپەنجەى پیست لەجۆرى میلانوما (Melanoma) کہ ناسایى لە ئەنجامى لەناوچوونى DNA وە دروست دەبێت بەشیوہیەکی ناراستەوخۆ، بەشیوہیەک پەنگە ئەو تیشکە بییته ھۆکاری شیرپەنجە جا لە سەرچاوەى سروشتیەوہ بیی تان پيشەسازىوہ بیی ت ھەرودک چۆن دەبیته ھۆى سووربوئەوہى سووتانەوہى پوژ و ئەسەربوون (Tanning) و سووربوئەوہ (Erythema) یان دابەزینی بەرگری جیگەیی یان گشتى.

• **بەکارهێنانەکانی تیشکی سەرۆو وەنەوشەیی :**

۱. حالەتە ئەمنیەکان : ئەوہش بە بەکارهێنانى بۆیاعى تايبەتى بۆ چاپکردنى وینە یان نامازە شاراوہکان لەسەر پارەى کاغەزى و پاسپۆرت و مۆلەتى شوڤیى و کارتى بانكى کہ ئەو وینانە دەرناکەون تەنھا لەژێر تیشکی سەرۆو وەنەوشەیدا نەین و بەمەش لە ساختەکارى دەپاریزین.

۲. حالەتى دادوہرى Forensics: تیشکی سەرۆو وەنەوشەیی ھۆکارێکە بۆ لیکۆلینەوہ لە جیگەى تاوانەکان و بەکەلکە لە دیاریکردنى جیگە و جیاکردنەوہى شلەمەنى لەش ((شل، خوین، زراو و... ھتد)).

۳. گلۆپى فلورۆسینىەکان : تیشکی سەرۆو وەنەوشەیی بەرھەم دینیت بە ئایۆنکردنى ھەلمى جیوہى فشار نزم بەشیوہیەک چینیەک لە فسفۆر لەناو بۆریەکەدا ھەلەستیت بەگۆرینی ئەو تیشکە بۆ تیشکی بینراو.

۴. زانستى گەردوون : تەنە زۆر گەرمەکان ھەلەستت بە پەخشکردنى تیشکی سەرۆو وەنەوشەیی بەلام بەھۆى ھەلمزینی زۆرینەى ئەو تیشکەوہ لەلایەن چینی ئۆزۆنەوہ، زۆر بەی تیبینی و دۆزینەوہکان دەبیت لە کەشوہەوایەکی دەرەکیدا بیی ت.

۵. کۆکردنەوہى زانیاریە بایۆلۆجیەکان و کۆنترۆلکردنى نەخۆشیەکان : زۆر بەی ئازەلەکان وەکو بەلندەکان و خشۆک و میرووہکان وەکو ھەنگ دەتوانن شەپۆلە نزیکەکان لە سەرۆو

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

وهنه وشه ییه وه ببینن، دوو پشک شه و قده داته وه یان رهنگی زهره ده بیته یان سهوز ده بیته له کاتی بهرکه وتنی به تیشکی سهروو وهنه وشه یی هه ربویه ده بیته هوکاریک بۆ کوئترو لکردنی نهو جوړه میروه بکوژانه، میز و پیسایى و ده رچوو ده کانی تریش بۆ نازه له کان و له نیویشیاندا سهگ و پشیله و مروقه ده توانریت به دواداچوونی بۆ بکریته و زور به ئاسانی بدوژرینه وه به هوئی تیشکی سهروو وهنه وشه ییه وه. پاشماوه ی میز بۆ ((شیرده ره بره ره کان)) ده کریته له ریگه شاره زای نه خو شیه کانه وه به دواچوونی بۆ بکریته.

۶. پیوه ری شه به نگی روناکی Spectrophotometry: نهو ئامیرانه به کار دیت له کیمیای شیکردنه وه ی پیکهاته ی کیمیای بۆ سیسته مه به راورد کاریه کان.

۷. پاکرگردنه وه ی هوا Air Purification: به به کاره یی نانی کارلیکیک به هوئی کهره سه ی یاریده ده ره وه له نیوان ئوکسیدی تیتانیوم و پروناکی سهروو وهنه وشه یی کاریگه ره یه کی به هیزی ئوکسیده بوون پروده دات له سه ره هر توخمیکى ئورگانی که له میانه یدا تیپه رده بیته وه کو میکروبه کانی نه خو شى، چه به کان، سپور مشه خو ره کان بۆ توخمى سستی بیزیان.

۸. شیکردنه وه ی کانزاکان: ده توانریت به کار به یی نریته بۆ شیکردنه وه ی کانزاکان و خشله کان.

۹. پاکرگردنه وه Sterilization: گلویی تیشکی سهروو وهنه وشه یی به کار دیت بۆ پاکرگردنه وه ی نهو ناوچانه ی کار و که لوپه لی به کاره یی نراو له تاقیگه کانی زینده وه رزانی و که لوپه له پزیشکیه کانداندا.

۱۰. پاکرگردنه وه ی ناوی خو اردنه وه Disinfecting Drinking Water: تیشکی سهروو وهنه وشه یی رهنکه زور کاریگه ر بیته بۆ سه ره قایرو سه کان و به کتريا و دروستکهری قووتووی ناوی کانزاییه کان تیشکی سهروو وهنه وشه یی به کار دینن بۆ پاکرگردنه وه ی ناوی سه رچاوه کان.

تیشکه نا نایونیبه کان Non-Ionizing Rays:

۱. تیشکی ژیر سوور Infrared Rays:

تیشکی ژیر سوور تیشکی کارموگناتیسیه و دریژی شه پوله کانی دریژتره له روناکی بینراو و بریتیه له (۴۰۰-۷۰۰ nm) به لام کورتره له تیشکی تیراهیرترتز Terahertz که دریژی شه پوله کانی یه کسانه به (۱ مل-۱۰ مل) له شه پوله وورده کانیس (Microwave) (۷۵۰ nm-۱۰۰۰ nm). تیشکی پوژی راسته وخو کاریگه ری پروناکی نزیکه ی ۹۳ یه که ی پروناکی هیه بۆ هه ر واتیک له زیاده ی تیشک (Radiate Flux) که تیشکی ژیر سوور له خو ده گریته به ریژره ی ۴۷٪ له شه به ننگ، و روناکی بینراویش ۶٪ و تیشکی سهروو وهنه وشه ییش ته نها ۶٪.

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

پوناکی پوژى بریقه دار پوناکی ده سنده خات به پری (۱۰۰۰۰۰) مؤم له سه ر یه ک مه تر چوارگوشه له پوی زهوی.

تیشکی ژیر سوور به زوری به کار دیت بو مه به سستی سه ر بازی و شارستانی، به کار هیئانه سه ر بازیه کان لیئانی ئامانجه کان و پروپیوی و بینینی شه وانه و دیاریکردنی جیگه و به دواداچوون له خوده گریټ. به کار هیئانه نا سه ر بازیه کانیش بریتین له شیکردنه وهی توانای گهرمی Thermal Efficiency Analysis، هه سترکردنی گهرمی له دووره وه Remote Temp Sensing، په یوه ندیکرنی بیته لی کورت مه ودا، شیکردنه وهی شه به نگی Spectroscopy، پیشبینیکردنی که شوه هوا، زانستی گهر دوون به تیشکی ژیر سوور له ناوچه ته په وتوزیه کان له بو شاییدا به هوئی ته له سکوی هه ستیار بو تیشکی سوور وهک هه وری گهردی. ئاشکراکردنی ته نه سارده کان وهکو ئه ستره کان، بو وینه گرتنی ته نه کان یان شته کانی سه ره تایی پوژانی یه که می گهر دوون.

مروؤ له پلهی گهرمی ئاسایی له شدا تیشکی ژیر سوور ده رده کات به شیوه یه کی سه ره کی به دریژایی سنوری (۱۰ μm).

لیژنه ی نیوده وه ته ی بو پوناکی International Commission Of Illumination

(CIE): ئاموژگاریدا به دابه شکردنی تیشکی پوناکی بو ۳ شه پوول وهک لای خواره وه:

۱- تیشکی ژیر سوور A : nm ۷۰۰ - nm ۱۴۰۰.

۲- تیشکی ژیر سوور B : nm ۱۴۰۰ - nm ۳۰۰۰.

۳- تیشکی ژیر سوور C : nm ۳۰۰۰ - mm ۱.

له زانستی گهر دووندا پو لینکردنیکی تر به کار دیت:

نزیك له تیشکی ژیر سوور Near : (۷، ۰-۱) بو μm.

مامناوهنجی Mid : (۵) بو μm (۲۵-۴۰).

دریژ long : (۲۵-۴۰) بو μm (۲۰۰-۳۵۰).

به کار هیئانه کانی تیشکی ژیر سوور:

۱. پالفته کانی تیشکی ژیر سوور ده توانریت دروستبکریټ له که ره سه ی جیاواز، یه کیکیان بریتیه له پلاستیک پو لی سلفون Polysulphone که ریگه ده گریټ به نزیکه ی ۹۹٪ له شه به نگی پوناکی بینراو له سه رچاوه ی پوناکی سپی. ئه م پالاوتانه ی تیشکی ژیر سوور به کار دین بو مه به سستی سه ر بازی و جیبه جیکردنی یاسا، هه روا جیبه جیکردنی پیشه سازی و بازگانی، پیکه اته یه کی ناوازه ی پلاستیک ریگه ده دات به ئه وپه پری به رگه گرتن و به رگریکردنی گهرما.

- تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
۱. بینینی شهوانه: تیشکی ژیر سوور به کاردیت له نامیرهکانی بینینی شهودا کاتیک که پروناکی بینراوی پیویست نامینیت، نامیرهکانی شهوبینین کاردهکن به هوی ریگه یه که وه که تیایدا گۆرانی فوتوناتی پروناکی دهورو بهر له خوده گریت بو ئەلکترۆن و گه وری دهکات به ریگه یه کی کیمیای و کاره بایی بو پروناکی ناسایی بینراو.
 ۲. به کارهینانی تیشکی ژیر سوور و نامیری بینینی شهوانه نابیت تیکه لبرین له گهل وینه گرتنی گهرمی Thermal Imaging . که وینه یه که دروستدهکن پشتده به ستیته سهر جیاوازی له پلهی گهرمای پرو نه وهش به به دواچوونی تیشکی ژیر سوور (گهرما) که درده چیت له تن و ژینگه ی دهورو به ره وه.
 ۳. نه خشه کیشانی گهرمی (Thermography): تیشکی ژیر سوور دهگریت به کاره بینریت بو دیاریکردنی گهرمای لهش له دووره وه که ناوده بریت به (Thermography) و له کاتی لاشه ی زور گهرما له تیشکی ژیر سووری نزدیکدا (Near) یان پروناکی بینراو پیی دهوتریت (Pyrometry) نه وهش به کاردیت له کارگهکانی وینه گرتنی گهرم وه که به کارهینانی له فرنه خولا وهکاندا له کارگهکانی چیمه نتو بو وینه گرتن و دیاریکردنی په له سووره کان (Red Spots) له سهر بهرگی فرنه کان و دواتر پاراستنی له داخوران نه وهش به وهستانی فرنه که و گۆرینی خشته گهرمیهکانی ناوی. وینه گرتنی گهرمی به کاردیت له به کارهینانه سهربازی و پیشه سازه جور به جورهکاندا، کامیرای تیشکی ژیر سوور له مهودای شه بهنگی کارو موگناتیسیدا (نزیکه ی ۹۰۰-۱۴۰۰ نانومیت) وینه ی وابه ره همدینیت بو تیشکهکان به شیوه یه که هه موو ته نه کان تیشکی ژیر سوور په خشدهکن به پشتبهستن به پلهی گهرما که ی، له بهر نه وهی بری تیشکی ژیر سوور زیاد دهکات به زیاد بوونی پلهی گهرما ده توانریت گۆران و جیاوازی له پلهی گهرما دا تو مار بگریت.
 ۴. به دواچوون (tracking): نه وهش به به دواچوونی تیشکی ژیر سوور که درده چیت له هه لده رهکان و پوکیتته دژهکان له کاتی ناراسته کردنیان بو نامانجهکان، نه و پوکیتانه ی که به دوا ی نه و تیشکانه دا ده گهرین پییان دهوتریت گهراو به دوا ی تیشکی ژیر سووردا یان گهراو به دوا ی گهرما دا (heat seekers) وله بهر نه وهی شه بهنگی تیشکی ژیر سووریش راسته وخو ده که ویته ژیر شه بهنگی پروناکی بینراوه وه که به به یزی درده چیت له لاشه گهرمهکانه وه و به مهش دهگریت به دوا ی لاشه جورا و جورهکاندا بکه ویت وه که سهکان و ئوتومبیل و باره لگر و فرکه کانیش که ده بنه تهنی بینراو له دریزه شه پوی تیشکهکانی ژیر سووردا.

تاکه رای و هک فله لسه فیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۵. گهرمکردن (Heating): تیشکی ژیر سوور به کاردیت و هک سه رچاوهی گهرما و گهرمکردن و هک له ساونای تیشکی ژیر سووردا و به کاردیتیش بو لبردن و توانه وهی سه هوئی سهر بالی فرۆکه کان، سهره رای دهسکه وتنی گرنکی له پاریزگاری ته ندروستی و چاره سهری فیزیاییدا.

۶. په یوه ندییه کان (Communication): گواستنه وهی زانیاریه کان به هوئی تیشکی ژیر سووره وه و هک له نامیری کوئترۆله کاندا له دوروه به به کارهینانی دایوده کان که تیشکی ژیر سوور په خشده کهن (Infrared Light-Emitting Diode) که چرده کریته وه به هوئی هاوینهی پلاستیکیه وه بو گورزه یه کی تهسک که زانیاریه کان ده گوازیته وه و دایوده پوناکیه سلیکونییه کان وهریده گرن و هه لدهستن به گوپینی تیشکی ژیر سوور بو ته زوی کاره بایی و نه مهش به سووده له ناو مالاندا چونکه دیواره کان نابریت و به مهش تیکه ل به ناماره کانی نامیره کانی ناو مال نابیت که ریگه یه کی باشتره بو کوئترۆلکردن له دوروه بو نامیره کانی ناو مال.

۷. شیکردنه وهی شه بهنگی (Spectroscopy): بریتیه له ته کنیکیک که ده کریت به کارهینریت بو جیاکردنه وهی گهرده کیمیاویه کان به شیکردنه وهی بونده کانی (Constituent Bonds) به شیویه که هر بوندیکی کیمیاوی له گهردا ده له رزیت به له ره لری تایبته به و جوړه له بونده کان و نه و ریگه یه ش به کاردیت له پشکیننی پیکهاته ئورگانیه کان.

۸. زانستی که شناسی (Meterology): مانگه ده سترده کانی که شناسی پیوه ره کانی گهراوه به دوای تیشکی ژیر سوور به کارده هیئن که وینهی گهرمی به ره مه ده هیئیت یان وینهی ژیر سوور به شیویه که شاره زایانی چاودیری کهش ده توانن جوړه کان و به رزی هه وره کان دیاریبکه ن و پلهی گهرمی ناو و وشکانیش بزائن و جیگه ده رکه و توه کانی سهر پووی زه ریاکانیش بدوزنه وه، نه م گه پانهش له ماوهی (۱۰،۳-۱۲،۵ μm) و گرن گترین سووده کانی نه م ریگه یه نه وه یه که وینه کانی تیشکی ژیر سوور به شه و و پوژ به رده وامه که نه مهش ریگه ده دات به لی کوئینه وهی به رده وامی که شه و او.

۹. زانستی که شوه و او (Climatology): ده توانریت به هوئی تیشکی ژیر سووره وه چاودیری گوپانی گهرمای نیوان زهوی و وشکانی له گهل هه وادا بکریت نه مهش زانیاریمان ده داتی بو ماوه یه کی دورودریژ دهربارهی گوپانکاری که شوه وای زهوی که یه کی که له هوکاره گرن گه کان له لی کوئینه وهی په نگخواردنه وهی گهرما (Global Warming) له گهل تیشکدانه وه کانی پوژدا.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

۱۰. زانستى گەردوون (Astronomy): زانكانى گەردوون ناسى تىيىنى بوونى تەنەكان دەكەن لە ماوەى تيشكى ژىر سووردا لە شەبەنگى كارۇموگناتىسىدا بە بەكارھىنانى ئامىر و پىكھاتەى بىنن لەناوئىشاندا ئاوينە و ھاوينە و دۇزەرەھەى حالەتى رەقى ژمارەى، لەبەرئەوہ پۇلئىندەكرىن وەك بەشيك لە زانستى گەردوون بىنن. ھەستىارى تەلسكۇپەكانى تيشكى ژىر سوور زۇر كارىان تىدەكرىت بە ھەلمى ئا و لە ھەوادا كە بەشيك لە تيشكى ژىر سوور ھەلدەمژن كە لە بۇشايى دەرەوہ ھاتوون.

۱۱. مېژووى ھونەر (Art History): تيشكى ژىر سوور بەكاردەھىنرىت بۇ وىنەگرتنى كارە ھونەرەكان بۇ دۇزىنەھەى چىنى ژىرەوہ، مېژوونوسانى ھونەر دەگەرپن و دەپشكنن دەربارەى جىاوازىەكان لە نىوان چىنە بىنراوہكاندا لە تابلۇكاندا و چىنەكانى ژىرەوہ و لەنىوانئىشاندا.

۱۲. سىستەمە بايلۇجىەكان (Biological Systems): ھەندىك لە زىندەوہرەكان ھەستىارىان ھەيە بە تيشكى ژىر سوور وەك ھەندىك مېروو و مار و شەمشەمەكوپرەكان.

۱۳. چاكسازىە بايلۇجىە پوناكىەكان (Photo Bio Modulation): ھەندىك لە جۇرەكانى تيشكى ژىر سوور (Near Infrared) بەكاردىن بۇ چارەسەرى ئەو برىنانەى كە دروستدەبن لە چارەسەرە كىمىياوئىەكانەوہ و چارەسەرى ھەندىك نەخۇشى قايرۇسى.

۱۴. مەترسىە تەندروستىەكان (Health Hazerd): تيشكە بەھىزەكانى ژىر سوور لە ھەندىك لە پىشەسازىەكاندا دەكرىت بىنە ھۇكارى مەترسى بۇ سەرچاوەكان و لەسەر بىنن لەبەرئەوہ پىويستە چاويلكە بەكاربھىنرىت بۇ پاراستنى تايبەت لەو جىگايانەدا.

● شە پۇلە ووردەكان (Microwave):

برىتىيە لە شەپۇلى كارۇموگناتىسى بەدرىژى شەپۇلى نىوان ۱ مەتر بۇ ۱ ملم يان بەشىوہى بەرامبەر بە لەرەلەرى نىوان ۰,۳ گىگا ھىرتز بۇ ۳۰۰ گىگاھىرتز، سنورى نىوان پوناكى ژىر سوور و تيشكى تىراھىرتز، مايكروئىف و شەپۇلەكانى رادىو لەرەلەرى زۇر بەزىان ھەيە تارادەيەك سەرىەستن و بەشىوہىەكى جىاواز بەكاردىن لە بوارەكانى خويئندندا، وشەى مايكروئىف دەگەرپتەوہ بۇ ئامازەكانى تەزووى ناوبەناو كە لەرەلەرىان ھەيە لە نىوان گىگاھىرتز (۳*۱۰^۸ ھىرتز و ۳۰۰ گىگاھىرتز (۳*۱۰^{۱۰} ھىرتز)، دەتوانرىت لەرەلەرى مايكروئىف پىناسەبكرىت لەدەستپىكدا بە ۱ گىگاھىرتز (۳۰ سم درىژى شەپۇلى)، شەپۇلە كارۇموگناتىسىەكان ((لەرەلەرى كەمتر)) درىژترن لە مايكروئىف ناودەبرىن بە شەپۇلى رادىو، تيشكدانەوہ كارۇموگناتىسىەكان كە درىژى شەپۇلى كورتترىان ھەيە دەكرىت ناوبىرىن بە شەپۇلەكانى مىللىمەترىان ((تيشكى تىراھىرتز)) يان تەنانەت تيشكى T.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

بوارى مايكروئيف له ره له رى سه روو به رز له خوده گريٽ UHF (۰,۳ - ۳ گيگا هيرتز)، له ره له رى زور به رز SHF (۳ - ۳۰ گيگا هيرتز) و له ره له رى بيكوتا به رز EHF (۳۰ - ۳۰۰ گيگا هيرتز).

• سه رچاوه كانى مايكروئيف :

بوريه به تالکراوه كان بريتيه له وه كه لويه لانه ي کارده کن له سه ر جولهي بالستي نه لکترؤنه كان له ژير کاريگه رى بوارى کاره بايى يان موگنا تيسيدا كه کوټرؤلکراوه، كه هه ريه كه له ماكنيترون Magnetron، كليسترون klystron له خو ده گريٽ، هه روه ها بوري گوازه ره وه (TWT) Travelling Wave Tube، وگايروترون gyrotron. ميژه ريش بريتيه له كه ره سه يه كه له ليژه ر ده چيٽ جگه له وه ي كه ئه ميان به له ره له رى مايكروئيف کارده كات.

• به کاره يئانه كانى مايكروئيف :

۱. پيش به کاره يئانه ريشاله كانى بينينه وه زور به ي گفتوگو كانى ته له فونى دور مه ودا به هوى مايكروئيف وه جيبه جيده کران.

۲. پرؤتوکولاتى لانى بيټه ل Wireless LAN Protocols وهك بلوتوس و مواسه فاتى IEEE ۸۰۲,۱۱ كه شه پولى جياوازي مايكروئيف به کارديټ، خزمه تگوزارى تيچوونى نه نته رنيټى بيټه لى دور مه ودا (۲۵ كم) به نزى كه يى ۱۰ ساليكه به کارديټ له هه نديك ولا تاندا له دورى ۴, ۳- ۴ گيگا هيرتز.

۳. توپرى شاره گه وره كان وهك (World Wide Interperability For (WIMAX Microwave Access) كه دروستکراوه بو کارکردن له نيوان ۲-۱۱ گيگا هيرتز.

۴. ده روازه ي رو به ره فراوانه بيټه له كان: شه پوله پانه كانى موبایل كه ديزاين كراوه له نيوان ۱, ۳- ۲ گيگا هيرتز بو پيدانى تواناي جول وه برينى بيناكان وهكو ته له فوناتى موبايله به لام به توانايه كى شه به نكي فراوان.

۵. نه نته رنيټ و كيټلى ته له فزيون: له ره له رى مايكروئى سست به کارديټ و هه نديك توپرى ته له فوناتى موبایل وهك GSM به هه مان شيوه له ره له رى مايكروئى سست به کارديټ.

۶. راديؤ مايكروئيفه كان به کارديټ له ويسگه و په يوه نديه كاندا به هوى دريژى شه پوله كورته كانيانه وه و ناليژه كان (Antenna) بچوكتر دهن سه ره راي بوونى پانى شه پولى زياتر له شه به نكي راديؤ. مايكروئيف به کارديټ له گواستنه وه ي هه والى ته له فزيون به هوى گواستنه وه ي نامارژى ته له فزيونى له جيگه يه كى دور وه بو ويسگه ي ته له فزيون له باره لگري ناماده كراوى زور باش.

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
۷. زۆربه ی سیستهمه په یوه ندییه کانی مانگه دهستکرده کان کارده کهن له شه پوولی شه بهنگی
مایکرویی وهك (C, X, Ka, KU bands) ئه وه لهره لره انه ش پړگه ددهن به پیشاندانی
شه پوولی فراواتر و دوورکه وتنه وه له لهره لهری (UHF) قهره بالغ.

۸. ههستکردن له دووره وه (Remote Sensing): رادار تیشکی مایکرویی به کاردینیت بو
دۆزینه وهی مهودا و خیرایی و سیفاته کانی تری ته نه دووره کان، رادار له کاتی جهنگی
جیهانی دووه مدها داهینرا به لام له نیستادا به کاردیت بو کۆتپۆلکردنی جولە ی
فپۆکه کان. پیشبینی که شوه وهوا، فپۆکه وانی، کۆتپۆلکردنی خیرایی باره لگره کان له سهر
پړگاکان.

۹. کردنه وهی دهرگا ئوتوماتیکیه کان: له پیشتردا دایوود (Gunn) به کاردهات بو
کۆتپۆلکردنی جولە ی کردنه وهی دهرگا ئوتوماتیکیه کان به لام له نیستادا گۆرپدراوه به
شه پوولی سهروو بنه وشهیی.

۱۰. زانستی گهردوونی رادیویی مایکروییقی تیا دا به کاردیت.

۱۱. وینه گرتن به مایکروییقی.

۱۲. فپۆکه وانی (Navigation): به به کارهینانی مانگی دهستکرد بو دیاریکردنی
جیگه کان وهکو سیستهمی سه ته لایتی جیهانی (GNSS) له ناویشیاندا سینی (Beidou) و
ئه مریکی (Global Positioning System GPS) و روسی (GLONASS) که ناماژهی
فپۆکه وانی به کاردینیت به شه پوولی جیاواز که له نیوان ۱,۲ گیگا هیرتز و ۱,۶ گیگا هیرتز
هاتوچو دهکات.

۱۳. وزه (Power): فپۆنی مایکروییقی تیشکی مایکروییقی رته دهکات ((به له ره لهری نزیکه ی
۲,۴۵ گیگا هیرتز) به ناو خواردنه کاند و ده بیته هو ی گهرمکردنه وهی کاره بایی به
هه لمزینی وزه له ناو و پۆن و شه کری هه بوو له خواردنه کاند.

۱۴. گهرمکردنه وهی به مایکروییقی به کاردیت له کرداری پیشه سازی و وشکرده وه و
چاره سه ری به ره مه کان.

۱۵. مایکروۆ ده کریت به کارهینریت له گواستنه وهی وزه بو ماوهی دور.

۱۶. چه کی نه کوژ تیشکی میلیمه تر به کاردینیت بو گهرمکردنی چینیکی ته نک له پیست
به شیوه یه ک نامانجه که ناچاردهکات به دوورکه وتنه وه.

۱۷. شیکردنه وهی شه بهنگی (spectroscopy): تیشکه کانی مایکروییقی به کاردیت له
(electron paramagnetic resonance) یان EPR و به تاییبه تیش له ناوچه ی (-X
band) {نزیکه ی ۹ گیگا هیرتز} به به راورد به بواری موگناتیسی و ئه وه پړگه یه ش

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

زانياريمان دهداتى دهر باره ي نه لكترونه كان كه نه به سترون له سيسته ميكي كيمياويدا وهك رهگى سهر به ست و نايونى كانزا گوازا وه كان وهكو Cu II .

۱۸. شه پولى له ره لهرى مايكرويف: شه بهنگى مايكرويف ناسايى به وزه ي كاروموگناتيسى دهناسريت كه له ره له ره كه ي له نيوان ۱ گيگا هيرتز بو ۱۰۰۰ گيگا هيرتز هاتوچو دهكات. زوربه ي به كار هينانه كان ناسايى له نيوان (۱-۴۰ گيگا هيرتز).

۱۹. كارىگه رى ته ندروستى : مايكرويف وزه ي پيوستى تيا دا نيه بو گورانى كيمياوى له كه ره سه كاندا له ريگه ي به نايون بونه وه، له به ره وه نه وه نمونه يه كه له تيشكى نايونى و نه ويش وهكو نه وانى تر له تيشكه كانى كاروموگناتيسى نايونى كارىگه رى بايولوجى نيه له نرمترين ناستدا، نه مه به ركه وتن به چرى و توندى زور به رز ناگريته وه كه ده بيته هو ي گهرمبون و سووتانه وه وهك ههر سهرچا وه يه كى گهرمى .

له رينه وه ي موگناتيسى ناوكى (Nuclear Magnetic Resonance):

ديارده يه كه له ناوكى گهرديله ي جياوازدا كاتيك كه له بواريكى موگناتيسى به هيژدا داده نريت كه تيايدا نه و ناوكانه وزه له شه پولى راديوييه ديارىكراوه وزه به رزه كانه وه هه لده مژيت، پيوه ره كانى زه برى موگناتيسى بو نه و ناوكانه و به تايبه تيش هايدرلوجين به كارديت له ديارىكردنى پزىشكى و تويزينه وه ي كيمياوى و كردارى زينده يى و ليكولينه وه ي سروشت و پيكهاته ي توخمه كان .

• شه بهنگى له رينه وه ي موگناتيسى ناوكى :

پوناكى پيكديت له تيشكى كاروموگناتيسى و ده توانريت شه بهنگى پوناكى شيبكريتته وه بو تيشكى سه روو بنه وشه يى و بينراو و تيشكى ژير سووريش بو هه موو نه و جورانه دريژى شه پول و له ره لهرى تايبه ت هه يه و نه و تيشكه كردارى گواستنه وه ي وزه يى تيا دا پروده دات كاتيك يه كتر كيشده كه ن له گه ل توخمه كيمياويه كاندا .

كاتيك نه لكترونيك وهرده گرین له سيسته مى كيمياويدا له بارى ناساييدا نه و نه لكترون جيگيره و باشتره له نه ومى خواره ودا بمينيتته وه، كاتيك نه و نه لكترونه بهر تيشكى سه روو بنه وشه يى ده كه ويث نه و نه وهرده گريث و ده وروژيث و به مهش به رزه بيتته وه بو ناستى وروژاوى يه كه م و دواى نه وه نه لكترونه وروژاوه كه هه ولده دات كه بگه رپته وه بو باره جيگيره كه ي پيشووترى .

به شيويه كه وزه ي زياده له كيسده دات له سهر شيويه وزه ي دهرچوو و جاريكى تر ده گه رپته وه بو نه ومى خواره وه ي جيگير، زاناكان نه وه يان بو دهر كه وتوه كه له توانادا هه يه تيشكى هه لمژاو به كار به ينريت له لايه ن نه لكترونه كه وه يان دهرچوه كه وه ليى بو

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

دەسكەوتنى شەبەنگە كە بەھۆيەۋە دەتوانرىت لىكۆلېنەۋەي زىاتر بىكرىت دەربارەي سىفاتەكانى ئەلكترۆنى و فىزىياۋى بۆ سىستەمى كىمىياۋى.

جۆرى زۆر ھەيە لە تىشك كە دەتوانرىت بەكاربەھىنرىت بۆ لىكۆلېنەۋەي سىستەمى كىمىياۋى وەكو تىشكى سىنى و رادىيۆيى و تىشكى گاما و تىشكى لىزەرىش. زانا ((پاولى)) ئەۋەي دۆزىيەۋە كە شەبەنگى گەردىلەكان ھىلى وورد لەخۇدەگرىت و لەنىۋان سالى ۱۹۲۴ دەركەوت كە ھەندىك ناوك زەبرىكى خولوى ھەيە (واتە ناوكەكان زەبرىك دروستدەكەن لە ئەنجامى خولانەۋەي بە دەورى تەۋەرەكەيدا) و دواترىش زەبرىكى موگناتىسىشى ھەيە ئەمەش ئامازەيە بۆ ئەۋەي كە دەتوانرىت شەبەنگى موگناتىسى ناوكى دەستبەكەۋىت بۆ ھەر ناوكىك كە زەبرىكى موگناتىسى ھەبىت ئەۋەش بەخستەنە سەرى بوارىكى موگناتىسى دەركى بۆ. لەسالى ۱۹۶۳دا گۆرتەر (Gorter) ھەۋلىدا كە شەبەنگىكى بۆ ناوكى لىسىوم دەستبەكەۋىت و شەبەنگىكى پىرۆتۇن ۱ ((واتە ھايدروجن ۱)) بەلام لەو كارەدا سەركەۋتوو نەبوو. لەسالى ۱۹۴۲دا تاقىكردنەۋەكان دەستىان پىكرد بە بەكارھىنەنى سەرچاۋەي خاۋەن لەرەلەرى رادىيۆيى بۆ دەسكەوتنى شەبەنگى لەرىنەۋەي موگناتىسى ناوكى، و لەسالى ۱۹۴۵دا بلوش (Bloch) لەزانكۆي ستانفۆرد لە ئەمىرىكا شەبەنگىكى پىرۆتۇنى دەسكەوت كە ھەبوو لە گەردەكانى ئاۋدا و لەھەمان كاتىشدا پۇرسىل (Purcell) لە زانكۆي ھارفەرد شەبەنگىكى پىرۆتۇنى دەسكەوت لە نمونەي مۆمى پارافىنى و ھەردووكىشيان خەلاتى نۆبلىيان ۋەرگرت لە سالى ۱۹۵۲دا. لەدۋاي ئەۋە كۆمپانىيانا كەۋتنە دروستكردنى ئامىرى لەرىنەۋەي موگناتىسى ناوكى و لەسەرەتاي شەستەكاندا كەۋتە بازارپەۋە.

دەربارەي ئەۋ تەكنىكىيەۋە نمونەكە دادەنرىت لە بوارىكى موگناتىسى دەركەيدا و لەرەلەرىكى رادىيۆيى دىيارىكراۋى دەخىرتە سەر لە پىناۋ دەسكەوتنى شەبەنگى ناوكىكى دىيارىكراۋدا و دۋاي ئەۋە نمونەكە تىشكەكە ھەلدەمژىت و ناوكەكان دەگۈزىنەۋە لە ئاستى خوارەۋە بۆ ئاستى وروژاۋى يەكەم و لەۋىدا كردارى وونبوون پوودەدات بۆ ھەندىك لە وزەكەي لەسەر شىۋەي گەرمى، بەلام ناوكە نرىكەكان لىيەۋە يان چۈاردەۋرى ئەۋ كردارە ناۋدەبىرىت بە خاۋبونەۋە و دەتوانرىت كاتى خاۋبونەۋەي درىژى و پانى بىپىورىت، دۋاي ئەۋەي كە ناوكەكان خاۋبونەۋە تىشك دەردەكات و دواتر دەگەرىتەۋە بۆ ئاستى ژىرەۋە.

• دەتوانرىت لە شەبەنگى لەرىنەۋەي موگناتىسى ناوكىيەۋە ئەم ھۇكارانە دەستبەكەۋىت:

۱. لابرەدى كىمىياۋى.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى ئەوزادى مۇھەندىس

۲. جىڭگىرى دووانە يان جىڭگىرى بەراۋوردى Coupling Constant.

۳. ماۋەى خاۋبونەۋەى درىژى و پانى.

بەكارھىننە رۇتېنە كان و تويۇنەۋە كان بۇ لەرىنەۋەى ناۋكى موگناتىسى:

۱. دىيارىكردىنى پىكھاتە كانى توخمە كىمىياۋىيە كان: كاتىك كارلىكى تەۋاۋ پۈۋدەدات لە كھولەۋە بۇ ترشى خەلىك ئەۋا شەبەنگىكى كىمىياۋىيمان دەستدەكەۋىت بۇ ئەۋ دوو توخمە، لە سەرەتاي كارلىكى ئىسانۇل و تەۋاۋبونى كارلىكى ترشى خەلىك و توخمى يارمەتيدەر ئەسید ئەلدېھاید، ئەگەر نەتوانرا ترشەكە دەستبەكەۋىت بەشېۋەيەكى پاكژ ئەۋا شەبەنگىكى ئالۇزمان دەستدەكەۋىت كە برىتېيە لە تىكەلەيەك لە ئامازەكانى كھول و ئەلدېھاید و ترش و شەبەنگى لەرىنەۋەى ناۋكى موگناتىسى دەتوانرىت پىژەيەكمان دەستبخت لە ھەر سى توخمەكە لە تىكەلەكە، ئەۋ پىگەيەش بەكاردىت بۇ دىيارىكردىنى پاكىتى دەرمانە كان و پىكھاتە كانىشىيان لە توخمى كىمىياۋى.

۲. تويۇنەۋە تىۋورە كان دەربارەى لابردىنى كىمىياۋى: ئەم تويۇنەۋە زانىارى گرنگمان دەدەنى دەربارەى گۇرانى چىرى ئەلكترۇنى لە چۈۋدەۋرى پىرۇتۇنە كان.

۳. تويۇنەۋەى پىكھاتە كانى توتمەرى: لەھەندىك لە توخمە كىمىياۋىيە كاندا ھاۋسەنگى ھەيە لە نىۋان شېۋە جىاۋازەكانى توخمە كىمىياۋىيە كاندا ئەۋەش بە گۇرپىنى پەيۋەندى ھەندىك لە گەردىلە كان لە ناۋچەى تر و بونى بە زياتر لە شېۋەيەك لە بارەى رىزبەندى گەردىلە كانى تىايدا يان يەككىيان كە توتمەرى يەككى تىرئانە.

۱. تويۇنەۋەى سىفاتى جۈلەى توخمە كىمىياۋىيە كان:

۲. تويۇنەۋەى پىكھاتە بۇشايە كان: پىكھاتە بۇشايە كان گرنگىەكى گەۋرەيان ھەيە جا لەسەر ئاستى تىۋورى بىت يان پىراكتىكى چۈنكە كارىگەرىيە زىندەيە كان لەناۋ لەشدا كارىيان تىدەكرىت تارادەيەكى گەۋرە.

۳. كارىگەرى تويۇنەۋە: دەتوانرىت لىكۇلېنەۋە لە توخمە كىمىياۋىيە كان بكرىت جا بەشېۋەى دۇخى رەقى بىت يان تۋاۋە بىت بەھۋى يەككى لە تويۇنەۋە كانەۋە و ناسايى بىرىكى كەم دادەنرىت لەۋ توخمەى كە دەۋىسرىت لىكۇلېنەۋەى لەبارەۋە بكرىت لە بىرىكى گەۋرەى تويۇنەۋەدا، تويۇنەۋە بەكارھاتۋە كان برىتېن لە ساىكلۆھىكسان و كلۇرۇفۇرم و ئەسىتۇن و بەنزىن و دەتوانرىت جۇرەھا لىكۇلېنەۋەى لەبارەۋە بكرىت لە نىۋان توخمە تۋاۋەكە و تويۇنەۋەكەدا بەھۋى لەرىنەۋەى ناۋكى موگناتىسى، ھەرۋەھا دەتوانرىت لىكۇلېنەۋەى بۇندى ھايدىرۇجىنى بكرىت بەھۋى بەكارھىننە تويۇنەۋەى جۇراۋجۇرەۋە يان بەكارھىننە يەك تويۇنەۋە بە چىرى جىاۋاز.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

۴. لىكۆلىنەۋەي دىيار دەي ئالوگۆپر كىر دىن كە بىرىتتە لە دىيار دەيەكى زۆر گىرنگ لە سىسىمە زىندە يىپە كاندا.

۵. لىكۆلىنەۋەي پىكھاتە ئالۆزە كان Complex Compounds و بە تايىبە تىش ئالۆزە كانى ناو لەشى مروۋە وەك ھىمۆگلوپىن و كارلىكە كانى لە گەل توخمە جىاوازە كاندا.

- بە كارھىنانە كانى لە بوارى پىشە سازى و كشتوكايدا :
- ۱. توپۆزىنەۋەي پىكھاتە بۆشايى و لىكچوۋە پۆلىمەر يە كان :

- توپۆزىنەۋەي پىكھاتە توخمى پۆلى ئايزوپىرېن و دىيارى كىردى بېرى Cis ۱, ۴ و بېرى trans ۱, ۴ كە ھەمان ژمارە و جوۋرى گەردىلە كانى ھەيە بە لأم پىكھاتە كەي يە كىك بۆ يە كىكى ترىان دەگۆپىت، بەزىادەي رېژەي (Cis ۱, ۴) لە تىكە لەي مەتاتى پۆلى ئايزوپىرېن زىاد دەكات كە لە مەتاتى سىروشتى دەچىت تا دەگاتە Cis ۹۸ % ئەم توپۆزىنەۋەيەش لە رېگەي شەبەنگى پىرۇتۇن (ھایدروچىن ۱) وە تەواو دەبىت بە ھەلمىزىنى پىكھاتەي ھەرىكەيان لە ناوچەي شەبەنگى دىيارى كىراو لە لەرىنەۋەي موگناتىسى ناوكى، و توپۆزىنەۋەي پىكھاتەي پۆلى بىوتادىن لە رېگەي شەبەنگى كاربۇن ۱۳ بۆ دىيارى كىردى پىكھاتەي لىكچوۋى پۆلىمەر بۆ دىيارى كىردى رېژەي trans ۲, ۳ و trans ۱, ۴ و Cis ۲, ۳ و Cis ۱, ۴ بە پىيى پىووستى كارگەكە و رېگەي ئامادە كىردى ئەو پۆلىمەرەنە.

- پۆلى ستايرىن : دىيارى كىردى پىكھاتەي بۆشايى كە ناودە بىرىت بە

(Syndiotactic, Atactic, Isotactic) و داوا كىراۋە لە پروۋى پىشە سازىەۋە كە بىرىتتە لە (Syndiotactic) ، شەبەنگى كاربۇن ۱۳ زانىارى وورد دەدات دەربارەي پىكھاتەي بۆشايى بۆ پۆلىمەرە كان و ھەروھە دەتوانىت زانىارى وورد دەستبەكە وىت دەربارەي جوۋلەي تەوانەۋەي ئەو پۆلىمەرە لە توپۆزىنەۋە جىاوازە كاندا.

- پۆلى فنىل : دەكرىت بىپىتە پۆلىمەر (Syndiotactic, Atactic, Isotactic) بە بە كارھىنەنى شەبەنگى كاربۇن ۱۳ دەتوانىت رېژەي ھەر پىكھاتە يەك لە و پىكھاتە بۆشايى بزانىت لە تىكە لەي توتەمەر و لەھەندىك جارىدا دوو جوۋر تىكەل دەكرىت لە مۆنۇمىرات كە لە ھەردو كىيانەۋە كۆپۆلىمەر پىكىدىت.

۱. پىشە سازىە نەوتىە كان :

لەرىنەۋەي موگناتىسى ناوكى دەستىكرد بە بە كارھىنانە لە پىشە سازىە نەوتىە كاندا بە ھۆي بوونى سەختى گەورە تىايدا، ئەسفەلت ژمارە يەككى گەورە لە توخمى كىمىياۋى لە خۇدە گىرىت و ھەروھە زۆرىنەي گىراۋە نەوتىە كان بىرىتتە لە تىكە لە يەك لە پىكھاتەي كىمىياۋى ھەربۆيە پىووستە توخمە كىمىياۋىە كان جىابكرىنەۋە لە ئەسفەلت بۆ بىرگەي جىاواز لە پروۋى كىشى

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

گهردیوه و دیاریکردنی ریژهی توخمه نهلیفاتیهکان بۆ توخمه نهروماتیهکان ههروهه
له رینه وهی موگناتیسی ناوکی یارمهتیده ره بۆ دیاریکردنی پیکهاته نهوتیهکان له کاتی
ههستان به کرداری ئوکسیده بوونی بهرهمه نهوتیهکان یان دیاریکردنی بهرهمه
نهوتیهکان له دوای کرداری شکانده وه.

۲. پیشه سازیه خوړاکیهکان :

تهکنیکی له رینه وهی موگناتیسی ناوکی به کاردیته له دیاریکردنی بری زهیتی هه بوو له
دانه ویلهی جیاواز له پیناو زانینی بری زهیتی و نایا ده توانریت له پرووی نابوریه وه
به کاربهینریت و به شیوهیهکی سه ره به ست هه یه یان وهك شله یهکی په یوه ست به خانه
پوه کیهکان و به بی شکانندی نهو دانه ویلانه له جیاتی ریگه کونه که و شیبونه وهی فیزیای
و کیمیاوی دریژه و ئالۆزه و ههروهه دیاریکردنی ریژهی تیروونی نهو زهیتانه و
جوړهکانی یان نه گهر زهیتی شل یان رهق و نه وهش بۆ پیشخستنی جوړهکان له دانه ویله
که بریکی زۆر و ریژهیهکی بهرز له زهیتی پوهکی. ههروهکو ده توانریت ریژهی پۆن و
زهیتهکان له دنکهکانی کاکاو دیاریبکریته.

گوشت و هیلکه: دیاریکردنی بری ناوی نازاد و په یوه ست له گهله گهردهکان له گوشت به
دوخی ئاسایی و دوای بهستنیشی، کاریگهری پلهی گهرما و هه لگرتنی دریژه له سه ره گوشت
و له سه ره بری ئاو تیایدا.

ماسیهکان : دیاریکردنی ریژهی زهیت و پۆنهکانی تیرو و ناتیر له ماسیه بارزرگانیه
زیندوهکان، ههروهه توژیینه وه کراوه ده ره رهی کاریگهری بهستن له سه ره ریژهی ناوی نازاد
و په یوه ست و کاریگهری پلهی گهرما و ماوهی پاریزگاریکردن له سه ره زهیت و پۆنهکان له
ماسیه جیاوازهکاندا که ریگهیهکی زۆر خیراو ووردیشه.

شیر و بهرهمه شیرمه نهیهکان : دیاریکردنی ریژهی پۆن له شیرمه نهیهکاندا و دیاریکردنی
ریژهی ئاو له شیر و بهر یومه کانیدا و دیاریکردنی پۆنی هه بوو له شیردا و کاریگهریان به
کرداری هه لگرتن بۆ ماوهی جیاواز و کاریگهری پلهی گهرما و نهو توژیینه وانه پیوستیان
به ماوهیهکی زۆر کهم هه یه به بهرئه نجامی وورد، ده توانریت توژیینه وه بکریته له سه ره شیری
وشک و په نیره جیاوازهکان.

پیشه سازی کاکاو و قاوه: که بریکی زۆر پۆن و ناوی نازاد یان تیادایه و په یوه ست له گهله
خانهکاندا، کرداری شکانندی و کوکردنه وهی دانه ویله کانیش به شیوازی ویستراو پشت
ده بهستنیته سه ره پلهکانی گهرما و ماوهی شوژدنه وه به به کارهینانی نهو تهکنیکه

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

دەتوانىت ماوۋە پىلەي شۇردنەۋە دىيارىبىكرىت بۇ گەيشتن بە كۆنترۆل كىردى جۆرى بەرز و پىژەي ئاۋ و پۇنى ھەبوۋ لەو بەرھەمانەدا.

پىشەسازىيە گازىيە كان : بۇ پىۋانەي چىرى و دىيارىبىكرىت پىژەي كحول لە بىرە و شەربەت و خواردنەۋە گازىيە كان توانايەككى بەرزىان ھەيە.

پىشەسازى لەناۋبەرھە كان: بۇ دىيارىبىكرىت پىكھاتە كانى بۇشايىيە كان و پىكھاتە كىمىياۋىيە كان و لىكۆلپىنەۋەي دۇخە كانى تر كە كارىگەريان ھەيە لەسەر لەناۋبەرھە كان وەك بەركەۋتنى بە تىشكى پۇژ كە دەبىتە ھۆي شىيونەۋەي دۇخە جىاۋازە كان و دىيارىبىكرىت سىفاتە كان بەھۆي مروۋقە و كشتوكال بىنراۋە كە پىكھاتەي Cis Chlordane كاتى بەركەۋتنى بە تىشكى سەروۋ بىنەۋشەيى بۇ ماۋەيەككى درىژ سىفات و كارىگەريە كانى لەدەستدەدات.

پىشەسازى بۇيە و تۈينەرھەۋە كان : بۇ دىيارىبىكرىت تۈينەرھەۋە كان و توخمە كىمىياۋىيە ھەبوۋە كان لە بۇيە كاندا و دىيارىبىكرىت سىفاتە تايىبەتە كانى ئەۋا زۇربەي تۈينەرھەۋە ھەبوۋە كان لە بۇيە كان وەكو بەنزىن و تۆلوۋىن و ئەسپتۆن و مىسانۆل و دايكلورۇمىسان ژەھرن لەكاتى زىاد كىردى چىرە كانىاندا.

پىشەسازى داۋردەرمانە كان: دەتوانىت بەكاربەيئىت بۇ دىنباۋون لە پاكىژى دەرمانە بەرھەمھاتۋە كان و ھەروھە پىكھاتە ھەبوۋە كان تىايدا و پىژەكانىشىيان ھەروھە دىيارىبىكرىت خاشاكى ھەبوۋ تىايدا و دىيارىبىكرىت جۆرى بەرھەمەكە و ەككىيە كان لە سىفاتە كانىاندا و ئەۋ پىگەيەش بەكارھات لەسەر دەرمانە كان وەكو سەلفۇنامىد و سەلفىدازىن و سەلفاناسازۆل و پەنسلين و سەلفاكۋاندىن و ... ھتد.

ھەروھە لەم دۋايىانەدا تۈانرا وىنەي ميوە كان بگىرىت و تۈيژىنەۋەي گۆرانكارىيە كان بگىرىت كە پۈودەدەن بەسەر خانە كاندا لە ئەنجامى بەركەۋتنى بە گۆرانكارىيە جىاۋازە كاندا سەرپاي بەكارھىنەنە گىرنگە كانى تىرى لە كىمىياي ژىانى و دەرمانسازى و پىزىشكىدا.

• بەكارھىنەنە كانى لە كىمىياي ژىانى و دەرمانسازى و پىزىشكىدا:

يەكەم جار ئامپىرى وىنەگرتن بە تىشكى سىنى بەكارھات بۇ دىيارىبىكرىت پىزىشكى و دواتر تەكنىكە كان پىشكەۋت و يەكەي تىشكى سىنى بەسرايەۋە بە ئامپىرى كۆمپىوتەر و ناۋنرا وىنەگرتنى كۆمپىوتەرى (Computer Tomography) ئەۋ ئامپىرە ھەلدەستىت بەكارى پوناكى لە تىشكى سىنى دەخاتە سەر و دواتر زانىارىيە كان لە كۆمپىوتەرھەكەدا ھەلدەگىرىت كە بەشىۋەي وىنەگرتنى جىا و سى دۋورى پىشانى دەدات بۇ ناۋچەكە كە بەر تىشكەكە كەۋتۈە.

تاگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس
ئهو ناميره به كارها ت بو وينه گرتنى ميشك و ماسولكه كان، و دواتر ناميري (MRI)
به كارها ت بو ديارى كردنى پزىشكى كه به هويه وه ده توانريت وينه ي هر به شيك له لاشه
بگيريت، بنه ماي كار كردنى (MRI) برى تيه له:

• دانانى لاشه له بواري موگناتيسييه كى به هيژدا كه (۳۰۰۰۰) جار به هيژتره له بواري
موگناتيسي زهوى.

• هاندانى لاشه به شه پولى راديو يى بو گوپرينى دوخى جيگيري پروتونه كان (Steady
state Orientation).

• راهه ستاندى شه پوله راديو ييه كان و گو يگرتن له لاشه (پروتونه كان دواى
ده ستختنى وزه و دواتر له ده ستدانى بو ئه و وزيه له ريگه ي و نكردنى گه رما بو له ش
يان دهره وه).

له ئىستادا زانا كان كار ده كهن له سهر پيشختنى ته كنكى وينه گرتن به پوزيترون
(Positron Emission Tomography) ئه م ريگه يش پشت ده به ستينه سهر ليڊانى
ئه و ناوچه يه ي كه ده ويسر يت وينه ي بگير يت به پوزيتروناتى بارگه موجه ب كه له ناو
لاشه ي زيندو ودا بهر ئه لكترونه هه به وه كان ده كه وي ت له خانه زيندوه كاندا به وه ش بارگه كان
هاوسه نگ ده بن و ئه و كرداره ش ئاشكرا كه ره كان (Pet) تو مار ده كات و ئه و زانيار يانه ش
ده گواز يته وه بو كو مپيو ته ر كه كو يان ده كاته وه و دواتر ده يانگو ر يت بو وينه له سهر شاشه .
له سالانى هه شتا كانه وه ده ستكرا وه به به كار هي ياننى له رينه وه ي ناوكى موگناتيسي
(NMR) دواى دروست كردنى موگناتيس كه دهرچه يه كى گه وره ي هه يه و ئه و ته كنكى و
ناميره جيا ده كر يته وه به:

۱. بواري موگناتيسي به كارها ت بو ئه و تا قى كردنه وانه زيان ناگه يه نن به مرو ق هه روه ك
چون تيشكى به كارها ت بو كه له جو رى مايكرو ييه كانه زيان به مرو ق ناگه يه نيت.

۲. ئه م ته كنكه وينه يه كى ديارى كراوى كار ليكه كيميا ويه كان ده دات له ناو خانه زيندوه كاندا
و به شيوه سروس تيه كه ي و ده كر يت كار يگه ريه كانى ئىستا له سهر به شه كانى لاشه
تويژينه وه ي له سهر بكر يت له كاتى خو اردنى دهرمانه كان و هه روا تويژينه وه ي كار يگه رى
دهرمانه كانيش.

۳. زوربه ي پي كه اته كيميا ويه كان هه ريه كه له پروتون و هايدرو جين و كار بون و نايترو جين و
فسفور و نايونى صو ديوم و پوتاسيوم له خو ده گر يت كه ده توانريت به دوا چونيان بو بكر يت
به هوى NMR .

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

۴. توانای توپژینه وهی هر به شیک له بونه وهری زیندوو یان بونه وهری زیندوو به ته واوه تی هه یه.

۵. توپژینه وهی گورانکاریه بوشاییه کان هه یه که پروده دن له توخمه کیمیاویه کاندا له ناو خانه کاندا و توپژینه وهی جولهی گه رده کان له ناو خانه دا و گرنگترینیشیان ناو.

۶. دیاریکردنی بنه ماکانی هایدروچینی بو کارلیکهکانی ناو خانه.

۷. دواى به کارهینانی تهکنیکی له رینه وهی موگناتیسی ناوکی له بوارهکانی فیزیای تیوری و کیمیاى نه ندامیدا، نه وا به شیوهیه کی فراوانتر به کارهات بو دیاریکردنی پیکهاتهی کیمیاى نه ندامی، زاناکان دهستیان کرد به به کارهینانی له رینه وهی موگناتیسی ناوکی روشن بو توپژینه وهی هندیك له گه رده ژيانیه کان که ترشی نه وهی (DNA) له خوده گریت له گه ل پروتینه کان و نه نزمه کان و چه وریه کان و ههروهه توخمه کیمیاویه دهرمانسازیه کان و کاریگه ری له سهر گه رده ژيانیه هه بوه کان له پیکهاتهی مروقه و نازل و چاودیرکردنی نه و کاریگه ریانهش له چواره وهری جولهی مروقی زیندوودا و پاکیشان و کارلیکردنی له گه ل توخمه کیمیاویهکانی تردا که هه ن له لاشه و ناو خانه زیندوه کاندا، بو زانینی کاریگه ری نه و توخمه له ناو خانه زیندوه کان خویندا له به ره وهی کارلیکه کان له ناو خانه کاندا پروده دن له پله یه کی ترشی دیاریکراودا به بونی نایونه کان وهکو صودیوم و پوتاسیوم و به پرژهی دیاریکراو له ناو و له پله یه گه رمی له شی مروقا.

۱. پیشکه وتنی تهکنیکی له بواى له رینه وهی موگناتیسی ناوکیدا:

نامیری له رینه وهی موگناتیسی ناوکی دهستیکرد به توپژینه وهی ناوکی هایدروچین (پروتون) که خاوه نی ههستیاریه کی به رزه و بونیکى به رزیشی هه یه و له توانادا نه بو که ناوکی تر دیاریبکریت جگه له ناوکی فلور که نه ویش ههستیاریه کی به رزی هه یه و کاره که ش پیشکه وت به به کارهینانی تهکنیکی گورینی فوریر، که به هویه وه ده توانریت پوناکی رادیویى به کاربهینریت له جیاتی سه رچاوهی رادیویى به رده وام و به مهش ههستیاری نامیری له رینه وهی زیاد کرد و له نه نجامیشدا توانرا که ناوکی ههستیاری نزم وهکو کاربون بیپوریت.

۲. توپژینه وه ژيانیه کان :

بونه وهری زیندوو پیکدیت له کومه لیکى گه وره له توخمی کیمیاوی وهکو ترشه نه مینیه کان و پروتینه کان و نه نزم و ترشه نه وهویه کان، له سهره تادا له رینه وهی موگناتیسی ناوکی به کارهات بو پیوانی پاکژی و پیکهاتهی ترشه نه مینیه دروستکراوه کان و توانرا ترشه نه مینیه کان جیا بکریته وه و ده توانریت پولینبکریت بو :

تاڭگە رايى ۋەك ۋەلسە ۋەيەكى سىياسى..... ئەۋزادى مۇھەندىس

- ترشە ئەمىنىيە ئەلىفاتىيەكان : ۋەكو گلايسىن و ئاللانين و سىرىن.
- ترشە ئەمىنىيە ئەرۇماتىيەكان: ۋەكو ھۆرمونى غودى دەرقى سىرۇكسىن.
- ترشە ئەمىنىيە بازىنە جىاۋازەكان: ۋەكو تىرتۇقان.

۱. تويۇنەۋە دەرمانسازىيەكان:

دەكرىت بەھۇيەۋە پاكىژى دەرمانەكان دىارىيىكرىت ۋىپكەتەى دەرمانەكانى شدىارىيىكرىت تويۇنەۋەى پىكەتە بۇشايىيەكانىش بۇ توخمە دەرمانسازىيەكانىش بكرىت ۋەكو كرىسۇل ۋەھىدروكسى تاىۋفنىۋل ۋەتوانرىت پىكەتە بۇشايىيە جىاۋازەكانىشۋەرىگىرىت.

۲. لەرىنەۋەى موگناتىسى ناۋكى لە پىزىشكىدا:

ئەمە كورتەى پۇلى لەرىنەۋەى موگناتىسى ناۋكىە لە ژيانى پىزىشكىدا:

جىاۋازىكرىد لە نىۋان خانە شىرپەنجەيىيەكان ۋخانە سىروشتىيەكاندا: بەدىارىيىكرىدنى ماۋەى پشۋودانى درىژى بۇ ئاۋ دەتوانىن خانە سىروشتىيەكان لە خانە شىرپەنجەيىيەكان جىابكەينەۋە چونكە ئەۋ ماۋەيە زىاترە لە خانە شىرپەنجەيىيەكان لە خانە سىروشتىيەكاندا.

- تويۇنەۋەى شەبەنگى لەرىنەۋەى موگناتىسى ناۋكى بۇ ناۋكى فسفۇر: لەبەر ئەۋەى فسفۇر بەشىكە لە پىرۇتىن و ترشە ناۋكىەكان ئەۋا پىۋانەى شەبەنگەكەى دەتوانىت زانىارى زۇر و گىرنگمان بداتى بەتايىبەت بە سىستەمى ژيانىيەۋە.

- ۋىنەگىرتن بەھۇى لەرىنەۋەى موگناتىسى ناۋكى: پىدەچىت گىرنگىرتىن بەكارھىنانەكانى لەرىنەۋەى موگناتىسى ناۋكى بىت كە دەتوانرىت بەھۇيەۋە ھەموو گۇرپانكارىيەكان لە جەستەى مرۇقدا تۇماربكرىت لەكاتى پىشكىن و بارى كىردارى زىندەيى ئاسايى و بەبى ۋەرىگىرتنى نمونە.

- مىشك و كوئەندامى دەمار: تۋانرا كە ۋىنەى رۋون دەستبەكەۋىت تايىبەت بەگىرتى مىشكى لە ھەندىك بەشى مىشكدا و تۋانرا جىگە و شىۋەى جىاۋاز و جۇرە جىاۋازەكانى گىرتەكان دىارىيىكرىت كە لەئەنجامى بونى گىرتى مىشكىدا دروستدەبن، ھەرۋەك دەتوانىت زانىارى ۋوردمان بداتى دەربارەى جۇرى لوەكان جا پىس بن يان ئاسايى بن و جىگە و قەۋارەى كىسە ئاۋيەكان و گۇرپانكارىيە نەخۇشەيەكان لەناۋ مىشكدا يان لە تويۇكىلى مىشكدا و ھەرۋەھا رەقبوونى مولولەكان و سووربونەۋەى بىرگەكانى مل و كارىگەرى لەسەر دىر كە پەتك و ھتد.

- ۋىنەگىرتنى دل: دەتوانرىت ۋىنەى دل بگىرىت و تىايدا گەۋرەبوونى مولولەكان و ئەستورى دىۋارى بۇرى خويىنى و ۋىنەگىرتنى دل و بۇشايىيەكان و ئەستورى دىۋارى دلش بگىرىت.

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه كى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

- وينه گرتنى به شه كانى هوز: ده توانرئيت وينه ي هه موو نهو به شاننه بگيرئيت تايبهت به كوئه ندامى ميزه پو و زاوژى و رهم و گورچيله و ميزلدان و پروستات و كوم و نهو وينانه ش زياتر پروون ده بن و ووردن له هه موو به شه كانى ترى له ش و ميشك.
- توانرا وينه ي جگه ر و لوه شيريه نجه ييه كانى تيايدا بگيرئيت يان پرودانى ته له فبوون يان گرموله بوون تيايدا بگيرئيت.

٤. ليزه ر (LASER) (Light Amplification by Stimulated Emission of Radiation)

بريتيه له گه و ره كردنى پوناكى به هوئى په خشكردنى هاندهرى تيشكه وه، وشه ي پوناكى لي ره دا به كارديت وهك ناوه پو كيكى گشتى و فراوان و وهك ناماژيهك بو تيشكى كاروموگناتيسى بو هه ر له ره لريك نهك ته نها به شى بينراو له پوناكى. به شيوه يهك ليزه رى تيشكى ژير سوور هه يه و ليزه رى تيشكى سه روو بنه وشه يى و تيشكى سينيش هه يه. كردارى به ره مه ينانى ليزه ر بريتيه له پروسه ي هه لمژينى تيشكى، به شيوه يهك نه م ديارديه هه لده ستييت له سه ر تواناى فوئونه كان بو هاندى درچونى فوئونه كانى ترى هاوشيوه ي دريژى شه پولى و ناراسته به پيى تيورى برى، گه رديله و گه رده كان ناستى جياوازيان هه يه له وزه و ناوه پوكى نهو تيوريه بريتيه له وه ي كه گه رديله و گه رده كان ده توانن وزه وده سته بن و دواترئيش ونى بكه نه وه، كاتيك نهو گه رد و گه رديلانه هانده رين به هوئى بارگه يه كى كاروموگناتيسى وه نهوا نهو بارگه هانده ره هه لده مژئيت و نه لكترونى گه رديله كان ده گوازرينه وه بو خولگه يه كى به رزتر له خولگه ناساييه كه ي به لام نه وه نده ناخايه نييت و به خيراى ده گه ريته وه خولگه ناساييه كه ي خوئى به بازدانئيكى نارپكويك به مه ش وان له وزه زياده كه ي ده ه ينييت له سه ر شيوه ي تيشكدانه وه ي كاروموگناتيسى كه له ره لهرى و دريژى شه پولى ده وه سته سه ر جوئى گه رد و گه ديله هاندراره كه.

• سيفاته كانى ليزه ر:

- ليزه ر نه م سيفاتانه ي لاي خواره وه ي هه يه:
- ١. بريتيه له تيشكيك كه يهك ناراسته ي هه يه، له سه ر شيوه يهك كه جياوازه له تيشكى پوناكى ناسايى كه به هه موو لايه كدا بلاوده بيته وه.
- ٢. تيشكيكى يه كگرتوه، واته فوئونه كانى ناو تيشكى پوناكى په يوه ستن له نيوان خوئاندا به په يوه نديه كى دوخى (Phase Relationship).
- ٣. تيشكيكى تاك دريژى شه پوله و بريتيه له گورزه يه كى زور ته سك له تيشكه كان كه هه مان دريژى شه پوليان هه يه.

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• دیزاینی لیژهر:

لیژهر پیكدیت له ناوه ندیكى كۆكهره وه (Gain Medium) له ناو بوشاییه کی پوناكى پیچه وانه كهره وه سهره پای نه وه هۆكار یكیشه بۆ ئاماده كردنی وزه بۆ ناوهنده كۆكهره وه كه، ناوه ندی كۆكهره وه بریتیه له توخمیک كه سیفاته كانی ریگه ی پیده دن به گهره كردنی پوناكى به هۆی په خشكردنی هانده ره وه.

• جۆره كانی لیژهر:

۱. لیژهره گازیه كان : دروستكراوه به به كارهیانی جۆره كانی گازه كان و بۆ گه لیک مه به ست به كاردیت:

• لیژهری هیلیم - نیون (HeNe): شه پۆلی دریژی جیاواز په خشه كات و یه كده گریت له (۹۳۳ نانۆ میتەر) كه به ربلاوه له داموده زگا زانستیه كاندا له بهر تیچوه كه مه كه ی.

• لیژهری ئوكسیدی كاربون: له توانایدا یه كه سه دان کیلو وات په خشبكات له $\mu\text{m} 9,6$ و $\mu\text{m} 10,6$ و ئاسایش به كاردیت له دروستكردنی پارچه و له حیمكردن و توانا كه ی ۱۰٪.

• لیژهری ئایونی ئارگون: پوناكى په خشه كات له سنوری (nm ۲۸,۷ - nm ۳۵) كه بریتیه له لیژهری گازی ههرزان.

• لیژهری نایترو جین (TEA): تیشكى سه روو بنه وشه یی به ره مه دینیت له nm ۳۳۷,۱ سه ره پای جۆره كانی تر وهك لیژهری ((هیلیم - زیو)) و لیژهری ((مس - نیون)).

۱. لیژهره كیمیاویه كان: وزه ی پیده دریت به هۆی كارلیكى كیمیاویه وه و ده گاته توانایه کی به رز له كاتی به رده وامی له تیشكدانه وه دا وهك لیژهری هایدرۆجین - فلوراید (۲۷۰۰ - ۲۹۰۰ nm) و لیژهری دیوتیریوم - فلوراید (۳۸۰۰ nm).

۲. لیژهری Excimer:

وزه ی پیده دریت له كارلیكى كیمیاویه وه كه گهردیكى دوانی وروژاوی تیا دایه (Excited Dimer) یان Excimer یان گهردیكى دوانه ی هه مه جۆر كه له دوو جۆری جیاواز پیکهاته وه (دوو گهردیله ی جیاواز) لانی كه م یه كیكیان له باری ئه لكترونی وروژاودا بیت، كه پوناكیه ك به ره هم دینیت له سه روو بنه وشه ییه وه كه به كاردیت له (Photo Lithography) یان له كرداری نه شته رگه ری چاودا (LASIK) و به شیوه یه کی به ربلاو گهردی Excimer فلوری تیا دایه (F \square) و بلاوده بیته وه له nm ۱۵۷ و پیکهاته ی گازه

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس
نه بيله كان (ArF(193nm) ، (KrCl(222nm) ، (KrF(248nm) ، (XeCl(308nm) ،
XeF(351nm).

۳. ليزه رى دۇخى رهقى: به به كارهيئانى نيؤدينيؤم، تيريؤماورسوفادات(Nd:YVO₄) و
يه تريؤم ليسيوؤم فلؤرايد(Nd:YLF) و يه تريؤم نه له منيؤم كارنيت(Nd:YAG) نه هم هه موو
ليزه رانه وزه يه كى به رز به ره مدين له جو رى تيشكى ژير سوور(Infrared Spectrum)
له 1064nm كه به كارديت له برين و له حيمكردن و دياريكردنى كانزا و توخمه كانى تردا.
۴. نه و ليزه رانه ي كه ريشاليان تبادايه (Fiber- Hosted Lasers) به شيوه يه ك ريشالى بينين
به كارديت.

۱. ليزه ره كريستاليه فؤتونييه كان Photonic Crystal Lasers.

۲. ليزه ره نيمچه گه يه نه ره كان Semi-Conductors Lasers : كه له ليزه رى دۇخى
ره قدايه به لام مامه له يه كى جياوازى هه يه له پروى به كارهيئانى ليزه ر و داؤده ليزه ره
بازرگانيه كانه وه كه دريژى شه پوله كانى بريتين له 375nm الى 1800nm، نه و ليزه رانه ي
كه تواناي كه ميان هه يه به كاردين له پرينته ره ليزه ريه كان و كارپيكرى DVD,CD و
داؤده توانا به رزه كان كه تواناي 10 كيلووات (70 dBm) به كاردين له پيشه سازى برين و
له حيمكردندا، يان به كارهيئانى سليكؤن بو به ره مه يئانى ليزه ر كه ده بيته هو ي نه وه ي كه
كارپيكرى گه وره ي هه بيت له پيشه سازى كو مپيوته ردا.

۳. ليزه رى بوياغه كان (Dye Lasers): به به كارهيئانى بو يه نه نداميه كان وهك ناوه نديكى
كو كه ره وه gain medium .

۴. ليزه رى نه لكترونه سه ره سه ته كان: ليزه رى تواناي زور به رزن كه دريژى شه پوله كانيان له
نيوان شه پوله وورده كان (Microwave)، و ژير سوور و پوناكى بينراوه بو تيشكى سيني
و له ره لهرى فراوانى هه يه له هه موو جو ره كانى ترى ليزه ر.

• به كارهيئانه كانى ليزه ر:

له و كاته وه ي داهيئراوه له سالى 1960 وه به كارهيئانه كانى ليزه ر فراوانتر بوون له هه موو
بواره كاندا هه روهك بوارى پزيشكى كه هو كارپيكي يارمه تيدره بو به رده و امبوونى ژيان
به بي نازار، ناميري نه لكترونى بو به كارهيئانه ره كان، ته كنه لو جياي زانيارى، زانست،
پيشه سازى، جيبه جيكردى ياساكان، يارى، ته كنيكى سه ربازي سه ره راي كو مپيوته ر
و ناميري پرينته رى ليزه رى و ناميره كانى VCD-DVD، سه ره راي به كارهيئانى له
زانستى تاوان و ناسينه وه ي كه سه كان له ريگه ي پشكيني قه رنه يه ي چاوه وه و
به تايه تيش له بانكه كاندا و بوارى دنيايى پاسه وانى وه لگيراهه داراييه كان يان له و

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

جیگایانه ی که چوونه ژووره و هیان پیویست به پاسه وانی زور توند و دیاریکراو دهکات، وله به کاره یئانه یه که مه کانی بریتیه له پشکنه رکان (Barcode) له بازاره سه نته ریه کاندا.

• هه ندیک له به کاره یئانه کانی لیژهر له بواری پزیشکیدا :

زاناکان سه رکه و تنی گه و ره و هه مه جوریان و ده دهسته یئاوه له هه ردوو بواری ته کنه لوچی و پزیشکیدا دوی ئه و هی که چاکسازیان کرد له ئامیره کانی لیژهری به کارهاتوودا و به کاره یئانه کانیشی له بواری پزیشکیدا زیادی کرد له چاره سه رکردنی نه خوشیه مه ترسیدار و له ناوبه رکان بو چاره سه ری لوه شیرپه نجه ییه پیسه کان و وه ستاندنی خوینبه ربوونی توند که له ئه ندامه هه ستیاره کانی له شدا پرووده دن و هك خوینبه ربوونی گورچیله کان و جگه ر و ریخوله و نه شته رگه رکان به کاریشی دین له نه شته رگه ریه وورد و ناوخوییه کاندا به هوئی هه ناوبینه وه که ئامیری لیژهری له سه ر به سراوه به هوئی کردنه و هی کون له ناو جه ستدا و به بی پروودانی قلیشان له جه ستدا زور به سانایی لیژهر هه موو بواره کانی پزیشکی داگیرکردوه بو چاره سه ر و که مکردنه و هی ئازاره کان دوی ئه و هی که له زورپه ی نه شته رگه ریه کاندا به کارهات به ده ستپیک له چاوه وه به تیپه ربوون به دم و ووردترین به شی کوئه ندامی هه رسکردن و به کاره یئانی له بواری سه رچاوه ی شیرپه نجه و هه روه ها لابردنی چرچولوچی و به ردی گورچیله و له پزیشکی ددانیشدا.

• به کاره یئانی لیژهر له نه شته رگه ری چاودا :

یه کیکه له گرنگترین به کاره یئانه کانی لیژهر له نه شته رگه ریدا بریتیه له نه شته رگه ری چاوه کان به شیوه یه ک تیشکی لیژهر به کاردیت له راستکردنه وه و چاککردنه و هی به شه زیانبه رکه و توه کان له چاو که لاوازی بینین و کویربوونی به شی به هوئانه وه پرووده دن، و به کاره یئانی لیژهر بو چاره سه ری ئاوی شین به بی نه نجامدانی نه شته رگه ری و نه م ریگایه ش باشیه که ی له وه دایه که کاریگه ری خیرای هه یه سه ره پای کورتی کاتی پیویست و که می تیچوونی داراییش، هه روه ها گه راندنه و هی چه سپاندنی توپری چاو و نه شته رگه ری راستکردنه و هی قه رهنیه و چاره سه ری کویری پیری.

• به کاره یئانی لیژهر له چاره سه ری ره قبوونی موولوله کانی خوین :

به کاره یئانی لیژهر له سووتاندن و به هه لمکردنی نیشته و کانی چه وری له موولوله ره قبوه کانی خویندا که ئه وانن ده بنه هوکاری جه لته ی خوینی کوشنده.

• چاره سه ری لیژهری بو پیست : و هك چاره سه ری په له (Acne Treatment)، و لابردنی موو له ناوچه نه خوازواوه کان، لابردنی خاله کان، و لابردنی چرچ ولوچی.

• ھەندىك بەكارھېنەنى پېشەسازى بۇتەكنە لۇجىيائى لىزەر:

۱. ھۆلۇگرافى: بەشپۇھە يەككى سانا دەتوانرىت پېناسەسى ھۆلۇگرافى بىكرىت كە برىتتە لە كىردارى وىنەگرتنى سى دوورى بۇتەنەكان، ھۆلۇگرافى سەركەوتنى گەورەسى وەدەستھېنا و بەكارھېنەكانىشى پەرىيان سەند لە زۆربەسى بوارەكاندا ، لەبوارى وردىبىنە ئەلكىترۇنىيەكاندا شىوازى ھۆلۇگرافى بەكارھات بۇ زىادكىردنى تواناى بىنن، و بۇ پىوانەكىردنى پىكداجوونى پووناكى بەرىگەسى جىاواز لە بوارى زانستى كۆمپىوتەرىيى ئۆتۆماتىكىشدا ھۆلۇگرافى بەكارھات لە ھەلگرتنى برى گەورە لە زانىارىيەكان.

۲. لەكىمكىردن بە لىزەر: دەتوانرىت پارچەيەككى پۇلا بە ئەستورى ۱-۴ سم لەكىمبىكرىت بەھۆى ئامپىرى لىزەر كە غازى يەكەم ئوكسىدى كارپون بەكاردىت و تواناى دەرچوو دەگاتە ۳ر۵ كىلو وات، ولەكىمكىردن بە لىزەر لەھەردوو بوارى ئەلكىترۇن و ماىكرو ئەلكىترۇنەكاندا سەركەوتنى گەورەيان وەدەستھېناو بەھۆى توانا گەورەكەسى كە گورزەسى لىزەر ھەيەتى لەسەر لەكىمكىردنى وایەرەكان كە زۆر ووردن، و پلىتە كانزا تەنكەكان، ولەكىمكىردنى ئەو ناوچانەسى كە گەيشتن پىيان سەختە بە رىگەسى لەكىمكىردنى كلاسىكىيەو وەك ئامپىرە ترانزىستورەكان و ئەلكىترۇنىيە ووردەكان، ھەروەھا دەتوانرىت دوو پارچە كانزائى جىاواز لەكىمبىكرىن بەيەكەو بەبى ئەوەسى ھىچ كارىگەرەكە بىكاتە سەر ئەو كانزايانەسى دەوروبەرى دوو پارچەكە.

۳. كىردنەوەسى كون بە لىزەر: كىردنى كون لە پلىت و لە قالىبى راكىشانى وایەر، و كونى جىاوازى كانزا و بەشەكانى، ئەو كارەسى كە رىگەدەگىرىت لە شكاندنى كونە كلاسىكىيەكان سەرەپاى دىارىكىردنى بەرزى بۇ ئەو جىگەيەسى كە دەويسىرىت كون بىكرىت.

۴. بىرىن بە لىزەر: لەكاتى بىرىن بە لىزەر بەتايىبەتتەش ئەو ئامپىرەسى كە غازى يەكەم ئوكسىدى كارپون بەكاردىنىت بە ناردنى تىشكەكانى لەسەر شىوەسى لىدان و ئەو لىدانانە رىكدەخىرىن بۇ دروستكىردنى زىجىرەيەك لە كونى بەيەكداجوو دەتوانرىت تواناى بىرىنىش زىادبىكرىت بە لىزەر بە بەكارھېنەنى فولىكەرى غاز كە تەوەرەكەسى دەچىتە سەر تەوەرى گورزەسى لىزەر و زۆربەسى كاتەكان لەم كىردارەدا غازىكى توندى كارلىك وەك ئوكسىجىن بەكاردىت. كە كارلىك لەگەل تۇخمەكەدا دەكات دواى ئەوەسى گەرم دەبىت بەكارىگەرى گورزەسى لىزەرى كەوتوو لەسەرى كە دەبىتە ھۆى سووتاندنى و فولىگەرە غازىكەش يارمەتى دەدات بۇ دەركىردنى تۇخمە تىواوەكان و ئەم رىگەيەش بەكاردەھىنرىت لە بىرىنى تۇخمى پۇلاى دژ بە داخوران و كەم كارپون و تىتانىيۇم بىرىنى لىزەرى بەكارىشداھىنرىت لە پېشەسازى ئۆتۆمبىلدا و لەكارگەكانى قوماش و پۇشاكەكاندا و لە لەكىمكىردن (Welding) و چارەسەرى گەرمى

تاڭگه رايى وەك فەلسەفەيەكى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

توخمەكان و ديارىكردنى بەشە كانزايىهكان و ھەرۈھا بەكاردەھىنرېت لە شكاندنى توخمە بەردىنەكان و مەرمەپ و ...ھتد.

۱. ھەستكردن لە دورەوھ Remote Sensing: لە كۆى ئەو ئامپىرە لىزەريانەى كە بەكاردىن لە تەكنىكى ھەستكردن لە دورەوھ برىتتە لە ئامپىرى فلورى كە بە لىزەر كاردەكات Laser-induced Fluorescence و لەبەكارھىنانەكانىشى :

● چاودىرىكردنى پەلە نەوتىيەكان Remote Sensing : ئەوھش بە وەصفكردنى پزژاھ نەوتىيەكان و ديارىكردنى سروسشەكەى و سىفاتەكانى نەوتى پزژا و ئەو ئامپىرانە كە پىكھاتون لە لىزەر تىشكى سەروو بىنەوشەيى و ئامپىرى وەرگرتنى بىنراو و ھەستىار و پەرتكەرى شەبەنگ لەسەر فرۆكەكان لە بەرزى ۱۰۰ - ۱۰۰۰ لەسەر پرووى دەرياوھ.

● ئاشكراكردنى يۇرانيۇم : ئاشكراكردنى ئەو كانزايانەى كە ئايۇنى يۇرانيۇم لەخۇ دەگرن Uranyl بە بەكارھىنانى كردارى فلورى ھاندراو بە لىزەر و ئايۇنى فلورى وروژا بە لىزەر بوونى ھەيە UO_2^{+2} لە سروسشدا تىكەل بە كانزاکانى تر كە كاريگەرەكەى ھەستىپىكراو بە ئامپىرى لىزەرى ھەستىپىكەر لە دورەوھ، ئەو ئايۇنە ھەلدەستىت بە پۇلى ئاشكراكەرى پرووى بۇ نىشتوھكانى يۇرانيۇمى داپۇشراو لەبەر ئەوھى شەبەنگىكى جياوازى ھەيە لە تىشكى سەوز لەكاتى كاريگەرەبوونى بە تىشكى بىنراو بە دىزىيە شەپۆلە شىن و سەروو بىنەوشەيىيەكان.

● لىدەر: ئامپىرى لىدەر برىتتە لە پادارى لىزەرى و تىورى ئەو ئامپىرە زۇر ئاسانە بەشىوھيەك ئامپىرى لىزەرەكە كە لەرەلەرەكەى جىگىرە ھەلدەستىت بەناردنى گوزمەيەك لە تىشكى بىنراو بە ئاراستەى ئامانجە دورەكە و بەشىك لەو تىشكە دەشكىتەوھ لەكاتى بەركەوتنى بە ئامانجەكە و لەسەر پۇشنايى دواكەوتنەكە لە گەپرانەوھى ئەو تىشكەدا و گۇرپانى لەرەلەرەكەى دورى و خىرايى ئامانجەكە ديارىدەكرېت (ئەگەر جولاًو بىت).

بەكارھىنانەكانى ئامپىرى لىدەر:

بەكارديت لەبوارى پىوانەكردن لە دورەوھ ، و ئامپىرى لىدەر بە ئاسماندا ھەلدەگىرېت لە ھەلگىرىكى خىرادا بۇ قولايى ئاوه كەنارىيەكان و قولايىيەكانى ئاوى دەريا و لە چاودىرىكردنى گەردە بلاوھكان لەھەوادا و لە چالاكەيەكانى كۆتەرۆلكردنى پىسبوونى ھەوا و رپوشوئىنەكانى دورەكەوتنەوھ لە بەريەككەوتنى فرۆكەكان.

۱. تەكنەلۇجىيە لىزەر لەبوارە ستراتىژىيەكاندا : چەكە ستراتىژىيەكان ئەوھيان سەلماند كە بە لىزەر كاردەكەن تواناي بەرزى خويان بە و پادەيەى كە كىپركى قبول ناكات، لەكاتى ئىستاشدا لىزەر بەكارديت بۇ ئاراستەكردنى پوكىتەكان و بۇمبەكان زۇر بەووردى و

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سىياسى..... نه وزادى موهه ندىس
بيكوتا هروه ها به كارديت له ناشكراكردى جىگاي كه لوپهل و تهقه مه نيه سه ربازيه كاندا و
جىگه تانكه كان و هاوه نه كان و ههستان به تىكشكاندنيان له دوروه.

۲. به كارهيئانى ليزر له بواري هه لگرتنى زانياربه كاندا : نه م سه رده مه ي ئىستامان به وه
جيا ده كرپته وه كه گه شه ي به رده وام و خيراى هه يه له بواري زانست و تهكنه لوجيا و پرى
گه وه له زانياربه كان و داتا كان كه واده كات هو كاري هه لگرتنى زانياربه كان دابىنبكريت
به توانايه كى به رز و تواناي هه بيت بو هه لگرتنى نه و پره گه وره يه و پيويست ده كات كه
سيستهمى هه لگرتنه كان تواناي به رزيان هه بيت و واييت به ناسانى زانياربه داواكراوه كان
وده سه بخريت به ناسانى و خيراى، ناميره ليزره يه كان تواناي خويان پيشاندا وه له و
بواره دا كه به كارديت له نوسينه وه ي زانياربه كان له سه ر شريتي و په پكه ي په ستينراو
(CD) نه مه ش ده گه رپته وه بو سيفه تي توندى پيكه وه به سراوى شه پوله كانى ليزر.

۳. به كارهيئانه كانى ليزر له كردارى په يوه ندى كردندا: له وه ده چييت به كارهيئانى ليزر له
بواري په يوه ندى كردندا شوپرشىكى نه لكترونى دروست كرديت له بواري په يوه ندى كردندا،
ليزر كاريكى سه رسوپه ينه رى به درخست و توانايه كى گه وره شى پيشاندا له سه ر
گواستنه وه ي داتا و زانياربه كان له ريگه ي ريشاله بينينه كانه وه بو ماوه ي دور.

۴. به رگرى و به كارهيئانه سه ربازيه كان: ليزر به كارها ت بو ديارى كردن و ره نگردي
نامانجه كان، ناراسته كردنى هاوه نه كان، به رگرى دژى هاوه نه كان (Missile Defense)،
پيوه ره بينينه كاره باييه كان، وهك جىگه ره وه ي رادار سه ره راي به كارهيئانى وهكو چه كيكي
توانا به رز وهك ليزره گازه جولاهه كان.

۵. شه پوله سه روو ده نكيه كان (Ultrasound) :

نه م جوړه له شه پوله كان جياوازن له گه ل شه پوله كانى پيشتردا و نه وانيش جياوازن
له م، جياوازيه سه ره كيه كه ش برپتیه له سه روشتى فيزياوى شه پوله كان، شه پولى سه روو
ده نكيه كان له شه پوله كانى ده نكي بيستراوى ناسايى ده چن و به خيراى ده نك
تيده په رن، و به ناو توخمه كاندا تیده په رپت وهك شه پوليكي دريژ (Longitudinal
Wave) و پيويستى به ناوه ندىكه (Medium) بو گواستنه وه ي، به لام شه پوله
كارو موگنا تيسييه كان پيكديت له شه پولى كاره بايى و موگنا تيسي له رزوك كه برپتین له
شه پولى نمايشكارى (Transverse Waves) و شه پوله كارو موگنا تيسييه كان ده گوازيينه وه
له ميانه ي بو شايدا و پيويستى به بوونى ناوه ندىك نيه بو گواستنه وه ي و به خيراى
روناكيش تیده په رپت.

تاڭگەرايى ۋەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

نەم خىشتە يەي لاي خواروۋە جىياۋزى نىۋان شە پۇلى سەروو دەنگى و كارۇموگناتىسىيە كان پىشان دەدات((كە تىشكى سىنى دەينوئىيەت) :

تىشكى سىنى	شە پۇلە سەروو دەنگىيە كان	جۇرى شە پۇل
شە پۇلە كارۇموگناتىسىيە كان	شە پۇلى ميكانىكى درىژ	پىۋىستىيە كانى گواستەۋە
پىۋىستى بە ناۋەند نىيە	گە ياندنى ناۋەند (stressing)	بەرھە مەينان
خىراکردنى بارگە كارەبايىيە كان	پشتدە بە ستىتە سەر ئەۋ ناۋەندەي پىايدا تىپەر دەبىت	خىرايى
تارادە يەك خىرايى جىگىرە ((خىرايى رۇناكى))	شە پۇلە بومە لەرزە يىيە كان ، شە پۇلە دەنگ بىستراۋە كان	شە پۇلە ھاۋشېۋە كان

بەلام شەپۇلە سەروو دەنگىيە كان برىتتىن لە فشارى دەنگى بازنىي بە لەرلەرى گەرەتر لە ئاستى بەرزدا بۇ بىستنى مرۇق لەگەل ئەۋەي ئەۋ ئاستانە لە مرۇقىكەۋە بۇ مرۇقىكى تر دەگورپىت بەنزىكەيى ۲۰ كىلوھىرتزە لە كەسانى پىگەشىتۋى تەندروستدا ئەۋەش لە گوچكەي ناۋەراستدا كە ۋەكو پالفتە يەككى كەم رىگە پىدەر كاردەكات (Low-Pass Filter) و دەتوانرىت كە شەپۇلە كانى سەروو دەنگى بىستىرت ئەگەر راستەۋخۇ درا بە ئىسكى جومجومەي سەر كە ئەۋىش دەگاتە تەپلى گوى (Cochlea) بەبى تىپەرپوون لەگوچكەي ناۋەراستەۋە، لىكۆلىنەۋەي زانستى ئەنجامدراۋە كە بەشىۋە يەككى وورد دىزايىنكراۋە بۇ دۇنيا بوون و جىگىر كەردنى ئەۋەي زاناکان ناۋىدە بەن بە كارىگەرى دەنگى زور بەرز (Hyper Sonic Effect) خۇ ئەگەر نەش بىستىرت بەشىۋە يەككى وورد ئەۋا دەنگى لەرلەرى بەرز كارىگەرى دەبىت لەسەر مىشك كە دەتوانرىت پىپورىت. بەرھەمى سەروو دەنگى Ultrasound بەكار دىت لە بواری زوردا و بەشىۋە يەككى نمونەيى بۇ برىنى ناۋەندىك و پىۋانى ئامازەي گەپراۋە يان بۇ پىدانى وزەي چر، ئامازەي گەپراۋە (Reflection Signature) دەتوانرىت دەر كەۋىت و وور دەكارىيەكەشى دەر كەۋىت دەر بارەي پىكەتەي ناۋخويى بۇ ناۋەندەكە و بەكارهينانى ناسراۋ بەشىۋە يەككى باش بۇ ئەۋ تەكنىكە برىتتە لە بەكارهينانى لە وىنەگرتن بە شەپۇلە كانى سەروو دەنگى

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

(Sonograph) بۇ گرتنى وینهی كۆرپه له له مندالدانى دایكدا، سه ره رای به كارهیئانی تریش.

• ماوهی له ره له ره كان به نزیكهی په یوه ست به تیشکی سه روو دهنگیه وه له گه ل هه ندی له به كارهیئانه كانیدا:

۱. سونوگرافی پزشکی (Ultra Sonograph): بریتیه له تهکنیکیک بۇ وینه گرتنی پزشکی دیاریکردن که پشتده به ستیته سه ره شه پوله کانی سه روو دهنگیه وه بۇ وینه گرتنی ماسولکه کان، پيشالی ماسولکه کان، زوریک له ئەندامانی ناوخی و درخستنی قهواره ی ئەو ئەندامانه و پیکهاته کانیان و ههر برینیکی باسولۇجی به وینهی تیشکی سینی (Tomography) و پشکینه کان ئەنجامده درین به شه پوله سه روو دهنگیه کانه وه له لایه ن شاره زایانی وینه گرتنه وه بهو شه پوله، له زور کاتدا و له ماوهی سکپریدا به کاردی، شه پوله سه روو دهنگیه کان به کاردی بۇ وینه گرتنی لاشه ی مروق بۇ زیاتر له ۵۰ سال ئەو ئامیره ش له زورترین ئەو ئامیره یه که بۇ دیاریکردن به کاردی له پزشکی نویدا، ئەو تهکنیکه ش هه رزانه و ئاسان ده گوازیته وه و به تایبه تیش کاتیك به راورد ده کریت به جوره کانی تر وهك وینه گرتن به له رینه وهی موگناتیسی ناوکی (MRI) یان وینه گرتنی تیشکی سینی کۆمپیوتهری (Computed Tomography or CT-scan)، شه پوله سه روو دهنگیه کان هیچ مه ترسیه کی زانراویان نیه بۇ سه ر نه خوش و زورکات به پشکینه سلا مه ت ناوده بریت چونکه تیشکی ئایونی به کارنا هیئیریت وهك تیشکی سینی و گاما که مه ترسیان له گه لدايه وهك توشبوون به شیرپه نجه و شکاندنی کرؤمؤسومات، به هه رحال ته نها دوو کاریگهری فسیولۇجی هه یه که بریتین له ره نکه هانی سووربونه وهی بدات و گه رما ریشاله نهرمه کانیش به رزبکاته وه، وزه ی شه پوله کانی سه روو دهنگی شه پۆلیکی فشاری میکانیکی به ره مه بیئیت له میانه ی ریشاله نهرمه کانه وه نه وهش به رۆلی خوی ده بیته هوکاری پرودانی بلقی وورد له ریشاله زیندوه کاندان و تیكدانی له دیواری خانه زیندوه کاندان.

• وینه گرتن به شه پۆلی سه روو دهنگی (Sonography) به کاردی به شیوه یه کی رۆتینی له کاتی سکپریدا بۇ ئەم کاتانه ی لای خواره وه:

۱. دیاریکردنی کاتی مندالبوون.
۲. دلنیا بوون له دۆخی كۆرپه له.
۳. دیاریکردنی جیگه و دۆخی كۆرپه له.
۴. چاودیرکردنی جیگه ی ویلداش به به راورد به ملی مندالدان.

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

۵. چاودىرىكىردنى ژمارەى كۆرپەلە.
۶. چاودىرىكىردن و پشكىنىنى ھەر تىكچوونىكى كۆرپەلەىى لە پرووى فسيولۇجىيەوہ.
۷. يارمەتيدانى گەشەى كۆرپەلە.
۸. چاودىرىكىردنى جولەى كۆرپەلە و ليدانى دل.
۹. ديارىكىردنى رەگەزى كۆرپەلە.
۲. بەكارھيئانە پزىشكى و بايۇلۇجىيەكان بۇ شە پۇلەكانى سەروو دەنگ:
۱. بەكارھيئاننى شەپۇلەكانى سەروو دەنگى لە پشكىنن يان وئىنەگرتنى سك (Transabdominal) و پشكىنىنى زىي ژنان (Ttransvaginal) و پشكىنىنى چووكى پياوان (Transrectal).
۲. چارەسەركردنى لوہ باش و پيسەكان و تىكچونەكانى تر بەھوى رىگەيەكەوہ كە ناسراوہ بە شەپۇلەكانى سەروو دەنگىوہ كە ئاراستەكراوہ بەچرپەكى بەرز (High Intensity Focused Ultrasound).
۳. پاكردەنەوہى ددانەكان.
۴. رەنگە سەرچاوەكانى شەپۇلە سەروو دەنگىەكان بەكاربەيئىت لە چارەسەرى ھەندىك نەخۇشى چاوەكاندا.
۵. تواناى ھاندانى گەشەى ئىيسكەكانى ھەيە.
۶. بەكارديت لە نەشتەگەريەكانى لابردنى چەوريەكاندا.
۷. شەپۇلەكانى سەروو دەنگى كەم توندى (Low Intensity) بەكارديت بۇ چارەسەرى ددانەكان و گەشەى ئىيسكەكان.
۳. شەپۇلەكانى سەروو دەنگى لە پيشەسازيدا :
۱. پشكىنن بە شەپۇلەكانى سەروو دەنگى جۇرىكە لە پشكىننە نەشكىنەرەكان و بە شيوەيەكى ئاسايى بەكارديت بۇ دۇزىنەوہى كەموكوريەكان لە كەرەسەكان يان پياوانەى ئەستورى توخمەكاندا، زۇرتىن كانزا دەكرىت پشكىننن يان بۇ بكرىت سەرەراى پلاستىك و پەيكەرى فېرۇكەكان، دەكرىت شەپۇلى سەروو دەنگى كەم لەرەلەر بەكاربيت (-۲۰۰ KHz) بۇ پشكىنىنى توخمەكان كە چريان كەمە وەكو تەختە و كۆنكرىت و چيمەنتۇ، ھەرەك دەتوانرىت بەكاربەيئىت بۇ گواستەنەوہى گەرمى لە شلەمەنيەكاندا.
۲. پاكرژكردنەوہ بە شەپۇلەكانى سەروو دەنگى: پاكرژكەرەوہ سەروو دەنگىەكان لەرەلەرى (۲۰-۴۰) كىلۇ ھىرتز بەكارديئىت بۇ پاكرژكردنەوہى خشل و ھاويئە و

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

توخمه کانی بینینی تر، ههروهه کاتژمییرهکان و ئامیرهکانی پزیشکی ددان و ئامیر و کهرهسهی نهشته رگه ری، سیسته می نوقومبوون، و به شه دروستکراوهکان.

۳. شه پوله سهروو دهنگیهکان و ئارژهلهکان: ژمارهیهکی گهوره له ئارژهلان شه پۆلی سهروو دهنگی به کاردینن بۆ دۆزینه وهی ریگاکانیان یان بۆ راوکردن یان وهک ههستیکی دهگمه ن وهک له وهی له شه مشه مه کویره، سهگ، دۆلفینهکان، حوتهکان، ههندی جۆری ماسی، میروه پیوه ده رهکان، ... هتد. دایه.

۴. به کارهینانه کانی شه پوله کانی سهروو دهنگی له کیمیا دا (Sono Chemistry) (Sono Chemistry) (Chemistry)

شه پوله سهروو دهنگیهکان به هیزی (۲۰-۱۰۰) کیلو هیرتز به کارده هیئریت له کیمیا دا که به شیوهیهکی راسته وخۆ کاریگه ری ناخاته سه ر گه ردهکان بۆ هاندانیان بۆ کارلیککردن چونکه دریزی شه پوله کانیان ((له سنوری ملیمه تردایه) زۆر دریزه به بهراوورد به گه ردهکان به لām ده بیته هۆکاری دوو دۆخ که له خواره وه باسکراون و ده بنه هۆی خیراترکردنی کارلیک:

- ده بیته هۆی بۆشایی ((Cavitation)) که ده بیته هۆی به رزکردنه وهی جیگه یی له فشار و پله ی گه رمیدا له شله دا که ده بیته هۆی خیراتریوونی کارلیک.
- توخمه رهقهکان ده شکینیت و چینه سسته کانی ناوه وهی توخمه کانی لاده بات و به وهش پوهه ری پوو زیاد ده کات و ئه مهش کارلیکه که خیراتر ده کات.
- سه ره پای نه وهی که باسکران به کاردیت له پالوتن به به کارهینانی (Extraction) له ره له ری جیاوان.

۵. شیبونه وه یان هه ئوه شان به شه پوله سهروو دهنگیهکان (Ultrasonic Disintegration):

هه ندی جۆری شه پوله سهروو دهنگیهکان ده توانیت هه لبوه شینیت یان خانه زیندوهکان شیبکاته وه و له ناویشیاندا به کتريا، ئه م تایبه تمه ندیهش به کارهینانی هه یه له زانستی بایۆلوجیدا و له کوشتنی به کتريادا له ئاوی ئاوه پوکاندا، ههروهه شه پوله سهروو دهنگیهکان به کاردیت به له ره له ره له سنوری (۲۰) کیلو هیرتز بۆ دروستکردنی بۆشایی که هه لوه شانی گه ردهکان یان ته نه کان (Particles) ئاسان ده کات و هه ندی له زاناکان شه پوله سهروو دهنگیهکانیان به کارهینا بۆ هه لوه شانندی ته نه کانی هه ویری گه ردیله بۆ ئاسانکردنی پۆیشتن و شه کر (Liquification & Sacchrification) و دواتریش زیادکردنی ریژه ی ئیسانوۆلی به ره مه هاتوو له کارگه کانی هارپینی گه نمه شامی وشک.

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككىسى نەوزادى مۇھەندىس

6. ديارىكردنى ماوەكان بە شەپۆلە سەروو دەنگىيەكان:

لەبەكارھىنانە بەربلاۋەكان برىتتە لە ديارىكردنى ماوەكان كە پىيى دەوترىت سۇنار (Sound Navigation & Ranging) كە كاردەكات بەشيوەيەكى لىكچوو لە رادار، بە بەرھەمھىنانى لىدانى شەپۆلە سەروو دەنگىيەكان و ئاراستەكردنى بە ئاراستەھى ديارىكراو، خۇئەگەر تەنىك لە ئاراستەكەھى لايدا ئەوا بەشيك لە لىدان يان ھەمووى دەگەرپتەو بەشيوەيەك ۋەردەگىرىت لە ئامپىرى ۋەرگەرەو ۋەك لە دەنگدانەو، بەپىوانەكردنى جىاوازى لە كاتى بەرھەمھىنانى لىدان و ۋەرگرتنى دەنگدانەو، كەدا دەتوانرىت دورى تەنەكە بژمىردرىت.

6- چۇنىتتى بەرپۆبەردنى پاشماو تىشكدرەكان

• پاشماو تىشكدرەكان كامانەن؟

پاشماو تىشكدرەكان بە ئىنگلىزى پىيى دەوترىت (Radioactive waste): برىتتە لە زاراۋەيەك كە بەھەموو ئەو پاشماوانە دەوترىت كە توخمى تىشكدرە لەخۇدەگىرىت، كەزۇرجاران لە ئەنجامى پىرۆسەي بەرھەمھىنانى ئەتۆمىيەو دىنەبوون ۋەك پەرتبوونى ئەتۆمى. بەلام زۇرىك لە پىشەسازىيەكانىش ھەن كە پاشماو تىشكدرە بەرھەمھىنانى و كارلىكى ئەتۆمىشيان تىادا رۇنادات. زۇربەي پاشماو ئەتۆمىيەكان ھاوشيوەي تىشكدرە چىرە بەرزەكانىان تىادا نىيە بەلام ۋەك سەرچاۋەيەكى مەترسىدار و پىسبوونى تىشكى بۇ سەر لاشەي مۇقۇ دەمىنىتەو.

• پاشەرۇ تىشكدرەكان و رىگاكانى خۇرۇگارکردن لىيان:

ھاوشانى گەشەي راستەوانە لە بەكارھىنانى مۇقۇو ۋە بۇ وزەي ئەتۆمى و تىشكەكان، جا لە بەرھەمھىنانى وزەي كارەبايى يان لەبوارە زىندەيىيەكانى تردا بىت، ۋەك كشتوكال و پىشەسازى و پزىشكى، پىشكەوتنىكى گەرە لە زانست و تەكنىكە ئەتۆمىيەكاندا بەخۇو ۋە بىنيو. بەلام ئەم گەشەكردنە سەرکەوتوو نەبوو لە باۋەرھىنانى زۇرىك لە مۇقۇكان بەۋەي كە لەتوانىدايە كە كۆتەرۇلى ئەنجامەكان و كارىگەرەيەكانى لەسەر ئەو تەكنىكە بكرىت، تواناي مۇقۇ لەسەر كۆتەرۇلكردنى پاشماو و پاشەرۇ تىشكدرەكان كە بەرھەمھاتوون لە ئەنجامى بەكارھىنانى سەرچاۋە تىشكدرەكان يەككە لەو بابەتانەي كە بونەتە ھوى گومان دروستکردن لەلای راي گشتى جەماۋەر لەزۇرىك لەۋلاتاندا دەربارەي سوودەكانى بەكارھىنانى مۇقۇ بۇ وزەي ئەتۆمى. ھەرەك چۇن لەھەمان كاتدا ۋەكو يەككە لەبەرەستە بىچىنەيىيەكان دەۋەستىت لەرپىگەي باشتىن بەكارھىنانەو ۋە بۇ وزەي ئەتۆمى. ئايندەي پىشەسازى وزەي ئەتۆمى تا دورايىيەكى زۇر لەسەر چەندىتى تواناي

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى موھەندىس

ئەو پىشەسازىيە بۇ باۋەپھىئەت راي گىشتى بەبوون و دەسكەوتنى تەكنىكى گونجاو بۇ چارەسەركردن و كەنارگىرخستنى پاشەرپۇ تىشكدرەكان وەستاۋە.

سىماي گىشتى خالى نىيە لەھەر مامەلەيەك بۇ بەرھەمھىئەت وزە، ھەرۋەكو چۇن لەھەموو پىرۇسە پىشەسازىيەكاندا ھەيە، لە بەرھەمھىئەت پاشماۋەكان كە پىيۋىستە رىڭكاي گونجاو بدۇرۇرۇتتەۋە بۇ پاراستنى مۇرۇق و ژىنگە لە كاريگەرىيە خراپەكانى. بەلام ئەو رىۋوشوئىئانە لە دۇخىكەۋە بۇ يەككى تر دەگۇرۇت، بەتايىبەتئىش لە قەۋارەي پاشماۋە بەرھەمھاتۋەكان لەگەل تىپەربوونى كاتدا. بۇ نمونە بەرھەمھىئەت ھەزار مىگاۋات لە وزەي كارەبا پۇرژانە پىيۋىستى بە ۱۰۰۰ تەن لە خەلۋوزى بەردىن ھەيە، و لەو پىرۇسەيەشدا ۳۰۰ تەن لە دوۋەم ئوكسىدى كبرىت بەرھەمدىت، و ۵ تەن لە خۇلەمىش كە توخمەكانى وەك: كلور و كاديوم و زەپنىخ و جىۋە و پەصاص لەخۇدەگرىت، سەرەپراي ھەندىك توخمى تىشكدرە، لەبەرەمبەرىشدا لەبەرھەمھىئەت ھەمان وزەي كارەبايى لە وىسگەيەكى ھىزى ئەتۇمى ۵۰۰ مەتر سىجا لە پاشماۋە بەرھەمدىت لە سالىكدا.

• سەرچاۋەكانى پاشەرپۇ تىشكدرەكان ھەمەچۇن بە پىي جۇرى پىرۇسە پىشەسازىيەكان كە ئەو پاشماۋانەيان لىۋە بەرھەم دىن، ئەو سەرچاۋانەش وەك:

۱. وىسگەكانى وزەي ئەتۇمى.

۲. ھەموو كردارەكان و قۇناغەكانى سۇرى سووتەمەنى ئەتۇمى.

۳. دەرھىئەت خامى ئەتۇمى، وەكو يۇرانيوم و سۇرىوم.

۴. بەكارھىئەت ھاۋشىۋە تىشكدرەكان لە توپۇرۇنەۋەي زانستى و پىشەسازى و بەكانزاكردن و كشتوكالدا.

۵. پزىشكى ئەتۇمى لەناۋىشىدا دىيارىكردن و چارەسەركردن.

۶. بەرھەمھىئەت داۋدەرمان و سەرچاۋە تىشكدرەكان.

سەرەپراي ھەموو ئەو چالاكىانەي كە پەيۋەستەن بەو سەرچاۋانەۋە و پاشماۋەيان لىۋە بەرھەمدىت، بەلام قەۋارەي ئەو چالاكىانە لە ۋلاتىكەۋە بۇ ۋلاتىكى تر دەگۇرۇت، لەكاتىكدا ھەموو ئەو چالاكىانە لە ۋلاتانى پىشەسازى ئەتۇمىدا ھەن، بەلام ۋلاتانى تازە پىگەيشتوۋ خالى نىن لە ھەموو يان زۇربەي ئەو سى چالاكىەي كۇتايى، ھەندىك لە ھاۋشىۋە تىشكدرە سەرەكىەكان كە بەشى ھەرە زۇرى پاشماۋە تىشكدرەكان پىكدىن، دەرپارەي پۇلنىكردنى پاشماۋە تىشكدرەكان ھىچ پۇلنىكردنىكى نىۋەۋەلەتى يەكگرتوۋ نىيە بۇ پاشماۋە تىشكدرەكان، ئەۋەش دەۋەستىتە سەر سىستەمى ھوكمرانى ھەر دەۋلەتلىك و ئەو پىۋەرەنەي كە بەكاردىن بۇ ناسىنى پاشماۋە تىشكدرەكان، ھەرۋەك پىشتەبەستىتە

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككىسىسى ئەوزادى مۇھەندىس

سەر رەھەندى پېشكەوتنى پېشەسازى ئەتۆمى لە و لاتەدا و قەوارى چالاكى و جۆرەكانى.

• لە و ھۆكارانەى كە دەچنە ناو پۇلئىنكردىنى پاشماو تېشكەرهكانەو بەرېتىن لە :

۱. جۆرى ناوكە تېشكەرهكان و چرپەكانيان لە پاشماوكاندا.

۲. تەمەنى نيوەى بۇ ناوكە تېشكەرهكان.

۳. دۇخى فېزىياوى بۇ پاشماوكان لە پرووى شلى و رەقى و گازىەو.

۴. رېڭاكانى چارەسەرى و پاراستن.

۵. گرېمانەى بلاوېونەو لە ژىنگە دراوسېكاندا.

۶. سەرچاوى پاشماوكان.

بۇ نمونە، ياساى ئەمريكا لە پۇلئىنكردىنى پاشماو تېشكەرهكان پىشت دەبەستېتە سەر كەمترىن ئاستى رېڭەپېدراو بۇ پرى ھاوشىوەى تېشكەر لە ھەوا يان ئا، بەگويەرى ئەوەش پاشماو تېشكەرهكان پۇلئىندەكرېن بۇ:

• پاشماو ئاستبەرزە تېشكەرهكان، كە ھەندىك لە بەرھەمى دروستكراوى چەكى ئەتۆمى دەگرېتەو، و ھەموو بەرھەمەكانى سورى سووتەمەنى ئەتۆمى، پاشەپۇكانى وئىسگەكانى تواناى ئەتۆمى وەكو سووتەمەنى ئەتۆمى بەكارھېنراو.

• پاشماوكانى دواى يۇرانيۇم، كە ئەو ناوكانە دەگرېتەو كە تەنى ئەلفا دەردەكەن كە ژمارەى گەردىلەكانيان زىاد لە ۹۲ گەردىلە، و تەمەنى نيوەيشى زىاترە لە ۵ سال، و چرپەكەشى زىاترە لە ۷۳*۶۱۰ بېكەر-كگم، ئەو جۆرە لە سووتەمەنى بەرھەمدىت بەشىوەىكى سەرەكى لەمیانەى پىرۇسەى بەرھەمھېنانى چەكى ئەتۆمىدا.

• پاشماو ئاستنزمەكان لە تېشكەنەو، بەنزىكەى ھەموو جۆرەكانى پاشماوكانى تر دەگرېتەو كە ناچنە چوارچىوەى ھەردو پۇلئىنكەى پېشەو، نمونەى ئەوەش ھەموو ئەو توخمانەى كە بەكاردىن لەھەر پىرۇسەىكەدا كە سەرچاوەىكى تېشكەر لەخۇ دەگرېت، وەك جلوپەرگ، دەستكېش، دەرزى، كەلوپەلى خاوينكرنەو، ئەو شانلەى كە توخمى تېشكەريان تىاداىە، لە كەموكوپرەكانى ئەو پۇلئىنكرنە حساب نەكرنە بۇ تەمەنى نيوەى بۇ ناوكەكان و دۇخى فېزىياوى بۇ پاشماو تېشكەرهكان، كە برېتىن لە مەسەلانەى كە رېڭاكانى ھەلگرتن و چارەسەركردن پىشتيان پىدەبەستن بۇ ئەو پاشماوانە بە شىوەىكى گەرە، لەبەرئەو زۆرىك لە ولاتان و رېكخراو نيوەولەتەكان كە پەيوەندىدارن بە پاراستن لە تېشكەكان بۇ پۇلئىنكردىنى پاشماو تېشكەرهكان، ئەو

تاگگه رایی وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

رېگایانه یان له بهرچاو گرتوه که پېشنیازکراون بو پاراستنی و چاره سهرکردنیشی و بزگاربونیش لیبی، له سهر پوښنایي نه وه پاشماوه تیشکدهره کان پوښنده کرین بو :

۱. پاشماوه ناست بهرزه کان له تیشکدانه وه، که بریتین له و پاشماوه تیشکدانه که له سووته مهنی نه تومی چاره سهرکراو یان به کارهیڼراو بهرهمدین، به وه جیاده کرینه وه که خاوهنی ته مهنی نیوهیی دورودریژن و پیویستده کات که به بهرده وامی له جیگه ی تایبه تدا هه لېگریږن.

۲. پاشماوه ناست مامناوهنجیه کان له تیشکدانه وه، که بهرهمدین له پرؤسه ی بهرهم یان به کارهیڼانی هه ندیک هاوشیوهی تیشکدهر، له کاتیکدا ده توانریت که پوښنی پاشماوه شله کان بکرین که ناستی تیشکدانه وه یان مامناوهنجیه به پشتبسته ن له سهر چالاکي تیشکی بو پاشماوه کان و رېگاکانی چاره سهرکردنی، به لام بابه ته که له وه زور زیاتر نالوزه کاتیک پاشماوه کان له دوخی ره قیدان، چونکه ده بیټ له پال نه و هوکارانه ی پیشوودا جوړی تیشکی ده رچوو و ته مهنی نیوهیی بو توخمه که و سیفاته تیشکدانه وه کانی له بهرچاو بگریټ، سهره پای نه و هوکارانه ی که پیویسته ره چاوبکرین له کاتی هه لگرتنیدا، بو نمونه و به مهبه سستی بزگاربوون له پاشماوه کان نه و پاشماوه تیشکدهره شله ناست مامناوهنجیه کان چالاکي تیشکدانه وه یان زیاد ده بیټ زیاد له ۷،۳ گیگا بیکرل له مه تر سیجایه کدا.

۳. پاشماوه ناست نزمه تیشکدهره کان، هه موو نه و پاشماوانه ده گریټه وه که ناچنه چوارچیوهی نه و دوو جوړه ی پیشووه وه، به شی هره گه وره ی پاشماوه تیشکدهره کانیش پیکدینن، هه ندیک جار ده گاته زیاتر له ۷۰٪ له کو ی پاشماوه کان، و به شیوه یه کی سهره کی بهرهمدیټ له به کارهیڼانی هاوشیوه و سهرچاوه ی تیشکده وه له پزیشکی و تویرینه وه ی زانستی و به کارهیڼانه پیشه سازه کاند. پوښنکردنی پاشماوه شله تیشکدهره ناست نزم و مامناوهنجیه کان، پاشماوه تیشکدهره ره قه ناست نزم و مام ناوهنجیه کان.

• نیداره دانی پاشماوه تیشکدهره کان

نامانجی سهره کی بو هر بهرنامه یه که بو نیداره دانی پاشماوه تیشکدهره کان و کوټرټرولکردنی، بریتیه له گه یشتن به دوخیک که بتوانریت مروټ و ژینگه بپاریزیت له زیانه کانی نه و پاشماوانه، نه مهش به و مانایه دیټ به تایبه تی له هه ندیک دوخی پاشماوه کان که ناستی تیشکدانیان نزمه چاره سهرکردنیا و دواتریش فریدانیا بو ناو ژینگه، به شیوه یه کی چاره سهرکردن و هه لگرتن یان هه ردووکیان ده بنه هو ی نزمکردنه وه ی ناستی تیشکدانه وه که ی بو که متر له ناستی تیشکدانه وه ی سروشتی خو ی له

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

ژىنگەدا. چونكى بە پېچەوانەى ئەوۋە بەناچارى دەبىت پەنا بېرىتە بەر پاراستنى ئەو پاشماۋانە بۇ سەدان و ھەزاران سال، ئەو ھش لەو كاتەدا دەردەكەۋىت كە پاشماۋەكان ئاستى تىشكدانىان بەرزە. زاراۋەى ((پاراستنى مۇۋق و ژىنگە)) ئەوۋە ناگەيەنىت كە گرىمانەى نەبۇنى مەترسى بگەيەنىت، بەلام ئەو گرىمانەيە دەكرىت پروبە پرووى بېيتەۋە يان چارەسەرىش بكرىت. يان سوۋدى كۆمەلگا لە بەرگەگرتنى بۇنى بيانوى مانەۋەى دەدات.

• دەتوانرىت خۇرۇگار بكرىت لە پاشماۋە تىشكدەرەكان بە پىيى ئاستى تىشكدانەكەى وەك لاي خوارەۋە:

۱. پاشماۋە ئاست بەرزە تىشكدەرەكان: زۆر پىگا چارە پىشنىيازكراۋە بۇ ھەلگرتنى پاشماۋە ئاست بەرزەكان لە تىشكدانەۋە، سەرەپراى زۆرىك لەوانە لە قۇناغى تاقىكدنەۋەدان كە نرخیان گرانە، لەو پىگايانەش بىرىتىن لە:

• داپۇشىنى لە جىگەى تايبەتى بە بەردەوامى لە قولايى جياۋازدا و لە پىكھاتەى جىۋلۇجى جىگىردا.

• گۆپىنى پىكھاتەى گەردىلەيى لەپىگەى ھەلدانى پاشماۋەكان بە تەنەكاندا لە چارەسەر كەر يان كورە پەرتكەرەكان يان پىكەۋەلكىنەرەكاندا.

• داپۇشىنى لە ژىر سەھۆلدا لە قولايى دور لە ژىر زەريا بەستۋەكاندا.

• فېردانى لەناۋ بۇشايى گەردووندا.

• داپۇشىنى لەژىر بنى دەرياكاندا.

ئەۋەى جىگەى باسكردنە كە شاردنەۋەى پاشماۋەكان لە پىكھاتە جىۋلۇجى جىگىرەكاندا تاكو ئىستاش باشتىن پىگەچارەيە بەلای زۆرىك لە لىپىرسراۋانەۋە، و جا لەكاتى ھەلبىژاردنى ئەم پىگەيەدا پىۋىستە ھەندىك ھۆكار لەبەرچاۋ بگىرىت لەوانە: جۆرى بەردەكان، چالاكى بومەلەرزەيى لەناۋچەكەدا، پىكھاتەى ئاۋى لە ناۋچەكە يان نىزىك لىيى، سەرەپراى ھۆكارى دەروونى و پەزنامەندى پراى گشتى بۇ بوونى ئەو شاراۋانە، جا بۇ دەرخستنى ھۆكارى دەروونى و پراى گشتى دەربارەى ئەو كارە، شايانى باسكردنە كە لە ئەمريكادا و لەكاتى ئىستادا ھىچ ھەشارگەيەكى بەردەوام نىيە، و تاكو ئىستا ھەر بەشىۋەى كاتى لە ۶۰ جىگەدا پاشماۋەكان ھەلدەگىرىن كە جىگەى وىسگە ئەتۆمىيەكانن، و پىشنىنى دەكرىت كە ئەو ژمارەيە بگاتە زىاد لە ۴۰ ھەزار تەن لەسالى ۲۰۱۰دا.

۲. پاشماۋە تىشكدەرە ئاست مامناۋەنجى و نزمەكان: دەتوانرىت لەكارىگەرەكانىان خۇرۇگار بكرىت بەپىيى دۇخەكانىان، جا شل بىت يان پەق وەكو لاي خوارەۋە پروونكراۋەتەۋە:

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

● پاشماۋە تېشكەدەرە شەلەكان : لەھەر ولاتىكدا ئاسايى لايەنى پەيوەندىدار بە پاراستن لە تېشكەدەنەۋە ھەلدەستىت بە دىيارىكردنى ئاستى چالاكى تېشكەدەنەۋە كە پىۋىستە پاشماۋە تېشكەدەرە شەلەكان بىانگاتى پىش فرىدانى بۇ ناو تۇرەكانى ئاۋەرۇ گىشتىەكانەۋە، و كردارى بەرپۇەبردنى پاشماۋە تېشكەدەرە شەلەكان بەم ھەنگاۋانەى لاي خوارەۋەدا تىپەر دەبىت :

● كۆكردنەۋە: كارى پىدەكرىت لەكاتىكدا پاشماۋە تېشكەدەرە شەلەكان ئاستى تېشكەدەنەۋەيان نزم بىت بەلام لەسەرۋى رىگە پىدراۋەۋە بىت لەلايەنى پەيوەندىدارەۋە بۇ فرىدانى بۇ ناو تۇرى ئاۋەرۇ گىشتىەكانەۋە، كۆدەكرىنەۋە لە ھەلگر لە جۇرى پلاستىكدا كە قەۋارەيان جىۋاۋزىبىت، يان بوتلى شووشە لەكاتى بوونى توخمە ئەندامى ھەلۋاسراۋ، دۋاى ئەۋە بەشپۇەيەكى بەردەۋام پىۋانەى ئاستى تېشكەدەنەۋەكە دەكرىت، تا گەيشتنى بە ئاستى رىگەپىدراۋ ئەۋكات رىگە دەدرىت بكرىتە ناو ئاۋەرۇكانەۋە، بەلام كاتىك قەۋارەى پاشماۋەكان زۇر گەرە بوون ئەۋا لە ھەلگرى پىكەۋە بەسراۋدا ھەلدەگرىن و كاتىك يەكىك لە ھەلگرەكان پەر دەبىت ئەۋا پاشماۋەكان دەگۋازىتەۋە بۇ ھەلگرىكى تر. و چاۋدىرى ئاستى تېشكەدەنەۋەكەى دەكرىت لە ھەلگرەكانى پىشۋىدا.

● چارەسەر: لەكاتى لەخۇگرتنى پاشماۋە تېشكەدەرە شەلەكاندا بۇ ئەۋ ناۋكانەى كە خاۋەنى تەمەنى نىۋەىى درىژن، ئەۋا پىۋىست دەكات كە چارەسەر بكرىن پىش خۇرۇزگار كردن لى، چارەسەرى كىمىۋىش بەرلاۋترىن رىگارەچارەسەرە، و بەكاردىت لە چارەسەرى ئاۋدا، ۋەك نىشتن و بەھەلمكردن و گۆرىنەۋەى ئايۋنى، ئەم رىگايەش بەۋە جىادەكرىتەۋە كە تىچۋى كەمە و تواناى چارەسەرى ژمارەيەكى گەرەى لە ناۋكە تېشكەدەرەكان ھەيە.

● كارىگەرى پاشماۋەكان لەسەر تەندروستى مۇۋۇ و ژىنگە :

لەلايەن زانستەۋە ئەۋە سەلمىنراۋە و زانراۋە كە پاشماۋەى مالان مىكروۋى نەخۇشكەرى تىادايە لەھەموو جۇرەكان، زۇرىك لە شىكردنەۋە و پشكىنە ھەمەجۇرەكان ئەنجامدراۋن لەسەر چالاكى زىندەىى مىكروۋە نەخۇشكەرەكان لە پاشماۋەكاندا، لەناۋىشىاندا پشكىننى تۋىژەر (Hilgermann) كە دەرىخست چالاكى و تواناى بەكتراى تايڧۇئىد لەناۋ پاشماۋەكاندا دەمىنىتەۋە بۇ ماۋەى زىاد لە ۴۰ پۇژ، و بەكتراى پارا تايڧۇئىد B-

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

تاي ھاوشىيۈەى تايڧى B- ۋە بەكترياي ديزەنتىريا ۋە ھەروھە پشكۆۋ پىيس ((تاي خەلۈزى پالىۋورا)) بەچالاكى دەمىيىتەۋە بۇ ماۋەى زىياد لە ۸۰ پۇژ. بەلگەش لەسەر ئەۋەى كە مېش بەكترياي تىڧۇس ھەلدەگىت لە چۈاردەۋرى نەخۇشەكانى تىڧۇس ۋە بەزانستى سەلمىنراۋە لەلايەن تويژەران (Klein , Bertorella)، ۋە گەيشتنە ئەۋ بەلگەيەى كە مىكروبەكانى نەخۇشكەر لە مېشدا ھەن. ۋە لە بلاۋكراۋەيەكى نوپى زانستىدا بۇ تويژەر (Schmidt) تايبەت بە گواستنەۋەى سالمۇنىلا((بەكترياي ۋورژاۋ بۇ نەخۇشى تايڧوئىد لەلاى مروژ ۋە ئازەلەكان پىكەۋە)) لەپىگەى ئازەلەكانەۋە جەختدەكاتەۋە بەم شىۋەيە:

چالاكى مېشى پاشماۋەكانى مالان لە چالاكردنى سالۇنىلا بۇ ماۋەيەكى دىرژتر بەشىۋەيەكى تەۋاۋ ناسراۋە، ۋە ھەردوۋ تويژەرىش (Preuss , Gross) لەسالانى ۱۹۵۰- ۱۹۵۱د ئەۋەيان سەلماند كە مىكروپى تىڧۇس (Typhus Keime) لەسەر پروى دەرەۋەى مېش بوۋنى ھەيە تا ماۋەى ۱۰ پۇژ دۋاى كردارى پىسبوۋن بە پاشەپۇكان. سالمۇنىلا تواناي ژيانى ھەيە لە ناۋ پاشەپۇكانى ناۋ پىخۇلەكان ۋە پىسايى ئازەلاندا بۇ ماۋەيەكە كە دەگاتە ۲۰ پۇژ، تويژەران Miles , Wilson , Rosemau ھەروھە Buczowski ئامازە دەدەن بەۋەى كە ئەۋ رپوشوۋىنە تەندروستيانە بەس نىن بۇ چارەسەرى بابەتى پاشەپۇكان ۋەك ھەلگرتنى كۆمەلكردن كە ھەلىكى گونجاۋ بۇ مېش دەستەبەردەكات كە پۇلىكى گىرنگ بگىرپىت لە گواستنەۋە ۋە فراۋانكردنى بلاۋبونەۋەى نەخۇشى تايڧوئىد ۋە بەتايبەتىش لەناۋچە گەرمەكاندا((ناۋچەى كەمەرى ۋە ھاوشىۋەكانى))، بەلام مەسەلەيەك دەمىيىتەۋە كە جىگەى گومان بىت ئايا بەتەنھا مېش بەرپرسىارە لە بلاۋبونەۋەى نەخۇشى تايڧوئىد، تويژەر (Kister) ئەۋەى دەرخت كە مېش تواناي ھەلگرتنى بەكترياي تايڧۇسى ھەيە لە پاشماۋەى چىشتخانەكانەۋە، ۋە بەپىيى بۇچۈنەكەى : ((پاشماۋەكانى مالان ۋە چىشتخانەكان ۋە ھەروھە پاشماۋە پاكركەرەۋەكان كە كۆبونەتەۋە لە نزيك جىگەى نىشتەجىيونەكان ۋە ناۋچە كشتوكالىيەكان كە ئازەلە مالىيەكانى تىيادا بەخىۋدەگىت مەترسى دلىيا دروستدەكەن لەسەر تەندروستى ژىنگەيى ۋە مروقى ۋە ئازەلىش جا لەپىگەى گواستنەۋەى راستەۋخۇى مىكروبە نەخۇشكەرەكانەۋە بىت ((بەركەۋتن يان يارىكردن بە پاشەپۇكان)) يان بە گواستنەۋەى لەپىگەى ئازەلانەۋە بىت.

خۇرژگار كردن لە پاشماۋەكان بەشىۋەيەكى ناراست ۋەكو سوۋتاندنى پاشەپۇكان لە ھەۋادا زىيانى ژىنگەيى ۋە تەندروستى زۇرى لىدەكەۋىتەۋە ۋەك پىسبوۋنى ژىنگە ۋە دوكل ۋە نەخۇشى

تاڭگە رايى ۋەك ۋەلسەفەيەكى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

ھەستىيەرى و ھەناسە توندى لەلای دانىشتوانى نزيك ئەو جيگەيە،چونكە كردارى سووتاندىن بەشىۋەيەكى سەرەتايى ئەنجامدەدرېت و بەشى زۇرى پاشەرۇكان ناسووتېن و بەويپىيەش دەبېتتە جيگەيەكى گونجاو بۇ لەدايكېوونى مېرۋەكان و خشۇكەكان كە ھەندىك لە نەخۇشپەكان دەگوزنەۋە،ھەرۋەھا شارەنەۋەي پاشەرۇكان بەبى گرتنە بەرى رېوشوئېنە راستەكان بۇ شارەنەۋە لە كۆبونەۋەي ئاۋى پاشەرۇكان دەبېتتە ھۇى چۆراندنى ئەو ئاۋە بۇ ئاۋ بۇشايپەكانى خاك و پېسېوونى سەرچاۋەكانى ئاۋى سەررەۋى و ژېر زەۋى،ھەرۋەھا گازە كۆبۇۋەكان ئەگەر لەرېگەي تۆرېك كە دىزايىنكراۋە بەشىۋەيەكى راست و دروست دەبېتتە ھۇى مەترسى گەرە ۋەك لېچوونى گازەكان و پېسېونى ژىنگە و زيانگەياندىن بە تەندروستى گشتى و تەقىنەۋەي ئەو گازانە دەبېتتە ھۇى پرودانى كارەسات لەو جيگەيە و ئاۋچەكانى دەوروبەرىشى،ئەمەش ئەۋە دەردەخات كە دەبېت رېگە زانستىيەكان بگىرېتتە بەر كە پېشتەر لېكۆلېنەۋەي ووردىان دەربارەي كرابېت بۇ دۇخى ھەر ئاۋچەيەك لەكاتى پرزگارېوون لەو پاشەرۇكانە.

• چۈن بېرى پاشەرۇكان كەمبەكەينەۋە ؟

- ۱. لەرېگەي ھوشياركردنەۋە دەربارەي زيانەكانى پاشەرۇكانەۋە.
 - ۲. كەمكردنەۋەي بەكارھىنانى كەرەسە پېشەسازى و پترۇكىمىياۋيەكانەۋە.
 - ۳. كۆتتېرۇلكردنى وورد لە كەرەسە بەكارھىنراۋەكان و زىادەپرۇيى نەكردن تىايدا.
- نۆمۇنەي رېووداۋە ئەتۆمىيە شارستانىيەكان:

لەخوارەۋە ھەندىك نۆمۇنە لە رېووداۋە ديارەكانى ئەتۆمى شارستانى دەخەينە رېوۋ كە توخمە پەرتبۇۋە ئەتۆمىيەكان يان كورە ئەتۆمىيەكان دەگرېتتەۋە:

• رېووبەرى ئەو بابەتتە

لەگېرئانەۋەي رېووداۋە ئەتۆمىيە شارستانىيەكاندا،ئەم پېۋەرئانە رەچاۋكرارون:

- ۱. پېۋىستە باش بېت و لە زيانەكانىشىدا گەرە بېت لە رېوۋى تەندروستى و زيانگەياندىنى بەمولك و مال يان پېسېووندا.
- ۲. پېۋىستە زيانەكان راستەۋخۇ پەيۋەستېن بە توخمە تېشكدرەكانەۋە،نەك تەنھا (ۋەك نۆمۇنە) لە وئىسگە وزەي ئەتۆمىيەكاندا.
- ۳. دەبېت ۋەصفبكرېت كە ((شارستانىيە)) كە كردارىكى ئەتۆمىيە توخمەكان پېۋىستە بۇ مەبەستى سەربازى بەكارنەھىنرېن.
- ۴. ئەو رېووداۋانە دەبېت توخمە پەرتبۇۋەكان و كورە ئەتۆمىيەكان لەخۇ بگرېت.

• سالانى پەنجاکان

- ۱. رېكەۋتى ۱۲ كانونى يەكەمى سالى ۱۹۵۲ ئاستى ئەنىس ۵ - رېووبارى تەباشىر،ئۇنتارىۋ،كەنەدا- كورەي بىنچىنەي تەلەفكرار.

تاڭگە رايى ۋەك فەلسەفە يەككىسىسى ئەۋزادى مۇھەندىس

۲. رېكەۋىتى ۲۴ مايو ۱۹۵۸- ئاستى ئەنئىسى ۵ - پروبارى تەباشىر، ئۇنتارىۋ، كەنەدا - سوۋتەمەنى تەلەفكرارو.

۳. رېكەۋىتى ۲۵ ئۆتوبر ۱۹۵۸- ئاستى ئەنئىسى داۋاكرارو - فىنكا، يوگوسلاڧيا - پەخنەگرتى سەيرانە، تىشكدانەۋەى تاكەكان .

۴. رېكەۋىتى ۲۶ يوليۋو ۱۹۵۹- ئاستى ئەنئىسى داۋاكرارو -- سانتا سوزانا تاقىگەى كىلگەكان، كاليفورنيا، ئەمريكا- داتەپىنى بەشى.

• سالانى شەستەكان

۵. رېكەۋىتى ۵ ئۆكتۆبەر ۱۹۶۶- ئاستى ئەنئىسى داۋاكرارو -- مونرو، مېشىگان، ئەمريكا- داتەپىنى بەشى.

۶. زىستانى ۱۹۶۶-۱۹۶۷ (مىژۋەكەى ئەزانراۋە) -- ئاستى ئەنئىسى داۋاكرارو - جىگەيەكى ناديار- ونبوۋنى روۋدەرى ساردكەرەۋە.

۷. مايو ۱۹۶۷- ئاستى ئەنئىسى داۋاكرارو -- دومفرىز وگالۋى، ئوسكوتلەندا، شانشىنى يەكگرتوو- داتەپىنى بەشى.

۸. ۲۱ كانونى يەكەم ۱۹۶۹- ئاستى ئەنئىسى داۋاكرارو -- Lucens، كانتون فو، وسويسرا- تەقىنەۋە.

• سالانى خەفتاكان

۹. ۲۲ شويات ۱۹۷۷- ئاستى ئەنئىسى ۴ - Jaslovské بوھۇنىس، چىكۆسلوفاكيا - سوۋتەمەنى تەلەفكرارو.

۱۰. ۲۸ ئازار ۱۹۷۹- ئاستى ئەنئىسى ۵ - مدلتاون، دوفىن كاۋنتى لە ولايەتى پەنسلڧانيا ، ئەمريكا - داتەپىنى بەشى.

• سالانى ھەشتاكان

۱۱. ۱۳ ئازار ۱۹۸۰- ئاستى ئەنئىسى ۴ - اورليان، فەرەنسا- لىچۋونى توخى ئەتۋمى

۱۲. ئازار، ۱۹۸۱- ئاستى ئەنئىسى ۲ - Tsuruga، يابان- بەركەۋتنى زور بۇ كرىكارەكان پوژئانە زىاد لە ۱۰۰ كرىكار بەر چكەى تىشك بە بىرى ۱۵۵ millirem دەكەۋتن لەكاتى چاكسازى لە وىسگەى وزەى ئەتۋمىدا، بەمەش كۆمپانىياكە ۱۰۰ millirems (ملى سيفرت) تىدەپەراند لە پوژئىكدا.

۱۳. ۲۳ ئەيۋلى ۱۹۸۳- ئاستى ئەنئىسى ۴ -- بوئىنس ئايرس، ئەرجەنتىن.

۱۴. ۲۶ نىسانى ۱۹۸۶- ئاستى ئەنئىسى ۷ -- Prypiat، ئوكرانيا (يەككىتى سوڧىتى جاران) - تەقىنەۋە، داتەپىنى تەۋاۋ (پروداۋى چىرنۋىيل).

۱۵. ۴ مايسى ۱۹۸۶- ئاستى ئەنئىسى داۋاكرارو -- گرنگ- Uentrop، ئەلمانىا ئەلمانىاي پوژئاۋاى جاران) - سوۋتەمەنى تەلەفكرارو.

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سىياسى..... نه وزادى موهه ندىس

۱۶. ۲۴ تشرینی دووم ۱۹۸۹- ئاستی ئه نیسی داواکراو -- گرایفسفالد، ئەلمانیا (ئەلمانیاى پوژهه لاتی جارن) - سووته مەنى تەله فکراو.

• سالانى نه وه ده کان

۱۷. ۶ نیسانی ۱۹۹۲- ئاستی ئه نیسی ۴ -- تومسک، روسیا- ته قینه وه.

۱۸. حوزه یران ۱۹۹۹- ئاستی ئه نیسی داواکراو - پارێزگای ئیشیکاوا، یابان- بۆری کوئتپۆل له کارکهوت.

۱۹. ۳۰ ئەیلوولی ۱۹۹۹- ئاستی ئه نیسی ۴ - پارێزگای ئیباراکی، یابان.

• سالانى دوو هه زاره کان

۲۰. ۱۰ نیسانی ۲۰۰۳- ئاستی ئه نیسی ۲ -- پاکس، مه چه پ- سووته مەنى تەله فکراو.

۲۱. ۱۹ نیسانی ۲۰۰۵- ئاستی ئه نیسی ۲ -- سیلافیلد، به ریتانیا، شانشینى یه کگرتوو - لیچوونى توخمى ئەتۆمى.

۲۲. تشرینی دوومى ۲۰۰۵- ئاستی ئه نیسی داواکراو -- Braidwood، ولایه تی ئەلینۆی، ئەمریکا - لیچوونى توخمى ئەتۆمى.

۲۳. ۶ ئازاری ۲۰۰۶- ئاستی ئه نیسی داواکراو -- ئەروین، تیئیسى، ئەمریکا- لیچوونى توخمى ئەتۆمى.

• دهرئه نجام (Conclusion):

له و زانیاریانه ی لای سهر وه دهر ده كه ویت كه جو ره كانی تیشكه كان ده چنه ناو وور ده كاری ژیا نی پوژانه مان به به كار هیئانه هه مه جو ره كانیان له هه موو گو شه یه كه له گو شه كانی ژیا نی سهر ده مان له ماله كانماندا ، له بازا ر و نه خو شخانه و كار گه و تا قیگه كاندا، كی هیه ئامیری موبایل به كار نه هیئیت و كی هیه كه سه یری ته له فزیۆنه ژماره ییه كان نه كات له پریگه ی مانگه ده ستر ده كان وه و كی هیه نه چیته نه خو شخانه كان بۆ نه وه ی سوود له و دا هیئانه نو ییانه ی زانست وهر بگریت كه زانستی نو ی دا به یئان و له ته كنیکی نو یی وینه گرتن و چاره سه ر به تیشك ،هه روه ها ئەنته رنییت و نه وه ی كه پیشكه شی ده كات له هو كانی به دوا دا گه رانی زۆر بۆ تو یژینه وه زانستییه كان، نه وه ی ده ییبن له دا هیئانه سه رسوپه ینه ره كانی زانستی نو ی هیچیان وه دینه ده هاتن ئەگه ر به كار هیئانی فرا وانی تیشكه كان نه بوایه ، زیانه كانی تیشكه كان به به را وورد به سوود و كه لكه زۆره كانیان هیچ نین كه ده بنه هو ی خو شگوزه رانیمان كه پپو یست ده كات سوود وهر بگرین له خو یئندیان له زانكو و په یمانگا زانستییه كان له ولا ته كانماندا له پریگه ی به رنامه ی تاییه ته وه بۆ ئاماده بو نمان بۆ به كار هیئانیان له هه موو بو اره كاندا .

ئا شكر اشه هه نگاوی یه كه م له پریگه ی دروستكر دنی لیژنه ی تاییه ته وه ده بییت بۆ پاراستن له تیشكه كان و كه مكر دنه وه ی زیانه كانی و هو شیار كرده وه ی كو مه لگا له پریگه ی دامو ده زگا كانی را گه یاندنه وه و سازدانی كو پو سمینار دهر باره ی زیانه كانی و سوود و زۆره و زه وه ندەكانیه وه و

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەكى سىياسى..... ئەوزادى موھەندىس
ھەرۈھە بۇ كۆتۈرۈلگۈدنى بەكارھېنەنى و گواستىنە ۋەدى توخىمى تىشكەدەر و بەتايىبە تىش ھاوشىۋە
تىشكەدەرەكان كە زىاننى راستەوخۇ و توندىان ھەيە لەسەر تەندروستى و سەلامەتى مرقۇقەكان.
ھەنگاۋى دوۋەم بە ھەستەنى پەيمانگى تايىبەت دەيىت بۇ خويىندى جۆرەكانى تىشك و
كۆتۈرۈلگۈدنى زىانەكانى لەپىناۋ بەرژەۋەندى گشتىدا و بۇ ئەۋەدى ھەۋلېدەين سوۋدىان
لېۋەربگرىن ۋەكو ۋلاتانى ترى دونىاي پېشكەۋتوۋ لەبەر سوۋد و كەلكە لەبن نەھاتوھەكانىان.

سەرچاۋە :

=====

• پىگە جىاۋازەكانى ئەنتەرنېت

* ئەم بابەتە لە گوڧارى ئەندازىاران ۶۹ و ۷۰ و ۷۱ و ۷۲ و ۷۳ لە ھاۋىن و پايز و زستان و بەھار و ھاۋىنى
۲۰۱۹ و پوژنامەى كوردستانى نوي ۷۹۳۵ و ۷۹۴۱ و ۷۹۴۷ لە ۱۸ و ۲۵ و ۸/ ۱ و ۲۰۱۹/۹/۱۹ دلاۋكراۋەتەۋە.

نه ندازه ی کیمیاوی چیه ؟

بواره کانی گرنګیدانی نه ندازه ی کیمیاوی چین ؟

رؤلی نه ندازیاری کیمیاوی چیه و ده توانیت چی پیشکده به کومه لگا بکات ؟*

• هم بابته ده سټیپده کین به پیناسه ی نه ندازه ی کیمیاوی و رؤلی نه ندازیاری کیمیاوی :

میژووی نه ندازه ی کیمیاوی له ئیستادا نزیک ده بیته وه له ۱۰۰ سال، و پیده چیت رېځگی خو ی دوزیبیته وه له بواری پیشه سازی کیمیاوی و پیشه سازی نهوت و پتروکیمیاویاتدا و هم دوو بواره ش گوره ترین بواری نه ندازیارانی کیمیاوین تا کو ئیستا .

نه ندازه ی کیمیاوی له پیشه سازی نهوت و پتروکیمیاویاتدا بو نمونه به مانای - پالوتنی نهوت و بهرهمیکی گه وړه له پلاستیک و له داغن و پهینه کان و توخمه کیمیاویه کانی تر دا خو ی ده بینیتته وه و به همان شیوه بهرهمینانی نهوت توخمه کیمیاویانه ش ده گریته وه که سروشتیکی تایبه تیان هه یه وه کو بو یه کان و ناماده کراوه درمانخانه ییبه کان .

ده توانین که نه ندازه ی کیمیاوی وهریگرین به وه ی که دوو جه مسر کوده کاته وه ، په کیکیان زانسته کان و نهو ویتیشیان ده چیتته ژیر ناوینشانی زانیاریه نه ندازه ییبه کان . لایه نی زانستی نه ندازه ی کیمیاوی به مانای که رتکردنی سیسته مه گه وړه و نالوزه کان دیت بو سیسته مه لاهه کیه کان که ده توانیت بنوینریت به پرؤسه کیمیاوی و فیزیایوه بنچینه ییبه کان .

به لام لایه نی نه ندازیاریه که ی نه وه به مانای دیزاینکردن و پیکه وه نان و ئیشپیکردنی کارگه کان و دامه زراوه کان دیت که توانای بهرهمینانی بهرهمی خوازوایان هه یه ((بنچینه یی و پیویسته کان)) ته نانهت نه گهر زانیاری پیویستیش نه بیته دربارهی سیسته مه لاهه کیه ته واکه ره کان .

۱. نه ندازیارانی کیمیاوی هه لده ستن به بهرپوه بردن و دیزاینکردنی کارگه پیشه سازیه نالوزه کان که تویرینه وه تا قیگه ییبه کان و نیمچه پیشه سازیه کان ده گوازنه وه و ده چه سپین بو پرؤسه ی بهرهمینانی پیشه سازی گه وړه . هه وړه ها هه لده ستن به سره پررشتیکردن له سهر دروستکردن و پیکه وه نانی نه وه دامه زراوانه و نهوان بهرپرسیاریشن له پرؤسه کانی ئیشپیکردن و سازکاریش .

• نه ندازیاری کیمیاوی پیویسته گرنګی بدات به زانسته کانی بیرکاری و فیزیا و کیمیا و جیبه جیکردنه کانیان و گواسته وه ی ماده و وزه و به تایبه تیش که په یوه ست بیته

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس
بەبىرى گەرەۋە لە توخمە كارلىكەكان و ناكارلىكەكان و ئەو پىرۇسانەى كە دوا ئەوانىش
دېن وەك ساردكردنەۋە و گەرمكردنەۋە و گواستەنەۋەيان لە نىۋان يەكەكانى سىستەمى
دروستكردنى دامەزراۋەكە.

• ھەرۋەھا پىۋىستە ئەندازىياري كىمىياۋى گىرنگى بدات و زانىياري ھەبىت دەربارەى
سروشەت و سىفاتەكانى توخمە بەكارھىنراۋەكان بۇ دروستكردنى نامىرەكانى دامەزراۋەكە
و چۈن ئەو يەكە و توخمانە بەرگەدەگىرن و بەتواناۋە كاردەكەن لە ژىر پىلەى گەرمى و
فشارى بەرزداۋ ھەرۋەھا چۈن بەرگى دەكەن لە داخوران و تەپىۋون.

۲. ئەندازەى كىمىياۋى بەشدارىدەكات لە پىشخستنى بەردەوام بۇ توخمەكان و پىرۇسە
پىشەسازىيەكان و بەرھەمەكان. بەشپۇيەكە ھەلدەستىت و بەشدارى دەكات لە بەرھەمەينانى
زۆربەى كەلۋپەلەكان و بەرھەمەكاندا كە تاكەكان بەكارىان دىنن لە كۆمەلگەى مۇدپىرندا لە
ژيانى پۇژانەياندا. سووتەمەنى بۇ گەرمكردنەۋە و وزە بۇ ئۇتۇمبىل و مەكىنەكان، پەينەكان
و لەناۋبەرى مېرۋەكان و گىرۋىگىكان و ... ھتد. لە توخمە كىمىياۋىيە كشتوكالىيەكان بۇ
بەرھەمەينانى خۇراكى، داۋودەرمان بۇ ژيان و چاكبۇنەۋە، كاغەز و مەرەكەبەكان بۇ
پەيۋەندىكردن و نامەناردن، جۇرەكانى رۇپۇشكردن و لەدائىنەكان و مەتات و چنراۋەكان
بۇ كەلۋپەلەكان و نامىرەكان بۇ بەكارھىننى پۇژانەى ژيانىكى سەردەمىيەنە.

۳. پۇلى ئەندازىياري كىمىياۋى گەرەتر دەبىت لە بوارى سووتەمەنى و وزە
بەبەرھەمەينانى بەرھەمە نەۋتەيەكان و پالۇتنى نەۋت، و پىتاندىنى سووتەمەنى ئەتۇمى و
وزە نۇيىيەكان و نۇيىۋەۋەكان و جىگرەۋەكان، ئەمەش ماناى additives و چارەسەرىيەكان
ناگەيەنىت. و گەپان بەدۋاى جۇرە نۇيىيەكانى سووتەمەنى و زىادكراۋەكان نەك تەنھا
بەبەرھەمەينانى سووتەمەنى بەلكو بە پىشخستنى رىگەكانى بەرھەمەينانىش و گەپان
بەدۋاى جىگرەۋە و پاراستنى ژىنگەدا لەكاتى بەرھەمەينانى سووتەمەنى و بەكارھىننىدا.

۴. ئەندازىياري كىمىياۋى پۇلى كارىگەر و گىرنگىان ھەيە لە بوارى پىشەسازى خۇراكى و
خواردنەۋەكانىشدا و ئەوان كۆتپۇلى پىكھاتەكان و بەرزكردنەۋەى ئاستى باشىتى و
چاككردنى شىۋە و بۇن و تامەكانىان دەكەن، ھەرۋەھا ھەلدەستىن بە پىشخستىن و
نۇيىكردنەۋەى رىگەكانى پىچانەۋە و بەكارتۇنكردن و رىگەكانى پاراستن و وشكردنەۋە و
ساردكردنەۋە و بەستىن و خاۋىنكردنەۋە و بەستەرەكردنىش.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۵. نه اندازهی کیمیایى به شدار و هاوکاریش ده بیئت له چاره سه رکردنی کی شه و گرفته کان نه وانهی په یوه ندیان به ژینگه و تندرستی و سه لاهمه تیه وه هه یه. پوئی نه اندازه یاری کیمیایى گه وره تر ده بیئت ،، نه وان به ژماره یه کی زوره وه جیگه و پیگه ی خوین ده گرن له بواره کان کوئترۆل و به ریوه بردنی کاره کان و ریگه گرتن له پیسبوونی ژینگه و به بازارکردنی ته کنولۆژیا زینده ییه کاندای.

• ناراسته و پسپورییه نوئییه کان له نه اندازهی کیمیاییدا..

له ئیستادا داواکاریه کی زور هه یه له سه ر به روبومه پیشه سازیه کان و له به رامبه ریشدا گرن گیدانیکی گه وره تر هه یه به ژینگه و سه لاهمه تی. به م شیوه یه پیشه سازیه کیمیاییه کان به هه موو جوړه کانیه وه له پرووی ته کنیکی و زانستیه وه پروبه پرووی دوو ئالنگاری ده بنه وه:

۱. گه پان و داهینان و دۆزینه وهی ته کنه لۆژیای نوی بو به ره مه یئانی که لوپه له به کاره یئراوه کان په چاوده کرین له گه ل بوا ری ئابوری کلاسیکی و ده سکه وتی ئابوری بو به ره مه که یان چوئییتی به ره مه یئان به شیوه یه که زیان به ژینگه و تندرستی و سه لاهمه تی نه گه یه نیئت له کاتی به ره مه یئاندا یان له کاتی به کاره یئاندا. له ئیستادا دانانی نرخ ی راسته قینه بو ته کنه لۆژیایکانی هاوپی ژینگه بوته کاریکی زور پیویست که تیایدا به فپروانی که ره سه خاوه کان و وزه که مبوته وه که مامه له ی زوری شی تیایدا یه بو دووباره به کاره یئانه وهی به ره مه لاهه کیه کان و پاشه پوکان بو گه ریکی تری دروست کردنه وه. نه مه ش نه وه ده خوازیئت که له کارگه گه وره کاندای به پری زور گه وره به ره مه یئانریین و ته کنه لۆژیای خاوین به کاره یئانریئت و به ره مه کانیس بی که موکوری بن و زور ته واو سه لاهمه تیش بن.

۲. گه پان له پیشه سازیه پیشه که وتوه کان و جیبه جی کردنه نوئیکاندا و به تاییه تیش نه وانهی که هاوبه شی ده کن و ده چنه پسپورییه ((هاوبه شه کان)) له نیوان فیزی و کیمیا و زینده وه زانیدا.

• نه اندازهی کیمیایى شانازی ده سته پی شخه ری هه یه له داهینان و پیشه ستنی به روبومه کان و ته کنه لۆژیا نوئییه کان که ده بنه هو ی زیاد کردنی خو شگوزهرانی مرو قایه تی و دابین کردنی داخوازیه کان ی ژانیان واته باشتر کردنی ئاستی ژیان. بوا ری نه اندازهی کیمیایى فراوان ده بیئت به تی کراییه کی خیرا بو نه وهی جیبه جی کردنه هه مه جوړه کان له خو بگریئت له زینده وه رزانی و کیمیا و زانستی توخمه کان. بو تیگه یشتن و دۆزینه وهی جیبه جی کردنه کان و کوئترۆل کردنی زوریک له دیارده کان ی زانسته جیاوازه کان و پسپوریه کان ی تر وه ک بیرکاری mathematics و زانستی توخمه کان material

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

science و زینده وارزانی biology , و زانستی نه خو شیه کان physiology , و ژینگه و پوانگه ی که شوهه و atmospheric science بابته و زانستی نوی دهرکه وتن که توانرا زوریک له وانه جیبه جی بکریښ بۆ پرؤسه کیمیاویه به رهه مینه ره کان و نه وانی تریشیان گره نته کی گه وره یان هه یه بۆ جیبه جی کردنیان که له قوناعی گه پان و پیشخستنیان.

• تویرینه وهی زانستی و قسه کردن له سهر بواره تازه و هه مه جوره کان بۆته لقیکی سهره کی له نه اندازهی کیمیاویدا. و بهو شیوه یه ی که نه اندازهی کیمیاوی گرنگی ده داته بواره کانی تویرینه وه نوییه کان که له گهل پسیپوریه کانی ترده تیکهل دهن و پیداده چن، نه وانه و ناراسته یه پیویستی به بهرنامه ی خویندنی بالای ته واهه یه بۆ نه وهی نه و پیکداچوون و هاوبه شییه له گهل پسیپوریه کانی ترده تیبگات.

• زور بابتهی تر به دهرکه وتن له وانه ته کنیکی و زانستی توخمه زور بچوکه کان، زینده نه اندازهی و نه اندازهی پروتینات و ... هتد. نه اندازهی کیمیاوی به زانسته بنچینه یه کانیه وه وهک پرؤسه کانی گواستنه وه و نه اندازهی کارلیکه کیمیاویه کان و داینه میکی گهرمی بژارده یه بۆ هاوبه شیکردن له پیشخستنی بوری زوردا که پیکداچوون له گهل پسیپوریه کانی ترده. هه روه ها گرنکه که له سهر رولی نه اندازهی کیمیاوی جهخت بکه ینه وه وهک پسیپوریه کی خزمه تگوزاری که داواکاریه کانی ژیان داین دهکات به سوود وهرگرتن له پیشکه وتنه کانی زانست له زانسته بنه رته یه کاند. بۆ نمونه پیویسته نه اندازیاری کیمیاوی دهرباره ی گواستنه وهی نه لکترونات بخوینیت و شیکاته وه له دوخه چرپوه کاند بۆ نه وهی بتوانیت هاوبه شی بکات له پیشه سازی و دروستکردنی هاوشیوهی گه یه نه ره کان.

• نه اندازیاری کیمیاوی له بوری نه اندازهی زینده ییدا ((نه اندازیاری زینده یی)) ده گه پین له بوری ته کنیکی زینده ییدا و جیبه جی کردنه کانی پرؤسه کانی دروستکردنی زینده یی له بواره کانی پیشه سازی خوراکي و کیمیاویات و پیشه سازی زینده یی ته ندروستی. زورجاران خانه ی زیندوو یان توخمی به رهه مهاتوو به هو یه وه به کارده هی نرین بۆ به رهه مهینانی توخمی تر وهک چوونه ناوه وه بۆ پیشه سازیه کانی تر. لییره دا نه اندازیاری کیمیاوی هه لده ستیت به دیزاینکردن و پیشخستنی پرؤسه ته کنیکیه زیندوو وه کان بۆ گه شه پیدان و چاره سهر و دواتریش کو کردنه وهی بونه وهره زیندوه زور ورده کان و نه و به رهه مانه ی که له توخمه کانه وه به رهه می دینیت. نمونه ی نه وانه ش بریتین له به رهه مهینانی دژه کان و ... هتد. هه روه ها بواره که گه شه پیدان و به رهه مهینانی روه کی تیکه لیش DNA زینده یی ده گریته وه. نه نسولین، نه تروفیرون، و نه دامی دروستکراو و دژه بونه وهر و نافاته کشتو کالیه کان و وشکه سالیش.

تاگه رای وک فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• نه ندازیاری کیمیاوی له بواری نه ندازه ی مه واددا ((نه ندازیاری مه واد)) هه لده ستن به پیشخستن و چاکردن و به کارهینانی پرۆسه کان و شیوازی گوپینی توخمه سه ره تایی و خاوه کان بو مه وادی نه ندازه یی که سیفاتی دیاریکراو ویستراویان هه یه. توخمی تازه و تایبته که توانای به رزیان هه یه و سیفاتی جیاکه ره وه ی تایبته تیان هه یه و سیفاتی ویستراویان هه یه وه ک سوکی کیش و به هیزی و توانای گواستنه وه ی گهرمی و تیشکدانه وه و خاوینی. نه م توخمه سیفات تایبته تانه ده چنه بواری پیشه سازی و خزمه تگوزاری زوره وه له وانه نامیر و که لوپه لی به کارهینراو له بو شایی و فرۆکه وانیدا. توخمی خو پراگر بو تواندنه وه، توخمی وینه گرتن و نه لکترونیات و به ره مهینانی پارچه ی ته نک ی زور وورد و به ره مهینانی به شه کانی که توانای زور گه وره یان هه یه بو وورد بوون و بلا و بونه وه و خو پزگارکردن له وزه ی گهرمی له گه ل کارکردن به خیرایی له راده به دهر وه که له کومپیوتهر و هتد. هه یه.

له وانه یه پسپوریه که یان نه ندازه ی شوشه و گلینه و توخمی به کارهینراو له بواره کانی نه لکترونیات و کانزاکان و دارشته کان و پولیمه ره کانیش بگریته وه. له گه ل جه ختکردنه وه له سه ره په یوه ندی له نیوان سیفاته کانی توخمه کان بو پرۆسه کانی دروستکردن و توانا نه ندازه ییه کانیان و توانای هه لپژاردنی شیوا بو توخمه کان بو به کارهینانه جیا وازه کان.

Chemical Engineer's Median Salary

Country	Annual Salary (USD)
USA	\$73,626.00
Germany	\$64,304.00
Australia	\$62,038.00
Canada	\$60,304.00
UK	\$56,246.00
Japan	\$45,539.00
Saudi Arabia	\$36,670.00
UAE	\$35,467.00
Qatar	\$30,900.00
Source: Payscale.com	
@adwa_h	

ناوه ندی مووچه ی نه ندازیاری کیمیاوی له هه ندیک له ولاتانی پیشکه وتوی دونیادا

تاگگه راىى وهك فه لسه فه يه كى سىاسى..... نه وزادى موهه ندىس

• رۆلى نه ندىازىارى كىمىاوى له بوارى نه ندىازى كانزاكاندا ((نه ندىازىارى كانزاكان)) په يوه سته به پرۆسه كانى هه له ئىنجانى كانزاكان له كه ره سه خاوه كانىان و دىزىنكردى پرۆسه كانى به ره مه ئىنان و به ره مه ئىنانى دارشته جوراوجوره كان و دىارىكردى سىفاته كانىان و هه روا دىارىكردى پىوانه كانى هه لىژاردنى گونجاو بۆ توخمه كان به مه به سته و به كار هىنانه جوراوجوره كان. نه وان گرنگى ددهن به داخوران و جوره زوره كانى و شىوازى پاراستن لىى.

• به پىشكه وتنى پىشه سازى و قولبونه وه به ناو پسپۆرىه نه ندىازىه كاندا و ده ركه وتنى پىشه سازى وه ها كه سوود ده بىنىت له زانىارىه نه ندىازىه جوراوجوره كان نه وكات پىوىستى پىشه سازى بۆ نه ندىازىار هه مه جور بوو بۆ زانىارىه كان كه پاشخانىكى نه ندىازىه گشتىان هه بوه. نه و كه سه پىشه گه ره ي كه ده توانىن ناوى بنىن نه ندىازىارى گشتىگر: كه برىتبه له وه ي كه پاشخانى خوئندنه كه ي خوئندنى زانسته كانى نه ندىازىه بنه رته يه كان له خو ده گرئت له : مىكانىكى به سته وه كان ، مىكانىكى شله كان، خوئندنى هه ندىك سىسته م كه پىكه اته زىنده يه كان و كىمىاوىه كان و كارۆ مىكانىكىه كان له خو ده گرئت. له گه ل زانىارى ده ربارى ئىدارى كاره كان و ئابورى و بازپر كردن و توئىنه وه ي پرۆسه كان. له وه وه نه وه روونده بىته وه و ده رده كه وىت كه نه ندىازىارى كىمىاوى نرىكتر و گونجاوتره بۆ نه وه ي هه سته يت به و رۆله.

• به وه ي كه سىفاته نهرمى هه يه نه ندىازىه كىمىاوى بوته چه ندىلق و پۆيىك و به ره و ئاسوى فراوانتر هه نگاوى ناوه به ده ركه وتنى پسپۆرىه نوئىكان كه زورىان توانراوه جىبه جىبىكرىن بۆ پرۆسه كىمىاوىه به ره مه ئىنه ره كان وهك:

۱. ته كنىكى زانسته كانى مه واده زور بچوكه كان nanoscience and technology .
۲. زىنده ته كنىكىه كان (بايوته كنه لوئجى و جىبه جىكرده كانى) biological sciences .
۳. به ره مه ئىنانى توخمه تىكه له كان glass fiber dispersed within composite materials, such as carbon or a polymer matrix
۴. نه ندىازىه پزىشكى زىنده وه رزانى : biomedical engineering كه گرنگى ده دات به زور له و بابته تانه ي كه په يوه سته ن به ئىشو كاره كانى نه ندىامانى له شى زىنده وه وه و سه لامه تبه كه ي : وهك دىزىنكردى دلى دروستكراو و وه صفكردى وه رزشى بۆ

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

كۆنترۆل كۆردن به كاتى دابه شكردى دهرمان له ناو نه و نه داما نه دا mathematical modeling of controlled drug release .

• نه ندازهى كيميائى له بواری پزیشكیدا :

نه ندازهى كيميائى له بواری پزیشكیدا هاوبه شى زۆرى ههيه له وانه به رهه مهينانى پيداويستيه پزیشكى و تهنروستيه كان له داودهرمان و پاكركه ره وه كان و له ناوبه ره كان و نه و ناميرانى كه سروشتى تايبه تيان ههيه و سه ره راي هاوبه شيكردى له دروستكردى سهيده لانى و به رهه مهينانى توخمه جوانكاريه كان و رازاندنه وه و بۆن به هه موو جوره كانيه وه و شيوه جياوازه كانيه وه. له م به شه دا كه ميك له و هاوبه شيانه و تهكنيكه نوينا نه باس ده كه ين و ده يان خه ينه پروو:

۱. دروستكردى به شه كانى لاشه ي مروقه گه ران به دواى نه و توخمه نه دا كه ده گونجین له گه ل خانه كانى لاشه ي مروقا به بى دروستكردى كارى گه رى خراپ يان ره تكردنه وه ي له ش بۆيان biocompatibility كه نه مه ش بوخوى گه ره ترين ئالنگاريه بۆ نه ندازياران. نه و ناميرانى كه كارده كه ن و ئيشه كانيان به توانايه كى سه ركه وه توو جيبه جى ده كه ن له ده ره وه ي لاشه مه رج نيه كه له ناوه وه ي لاشه دا كار بكن. لاشه ي مروقا داده نريت به ئالوزترين سيستمى نه ندازيارى. زانايان و نه ندازياران له هه ولدان بۆ پيشخستنى نه و توخمه زينده وه ريانه biomaterials و نه و ناميرانى كه ژيان باش ده كه ن. ديزاين و دروستكردى نه و توخمه زينده وه ريانه جيبه جيده كرین بۆ نه وه ي هه ستن به ئيشوكارى ديارى كراو له لاشه دا و به كارده هيترين وهك جيگره وه يه كى نه و نه داما نه ي لاشه ي زيندوو. نه و نامير و كه لوپه لانه ش پيوست ده كات كه له توخمى تايبه ت بن و گونجاوبن بۆ مه به ست و كارى داوا كراو. له نمونه ي نه و ناميرانه: جومگه ي نه ژنوكان و ئانيشك، توخمى نيوان بربره ي پشت و ناميرى پالپشتى ئيسكه كان. هه روه ها زمانه ي دروستكراوى دل و جيگره وه ي ريشاله خاوه كان و زۆريك له پيگهاته كانى ددان.

۲. ناميرى دروستكراو بۆ گوپىنى جومگه كان كه جومگه كه پيكدىت له په رداخيكى دروستكراو له پۆلى نه سيلين كه كيشى گه رديه كه ي له سه روو به رزه وه يه ultrahigh molecular weight polyethylene و توپيكي كانزاييش يان گلينه يى كه نوساوه به بۆريه كى كانزاييه وه. كانزا به كارهيئراوه كان بریتين له تيتانيوم titanium يان دارشته ي كوئالت و كرؤميوم cobalt-chromium alloy و به شه گلينه ييه كه ش له ئوكسيده كانى زرگونيوم zirconium و نه له منيوم aluminium پيكدىت.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

۳. پلىتە ئەفسونايەكە - پلىتە پەنجەى بۇ ماوھى DNA chip ئامپىرىكى بچوكە وەك پلىتە پىدەرى مىكانىكى كە ھەلدەستىت بە دەرھىنانى ترشى ناوكى لە دلۇپىك خوین و دواتر ھەلدەستىت بە دىارىكردن و خویندەنەوى پەنجەى بۇ ماوھى و لەكاتىكدا كەسەكە چاوپروانى ئەنجامەكان دەكات ، لە ماوھىەكى كەم و كورتدا ھەلدەستىت بە دىارىكردنە خەشەى تەواو بۇ تواناى كەسەكە بۇ تووشبون بە جۆرەھا نەخوشى جىاوان. بەكارھىنانى ئەم پلىتە پىشەنگى دەكات بۇ گۆرپىنىكى سەرتاپاگىر لە ھەلسوكەوت و توانا بۇ دۆزىنەوہ و پىشخستنى دەرمان و دەرزی و شىوازی توشبون و نەخوشىە جىاوانەكان. ئەوہى كە بەدەستەتوہ لە پىشكەوتنى كۆمپىوتەرەكاندا لە پلىتە سلىكۆن silicon chip پىشبنى دەكەين بۇ ئەندازەى زىندەى و توپزىنەوہكان لە زانستەكانى زىندەوہرزانىدا بەگشتى لەو پلىتەوہ دەستبەكەوئت.

پالوتە پزىشكىەكان و كۆكەرەوہ دروستكراوہكان : زۆر جۆر پالوتە ھەن كە بەكاردەھىنرپن لە بواری پزىشكىدا كە زۆر جىاوان نىہ لەو پالوتانەى كە لە پىشەسازىدا بەكاردەھىنرپن كە ھەمان بنەماكانى بەسەردا دەسەپىنرپت لەگەل زیادكردنى يەدەگەكان و رپوشوئىنى پزىشكى بۇ پەناگرتن لە كارىگەرپە خراپەكان لەسەر مرؤف. لەوانە پالوتەى ھەوا كە زۆر وورده لە ژوورى عەمەلىيات و پالوتە ووردهكان لە ھىلى پىدانى دەمارى و كۆكەرەوہى دروستكراو. ئەندازىارە كىمىاويەكان كاردەكەن لەگەل پزىشكەكاندا بۇ پىشخستنى كۆكەرەوہ دروستكراوہكان كە ھاوشانە لەگەل كۆكەرەوہىەكى سروشتىدا لە ئىشوكارەكانىدا. كۆكەرەوہى دروستكراو پىكدىت لە پالوتەى خوین كاردەكات بە رپوئىشنىكى پچرپچر hemofiltration يان لە پالوتەىەكى خوین كاردەكات بە ھەموو لە بلاوبونەوہى رپشالى و رپوئىشنى پچرپچر پىكەوہ hemodialysis ، كۆكەرەوہى دروستكراو ماتورپكى پالئەرى خوئنى پىس لە خۆدەگرپت بە پالوتەكەدا و گەرەنەوہى بە پاكى بۇ لەش سەرەراى ئامپىرى كۆتتول تىايدا وەك رپگرپەك بۇ خەستبونەوہى خوین لەكاتى رپوئىشنىدا لە پالوتەكەدا و بازنەى بۆرپەكان و خورنكاركردن لە بلقى ھەوا لە بازنەى بۆرپەكانى دەرەوہدا كە خوین دەگوپزىنەوہ و ھۆكارەكانى شۆردن و ھەرەھا رپگای خاوپنكردنەوہ.

• لایەنى مرؤفایەتى لە ئەندازەى كىمىاويدا (ئەندازىارى كىمىاوى و كۆمەنگا)

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

گەرەن بەدوۋى لايەنى مۇرقايەتى بۇ زانستەكانى ئەندازەى كىمىياۋى ئەۋەيە كە پىيى دەلىين ((ئەندازەى كىمىياۋى و كۆمەلگا)). كە گرنگى دەدات و پىسپۆرە لە خویندن و شىكىردنەۋە و پۈۋەپۈۋەنەۋەى پىكىداچۈۋە ئالۋزەكان لە نىۋان تەكنەلۋژياۋ و كۆمەلگا بە پۇشنىپىرى و مېژۋو و دابونەرىتى كۆمەلایەتى و چۇنايەتى ئەو دابونەرىتانە كۆنترۆل دەكەن لە گواستەنەۋەى تەكنىك يان ئەۋەى پىيى دەلىين ((كۆنترۆلى كۆمەلایەتى لە تەكنىكدا)). و چۇن كە پىشەسازىيە كىمىياۋىيەكان و پىرۇسە كىمىياۋىيەكان بەشېۋەيەكى گىشتى پىشكەۋتن لە ميانەى رابووردوۋا و زانىنى كارىگەرىيەكانى لەسەر كۆمەلگا بە باش يان خراب. بە تىپروانين لە ژيانى ئىستامان جياۋازى زۇر گەرە و دراماتىكى دەبىينين لە ژيانى باۋباپىرانماندا((ئەو جياۋازىيانەش زۇرىنەيان بەرەو باشىيە)) ئەۋەش دەگەرپىتەۋە بۇ داھىيان و پىشكەۋتنى تەكنىكى و ئەندازىيارى ھەرەك چۇن خویندنەۋەمان بۇ ئايندەى نىك نامازە دەدەن بۇ توانىنى پرودانى ئاستىكى گەرە لە پىشكەۋتنى تەكنىكى و زانستى كە كارىگەرىيەكى باشيان دەبىيت لە سەر ژيانى مۇرقايەتى. ھەموو ئەمانەش پۇلى ئەندازىيار گەرەتر دەكەن لە كۆمەلگا كە ئەمەش لىپىرسراۋىتى پىشەيى و ئەخلاقىشى بەدوۋا دىت.

- لە نامانجە سەرەكپەكانى ئەندازەى كىمىياۋى و كۆمەلگا بىرىتىن لە :
- ھەۋلەدان بۇ دابىنكردى تىگەيشتنى فراۋان و پانوپۇر كە پاشخانى كۆمەلگا لە خۇبگرىت كە لەمىيانەيدا ئەندازەى كىمىياۋى كارى تىادا دەكات بە شىۋازە نوى و پىشكەۋتەۋەكان.
- گەرەن بەدوۋى ھۇكار و لىھاتۋويە داۋاكرۋەكان بۇ پىشخستن و بانگەشەكردى بوى و چەسپاندىنى پىگەى لە كۆمەلگا.
- رىكخستن و بەرزكردەۋەى ئەخلاقىياتى پىشەيى و لىپىرسراۋىتى ئەندازىيارى كىمىياۋى بەرەو كۆمەلگا كەى و تىگەيشتنى بۇ ئەۋ پۇلە.
- ھەستكردىن بە كارىگەرى پىرۇسە پىشەسازىيەكان لەسەر كۆمەلگا و پۇلى لە بەرزكردەۋەى بۇ ئاستى ژيانى لەگەل جەختكردەۋە لەسەر سەلامەتى كۆمەلگا و ژىنگە.
- ھوشىيارى بۇ لىپىرسراۋىتى كۆمەلگايى و ياسايى ((سىستەمى)) كە كۆنترۆلى ئەندازىياران و جگە لە ئەندازىيارانىش دەكات لە پىشەگەراكان كە كاردەكەن لە پىشەسازىدا.
- تىگەيشتن و خویندن و ئاراستەكردىن بەرەو چارەسەرى مەسەلە پەيوەستەكان بە كۆمەلگا و بەتايبەتىش كۆمەلگا گوندنشىنەكان ۋەك شىۋازىكى تەكنىكى ئاۋ و تەكنىكى

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

پیشه سازی بچوک وهك پیشه سازی صابون و زهیته کان و به کارهینای ناقلا نه و تهن دروست بۆ پهین و له ناوبه ره کان.

• ده رهینانی هوکار ورپوشیوینه کان بۆ رووبه رووبونه وه و چاره سه ری کی شه کان که خاوه ن سروشتی تایبه تن و په یوه ستن به کو مه لگا وه وهك به کارهینانی ته کنیکه هه بوه کان بۆ دابینکردنی ئاوی خواردنه وهی خاوین بۆ نمونه که هیچ خوئی زه رنیخی تیا دا نه بیئت.

• هه لسه نگانندی کاریگه ریه پیشبینکرا وه کان بۆ پرۆژه پیشه سازیه کان.

• گرنگیدان به ریگاکان و شیوازهکانی پاراستنی خاوه ندرایتی تاک: مافی داهینان، مارکه ی بازرگانی، دیزاینی تو مارکرا و.

بۆ وه دیهینانی نه و ئامانجان ه و اتا نه اندازیاری کیمیاوی له خویندنی میژوو و پیشکه وتنی نه اندازه (پیشه سازیه کیمیاویه نو یکان و کاریگه ریان له سه ر کو مه لگا و پیشخستنی به رده وام) بۆ پرۆسه پیشه سازیه کان. هه روه ها به شیکردنه وهی سو ری ژیان و هوکاره مروقی و کو مه لگاییه کان. هه روه ها به مانای خو وره وشتی کار و پلان و گه شه پیدان و کو کردنه وهی سه رمایه دیئت. هه روه ها گرنگی ده دات به بنه ما داتا و په یوه ندیه ها وبه شیه کان له نیوان نه و بنه ما و پاشما وهی به جیهانبون و دواتر هه لسه نگانندی به پیی یاسا و سیسته م.

• نه اندازه ی کیمیاوی ژینگه

یه کی که له کاره هه ره له پیشینه و چه سپینرا وه کان له پیشه سازی کیمیاویدا، به شیوه یه کی گشتی بریتیه له ریگه گرتن له پیسبوون به هه موو شیوازه جیاوازه کانیه وه له هه ر سه رچا وه یه که وه بیئت نه وهش به گه پان به دوای نو یکردنه وهی بنه مای تازه و داهینرا و بۆ دیزاینکردنی پرۆسه ی پیشه سازی- فیزیوا ی و کیمیاوی و زینده یی- به شیوه یه که هوکاره کان و دلنایی بۆ پاراستنی ژینگه و پاراستنی تهن دروستی گشتی و سه لامه تی کارمه ندان دابین بکات. نه وهش پیویست به دووباره تیروانین دهکات بۆ به کارهینانی ته کنیکه کان نهك ته نها له لایه نی توانای پرۆسه ی دروستکردنه وه و به ره مهیناندا به لکو له پروانگه ی کاریگه ری له سه ر ژینگه و پیده چیئت گونجا و بیئت گه ر سه ری بابته ی کاریگه ری له سه ر ژینگه بکهین له پروانگه ی ((ریگه گرتن له پیسبوون)) که نه مهش له وانیه به مانگه یه نیته نه وهی که دووباره به سه ردا چوونه وه بۆ زوری که له پرۆسه کانی به ره مهینان و به کارهینانی هه ندیک به ره مه مدا بکهینه وه . هه روه ها نه و ته کنیکانه ی که گرنگی ده دهنه بابته ی که مکردنه وهی به هه دهردان و ونبوون و پاشه رۆ و دووباره به کارهینانه وه یان پیویستیان به گرنگی دانیکی تایبه ت هه یه و له پیشتن له پیشخستن و به کارهیناندا.

• له نیستادا دابینکردنی توخمه کیمیاویه کان به هه موو جو ره کانیه وه به ریگه ی ها ورپییه تی ژینگه و به تیچوو یه کی نابوری گونجا و بوته کاریکی پیویست. مانای ها ورپییه تی ژینگه به ته نها

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
نه وه ناگه یه نیئت که پیسبوون پرونده دات به لکو مانای به کارهینانیکی نابوریش و به کارهینانی
سه رچاوه کانی وزه ی نوپووه وکهرسه ی سهره تایی له سه رچاوه نوپووه کانیش وه دهگه یه نیئت.
دایینکردنی توخمه کان مانای دهسکه وتنی له کاتی پیویستدا دهگه یه نیئت، ههروه ها تیچووی
نابوری به ته نها مانای نزمی نرخه کان ناگه یه نیئت به لکو مانای نرخى جیگیر و دهسکه وتنی به
ناسانی دهگه یه نیئت.

• نه ندازیارانی کیمیایى هه ولده دن و به شداریده کهن به شاره زاییان بو که مکرده وه ی
کاریگه ری مروقه له سهر ژینگه. نه و کاره شیان گرنگی دهدات به باشکردن و به رزکردنه وه ی توانای
پروسه کانی دروستکردن به دیزاینی پروسه ی پیشه سازی که ده بیته هوی که مکرده وه ی
پاشه پروی پیشه سازی و به کارهینانی وزه ی که متر. ههروه ها هه لده ستن به پیوانه و دیاریکردنی
کیشه ی پیسبوون و دیزاینکردنی ستراتیژی بو ریگه گرتن له پیسبوون و چاره سه رکردنیشی.

• ههروه ها پلان داده نین بو خزمه تگوزاریه نه ندازیاریه پیویسته کان بو ناوچه یه کی
دیاریکراو له گه ل جه ختکردنه وه له سهر لایه نی ژینگه یی. ئیداره دان و چاره سه ری
پاشه پروکان. سووته مه نی، هوکاره کانی گواستنه وه و جوله، سه رچاوه کانی ناو و گه یاندنی ناو
و چاره سه رکردنیا ن.

• نه ندازیارانی کیمیایى (لیرده ا ده توانین ناویان بنین به نه ندازیارانی ژینگه) گرنگی ده دهنه
که مکرده وه ی پیسبوون و ریگه گرتنیشی له سیسته م و نامیره پیشه سازیه کان و سه رچاوه کانی
ناو و خاک. نه ندازیارانی ژینگه کارده کهن له پیشه سازیدا و دامه زراوه ناویه کان و شاره وانیه کان
و... و کو مه له راویژکاریه نه ندازیاریه کان و دامه زراوه حکومیه کان بو پیوانه و کو تپرولی جو ری و
له دامه زراوه کانی توپژینه وه و پیشه ستنیشدا کارده کهن. ههروه ها گرنگی ده دهنه دیزاینی
سیسته م و نامیری چاره سه ری ناوی ناوه پروکان. ههروه ها هه لده ستن به چاودیریکردن و
کو تپرو لکردنی به کارهینان بو نه وه ی هاوشیوه ی پیوانه کان و ریوشوینه دانراوه یاساییه کانیش
بیئت. ههروه ها سه ره پرشتی کاریکردنی ویسگه کانی ناو و ناوه پرو ده کهن بو رزگاریبون له
توخمی ره ق و سووده رگرتن لییان. ههروه ها گرنگیش ده دهنه دیاریکردنی جیگه کانی فریدانی
پاشه پروکان و توخمه مه ترسیداره کان. ههروه ها هه لده ستن به چاودیریکردنی ناستی پیسبوونی
هه و و کاریکردنی نامیره کانی پیوانه و چاودیریکردن و شیکردنه وه ی زانیاریه کان. به شداریش
ده کهن له دانانی یاسا کانی ریگه ستنی پاراستنی ژینگه دا.

• ییده چیت لیرده ا هه ست به وه بکه ین که پیویسته کارکردن به شیوه ی کو مه لیکی هه مه جو ر
پسپو ری بیئت: نه ندازیاران به پسپو رییه نه ندازه ییه جیا وازه کانیا نه وه.

* نه م بابه ته له گو قاری نه ندازیاران ۷۴ له پایزی ۲۰۲۰ د بلا وکراوه ته وه.

وشكە سالى

مەترىيە گەورەكەي ئايندە بۇ سەر تەواوى جىهان !*

• گۆي زەوى وەك يەكەم ھەسارەي كۆمەلى گەردوونى ((پوژى)) و تاكە ھەسارە كە ژيان و ئاوەدانى تىيادايە و بۇ مليونان سال دەگەرپىتەو، يان تاكە ھەسارە سەوزەكەي كۆمەلى پوژ. ھىواش ھىواش پووبەپووى مەرگ و مردن و لەناوچوون و كالبونەو و چۆلبوون و وشكبوونەو و زەردبوون دەچىت، بەھۆي كۆمەلىك دياردەي سروشتى و دەستكردى مروققەكانەو، ھەر لە كارەساتە سروشتىەكانى وەكو باوبۆرانە كاولكەرەكان و لافا و رامالينى خاك و بەرزبونەو پلەي گەرما و وشكەسالى و دياردەي بە بىبابانبوون و پەنگخواردنەو گەرماو بەرزبونەو پىژەي گازە كوشندەكان و پەتا كوشندەكان و ... ھتد. كە ھەموانيان بونەتە بەلاو ئافاتىكى مەترىسیدار بۇ سەر ئايندەي ژيان و ئاوەدانى تەمەنى گۆي زەوى و ئەوئەي لەسەرىشىتى لە مروققە و ئاژەل و پووك و سروشتەكەشى لە ھەوا و خاك و ئا و ... ھتد. كە بەپراستى ئەركى ھەموو كۆمەلگا مروققايەتتەكانە كە بە گەرموگورپى و پىژدى بکەونە گەرپان بۇ چارەسەر كىردن يان و ھەولى پىگرتن و بلاوبونەو زىاتريان بەدن، چونكە بەدلىيى ھىواش ھىواش دەبنە مەترىسى زۆر گەرە بۇ سەر ھەموو دەسكەوت و پىشكەوتن و داھىئانە تەكنەلۇژىەكانى مليونان سال كە بەرى پەنجى شارستانىتتە جىاوازەكانى مروققايەتتە لە سەر ئەم ھەسارەيە.

• يەككىك لەو دياردانە كە لىرەدا مەبەستمانە تىشكىكى كەمى بخەينە سەر برىتتە لە دياردەي وشكە سالى، كە بۇ ماوئەي كەم يان دوورودرىژ يەخەي ناوچە و كۆمەلگا جىاوازەكانى گرتو و بەردەوامىشە لە ھەر ۷ كىشورەكەي زەوى لە ئاسىيا و ئەورپا و ھەردوو ئەمىرىكا باكور و لاتىنى و ئەفرىقىا و ئوستوراليا و كىشورەي جەمسەرى باشوور ((ئەنتاركتىكا)).

• وشكە سالى ، برىتتە لە كەمى سەرچاوە ئاويەكان، بەھۆي كەمبارانىەو لەپىژەي سروشتى خۆي يان دابەزىنى ئاستى ئاوى پووبارەكانە بەھۆي كەمى باران لە جىگەي سەرچاوەكانىاندا روودەدات.

• ھۆكارەكانى وشكە سالى:

۱. كەمى باران بارىن.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

۲. بەرزبونەۋەدى پەلەي گەرماي زەۋى. ھەركاتىك پەلەي گەرماي گۆي زەۋى بەرپىزەي ۱،۵-۲ پەلەي سەدى بەرزبىتتەۋە ئەۋا ۲۴٪ پەلەي گۆي زەۋى توۋشى وشكە سالى دەپتتەۋە. ئاشكرايە كە سالانى نىۋان ۲۰۱۳-۲۰۱۷ گەرمترىن سالەكانى گۆي زەۋى بوون و بەتايبەتتەۋە سالى ۲۰۱۷ يەكك بۈە لە ۳ سالە ھەرە گەرمەكەي گۆي زەۋى كە تا ئىستا پەلەي گەرما بەرپىزەي ۱،۱ پەلەي سەدى بەرزبوتتەۋە بە بەراۋورد بە ماۋەي پىش شۆرشى پىشەسازى((سەدەي ھەژدەھەم)). دەتوانرىت لەرپىگەي رپىگەگرتن لە دەرچوونى گازە ژەھراۋىي و گەرمەكانەۋە ئەم بەرزبونەۋەدى پەلەي گەرمايە بوەستىنرىت.

۳. بەرزى رپىزەي بەھەلمبوون بەشىۋەيەك سالانە رپىزەكەي لەنىۋان ۳۰۰۰-۴۰۰۰ ملم دايە لە جىھاندا.

• كاريگەريە پرمەترسى و گەۋرە و تۇقىنە رەكانى وشكە سالى برىتىن لە :

۱. كاريگەرى خراپى ھەيە بۇ سەر ژىنگە و كشتوكال و پىشەسازى و دوترايش ئابورى كۆمەلگان.

۲. وشكە سالى كورت خايەن يان درپىزخايەن زىانى گەۋرە دەگەيەننە ئابورى كۆمەلگا و ناۋچەكان.

۳. لەسەر ئاستى جىھانىش كاريگەرى خراپ دەگەيەننە كەرتى كشتوكال. بە پىي ئامارىكى نەتەۋە يەكگرتتەۋەكان، پووبەرى ئەۋ زەۋى بە پىتانەي كە سالانە بەھۆي وشكە سالى و برىنەۋەدى دارستانەكان و ناجىگىرى كەشۋەۋاۋە لەدەستدەچن يەكسانە بە پووبەرى ۋلاتى ئۇكرائنا كە برىتتە لە ۲۶۲۸ كم ۲.

۴. گەر ماۋەي وشكە سالى دوورودرىژ بىت، ئەۋا دەپتتە ھۆكارى كۆچكردنى بەكۆمەل كە ئەمەش كارەساتى مرۆيى لىدەكەۋىتتەۋە و بەتايبەتتەۋە لە شاخى ئەفرىقىا و كەنارى ئەفرىقىادا.

۵. كاريگەرى خراپى ھەيە بۇ سەر سوپربوونى خاك.

۶. دياردەي بە بىبابانبوون زياتر دەكات.

۷. كاتىكىش خاك وشكەدەپتتەۋە، بەھۆي رەشەباۋە دياردەي خۆلبارىن و پروتاندنەۋەدى زىاد دەكات و لەكاتى لافاۋى خورپىشدا دامالين و پامالينى زەۋى پودەدات.

• جا بۇ رپىگەگرتن لە وشكە سالى يان كەمكردنەۋەدى كاريگەريە خراپ و زىانبەخشەكانى پىۋىستە ئەم ھەنگاۋانە بگىرىتتە بەر:

۱. دەستگرتنەۋەيەكى ژىرانە بە بەكارھىننى ئاۋى سەرزەۋى و ژىر زەۋى كە دەبنە ھۆي پاراستنى ئاسايشى خۇراكى و ئاۋى و ژىنگەيى.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۲. باشتکردنی سه رچاوه کانی ئاو به گلدانه وهی و دروستکردنی به نداوی هه مه جوړ له قه باره و توانا و شیوه کانیاندا و له ناوچه جیاوازه کاندا.

۳. سه وزکردنی زورترین پروبهر و پانمایی گوی زهوی، به مه به سستی پاراستن و گلدانه وهی ئاو و سه وزایی و پاراستنی خاک له دامالین و پامالین.

۴. پاراستنی دارستان و له وه پرگاگان له سووتاندن.

• لیکوئینه وه یه که ناتوانریت خو له وشکه سالی پپاریزریت له ۳/۲ ی جیهاندا، و به شیوه یه که له سهر ناستی جیهان:

۱. ۹٪ ناوچه تهره کان ده بنه ناوچه ی وشکی نیمچه تهر.

۲. ۶٪ ناوچه تهر و وشکان ده بنه ناوچه ی وشکی ته واو.

۳. ۱۵٪ ناوچه نیمچه وشکه کان ده بنه ناوچه ی وشکی ته واو.

ههرکاتیکیش ئهم مه ترسیانه ده ستیان پیکرد و بونه مه ترسی گهره ئه وا کاریگه ریان ده بیئت له سهر دیارده کانی به بیابانبون و وشکه سالی وئیداره دانی ناویش.

مه ترسیه ههره گهره که ش بریتیه له و گریمانه یه که پپیشینی ده کریت پیزه ی به رزبونه وهی پله ی گهرمای گوی زهوی بو ۴ پله ی گهرما زیاتر به رزبیتته وه، که به پرستی مه ترسی زور گهره ی لیچاوه پروان ده کریت.

جا ئهم دیارده ی وشکه سالیه ته واوی گوی زهوی ده گریتته وه ههر له ئاسیا و نه وروپا و نه فریقا و نه امریکاگان و ئوستورالیا و نه تنارکتیکا .. هتد. به لام له ناوچه یه که بو ناوچه یه کی تر گورانکاری تیادا ده بیئت به زور یان به که م.

ناوچه ی پرژهه لاتی ناوه پرستیش به دهر نیه له م مه ترسیه و له ناویشیاندا عیراق و زوریک له ولاتانی عهره بی و له و چوارچیوه یه شدا ههریمی کوردستانیش ده گریتته وه.

• نه وه تا ههر له نیستاهه وشکه سالی سهره تاکانی و کاریگه ریه خرا په کانی سهریان هه لداوه له کوردستاندا به هو ی:

۱. که می باران بارین.

۲. که مبنه وهی ئاوی سه رزه وی وهک ((پروژه کانی ئاو ۸۳ پروژه ی ستراتیژین و به نداوه کان)) و ژیر زهوی وهک ((بیره کان)).

۳. خراپ به کاره یان و به رزی پیزه ی به فپروان.

۴. ههره شه و پیلانه دوزمنکاره کانی ولاتانی دراوسی عیراق و ههریم له ههریه که له تورکیا و ئیران و سوریا.

۵. نه بوونی به نداو و دروستنه کردنیان.

۶. که می پیزه ی دارستان و سه وزایی لهه ریما.
۷. نه بوونی پلان و ستراتییژیکی ئاشکراو و پروون و ته رخانکردنی بودجه یه کی سالانه بو ریگه گرتن و پرووبه پرووبونه وهی نهو دیاردانه و وشکه سالیس به تایبه تی که مه ترسی گوره یه بو سه ر که رت و ئاسایشی خو راکى و ژینگه یی و ئابوری و ئاوی دانیشتون و هه ری می کوردستان.

• زیانه کانی هه ری می کوردستان به هو ی وشکه سالیه وه:

۱. زیانی گوره بهر که رته کانی کشتوکال و ئاودی ری و گه شتوگوزار و ژینگه و سه رچاوه کانی ئاو و پیشه سازی ده که وی ت.
۲. زیانی گوره بهر سه رچاوه ی ماسی و ئاژهل و پوه کی سروشتی کوردستان ده که وی ت، نه وه تا ته نها له م سالدا به هو ی گرتنه وه ی ئاوی پرووباری سیروان له لایه ن ئیرانه وه به هو ی دروستکردنی چه ندین به نداو ۷۰٪ ئاوه که ی که می کردوه و نه مه ش بو ته هو ی که مبونوه و دابه زینی ئاوی به نداوی ده ربه ندیخان به ئاستی ۸ مه تر. به هه مان شیوه گرتنه وه ی ئاوی زی ی بچوک.
۳. که مکردن و دابه زینی ئاستی ئاوی به نداوه کانی کوردستان، نه وه تا به نداوی ده وک ۹ مه تر ئاستی دابه زیوه و به نداوی ده ربه ندیخان ۸ مه تر و به نداوی دوکانیش ۸ مه تر ئاستی ئاوه که ی دابه زیوه. ئاوی سه رچنار به پیزه ی ۳۰٪ که می کردوه. که به پی ی ناماره کانی ئاو و ئاوه رو ی هه ری می کوردستان رو ژانه له ریگه ی ۹۱ پروژه و ۵۷۱۰ بیروه نزیکه ی ۲ ملیون مه تر سیجا ئاو دابه شه کری ت. به سه ر ۹۸۰ هه زار هاوبه شدا.
۴. دابه زینی ئاستی ئاوی ژیر زهوی که خو ی له بیره کاندا ده بینیته وه، به شیوه یه که له سالی ۲۰۱۹ دا بیرک له پاریزگای هه ولیر له قولایی ۲۰۰-۲۵۰ مه تر ده گه یشته ئاو به لام له سالی ۲۰۲۱ دا قولاییه که گه یشتو ته ۳۵۰-۴۰۰ مه تر، و له پاریزگای سلیمانیش له سالی ۲۰۱۹ دا قولایی بیره کان له ۵۰ مه تر دا بون، به لام له سالی ۲۰۲۱ دا قولاییه کان گه یشتونه ته ۱۰۰ مه تر. له ده وک له ۱۵۰ مه تره وه بو ته ۲۰۰-۲۵۰ مه تر و له گه رمیان له ۸۰-۹۰ مه تره وه بو ته ۱۱۰-۱۳۰ مه تر.
۵. کوچکردنی دانیشتونانی نهو گوند و ناوچانه ی که وشکه سالی ده یانگری ته وه به ئاژله کانیانه وه بو ناو شاروچکه و شاره گه وره کان و یان نهو ناوچانه ی که که می ک باشترن له ناوچه کانی خو یان نه مه ش هی نه ده ی تر زیانی گه وره ده گه یه نی ت به دیموگرافیا و خه رجی و دا هاتی حکومه تی هه ری می کوردستان. سه ره له دانی کی شه ی کو مه لایه تیشی لی ده که وی ته وه.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
به م شیویه مهترسی وشکه سالی لهه ریمی کوردستاندا دهگاته ۵۰٪ بۆ سالی
۲۰۲۱. حکومتی هه ریمیش به نیازه که له پریگه ی دروستکردنی ۱۵ به نداوی گه وره و
بچوکه وه پریگه بگریت له وشکه سالی و کهم بارانی و گلدانه وهی ئاو. که تانیستا نه که وتونه ته
بواری جیبه جیکردنه وه.

• به وهیوایه ی هه ره له نیستاوه که مهترسیه که هاتوته به رده م مالی هه ریمی کوردستان و
ناوچه که ش، حکومتی هه ریم و داموده زگا تایبه تمه نده کان پلان و هه ولی گه رموگوپ و
کرداره کیان هه بییت بۆ که مکردنه وهی ئاسه واره خراپ و زیانبه خشه کانی وشکه سالی و
هه موو دیارده سروشتیه مهترسیداره کاتی تر.

* ئه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس وئاوینه ودره ومیدیا له پریکه وتی ۲۰۲۱/۶/۹ و
گوڤاری ئه ندازیاران ۷۶ له به هاری ۱۵۲۰۲۱ دلاؤکراوه ته وه.

لافاۋ

مەترسىيە بەردەۋامەكە بۇ سەرشارستانىتى مروفايەتى!*

• گۆى زەوى و شارستانىتى مروفايەتى بەگشتى لە دەستپىكى مېژوۋە تاكو ئىستا بە بەردەۋامى لە بەردەم ھەپەشەى و پىرانبوون و تىكدان و لەناوچووندا بوە، ھەربۆيە ھەمىشە مروفاىەتى و ژيان و گوزەران و شارستانىتىەكانىش ھەمىشە لە دلەپراوكى و مەترسىدا ژياون و ھەر ئەمەش و اىكردوہ كە پلان و بىرى نوئ و داھىنانى پىشكەوتوو وەدىبىنن بۇ بەرەنگارىونەۋە و پىگىرىكدن لە مان و بوونى خوئان و درىژە بەكاروانى پىكەۋەنان و بنىاتنان و پىشكەوتن و داھىنانەكانىان بدن و دەستەۋستان دانەنىشن لە بەردەم ھەپەشە و كارەسات و پوودا و مەترسىيە سروشتى و دەستكردەكانى مروفا خوشىدا و بەم شىۋەيە تۋانراۋە كە بۇ مليونان سال ئەم گۆى زەويە بە ئاۋەدانى و گەشەكردووى بەيئەنەۋە.

جا يەكك لە ۋە ھەپەشە و مەترسىيە بەردەۋامە سروشتىانەى كە بەدرىژايى سال و ۋەرزەكان لە ناۋچە جىاۋازەكانى زەويدا دووبارە دەيئەۋە برىتتە لە لافاۋ. بە شىۋەيەك ۸۰-۹۰٪ لە كارەساتەكان لە ۱۰ سالى رابووردوودا لە ئەنجامى لافاۋ و وشكە سالى و گىژەلوكەى كەمەرەيى و شەپۇلى گەرمى توند و گىژەلوكە توندەكاتەۋە بوۋە.

• لافاۋ : بە واتاى ئاۋىكى رۆيشتوو دىت كە لە وشەى كۆنى ئىنگلىزىيەۋە FLOOD دىت، كە برىتتە لە كۆبونەۋەى برىكى گەورە لە ئاۋ كە زەوى دادەپۇشىت. لافاۋ زۆر جارن بە تۋرەبوونى سروشتىش ناۋدەبرىت.

• مېژوۋى لافاۋ:

لافاۋ مېژوۋىيەكى دىرىنى ھەيە و دەگەپىتەۋە بۇ لافاۋە بەناۋبانگەكەى سەردەمى نوح پەيامبەر.

• ھۆكارەكانى پوودانى لافاۋ:

۱. بەزۆرى بەھۆى باران بارىنى زۆرو بە خورپەۋە دەيىت. كە دەيىتە ھۆى بەرزبونەۋەى ئاستى ئاۋ لە پىرپەۋە ئاۋيەكاندا ۋەك جۇگەلە و پووبار و دەرياچەكان.

۲. رەنگە بەھۆى دياردەكانى ھەلكشان و داكشانى ئاۋى دەرياۋ و زەرياكانىشەۋە پووبدات.

۳. بەرزبونەۋەى پلەى گەرمى بەرگە ھەۋاى زەوى لە ئەنجامى گۆپانى كەشۋەۋاۋە دەيىتە ھۆى باران بارىنى زۆر و بەخور.

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

● لافاوه گشتی زیانبه خشه و له کاریگه ری و زیاننه کانی شی بریتیه له :

۱. تییکدان و پروخاندنی مال و باله خانه کان. به هوئی به رزی فشاره که یه وه به شیوه یه ک ۱م ۳ ئاو کی شه که ی ده گاته ۱ تن که نه مهش فشاریکی گه وره دروستده کات و هه ر که س و بونه وهر و دروستکراویک له به رده میدا بیئت پرایده مالیئت.

۲. زیانگه یاندن به ئوتومبیئل و دار و درهخت و باخچه کان.

۳. زیانگه یاندن به ریگاوبان و پرد و هیلی شه مه ندو فیئر و ویسگه کانی پوسته و گه یاندن و دامه زراوه و کارگه پیشه سازیه کان..

۴. زیانگه یاندن به ویسگه و هیله کانی کاره با و تییکدان و هه لته کاندنی ئاوه پرو و توپره کانی ئاو.

۵. تییکدان و زیانگه یاندنیش به له وهرگا و زهویه کشتوکالیه کان و رهز و باخ و بیستانه کان.

۶. رامالینی چینی سه ره وه ی خاک وزه وی و به فری سه ر چیاکان.

۷. داپوشینی که نار ئاوه کان به هوئی به رزبونه وه ی ئاستی ئاوی پروبار و ده ریاکان.

● جا لافاویش چه ندین جو ری جیاوازی هه یه له وانه :

۱. لافاوی پروباره کان: که دوو جو ری هه یه: لافاوی هیواش که به هوئی باران بارینی به رده وام و به خوپی وهرزی و گیژه لوکه ی که مه ره یی و گرکان و ره شه با و بارانی گه رما پروده دات. و جو ری دووه مه میش: لافاوی خیرایه و به هوئی هه وره بروسکه و بارانی زور یان ده رچوونی له ناکاو و دارمانی زه وی و به فره وه یان به نداوه کانه وه پروده دات.

۲. ریژگه ی پروبار و لافاوه کان: به زوری له تیکه له ی هه لکشانی ده ریایی دروست ده بیئت به هوئی ره شه باوه، یان گیژه لوکه ی که مه ره ییه وه یان گیژه لوکه ی ده ره وه ی که مه ره یی.

۳. لافاوه که نار ییه کان: به هوئی گیژه لوکه به هیزه کانی ده ریاوه یان مه ترسی تسونامی یان پالیپوه نانی گیژه لوکه یان گیژه لوکه که مه ره یی و ناکه مه ره ییه کانه وه پروده دات.

۴. لافاوه ویرانکه ره کان: به هوئی پروداویکی گه وره وه وه دارمانی به نداو یان بوومه له رزه یان ته قینه وه گرکانیه کانه وه پروده دات.

۵. لافاوه لیته ییه کان: له زهویه کشتوکالیه کاندنا پروده دات به هوئی دارمانی زهویه وه.

۶. جو ره کانی تری لافاوه:

● کاریگه ری و ناسه واره کانی لافاوه: چه ند جو ریگه ری به جیدیللیت له وانه :

۱. ناسه واره سه ره تاییه کان: له ناو بردنی مروژ و نازهل و پوهک و زینده وهران و ئاواره بوون و پروخاندنی مال و بینا و ریگا و پرده کان و رامالینی زه وی و ئوتومبیئل و تییکداننی ئاوه پرو و توپره کانی دابه شبوونی ئاو و کاره با و... هتد.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككىسى نەوزادى مۇھەندىس

۲. ئاسەوارە لاۋەككە كان : پېسبونى ئاۋى خواردنەۋە و بلاۋبونەۋە نەخۇشپە گۈيزراۋەكان و ... ھتد.

۳. ئاسەوارە درېژخايەنەكان : لەبۋارى ئابورى و گەشتىارى و ژېرخان و نۆژەنكردنەۋەۋى بېناو پېگاۋبانەكان و تۆپەكانى ئاۋ و كارەبا و پەيوەندىەكان و كەمبونەۋەۋى خۆراك و بەرزبونەۋەۋى نرخەكان.

● چۈن كۈنترۋى لاۋاۋەكان دەكرىت ؟

۱. بەھۋى دروستكردنى بەنداۋەكان.
۲. دانانى پېگريەكان.
۳. دروستكردنى كۈگاكانى ئاۋ.
۴. دانانى كېسى خۆل و لم و بۆرى ھەلگىراۋ و فووتىكراۋ.
۵. دروستكردنى دىۋارى پارگ لە كەنار دەرياكان و پېگرەكانىش.
۶. رواندن و چاندنى دارو درەختى زۆر لە چۈاردەۋرى شارەكان و نەبېرنەۋەۋىيان.

● نەرى لاۋاۋەكان تەنھا زىانىان ھەيە ؟ يان سوودىشيان ھەيە ؟

بەدلىنىيەۋە لاۋاۋەكان سەرەراي زىانەكانى سوودىشيان ھەيە لەوانە:

۱. زىادكردنى ئاۋى ژېر زەۋى.
 ۲. بەپېزكردنى خاك بەدابينكردنى جۆرەھا خۆراك بۆى.
 ۳. پېدانى ئاۋ بەۋ ناۋچانەۋى كە وشكن و بىبابان و پووتەنېن بەھۋى كەمبارانىەۋە.
 ۴. پارېزگارى كردن لە ھەمەجۆرى بايۋلۋجى دەكات.
- توندترىن لاۋاۋەكان لە جىھاندا :

لە مېژوودا گەلېك جۆر لاۋاۋە لە جىھاندا پوويانداۋە بە بەردەۋامى بەلام ھەندىكىيان لە پادەۋى توندى و بەھىزى و گەۋرەۋى زىانەكانىانەۋە بەناۋبانگ بوون ۋەك:

۱. ھۆلەندا سالى ۱۵۳۰ .
۲. لاۋاۋەكانى ولاتى چىن لە سالانى ۱۸۸۷ و ۱۹۳۱ و ۱۹۳۵ و ۱۹۳۸ و ۱۹۷۵ .
۳. تسونامى زەرياي ھندى سالى ۲۰۰۴ .
۴. قىتنام سالى ۱۹۷۱ .
۵. بەلجىكا و ئەلمانىا و سويسرا لە سالى ۲۰۲۱ .

● چەند نەمۇنە يەككى لاۋاۋەكان و بېرى زىانەكانىيان :

لە سالى ۲۰۲۰دا :

فېلېپپىن : ۲مليار دۆلار

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

فهره نسا+ ئىتاليا: ۳,۲ مليار دۆلار

هندستان: ۴ مليار دۆلار

سودان: ۳-۴ مليار دۆلار

يابان: ۸,۵ مليار دۆلار

چين: ۱۲,۹ مليار دۆلار

ئهمريكا: ۷,۸ مليار دۆلار

ئهندونوسيا: ۳۶۸,۶۴ مليون دۆلار

سالى ۲۰۲۱:

گهره ترين لافاو و به زيات ترين لافاو له سه دهى ۲۱د۱ له كيشوهرى ئه وروپا و به ديارى كراوئيش له ئه لمانىادا له ناوه راستى مانگى ۲۰۲۱/۷د۱۲ پوويدا كه له ماوهى ۱۰۰ سالى رابووردوودا گهره ترين لافاو بوه و ناويان لينا لافاوى سه ده يان لافاوى مردن كه تيايدا:

۱۷۰ كس مردن. به سه دان كس بيسه روشوين بوون. هه زاران كس مالىان له ده ستدا. ده يان دامه زراوهى ئابورى له ناوچوون. سه دان رېڭاو بان پووخاون. ۶۰۰ كم له توپى هيلى شه مه ندو فير تىكچوون. ۲۰ وي سگه ي شه مه ندو فير نه ماون. ۱۴۰ وي سگه ي به ريد و توپى كاره با و په يوه نديه كان نه ماون. بېرى قهره بووى زيانه كان ۴۰۰ مليون يورؤ بوه بؤ ها ولا تيان و زيانه گشتيه كانئيش به ده يان مليار يورؤ حساب ده كرئت.

بهم شيوه يه مروقه و مروقا يه تى و شارستانئيه پيشكه وتوه كه ي هه ميشه له به رده م هه ره شه و تووره بوون و خه شمى سروشتدا يه و ئه وهى مروقه كان به ده يان و سه دان سال پي كه وهى ده نين ئه وا سروشت له ماوهى چهند كاتر مي ريكى كه مدا ژيره و ژوورى ده كات و ته ختى ده كاته وه له گه ل زه ويدا. هه ربويه پيوسته له كاتى بينا كردن و ئاوه دانى و جي به جي كردنى پرؤژه كاندا له ديزاين و پلانه كاندا به شيوه يه كى ئه ندازيارى وورد كوڊ و پيوانه ستاندارده كان له نه خشه كاندا بجه سپينرين و حسابى وورد بؤ هه موو مه ترسى و پرودا وه سروشتيه له ناكاوه كان بكرئت بؤئه وهى سه لامه تى مروقه كان و ئاوه دانى و ده سكه وت و پيشكه وتنه كانى مروقا يه تى و ته واوى گو ي زه وى بپاريزرئت و به كه مترين زيانى گيانى و مالى لئى ده ربيچئت.

* ئه م با به ته له سا يته كانى وتارى كورد وشه ن پريس وسپى ميديا و خه ندان له ۲۰۲۱/۸/۱۲ و پرؤژنامه ي كوردستانى نوئى ۸۴۳۷ له ۲۰۲۱/۸/۲۱ و گو قارى ئه ندازياران ۷۷ له ها ويني ۲۰۲۱ بلا و كرا وه ته وه.

سووتاندنى دارستانه كان

سووتاندنى سيه كانى گۆى زهويه !*

• يه كيكي تر له و دياردانه ي كه مه ترسيه كى گه و ره دروستده كه ن بو سهر ته واوى گۆى زهوى و شارستانى تى مروقايه تى برى تيه له سووتاندنى دارستانه كان يان برينه وهيان يان كه مكرده وهى سه وزاييه ، به داخه وه ئه م ديارده يه ش هيئده ي ده ستى مروقه كان خويانن نيوه يئده كارى گه رى سروشت نيه ، جا ئه م ديارده يه ش وه كو هه موو ديارده مه ترسيده اره كانى ترى سروشتى و ده ستكردى به به رده وامى وه رزه كانى سال له دي ر زه مانه وه هه بوون و پرويانداوه و بونه ته مايه ي زه ره ر و زيانى گه و ره به شارستانى تى و ئاوه دانى كو مه لگه مروقايه تيه كان له ناوچه جياوازه كانى جيهاندا . بو ئه م ديارده يه و ئه وانى تريس هه موانيان پي كه وه هه ره شه يه ك و ئالنگاريه كى گه و ره دروست ده كه ن بو سهر گۆى زهوى .

• ئاگر كه وتنه وهى دارستانه كان : برى تيه له گرگرتنى دارستانه كان و جه نكه له كان Wild fire و له ئيستا شدا پيى ده وتري ت كي زه لو كه ئاگرينه كان . دارستانه كان به هوى ئه وهى كه پروبه ري كى گه و ره و فراوانى گۆى زهوى داده پو شن و كارى گه رى گه و ره يان هه يه له سه ر پاكر اكرتنى كه شو هه وا و ده ركردنى برى ئوكسجين و هه لمز ينه وهى گازى دووم ئوكسيدي كاربونى زيان به خش كه هو كارى سه ره كيه بو ديارده ي په نغ خوار دنه وهى گه رم اى گۆى زهوى وهك سيه راسته قينه كانى مروقه ناسراون بو ته واوى گۆى زهوى و هه ر له به ره شه كه بوون و به رده وامى و پاريزگار ي كردنيان كار يكي گه ليك گرنگه چونكه راسته وخو په يوه نديان به مان و بوونى مروقه و ئا زه ل و زينده وه ره كانه وه هه يه .

• هو كاره كانى ئه م ديارده يه

۱. جا ئه م ديارده يه هه نديك جار سروشت يانه رووده دن به هوى هه و ره بروسكه و گر كانه كان و به ر زبون ه وهى پله ي گه رما و ره شه باش هيئده ي تر ئاگر كردنه وه كه بلا و ده كاته وه . يان به هوى گلور بونه وهى به رده بر يقه داره كان و به ريه ككه وتنيان و دروست بونى بزيسكه ي ئاگر و يانيش خو به خو ئاگر ده كه وي تته وه .

۲. زور جار نيش هو كاره كان ده ستكردى مروقه كان خويانن به راسته وخو يان ناراسته وخو ، به شيوه يه ك ۹۵٪ له ئاگر كه وتنه وه كان له هه له ي مروقه كانه وه رووده دن به مه به ست به هوى به جي هيشتنى ئاگره كانى دواى سه يران كردنه كان و فر يدانى جگه ره به ده ستى ئه نقه ست و روودانى رووداوى ئو تو مبي له كان له دارستانه كان و يان به هوى

تاڭگەرايى ۋەك فەلسەفەيەكى سىياسى..... ئەوزادى موھەندىس

شۆرتى كارەباۋە يان بېرىن و دزىنى دارودەرختەكان لەلايەن دزى دارەكانەۋە بەنيەتى پېشۋەختە ئاگريان تېبەردەدەن يان جووتيارەكان بۇ دروستكردن و فراوانكردى زەويە كشتوكالپەكانيان ئاگر لە دارستانەكان بەردەدەن. يان بەھۆى جەنگ و ھېرشە سەربازيەكانەۋە پوو دەدەن. ئەم ھۆكارانەش بە گوڭرەى سروشتى زەوى و جۆرى خاك و دوڭخى كەشۋەھەۋاى ناۋچەكەۋە دەگوڭرېن.

• جۆرەكانى ئاگرەكان

جۆرى ئاگرەكان دەۋەستەنە سەر بوونى:

۱. جۆرى پوش و پەلاشە بلاۋبوۋەكان.
۲. بەرزيان لە زەويەۋە.
۳. رېژەى شى.
۴. شيوەى زەوى و كاريگەرى لەسەر كەۋتەنەسەرى تيشكى خۆر كە كاريگەرى لەسەر بېرى ئاۋى ھەبوۋ ھەيە لە زەويەكەدا.

۱. ئاگرە تاجيەكان Crown Fires : مەترسیدارترین جۆرى ئاگرەكانە بە تايبەتى ئەگەر دېژەى كېشا بۇ ناو شارەكان و بيناكانى دەوروبەر. رەنگە ئاگرە بەرزەكان رېگەى فرۆكەۋانىش بگرن بەسەر ناۋچە كارەساتبارەكاندا.

۲. ئاگرە مام ناۋەنجيەكان Ladder Fires: ھەموو جۆرە پوۋكە مامناۋەنجى و نزمەكان دەسوتېنىت و ئەو پوۋكەنى كە خۇيان ھەلدەۋاسن بە دارە بەرزەكانەۋە دەبنە ھۆى دروستبوونى ئاگرى تاجى مەترسیدار.

۳. ئاگرە پرووييەكان Surface Fires : ئەم جۆرە ئاگرە بلاۋدەبېتەۋە لەناو پوۋشە كورته بالآكانى سەر پوۋى زەوى دارستانەكان.

۴. ئاگرە زەمىنييەكان Ground Fires: ئەم جۆرە ئاگرە بلاۋدەبېتەۋە لەناو رەگى درەختەكان و لەناو توخمە ئۆرگانىيەكانىشدا. ئەم جۆرە رەنگە چەند پوژ و ھەفتە بەردەۋام بېت بەلام مروڭ پېى نازانىت.

• زيانەكانى ئاگرەكەتنەۋەى دارستانەكان

گەۋرەيى و فراۋانى پوۋبەرەكەى و توندى و خېرايى بلاۋبونەۋەكەى و بەردەۋامى و درېژخايەنى و چۆنىتى كۆتەرۆلكردنى، رېژە و ئاستى زيان و كاۋلكاريەكانى ئەم دياردەيە دەردەخەن، زيانەكانىش ۋەك:

۱. پېسبوونى خاك و ھەۋا.
۲. تېكدانى سېستەمى ژىنگەيى لەناو دارستانەكاندا بەتەۋاۋەتى.

تاگگه رایی وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۳. له ناوبردنی هه موو زینده وه رانی ناوی و کوچکردنیان بو ناوچه کانی تر.
 ۴. له ناوبردنی داره به ته مه نه کان که نرخ و بایه خیکی گه وره یان هه یه که ته مه نیان سه دان سال ده بیته و نه مهش زهره روزیانیکی گه وره ی ناوبریان لیده که ویته وه به تایبته بو نه و ولاتانه ی که دارو ته خته کان ده چنه زوریك له پیشه سازیه کان.
 ۵. ده بیته هوی هه لکشانی دیارده ی به بیابان بونوی کیشوهری، چونکه دارستانه کان پیگرن له کشان و کوپونه وه ی گردولکه لمیه کان.
 ۶. دارستانه کان ژینگه یه ک و سه رچاوه یه کی به پیتی خاکن.
 ۷. ده بیته هوی ویرانکردنی جیگه ی نیشته جیبونه کانی نزیك دارستانه کان.
 ۸. له ناوبردنی ناوچه گه شتیاریه کان.
 ۹. پروتاندنه وه ی زهوی و که مپونه وه ی سه وزایی.
 ۱۰. زیاد بونوی پیژهی گازی کوشنده ی دووم ئوکسیدی کاربون له هه وادا و نه مهش ده بیته هوی به رزبونه وه ی پله ی کهرما و پرودانی په نگخواردنه وه ی بهرگه هه وای گو ی زهوی.
- نه ری به راست ناگرکه وتنه وه ی دارستانه کانیش هه ر زیانیان هه یه و هیچ سوودیکیان نیه؟
- وه کو هه موو دیارده و نه خو شیه کان و پروداوه کان، ناگرکه وتنه وه ی دارستانه کانیش لایه نی باش و خراپیان هه یه و هیچ کات هیچ دیارده یه که به ته نها زیانی نیه، به لکو له به رامبه ریشدا گه ر بچوکیش بیته سوودیکیان هه ر هه یه، یان دیارده کان به گشتی گه ر به لای هه ندیکه وه زیان به خش بن نه واهه دلنیا یی بو هه ندیکی تر سووده به خش ده بن، جا سووده کانی ناگرکه وتنه وه ی دارستانه کانیش بریتین له:
۱. ناگرکه وتنه وه ی دارستانه کان ده بنه هوی پرگار بوون له هه ندیک دارودره ختی چر که ریده گرن له گه یشتنی تیشکی خور و پروناکی بو هه ندیکه پوه کی بن نه و درختانه و ده بنه هوی گه شه نه کردن و بالانه کردنیان وهك نه وه ی پروده دات له دارستانه کانی نامازون له کیشوهری نه مریکای لاتین و به دیارکراویش له ولاتی به پازیل که به شی هه ره گه وره ی دارستانه کانی نامازونی تیا دایه.
 ۲. ناگرکه وتنه وه ی دارستانه کان به سوودن بو نه و دارانه ی که بلا بوونه وه ی تووه کانیا ن پشت ده به سنیته سه ر پله ی که رمی به رز وهك هه ندیک له جوره کانی سنه و بهر که ناکریته وه ته نها له پله یه کی که رمی به رزدا نه بیته، نه م ناگرکه وتنه وه و بلا بوونه وه ی تووانه ش هوکارن بو دروستبوونی دارستانی نوی له ناوچه ی نویدا.

تاگگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

۳. ئاگر كەوتنە وەي دارستانە كان دەبنە ھۆكارى لەناوبردنى ئەو مېرۈە زىانبەخش و مشەخۇرانەي كە لەسەر پەگى دارودرەختە كان دەژين و دەبنە ھۆي بلابونە وەي جۇرەھا نەخۇشى.

ھەربۇيە ھەندىك جار ئاگر كەوتنە وەي دەستكرد دروستدەكرىت بۇ پزگار بوون لەو كىشانە.

• رېگاكانى كۆنترۆل كىردنى ئاگرە كان:

لە ولاتە پېشكە و تۈە كان ئامىر و ئامپازى پېشكە و تۈيان ھەيە و لە دواكە و تۈە كانىشدا ئامپازە كان سەرەتايىن، بەلام زۇرجاران بەھيىزى و تۈندى و فراوانى ئاگرە كان وادەكەن كە ولاتە پېشكە و تۈە كانىش نەتۈانن بەكاتى دىبارىكراو كۆنترۆلى ئاگرە كان بكەن. بەلام بە شىۋە يەككى گىشتى بەھۆي ئەم ئامپازانە وە دەتۈانرىت كۆنترۆلى ئاگرە كان بكرىت:

۱. لەلايەن ھيىز و يەكە نامادە كراوە كان بۇ ئاگر كۆرۈندەنە وەي دارستانە كان و بەكارھيىنانى تۈخى دژە ئاگر، وەك خوي نازەھراويە كان بۇ بەرگى ئاگر لە پال بەكارھيىنانى ئا و لە رېگەي فرۆكە وە.

۲. يان بەھۆكارى ھەلكەندى خاك و داپرىنى ناوچە كان لە ئاگرە كان بۇ رېگەگرتن لە بلابونە وەي زياترى ئاگرە كان.

۳. يان كىردنە وەي چەند ئاگرىكى بچوك لەبەردەم ئاگرەكەدا بۇ رېگەگرتن لە زياتر بلابونە وەي.

• خراپترين و پز زياتر ئاگرە كان لە جىھاندا:

لە مېژوودا گەلىك جۇر ئاگر كەوتنە وە پروياندا وە لەوانە:

۱. ئاگرى پېشكە و تۈە كان لە ئەمريكا لەسالى ۱۸۷۱ كە تائىستاش لە مېژوودا بە بەھيىزترين ئاگر كەوتنە وە دادەنرىت بەھۆي كارىگەريە كاولكارىەكەيە وە كە ۱۷ گۈندى سوتاند و ژمارەي قوربانىانى كە بەتە و او وەتى نەزانرا وە بەلام نزيكەي ۱۵۰۰-۲۵۰۰ قوربانى بوون.

۲. ئاگرى گەورە Great Fire لەسالى ۱۹۱۰ لە ئەمريكا كە ۸۰ كەس بونە قوربانى كە زۇرىنە يان پياوانى ئاگر كۆرۈنە وە بوون و ھەر ئەم ئاگرەش بوو كە بوە ھۆي دەر كىردنى ياساي پارىزگار كىردن لە دارستانە كان.

۳. ئاگرى كاليفورنيا لە ئەمريكا لەسالى ۲۰۱۷ بە بەھيىزترين ئاگر دادەنرىت لەم سالانەي دوايىدا كە بوە ھۆي سوتاندنى ۶۰۰ خانوو، كۆچكردن و ئاوارە بوونى ۱۰۰ ھەزار كەس و پروبەرى ۸۵ ھەزار ھيكتار زەوى گرتە وە.

۴. ئاگر كەوتنە وە كان لە سەدەي بىست لە دەيە سالە كانى ۱۹۱۰ و ۱۹۸۰ و سەدەي بىست و يەكيش لە دەيە سالە كانى ۲۰۰۰ و ۲۰۱۰ و ۲۰۲۰ دا پروياندا وە.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سياسى..... نه وزادى موهه نديس

5. له زورريك ولاتان و ناوچه كانى جيهان ناگر له دارستانه كان بهر بوته وه وهك :
 - دارستانه كانى نامازون له بهرازيل .له كيشوهري ئه مريكاي لاتين كه سالانه چه ندين جار دووباره ده بيته وه و له سالى 2020 بو ماوه ي 3 ههفته بهرده وام بوو. بهگه وره ترين و مه تر سیدارترین ناگر داده نريت چونكه دارستانه كانى نامازون له 20٪ ئوكسيجنى هه موو جيهان به ته نها داين ده كات.
 - ئه نده نوسيا له سالانى 1999-2005 زيانه كانى 95ههزار كم 2 له دارستان سووتان.
 - ئوستوراليا له سالانى 1983 و 1995 و 1997 و 2000 و 2014 و 240ههزار كم 2 له دارستانى سووتاوه.
 - يونان : له سه ده ي نوزده هه مدا دوو ناگرى زور گه وره كه وتونه ته وه و ده يان كه س بونه ته قوربانى و هه زاران كم 2 سووتاون.
 - ئه مريكا له سالانى 2007 زياد له 20 ناگر كه وتوته وه له ولايه تى كاليفورنيا و 2004 له ئوكلاهوما كه 500 خانوى ويرانكرد و 200 كم دارستانى سووتاند. و له ئه ريزوناش 240 كم دارستانى سووتاند. و پورتوگال و ئه رجه نتين و جه زائير و بهریتانيا و تورکيا و چيللى و باشورى ئه فریقىا و روسيا و كه نداو ..هتد. له و ولاتانه ن كه ناگر له دارستانه كانيان بهر بوه.

• نویترين ناگر كه وتونه وه ي دارستانه كان :

1. له 2021/7/28 دا ناگرى كى گه وره له دارستانه كانى تورکيا و له ناوچه كانى سه ر كه نارى ده رى اى سپى ناوه راست و له جيگه گه شتتيا ريه كانى ئه نتاليا و مه رمه رپسا كه وتنه وه و ژماره يان گه يشته 130-180 ناگر و پروبه رى 95ههزار هيكتار زه ويان سووتاند و له 10 سالى رابورددو دا ئه مه گه وره ترين ناگر بوه كه تورکيا به خويه وه بينيوه. و تورکيا وهك ولات نه يتوانى كوئترولى ناگره كه بكات و ده ركه وت كه تائيستا تورکيا فرۆكه ي ناگر كوژينه وه ي نيه و له ولاتانى يه كيتى ئه وروپاوه يارمه تى درا و له گه ل ولاتانى روسيا و ئوكرانيا و نازهربايجان و ئيران و ..هتد.
2. هه ر له هه مان ماوه دا له كوئايى مانگى 2021/7 دا 1584 ناگرى گه وره له يونان كه وتوته وه كه 100ههزار هيكتار دارستانى سووتاندوه و له سالى 2019 شدا 953 ناگر كه وتونه ته وه به هوى گوپرانى كه شوهه واوه يان هه ربه شه ي كه شوهه واوه و ئيتاليا و ئيسپانياش ناگر يان ليكه وتونه ته وه.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

له کوئایدا ، دیاردهی ئاگرکه وتنه وهی دارستانه کان دیاردهیه کی مه ترسیداری بهردهوام و زۆر کاریگه ره بۆ سه ر ئیستا و ئایندهی کۆمه لگای مرۆقایه تی و شارستانیی تی مرۆق و ته وای گۆی زه ویش و به هۆکاری سروشتی و ده سترکه ده کان که رۆژ به رۆژ له زیاده بوندان و کاریگه ری خراپیان له سه ر به زکرده نه وهی پله ی گه رمای زه وی و چا وچنۆکی سه رمایه داران و پیشکه وتنی پیشه سازی و پیوستیان به دار و ته خته ی زیاتر ره نگه ئەم دیاردهیه له زیاده بوندا بیته و سه رتا پای دارستانه کان بکه ونه بهر هه ره شه ی سووتان و له ناوچوون ،بۆیه گرنگه سیاسی ته یکی جیهانی و نیشتمانی توند هه بیته بۆ به ره نگه ربه ونه وهی سووتانی دارستانه کان به ده سته ئه نقه ست و پر یگه له برینه وه یان بگرن و هانی ها ولاتیانیش بدریته که سالانه دار و دره ختی نو ی برۆینن و ده ول ته تانیش بو خۆیان له بهر نامه ی سالانه یاندا کار بۆ رواندن و فراوانبوونی ناوچه و پرو بهری سه وزاییه کان بکه ن، به پیچه وانه وه ئەوا ته وای مرۆقایه تی ده که ویتته بهر هه ره شه یه کی جدی به هۆی که مبه ونه وهی ئۆکسجین و زیاده بوونی پر یژه ی گازی دوو هم ئۆکسیدی کاربۆن و خنکاندن و وشکرده نه وهی دارستانه کان که وهک وشکبونه وه و پوکانه وهی سه یه کانی مرۆقه. له کوردستانیشدا دیاردهی ئاگر ته یبه ردانی دارستانه کان سالانه دووباره ده بیته وه زۆر جار ان به ده سته ئه نقه ست و زۆر جار ان به ده سته تیرو ریستان و به بهرده و امیش کاری داگیر کارانی کوردستان بوه له کۆن و نویدا و هه میشه سیاسی سووتما ککردنی خاک و سه وزایی کوردستانیان ئەنجام داوه و له ئیستاشدا ده بینین که رۆژانه له لایه ن هیژ و سوپای تورکیا وه ره ز و باخ و دارستان و گونده کانی کوردستان تۆپباران ده کهن و به ئەنقه ست ئاگر بهرده ده نه دارستانه کانی کوردستانه وه.

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پر یس له ۲۰۲۱/۸/۱۹ و رۆژنامه ی کوردستانی نو ی ۸۴۴۹ له ۲۰۲۱/۹/۴ و گۆقاری ئەندا زیاران ۷۸ له پایزی ۲۰۲۱ دا بۆ وکرا وه ته وه.

دياردەكانى بە بىبابان بوون ورامائىنى زەوى مردنئىكى ھېۋاش و بىدەنگى گۆى زەويە !*

• دياردەى بەبىبابان بوون دادەنرئىت بە گرفتئىكى جىھانى كە زۆرئىك لە ولاتان بەدەستىيەو دەنالىنن لە ناوچە جىاوازەكانى جىھاندا. كە دەناسرئىت بە كەمكردىنى تواناى زەوى بۇ بەرھەمھىنانى بايولۇجى، يان تىكچوونى ((لەدەستدانى)) بە پىتئىتى زەوى بەرھەمھىنەرە بە تىكپرايى و وايلئىدەكات كە دۇخئىكى بىبابانى پىببەخشئىت. لەبەر ئەو بەبىبابان بوون دەبئىتە ھۆكارى نزمبونەوہى بەرھەمى ژيانى پووەكى. ئەمەش دەبئىتە ھۆى بلأوبونەوہى وشكەسالى و وشكوبونەوہ لە زۆرئىك لەناوچەكانى ولاتانى جىھاندا.

• پىناسە :

بەبىبابان بوون برىتئىيە لە تىكچوونى زەوى لەو ناوچانەى كە وشكن يان نىمچە وشكن يان وشكن و نىمچە شئىدارن. كە دەبئىتە ھۆى و نكردىنى ژيانى پووەكى و ھەمەجۆرى زىندەگى، ئەمەش دەبئىتە ھۆكارى و نكردىنى چىنى سەرەوہى خاك و دواترئىش و نكردىنى تواناى زەويە بۇ بەرھەمھىنانى كشتوكالى و پشئىوانى ژيانى ئازەلى و مروقىشە.

• جۆرەكانى بەبىبابان بوون :

جۆرەكانى بەبىبابان بوون و ئاست و مەترسىيەكانى لەناوچەيەكەوہ دەگۆرئىت بۇ ناوچەيەكى تر بەپئى جىاوازى جۆرى پەيوەندى لەنىوان ژىنگەى سروشتى لەلايەك و مروقىش لەلايەكى ترەوہ. ھەربۆيە چوار جۆرى بە بىبابان بوون ھەيە بەپئى پۆلئىنكردىنى نەتەوہ يەكگرتوہكان:

۱. بەبىبابانبوونى سووك : برىتئىيە لە پوودانى لەناوچوون يان وئىرانبوونئىكى زۆر سووك لە سەرپۆشى پووەكى و خاك، بەلام كارناكاتە سەر تواناى بايولۇجى ژىنگە.

۲. بەبىبابانبوونى مام ناوہنجى : برىتئىيە لە پوودانى لەناوچوونئىكى مامناوہنجى بۇ سەرپۆشى پووەكى و دروستبوونى گردۇلكەى لمى بچووك يان قلىشانى بچووك لەخاكدا و سوئىبونئىشى كە دەبنە ھۆى كەمبونەوہى بەرھەم بەرئىژەى ۱۰-۱۵٪.

۳. بەبىبابانبوونى توند : برىتئىيە لە بلأوبونەوہى پووش و گژوگيا و درەختئىلەى نەوئىستراو لە لەوہرگاكاندا لە جىگەى جۆرە وئىستراوہكان، ھەرەھا بەھۆى زىادبوونى كارىگەرى پووتاندنەوہوہ كە كاردەكاتە سەر سەرپۆشى پووەكى و دەبئىتە ھۆى كەمكردنەوہى بەرھەم بە رىژەى ۵۰٪.

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

۴. بەبىيا بانبوونى زۆر توند: بىرىتتە لە دروستبوونى بېرىكى گەورە لە گردۇلكەى لمىنى پروت و چالاک لەگەل دروستبوونى قلىشانى زۆر و شىو و دۇل، و خاكەكەش بەر سوپىبونىكى زىانبەخش دەكەوئت. ئەم جۆرە لە بىيا بانبوون بەمەترسىدار ترين دادەنرئت بەھۆى كارىگەرە گەورە و خراپەكانىيەو لەسەر تواناى بايۇلۇجى ژىنگە.

• ھۆكارەكانى بەبىيا بان بوون

سەرەراى كارىگەرەكانى كەش و ھەوا لەسەر بەبىيا بانبوون ئەوا گەلىك ھۆكارى مرۇقى و دەستكردئش كاردەكەنە سەر بەبىيا بانبوون لەوانە:

۱. بەكارھىنانى بېسنور و زىاد لە پىويست و نەگوجاوى زەوى كە دەبنە ھۆى لىچوون يان دارمان و ونكردىنى خاك.

۲. لا بردن و بېرنەو و ئاگرتىبەردانى دارستانەكان كە دەبنە ھۆكارى لاوازبوونى خۇپاگرى خاك.

۳. شىوازى ئاودىرى خراپ سەرەراى وشكبوونەو.

۴. لەو ەراندى بىويژدانانەى لەو ەرگان.

• بەبىيا بانبوون بەھۆى گۇرانى كە شوھەواو ەروودەدات وەك :

۱. بەرزىونەو ەى پلەى گەرما و كەمى بارانبارين يان نەبارينى كە دەبئتە ھۆى وشكبوونەو و بوونە ھەلم و كۆبونەو ەى خوئكان.

۲. لافاو دەبئتە ھۆى رامالينى خاك و دارودرەختەكان ھەلدەكئشئت كە بە پئتى زەوى ناھئئت.

۳. جولەى گردۇلكە لمىەكان كە دەبئتە ھۆى داپۇشئنى كشتوكال و گژوگيا بەكارىگەرى رەشەباو.

۴. دابەزئنى ئاستى ئاوى ژئر زەوى.

۵. ئەو كشتوكالانەى كە پشئت دەبەستنە سەر ئاوى بارانبارين بۇ ئاودىرى.

۶. پشئبەستن لەسەر ئاوى بىرەكان بۇ ئاودىرى چونكە ئاوى ئەو بىرانە بەتئپەربوونى كات رئژەى خوئكانيان بەرزەبئتەو و دەبنە ھۆى سوپىبوونى خاك و بەبىيا بانبوون.

۷. رەشەبا كە دەبئتە ھۆى خئراتربوونى وشكبوونەو ەى پوەكەكان و بەتائبەتى ئەگەر درئژەى كئشا.

• جا لئردا دوو ھۆكار لەھەموان زىاتر دەبنە ھۆكارى دروستبوونى دياردەى بەبىيا بانبوون و كارىگەرى گەورەيان ھەيە كە بىرىتئن لە لافاو يان بارانى بەخوپ و رەشەبا

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس
چونكى دەبنە ھۆى رامالىنى خاك، كە ژىنگەى سىروشتىيە بۇ روك و ئاژەلەكان، چونكى
دروستىبونى خاكىك بە ئەستورى ۱۸ سم پىويستى بە ۱۴۰۰-۷۰۰۰ سال ھەيە.

• لە نمونەكانى بەبىابان بوون :

۱. دياردەى بەبىابانبوون لە چىن: بەھۆى گىژەلوكەى لمى و خۆليەو پوودەدات، كە بەتوندىرتىنيان لە ميژودا دادەنرىت كە لە باكورى ئەو ولاتە پرويداو، بەشيوەيەك كە ھەرەشەى لەناوبردنى تەواوى گوندىك دەكات و ھەر سالىك ۲۰ مەتر بىابانبوون لە گوندىكە نزيك دەبيتەو. ئەمەش بەھۆى پرىنەوەى دارستانەكان و لەو پىراندنى بىويژدانانەو بوە.
لە ئىستادا دياردەى بە بىابانبوون لە چىن زور بلاووتەو بەشيوەيەك بۇ ھەر مانگىك ۲۰ كم زياد دەكات.

۲. دياردەى بەبىابانبوون ھەرەشە لە تەواوى جىھان دەكات و بەتايبەتيش كيشوهرى ئەفريقيا، لەبەرئەو نەتەو يەكگرتوكان بۇ دژايەتى و بەرەنگاربونەو ئەو دياردەيە پوژى ۱۷/۶ى ھەموو سالىكى ديارىكردو بۇ پوژى جىھانى بەگژداچونەو بەبىابانبوون و وشكە سالى.

• نامارەكانى بەبىابانبوون:

۱. لەسەر ئاستى جىھان:

• ۳۰٪ پروبەرى زەوى ھەرەشەى بەبىابانبوونى لەسەرە كە كارىگەرى دەكاتە سەر ۱ مىليار كەس لە جىھاندا.

• ۳/۱ ى زەويە وشكەكانى جىھان بەپراكتىكى زياد لە ۲۵٪ تواناي بەرھەمەينانى لەدەستداو.

• سالانە جىھان ۱۰ مىيۇن ھىكتار زەوى لەدەستدەدات بەھۆى بەبىابانبوونەو (۱ھىكتار=۱۰ھەزار مەتر دووجا).

• تەنھا لەسالى ۱۹۸۸د ۱۰ مىيۇن ئاوارەى ژىنگە ھەبوو.

• بەبىابانبوون سالانە ۴۲ مىليار دۆلار زيان بە جىھان دەگەيەنيت. لەكاتىكدا نەتەو يەكگرتوكان پرايگەياندو كە بەگژداچونەو بەبىابانبوون لە خۇپارىزى و چاكردىنى زەوى و دووبارە ئامادەكردنەو زەوى تەنھا نيوەى ئەو تىچوہى تىدەچىت كە برىتتە لە ۱۰-۲۲، ۴ مىليار دۆلار سالانە.

۲. لەسەر ئاستى كيشوهرى ئەفريقيا:

• ۲۲٪ لە زەوى وشكى جىھان دەكەويتە كيشوهرى ئەفريقياو.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

- ۷۳٪ ئەو زەويانەى بۇ كشتوكال بەكار دېن توشى پروتانه وە داخوران بوون.
- لەھەندىك ناوچەى كىشورەى ئەفرىقىادا سالانە ھەر ۱ ھىكتار زەوى بېرى ۵۰ تەن لە خاك وندەكات. ئەمەش يەكسانە بە بېرى ۲۰مليار تەن نايتروجىن ۲مليار تەن فسفۇر و ۱مليار تەن پۇتاسىيۇم.
- ئەو ناوچانەى كە بەزۇرى توشى بەبىبانىبون بونەتەو كەوتونەتە ولاتانى : سىراليون و لىبىريا و غىنىيا و نەيجىريا و زائىر و ئەفرىقىاي ناوہراست و ئەسىوبىيا و مۇرىتانىيا و نەيجەر و سودان و صۇمالەوہ.
- ۳. لەسەرئاستى ولاتانى عەرەبى:

- پووبەرى ۹,۷ مليون كم ۲ لە كۆى پووبەرى زەوى ولاتانى عەرەبى دادەپوشىت كە يەكسانە بە رېژەى ۶۸٪.
- ۹۰مليون كەس ھەژارى و وشكە سالى ھەر شەيان لىدەكات.
- ۵۰۰مليون ھىكتار زەوى كشتوكالى بونەتە بىبان.

• ديار دەى رامالينى خاك

دياردەى رامالينى خاك وەكو ھەموو ديار دە سروشتىەكانى تر ميژوويەكى دىرينى ھەيە و لە دىرزەمانەوہ پوويداوە، بەلام لەم سەردەمەى ئىستادا بەھۇى زيادبوونى چالاكىەكانى مروڤ و ھەلسوكەوتە نالىپرسراوئىتتەيەوہ بەرامبەر بە ژىنگە ئەم ديار دەيە زيادىكردوہ، بەشىوہيەك بېرى ئەو خاكەى كە بەكارىگەرى رامالين لەجىھاندا لەدەستچوہ لە ۱۰۰ سالى رابووردوودا يەكسانە بە ۲۳٪ لە كۆى زەوى كشتوكالى بەپىت.

لەو چالاكىانەى مروڤ كە كە بە نەشارەزايى و ناشيانە كارىكردوہ برىتىن لە:

۱. لابرەنى چىنى داپوشەرى پوہكى سروشتى.
۲. لەوہراندنى بىويژدانانە لەكاتى وشكە سالىدا.
۳. مامەلەى ناتەندروسەت لەگەل خاكدا وەك كىلان لەكاتى وشكە سالىدا.

• جۇرەكانى رامالينى خاك:

۱. رامالينى رەشەبايى : كە خۇى دەبىنئىتەوہ لەدياردەى خۇلبارىن و تەپوتۇز لەھەر كات و ھەرزىكى سالىدا و بەپىنى توندى رەشەباكەش دەگۆرپت. و كارىگەرى گەورەشى لەسەر ئەو ناوچانە دەبىت كە چىنى داپوشەرى خاكىان تىكچوہ و بە تايبەتئىش ئەگەر خىرايى رەشەبا لە ۱۵-۲۰كم/چركە زياتر بوو.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

۲. راماليني ئاويى : دروستده بيت به هوئى لافاوى ئاوى سهر پرووى زهوى يان له نه نجامى بهر كه وتنى دلويى باران به خاك و كاريگه ريبه كه شى گه وره ده بيت ههركاتيگ بارانى به خورپ زياتر بيت كه خاك ناتوانيت هه ليمزيت و له بهر نه وه لافاوى رامالهر دروست ده بيت.

• چون ريگري له راماليني زهوى و به بيا بانبوون بكرت:

۱. پروپوييكي زينگه يى نه نجام بدرت بو ديارى كردنى نهو هوكارانه ي كه ده بنه هوئى تيگچوونى سيسته مى زينگه يى .

۲. جيگير كردنى گردولكه لميه كان، به هوئى:

ا- دانانى ديوارى ريگر وهك بهر به ست له بهر ده م هاتنه پيشى لمه كه .

ب- دانانى هيواشكه ره وه يان خاوكه ره وه ي بچوكى ره شه با .

ج- داپوشيني گردولكه لميه كان به:

• توخمي پوه كه مردوه كان .

• به روبومه نه وتى و كيمياوى يان مه تاتيه كان .

• پرواندى دارودره ختى گونجاو له ناوه راستى گردولكه لميه كاندا .

۳. پاريزگار كردنى له وهرگا سروشتيه كان و گه شه پيدانى سه رپوشى پوهكى سروشتي .

۴. راوه ستاندى فراوانبوونى كشتوكالى ديمى له سهر حسابى له وهرگا سروشتيه كان .

۵. به كارهيئانى لافاو بو كشتوكال كردن .

۶. برينى دارودره خت بو به كارهيئان يان وهك سه رچاوه ي وزه .

۷. هاوسه ننگردنى كشتوكالى ديمى و به سه رداچوونه وه ي هوكاره كانى ئاوديرى .

۸. چاندى وشك : كه بريتيه له پرواندى نهو دارانه ي كه پيويستيان به ئاوى كه م هه يه و

بهرگري زوريان هه يه دژ به وشكبوونه وه .

۹. باشكردنى په يكه ر و ژيرخانى خاك به زياد كردنى توخمه ئورگانيه كان .

۱۰. نه هيشتنى لارى ((مه يلانى)) زهوى به دروست كردنى شيوه قادر مه يى چين چين .

۱۱. كيلانى زهوى له يه كه م وه رزى باران باريندا .

۱۲. دروست كردنى گووم و ده رياچه ي بچوك له دوله كاندا بو راوه ستانى پويشتنى ئاو .

۱۳. دروست كردنى به ندا وه كان بو كه م كرده نه وه ي هيئى لافاوه كان .

۱۴. پاريزگار كردن له سه رپوشى پوهكى و دووركه وتنه وه له له وهراندنى بيويژدانانه و

توند .

له كوئايىدا، هه ردوو ديارده ي به بيا بانبوون و راماليني زهوى دوو ديارده ي مه ترسيدار و هه ره شه ئاميزن و كاريگه رى خراپى گه وره ده كه نه سه ر زهوى و خاكه به پيته كشتوكاليه كان

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

به هوکاری ره شه بای توند و ناو و لافاوه رامال ره کانه وه، بویه گرنگه که کاری پیویست نه جامبدریّت و پلانی پیشوه ختهش ناماده بیّت له وهرزه کانی زستان و سالانی وشکه سالی و که مبارانیدا بۆ ریگه گرتن له و دیاردانه.

له کوردستانیشدا ههردوو دیارده که بونیان ههیه و بوشنه ته مهترسی بۆ ئاینده ی ژیان و گوزهرانی مروّ و ناژهلّ و پروه که کان و له وه پرگا کانی ش، هه ربویه عیراق و هه ریمی کوردستانیش ده که ونه چوارچیوه ی نه و ناوچانه ی ولاتانی عه ره بیه وه که دیارده کانی به بیابانبوون و رامالینی زهوی کاریگه ریان ههیه له سه ریان و به کرداره کیش له ناوچه ی گه رمیاندایارده ی به بیابانبوون له ناوچه کانی کفری ودووزخورماتوو و..هتد.

ده ستیان نیی کردوه و له ناوچه شاخاویه کانی شدا رامالینی زهوی به هوکاری بارانی به خور و لافاوه وه کاریگه ری خراپیان داناوه. بویه نه رکی حکومه تی هه ریمه که پلانی پیشوه خته و ناماده سازی ته واوی هه بیّت بۆ پروه پروه بونه وه و به گژدا چونه وه ی نه و دیاردانه بۆ دلنیابون و زامنکردنی ئاینده یه کی گه شتر و پروتتر بۆ نه وه کانی داهاتوو.

* نه م بابه ته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس له ریگه وتی ۲۹/۸/۲۰۲۱ و گوڤاری نه ندازیاران ۷۹ له زستانی ۲۰۲۲ بلاوکه راه ته وه.

بوومەلەرزە

ھەژىنەرو ھەرەشە ئەناكاۋەكەي سەر مۇقايەتى ۋ گۆي زەوى !*

• بوومەلەرزە: دياردەيەكى سىروشتىيە ۋ بىرىتيە لە لەرىنەو ۋە يان زنجىرەيەك لەرىنەو ۋ ھەژىنەرى بەدوايەكدا بۇ پرووى زەوى كە لە ماۋەيەكى كەمدا پروودەدات كە لەچەند چىركەيەكى ديارىكراۋ تىپەپىناكات.

• بوومەلەرزە چۈن پروودەدات ؟

لەئەنجامى جولەي پلىتتە بەردىنەكانەو ۋ پروودەدات لەبەرگى زەويدا، ۋ ناۋەندى بومەلەرزە پىيى دەوترىت ((خال، يان چەق)) ۋ دواي ئەويش زنجىرەيەك لەرىنەو ۋ بەدوايەكدا دىن كە پىيان دەوترىت ((شەپۆلى بوومەلەرزەيى)) كە دەگەرپىتەو ۋ بۇ تىكشكاندى بەردەكان ۋ تراندىنيان لە جىگەي خويان بەھۆي كۆبونەو ۋ ھىزە ناوخويەكان لە ئەنجامى كاريگەرىيە جىۋولۇجىيەكانەو كە لە ئەنجامدا جولەي پلىتتەكانى زەوى دروست دەيىت، چالاكى بوومەلەرزەش لەسەر ئاستى سنوورى پلىتتە بەردىنەكانەو دەيىت.

بوومەلەرزەش ۋەك چالاكىە گىرگانىيەكان يان لە ئەنجامى بوونى ھەلخلىسكان لە چىنەكانى بەرگى زەويەو ۋ دروست دەبن. يان بەھۆي بارى گەرمى لە كورپونەو ۋ مۆرى Asthenosphere پروودەدات كە پلىتتە كىشۋەرىيەكان دەجولۇنىت كە دەيىتە ھۆي پرودانى لەرىنەو ۋ كە بىرىتيە لە بوومەلەرزە ۋ دەيىتە ھۆي خستنەو ۋ كاولكارىيەكى گەرەش.

لەكاتى پىرۆسەي لەرىنەو ۋ بەرگى زەويدا، ۶ جور لە شەپۆلى بەرىككەوتن دروست دەبن، دوونيان پەيوەستن بە لاشەي زەويەو كە كاردەكاتە سەر بەشى ناۋەو ۋ زەوى. لەكاتىكدا چوار جورەكەي تريان شەپۆلى پروويىن.

• بوومەلەرزە دەيىتە ھۆكارى :

• درزبىردنى زەوى.

• تەقىنى كانياۋە نوپكان.

• دابەزىن ۋ بەرزبونەو لە ناستى پرووى زەوى.

• دەيىتە ھۆكارى دروستبوونى شەپۆلە بەرزەكان لەژىر پرووى دەريادا كە ناسراۋە بە

((تسونامى)).

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• ویران و کاولکردنی بینا و مال و دامه زراوه و توپره کانی ریگاو بان و پرد و کاره با و ئاو و ئاوهرپو و هوکاره کانی گه یاندن و گواستنه وه. و له ناوبردنی مروقه کان و ئاواره بونیان و بیسه روشوینکردنیان.

• تیگدانی سیسته می ژینگه یی.

• ناست و پله ی بوومه له رزه:

ناست و پله ی بوومه له رزه به ئامازده دریک دیاریده کریت که له ژماره ۱-۱۰ ده پیوریت به شیویه که:

۱. له پله ی ۱-۴ بوومه له رزه یه که په رنگه هیچ زیانیک نه گه یه نییت و ته نه ههستی پییده کریت.

۲. له پله ی ۴-۶ بوومه له رزه یه که زیانیکى مامناوهنجی دعات و په رنگه ته نه زیان به بیناکان و دامه زراوه کان بگه یه نییت.

۳. له پله ی ۷-۱۰ که به رزترین پله یه واته ده توانییت شاریک به ته واوه تی له ناوببات و نغروی ژیر زه ویشی بکات و زیانیش بدات له شاره کانی ده ور به ریشی.

• تیوریه کان ده رباره ی دروستبوونی بوومه له رزه:

زهوی له سه ره تایی دروستبوونی وه وه هه موو نه ستیره کانی تر لاشه یه کی گهرم بوه، به لام کاتیك ساردبوته وه، به رگیکی ئاوی دروستبووه و به رگه هه وایه کیشی بو خوی پراکیشاوه. له گه ل زیاتر ساردبوته وه ویدا چینیکى په قی دهره کی دروستکردوه که پیی دهوتریت به رگ یان توپکلی زهوی. به لام ناوه خنه که ی هه ر به گهرمی ماوه ته وه تاكو ئیستاش، که توینه ره وهی توخمه کانی ناو زهویه و به رده په قه کان داده خورینییت و دواتر هه لیانده گریت و ده یانجولینییت به هیزی گه وره وه که به تیپه ربوونی کات زور زیاتر ده بن.

به رگی زه ویش له چه ند پلیتیك پیکدییت که هه لگری کیشوه ره کانن و له و جیگایانه ی که به یه کتر ده گن و به ریه که ده کون ئەم هیزانه زور زیاتر ده بن له توانای به رگه گرتنی پلینه کان و له ناکاودا ئەو هیزه ناوخویبانه دهرده چن به هه موو لایه کدا و ده بنه هو ی له رینه وهی به رگی زهوی و ئەوهی که ناسراوه به بوومه له رزه.

• هوکاره کانی روودانی بوومه له رزه:

زاناکان چه ند هوکاریکیان دیاریکردوه له وانه:

۱. ته قینه وهی گرکانی که بوومه له رزه ی له گه لدایه.

۲. درزبردن و هه لخلیسکانی به رده کان له سه ریه کتری که به بوومه له رزه ی ته کتونی ناسراوه.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس

۳. ھۆكارە ناوخۆيىيەكان تايىبەت بە پىكھاتەي زەوى و چىنەكان لە بەرگى زەويدا و داپۆشەر و كرۆكى زەوى. كە كرۆكى زەوى وەك تۆپىكى رەق وايە و پلەي گەرميەكەي دەگاتە نزيكەي ۶۰۰۰ پلەي سەدى و بەھۆي دياردەي گواستەنەھەي گەرمى لە نىوان چىنەكاندا بە سىفەتى گەياندن لە توخمە رەقەكان و بەھۆي تيشكەوہ لە توخمە شلەكاندا. و ھەرودھا بەكارىگەرى پۆلى پۆژ و مانگ لە ميانەي راکيشەرەكانەوہ كە رىگە دەدات بەدەرچوونى شەپۆلە گەرميە پەنگخواردوہكانى ناو زەويەوہ لەسەر شىوہي گركان و بوومەلەرزە.

۴. ھۆكارى جيۆلۆجى ناوچەكانىش پۆليان ھەيە.

۵. ھەرچەندە بوومەلەرزە دياردەيەككى سروسشتيە، بەلام ھەندىك كارو چالاكى مرۆقىش پۆليان ھەيە لە دروستبوونىدا وەك:

• گلدانەھەي بېرى زۆر گەورە لە ئاو لە بەنداوہكاندا. وە ك بوومەلەرزە بەناوبانگەكەي سيشوان لە چىن لە سالى ۱۲۰۰۸ كە بوہ ھۆي خستەنەھەي ۶۹ ھەزار قوربانى و لە زنجيرەي بوومەلەرزە لەناوبەرەكاندا ژمارەي ۱۹ ھەيە.

• دروستكردى بىنا و دامەزراوہي وەھا كە كيش و قورسايبان زۆر گەورەيە.

• پالنان يان تىكردى شلەمەنى بۆ ناو بىرەكان.

• كردارى دەرھىنانى خەلۆز لەكانە خەلۆزەكاندا. گەورەترين بوومەلەرزە لە ئوستوراليا روويداوہ بەھۆي دەرھىنانى خەلۆزەوہ.

• ليدانى بىرە نەوتەكان.

• پيشبىنيكردى روودانى بوومەلەرزە:

لەسەر پووي زەوى پييدەوترىت ناوہندى پووي بوومەلەرزە، ئەو وزە دەرچوہ بەھەموو ئاراستەكاندا بلاودەبىتتەوہ، بۆ سەر پووي زەوى و بۆ ناو زەويش. ئەوہي سەر پووي زەوى خيترارە لەوہي ناو زەوى. دەتوانرىت بە ئامپىرى تۆماركەرى بوومەلەرزە ھيژ و توندى و پلەي بوومەلەرزە ديارىبكرىت. بوومەلەرزە لەسەر شىوہي شەپۆلى بوومەلەرزەيى بلاودەبىتتەوہ. ئەو شەپۆلانە دەگاتە سەر پووي زەوى لەماوہي ۲۱ چركەدا.

• جۆرەكانى بوومەلەرزە:

بوومەلەرزە لەسەر قولايى ((چەق، بىكە) پۆليندەكرىت بە ۳ جۆرەوہ:

۱. بوومەلەرزەي پووي، دروست دەبىت لە قولايى ۷۰ كم.

۲. بوومەلەرزەي مام ناوہنجى، دروستدەبىت لە قولايى ۷۰-۳۰۰ كم.

۳. بوومەلەرزەي قولايى، دروستدەبىت لە قولايى ۳۰۰-۷۰۰ كم.

• توندى بوومەلەر:

بەشپۈە يەككى گىشى توندى بوومەلەر بە دوو پېۋەر دەپپوريت:

يەككەم: برىتتە لە ((توندى بوومەلەر)) و بەو دەناسرىت كە پېۋەرىكى وەصفىە كە دەپتتە ھۆى لەناوبردىنى مروڧ و مال و بىناكان. ئەم پېۋەر ۱۲ دەرەجەيە. ئەم جۆرە لە بوومەلەر لەناوبەرە و ھۆكارى گېرکانەكانە و دەرکەرى پىشكۆى ئاگرە لەناخى زەويەو.

دووم: ھىزى بوومەلەرە Magnitude پشت دەبەستىتەر سەر پرى وزى ئەو ھىزانە كە دەبنە ھۆى پرودانى بوومەلەرە. ئەم پېۋەر پېۋەرىكى زانستىە كە نرخەكەى حسابدەكرىت لە شەپۆلە بوومەلەرە يەككەو كە وئىسگەكانى بوومەلەرەى جىاواز تۆماریان دەكەن.

• جىاوازی نیوان توندى بوومەلەرە و ھىزى بوومەلەرە:

ھەردو چەمكى ((توندى و ھىزى)) بوومەلەرە بەكاردىن بۆ زانىنى قەبارەى بوومەلەرە. توندى بوومەلەرە: زاراويەكە بەكاردىت بۆ پېۋانەى ئەو وزەيەى كە لە بوومەلەرەو بەرھەم دىت.

ھىزى بوومەلەرە: بەپېۋەرى رېختەر دەپپوريت كە لە ۹ پلە پىكدىت.

جىاوازی نیوان توندى و ھىزى بوومەلەرە لەو دەايە كە توندى بوومەلەرە لە جىگەيەك بۆ جىگەيەكى تر جىاوازە بە دوور و نرىكى بوومەلەرەكە لە بنكە و چەقى خالى دەستپىكى بوومەلەرەكەو. بەلام ھىزى بوومەلەرە لەھەر جىگەيەكدا يەكسانن و بەجىاوازی جىگەكان ناگورپت.

• زەرەرو وزىانەكانى بوومەلەرە:

۱. دابەزىنى ئاستى زەوى يان كەوتنە خوارەوھى تاشەبەردەكان لەسەر لوتكەى جىاكانەو يان لەو جىگەيانەى كە ئەشكەوت و بۆشايىان تىدايە.

۲. كەوتنەوھى ئاگر.

۳. دروستكردىنى شەپۆلە بەھىزەكان وەك تسونامى.

۴. دارمانى زەوى يان بەرزبونەوھى ئاستى زەوى.

۵. دەرپەراندنى يان تەقىنى كانىاوى نوى لە جىگەى نویدا.

• چۆن خۆدە پارىزىت لە بوومەلەرە و زىانەكانى:

۳ قۇناغ ھەيە كە پىۋىستە لە ھەريەكەياندا بەشىۋازى جىاواز ئامادەسازى بكرىت بۆ خۇپارىزى لە ئاسەوارەكانى بوومەلەرە كە برىتتىن لە قۇناغەكانى:

۱. قۇناغى پىش پرودانى بوومەلەرە.

۲. قۇناغى پرودانى بوومەلەرە.

تاڭگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

۳. قوناغى دواى پروودانى بوومه له رزه.

• بوومه له رزه به ناوبانگه گانى جيهان:

له ميژوى گوى زهوى و مروقايقه تيدا ژماره يه كى ئيجگار زور بوومه له رزه پروويانداوه له ناوچه جياوازه كانى جيهاندا و بونه ته هوى كاؤل و ويرانكردنى شارستانى تيه كان و له بوومه له رزانه:

۱. كوئىترين بوومه له رزه كه له جيهاندا پروويداوه بوومه له رزه شانشى له ولاتى چين له ۱۵۵۶/۱/۲۲ بوه نزيكه ۸۰۰ هزار كهسى له ناوبردوه و به مليونان كه سيشى ناواره كردوه.

۲. زياد له ۳۵ بوومه له رزه گه وره پروويانداوه له نيوان سالانى ۱۵۶۶ بو ۲۰۱۱ كه جياوازيان هه بوه له پله و توندى و به هيژياندا له ناوچه جياوازه كانى جيهاندا.

۳. شەش بوومه له رزه له جيهاندا زورترين قوربانىان ليكه وتوتته وه كه برىتين له:

- بوومه له رزه شانشى له چين له سالى ۱۵۵۶ كه ۸۳۰ هزار قوربانى ليكه وتوتته وه.
- بوومه له رزه سيشوان له چين له سالى ۱۹۷۶ و ۲۴۲ هزار قوربانى ليكه وتوتته وه.
- بوومه له رزه زهرياي هندى له ئه نده نوسيا له سالى ۲۰۰۴ و ۲۳۰ هزار قوربانى ليكه وتوتته وه.

- بوومه له رزه هايتى له هايتى له سالى ۱۰۲۰۱۰ و ۲۳۰ هزار قوربانى ليكه وتوتته وه.
- بوومه له رزه حله ب له سوريا له سالى ۱۱۳۸ و ۲۳۰ هزار قوربانى ليكه وتوتته وه.
- بوومه له رزه گاتسو له چين له سالى ۱۹۲۰ و ۲۰۰ هزار قوربانى ليكه وتوتته وه.
- نوئىترين بوومه له رزه و تسونامى له يابان له سالى ۱۰۲۰۱۱ بوه كه زهره روزيانه كانى برىتى بوون له :

۱. له دوورى ۱۰۰ كم بوه له نزيك كه نارى ميجى و ۱۳۰ كم له پوژه لاتی شارى سنداى و به قولى ۲۴ كم بوه.

۲. پله كه ۸،۹ پله ي ريخته ر بوه له به شى باكورى پوژه لاتی يابان پروويداوه.

۳. ژماره يه كى زور چالاكى ئابورى په كخستوه له ناوچه كه ناريه كاندا.

۴. بوته هوى پروودانى تسونامى.

۵. ويرانكردنى ژماره يه كى زور مال و بينا.

۶. ۱۲۰ هزار مال به ته واوه تى ويران بوون.

۷. ۲۷۸ هزار مال به ريژه ۵۰٪ زيانيان به ركه وتوه.

۸. ۷۲۶ هزار مال به شيوه يه كى كه م زيانيان به ركه وتوه.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۹. زیانه مالیه کان به ۱۹۹ ملیار دۆلار خه ملینراون.

۱۰. ۲۸۵۰۰ کس بیسه روشوین بوون.

۱۱. ۱۸۵۰۰ بونه ته قوربانى.

۱۲. بۆته هوئی ته قینه وهی ۳ کورهی نه تۆمی و ده رچوونی تیشکه زیانبه خشه کان.

• له گۆتایدا، بوومه له رزه نهو مۆتهکه و هه ره شه له ناکاوهیه که هیچ کهس و لایه نیک ناتوانن پێشبینی روودانى بکهن و مه ترسیه کی گه و ره و زیانبه خشیکى مه ترسیداره بۆ سه ر ته وای گۆی زه وى و مرۆقايه تی و ته وای دیارده یه کی سروشتیه وه ک له وهی ده سته کردی مرۆقه کان بیته هه رچه نده هه ندیک کار و چالاکی کاریگه ریان هه یه له سه ر روودانى. بۆیه گۆی زه وى و مرۆقايه تی هه میشه له به رده م مه ترسیه کانی بوومه له رزه دان و ناشتوانن خوئی لیبپاریزن و پێگه ریشی لیبکه ن بۆیه قه ده ر و چاره نوسی مرۆقايه تی له سه ر ده سته عفریتدایه . به و هیوای هه موان پارێزراوین له زیانه کانی بوومه له رزه و کوردستان و ته وای مرۆقايه تیش سه لامه ت بن.

* ئەم بابەتە لە سایته کانی وتاری کورد وشەن پریس له پیکه وتی ۲۰۲۱/۹/۷ و گۆقاری ئەندازیاران ۸۰ له به هاری ۱۲۰۲۲ د.بلاوکراوه ته وه.

گرکانه کان

سووتینهر و داخکهرى زهوى و مروفايه تى!*

• پیناسه:

گرکانه کان بریتین له درزى هه بوو له توپکل یان بهرگى ئەستیره کاندا، وهكو زهوى، كه پيگه به ده رچوونى پشكوى گرکانى یان خو له میشى گرکانى دهدات یان ده رچوونى هه لم و گازه کان له ژووره توینه ره وه کان له قولایى توپکلى زهويدا ئەوهش پرووده دات له ده رچه کان یان درزه کاندا.

كه ره سه تواوه کان به هوى شلیانه وه ده جولین به پيى جوړه کانى و شیوهى جیاواز له سه ر زهوى دروستده كه نه وهك گردو لکه قوچه كیه کان یان شاخه گرکانیه به رزه کان. له جیهاندا نزيكه 500 گرکانى چالاك هه نه كه 2/4 یان پيیان دهوتریت بازنه ی ناگر له زهريای هندیدا، و بهرترين شاخى چالاكیش له كیشوهرى ئەمريكادا بریتیه له شاخى ناكونكاگوا له ئەرجه نتین كه بهرزییه كه ی دهگاته 7 ههزار مهتر.

• ناوى گرکان Vulcano

رهنگه له وشه ی Vulcano ی ئیتالیه وه هاتبیت كه به مانای ((شاخى گرگرتوو)) یان وشه ی Vulcanus ی لاتینییه وه هاتبیت كه به مانای ((خودای ناگر)) ی پۇمانى دیت.

• به شه سه ره كیه كانى گرکانه كان:

1. قوچه كى گرکانى: بریتیه له لاتهنیسته داخوراوه كان له ئەنجامى ژيله موى گرکانیه وه دروست بوون.

2. ده رچه یان ده م: ده مى گرکانه، كه ئاستى نزمتره له سه ر پووى زهوى و له شیوهى ده فریکدایه له سه ر پووى ئەستیره كان له كو مه له ی پوژدا.

3. دوكه لكیش: بریتیه له و بوړیه یان پچكه یه له نیوان ژوورى توینه ره وه له ژیر زهويدا و ده رچه ی سه ر پووى زهوى. توخمه تواوه كانى لیوه به رزده بیته وه.

4. هه وره گازیه كان: بریتیه له هه وری هه لمه كان و گاز و خو له میشى گرکانه كان.

• توخمه گرکانیه كان:

له كاتى ته قینه وهى گرکانه كاندا، پاشماوه ی بهردى رهق و توخمى تواوه و گازه كان ده رده چن: -

تاگگه رایی وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۱. پاشماوهی بهردی: له نهنجامی تهقینهوهی گپرکانی دهردهچیت لهسه ر شیوه و قهبارهی جیاوازی رهق له سه رتهای تهقینهوهی گپرکانهکاندا. و دووچورن، پیروکلاسیکی شکاوه و پیروکلاسیکی نهشکاوه.

۲. گازهکان: لهکاتی چالاکیوونی گپرکانهکاندا گازی ههلمی ئاو دهردهچیت بهبری زور و جوره ههوریک دروست دهکات و دواتر نهه ههوره چر دهبیتهوه و بارانیکی بهخور دهبارینییت له چوار دهوری گپرکانهکه.

۳. پشکو: بریتیه له بارستهی شل که گپرکانهکان دهریدهکات، که پلهی گهرمییهکهی له نیوان ۸۰۰-۱۲۰۰ پلهی سه دیدایه، زور چر و خهستن و جولهیان کهمه، و کو دهبیتهوه و گردولکه و شاخی بهرز دروست دهکن. دوو جوری ههیه:

• پشکوئی سووکی رهنگ کراوه

• پشکوئی قورسی رهنگ توخ

• توخمه گپرکانیهکانیش ۳ جورن:

۱. رهق: بریتین له بهشه بهردیهکان که له ههریهکه له فریدراوه گپرکانیهکان و بهردی سووک و خو له مییشی گپرکانی له خودهگریت.

۲. شل: بریتیه له بهشه شلهکهی و دهجولیت له دهرچهی گپرکانهکهوه بو ماوهی دوور.

۳. گاز: گرنگترین گازه دهرچوهکان، ههلمی ئاو و پیکهاته هایدروکاربونییهکان و دووم ئوکسیدی کبریتن.

• دابه شبوونی جوگرافیای گپرکانهکان:

دوو جور دابه شبوونی سه رهکی هه ن بو گپرکانهکان:

۱. بهسه ر دورگهی نازور و کهناری تیپه ر دهبییت و دواتر پیچ دهکاتهوه بو شاخی خورئاوا له نه مریکا و ههنديک لهو گپرکانانه:

• مهکسیک: ۱۰ گپرکانی تیادایه.

• نه مریکای باشوور: ۲ گپرکانی تیادایه.

• نیوزلهندا: ۶ گپرکانی تیادایه.

• جوانای نوی: ۳۰ گپرکانی تیادایه.

• فلیپین: ۲۰ گپرکانی تیادایه.

• یابان: ۴۰ گپرکانی تیادایه.

۲. ناوچهی تهوهری دهریای سپی ناوهراست:

له خورئاواوه بهرهو رورژه لآت:

۱. ئازور: ۵ گرکانى تىادايه
۲. كه نارى: ۳ گرکانى تىادايه
۳. ئيتاليا: ۱۵ گرکانى تىادايه
۴. ناوچهى ئه درياتيك: ۹ گرکانى تىادايه
۵. ناوچهى عه ره بى و ئاسياى بچوك: ۶ گرکانى تىادايه.
۳. ناوچهى قه پرنى ئه فريقى :

۱. هاواى: ۵ گرکان
۲. دورگه كانى گالا باگوس: ۳ گرکان
۳. ئايسله ندا: ۲۷ گرکان
۴. ئه فرىقياي ناوه پراست: ۵ گرکان
۵. ئه فرىقياي خوره لات: ۱۹ گرکان
۵. ناوچهى زه رىاي هندي:

۱. ئالاسكا: ۲۰ گرکان

كه نه دا: ۵ گرکان

ئه مريكا: ۸ گرکان

• شيوه ي گرکانه كان :

۱. گرکانى پاشماوه به رديه كان
۲. گرکانه گردولكه ييه كان
۳. گرکانه چين چينه كان
- پوئينكردى گرکانه كان: زاناکان گرکانه كان دابه شده كهن بو دوو جور:

۱. گرکانه زيندوه كان: ئه وانن كه رهنگه له ئاينده دا بته قنه وه.

۲. گرکانه مردوه كان: ئه وانن كه جاريكى تر به هيچ شيوه يه ك ناته قنه وه.

به شيوه يه كى گشتيش له ناوچه گرکانيه كاندا و له ئه نجامى ته قينه وه ي گرکانه كاندا بوومه له رزه دروست ده بيت له ئه نجامى هه لچوون و ته قينه وه و له رينه وه ي توخمه تياوه كانى گرکانه كان.

• ته قينه وه گرکانيه كان :

زاناکان ته قينه وه گرکانيه كان دابه شده كهن بو ۳ جور:

۱. ته قينه وه ي هاواى: توخمه تياوه كان ته نك و شلن.

۲. ته قينه وه ي سترؤمپولى: توخمه تياوه كان ئه ستورتره له جوړى هاواى.

تاگاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۳. ته قینه وهی پلینی: توخمه تواوه کان زور نه ستورن.

• **پیشبینی کردنی روودانی گرکانه کان:**

به پیچه وانهی بوومه لهرزه وه ده توانریت پیشبینی ته قینه وهی گرکانه کان بکریت پیش روودانی به هوی:

۱. به رزبونه وهی پلهی گهرمای جیگهی گرکانه که.

۲. دهرچوونی گاز و هه لمی ئاو.

۳. دروستبوونی هه وری تۆز و خۆل.

هه ربویه ده کریت که ئاماده سازی بکریت بو خۆپاریزی له ریگهی:

۱. چۆلکردنی ناوچه که له مروقه و زینده وهران.

۲. دروستکردن و دانانی دیواری پاگر و ریگریه کانی تر له بهردهم هاتنه پیشی توخمه تواوه گرکانیه کان.

• **ئاسه واره زیانبه خشه کانی گرکانه کان:**

گرکانه کان زیان نه که هه به ناوچه که ی خویان ده گه یه نن به لکو زیانه کانیان ده گاته ناوچه دووره کانییش له خویان که بریتین له:

۱. له ناوبردنی مروقه کان: گرکانه کان به شیوه یه کی گشتی له ناوبه رن، نه وه تا گرکانی

کراکانو له نیوان جاوا و سوومه ترهی نه نده نوسیا دا ۳۶ هه زار که سی کردو ته قوربانی.

۲. ویرانکردنی ئاوه دانی: هه موو ئاوه دانیه که له گوند و شاروچکه و شاره گه وره کانییش

داده پوشیت و له ناویان ده بات به ته واوه تی وهک نه وهی له شاری بومی ئیتالیا له سالی ۱۹۷۹ د پوویدا و شاره که ی به ته واوه تی داپوشی.

۳. گوپینی سیمای سروشت: گرکانیک له کولومبیا پیش ۱۵ ملیون سال لافاویکی

گرکانی دروستکرد که گردولکه یه کی بازی دروستکرد که پووبه ره که ی ۵۰۰ هه زار کم بوو. له هندستانیش هه مان شت پوویدا وه.

۴. تییکدانی که شوهه وا: ده بیته هوی دابه زینی پلهی گهرمی ناوچه که به هوی بهرگرتنی

تیشکی پوژ به هوی هه وره تۆز و خۆلیه که وه.

• **سوودی گرکانه کان:**

گرکانه کان له هه ندیک کاتدا هه ندیک سوودیان هه یه، به لام به رامبه ر زهره ر و زیانه مه ترسیدار و گه وره کانیان سووده کانی زور بچوکن که بریتین له:

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يه كى سياسى نه وزادى موهه نديس

۱. توخمه گرکانیه کان دهوله مهندين به كانزاكان كه دهچنه بواری پیشه سازى و كشتوكال وهك توخمه كانى پوتاسیوم و ناسن و كبريت، ههروهها نهو خاكه كى كه دهوله مهنده به پاشماوه گرکانیه کان به پیتترینى خاكن.

۲. نهو كانیاوه گهرمانه كى كه له نه نجامى گرکانه وه دهته قن سوودبه خشن بو ته ندروستى و لایه نى پزیشكى و نه خوشییه كانى پیست و روماتيزم.

۳. نهو ئاو یان گازانه كى كه له گرکانه كانه وه دهردهچن وهكو وزه ده توانریت به كاربهینرین.

۴. دهرچه و ده مى گرکانه کان دهبنه دهریاچه كى ئاو كه تیره كانیان دهگاته ۳ كم یان دهبنه دهریاچه ترشه كان كه وهك سه رچاوه یه كى سروشتیان لیديت.

۵. دروستکردنى گردولكه كان.

۶. له توخمه گرنگه دهرچوه كانى گرکانه كان بریتیه له توخمى كبريت.

• به ناوبانگترین كاره ساته گرکانیه كان:

۱. گرکانى فیروقه: له بومباى هيركولانیوم له سالى ۷۹ پ.ز و قوربانیه كانى ۱۶۰۰۰ كه س بوون.

۲. گرکانى نیتنا: له سه قلییه له سالى ۱۱۶۹ و ۱۵-۲۰ هزار قوربانى ليكه وتوته وه.

۳. گرکانى هيكلا: له نایسله ندا له سالى ۱۷۸۳ و ۹ هزار قوربانى ليكه وتوته وه.

۴. گرکانى بارولئى: له نه نده نوسیا له سالى ۱۸۱۵ و ۹۰ هزار قوربانى ليكه وتوته وه.

۵. گرکانى كراكانو له نه نده نوسیا له سالى ۱۸۸۳ و ۴۰ هزار قوربانى ليكه وتوته وه.

۶. گرکانى مؤنت پیلییه: له مارتینگ له سالى ۱۹۰۲ و ۴۰ هزار قوربانى ليكه وتوته وه.

۷. گرکانى شاخى كيلود: له جاوه له سالى ۱۹۱۹ و ۳ هزار قوربانى ليكه وتوته وه.

• گرنگى گرکانه كان:

۱. زانینى پیکهاته كى به شى ناوه وه كى توپكلى زهوى و به شى دهره وهش له به رگى زهوى. چونكه توخمه دهرچوه كان له ۴۵۰ كم وه دهردهچن.

۲. نامارژهدر و دهرخه رى جيگه كى فشارن له به رگى زهويدا.

۳. سه رچاوه كى دروستبوونى هه نديك توخمى كانزایی به سوودن.

۴. خو له میشى گرکانه كان دهبنه هوئى به پیتبوونى خاك.

۵. ده توانریت گهرمیه كى به كاربهینریت بو به ره مهینانى وزه كى كاره با.

• هه نديك زانبارى هه مه جوور و سه رنج راکیش دهرباره كى گرکانه كان:

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۱. گپرکانی تامؤسیف له سالی ۲۰۱۳ دؤزرایه وه که زاناکان رایانگه یاند که گه وره ترینه له جیهاندا و پهنگه له هه موو کۆمه لهی خۆریشدا هه ر گه وره ترین بیته که ۶۰ جار گه وره تره له گپرکانی مونا لولا به پرووبه ری ۱۲۰هه زار میلی چوارگۆشه که به هینده ی قه باره ی ولایه تی نیومه کسیکو ی ئەمریکا ده بیته .

۲. دوورترین ماوه که پشکو و خۆله میشی گپرکانی بریویانه گه یشتوته ۷۰ کم که گپرکانی لاکى بوه له باشووری رۆژه لاتی ئایسله ندا له سالی ۱۸۷۳دا .

۳. گه وره ترین ته قینه وه ی گپرکانی له ۱۸۸۲/۸/۲۷ له دورگه ی کراکانۆ له نیوان جاوا و سۆمه تره ی ئەنده نوسیادا پرویدا وه، که ۱۶۳ گوندی له ناو برد و ۴۰هه زار که سی کرده قوربانى و پشکو ناگرینه کانی بو به رزایی ۵۵کم هاویشته وه و ماوه ی ۱۰ رۆژی خایاندوه و ته پوتۆزه که شی دووری ۵۳۲۰کم بریوه .

۴. فراوانترین ده می گپرکانی بریتیه له گپرکانی توبا له دورگه ی سۆمه تره که پرووبه ره که ی ۱۷۷۵کم ۲.

له کۆتاییدا، گپرکانه کان دیارده یه کی سروشتی توپه و بیئامان و له دیر زه مانه وه پرویانداه و سه رنجی مروقی بو خو ی پاکیشاوه و کاریگه ری گه وره ی کردۆته سه ر کرداری جیولۆجیا و پیشکه وتنی به رگی زه وی و له ریگه ی گپرکانیشه وه ده توانریت چه ق و چا وگی بومه له رزه کان دیاریبکرین و له ئیستادا زانستی گپرکانه کان بوته یه کی له لقه سه ره به خوکانی زانستی جیولۆجی به ناوی Volcanology .

خۆشبه ختانه له کوردستاندا تانیستا گپرکان و ته قینه وه کانی پرویانداه وه ، به و هیوایه ی هه موو مروقایه تی و شارستانیه ی پیشکه وتوه که شی سه لامه ت و پاریزراوبن له مه ترسی و کاولکاریه کانی گپرکانه کان .

* ئەم بابته له سایته کانی وتاری کورد وشه ن پریس له ریکه وتی ۲۰۲۱/۹/۱۴ و رۆژنامه ی کوردستانی نوی ۸۴۶۸ له ۲۰۲۱/۹/۲۶ و گۆقاری ئەندازیاران ۸۱ له هاوینی ۲۰۲۲دا بۆ وکراوه ته وه .

گه رده لوله كان و دارمان و رچونه كانى زهوى له نوابه ره بى نامانه كهى شارستانى تى مروقايه تى *

• بېناسه :

گه رده لولوول: پروودهدات له ناوچه يه كهى پهستان نزم له گهل بوونى ره شه بايه كهى لولپيچى كه به پيچه وانهى ميلى كاترزميره وه ده سوپريته وه له نيوهى باكورى گوى زهوى و له گهل ميلى كاترزميره شدا له نيوهى باشوورى گوى زهوى.

• بېكها تهى گه رده لولوول:

گه رده لولوول پيكديت له ۲ ناوچه:

۱. چهق يان چاوگ : كه سه رچاوهى گه رده لوله و نارامه.
۲. ديوارى گه رده لولوول: كه بريته له هورىكى چر و ره شبا و به دهورى چاوگ يان چه قدا ده سوپريته وه و جو لهى ره شه باكهى ستونى و تونده.

• بيوانهى توندى گه رده لولوول:

توندى گه رده لولوول به پلهى ((فوجيتا)) ده پيوريوت له سه ر بنه ماى خيرايى و كاولكارى و زيانه كانى:

۱. گه رده لولوول سووك پله كهى له نيوان ۶۴-۸۳ پلهى يه كهم
۲. گه رده لولوول مام ناوه نچ پله كهى له نيوان ۸۴-۹۵ پلهى دووهم
۳. گه رده لولوول به هييز پله كهى له نيوان ۹۶-۱۱۰ پلهى سيههم
۴. گه رده لولوول زور به هييز پله كهى له نيوان ۱۱۱-۱۳۵ پلهى چوارهم
۵. گه رده لولوول ويړانكه ر پله كهى له نيوان زياد له ۱۳۵ پلهى پينجهم

• جوړه كانى گه رده لولوول

۱. گه رده لولوول كه مه ره يى
۲. گه رده لولوول ده ره وهى كه مه ره يى
۳. گه رده لولوول ناوه نجى له شيوهى كه مه ره يى

• زيانى گه رده لولوول كان:

۱. زيان له كشتوكال و جو لهى خانوه جولآوه كان و تيكدانى كه لوپه لى سه ربانه كان ده دات كاتيك خيرايى با ۱۱۸-۱۳۳ كم/كاترزميره بيت.

تاگگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۲. دهرهینانی درهخته سووک و بچوکهکان و درزبردنی درهخته گه ورهکان و هه لگپرانه وهی ئوتومبیل و هه لگرتنی چادر و شکاندنی په نجره ی مالان کاتیك خیرایی با ۱۱۸-۱۸۰کم/کاتر میئر بیئت.

۳. شکاندنی درهخته گه ورهکان و هه لگیشان و هه لکه ندنی سه ربانهکان کاتیك خیرایی با ۱۸۱-۲۱۰کم/کاتر میئر بیئت.

۴. ویرانکردنی سه ربانی مالان و هه لکه ندنی درهخت و پچراندنی هیلهکانی کاره با و داخستنی ریگاو بانهکان کاتیك خیرایی با ۲۱۰-۲۵۰کم/کاتر میئر بیئت.

۵. ئەم جوړه یان که خیرایی با ۲۵۱-۳۳۰کم/کاتر میئر زور توند و کاولکاره.

۶. ئەم جوړه یان خیرایی با زیاد له ۴۲۰کم/کاتر میئر و هیشتا پروینه داوه له سه ر زهوی.

• گه رده لووله به ناوبانگه کان:

۱. گه رده لوولی نانسى سالى ۱۹۶۱ له پوژئاواى زه ریاى هیمن.
۲. گه رده لوولی به نگلادیش و هندستان سالى ۱۹۷۰ ژماره ی قوربانى ۳۰۰هزار کهس.
۳. گه رده لوولی تریسی سالى ۱۹۷۴ له که ناری ئوستورالیا.
۴. گه رده لوولی فورست سالى ۱۹۸۳ له باکورى پوژه لاتی زه ریاى هیمن.
۵. گه رده لوولی گیلبرت سالى ۱۹۸۸ له مه کسک.
۶. گه رده لوولی ناندرۆ سالى ۱۹۹۲ له ئەمریکا زیانهکانى ۲۵۰ بلیون دۆلار.
۷. گه رده لوولی جون سالى ۱۹۹۴ له ئوستورالیا ژماره ی قوربانى ۸هزار کهس.
۸. گه رده لوولی میتش سالى ۱۹۹۸ له ئەمریکای ناوه راست ویرانکه ر بوه.
۹. گه رده لوولی کاترینا و ساندی و ئیرین سالى ۲۰۱۱ زیانهکانى زور گه وره بوون.

• دارمانى به فر و خاک

۱. دارمانى به فر: بریتیه له جولەى له ناکاوى بریک به فر له سه ر لاپاله لارهکانى شاخهکان و په نگه بییته هوکارى زیانى گه وره ئەگه ر له لوتکه یه کی به رزه وه بکه ویته خواره وه. مه ترسیدارترین پله ی لاری شاخ که دارمانى به فری تیا دا پروده دات بریتیه له ۲۸ پله. جاهه رکاتیك توانرا به فر له سه ر زهوی هه لگپریئ و بشگپریئ و له هه مان کاتیشدا به سه ریدا بخلیسکیتیش ئەوا پیشبیینى دارمانیکی گه وره ی لیده کریئ.

۲. دارمانى خاک: بریتیه له جولەى خاک، وهك که وتنه خواره وهی به رد و دارمانى لاپالهکان و پویشتنى خاک و پویشتنى پاشما وهی لیتیه ی.

تاڭگە رايى ۋەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

دارمانى خاك لە ژىنگەى جىياوازدا پروودەدات كە پلە و گۆشەى لارىيان تىژە يان مام ناۋەنجە،كە لەناو دۆلى نىۋان شاخەكان،يان تەنىشت كەنارەكان پروودەدات، تەنانت لە ژىر ئاۋىشدا پروودەدات((لىژەدا پىيىدەوترىت دارمانى زەوى دەريايى)).

• **ھۆكارەكانى دارمانى خاك:**

ھىزى كىشكردىنى زەوى ھۆكارى سەرەكىيە بۇ دارمانە زەمىنيەكان،بەلام ھۆكارى تىرىش ھەن ۋەك ھۆكارە سىروشتىيەكان:

۱. باران بارىنى بەخوپ و تىربوونى زەوى لاپالەكان بە ئاۋ يان تۋاندنەۋەى بەفر.
۲. بوومەلەرزە و لەرىنەۋەكانى.
۳. يان بېرىنى لارى بۇ دروستكردىنى پىگاكان.
۴. بەرزبۈنەۋەى ئاستى ئاۋى ژىر زەوى،يان بەرزبۈنەۋەى فشارى بۇشايى(بەھۆى پىبونەۋەى بۇشايىيەكان بە باران)).
۵. زيادبوونى فشارى ھايدىرۇستاتىكى لە درزەكاندا.
۶. داخورانى پۈۋى لاپالەكان بەھۆى ئاۋى پۈۋىار يان شەپۆلە زەريايىيەكانەۋە.
۷. كىردارى دووبارەبونەۋەى بەستىن و خاۋبونەۋە يان چۈۋنە ناۋەۋەى خۈى بۇ ناۋ ئاۋى ژىر زەوى يان تۋانەۋەى كانزاكان.

۸. تەقىنەۋە گىركانىيەكان.

• **ھۆكارە دەستكردەكانى مەرۇف:**

۱. نەمان و بېرىن و ئاگر تىبەردانى دارستانەكان و كشتوكال و بىناكان.
۲. لەرىنەۋە بەھۆى ئامىرەكان و جولەى ھاتوچۈۋە.
۳. تەقىنەۋە و گەپان بەدۋاى كانزاكاندا.
۴. كارى ھەلكەندن.
۵. لابردى داپۇشەرى پۈكى قول لە خاكدا.
۶. چالاكىيە كشتوكالىيەكان (بېرىنى درەختەكان).

• **جۈرەكانى دارمانى زەوى:**

۱. رۈىشتن يان لافاۋى پاشماۋەى لىتەيى : كە لە نەنجامى تىربوونى گلەۋە دروست دەبىت بە ئاۋ شىۋە لافاۋىكى قورى دروست دەكات و دەبىتە ھۆى رامالىنى ھەرشتيك كە بىتە سەر پىگاي ۋەكو لافاۋىكى ئاسايى دەبىنرىت بەلام جىياۋزە.

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۲. رۆیشتنی جو له ی زهوی : له خاکیکدا پرووده دات که دهنکۆ له ی وورده و له لاپاله کاندایه و خیراییه که ی جیاوازه و که مترینی ۱ملم/سال تا زۆرتیرینی ۲۰کم/کاتژمیڤه. ئەم دارمانه له کاتی باران باریندا پرووده دات کاتیک خاک تیر ئاو ده بیټ.

۳. هه لخلیسانى پاشماوهی: بریتیه له جو له یه کی بیسه رووبه ره یی به رد و خۆل و پاشماوه کان که تیکه ل بوون له گه ل ئاودا یان به فریان هه ردووکیان، جا زیاتر نه و لاپالانه تیر ئاو ده بن که پروه کی چریان تیا دایه، و به وه یه وه تیکه له یه که دروست ده بیټ له دارى شکاو و پروه و پاشماوه کان. دارمانه پاشماوه ییه کان جیاوازن له هه لخلیسانه پاشماوه ییه کان چونکه جو له کی خیراتره.

• بهم شیوه یه ئەم دیارده سروشتیانه له جیهاندا و له ناوچه جیاوازه کاندایه به به رده وامی پرووده دن و ده بنه هوکارى کاولکاری و له ناو بردنی مروڤ و پروه و ئاز له لآن و ته وای دامه زراوه کان و هوکاره کانى خزمه تگوزرای و ئاواره و بیسه رووشوینبونی که سه کان و زیانگه یاندنیش به ژینگه ی سروشتی گۆی زهوی و گۆرینی دیموگرافی خاک بو یه گرنگه که پيش نه جامدان یان جیبه جیکردنی پرۆژه کان پلانی پیشوخته هه بیټ بو به رهنگاری و ریگری یان خو پاریزی له و دیاردانه به تایبه تی له و ولات و ناوچانه ی که نزیک ده ریا و زه ریاکانن یان ریژه ی باران بارین تیا یاندا زۆره وه ک ناوچه که مه ره ییه کانى زهوی.

خۆشبه ختانه له کوردستاندا گه رده لوولی کهم هه یه به لām ره شه باى به هیژ هه یه ئه ویش نه گه یشتۆته ناستی کاولکاری گه و ره ، به هه مان شیوه ش دارمانی به فر و خاکیش بونیان هه یه به لām هیشتاش جیگه ی مه ترسی زۆر گه و ره نین.

* ئەم بابەتە لە سایته کانى وتارى كورد و خەندان و ئاوینە له پیکهوتی ۲۵/۹/۲۰۲۱ و گۆڤاری ئەندازیاران ۸۲ له پایزی ۲۰۲۲دا بلۆکراوه ته وه.

مرؤف

هوكاريك بو له ناوبردنى ناوهدانى

گوى زهوى و شارستانيتى مرؤفقيه تى!*

• ئه وهى ئاشكرايه كه گوى زهوى و شارستانيتى مرؤفقيه تى له بهردم دوو هه ره شهى بهرده وام و مه ترسي داردايه كه يه كيكيان سروشتيه و مرؤف هيچ دهسه لاتيكي نيه به سه رياندا و ناتوانيت ريگريان ليبيكات وهكو ديارده كاني وشكه سالى و به بيابان بوون و سووتانى دارستانه كان ولافاو و بوومه له رزه و گرپكانه كان و داپمانه كاني زهوى و به فر و گه رده لولول و ..هتد. به لام دووه ميان بریتين له ديارده دهستكرده كاني مرؤف خوى وهكو په نگخواردنه وهى گه رما و پيسكردى ژينگه به خاك و هه وا و ئاوه وه و دهركردنى گازه كوشنده كان و نه خوینده وارى و برسي تى و بيكاري و نه خو شى و په تاكوشنده كان و ..هتد. كه هه موانيان مرؤف بوخوى دروستيان دهكات زورجان به ئاگاييه وه له پيئاو دهسكه وت و به رژه وه ندى سياسى و نابورى و ئه منيه كاني و زورجاري تريش له بيئاگايى و نه زانيه وه دروستيان دهكات.

كه به هه ردوو ئه م ديارده سروشتى و دهستكرده وه گوى زهوى و ته و اوى شارستانيتى مرؤفقيه تى كه وتوونه ته بهر هه ره شهى له ناو چوون و بچوكبونه وه و سه رنكومبوون و نه مانه وه.

له م بابه ته دا باس له هه ريه كه له ديارده دهستكرده كاني مرؤف و كاريگه ريه خراب و ئاسه واره زيانبه خشه كانيان دهكهن بوئه وهى له قه واره ي مه ترسى و هه ره شه كانيان تيبگه ين.

۱. ديارده ي په نگخواردنه وهى گه رما Global Warming :

• پيئاسه: بریتيه له به رزبونه وهى تيبكراي پله ي گه رمای هه وای هه بوو له چيني خواره وهى نزيك له رووى زهوى. دروستده بيت له ئه نجامى په نگخواردنه وهى گه رمای پوژ له به رگه هه وای زه ويدا دواى هاتنه ناويه وه ،له ريگه ي هه لمژيني گازه كاني به رگه هه واه وهك گازی CO₂ بو وزه ي خوړ و قه تيسكردى له نزيك زهوى كه ده بيته هوى به رزبونه وهى پله ي گه رمای زهوى.

ئه م ديارديه له ئه نجامى چالاكيه كاني مرؤفه وه گه شه ي كردوه دواى شوپشى پيشه سازى، له سه ده ي رابوردوه وه پله ي گه رما له ۰,۳ پله وه به رزبوتوه بو ۰,۶ پله ي سه دى ئه مه ش به رزترينه له ماوه ي هه زار سالدا.

تاڭگە رايى وەك فەلسەفە يەككىسى نەوزادى مۇھەندىس

• گازە پەنگىخواردوھەكان Greenhouse Gases

وەك گازى CO₂ ھەلدەستىت بە ھەلمىزىنى شەپۆلە درىژەكانى ((تېشىكى ژىر سوور)) و دەركردنى بۇ بەرگە ھەوا و دەبىتە ھۆى گەرمكردنى زەوى. بوونى بېرى گازەكان بە ppt و ppb دەپپوړىن. گازەكانىش بېرىتىن لە : ((ھەلمى ئا و CO₂ ، مېتان، ئوكسىد نایترو، ئوزون، كلوروفلوروكاربون، گازە فلورىھەكان)).

• ھۆكارەكانى پەنگىخواردنەھەى گەرمە :

۱. ھۆكارە مروىيەكان :

• بەكارھىنانى سووتەمەنى دەرھىنراو ((نەوت و گاز و خەلون)).

• زىادبوونى پىژەى گازى CO₂ .

• زىادبوونى پىژەى گازى مېتان.

• زىادبوونى پىژەى گازى ئوكسىدى نایترو NO₂.

• بەكارھىنانى پىكھاتەى كلوروفلوروكاربون CFCs

۲. ھۆكارە سروشتىھەكان :

• گېرگانەكان

• چالاكى خورى

• تۈانەھەى سەھۆلبەندانەكانى سەرمەدى لە دوو جەمسەرى گۆى زەويدا

• سووتانى دارستانەكان

• ئاسەوارەكانى پەنگىخواردنەھەى گەرمە :

۱. كارىگەرى زىانبەخشى ھەيە بۇ سەر تەندروستى وەك بلاوبونەھەى ھەوكردن و كۆلىرا

و دابەزىنى بەرگىرى لەش و بلاوبونەھەى پەتاكان.

۲. كارىگەرى لەسەر كەش و ھەوا :

• گۆپانى تىكراى بارىنى باران.

• تۈانەھەى سەھۆل و بەفرەكان.

• بەرزبونەھەى ئاستى ئاوى پرووى دەريا.

• زىادبوونى ترشىتى زەرىكان.

• كارىگەرى لەسەر پەوتە زەرىيايىھەكان.

• گۆپان لە كەشۈھەوادا.

• زىادبوونى ژمارەى ھەورەكان.

• گۆپانى سوورپى كاربون.

- گۆرۈن لە سىستەمى ژيانى بايۇلۇجىدا.
- ۲. كاريگەرى لەسەر سىستەمى زىندەگى و ژيان:
- كۆچى بالندە و مروۇق و ئاژەلەكان بۇ ناوچە كەمتر گەرمەكان.
- كاريگەرى لەسەر ماۋەى كۆچكردنەكان.
- نەمانى جۆرەكانى پروەك و ئاژەل.
- پىشېنى دەكرىت ۳/۱ ئاژەل و ۲/۱ پروەكەكان تا سالى ۲۰۸۰ لەناوېچن.
- چارەسەرىەكان:
- ۱. بەھىزكردنى توانا بەكارھاتوہكانى وزە.
- ۲. باشتكردنى كەرت و ھۆكارەكانى گواستنەوہ.
- ۳. ازمىنانى لەسەرخۇ لە بەكارھىنانى كارەبا لە سووتەمەنى ھەلھىنجراو.
- ۴. بەكارھىنانى وزەى ئەتۆمى.
- ۵. گەشەپىدانى تەكنەلۇجىيائى نوى بۇ بەكارھىنانى سووتەمەنى كارىون كەم.
- ۶. دلنىابوون لە گەشەى بەردەوام.
- ۷. ئىدارەدانى دارستان و كشتوكال.
- ۸. نويكردنەوہى سەرچاۋەكانى وزەى نويبۇوہ.
- ۹. سنوردانان بۇ رىژەى گازى CO₂.

۲. دياردەى پىسكردنى ژىنگە ((خاك و ھەوا و ئاۋ)):

- پىناسە: برىتتە لە ھىرشى توخمە زىانبەخشەكان بۇ سەر ھەواۋ خاك و ئاۋ، يان لەسەر شىۋەى شەپۇلەكانەوہ دەبن كەھىرشدەكەنە سەر گوپكان ((پىسبوونى بىستنى و ژاۋەژاۋ)) و چاۋەكانمان ((پىسبوونى بىنىنى)). يان بەھوى گازە دەرچوہكانەوہ دەبىت لە بەكارھىنانى ئۆتۆمبىل و بارھەلگر و كارگە پىشەسازىەكان لەرېگەى دەرچوونى گازى CO₂ لە ۱۰۰ سالى رابووردوودا.

يان ، برىتتە لە لە كردارى تىكەلېوونى ھەر پىكھاتەيەك لە پىكھاتەكانى ناۋەندى ژىنگەيى لە ئاۋ و ھەواۋ و خاك بە توخم يان وزە يان شەپۇلى زىانبەخشەوہ.

• جۆرەكانى پىسبوونى ژىنگە:

۱. پىسبوونى ھەوا: باوترىن و مەترسىدارترىنە، گازە گەرمەكان ھۆكارن بۇ زيادبوونى رىژەكانىيان لەبەرگە ھەوادا بەھوى چالاكىەكانى مروۇقەوہ لەسەدەى ۱۹ھەمەوہ.

تاڭگەرايى ۋەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەۋزادى مۇھەندىس
ھەروھە بەھۇي دەنكۆلە ۋوردەكانەۋە و تىكشكاندىنى چىنى ئۆزۈنەۋە، و ئەمەش دەبىتتە
ھۇي پىسبونى ھەۋاۋ بلبوبنەۋەى جۆرھە نەخۇشى و پەتا و ...ھتد.سالانە ۷ مليۇن
كەس بەھۇي پىسبونى ھەۋاۋە گيان لەدەستدەن.ۋاتا ۱۱٪ لەكۆي پىژەى مردن.

۲. پىسبونى خاك: زۆرباس ناكىت رەنگە لەبەرئەۋە بىت كە كەمتر ديارە، لەگەل ئەۋەى كە
زۆر مەترسىدارە لەسەر تەندروستى زىندەۋەران. ئەم پىسبونە بەھۇي چوونە ناۋەۋەى
توخمى كىمىياۋىيەۋە دەبىت (لەناۋبەرى مېرۋەكان و پەينەكان) راستەوخۇ بۇ ناۋ خاك و
بەھۇي بەرھەمە كشتوكالىيەكانىشەۋە پرودەدات و مروژ و ئازەلەكانىش دەيانخۇن.

۳. پىسبونى ئاۋ: ئەم پىسبونە ھۇكارى زۆرە، لەۋانە بەھۇي پىسبونى پىشەسازىيەۋە
بە) بەتالكردنەۋەى پاپۆرەكان لەناۋ دەرياكاندا، رشتنى توخمە كىمىياۋىيەكان). ھەروھە
پىسبون لەكاتى كشتوكالكردندا (بەكارھىنانى توخمى كىمىياۋى كە ئاۋى ژېر زەۋى و سەر
زەۋى پىس دەكات) و بەتالكردى نەۋت يان سووتەمەنى بۇ ناۋ ئاۋەپۇكان و
چارەسەركردى ئاۋى ئاۋەپۇكان.

۴. پىسبون بەھۇي پاشەپۇ ئەتۆمى و كىمىياۋىيەكانەۋە: زۆر مەترسىدارە و راستەوخۇ
دەچنە ناۋ ھەۋاۋە يان زەۋىيەۋە. چونكە چالاكان بۇ مەداى دوور دەمىنىت و زۆر بكوژن.

۵. شىۋەكانى ترى پىسبون: ۋەك پىسبونەكانى پروناكى و كارۇموگناتىسى و بىنىنى و
بىستنى و تەنانەت پىسبونى بۆشايىش.

• ھۇكارەكانى پىسبون:

۱. سەرچاۋە مروىيەكان: ۋەك ((پىشەسازىيەكان و تاقىكردنەۋە ئەتۆمى و جەنگەكانەۋە)).
۲. سەرچاۋە سروسشتىيەكان: ۋەك ((گىرگان و بوومەلەرزە و لافاۋەكان و ...ھتد.).

• ھۇكارەكانى پىسبونى ھەۋا:

لە ۵ سەرچاۋەى مروىيەۋە پرودەدات لە دەركردى :

گازى CO, CO_2, NO_2, NO ئۆزۈنى پرويى و دەنكۆلەكانى SO_2 و ھایدروكاربونەكان و
رەصاص كە ھەموانيان زىانبەخشن. جا ھەرىيەكە لەۋ ھۇكارانە دەبنە ھۇي:

۱. گازە دەرچوۋەكان: دەبنە ھۇي كوشتنى ۳,۸ مليۇن كەس بەھۇي پىسبونى ھەۋاى
ناۋ مائەۋە بەھۇي بەكارھىنانى سووتەمەنى ھەلھىنجراۋەۋە ۋەكو نەۋت يان گاز يان خەلۇز.
۲. پىشەسازى: بەھۇي كارگە پىشەسازىيەكان و وىسگەكانى بەرھەمھىنانى وزەۋە كە بە
خەلۇز كاردەكات، موەلىدەى گازەكان، بەكارھىنانى توپنەرەۋەكان لە پىشەسازى كىمىياۋى و
بەكانزاکردنەكان.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى مۇھەندىس

۳. ھۆكۈمەت كۈچىنى كۈچەيتىش: ھۆكۈمەت كۈچىنى كۈچەيتىش ئارقىلىق CO₂ لەلەين فېرۇكە و پاڭپۇر و ئۆتۈمىيىل و... ھتد. كە دەبنە ھۆى لەناوبردىنى زوويى ۴۰۰ ھەزار كەس.

۴. كىشتوكال: بەھۆى:

- پاشەپۇ ئازەلىيەكان لەدەركردنى گازى مېئان و ئامۇنياوہ.
- سووتاندنى پاشەپۇكىشتوكالىيەكان.

ئەم جۆرە پېسېوونە زۆر مەترسىدارە و دەبىتتە ھۆى دەرکردنى گازە گەرمەكان بەپىژەى ۲۴٪.

۵. پاشەپۇكان: سووتاندنى پاشماوہكان لە دەشتەكان وەك سووتاندنى توخمە ئۆرگانىيەكان و توخمى دىوكسىناتى ژەھراوى و زىانبەخش و فيودان و مېئان و كاربۇنى رەش لە بەرگە ھەوادا. ۴۰٪ ى پاشەپۇكان لەدەشتەكاندا دەسووتىنرىن و ۱۶۶ ولات لە كۆى ۱۹۳ ولات پاشەپۇكان لەدەشتەكاندا دەسووتىن.

۶. سەرچاوہكانى تر: ھۆكۈمەت سىروسىتىيەكانى وەكو گېرگانەكان و بوومەلەرزە و سووتانى دارستانەكانىش ھۆكۈمەت پېسېوونى ژىنگەى كۆى زەوين.

• چارەسەرىيەكان:

۱. كەمكردنەوہى چالاكىيە پېسكەرەكان.
۲. ھاندانى بەرھەمەينانى ئۆرگانى.
۳. كەمكردنەوہى پاشەپۇكان.
۴. دووبارە بەكارھىننەوہى پاشەپۇكان.
۵. كەمكردنەوہى دەرکردنى پىژەى كاربۇن بۇ ناو ھەوا.
۶. تىككەندانى سىروسىتى بۇ پاراستنى ھەمەجۆرى بايۇلۇجى.
۷. راونەكردنى چىرى ئازەلەكان.
۸. بەكارھىننەى وزە نۆبۇوہكان.
۹. كەمكردنەوہى بەكارھىننەى ئا و وزە.
۱۰. چارەسەر كىردنى ئاوى ئاوہپۇكان.
۱۱. بەكارنەھىننەى توخمە پلاستىكىيەكان.

۳. دىياردەى برسىتى:

پېئاسە: برىتىيە لە كەمبۇون يان نەبۇونى خۇراك لەسەر ئاستىكى فراوان. و بەپېئى پېوہرەكانى نەتەوہ يەكگرتوہكان لە ۳ حالەتدا برسىتى دەناسرىت:

• كاتىك بەلانى كەمەوہ ۲۰٪ لە خىزانەكان لە ناوچەيەكدا پروبەپرووى توندى نەبۇونى خۇراك دەبنەوہ.

تاگه رای وک فلهسه فیه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

- له کاتی بلاوبونه وهی به دخوراکي توند له ناو مندالاندا که ریژه کهی ۳۰٪ تیپه پریکات.
- له کاتی زیادبوونی تیگرای مردن بؤ کهس له ۱۰ هزار کهس له پوژیکدا.
- میژووی برسیتی

له سه دهی بیستدا نریکهی ۷۰ ملیون کهس به برسیتی مردون له جیهاندا و به تنهها ۳۰ ملیون کهس له چین بوون له نیوان سالانی ۱۹۵۸-۱۹۶۱.د. و برسیتی بهنگال له سالانی ۱۹۴۳دا و له چین له سالانی ۱۹۲۸ و ۱۹۴۲دا و له پروسیادا و له یه کییتی سوقییتی جاراندا له سالانی ۱۹۳۲-۱۹۳۳ و برسیتی که مبودیا له سه دهستی خه میره سووره کان له هفتاکاندا و برسیتی کوریای باکور له نه وه دهکان و ئه سیوییا له ۱۹۸۳-۱۹۸۵ و صومال له ۲۰۱۱دا و نه یجیریا و باشووری سوودان و یه مهن و ... هتد.

به شیوه یه کی گشتی کیشوهری ئه فریقیا به رزترین ریژهی برسیتی تیادایه. له ئاسیاشدا له چین و هند و که مبودیادا هیه و کوریای باکور و ئیرانیش برسیتیان تیادایه. له کیشوهری ئه وروپاشدا له سه دهکانی ناوه راستدا برسیتی هه بوه، ۱۳۱۵-۱۳۱۷ و له بهریتانیا و ئیتالیا و ئیسپانیا و ئایسله ندا و فنلهندا و ئیپله ندادا هه بوه.

• هوکاره کانی برسیتی

۱. به هوی زیادبوونی ژمارهی دانیشتوانه وه.
۲. گوپانی که شوهه و ((وشکه سالی و نه بوونی باران و په تا کوشنده کان و نه خوشیه کان)).

۳. ناجیگیری سیاسی و جهنگه کان.

۴. سیاسه ته هله کانی نابوری حکومته کان.

۵. که مبوونی به ره مه خوراکیه کان به بهراورد به زوری ژمارهی دانیشتوانه وه.

۶. کاره ساته کان ((سروشتی و ده ستردی مروقه کان)).

۷. هیرسی کوله و میروه زیان به خسه کان بؤ سه به روبومه کشتو کالیه کان.

• مه ترسی و کاریگه ریه کانی برسیتی:

۱. مردنی مندالان و به ته مه نه کان و مروقه به گشتی.

۲. کاریگه ری له سه زاوزی و مندالبوون و که مبوونه وهی دانیشتوان.

۳. کوچکردنی هاو لاتیان.

۴. بلاوبونه وهی جوړه ها په تا و نه خوشی کوشنده.

ده کریت ریگری له سه ره لدان یان بلاوبونه وهی برسیتی بگریت له ریگه ی:

تاگگه رايى وهك فه لسه فه يهكى سىياسى..... نه وزادى موهه نديس
كارناسانى كردن بۇ جوتياران له وهرنه گرتنى گومرك و باج و خراجى زور و له دابىن كردنى
بنه توو و نامير و نامرانه كانى كشتوكال و دابىن كردنى په ينى كيمياوى و داو و دهرمان بۇ
پاراستنى به روبومه كانيان و به مهش ناسايشى خوراكى ده پاريزرئيت.

٤. دياردهى هه ژارى:

پيناسه: برىتية له و حاله تهى كه تاك يان كومه لگا پيوستى به سه رچاوهى دارايى هه يه له گه ل
لانى كه مى ژيانىكى خوشگوزهرانى. به لام به پيى پيوهره نيوده و له تيه كان هه ژارى توند برىتية
له ده سته و تنى تاك بۇ كه متر له ١ دولار له روتيكدا. يان داهاتى خيزان كه نه يتوانى
پيداويستيه بنچينه ييه كانى تاكه كان دابىن بكات. و هه ژاريش به شيوه يهكى گشتى ده پيويرئيت
له سه ر خيزان نه كه تاك. له لايه ن نه ته وه يه كگرتوه كانه وه روتى ١٧-١٩/١٠ ي هه موو ساليكيان
ديارى كردوه بۇ روتى جيهانى دژى هه ژارى له سالى ٢٠٠٨ وه.

• جوره كانى هه ژارى:

١. هه ژارى توند و تاقت پروكين: برىتية له و داهاتى كه تنها به شى پيداويستيه
بنچينه ييه كان ده كات له جلوبه رگ و خوراك و جيگه مانه وه.

٢. هه ژارى رپژه يى: برىتية له دوخى ئابورى بۇ نه دمانى كومه لگاكانى تر.

• كارىگه ريبه كانى هه ژارى: كارىگه رى مه تر سىدارى هه يه :

١. كارىگه رى ته ندروستى بۇ مندالان به تايبه تى و بۇ كومه لگاش به گشتى.

٢. مردن.

٣. كارىگه رى دواكه و توويى و نه خوينده وارى.

• له جيهاندا ١ مليار كهس به هه ژار داده نرين چونكه داهاتى سالانه يان كه متره له
٦٠٠ دولار. و ٦٣٠ مليون كهس له هه ژارى توندا ده ژين چونكه داهاتى سالانه يان له ٢٧٥
دولار كه متره.

• هه ژارى له ناوچه يه ك يان ولايتك بۇ ناوچه و ولايتكى تر ده گورئيت به هوى كارىگه ريبه
سىياسى و ئابورى و كومه لايه تيه كانه وه.

• هوكاره كانى هه ژارى:

١. خراپى و نادادپه روهرى له دابه شكردى سهروهت و ساماندا.

٢. خراپى ريكخستن و به رپوه بردن.

٣. پشتبه ستن به كه سانى تر و ته مه ليكردن له كاردا.

٤. ناهاوسه نكى له نيوان تاكه كانى كومه لگا دا.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى نەوزادى موھەندىس

۵. جەنگە كان و داڭىركارىيە كان.
 ۶. كارەساتە كان.
 ۷. نەخوئىندە وارى.
 ۸. زىادبوونى ژمارەى دانىشتوان.
 ۹. خراپى دۇخى تەندروستى.
 ۱۰. كەمى كار و پرۆژە و كارگە پىشەسازىيە كان.
- جا ئەم ھۆكارانەش دابەش دەكرىت بۇ دوو جوړەوہ:
۱. ھۆكارە ناوخوئىيە كان وەك :
 - سروشتى كۆمەلگاكان.
 - ئىدارە و چالاكى و سوودوەرگرتن لەسەر وەت و سامانە كان.
 - سىستەمى سىياسى و ئابورى و لات لە پرووى گەندەلى و مەنسوبيەت و مەحسوبيەتەوہ.
 - جەنگە ناوخوئىيە كان و نەمانى ئاسايش و تىكچوونە كان.
 ۲. ھۆكارە دەرەكە كان:
 - كىشە و ملمانى نىودەولەتە كان.
 - داڭىركارى و لاتان.
 - گەمارووى ئابورى.
 - نەبوونى يارمەتە نىودەولەتە كان.
 - چۈن رېڭرى دەكرىت لە دياردەى ھەژارى ؟
- بەسەرداچونەوہى سىياسەت و پلانە گشتىيە كانى دەولەت لەسەر چەند تەوہرەيەك:
۱. گەشەپىدانى مروئى و ەبەرھىنان.
 ۲. نامەركەزى تەواو لەدەسەلاتە كاندا.
 ۳. رۆلى زانا و ئەكادىمىيە كان تەنھا لەبوارى گەشەپىداندا بىت.
 ۴. پشتبەستن بە تەكنەلوچىيە ناوخوئىيە لە پرووى بەكارھىنانى وزە و پىسنە كردنى ژىنگە و كەمى تىچوون و بەرزكردنەوہى بەرھەم و پاراستنى سەر وەت و سامانى سروشتى.
 ۵. راگرتنى ھاوسەنگى لە مىزانىيە گشتى حكومەتدا.
 - ئامارى رېژەى ھەژارى لە ھەندىك و لاتانى جىھاندا :
 ۱. ھندستان ۳۵۰ مىيۇن كەس ھەژارن
 ۲. چىن ۱۰۵ مىيۇن كەس ھەژارن

۳. بهنگلادیش ۹۳,۵ ملیون كهس هه ژارن
۴. به پازیل ۷۲,۵ ملیون كهس هه ژارن
۵. نهنده نوسیا ۴۸ ملیون كهس هه ژارن
۶. نه یجیریا ۴۶,۵ ملیون كهس هه ژارن
۷. قییتنام ۳۸ ملیون كهس هه ژارن
۸. فلیپین ۳۵,۵ ملیون كهس هه ژارن
۹. پاكستان ۳۵ ملیون كهس هه ژارن
۱۰. نه سیوییا ۴۰ ملیون كهس هه ژارن

۵. دیاردهی نه خوینده واری:

پیناسه: به پیی پیناسه ی نه ته وه یه كگرتوه كان نه خوینده واری بریتیه له نه توانینی خویندنه وه و نوسینی رسته ی ناسان به هیچ زمانیک.

به پیی ناماری گه شه پیدان له ولاتانی عه ره بیدا له سالی ۲۰۱۱، ریژهی نه خوینده واری بریتیه له ۲۷,۱٪ له پیگه یشتوان و ۶۰٪ له ناویاندا له پره گزی میینه ن.

• هوکاره كانی بلا و بونه وهی نه خوینده واری:

۱. هه ژاری
۲. سروشتی كو مه لگاكان وهك شوانكاری و گوندنشینی
۳. نه قامی دایك و باوكان بو گرنگی خوینده واری
۴. زالبوونی هه ندیک دابونه ریت كه ریگرن له فیربوونی ژنان
۵. سه رقالبوون به جه نكه وه
۶. نزمی ناستی هوشیاری له ناو كو مه لگاكاندا به پیویستی خویندن و رولی له ژیاناندا
۷. نه بوونی خویندنگه و پیداو یستی هه كانی خویندن
۸. زوربوونی ژماره ی دانیشتون

• جوړه كانی نه خوینده واری:

۱. نه خوینده واری كلاسیکی: كه بریتیه له نه توانینی خویندنه وهی رسته ی ساده و بچوك و وشه كان.

۲. نه خوینده واری نوی: یان زاره وهی نه خوینده واری نه لكترونی یان ژماره یی: به و كه سانه دهوتریت كه ناتوانن ته كنه لوژیای نوی و زیرهك به كار به یین و بچنه ناو جیهانی ژماره ییه وه

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

به پریگایه کی راست و کاریگه ر و سه لامه ت له م سه رده مه دا ((سه ده ی بیست و یهك)) و ته كنه لوژیای نویش بریتین له:

- به کارهینانی کو مپیوتەر
- به کارهینانی توپری ئینته رنیت و به کارهینانی هوکاره کانی په یوه ندی WIFI
- توپره کو مه لایه تیه کان
- گه پان له ریگه ی ئینته رنیت ه وه
- پاراستنی تایبه تمه ندی و زانیاریه کان له کاتی به کارهینانی ئینته رنیت دا.
- پاراستنی زانیاریه کانی داموده زگا و کار که کاری تیادا ده که یت.
- ناماره کانی نه خوینده واری:

۱. له ولاته عه ره بیه کاندای له سالی ۲۰۱۴ دا گه یشتوته ۱۹٪ له کو ی دانیشتون که ۵۰۵۲۶۳۱۵۷ که س بوون. که ده گاته نزیکه ی ۹۶ ملیون که س. له کاتی کدا له سالی ۲۰۰۵ گه یشتوبه له ۳۵٪ له کو ی دانیشتوانی ناوچه که و گه یشته ۷۰ ملیون که س. به وهش یه کسان بوو به دووهینده ی ناوهنجی جیهان له نه خوینده واریدا.

نه خوینده واری له ره گه زی مینه دا ۶۶٪ و زیاتره به به راوورد به ره گه زی نی رینه که ۲۵٪.

۲. له عیرا قدا: ریژهی نه خوینده واری له عیرا قدا له سالی ۲۰۲۰ دا گه یشتوته ۵ ملیون که س وهک وه زیری په روه رده ی عیراق رایگه یانده و. به پیی ناماری ده زگای ناوه ندی ناماری عیراقیش، ریژهی نه خوینده واری له ناو دانیشتون که ته مه نیان زیاد له ۱۰ سالانه ده گاته ۱۲٪ که ده کاته ۳۷۰۰۰۰۰ که س له کو ی ۳۹ ملیون که س که له کچاندا ریژه که ده گاته ۱۸٪ و له کوپرانیشدا ۸٪.

ریژهی خوینده کارانی قو ناغی سه ره تایی ۳۳٪ و قو ناغی ناوه ندی ۵۷٪ و قو ناغی ناماده یی ۳۰٪.

۳. له جیهاندا:

ریژهی نه خوینده واری له جیهاندا به پیی ناماری سالی ۲۰۱۳ به م شیوه یه بوه:

سالی ۱۹۷۰ ۳۷٪

سالی ۱۹۸۰ ۳۰,۶٪

سالی ۱۹۹۰ ۲۴,۶٪

سالی ۱۹۹۵ ۲۲,۷٪

سالی ۲۰۰۰ ۲۰,۶٪

سالی ۲۰۰۸ ۱۹٪

تاگه رايی وهك فه لسه فه يه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

• چۆن چاره سهری دیاردهی نه خوینده واری ده کریت ؟

۱. نه هیشتنی نه خوینده واری: له ریگهی هه لمه تی نیشتمانی و جیهانیه وه بۆ بنه برکردنی نه خوینده واری له ریگهی به زۆر فیڕکردنه وه، یان هاندانی گه نجان و به ته مه نه کان له ره گه زی نیڕ و می بۆ خویندن و کارئاسانی کردن بۆیان له ریگهی کردنه وهی خویندنگه و پیداو یستیه کانی و مامۆستا و بهرنامه ی خویندنی سهرده میانه وه.

۲. بهر زکردنه وهی ئاستی هوشیاری تاک و خیزان و کۆمه لگا به گرنگی دان به خویندن و فیڕبوون.

۳. بهر زکردنه وهی ئاستی ژیان و گوزهران و داها تی تاک و خیزان. له ریگهی گه شه پیدان و دامه زراندنی پرۆژه ئاوه دانیه کان و پیشه سازی و کشتوکال و گه شتیاری و... هتد.

• کاریگه رییه خرا په کانی نه خوینده واری:

۱. نه خوینده واری ئاستی هوشیاری تاک و کۆمه لگا نزمده کاته وه و له کۆمه لگایه کی خوینده وار و هوشیاره وه ده یکاته کۆمه لگایه کی دواکه وتوو و نه خوینده وار و هه ژار و نه خۆش و بیئاگا.

۲. ده بیته هۆکاری بلاوبونه وهی نه زانین و خه لکی دوا ی نه فسانه و بیروبا وهی پرپوچ ده که ون له جیاتی خویندن و زانست و زانیاری. و چاره سهری نه خۆشیه کان له جیاتی پزیشک په نا ده به نه بهر شیخ و جادوگر و نوشته نووس.

۳. دابه زینی ئاستی تاک و خیزان و کۆمه لگا و دوورکه وتنه وه له شیوازی کردار و گوتاری سهرده میانه و تیگه یشتوانه. و خه لکی له که شوه وایه کی بیسه روبه ری و فهزادا ده ژین.

۴. بلاوبونه وهی بیکاری و هه ژاری و دوورکه وتنه وه له داهینان و به ریوه بردن.

۵. زیادبوونی ژماره ی دانیشتون به شیوه یه کی هه ره مه کی و مه ترسیدار. له گه ل دابه زینی ئاستی ژیان و گوزهران و ئابوری و داها ته کانیا ن. دیارده ی مندالانی سه رشه قام و سوآلکردن و... هتد. زیاد ده بن.

۶. ده بیته هۆکاری سه ره له دان و بلاوبونه وهی بیری توندوتیژی و ده مارگیری و کوشتن و برین و تۆله سه ندنه وه و جهنگ و داگیرکاری.

۶. دیارده ی بیکاری:

پیناسه: بریتیه له دیارده یه کی ئابوری و سه ریبه له داوه به شیوه یه کی هه سته ییکرا و له گه ل گه شه کردنی پیشه سازیدا.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... ئەوزادى مۇھەندىس
 بەپپىي پىناسى پىكخراوى كارى نىيودە ولەتتەش: برىتتە لەوہى كەسى بىكار: ئەو كەسە يە كە
 تواناي كار كەردنى ھەببىت و ھەزىشى لەكار كەردن ھەببىت و بەدو اشيدا بگەپتت، بەلام كارى
 دەستتە كەوئت. و بۇ يەكەم جاريتش چەمكى بىكارى لەسەدەي ۱۷ ھەمەوہ
 سەرىھە لدا. لەسالى ۱۷۸۲ زادا، بەلام لەسالانى سىھەكانى سەدەي بىستەوہ چەمكى نوئى
 بىكارى سەرىھە لدا.

• ھۆكارەكانى بىكارى:

۱. زياد بوون و تەقىنەوہى ژمارەي دانىشتوان.
۲. گەشەي ھىواشى چالاكى ئابورى.
۳. بوونى گرفت لەنيوان سىياسەتى خوئندن و پىداوئىستى گەشەكەردن و بازارى كاردا.
۴. پابەندەكەردنى ھۆكومت بە دامەزندانى دەرچووانى زانكو و پەيمانگان.
۵. ئاراستەكان و دابونەرىتە باوہكان.
۶. ناجىگىرى سىياسى و ئەمنى و جەنگ و ناجىگىرى دارايى و پارەي نەقدى.

• جۆرەكانى بىكارى:

۱. بىكارى سوپىي: لە ئەنجامى گەشە و راوہستانى ئابورىيەوہ.
۲. بىكارى ھەيكەلى ئابورىيەوہ.
۳. بىكارى داپوئشراو.
۴. بىكارى كاتى: بەھوى گواستەنەوہى لەكارىكەوہ بۇ كارىكى تر.
۵. بىكارى ھەلسوكەوتى: برىتتە لەوہى كە كەسانىك يان ھىزى كار ھەندىك كارناكەن لەبەر
 پلەو پايە و پىگەي كۆمەلايەتتەن.
۶. بىكارى ھاوردەكراو: ھىنانى دەستىكارى دەرەكى بۇ ناو وولات.

• قۇئاغەكانى بىكارى:

۱. قۇئاغى يەكەم: دابەشەدەكرىت بۇ ۳ قۇئاغ:
 أ- بىكارى ئاشكرا
 ب- بىكارى بەشى يان كەمتر لەكاتى پىويست
 ج- بىكارى شاراوہ يان داپوئشراو
۲. قۇئاغى دووہم: ئەم جۆرەش دابەشەدەكرىت بۇ ۳ قۇئاغەوہ:
 أ- بىكارى تەكنىكى: بەھوى بەكار ھىنانى ئامىر و تەكنەلوئجىيائى نوئوہ و واز ھىنان
 لەدەستى كارى مرؤيى.
 ب- بىكارى سووپىي: بۇ سووپى گەشە و چوونەوہيەكى ئابورى دەگەپتتەوہ.

تاڭگه رايى وەك فەلسەفە يەككى سىياسى..... نەوزادى موھەندىس

ج- بېكارى دروستىبونى يان پەيكەرى: بەھۇي گۆران لە پەيكەرى ئابورى نەتە وەييدا
پوودەدات.

۳. قۇناغى سېھەم: بەپېيى سروشتى تايبەتى خۇي:

ا- بېكارى وەرزى

ب- بېكارى خۇويست

ج- بېكارى بەزۇر

• كارىگەرىيە خراپەكانى بېكارى:

۱. گەشە ئابورى و لات دوا دەخات.

۲. كېشە كۆمەلەيتى دروست دەكات بەتايبەتى بۇ گەنجان.

۳. كېشە خېزانى سەرھەلدەدات.

۴. كېشە ئەمنى و سەرھەلدان و زيادىبونى تاوانەكان وەكو دزىكردن و پەلاماردانى
رەگەزى مېينە و كوشتن و خۇكوشتن و كېشەنى مادە ھۆش بەرەكان و ... ھتد.

۵. كېشە پەوشتى و تېكچوونى شىرازەى خېزانەكان.

۶. كۆچكردى گەنجان بۇ دەرەھەى و لات.

۷. بلاۋونەھەى ھەژارى و نەخوئندەھەى و نەخۇشەكان.

۸. ھەلئەوسانى ئابورى و چوونەھەىك پوودەدات.

• حسابكردى رېژەى بېكارى = ژمارەى ئەو كەسانەى كە بېكارن / ژمارەى دەستى كار
۱۰۰*

• چارەسەرىيەكان بۇ دىاردەى بېكارى:

۱. دانانى پلانى زانستى و واقى بۇ گەشەى ئابورى و ئەنجامدانى پېرۇژەكان و كارى
و بەرھەنەن و پەخساندى ھەلى كار.

۲. دانانى سىياسەتى دارايى گونجاو، بەكەمكردەھەى سوود لەسەر كالائ و شتومەك و
سەرمايە و ... ھتد. و كەمكردەھەى باج.

۳. بەزكردەھەى ئاستى ھوشيارى و خويئندن و تواناكان.

۴. ھاندانى كۆمپانىياكان بۇ و بەرھەنەن لە ناوچە ھەژارەكاندا.

۵. دانانى ياسا و رېسەى كارى گونجاو بۇ دەستخستنى كار بۇ بېكاران.

• نامارەكانى بېكارى:

تاکگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۱. له ناوچهی ولاتانی عه ره بیدا: به پیی راپورتی هاوبه شی ئەسکوا و ریکخراوی کاری نیوده و له تی له سالی ۲۰۲۱دا. ژمارهی بیکاران گه یشتوته ۱۴,۳ ملیون کەس به مەش بەرزترین ریزیه له جیهاندا و به تایبه تیش له ناو ژنان و گه نجاندا.

۲. له عیراقدا: له سالی ۲۰۱۶دا ریزهی گشتی بیکاری له ههردوو رهگهزدا بریتیی بوه له ۲۲,۷٪ بۆ ته مەنی نیوان ۱۵-۲۴ سالان.

هه ره به پیی هه مان ئاماری وه زاره تی پلاندانانی عیراقی و ده زگای ناوه ندی ئامار له سالی ۲۰۱۶دا بیکاری بۆ ته مەنی نیوان ۱۵-۲۴ سالی به م شیویه بوه:

سلیمانی ۱۹,۴٪

هه ولیر ۲۲,۲٪

که رکوک ۲۸,۷٪

دهوک ۲۸,۱٪

زیقار ۳۴,۸٪ بهرزترین ریزهی بیکاری

بابل ۱۱٪ نزمترین ریزهی بیکاری

۳. له جیهاندا: به هوی بلاوبونه وهی په تای کوشندهی کوروناه له سه ره تای سالی ۲۰۲۰ه وه ریزهی بیکاری له جیهاندا به رزبوته وه و گه یشتوته ۲۰۰ ملیون بیکار.

۷. دیاردهی نه خوشی و په تا کوشندهکان:

یه کیکی تر له و دیارده دستکردانهی مروّف که زیانیکی گه وره یان داوه ته سه ره ته واوی مروّفایه تی و گوی زه ویش بریتیه له بلاوبونه وه یان بلاوکردنه وهی جوړه ها په تا و نه خوشی دروستکراوی مروّف له ناو کومه لگا مروّیه کاندایا به مبه سستی که مکردنه وهی ژمارهی دانیشتوان یان وهک پلانیکی جهنگی و زیان گه یاندن به نه یاران و به کارهینانی چهکی کومه لکوژی و کیمیاوی و ئەتومی و قایروسی کوشنده. له دیر زه مانه وه په نا براوه ته بهر بلاوکردنه وهی جوړه ها قایروس و میکروبی هه مه جوړ وهک چه کیکی له ناوبه ری مروّفایه تی و میژووی به کارهینانیان زور کونه وهک ژه ره خواردن بۆ دوژمنان و نه یارانی سیاسی و ئابوری یان وهک چه کیکی کوشنده دژی دوژمنان وهک ئەوهی ئەمریکا که بۆمبی ئەتومی له جهنگی دووه می جیهانیدا دژی یابان به کاریهینان له ههردوو شاری هیروشیما و ناگازاکی له سالی ۱۹۴۵دا و به کارهینانی چهکی کیمیاوی و ناپالم و بۆمبی فسفوری قه ده غه کراو و .. هتد. له جهنگه کاندایا و به کارهینانی چهکی کیمیاوی له لایه ن رژی می به عسی صدامیه وه دژ به گه لی

تاگه رای و هك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس
كورد و له جهنگی عیراق-ئیران دا له سالانی ۱۹۸۰-۱۹۸۸ و دواتر و له شارى هه له بجه له
۱۹۸۸/۳/۱۶ و كوردستانی باشووردا. له ئیستاشدا له سه ره تاي سه ده ی بیست و یهك و سالی
۲۰۲۰ و په تاي كۆرؤنا ((كۆفید-۱۹)) و هك دهوتریت به دهستی ئه نقهست بلاوكراره ته وه و
سه رتاپای جیهانی گرتۆته وه و تا ریکه وتی ۲۰۲۱/۹/۹ زیاد له ۲۲۴ ملیون كهس توشبوون
و ۴,۵ ملیون كه سیشی كوشته وه.

• بۆیه به راستی بلاوكرده وه ی ئه م په تايانه مه ترسی و هه پره شه یه کی كوشنده ن بۆ سه ر
ته وای مرؤفایه تی و گۆی زه وی و یه كیکه له و دیارده ده ستردانه ی مرؤف خوی دژی
شارستانی و ئاوه دانی و گه شه و پیشكه وتنی كۆمه لگای مرؤفایه تی به ته واره تی. بۆیه
خوپاراستن و به ته نگه وه هاتنی ئه م سه رده م و قوناغ و داهینانه هینده ده هیینن كه مرؤف له
نه زانینه وه بی تان به زانینی و ئاگایی و به پلانی پیشوه خته ئه م كارانه بكات پرایبگری ت و
خواست و به رژه وه ندیه سیاسی و ئابوری و ئه منیه كان و له پیناو ده سه لاته كاندا هه ق نیه
گۆری مرؤفایه تی و شارستانییه كه ی به دهستی مرؤف خوی هه لبكه نری ت و له ناو بیری ت.

* ئه م بابته له سایته كانی وتاری كورد و خه ندان و pukmedia له ۲۰۲۱/۱۰/۵ و رۆژنامه ی كوردستانی
نوی ۸۴۷۷ له ۲۰۲۱/۱۰/۶ و گۆقاری ئه ندازیاران ۸۳ و ۸۴ و ۸۵ له زستان و به هار و هاوینی ۲۰۲۳ دا
بلاوكراره ته وه.

نوسه ر له چه ند دیر پیکدا

(نه وزادى موهه ندیس)

- له دایک بووی سالی ۱۹۷۰ له گوندی که له کنی سهر به ناحیه ی سهر چناری شه و کاته ی سلیمانی.
- قوناهه کانی خویندنی سهره تایی له گوندی که له کن ۱۹۸۱ و ناوه ندی ۱۹۸۴ ودواناوه ندی له شاری سلیمانی ۱۹۸۷ وزانکوی ته کنه لوژی له شاری به غداد ۱۹۹۱ ته واو کردوه.
- ده رچووی کولیزی ئەندازیاری کیمیای / پسیپور له نهوت و پترۆ کیمیایاتدا له زانکوی ته کنه لوژی له به غداد سالی ۱۹۹۰-۱۹۹۱.
- له ئیستادا ناو نیشانی کارکردنی ئەندازیاری کیمیای شاره زایه.
- سهرنوسه ری گو قاری ئەندازیارانه له سالی ۲۰۰۲ وه.
- له کتیبه بلاوگراوه کانی نوسه ر:-
- ۱. ریفورم له م قوناهه ی ئیستای کورددا بو؟ سالی ۲۰۰۶
- ۲. کوردو رۆژه لاتی ناوه راست له به رده م گو پانکاری گه ره و کتوپردا. سالی ۲۰۰۶
- ۳. کوردایه تی له نیوان دروشم و واقیعدا. سالی ۲۰۰۷
- ۴. بیردۆزه ی فه وزای دروستکه ر. سالی ۲۰۰۷
- ۵. ریبازی سۆشیال دیموکرات و کۆمه لگای کورده واری سالی ۲۰۰۸
- ۶. کرۆنۆلوژیای خه بات و تیکۆشانی یه کیتی نیشتمانی کوردستان. سالی ۲۰۰۸
- ۷. میژووی هۆزی گه لباخی له سهرچاوه میژووییه کانه وه. سالی ۲۰۱۲
- ۸. دومۆزی مه له ک تاووس / لیکۆلینه وه یه ک له ره گ و ریشه ی ئاینی دیرینی کوردی // وه رگێران سالی ۲۰۱۲

تاگه رایى وهك فه لسه فه یه کی سیاسی..... نه وزادی موهه ندیس

۹. خیلّ و نه ته وه له ته رازووی ده سه لاتی سیاسی کوردیدا. سالی ۲۰۱۲
۱۰. یه که مین سه رکیشی عه قلّ / لیكۆلینه وه یه که له نه فسانه، سوریا، ولاتی دوو رووبار // وه رگیپران سالی ۲۰۱۳
۱۱. نیو سه ده له میژووی کارگه ی جگه ره و پوخته کردن و ترشانندی توتن له شاری سلیمانی. سالی ۲۰۱۳
۱۲. ده سه لاتی ئیسلامیه کان له نیوان ترس و ئومیددا. سالی ۲۰۱۷
۱۳. جهنگی دژه تیرۆر به ره و کوئی؟ سالی ۲۰۱۸
۱۴. الکرد ئوار حقیقیین ام بندقیه لایجار؟ به زمانی عه ره بی. سالی ۲۰۱۹
۱۵. که له کن گونیدیکی دیرین و گه پره کیکی نوی له شاری سلیمانی. سالی ۲۰۲۰
۱۶. میژووی گفتوگۆکانی کورد و حکومه ته کانی عیراق له ۱۰۰ سالی پابووردوودا ((۱۹۲۰ - ۲۰۲۰)) سالی ۲۰۲۰
۱۷. پیشه سازی چیمه نتۆ به ریگای وشک / وه رگیپران سالی ۲۰۲۱
۱۸. گرنگی پۆلی کۆتتپۆلی جۆری له کارگه کانی پیشه سازی چیمه نتۆدا / سالی ۲۰۲۱
۱۹. کۆنکریت، سیفاته کانی، جۆره کانی، پشکنینه کانی / وه رگیپران سالی ۲۰۲۱
۲۰. ئه ری شه مه ندۆفیره که ی ده وه له تی کوردی پاره ستاوه یان له پیشه وه یدایه؟ سالی ۲۰۲۱
- خاوه نی ده یان بابه تی (سیاسی و ئابوری و ئیداری و زانستییه) له پوژنامه و گوڤاره کانی کوردوستان و سایته کانی ئینته رنیّتدا به زمانی کوردی و عه ره بی. له سالی ۱۹۹۶هـ.
- خاوه نی سه دان چاوپیکه وتنی که ناله جیاوازه کوردی و عه ره بیه کانه وه ک چاودییری سیاسی له سالی ۲۰۱۴هـ.

*